

**CATECHISMUS
ROMANUS
AD PAROCHOS.**

CATECHISMUS
AD PAROCHOS
EX DECRETO
SACROSANCTI
CONCIL. TRIDENTINI

JUSSU PII V. PONTIF. MAXIMI EDITUS,

*Sublatis mendis, adjectis variantibus Lectionibus, &
triplici Indice,*

Ad Editionis Tauriensis, omnium locupletissimæ
& emendatissimæ, exemplar expressus.

MANTUÆ CARPENTANORUM.

EX TYPOGRAPHIA PETRI MARIN. MDCCLXXV.

Sumptibus Societatis.

SUMPTIBUS
 LONDONIENSIBUS
 CURIAE
 FRANCISCAE
 IMPRIMATUR
 ANNO DOMINI
 MDCCCLXXXIII
 DIE XXV
 MENSIS APRILIS
 AUCTORITATE
 SACRISANCTAE
 CONGREGATIONIS
 SACRORUM
 RITUALIUM
 ET CEREMONIALIUM
 S. OFFICII
 APOSTOLICI
 IN VIGILANTIA
 SACRISANCTAE
 CONGREGATIONIS
 SACRORUM
 RITUALIUM
 ET CEREMONIALIUM
 S. OFFICII
 APOSTOLICI

EDITOR MATRITENSIS

Lectori.

Atechismum Romanum, seu potius proprium & præcipuum totius Orbis Catholici Catechismum typis Matritensibus evulgaturi, ad optimæ editiones exemplar editionem nostram exigendam, summâque diligentia ab erroribus expurgandam duximus: Quas tantum partes industriæ nostræ reservata fuisse intelligebamus. Atque utrumque quidem præstare conati sumus; nam & singulari cura adhibita ad laboravimus, ut Catechismus in lucem prodiret quam emendatissimus fieri posset (fieri autem vix poterat in tanta præsertim operarum negligentia, ne dicam imperitia) & editione Taurinensi usi sumus recentissima omnium, quas videre licuit, & castigatissima. Neque enim inter editiones florentissimæ hujus ætatis recenseri meretur Barchinonensis, quantumvis nuper evulgata; cujus Editor adeo religioni sibi duxit vetustissima illam Manutianam serviliter exprimere, ut ne adhibuerit quidem distributionem Operis in sectiones, & capita, quam ipse Pius V. Pontifex Maximus prætermisam à Manutio fuisse ægré tulit, quemadmodum testatur in Epistola ad Episcopum Warmiensem;

Lec-

Lectores triplici Indice, aliisque ad facilitatem libri usum spectantibus privaverit: quod utramque Editionem invicem conferenti, & Typographi Taurinensis monitum hic subiendum legenti facile apparebit. Sed quid hæc ornamenta requirimus ab homine, quicumque tandem ille sit, qui ne turpissimum quidem solæcismum (*) qui in Editionis Romanæ ann. 1761. ad Lectorem admonitionem forte irrepsit, animadverterit, neque emendandum curaverit? Verum hæc de rebus exigui, ut plerisque videntur, monenti dicta sint satis: ad graviora veniamus.

(*) Pag. 301.

Si ad doctorum tantummodo hominum manus perventurum hoc opus consideremus, (quod sane optandum potius quam sperandum videtur) supervacaneum profecto foret; duo in ipso limine admonere, quæ in nulla hæctenus Editione prænotata animadvertimus: Primum, Decretales Epistolas Romanorum Pontificum, qui Siricium precessere, quæque in contextu, aut ad oram citantur, planè esse supposititias. Alterum, nonnulla opuscula, quæ Sanctorum Patrum nomine sæpe in Catechismo laudantur, vel ipsorum non esse, vel saltem de veris eorum Auctoribus adhuc dubitari. Qua de re consulendi, præter Scriptores qui de *Tractoribus* Ecclesiasticis egere,
Be-

Benedictini è Congregatione S. Mauri in præstantissimis Patrum Editionibus, & Cellierus ex eadem Familia, qui de Auctoribus Ecclesiasticis doctissimum opus nuper evulgavit. Quod semel animadvertisse sufficiat.

Reliquum est, ut pauca de ipsius Operis, utilitate ex præfatione Taurinensi fideliter excerpta subjungamus. „ Quanti (inquit Auctor) intersit ejusdem Catechismi Romani „ doctrinam Parochos, & Clericos animo primum percipere, verbis postea populo fide- „ li tradere, satis luculenter docent quot „ quot Pontificum, & Episcoporum, post Patres Tridentinæ Synodi, eam sive in Conciliis, „ sive in Epistolis summis laudibus non solum extulerunt, sed etiam cœtui universo „ Ecclesiastico studiosissime commendarunt. „ Inter quos principem locum tenet Sanctus „ Carolus Borromæus, qui in prima Synodo „ Mediolanensi, quam habuit anno 1565. „ Clericos omnes postquam annum decimum attingerint, præcipit hunc Catechismum assidue legere: in Synodo autem anni 1569. „ jubet, Parochos aliquam Catechismi Romani lectionem inter se convenientes tractare: „ & in Synodo anni 1576. inter libros, quos „ Episcopo visitanti Parochus exhibere debet „ recenset Catechismum Romanum, & in Syno-
no-

„ nōdo anni 1577. decernit, eosdem Parochos
 „ in Sacramentorum administratione Cathedri-
 „ mi Romani locos, & doctrinam adhibere;
 „ & anno 1579. ubi de examinandi ratione, san-
 „ cit ab ordinandis inquiri, an Catechismum
 „ Romanum habeant, ejusque doctrinam te-
 „ neant. Summorum Pontificum non minus;
 „ quam hujus sanctissimi viri vestigiis insis-
 „ tens, eodemque coelo inflammatus S. D. N.
 „ Clemens XIII. editum typis Romanis hunc
 „ eundem Catechismum Patriarchis omnibus,
 „ Primatibus, Archiepiscopis, & Episcopis,
 „ nuper datis litteris, quas hic subjunctas Lec-
 „ tor inveniet, etiam atque etiam commenda-
 „ vit: ut Parochi, & Clerici præ cæteris ex eo,
 „ veluti ex fecundissimis Sanctæ Matris uberi-
 „ bus, Ecclesiasticæ Doctrinæ suavissimum lac
 „ exugere. Dent igitur operam quicumque
 „ in sortem Domini vocati sunt, ut eum assi-
 „ dua lectione pervolvant, pro certo habentes,
 „ se muneri suo satis tum demum facturos,
 „ quum, quæ hoc libro continentur, optimè
 „ perspecta habuerint, & ea, quæ par est sedu-
 „ litate præstiterint: ut illi (quod olim de elo-
 „ quentissima Romanorum Oratore dictum est) se
 „ satis in Doctrinæ Catholicæ institutionum stu-
 „ dio profecisse sciant, quæ Catechismi Roma-
 „ ni lectio valde placuerit.

CLE-

CLEMENS PAPA XIII.

Venerabilibus Fratribus, Patriarchis,
Primatibus, Archiepiscopis
& Episcopis.

*Venerabiles Fratres salutem, & Apostolicam
Benedictionem.*

N Dominico agro, cui exco-
 lendo, divina disponente Pro-
 videntia, præsumus, nihil tam
 vigilantem curam, & perse-
 verantem requirit industriam,
 quàm jacti boni seminis, Catholicæ nimi-
 rum doctrinæ à Christo Iesu, & ab Apostolis
 acceptæ, nobisque traditæ custodia; ne si pi-
 gro otio, & inertis desidia negligatur, dor-
 mientibus operariis, inimicus humani generis
 superseminet zizania; ex quo fiat ut in die
 messis, potius quam condenda in horreis,
 inveniantur ea, quæ urenda sint flammis.
 Atque ad tuendam quidem semel traditam
 (a) Sanctis fidem nos vehementer excitat

¶

Bea-

Judæ 3.

- (a) 2. Timoth.
1. 14.
(b) Ibid. 3. 1.
(c) Ibid. 5. 13.

Beatissimus Paulus, qui Timotheo scribit, ut bonum (a) custodiat depositum, quod periculosa (b) tempora instarent, cum in Ecclesia Dei homines (c) mali, & seductores existerent, quorum opera adhibita insidiosus ille tentator his erroribus incautas mentes conaretur inficere; qui sint Evangelicæ veritatis inimici. Verùm si, quod sæpe, accidit, quædam in Ecclesia Dei sese extulerint pravæ sententiæ quæ, adversis quidem sibi frontibus pugnantes, in eo tamen conspirent, ut Catholicæ Fidei puritatem quoquo modo labefactent; tum vero difficilium est, ea cautione inter utrum hostem ita nostrum librare sermonem, ut nulli eorum terga vertisse, sed utrosque Christi hostes æque vitavisse, & condemnasse videamur. Atque interdum res est ejusmodi, ut facile diabolica falsitas veri quadam similitudine coloratis se tegat mendacis, dum vis sententiarum brevissima adjectione, aut commutatione corrumpitur, & confessio, quæ operabatur salutem, subtili nonnunquam transitu vergat in mortem.

Ab his propterea lubricis, angustisque semitis, quibus insistere, aut ingredi sine prolapsione vix possis, advertendi sunt Fi-

de

deles, ac præsertim qui rudiores sint, ac simpliciore ingenio: nec per invia loca ducebantur sunt oves ad pascua; nec singularia quædam, etiam Catholicorum Doctorum, placita iis sunt proponenda, sed illa certissima Catholicæ veritatis nota tradenda est, Doctrinæ universitas, antiquitas, & consensus. Præterea cum non possit vulgus ascendere (a) in montem, in quem gloria Domini descendit, & transcendens terminos ad videndum peribit; termini figendi sunt populo ab ejus Doctoribus per circuitum, ut ultra ea, quæ sunt ad salutem necessaria, aut summopere utilia, sermo non divagetur, & Fideles Apostolico dicto pareant: non plus (b) sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.

Hæc cum probe intellexissent Romani Pontifices Prædecessores nostri, in id omnem suam operam contulerunt, ut non modo venenata germina subnascentium errorum anathematis gladio præciderent, sed etiam subcrecentes opiniones quasdam amputarent, quæ vel redundantia in Christiano populo fidei uberiores fructum impedirent, vel Fidelium animis proximitate nocere possent erroris. Postquam igitur Tri-

¶¶ 2

den-

dentina Synodus eas, quæ tum temporis Ecclesie lucem obfuscare tentaverant, hæreses condemnavit, & Catholicam veritatem, quasi discusa errorum nebula, in clariorem lucem eduxit; cum iidem Prædecessores nostri intelligerent, sacrum illum universalis Ecclesie Conventum tam prudenti consilio, tantaque usum esse temperantia, ut ab opinionibus reprobandis abstinerent, quæ Doctorum Ecclesiasticorum auctoritatibus fulcirentur; ex ejusdem sacri Concilii mente aliud opus confici voluerunt, quod omnem doctrinam complecteretur, qua Fideles informari oporteret, & quæ ab omni errore quam longissime abesset. Quem librum CATECHISMI ROMANI nomine typis impressum evulgarunt; dupliciter in ea re laudandi. Nam & illuc eam doctrinam contulerunt, quæ communis est in Ecclesia, & procul abest ab omni periculo erroris; & hanc palam populo tradendam disertissimis verbis proposuerunt, ita Christi Domini præcepto obtemperantes, qui Apostolos dicere (a) in lumine jussit, quod in tenebris ipse dixisset, & quod in aure audierant, super tecta prædicare; Ecclesieque Sponsæ obsecuti, cujus illæ voces: indica mihi (b) ubi cubes in

me-

(a) Matth. 10.
27.

(b) Cant. 1. 6.

meridie: ubi enim non sit merities, atque ita perspicue lux, ut liquido veritas cognoscatur, facile pro ea recipitur falsitas propter veri similitudinem, quæ in obscuro difficulter à verò discernitur. Noverant enim fuisse antea, & deinceps futuros, qui pascentes invitarent, & sapientiæ, scientiæque uberiora promitterent pascua, ad quos multi confluerent, qui aquæ (a) furtivæ dulciores sunt, & suavior panis absconditus. Ne igitur seducta vagaretur Ecclesia post greges sodalium, qui & ipsi sint vagi nulla stabiles certitudine veritatis, semper discentes (b) & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes, idcirco quæ ad salutem tantummodo essent necessaria & maxime utilia, clare in ROMANO CATECHISMO, & dilucide explanata, Christiano populo tradenda proposuerunt.

(a) Prov. 9. 17.

(b) 2. Timot. 3.
7.

Verum hunc librum non mediocri labore & studio compositum, omnium consensione probatum, & summis laudibus exceptum, his temporibus è Pastorum manibus prope modum novitatis amor excussit, cum alios atque alios Cathecos extulerit, nullo modo cum ROMANO comparandos: unde duo mala extiterunt; alterum, quod illa fuerit

rit

(a) Gen. II. I.

rit in eadem docendi ratione prope sublata consensio, oblatumque pusillis quodnam scandali genus, quibus sibi ipsi jam non amplius esse videantur in terra labii (a) unius & sermonum eorundem: alterum, quod ex diversis, variisque tradendæ Catholicæ veritatis rationibus ortæ sunt contentiones, & ex æmulatione, dum alius se Apollo, alius Cephæ, alius Pauli se dicat sectatorem, disjunctiones animorum, & magna dissidia: quarum dissensionum acerbitate nihil ad Dei gloriam minuendam exitius putamus, nihil ad extinguendos fructus, quos è Christiana disciplina æquum est Fideles percipere, calamitosius. Itaque duplex hoc malum ut ab Ecclesia tandem amoliremur, illuc duximus redeundum, unde quidam parum prudenti consilio, nonnulli etiam superbia ducti, ut sese in Ecclesia jactitent sapientiores, jamdudum Fidelem populum avocaverant; & eundem *Catechismum Romanum* Pastoribus animarum iterum porrigendum existimavimus; ut qua ratione confirmata olim fuit Catholica Fides, & in doctrina Ecclesiæ, quæ est columna (b) veritatis, Fidelium mentes corroboratæ, eadem nunc à novis quoque opinionibus, quibus

nec

(b) Timot. 3.
15.

nec consensio, nec antiquitas suffragatur, quam longissime avertantur. Atque parabilior ut fieret liber, & maculis, quas operarum vitio contraxerat, emendatior, illum ad ejus exemplum, quem S. Pius V. Prædecessor noster ex Tridentinæ Synodi decreto vulgavit, iterum omni adhibita diligentia excludendum in Alma Urbe curavimus; qui in popularem sermonem ejusdem S. Pii jussu conversus, & editus, propediem mandato itidem nostro typis impressus de novo prodibit in lucem.

Quod igitur hoc Christianæ Reipublicæ difficilimo tempore ad pravarum opinionum fraudes removendas, & veram, sanamque doctrinam propagandam, stabiliendamque opportunissimum subsidium cura nostra præbet, & diligentia; vestrum est, Venerabiles Fratres, operam dare, ut à Fidelibus recipiatur. Ac propterea hunc librum, quem veluti Catholicæ Fidei, & Christianæ disciplinæ normam, ut etiam in tradendæ doctrinæ ratione constaret omnium consensio, Romani Pontifices Pastoribus propositum voluerunt, vobis, Venerabiles Fratres nunc maximè commendamus, Vosque etiam enixe in Domino cohortamur, ut jubea-

bea-

beatis ab omnibus , qui animarum curam gerant , in informandis Catholica veritate populus adhiberi; quo tum eruditionis unitas, tum charitas , animorumque serveretur concordia. Vestrum enim est tranquillitati omnium studere quæ denique sunt partes Episcopi , qui propterea illuc intentos oculos habere debet , ne quisquam propter suos honores superbe agendo schismata faciat, unitatis compange disrupta.

Nullum tamen , aut certe exiguum hi libri fructum præbebunt utilitatis , si qui eos proponere , & explanare audientibus debent, minus docendo sint ipsi idonei. Itaque permagni interest , ut ad hoc munus Christianæ doctrinæ populo tradendæ homines eligatis , non modo sacrarum rerum scientia præditos , sed multo magis , & humilitate , & sanctificandarum animarum studio , & charitate flagrantes. Tota enim Christiana disciplina non in abundantia verbi , non in astutia disputandi , neque in appetitu laudis, & gloriæ , sed in vera , & voluntaria humilitate consistit. Sunt enim , quos major quidem scientia erigit , sed à ceterorum societate disjungit ; & quo plus sapiunt , eo à concordia virtute disipiunt : qui Sapientia

ip-

ipsa, Dei Verbo , admonentur: Habete ^(a) sal ^(a) Marc. 9. 49. in vobis , & pacem habete inter vos: ita enim sapientiæ sal habendum, ut eo proximi amor custodiatur , & infirmitates condiantur. Quod si à sapientiæ studio , à cura etiam proximi ad discordias vertantur, sal sine pace habent, non virtutis donum , sed damnationis argumentum ; & quo melius sapiunt , eo deterius delinquant ; quos quidem damnat Jacobi Apostoli sententia illis verbis : Quod si zelum ^(b) amarum habetis , & contentiones ^(b) Jacob. 3. 14. sint in cordibus vestris , nolite gloriari , & mendaces esse adversus veritatem : non est enim ista sapientia desursum descendens , sed terrena , animalis , diabolica : ubi enim zelus est , & contentio , ibi inconstantia , & omne opus pravum. Quæ autem desursum est sapientia , primum quidem pudica est , deinde pacifica , modesta , suadibilis , bonis consentiens , plena misericordia , & fructibus bonis , non judicans , sine æmulatione.

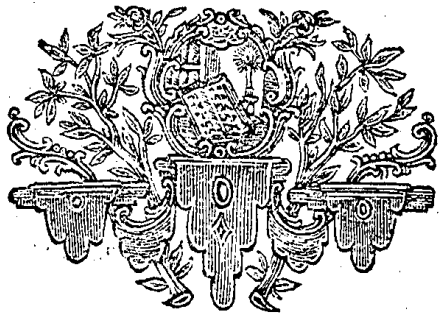
Deum ergo dum in humilitate cordis, & afflictione animæ depræcamur , ut diligentia , atque industriæ nostræ conatibus suam impertiat indulgentiæ , & misericordiæ largitatem , ne dissensio populum fide-

¶¶¶

lem

lem disturbet , utque in vinculo pacis , & in charitate spiritus unum sapiamus omnes , unum laudemus , & glorificemus Deum , & Dominum nostrum Jesum Christum , Vos , Venerabiles Fratres , salutamus in osculo sancto ; vobisque omnibus , itidemque cunctis Ecclesiarum vestrarum Fidelibus Apostolicam Benedictionem amantissime impartimur.

Datum in Arce Castri Gandulphi die XIV. Junii MDCCLXI. Pontificatus Nostri Anno III.

TYPOGRAPHUS (TAURINENSIS) LECTORI.

Atechesim Romanam , sive Catechismum ad Parochos ex Decreto Sacrosancti Concilii Tridentini typis meis consignaturus , nihil dubitavi antiquiores

Editiones , tanquam exemplar omnium correctissimum , mihi ante oculos ponere. Eas nihilominus cum aliis multis recentioribus , quæ ubique fere Orbis Christiani promulgatæ sunt , prius conferre visum est , non solum , ut discrimen , quod inter illas esset , dignoscerem , & adnotarem , sed etiam , si qua lectio in iis aptior occurreret , eam non prætermitterem , & legentibus indicarem : præsertim cum Typographi Veneti , Dominicus Farreus , & Georgius Angelierius , qui iis temporibus , quibus celebratum est Concilium Tridentinum , edendis libris operam dabant , in sua Catechismi Romani Editione se quam plurima menda sustulisse fateantur , quæ in primam Romanam Typographi incuria irrep-

serant. Quid ni aliqua adhuc sint eorundem Typographorum vel indiligentiâ, vel ignorantia, quæ correctione indigeant? Omnes igitur, quotquot mihi præsto erant, diligenter percurri, & alteram cum altera contuli; primum Manutianam, sive Romanam, quam Paulus Manutius jussu Pii V. Pontificis Maximi primum Romæ vulgavit; deinde Venetas, non multis annis post Manutianam editas, scilicet Ferrei ann. 1575. & Angeleri 1586. postea Patavinas, sive Seminarii Patavini ann. 1714, 1744. 1750. Bassanensem 1749. & Venetam Italicam 1760. Denique Parisiensem ann. 1738. Lovaniensem 1744. Lugdunensem 1741. Harum nullam planæ concordem deprehendi; Patavinam præsertim admodum discrepantem Unde tantum discriminis derivatum sit, definire non ausim. Spere tamen non videntur, imo amplectendæ nonnullæ ejus lectiones, quas suis locis singillatim notates Lector inveniet. Comparatis itaque inter se primis & posterioribus Editionibus, hanc meam, quam diligentissime fieri potuit, elaboravi, sublatis mendis quam plurimis, & adjectis passim, quæ majoris momenti videban-

bantur, variantibus lectionibus. Quo magis autem Parochorum, & Clericorum commodo inservirem, distinctionem in Capitula, & Sectiones, quæ desideratur in Romana, & Venetis antiquioribus (unius etenim instar versus omnia complectuntur) & in reliquis est Editionibus, libenter amplexatus sum; & eo libentius, quod ipse Pius V. Pontifex Maximus moleste tulit, hanc divisionem in illa Manutiana Editione omissam fuisse. Scribit enim ad Cardinalem Stanislaum Episcopum Warmiensem, commendans illi fidelium Catechismi Romani translationem in linguam Polonicam: *Illud admonemus, ut librum cures in totidem partes, quot sunt res, quæ ejus initio explicandæ ponuntur, dividendum, & unamquamque earum partium suis Capitibus apte distinguendam; quod in prima ejus Editione, quorundam incuria, parum diligenter factum esse, moleste tulimus.* (1) Unde factum est, ut aliæ in aliis Editionibus sint Capitulum, & Sectionum divisiones, & alia etiam rerum argumenta. Quin lacunam, quæ est in Manutiana capite de nono Symbo-

(1) Ex Vita S. Pii V. apud Laderchium,

boli Articulo, & quam Typographi etiam Veneti antiquiores, Lovanienses, Lugdunenses, & Parisienses implere ausi non sunt, desumptis ex lib. 9. Ambrosii Comment. in Lucam cap. 9. verbis, præeunte Seminarium Patavini Editione, ergo fidenter replevi; ac libros, & Capita in margine adjeci, unde Patrum testimonia sumpta fuerunt (antiquæ enim, Romana, & Veneta 1574. non nisi Scriptorum nomina apposuerunt), tum Sanctorum Patrum, & Scripturarum sententias, quibus Catechismi doctrina corroboratur. Alio etiam charactere textum, & alio testimonia Scripturarum, & Sanctorum Patrum descripsi, quod à Manutio, & antiquis Venetis Typographis neglectum est. Triplicem præterea Indicem ex Editionibus Parisiensi, Lovaniensi, Lugdunensi, Patavina in meam transtuli; primum argumentorum principalium, alterum Capitum, & Sectionum totius operis, tertium Evangeliorum Dominicalium, ad quæ singularæ partes Catechismi in usum Parochorum referri, & accomodari possunt: ut propterea in spem certam adducar, fore ut Taurinensis Editio, si non characterum elegantia, & cartæ nitore, correctione tamen,

men, & usu ceteris præstet, atque adeo anteposenda sit. Hæc sunt, de quibus te, Benigne Lector, monitum volui.

ARGUMENTORUM PRINCIPALIU

INDEX.

	Premium generale.		Pap. r.	
	<i>De Symbolo Apostolorum.</i>		<i>De Præceptis Decalogi.</i>	
	Symbolum in communi, p. 9.		Præcepta in communi, p. 237.	
Art.	I.	11.	I.	279.
	II.	23.	II.	293.
	III.	31.	III.	305.
	IV.	37.	IV.	315.
	V.	46.	V.	325.
	VI.	55.	VI.	334.
	VII.	60.	VII.	340.
	VIII.	66.	VIII.	351.
	IX.	72.	IX.	361.
	X.	85.	X.	ibid.
	XI.	90.		
	XII.	99.		
	<i>De Sacramentis</i>		<i>De oratione Dominica.</i>	
	Sacramenta in genere.	106.	Oratio in communi.	370.
	Baptismus.	122.	Necessitas orationis.	ibid.
	Confirmatio.	152.	Utilitas orationis.	372.
	Eucharistia.	162.	Partes, & gradus orationis.	375.
	Pœnitentia.	198.	Petenda in oratione.	378.
	Extrema Unctio.	235.	Pro quibus orandum.	379.
	Sacra Ordinatio.	243.	Quis orandus.	382.
	Matrimonium.	259.	Præparatio in oratione.	383.
			Modus, & ordo orandi.	386.
			Præmium orationis.	390.
			I.	400.
			II.	405.
			III.	413.
			IV.	422.
			V.	431.
			VI.	442.
			VII.	451.
				IN-

xxiv
INDEX CAPITUM,
ET SECTIONUM

Totius Operis.

PARS PRIMA.

Prefatio agens de Pastorum in Ecclesie
necessitate, auctoritate, officio, &
precipuis doctrinae Christianae capitibus, di-
visa in sectiones xiii. pag. 1. & seq.

Cap. I. De Fide, & Symbolo fidei, divisum
in sectiones iv. 9. & seq.

Cap. II. De primo Symboli Articulo: Credo
in Deum, Patrem Omnipotentem, Crea-
torem coeli, & terrae, divisum in sectiones
xxiii. 11.

Cap. III. De secundo Symboli Articulo: Et in
Jesum Christum filium ejus unicum, Do-
minum nostrum, divisum in sectiones xii. 23.

Cap. IV. De tertio Symboli Articulo: Qui con-
ceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Ma-
ria Virgine, divisum in sectiones xi. 31.
& sequent.

Cap. V. De quarto Symboli Articulo: Passus sub
Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & se-
pultus, Divisum in sectiones xvi. 37. & seq.

Cap. VI. De quinto Symboli Articulo: Descen-
dit

INDEX CAPITUM xxv

dit ad inferos, tertia die resurrexit à mor-
tuis, divisum in sectiones xv. 46. & seq.

Cap. VII. De sexto Symboli Articulo: Ascendit
ad coelos, sedet ad dexteram Dei Patris Om-
nipotentis, divisum in sectiones ix. 55. & seq.

Cap. VIII. De septimo Symboli Artic. Inde
venturus est judicare vivos, & mortuos,
divisum in sectiones xi. 60.

Cap. IX. De octavo Symboli Artic. Credo in
Spiritus Sanctum, divis. in sect. viii. 66.

Cap. X. De nono Symb. Artic. Sanctam Eccle-
siam, &c. divisum in sectiones xxvii. 72.

Cap. XI. De decimo Symboli Artic. Remis-
sionem peccatorum, divisum in sectiones xii.
85. & seq.

Cap. XII. De undecimo Symb. Artic. Carnis
resurrectionem, divisum in sect. xiv. 90.

Cap. XIII. De duodecimo Symboli Articulo: Vi-
tam æternam, divisum in sectiones xiii. 99.
& seq.

PARS SECUNDA.

Cap. I. De Sacramentis in genere, divisum in
sectiones xxxii. 106.

Cap. II. De Sacramento Baptismi, divisum in
sectiones lxxvi. 122. & seq.

Cap. III. De Sacramento Confirmationis, divi-
sum in sectiones xxxvi. 152. & seq.

¶¶¶¶

Cap.

xxvj INDEX CAPITUM.

- Cap. IV. *De Sacramento Eucharistiæ, Missæ Sacrificio, & Communione, divisum in sectiones lxxxii. 162. & seq.*
 Cap. V. *De Pœnitentiæ Sacramento, & tribus ejus partibus, Contritione, Confessione, & Satisfactione, divisum in sect. lxxxix. 198. & seq.*
 Cap. VI. *De Sacramento Extremæ Unctionis, divisum in sectiones xvi. 235. & seq.*
 Cap. VII. *De Sacramento Ordinis, divisum in sectiones xxxix. 243. & seq.*
 Cap. VIII. *De Sacramento Matrimonii, divisum in sectiones xxxiv. 259. & seq.*

PARS TERTIA.

- Cap. I. *De Decalogo, divinisque legibus observandis, divis. in sect. xiv. 273. & seq.*
 Cap. II. *De primo legis præcepto: Ego sum Dominus, &c. divis. in sect. xxxiv. 279. & seq.*
 Cap. III. *De secundo legis præcepto: Non assumes nomen Domini, &c. divisum in sectiones xxx. 293.*
 Cap. IV. *De tertio legis præcepto: Memento, &c. divisum in sectiones xxxix. 305.*
 Cap. V. *De quarto legis præcepto: Honora patrem tuum, &c. divis. in sectiones xii. 315.*
 Cap. VI. *De quinto legis præcepto: Non occides, divisum in sectiones xxxv. 325.*
 Cap.

INDEX CAPITUM. xxvij

- Cap. VII. *De sexto legis præcepto: Non mœchaberis, divisum in sect. xiii. 334.*
 Cap. VIII. *De septimo legis præcepto: Non furtum facies, divisum in sect. xxv. 340.*
 Cap. IX. *De octavo legis præcepto: Non loqueris, &c. divisum in sect. xxiii. 351.*
 Cap. X. *De nono, & decimo legis præcepto: Non concupisces domum proximi tui; &c. divisum in sectiones xxxiii. 361.*

PARS QUARTA.

- Cap. I. *De Oratione, ejusque necessitate, divisum in sectiones iv. 370.*
 Cap. II. *De orationis utilitate, divisum in sectiones xi. 372.*
 Cap. III. *De partibus, & gradibus orationis, divisum in sect. vii. 375.*
 Cap. IV. *De his, quæ petenda sunt, divisum in sectiones v. 378.*
 Cap. V. *Pro quibus orandum sit, divisum in sectiones vii. 379.*
 Cap. VI. *Quis orandus sit, divisum in sectiones iv. 382.*
 Cap. VII. *De præparatione ad orationem, divisum in sectiones vi. 383.*
 Cap. VIII. *Quæ ratio in orando requiratur, divisum in sect. ix. 386.*

- Cap. IX. *De proœmio orationis Dominicæ: Pater noster, qui est in cœlis, divisum in sectiones xix.* 390.
- Cap. X. *De prima petitione orationis Dominicæ: Sanctificetur nomen tuum divisum in sectiones iv.* 400.
- Cap. XI. *De secunda petitione orationis Dominicæ: Adveniat regnum tuum, divisum in sectiones xix.* 405.
- Cap. XII. *De tertia petitione orationis Dominicæ: Fiat voluntas tua, divis. in sect. xxiv.* 413.
- Cap. XIII. *De quarta petitione orationis Dominicæ: Panem nostrum, &c. divisum in sectiones xiii.* 422.
- Cap. XIV. *De quinta petitione orationis Dominicæ: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus, &c. divisum in sectiones xxiii.* 431.
- Cap. XV. *De sexta petitione orationis Dominicæ: Et ne nos inducas in tentationem, divisum in sectiones xx.* 442.
- Cap. XVI. *De septima petitione orationis Dominicæ: Sed libera, &c. divisum in sectiones xii.* 451.
- Cap. XVII. *De extrema orationis Dominicæ particula, quæ est, Amen. divisum in sectiones vi.* 457.

In-

INDEX EVANGELIORUM DOMINICALIUM.

gratiam piorum Divini Verbi Declamatorum facili ordine digestus, quo demonstratur, quodnam hujus Catechismi argumentum ad quam partem cujuslibet Evangelii referri, & acomodari possit: ex quo conciones ornare, & amplificare poterunt non solum illi, verum omnes, quibus ad sedandos hominum affectus, componendam vitam, animasque Christo venandas, plebem hortari, & pascere famelicæ oves datum est: quales sunt Parochi, quique animarum curam ex professo adepti sunt. Porro nullum fere erit Evangelium alicujus solemnitatis, cui uberrimam dicendi copiam non suppeditet vel more oratorio fusse, & copiose, vel Scholastico breviter, profunde, & acute ita ut sufficienter unicuique animum explere liceat.

Dominica Prima Adventus.

Erent signa in sole, & Luna, &c. Lucæ 21. Hoc Evangelium ad argumentum de judicio generali traducendum est. Quare hic recurrit Parochus ad articulum Symboli: *Inde venturus est judicare vivos, & mortuos.* pag. 60. & seq. prout faciendum præcipitur p. 7. vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.

Ecce Rex tuus venit tibi, &c. Matth. 21. Hic opportune traclabit Parochus ea, quæ de incarnatione, & causis Adventus Christi Domini nostri habentur art. 2. & 3. Symboli Apostolici, pag. 23. 24. & 31. & seq.

Invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea, solvite, &c. D. Athanasius in sermone de Verbis hujus Evangelii ostendit, ex hoc

loco Apostolis, & eorum successoribus factam esse potestatem solvendi eos, qui instar asinorum peccatorum pondere præssi, ad eos confugerent. Quare hic populo exponet Parochus, quæ habentur de confessione, 214. & seq. & absolutione, pag. 222. & de potestate remittendi peccata in Ecclesia. pag. 86. & seq.

Dominica Secunda.

Cum audisset Joannes in vinculis, &c. Tu es, qui venturus es, &c. Matth. 11. Ista Joannis interrogatio tam sedula ostendit, quanto cum studio curare debeamus, ut de rebus fidei & nos, & ii, qui nobis subsunt, rite, & à Catholicis Doctoribus instruamur. Vide, quæ huic argumento inserviunt, ini-

initio Catechismi usque ad primum Symboli articulum, p. 2. & seq.

In vinculis. Fides usque ad vincula, imo ad necem usque, cum omnis est, & à iudice urgemur, profitenda est: nec est satis eam peccatore inclisam habere, quantumvis rectam, & sinceram, ut ostenditur p. 12. & 13. vel; *Erum signa in Sole, & luna, &c.* ut in Dom. præced.

Dominica Tertia.

Confessus est, & non negavit. Joann. 1. Ex hoc loco simpliciter verum fateri docemur, nec intermiscere Jusjurandum, ut nobis fides adhibeatur. Vide, quando & sub quibus pœnis jurare prohibuit, p. 301. & seq.

Quid ergo baptizas, si tu non es Christus? &c. Agendum hic de ministris baptismi, de quo p. 131. Et quomodo sese habeant in dispensatione sacramentorum Christus Dominus, & minister, quantum ad effectum Sacramenti, p. 117. & 118.

Cujus ego non sum dignus, &c. Hic monere Parochus populum sibi creditum debet, ut sese profestis natalitiis ad sacram synaxim præparet & agere de condigna tanti hospitis (cujus corrigiam calcamenti solvere indignum se Joannes Baptista censet) susceptione. Vide de præparatione ad Eucharistiam, p. 188. & 189. vel *Cum audisses Joannes in vinculis*, ut in Dominica præced.

Dominica Quarta.

Anno quinsodecimo Imperii Tiberii Cæsaris, &c. Luc. 3. Cum hic de principibus mundi fiat mentio.

eadem ratio afferri potest, quæ affertur p. 38. de eodem Pontio Pilato.

Factum est verbum Domini super Joannem, &c. Quoniam Joannes non nisi a Deo legitime vocatus officium verbi Deo prædicandi exercuit ideo hic de legitima vocatione ministrorum Ecclesiæ Parochus disseret, ex p. 244. 251. & seq. legitimosque eos ministros non esse dicet, qui missi non sunt, ut traditur, p. 2. & 3.

In deserto. Hic de probitate, & morum integritate ministrorum verbi (qui sunt Sacerdotes) agatur, ex p. 256. & de civitate, quæ eis, quando sunt subdiaconi; indicitur, ut habetur, p. 251.

Prædicans baptismum penitentia. Quomodo adulti, qui Baptismum suscipere debent, affecti esse debeant, & præteritæ eos vitæ pœnitere, traditur p. 138. quomodo hic baptismus Joannis repeti debuit p. 117.

Parate viam Domini: rectas facite semitas eius. Hic de præparatione ad Eucharistiam, de qua in superiori Dominica, & de necessaria mandatorum Dei observantia, de qua p. 277. 278. vel *Et confessus est, & non negavit*, ut in Domini. præced.

In die Nativitatis Domini.

Peperit filium suum primogenitum suum, &c. Luc. 2. Explicetur articulus Symboli, *Natus ex Maria Virgine*, qui est hujus loci maxime proprius, p. 31.

Eadem die ad-Missam majorem.

In principio erat Verbum, & Verbum erat, &c. Joann. 1. Quoniam hic locus, dum agitur de æterna Christi Domini generatione, ad-

adducitur; hinc Parochus petet hujus loci expositionem à p. 28.

Et Verbum caro factum est.

Hic exponatur mysterium Incarnationis, prout habetur p. 31. & 32. *Gloriam quasi unigeniti à Patre.* Quomodo hic unigenitus sit etiam frater noster, vide p. 396.

Dominica infra Octavam Nativitatis.

Tuam ipsius animam pertransiit gladius, &c. Luc. 2. Ex hac simœonis prædicatione ansam sumere poterit Parochus explicandi, cur Deus fideles jam baptizatos, quos filios habet charissimos, non eximat ab incommodis vitæ hujus; qua de re agitur p. 142. 143. Et quo confugiendum tunc sit, de quo pag. 376. & seq.

Non discedebat de templo, jejuniis, & Obsecrationibus, &c. De privata, & publica oratione habes p. 387. Quomodo ad orationem jejunium, & eleemosyna jungenda sint, p. 389. Et quomodo ista tria conducant ad satisfactionem peccatorum, p. 233. & seq.

In Circumcisione Domini.

Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer: &c. Luc. 2. Quoniam circumcisioni successit Baptismus, hic in genere dici poterit, de vi. & efficientia Sacramentorum novæ legis supra antiquæ legis Sacramenta, ut habetur p. 114. 204.

Vocatum est nomen ejus Jesus, &c. Quam convenienter hoc nomen inditum fuerit Christo Domino, & quare, vide, p. 25. 26.

Observandum hic etiam est, pueris nunc in Baptismo, ut olim in circumcissione, nomen esse impo-

nendum; cujus rei quænam sit ratio, & quale nomen puero imponi debeat, habes p. 151. Denique cum impositio nominis sit una ex cæremoniis in Baptismo usitatis, hic de Baptismi cæremoniis, & ritibus apta concio haberi poterit, ex p. 145. & seq.

In die Epiphaniæ.

Vidimus stellam ejus in Oriente, &c. Matth. 2. Quoniam non inepte per hanc stellam philosophica de Deo scientia potest intelligi, sicut per responsum Sacerdotum fidei lumen; non male hic adaptari poterunt, quæ differentia sapientiæ Christianæ à philosophica notitia habentur p. 12. 13.

Et procedentes adoraverunt eum, &c. Matth. 2. Hic de adoratione Dei, quæ Latria dicitur, & simul de veneratione Sanctorum, quæ Dulia nominatur. Vide in expositione Decalogi, p. 283. usque ad secundum præceptum. Hic agitur etiam potest de Eucharistiæ veneratione, & adoratione. Nam si eundem Christum, quem Magi adoraverunt, præsentem in Eucharistia agnoscimus, & confitemur, ut disertis verbis probatur p. 174. si pii esse volumus, cur non æquæ, ac Magi, eum adorabimus? vide p. 162.

Dominica infraoctavam Epiphaniæ.

Secundum consuetudinem diei festi, &c. Luc. 2. De observatione dierum festorum lege p. 308. & seq.

Et erat subditus illis, &c. De officio liberorum erga parentes, vide p. 309. & seq.

Dominica secunda post Epiph. Nuptia facta sunt in Cana Galilee,

læa: &c. Joan. 2. De Sacramento matrimonii, vide p. 259. & seq.

Hoc fecit Jesus initium signorum. Hæc conversio aquæ in vinum valet plurimum ad confirmandos rudiores in fide transubstantiationis, quæ fit in augustissimo altaris Sacramento, de qua vide p. 108. & seq.

Dominica tertia post Epiph.

Ecce leprosus veniens, adorabat eum. Matth. 8. Per lepram heresim significari, docent Patres. Qui vero sint censendi hæretici, & qui à castris Ecclesiæ, ut olim leprosi, ejiciendi, habetur p. 73. 74.

Vade, ostende te sacerdoti. De honore Sacerdotibus Domini, & Ecclesiæ præfectis exhibendo, vide p. 320.

Vade, ostende te sacerdoti, &c. Longe excellentiorem virtutem nostris Sacerdotibus tributam, docet Chrysostomus lib. 3. De Sacerdote, quam Mosaicis: quod illi oblatos sibi leprosos non mundarent, sed mundatos tantum esse declararent: nostri vero hominem peccati legra maculatam, dum absolutionis beneficium rite ei præparato impediunt, vere emundant, & perfectæ sanitati restituunt. Hic de potestate clavium Sacerdotibus concessa, ut habetur p. 204. 205.

Dominica Quarta.

Ascendente Jesu in naviculam. Matth. 8. Inter multa, quæ Ecclesiam repræsentant, est navicula illa, seu arca Noe, de qua p. 9. Hic ergo de Ecclesia Catholica, & notis, quibus internoscitur, Parochus agere poterit, prout habetur p. 76. & seq.

Domine, salva nos, perimus. Quo-

niam nullum est tempus, in quâ ita hominum vita, quam in propinquo animæ exitu, periclitetur; ideo Parochus ex hoc loco hortari poterit suos subditos, ut, cum mortis dies instabit, ad Deum maxime recurrant, & Extremæ Uctionis Sacramentum accipiant, de quo p. 235. & seq.

Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei? Quomodo creaturæ omnes eum, quem à Deo ab initio acceperunt, cursum teneant, homine dempto, vide p. 420.

Dominica Quinta.

Inimicus homo supereminavit zizania. Matth. 13. In Ecclesia duo sunt hominum genera; bonorum, qui tritici nomine designantur; improborum, qui nomine zizaniorum vide p. 75. Vel per zizania intelliguntur odia, atque rixæ, quas Pater dissensionis Diabolus seminare conatur in agra filiorum pacis, cujus morbi remedium habes p. 333.

Inimicus homo hoc fecit. De odio Dæmonis in nos, & ad tentandum audacia, & perversitate, vide p. 443. 444. & ut omnis mali culpæ actor, mali vero poenæ sit exactor, vide p. 447.

Dominica sexta post Epiph.

Simile est regnum cælorum grano sinapis. Quoniam juxta Doctores per granum sinapis fides intelligitur; hic tractanda sunt, quæ de ejus necessitate habentur p. 9. & quomodo scrutanda non sint ea, quæ fide credenda proponuntur, p. 11. 12. & ejus excellentia, & quantum differat Christiana de Deo sapientia à philosophica divinarum rerum notitia, p. 12. 13.

Cum

Cum autem creverit. Fidem augeri posse, traditur p. 386.

Iterum simile est regnum Cælorum fermento, quod acceptum mulier, &c. Hanc mulierem Ecclesiam interpretantur, quam in doctrina fidei, aut morum (per fermentum designata) errare non posse, traditur p. 81.

Donec fermentatum est totum, &c. Hic de communionem Sanctorum, & meritorum participatione explicari possunt, quæ sunt p. 82. 83.

Dominica in Septuagesima.

Simile est regnum cælorum homini paterfamilias. Matth. 20. Hic paterfamilias est Deus, qui cur pater dicatur, habes p. 190. 191.

Acceperunt ipsi singulos denarios. Denarii nomine cælestis beatitudo designatur, quam hic Paterfamilias alacriter, & sincere in vinea sua, idest, in cultura mandatorum divinatorum laborantibus præstat. De hoc vitæ æternæ denario lege, quæ diffuse traduntur p. 99. & seq. & 277. Hujus verò beatitudinis consequendæ certam viam, ac rationem habes p. 411. & 104. & seq. Item, exhortatio ad colendam hanc vineam mandatorum illustris habetur p. 276.

Singulos denarios, &c. In Cælo tamen varietas est mercedis, & gloriæ pro ratione laboris, & affectus, quo quis operatur, 69. 105.

Dominica in Sexagesima.

Et sicut qui seminavit, seminavit semen suum, &c. Luc. 8. Semen hoc in terram sparsum est verbum Dei, exponente Domino, de quo vide p. 429. & quomodo sit audiendum, p. 2.

Veni diabolus, &c. De Dæ-

monis conatu, & impugnatione habes p. 443. & seq.

Et a sollicitudinibus, & divitiis, &c. Quantum divitiarum, & effraenerum temporalium cupiditates impediunt hujus divini seminis fructum, habes p. 368. ubi hæc ipsa verba habentur.

Dominica in Quinquagesima.

Tradetur enim Gentibus, & illudetur, &c. Luc. 18. Ut Christi milites ejus crucem, tanquam vexillum sui ducis, contuentes ad arma poenitentiarum sumenda stimulentur, ideo hoc Evangelium ineunte quadragesima legitur, quod passionis dominicæ summam complectitur: quo loco non importune Parochus exponet, quæ de passione Domini fuisse traduntur p. 37. & seq. Veli si in aliud tempus commodius differre malit hoc argumentum, hodie alteram Evangelii partem pertractabit, ut sequitur.

Cæcus quidam sedebat secus viam. Hic cæcus genus humanum denotat, de cujus post peccatum statu misero vide p. 414.

Iesu fili David miserere mei. Hic quomodo Deus aliter oremus, ac sanctos, ex hac formula demonstrabis, ut habes p. 382. Porro si angustiis, aut tribulationibus premimur, aut re aliqua indigemus, ad Dominum cum hoc cæco nobis recurrendum est, precibusque sollicitandus. Deus, ut nobis adsit. Vide de necessitate, & utilitate orationis p. 371. 372.

Quid tibi vis faciam? casus, ob quas clementissimus Deus vult à nobis rogari, etiamsi sciat, quibus rebus indigemus, ex p. 374. proferes.

Feria quarta Cinerum.

Cum jejunatis, &c. Matth. 6. Cum quadragessimæ jejunium eo nomine sit institutum, ut totius anni peccata hac quasi solemnium multa redimeremus, hodie Parochus excitare fidelem populum debet ad poenitentiam amplectendam, de cujus necessitate scribitur p. 198. 199. & docere, quibus gradibus ad poenitentiam liceat ascendere, p. 201. 202. & quibus operum generibus pro peccatis satisfacere possimus, p. 233. & seq.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Vide adversus eos, qui opes congerere undequaque student, p. 345. & seq.

Thesaurizate vobis thesauros in celo. Quoniam Parochi frequenter fidelem populum ad elemosynas pauperibus erogandas excitare debent, hic hoc studiose præstabunt ex his, quæ habentur, p. 347. & seq.

Dominica prima Quadrage.

Ut tentaretur à diabolo, &c. Matth. 4. Cum sit tentatio vitæ hominis super terram, ut dicit Job. 7. c. hic de tentatione agendum, de generibus tentationum, ad quid permittantur homines tentari, quibus armis tentationibus resistendum, & cetera hujusmodi, quæ habentur, p. 444. & seq.

Non in solo pane vivit homo. De pane spirituali, de quo hic agit Christus Dominus, vide p. 429.

Angelis suis mandavit, &c. De Angelorum custodia erga homines, p. 391.

Dominum Deum tuum adorabis. De adoratione Dei quæ fide, & spe & charitate perficitur, vide p. 295. seq.

Dominica secunda Quadrage.

Assumit Iesus Petrum, & Iacobum, & Joannem, & ducit eos, &c. Matth. 17. Hic afferri possunt ea, quæ de loco, & tempore, quo homines ad divina contemplanda aptiores sunt, habentur p. 206.

Bonum est nos hic esse. Hic tractari possunt ea, quæ de summa eorum dignitate, qui Deo obediunt, habentur p. 417. Vel de intimis hominum sanctorum gaudiis, p. 429. Poterunt etiam Parochi de duodecimo articulo hic habere sermonem, de quo p. 99.

Hic est Filius meus dilectus, &c. Hic de æterna filii generatione latissimus sese offert dicendi campus, de qua p. 27. & 28. Vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.

Miserere mei Domine fili David. Mat. 15. Hic typum habes perfectæ orationis, quantum spectat ad duas conditiones, quæ in oratione maxime desiderantur, fidem videlicet, & perseverantiam, de quibus p. 386. & seq.

Filia mea male torquetur à Dæmonio, &c. Hujus mulieris exemplo Parentes monentur diligentem liberorum curam gerere, de qua p. 324.

Dimitte eam, quia clamat post nos, &c. Si Apostoli in hac vita degentes adhuc pro se solliciti, pro Chananæa interpellant, & exaudiuntur, in Cælo mutire num audebunt? inquit D. Hier. contra Vigilantium. Hic de intercessione Sanctorum, prout habetur p. 382. & 383.

Dominica tertia.

Erat Iesus efficiens dæmonium, & illud erat mutum, &c. Luc. 11. Dæmonis proprium est, eum, quem pos-

possidet, reddere mutum, id est à confessione peccati revocare. Sed tamen non est alia ratio ejiciendi Dæmonis, quam ut linguam solvas ad detegendum coram Sacerdote peccatum. Vide quæ de Confessione habentur p. 215. & seq.

Omne regnum in seipsum divisum desolabitur. Ecclesia est Christi regnum, ut habetur p. 401. Id autem ut in seipsum non sit divisum, unum esse, necesse est; unde hic de unitate Ecclesiæ agendum est ex p. 76. 77. & seq.

Revertar in domum meam. De relabentium in peccata gravitate, p. 42. & 43. Et quid post confessionem agendum, p. 234.

Tunc assumit alios septem spiritus nequiores se. Hic locus p. 444. inducitur ad probandum, non unum tantum Dæmonem, sed plures etiam interdum hominem tentare: patet autem ex hoc loco, Dæmonem acrius eos tentare, qui ab eo defecerunt, ut est p. 442.

Beatus venter, qui te portavit. Glorificatione B. Mariæ Virginis hoc Evangelium concluditur, de qua habes p. 32. 33.

Dominica quarta.

Unde ememus panes, ut manducent hi, &c. Joann. 6. Hic aperte explicari poterit illa petitio Dominicæ orationis: *Panem nostrum quotidianum da nobis*, p. 422.

Notandum præterea, quod panis iste vim etiam habebat sedandi sitim; ut tenent Doctores. Ita & panis Eucharistiæ laicis pro calice est. Lege de communione sub una specie p. 192.

Hoc autem dicebat tentans eum. Quomodo Deus hominem tentet, vide p. 447.

Distribuit discumbentibus. Christus non distribuit, sed dedit Apostolis, & illi distribuerunt turbæ. *Matth. 13. 17.* Sic à mundi initio per Patriarchas, & Prophetas, & postea per Apostolos, eorumque successores Deus Verbum Dei, & Sacramenta subministrat ut habetur p. 117. Christus tamen est, qui hæc omnia præcipue efficit, p. 117. & 194.

Hic est vere propheta. De gratiarum actione p. 381.

Dominica Passionis.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Joann. 8. Innocentia Christi in hodierno Evangelio convenientes profertur in medium, ut in promptu sit nobis causa Dominicæ passionis, quam hodie representare incipit Ecclesia, nimirum non propter illius delicta, sed nostra. De causis passionis Christi habes p. 41. 42.

Si veritatem dico vobis. Hic à mendacio cavere docemur, de quo multa p. 358. & seq.

Qui ex Deo est, verba Dei audit. De verbo Dei audiendo p. 429.

Nomme bene dicimus nos quia Samaritanus, &c. Ex hoc loco Parochus ansam poterit arripere ad excitandos suos fideles ad injurias condonandas, qua de re multa habentur p. 330. 331. 332. & 460. & alibi.

Sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me. Christus sæpe, & à multis graviter inhonoratur: sed ab iis maxime, qui ejus verbum vel male interpretando, vel ad vana convertendo polluant, de quo p. 313.

Tulerunt ergo lapides, ut iacerent

rent in eum. Ex hoc loco perspicere potest, & tempus, & genus mortis à Christo delectum fuisse, quare de re p. 38.

Dominica in Ramis Palmarum.

Evangelium, ut in prima Dominica Adventus, de quo ibid. Ceterum, quoniam ad Eucharistiam percipiendum ex præcepto Ecclesie eo tempore omnes distractione præditi obligantur; ideo ex his Evangelij verbis, *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus*, ad ejus sumptionem fideles hortari poterit Parochus ex his, quæ habentur p. 163. 164. & alibi passim. Et quoniam parentes ut plurimum negligentissimi sunt ad liberos suos ad Eucharistiam perceptionem præsentandos, ideo eis maxime Parochus inculcabit, quæ de ætate, qua pueri ad eam percipiendam tenentur, habentur p. 192.

In die sancto Parasceves.

Hoc die quoniam solemniter de mysterio passionis Domini nostri Jesu Christi concio haberi solet; ideo præter ea, quæ in expositione art. 4. Symboli habentur p. 37. & seq. hæc insuper hoc die tractari posse videntur: De singulari amore, quo Deus genus humanum persecutus est, cum illud morte unigeniti filii suis redimere voluerit, de quo p. 394. De primi parentis lapsu, & miseriis, quæ illum consecutæ sunt, de quibus p. 23. & 413. & seq. Quomodo ex passione Christi omnis remissio peccatorum emanarit, de quo p. 436. & 88. & proinde omnia Sacramenta ex hac Christi passione virtutem acceperit, ut est p. 88. De sacrificio Christi

tam cruento, quam incruento ex p. 196. De satisfactione, & merito Christi de quo p. 197. Denique quomodo nulli unquam potest aditus ad regnum Cælorum sine hac de redemptionis humanæ per Christum fide, ut est p. 24. idque esse summam, & cardinem totius Christianæ religionis, scire Jesum Christum, & hunc crucifixum, ut habes p. 30.

Dominica Pasche.

Surrexit, non est hic, &c. Marc. ultim. De resurrectione Domini exponetur art. Symb. Apostolici: *Tertia die resurrexit à mortuis*, p. 56. & seq. 46.

Feria secunda post Pascham.

Duo ex discipulis Jesu ibant ipsa die incastellum, &c. Luc. 24. Quoniam fieri vix potuit, ut Parochus omnia, quæ ad Resurrectionem Christi pertinent, pridie explicuerit; ideo hoc die poterit ea, quæ prætermisit, ex eo loco repetere.

Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam. Hic locus est proprius causas exponendi, ob quas necesse fuit Christum resurgere, quæ habentur p. 52. & exemplo Christi fideles hortandi, ut omni studio incumbant, ut celesti regno potiantur, quod habetur p. 411. & de commodis tribulationis, p. 456.

Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit pacem. Hic locus proprius est ad probandum, utramque Eucharistiam speciem laicis necessario non exhibendam, de quo multa p. 192.

Feria tertia post Pascham.
Stetit Jesus in medio discipulorum. Luc. 24. Hic de quatuor dotibus corporis gloriosi agi potest, ut habetur p. 96.

Pax vobis. Quoniam regnum Dei, teste Apostolo, pax est, & gaudium in Spiritu Sancto, hic, quale sit regnum Christi in pios, tractari potest, ut habetur p. 408.

Prædicari in nomine ejus poenitentiam, & remissionem peccatorum. Quomodo poenitentiam præditio à Christo Apostolis injuncta sit, ex hoc ipso loco probatur p. 85. Unde potest tam ex expositione Articuli de remissione peccatorum quam ex his, quæ de Sacramento Poenitentiam hic habentur, longissimam habere concionem.

Dominica prima post Pascham.

Cum sero esset die illo una sabbatorum, Joan. 20. Christi resurrectionis exemplar, quam maxime stabilire necesse fuit, ut pariter nostra stabiliretur: quibus autem tum scripturis, tum rationibus nostra stabiliantur resurrectio, vide p. 90. & seq. Una sabbatorum autem quid sit, vide p. 308.

Quorum remisistis peccata, &c. Joan. 20. De potestate clavium Sacerdotibus concessa p. 89. & seq. & 217. & seq.

Infer digittum tuum. Qualia futura sunt corpora post resurrectionem; & cur Christus, & Martyres cicatrices retinebunt, habes p. 95. & seq.

Dominica secunda post Pascham.

Ego sum pastor bonus, &c. Joan. 10. Pastorum nomine comprehenduntur non tantum Episcopi, & animarum Rectores, sed etiam

Reges, Magistratus, parentes, & magistri. Quid vero Pastores ejusmodi ovibus debeant, & quid vicissim oves pastoribus, habes p. 318. & seq.

Mercenarius autem, & qui non est pastor. Quis sit iste mercenarius, & non pastor, vide p. 244. *Et fiet unum ovile, & unus pastor.* Hic de unitate Ecclesie, de qua p. 76. 77. 78. unoque universali Ecclesie pastore D. Petro, & D. Petri successore Romano Pontifice, de quo p. 76. 77. 78. 255. & 256.

Dominica tertia post Pascham.

Modicum, & iam non videbitis me, &c. Joan. 16. Efficax consolationis genus, dum temporarius moeror pro Christo susceptus æternis gaudiis compensatur. Vide, quæ de vita æterna habentur p. 99. & seq. *Vos vero contristabimini, mundus autem gaudebit.* Quare perversi minus, pii vero acius à Dæmonibus infestentur, & proinde illi gaudeant, isti vero tristrentur, vide p. 444.

Tristitia vestra vertetur in gaudium, &c. Spe futurorum bonorum quomodo alacri, & constanti animo adversa omnia tolerare debemus, vide p. 100. & cur Deus sinat affligi bonos, p. 446.

Dominica quarta.

Si non abiero, Paraclitus non veniet, &c. Joan. 16. De Spiritu Sancto, deque admirandis ejus effectibus, & donis habes p. 66. & seq.

Arguet mundum de peccato, &c. Spiritus Sancti proprium munus est, corda ad compunctionem movere, & peccantem intrinsecus argu-

guere. Quæ autem contritio vera sit, quasque res ea habere debeat, p. 212. referri possunt ea, quæ de peccatis, quæ remitti non possunt habentur p. 206.

Dominica quinta.

Si quid petieritis Patrem in nomine meo, &c. Ioan. 16. De oratione, & ejus adjunctis hic proprius est dicendi locus, de qua p. 370. & seq.

Usque modo non petistis quidquam, &c. Hic proprius de modo, quo Deum per Christum orare debemus, de quo p. 453. Hic etiam locus adducitur ad probandum, in nomine Christi orandum esse.

In festo Ascens. Domini.

Assumptus est in cælum, & sedet à dexteris Dei, &c. Marc. 16. Hoc in loco art. Synb. Apostolici, qui de Ascensione est, explicabitur ut habetur p. 55. & seq.

Dominica post Ascensionem.

Cum venerit Paraclitus, qui à Patre procedit, &c. Joan. 15. Hic de Processione Spiritus Sancti à Patre, & Filio, ex p. 69.

Ut omnis, qui interficit, &c. Ioan. 16. Hic præceptum Decalogi, *Non occides*, exponi poterit, de quo p. 325. & seq.

Arbitretur obsequium se, &c. De omnibus adversis, & calamitatibus hujus vitæ idem judicandum est, quod de his, quæ Christi causa patimur, nempe eas esse magnum Dei in nos benevolentia signum, ut habetur p. 456.

In festo Pentecostes.

Si quis diligit me, sermonem meum servabit, &c. Ioan. 14. Spiritus Sanctus ideo credentibus datur

I N D E X.

ut sermonem Dei, qui Decalo go comprehenditur, servare possint, ad quam rem ut promptiores sint, afferet Parochus, quæ habentur initio explicationis Decalogi, p. 274. & seq. Vel, quoniam hic locus adducitur ad probandum, Dei mandata non esse impossibilia, ideo de hac re ager, ex p. 276.

Vel hodie exponet, quæ traduntur de Confirmationis Sacramento, p. 192. & seq. Quomodo enim tali die Apostolos a Spiritu Sancto confirmatos fuisse, docent Patres.

Feria secunda post Pentecosten.

Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum dare, Ioan. 3. Hic locus proprius est ad ea populo exponenda, quæ de eximia charitate coelestis Patris in genus humanum in creatione, & gubernatione, demonstrata, sed multo magis in redemptione, habentur. p. 392. & seq.

Ut omnis, qui credit in eum, non pereat. Hic quomodo fides in Christum omnibus hominibus ab omni ævo necessaria fuerit, docendum est, ex p. 23. & seq.

Qui credit in eum, non iudicatur. De verbo *credere* habes, p. 12. quæ hic accommodare poteris: ex qua etiam dicendi forma, Filium Dei vere Deum esse, demonstrabis, ex p. 27. & 28.

Quia non credit in nomine unigeniti Filii. Quomodo Dei filius sit unigenitus, poteris declarare ex his, quæ habentur p. 28. & contra, qua ratione hic unigenitus fratres habeat, vide p. 396.

Feria tertia post Pentecosten.

Qui non intrat per ostium in ovile ovium,

I N D E X.

ovium, &c. Ioann. 10. Hic locus proprius est ad ea explicanda, quæ de legitima ordinatisne ministrorum Ecclesiæ habentur p. 244. & seq. & de legitimo ministro Sacramenti Ordinis, p. 256.

Et oves vocem ejus audiunt. De obedientia, & honore, qui debetur Episcopo, & Sacerdotibus, agitur p. 318.

Alienum autem non sequuntur. Hereticorum Ministros non esse sequendos, vide p. 3. qui autem eos sequuntur non oves, sed hædi sunt p. 446.

In festo Sanctissimæ Trinitatis.

Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Mat. 28. Hic explicanda sunt, quæ de Regno Christi in pios, & ratione, qua regnat in suis fidelibus, habentur p. 408. & seq. de regno etiam gloriæ ejusdem, p. 409. item de potestate ipsius in Sacramentis tam instituentis, quam conferendis, p. 117. & de potestate item clavium ejusdem qua remittuntur peccata, p. 89. *Baptizantes eos.* Hic locus adducitur ad probandum, quo tempore Baptismus obligare corperit, p. 130. & ideo de necessitate ejusdem, & præsertim in infantibus, ea preferri possunt, quæ habentur p. 135. & deinceps.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Hic de materia, & forma, quæ sunt p. 126. & seq. accurate agendum est. Hic etiam de Sanctissimæ, & gloriosissimæ Trinitatis mysterio poterunt agere Parochi, de quo p. 15. 16. docentur autem præsertim vulgus imperitum, Sanctissimam Trinitatem pingi, & formari non posse: atque adeo, si quando pingatur, illam picturam proprietates, quasdam il-

lius exprimere, ut habetur p. 288. & seq.

Docentes eos servare omnia quæcumque mandavi. Hic de necessitate, & possibilitate servandæ legis divinæ proferentur, quæ habentur p. 276.

In eadem Dominica.

Estote misericordes sicut & Pater vester misericors, &c. Luc. 6. De hoc Evangelio in Dominica 4. juxta aliarum Ecclesiarum morem.

Date, & dabitur vobis. Hic de communicandis cum proximis hujus vitæ subsidiis dici possunt, quæ habentur p. 438. & 439. vel de eleemosynis, p. 384.

Hypocrita, ejice primum trabem.

De hypocritis, quorum orationes Dominus rejicit, habes p. 388. Item secundum aliquos.

Nisi quis renatus fuerit, &c. Joann. 3. Hic de necessitate Baptismi, qui in nomine Sanctissimæ Trinitatis confertur, de ejus effectibus, & in universum quicquid de eo habetur p. 122. & seq. explicabit.

In festo Corporis Christi.

Caro mea vere est Cibus, &c. Ioann. 6. De Eucharistiæ Sacramento p. 162. & seq.

Dominica secunda post Pentecosten, quæ est infra Octavam Corporis Christi.

Homo quidam fecit cenam magnam, &c. Luc. 14. Cœnæ nomine, quæ sub finem diei sumitur, cœlestis gloria nobis significantur, quam hic paterfamilias in ipsa vitæ clausula beatis donabit; in hoc argumentum vide, quæ ponuntur p. 100. Vel cœnæ nomine cum Paulo 1. Cor. 11. intelligitur Sacrosanctum Christi Corpus in Sacramento Altaris de quo vide, ut sup. p. 162.

E:

Et ceperunt omnes simul excusare. Quoniam omnes hæ excusationes ex mala concupiscentia proveniunt ideo hic adversus concupiscentias pravas agendum erit, ex p. 464. & seq. Simulque miseria nostra ob oculos ponenda, qui ea respicimus, quæ salutaria nobis sunt, rebus autem perniciosis nos addicimus, ut hi fecerunt, vide p. 413.

Villam emi. Vide in superbos, & ambitiosos, qui per hunc designantur, quæ habentur, p. 365.

Iuga bovum emi quinque. Vide in avaros p. 342.

Usorem duxi. Hic detestanda libido, & commendanda continentia, & castitas, quæ aditum nobis ad Cælorum regnum facilem præbet, vide p. 336. vel secundum alios.

Homo quidam erat dives, qui in duebatur, &c. Luc. 16. De vanitate in vestibus fugienda, vide, quæ habentur p. 338. Et quomodo necessariis tantum rebus ad vestitum pertinentibus contenti esse debeamus p. 426.

Sepultus est in Inferno. Ecce quam pœnam incurra improbi, qui morte præoccupati, sceleribus pleni decedunt, de qua vide p. 64. 65.

Ut portaretur ab Angelis. Inter Angelorum officia hoc non postremum est, p. 392.

In sinum Abrahamæ. De receptaculis animarum post mortem habes p. 47. & 48.

Dominica tertia post Pentecosten.

Gaudium erit in cælo super uno peccatore penitentiam agente, &c. Luc. 15. Inter cetera, quæ ad penitentiam agendam peccatorem extimulare debent, est ista cœlitum ietitia, qua perfruuntur ob peccatoris conversionem. Plura habes in

hanc sententiam p. 86. 194. & seq. vel *Homo quidam fecit*, ut in Dominica præcedenti.

Dominica quarta post Pentecosten.

Cum turbæ irruerent in Iesum, ut audirent verbum, &c. Luc. 5. Vide exhortationem ad audiendum diligenter verbum Dei, p. 2. & 3. Et quomodo pro captu cujusque tradenda sit doctrina Evangelii, p. 5. 6. Idque præsertim diebus festis audiendum, p. 313. 314.

Ascendens in unam navim, quæ erat Simonis, &c. Petri navem, non alterius ex Apostolis ingressus est Christus; ut hoc suo factio insinuaret, Petrum cum successoribus caput esse, & principem Pastorum Ecclesiæ: de hac re p. 77. & seq.

Exi à me, Domine. Qui ad sacram synaxim accedunt, hoc Petri exemplo, & Centurionis Matth. 8. agnoscant, esse se tanti hospitis præsentia indignissimos. Vide quæ de præparatione Eucharistiæ traduntur p. 188. Vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum: *Estote misericordes, sicut & Pater, &c. Luc. 6.* Ut Christus nobis condonet, prius condonare ipsi debemus iis, a quibus læsi fuerimus. Vide explicationem illius petitionis, *Dimitte nobis debita nostra, &c. p. 431.* & seq. Vide item de hoc Evangel. in Conc. Trid.

Dominica quinta post Pentecosten. *Audistis, quia dictum est antiquis Non occides, &c. Matth. 5.* Huius loci erit hoc Decalogi præceptum exponere, prout habetur p. 325.

Ego autem dico vobis, omnis, qui irascitur. Hæc verba exponuntur, p. 328.

Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœcaberis, &c. Hic similiter

ex

exponatur hoc præceptum, de quo habetur p. 335. vel *Cum turbæ irruerent in Iesum*, ut supra.

Dominica sexta.

Misereor super turbam: quia ecce iam triduo sustinent me. Marc. 8. Præterea, quæ notata sunt in Domin. iv. Quadragessimè, poterit Parochus ea huc proferre, quæ de paterna Dei de hominibus cura habentur, p. 394. & seq.

Si dimisero eos jejunos: deficient in via. Hic de imbecillitate hominum, qui nullum opus Deo gratum sine adjumento Dei possunt insituere, agendum est, ut habetur p. 419. vel *Audistis, quia dictum est antiquis, non occides*, ut supra.

Dominica septima post Pentecosten.

Attendite à falsis prophetis, &c. Matth. 7. Hic cavendum præcipitur ab hæreticis, Quis vero censendus sit hæreticus, habes p. 76. Quomodo autem hi, cum in Ecclesia non sint, ab ea puniri possint, habes p. 76. Quibus autem artibus hi falsi prophetæ utantur ad impia sua dogmata diffundenda, habes p. 3. 4.

In ignem mittetur, &c. De hoc igne infernali p. 64. 65.

Sed qui facit voluntatem Patris mei, &c. Hæc sententia est veluti methodus brevissima docens, quæ ratione ad regnum Cælorum pervenire possimus. Quare quicumque cupimus illud adipisci, hanc sententiam præ oculis habere debemus, vide p. 410. 411. & deinceps ubi hæc tertia petitio, *Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra*, explicatur. Vel *Misereor super turbam*, ut in præcedenti Dominica.

Dominica octava post Pentecosten.

Redde rationem villicationis tuæ,

Luc. 16. De ratione reddenda, cum unusquisque migrat à vita, vide p. 62. 63.

Fucite vobis amicos de mammona iniquitatis. Ideo divites à Deo bonis cumulatur, ut pauperibus ea erogent, p. 431. Hic ad eleemosynas suos poterit exhortari Parochus, prout est p. 347. Hic etiam locus pro intercessione Sanctorum facit; de quo p. 283. 284. vel *Attendite à falsis prophetis*, ut in præcedenti Dominica: sicque deinceps omnia Evangelia, quæ consequenter in reliquis Dominicis ponuntur, in quibusdam Ecclesiis in præcedenti Dominica legi consueverunt, quod notare supersedebimus.

Dominica nona post Pentecosten.

Flevit super illam, Luc. 19. Flet Christus, ut flere doceat: quomodo vero in poenitudine errorum sint adhibendæ lacrymæ, & quam diligenter procurandæ, habes p. 208. ubi de contritione agitur.

Quia si cognovisses & tu. Summa est status nostri miseria, nostram miseriam non agnoscere, vide p. 414.

Quia veniet dies in te & circumdabunt te, &c. Jerusalem in exemplum ponitur ejus hominis, qui multis à Deo beneficiis ornatus, male eis in sui perniciem abutitur, vide p. 447.

Dominica decima.

Hæc apud se orabat. Luc. 18. Quibus virtutibus oratio debeat esse comitata ut placeat, & ab eo exaudiatur, vide p. 389. & seq.

Deus propitius esto mihi peccatori. Hoc veri poenitentis exemplum inter alia proponitur p. 440. Quare cum istius, tum aliorum exemplo, qui habentur ibid. & 210. ad-

ब्राह्मणब्राह्मण

ve-

veram poenitentiam Parochi fideles excitabunt. Est præterea exemplum eorum, qui cum peccatores sint, Deum orant, & exaudiuntur p. 377. Denique quanta humilitate ad Deum precaturi accedere debeamus, demonstratur, p. 383.

Qui se exaltat, humiliabitur. Christi humilitatis exemplum maximum pondus habet ad nostram superbiam deprimendam, p. 36

Dominica undecima.

Et deprecabuntur eum, ut imponat illi manum. Marc. 7. Istorum exemplo, qui Christum pro muto, & surdo ad eum adducto, ut sanaretur, interpellant, monemur pro aliis orare. Quomodo vero id faciendum, & pro quibus orandum, habes p. 379.

Misit digitos in aurículas ejus. Christi exemplo pueris in Baptismo aures, oculi, pectus, humeri signo crucis recte insigniuntur. Vide de his, & aliis Baptismi caeremoniis, & earum significatione p. 147. & seq.

Suspiciens in cælum ingemuit, &c. Cum Deus sit ubique, cur potius in cælum, quam alio oculos convertamus; & cur in cælis esse dicatur, 399. Præterea, quoniam sacræ litteræ nos surdos, & cæcos & omnibus membris captos sæpe appellant, ut habetur p. 452. hic de malis, quæ peccatum invehit, ut ibidem habetur, Parochus disserere commode poterit.

Dominica duodecima.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Luc. 10. In hanc sententiam populo proponantur, quæ habentur initio explicationis Decalogi, p. 282. usque ad secundum præceptum: vel quia hoc Evangelium concurret cum Domi-

nica decimaseptima, posteriorem hujus Evangelii partem, priori prætermissa, exponet.

Homo quidam descendebat ad Ierusalem in Iericho, &c. Hominis hujus ita miserabiliter à latronibus vulnerati nomine Doctores intelligunt humanam naturam post Adæ lapsum; quæ quod, qualia, & quanta vulnera acceperit, habes p. 407. & seq. & alibi frequenter.

Samaritanus autem infundens oleum, &c. Hic de Sacramentis agat Parochus, quæ à nostro Samaritano, id est à Christo, instituta sunt, tanquam remedia contra vulnera humanæ naturæ per Adæ lapsum inflicta, ut habetur p. 112.

Curam illius habe. Nota, genus humanum, & Ecclesiam uni homini à Christo commissam, qua de re vide p. 76. 77. & seq.

Quis homo tibi videtur fuisse proximus? Ex hoc loco, quis sit proximus, explicatur p. 352.

Dominica decimatertia.

Iesu præceptor, miserere nostri. Luc. 17. De nomine Jesu vide p. 25.

Ite, ostendite vos Sacerdotibus, &c. Vide, quæ in hanc sententiam dicta sunt Dominica secunda pot Epiphaniam: vide præterea p. 217. ubi nominatim hic locus adducitur. Quomodo item beneficio contritionis peccata remittantur, ex hoc loco probatur p. 213. Quæ tamen confessionem requirit, ut habetur p. 215.

Dominica decimaquarta.

Ne solliciti sitis animæ vestræ, &c. Matth. 6. Quantum immoderata sollicitudo congerendarum opum, ceteræque cupiditates animæ saluti obsint, vide p. 365. & seq. Et hujus morbi remedium habes p. 368.

Scit

Scit pater vester, quia his omnibus indigetis, &c. Etiam si Deus sciat desideria nostra, indigentiam, cur ei preces porrigamus p. 374.

Primum quarite regnum Dei, &c. De iis, quæ petenda sunt, & quo ordine, habetur p. 378. 400. Porro hic commode secunda petitio Dominicæ orationis tota explicabitur, ut habetur p. 405.

Et hæc omnia adjiciuntur vobis, &c. Quatenus temporalia petenda, p. 425.

Dominica decimaquinta.

Et resedit, qui erat mortuus, Luc. 7. Si hic mortuus, & quidam alii sint revocati ad vitam quomodo intelligendum, quod, Christus primus omnium resurrexerit, vide p. 50. Hic tractari poterit Artic. Symboli Apostolici penult. de carnis resurrectione, p. 90. & seq.

Dominica decimasexta.

Si licet Sabbato curare, &c. Luc. 14. De sanctificatione dierum festorum, & à quibus tunc abstinendum, quidve agendum sit, habes p. 305.

Cum invitatus fueris ad nuptias, &c. Hic locus est cohortandi Christianos omnes, ne alii aliis se præferant, ut est p. 397. neve ambitiosi sint, bonorumque cupidores, ut est p. 328.

Dominica decimaseptima.

Diliges Dominum Deum tuum, &c. Matth. 22. Vide Evangelium Dominicæ 12. ut supra.

Quid vobis videtur de Christo? &c. Christus quomodo sit Davidis filius, vide p. 34. Quomodo item non sit filius Davidis ratione divinitatis, habes p. 27. 28.

Dominica decimaoctava.

Videns autem Jesus fidem eorum,

&c. Matth. 9. Ecce quantum fide aliena moveatur Deus ad aliquod donum akeri, non modo non peccati sed ne cogitanti quidem impertendum! Hinc fit, ut in Baptismo infantes regenerationis fient participes, non quia mentis suæ assensione credant; sed quia susceptorum, vel parentum, si fideles fuerint, sin minus, Ecclesiæ Catholicæ (ut ait Augustinus) fide muniantur, p. 136. & patris p. 133.

Remittuntur tibi peccata tua, &c. Christum, ut hominem, primum omnium potestatem remittendorum peccatorum habuisse, ex hoc loco probatur, p. 18. Porro dum Sacerdos jurisdictionem habens, vel ordinariam, vel delegatam, rite poenitenti peccata remittit, non minus absolvitur, quam hic paralyticus, quantum est ex parte Sacramenti. De forma absolutionis habes p. 204.

Hic blasphematur, &c. De blasphemia habetur p. 303. Et juramento p. 296. & seq.

Dominica decimanona.

Qui fecit nuptias filio suo, Matth. 22. Quibus de causis vir, & mulier conjugii debeant, vide p. 263. Et quæ sponsæ magis sint querendæ, 264. Et quod Deum orandi causa certis temporibus à matrimonii officio abstinere debent, pag. 327. Item de tribus matrimonii bonis, p. 372.

Contumeliis affectos occiderunt, &c. De contumelia, detractioe, murmuratione, ceterisque vitiis, quibus proximus læditur, vide p. 354. & seq.

Non habens vestem nuptialem. Vestem hanc nuptialem vestis candida, vel sudarierum, quod baptizatis datur, designat, de quo 150. Mit-

Mittite in tenebras exteriores, &c. De sententia, & pœna damnatorum p. 69. & seq.

Dominica vigesima.

Erat quidam Regulus, cujus filius infirmabatur Ioan. 4. Unde tot miseræ & adversitates, & quæ, quæque illæ sint, p. 325. Quo in malis, & rebus adversis confugiendum, p. 452. 455. Hic exponi poterit ultima petitio Dominicæ orationis: *Sed liberanos à malo,* p. 451. & seq.

Dominica vigesimaprima.

Redde, quod debes, &c. Matth. 18. restitutio pœnitenti est necessaria, antequam absolvatur, quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, ut inquit Aug. Vide de restitutione p. 342. Item de furto, rapina, usuris, & aliis illicitis rerum usurpationibus, pag. 343. & seq.

Si non remisistis, &c. Hic exponatur petitio illa orationis Dominicæ: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus, &c.* pag. 143. & seq.

Dominica vigesimasecunda.

Magister, scimus, quia verax es, &c. Genus assentationis pessimum, quæ ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. De Adulatione habes, p. 355.

Quia verax es, &c. De mendacio vide p. 358. & seq. ubi notatur hoc hoc ipsum testimonium ex hoc Evangelio decerptum.

Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, &c. Vide, quæ debentur principibus, & superioribus in potestate constitutis, p. 321.

Dominica vigesimatertia post pentecosten.

Ecce princeps unus accessit, & adorabat eum, dicens: &c. Matth. 9.

Hic de differentia, qua infideles, & Christiani à morbis liberari cupiunt, de qua 473. & quomodo in morbis ad Deum, non ad præstigiatorum incantationes sit recurrendum, ibid. & p. 431.

Filia mea modo defuncta est. Hic de morte, & novissimis, de quibus sæpe ad populum agendum esse, præcipitur p. 235.

Si tetigero tantum fimbriam vestimenti. Hic de Reliquiis Sanctorum, & cultu, & veneratione earum ager Parochus, ex p. 286. & seq.

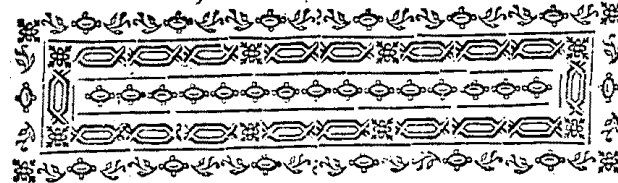
Et cum venisset Iesus in domum principis, &c. Hic de ratione juvandi mortuos per Sacrificium Missæ, & orationes, de qua p. 197. & 381. Vel in quibusdam Ecclesiis legitur Evangelium Dominicæ IV. Quadragesimæ, de quo ibidem. Si plures sint Dominicæ inter Pentecosten, & Adventum, servetur, quod de his in Breviarii rubricis habetur.

Dominica vigesimaquarta post Pentecosten.

Cum videritis abominationem desolationis, &c. Matth. 24. Hic de signis præcedentibus diem iudicii agendum est, de quibus p. 63.

Orate autem, ne fiat fuga vestra, &c. Hic locus ad probandum, temporalia à Deo peti posse, inducitur p. 419. Unde de hoc argumento Parochi etiam agere poterunt: de quo tum ibid. tum p. 425. agitur.

Sed propter electos breviabuntur dies illi, &c. Hic de Dæmonum potestate poterit agi, qui quantum possunt, & quandiu volunt, homines tentare non possunt, ut habetur. pag. 445.

CATECHISMI EX DECRETO CONCILII TRIDENTINI AD PAROCHOS PRÆFATIO.

In qua de Pastorum in Ecclesia necessitate, auctoritate, officio, & præcipuis Doctrinæ Christianæ capitibus agitur.

SECTIO PRIMA.

Homo non potest, suis relictis viribus, veram sapientiam, & obtinendæ beatitudinis certas rationes consequi.

A est humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, ut, quum alia multa, quæ ad divinorum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore, & diligentia investigaverit, ac cognoverit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna salus comparatur, cujus rei in primis causa homo conditus, atque ad imaginem, & similitudinem Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere, aut cernere numquam poterit. *a Invisibilia quidem Dei* (ut docet Apostolus) *à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas: verum à mysterium illud, quod absconditum est à sæculis, & generationibus,*

A

bus,

Theologi in 1. Sent. dist. 26. id ostendunt. Consultatur 6. Sect. primi art. Symb. & 3. Sect. 12. cap. de Oratione Dominicâ. Psal. 118. Lucerna pedibus meis, &c. Matt. 3. 31. Non est, qui possit) &c.
2. Tim. 3. 16. Omnis Scriptura.
3. Rom. 1. 20.
Dan. lib. 2. cap. 30.
6. Col. 1. 2.

CATECHISMI

Dei gratia . fideique munere homo veram sapientiam consequitur. S. Thom. 2. 2. q. 174. art. 6. in corp.

a Roman. 10. 17. Damian. l. 4. c. 11.

b Rom. 10. 14. 15.

c Hebr. 1. 2. Deus ministerio doctorum fidem animis hominum instillat. D. Th. 2. 2. q. 6. art. 1. Hoc luculenter docet B. Aug. in libris de Doctr. Christiana.

d Isai. 49. 6.

e Psal. 40.

f Joel. 7. 23.

g Hebr. 1. 2.

h 2. Petr. 7. 17.

i Ad Eph. 4. 11.

Apost. & Discipulorum legitimi successores sunt Ecclesiarum Pastores, hi sunt.

Videatur principat.

Ses. 5. Conc. Trid.

i Ephes. 4. 14.

k Ephes. 2. 22.

l 1. Thesal. 2. 13.

m Luc. 16. 16. Quanta sit auctoritas Evangelizantium. Concil. Trident. Ses. 23. cap. in decr. de Sacram. Ordin. n Matth. 28. 20.

Verbi Dei perpetua esse debet in Ecclesia predicatio.

bus, ita humanam intelligentiam superat, ut, nisi manifestatum fuisset Sanctis, quibus voluit Deus fidei munere notitas facere divitias gloriae sacramenti hujus in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset.

2. Unde tam praeclarum fidei munus concipiatur.

Quum autem a fides ex auditu concipiatur, perspicuum est, quam necessaria semper fuerit ad aeternam salutem consequendam doctoris legitimi fidelis opera, ac ministerium: siquidem dictum est: *b Quomodo audient sine praedicante? quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur?* Et quidem ab ipsius Mundi origine clementissimus, ac benignissimus Deus suis namquam defuit; sed *c* multitudine, multisque modis loquutus est Patribus in Prophetis, eisque pro temporum conditione ad caelestem beatitudinem certum, ac directum iter monstravit.

3. Christus in hunc Mundum venit ad docendum fidem, quam postea Apostoli, & successores eorum propagarunt.

Sed, quoniam praedixerant daturum se doctorem justitiae *d* in lucem gentium, ut *e* esset salus ejus usque ad extremum terrae, *f* novissime loquutus est nobis in Filio, quem etiam voce à coelo delapsa à magnifica gloria, jussit, *g* ut omnes audierent, ejusque praecipit obtemperarent. Deinde vero Filius alios *h* dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & Doctores, qui verbum vitae annuntiarent, *i* ne circumferremur, tamquam parvuli fluctuantes, omni vento doctrinae; sed firmo fidei fundamento adherentes, *k* coaedificaremur in habitaculum Dei, in Spiritu Sancto.

4. Quomodo verba Pastorum Ecclesiae sint recipienda.

Ac, ne quis *l* verbum auditus Dei ab Ecclesiae ministris tamquam verbum hominum, sed, sicut verè est, verbum Christi acciperet, ille ipse Salvator noster tantam auctoritatem eorum magisterio tribuendam esse statuit, ut diceret: *m qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit*: quod quidem non de iis tantum, quibus cum sermo habebatur, intelligi voluit; verum de omnibus etiam, qui legitima successione docendi munus obirent, *n* quibus se omnibus diebus usque ad consummationem saeculi affuturum esse pollicitus est.

5. Veritate jam manifestata, hodie etiam necessarium est, Pastores verbum Dei predicare.

At verò, quum hæc divini Verbi prædicatio numquam intermitteri in Ecclesia debeat, tum certè hoc tempore majori studio, & pietate elaborandum est, ut sana, & incorrupta doctrina, tamquam pabulo vitæ, fideles nutriantur,

PRÆFATIO.

3 tur, & confirmentur. *a* Exierunt enim falsi Prophetæ in Mundum, de quibus dixit Dominus: *b Non mittebam Prophetas; & ipsi currebant: non loquebar ad eos; & ipsi prophetabant, ut c* variis doctrinis, & peregrinis Christianorum animos depravarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus instructa, tam longè progressa est, ut nullis ferè certis finibus contineri posse videatur. Ac, nisi Salvatoris nostri præclara illa promissione niteremur, qui se adeo stabile Ecclesiae suae fundamentum posuisse affirmavit, *d* ut portæ Inferi adversus eam prævalere nunquam possint; maximè verendum esset, ne hoc tempore, tot undique hostibus obsessa, tot machinis tentata, & oppugnata concideret. Nam, ut omittamus nobilissimas provincias, quæ olim veram, & Catholicam religionem, quam à majoribus acceperant, piè, & sanctè retinebant, nunc autem dereliquentes viam rectam, erraverunt, atque in eo se maximè pietatem colere palam profitentur, quod à patrum suorum doctrina quam longissimè recesserunt; nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Christianæ Republicæ angulus inveniri potest, quo hæc pestis occultè irreperere non tentarit.

6. Catechismis potissimum hæretici Christianorum animos depravare studuerunt.

Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, quum fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures venenatas voces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo facilius, ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam præter illa ingentia volumina, quibus Catholicam fidem evertere conati sunt (à quibus tamen cavere, quum apertam hæresim continerent, non magni fortasse laboris, ac diligentiae fuit) infinitos etiam libellos conscripserunt, qui quum pietatis speciem præferrent, incredibile est, quam facile incautos simplicium animos deciperint.

7. Pestilentibus Pseudopphetarum vocibus, & scriptis occurrendum Sancta Synodus rectè statuit.

Quamobrem Patres Œcumenicæ Tridentinæ Synodi, quum tanto, & tam pernicioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maximè cuperent, non satis esse putarunt, graviora Catholicæ Doctrinæ capita contra nostri temporis hæreses decernere: sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam, & rationem Christiani Populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi traderent, quam in omnibus Ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastores, & Doctoris munus obeundum esset.

a Joann. 46. 1. Infra de Sacrament. Ord. Sect. 3. & 4. b Hier. 23. 22. c Hebr. 13. 9.

d Matth. 16. 18.

Hæresis quam la tē serperit.

Quo actu hæretici sint usi ad impia sua dogmata infundenda.

Catechismorum apud hæreticos perniciet.

Trident. Synod. Ses. ultim. sub lit. Duplex antidotum pestis grassantis.

Primum.

Secundum.

CATECHISMI

4
8. *Necesse fuit etiam Oecumenici Concilii studio, Summique Pontificis auctoritate, post tot Doctrinae Christianae conscriptas institutiones, novum Catechismum Pastoribus proponere.*

Multi quidem adhuc in hoc scriptionis genere cum magna pietatis, & doctrinae laude versati sunt: sed tamen Patribus visum es maxime referre, si liber Sanctae Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, vel omnes alii, quibus docendi munus impositum est, certa praecepta peterent, atque depromere ad fidelium aedificationem (1) possint: ut, quemadmodum unus est Dominus, una fides, ita etiam una sit tradendae fidei ad omniaque pietatis officia populum Christianum erudiendi communis regula, atque praescriptio.

9. *Non sunt ex parte universa nostrae religionis dogmata hic discussa.*

Ergo, quum multa sint, quae ad hanc rationem pertinere videantur, nemo existimet, illud Sanctae Synodo propositum fuisse, ut omnia Christianae fidei dogmata, uno libro comprehensa subtiliter explicarentur (quod ab his fieri solet, qui se profitentur universae religionis institutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti penae operis fuisset, & instituto minus convenire perspicuum est) sed, quoniam Parochos, Sacerdotesque, animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit, quae pastoralis muneris maxime propriae sunt, & ad fidelium captum accommodatae, ea tantum in medium afferri voluit, quae hac in re primum Pastorum studium, si in difficultioribus divinarum rerum disputationibus non ita versati fuerint, adjuvare possent. Quae quum ita sint, antequam ad ea sigillatim tractanda accedamus, quibus hujus doctrinae summa continetur; institutae rei ordo postulat, ut pauca quaedam exponantur, quae Pastores considerare, sibi que ante oculos proponere in primis debent, ut sciant, quoniam, veluti ad finem, omnia eorum consilia, labores, & studia referenda sint, quoque pacto id, quod volunt, facilius consequi, & efficere possint.

10. *Quum Pastores animarum hic instituendi suscipiantur, quid illis potissimum, ut rite suo fungantur munere, sit considerandum.*

Illum igitur primum videtur esse, ut semper meminerint, omnem Christiani hominis scientiam hoc capite comprehendere.

(1) *Possint* in edit. Pat. *possent*, & fortasse melius.

Editionis hujus Catechismi ratio. Vide secundum sectionem 1. cap. de Symb. Apost.

Ephes. 4. 5.

Comparatio hujus Catechismi cum aliis Catholicorum Catechismis.

Pastoribus praecipue servit haec instructio, & per eorum ministerium omnibus Christianis. Multa, quae ad Pastoris officium pertinent, tractantur fere posteriori parte cuiusque sess. Concil. Trid. ubi agitur de Reformatione.

Pastores omnem suam doctrinam eo debent primum referre, ut omnes intelligant, quantum beneficium Deus generi humano per Christum praestiterit, quod est primum.

PRÆFATIO.

5
prehendi, vel potius, quemadmodum Salvator noster ait: *a Hæc est vita aeterna: ut cognoscant te, solum verum Deum, & quem misisti, Iesum Christum.* Quamobrem in eo praecipue Ecclesiastici Doctoris opera versabitur, ut fideles scire ex animo cupiant *b Iesum Christum*, & hunc crucifixum: sibi que certo persuadeant, atque intima cordis pietate, & religione credant, *c aliud nomen non esse datum hominibus sub caelo, in quo oporteat nos salvos fieri: d si quidem ipse propitiatio est pro peccatis nostris.* At verò *e quia in hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus; proximum est, & cum eo, quod diximus, maxime conjunctum: ut simul etiam ostendat, vitam à fidelibus non in otio; & desidia degendam esse, verum oportere, ut, f quemadmodum ipse ambulavit, ita & nos ambulemus, g sectemurque omni studio justitiam, pietatem, fidem, charitatem, mansuetudinem: dedit enim h semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quae Apostolus Pastoribus praecipit, ut loquantur, & exhortentur. Quum autem Dominus, ac Salvator noster non solum dixerit, sed etiam exemplo suo demonstrarit, i Legem, & Prophetas ex dilectione pendere: Apostolus deinde confirmarit: k charitatem esse finem praecipit, ac l legis plenitudinem: dubitare nemo potest, hoc, tanquam praecipuum munus, omni diligentia curandum esse, ut fidelis populus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur; ac divino quodam ardore incensus, ad summum illud, & perfectissimum bonum rapiatur, cui adherere, solidam, & veram felicitatem esse is plane sentiet, qui illud Prophetæ dicere poterit: m *Quid enim mihi est in caelo, & à te quid volui super terram?* Hæc nimirum est via illa excellentior, quam idem n Apostolus demonstravit, quum omnem doctrinam, & institutionis suae rationem ad charitatem, quae nunquam excidit, dirigeret. Sive enim credendum, sive sperandum, sive agendum aliquid proponatur; ita in eo semper charitas Domini nostri commendari debet, ut quis perscipiat, omnia perfectae Christianae virtutis opera non aliunde, quam à dilectione ortum habere, neque ad alium finem, quam ad dilectionem referenda esse.*

11. *Non satis est Pastores ad duos illos fines inter docendum respicere; sed se ad captum cujusque debent accommodare.*

Quum autem in omni re tradenda plurimum intersit, utrum hoc, an illo modo aliquid doceas; tum vero hoc in

a Jo. 17. 3.

b 1. Cor. 2. 5.

c Act. 4. 12.

d 1. Jo. 2.

e 2. Jo. 2. 3.

Secundum quod Pastores docendo debent respicere, sunt mandata Christi, ad quae subditi sunt excitandi.

f 1. Jo. 2. 6.

g 2. Tim. 2. 22.

Opera esse fidei adjungenda, nec quemquam in hac sola sibi debere biandiri, clare ostenditur, c. 11. Sess. 4. Conc. Trid. &c. 29. ejusdem.

h Ad Tit. 2. 14.

Paulus praecipit Pastoribus, ut fideles excitent ad pietatis, & charitatis opera, quod est tertium.

i Matth. 22. 2.

k 1. Tim. 1. 5.

l Rom. 13. 21.

Solida felicitas hominis est Deo integre per amorem adherere.

m Psalm. 72. 25.

n 1. Cor. 1. 8.

Omnis Doctrina Catholico Doctori ad charitatem dirigenda est.

Declaratur, quomodo plenitudo legis sit dilectio.

Virtus nulla perfecta sine charitate.

Pastori auditorum circumstantia consideranda, & inter docendum ad captum cujusque respiciendum.

6 CATECHISMI

in Christiani populi institutione maximi momenti existimandum est. Observanda est enim audientium ætas, ingenium, mores, conditio; ut, qui docendi munus exercet, omnia omnibus *a* efficiatur, ut & omnes Christo lucrifaciat, & *b* seipsum fidelem ministrum, & dispensatorem probare possit, ac, *c* veluti servus bonus, & fidelis, dignus sit, qui super multa constituatur à Domino. Neque verò unius tantum generis homines fidei suæ commissos esse arbitretur, ut præscripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad veram pietatem instituere æquè omnes fideles possit: sed, quum *d* alii, veluti modo geniti infantes sint, alii in Christo adolescere incipiant, nonnulli verò quodammodo confirmata sint ætate; necesse est diligenter considerare, quibus *e* lacte: quibus solidiore cibo opus sit, ac singulis ea, *f* donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Id verò Apostolus in seipso omnibus observandum (1) indicavit, quum *g* dixit, se Græcis, & Barbaris, sapientibus, & insipientibus debitorem esse: ut videlicet intelligerent, qui ad hoc ministerium vocati sunt, ita in tradendis fidei mysteriis, ac vitæ præceptis doctrinam ad audientium sensum, atque intelligentiam accommodari oportere; ut, quum eorum animos, qui exercitatos sensus habent, spiritali cibo expleverint; ne interim parvulos fame perire patiantur, ut *h* qui panem petant, & non sit qui frangat eis. Neque verò cujusquam studium in docendo retardari debet, propterea quòd interdum necesse sit auditorem earum rerum præceptis instrui, quæ leviores, & humiliores videntur, nec sine molestia ab iis potissimum tractari solent, quorum animus in sublimium rerum contemplatione versatur, ac conquiescit. Nam, si ipsa æterni Patris Sapientia in terras descendit, ut in carnis nostræ humilitate cœlestis vitæ præcepta nobis traderet; quem non compellat charitas Christi, *i* ut parvulus fiat in medio fratrum suorum, & tamquam nutrix fovens filios suos, ita cupidè proximorum salutem desideret, ut, quod de seipso Apostolus testatur, & eis velit non solum Evangelium Dei, sed etiam animam tradere?

a 1. Cor. 9. 19. 22.
b 1. Corinth. 4. 2. 1.
c Mathæi 23. 23.

d 1. Pet. 2. 2.

e 1. Corinth. 3. 2.
Hebr. 5. 12.
f Ephus. 4. 13.

Paulus veri Pastoris exemplar.
g Roman. 1. 14.

h Trens. 44.
Non esse hoc exercitium ob rerum levitatem contemnendum

Ab exemplo Christi.

i 1. Thes. 2. 2.

k Ibid. 2. 8.

12.

(1) *Indicavit* perperam in ed. R. *judicavit* & Ven. 1574.

PREFATIO.

7

12. Quum Deus visibilem sui præsentiam nobis subduxerit, Pastores ejus verbum haurient ex Scriptura, & Traditionibus.

Omnis autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda sit, verbo Dei continetur, quod in Scripturam, Traditionesque distributum est. Itaque in harum rerum meditatione Pastores dies, noctesque versabuntur, memores illius Div. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum scriptam omnes, quicumque animarum curæ præpositi sunt, ad se pertinere existimabunt. Est autem hæc admonitio in hunc modum: *a* Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Est enim *b* omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum, in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Sed quoniam quæ divinitus tradita fuerunt, multa sunt, & varia, ut nec ita facile aut animo comprehendendi, aut etiam mente comprehensa, memoria teneri possint, ut, quum se obtulerit docendi occasio, eorum paratâ sit, & prompta explicatio, sapientissimè majores nostri totam hanc vim, & rationem salutaris doctrinæ in quatuor hæc capita redactam distribuerunt, Apostolorum Symbolum, Sacramenta, Decalogum, Dominicam Orationem. Nam omnia, quæ Christianæ fidei disciplina tenenda sunt, sive ad Dei cognitionem, sive ad Mundi creationem, & gubernationem, sive ad humani generis redemptionem spectent, sive ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quæ autem signa sunt, & tanquam instrumenta ad divinam gratiam consequendam, hæc Septem Sacramentorum doctrina complectitur. Jam verò quæ ad leges referuntur, *c* quorum finis est Charitas, Decalogo descripta sunt. Quidquid denique ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica Precatione comprehenditur. Quare sequitur, ut explanatis quatuor his, quasi communibus Sacræ Scripturæ locis, nihil ferè ad eorum intelligentiam, quæ Christiano homini discenda sunt, desiderari possit.

13. Qua methodo Parochi explicationem Evangelii cum Catechismi explicatione conjungent.

Itaque visum est monere Parochos, ut, quoties usu venerit, ut aliquem interpretentur Evangelii, vel quemvis alium Divinæ Scripturæ locum, intelligant ejus loci, quicumque is fuerit, sententiam cadere sub unum aliquod quatuor illorum capitum, quæ diximus, quòd, tanquam ad ejus doctrinæ fontem, quod explicandum sit, confluent. Exempli causa, si explanandum sit illud Evangelium primæ Dominicæ Adventus: *d* Erunt signa in Sole,

Doctrina Fidei Catholice Scripturæ, & Traditionibus continetur.

a Tim. 2. 13.
b 1. Tim. 3. 16. 17.
De verbo Dei scripto, & non scripto extat peculiare decretum Sæc. 4. Conc. Trid. Traditionum Ecclesie varietas. Traditiones in quatuor capita distributa.

Primum.

Secundum.

Tertium.
c 1. Tim. 1. 5.
Quartum.

Traditionum quatuor capita sunt velut communes Scripturæ loci, ad quorum aliquod omnis labor docentis respicere debet.

Vide Indicem novum, quem huic operi adjunximus.

d Luc. 21. 29.

& *Luna*, &c. quæ ad eam rationem pertinent, tradita sunt illo Symboli Articulo: *Venturus est judicare vivos & mortuos*: quibus inde assumptis, pastor una, eademque opera fidelem populum & Symbolum, & Evangelium docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere hanc consuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quatuor genera, ad quæ referri universam Divinæ Scripturæ vim, atque doctrinam diximus. Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & personis, & tempori accommodatus videbitur: nos Patrum auctoritatem sequuti, qui (1) in initiandis Christo Domino, & in ejus disciplina instituendis hominibus, à fidei doctrina initium fecerunt, operæ præteritum duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare.

Pastores Ecclesiarum debere suas conciones juxta hujus Catechismi doctrinam instituere, statuitur cap. 7. Decr. de Reform. Sess. 14. Conc. Trid.

A Fidei doctrina insipiendum.

(1) *In initiandis* in edit. Rom. & Paris. deest. præpos. *in*.

CA-

CATECHISMI AD PAROCHOS.

PARS PRIMA.

DE FIDE, ET SYMBOLO FIDEI.

CAPUT I.

1. *Quid sit Fides hoc loco, & quæ ejus ad salutem necessitas.*

ED quoniam in divinis litteris multiplex est Fidei significatio; nos hic de ea loquimur, cujus vi omnino assentimur iis, quæ tradita sunt divinitus. Hanc autem ad salutem consequendam esse necessariam, nemo jure dubitabit; præsertim quum scriptum sit: *a Sine fide impossibile est placere Deo*. Quum enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit, quam ut humanæ mentis acie perspicere possit, necesse ei erat ipsius à Deo cognitionem accipere. Hæc verò cognitio nihil aliud est nisi fides: cujus virtus efficit, ut id ratum habeamus, quod à Deo traditum esse Sanctissimæ Matris Ecclesiæ auctoritas comprobavit. Nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in iis, quorum Deus auctor est, *b* qui est ipsa veritas. Ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, intersit, & illam, quam humane Historiæ scriptoribus adhibemus. Fides autem quamquam latè pateat, & magnitudine, ac dignitate differat (est enim sic in sacris litteris: *c Modicæ fidei, quare dubitasti?* & *d Magna est fides tua*: & *e Adauge nobis fidem*: Item, *f Fides sine operibus mortua est*: & *g Fides, quæ per charitatem operatur*) tamen est idem genere, & diversis fidei gradibus eadem definitionis vis, & ratio convenit. Quam verò fructuosa sit, & quantam ex ea utili-

A fidei doctrina incipie idum.
De fide, & Symbolo fidei pars prima.

a Heb. 11. 6.
Quum sit fides ad justificationem, & salutem consequendam necessaria, repetitur ex Sess. 5. Concil. Trid. Decr. de Justificatione, præsertim cap. 6. 7. & 8.

b Jo. 14. 6.

Fides Catholica, etsi una sit, tamen ex personarum qualitate diversos habet gradus.

c Matth. 17. 20.

d Luc. 17. 6.

e Matth. 13. 12.

f Galat. 5. 6.

g Jac. 2. 27. 28.

B

ta-

10 CATECH. AD PAR. PARS I.
tatem capiamus, in Articulorum explicatione dicitur.
2. Quando, & qua de causa hæc duodecim fidei capita ab
Apostolis sint tradita.

Quæ igitur primum Christiani homines tenere debent,
illa sunt, quæ fidei duces, doctoresque sancti Aposto-
li, divino spiritu afflati, duodecim Symboli Articulis dis-
tinxerunt. Nam quum mandatum à Domino accepissent,
a ut pro ipso legatione fungentes, in universum mundum
proficiscerentur, b atque omni creaturæ Evangelium præ-
dicarent; Christianæ Fidei formulam componendam cen-
suerunt, ut scilicet c id ipsum omnes sentirent, ac dice-
rent; neque ulla essent inter eos schismata, quos ad fidei
unitatem vocassent, sed essent perfecti in eodem sensu,
& in eadem * sententia.

3. *Symbolum unde sit dictum.*

Hanc autem Christianæ Fidei, & spei professionem
à se compositam, Apostoli Symbolum appellarunt: sive
quia ex variis sententiis, quas singuli in commune con-
tulerunt, conflata est; sive quia ea veluti nota, & tes-
tera quadam uterentur, qua desertores, d & subintroduc-
tos falsos fratres, qui Evangelium adulterabant, ab iis,
qui verè Christi militiæ Sacramento se obligarent, facile
possent internoscere.

4. *Quæ Symboli hujus sit necessitas, & quot in partes
dividatur.*

Quum multa in Christiana religione fidelibus propo-
nantur, quorum sigillatim, vel universè certam, & fir-
mam fidem habere oportet; tum verò illud primò, ac
necessariò omnibus credendum est, quod (veluti veritatis
fundamentum, ac summam) de Divinæ essentia unitate,
& trium personarum distinctione, earumque actionibus,
quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipse
nos docuit. Hujus mysterii doctrinam breviter in Symbolo
Apostolorum comprehensam esse Parochus docebit. Nam,
ut majores nostri, qui in hoc argumento piè, & accuratè
versati sunt, observaverunt, in tres potissimum partes ita
distributum videtur, ut in una, Divinæ naturæ prima
persona, & mirum creationis opus describatur; in altera
secunda persona, & humanæ redemptionis mysterium; in
tertia, tertia item persona, caput, & fons sanctitatis nos-
træ, variis, & aptissimis sententiis concludatur. Eas au-
tem sententias, similitudine quadam à Patribus nostris
frequenter usurpata, Articulos appellamus. Ut enim cor-
poris membra Articulis distinguuntur; ita etiam in hac fi-
dei confessione, quidquid distinctè, & separatim ab alio
nobis credendum est, rectè, & appositè Articulum dicimus.

DE

a Matthæi 28. 20.

b Marci 16. 16.

c 1. Corinth. 1. 10.

* Quamvis vulgata
editio habeat scientia,
Græca tamen, & Sy-
riaca, & manuscripta
exemplaria habent sen-
tentia.

d Galatas 2. 4.

Christiano præcipuè
credendum est, quod
Deus sit Trinus, &
Unus.

Symboli Apostolo-
rum tres partes tribus
Personis Divinis sunt
accommodata.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Singule Symboli sen-
tentia, quæ sunt veluti
fidei Apostolicæ decre-
tum, cur Articuli vo-
cati.

Quid Articulus.

II

DE PRIMO
SYMBOLI ARTICULO.

CAPUT I.

Credo in Deum Patrem Omnipotentem,
Creatorem Cœli, & Terræ.

1. *Explicatur breviter Primus Articulus.*

HIS verbis ea sententia subjecta est: Certò credo, &
sine ulla dubitatione profiteor Deum Patrem, pri-
mam scilicet Trinitatis Personam, a qui sua omnipotenti
virtute cœlum ipsum, & terram, & omnia, quæ cœli,
& terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & con-
dita tuetur, ac regit: neque solùm eum corde credo, &
ore confiteor, verùm summo studio, ac pietate ad illum,
veluti summum, & perfectissimum bonum, contendo.
Hæc igitur sit brevis quædam primi hujus Articuli com-
prehensio. Sed quoniam magna mysteria in singulis ferè
verbis latent, ea nunc diligentius Parochus perpendenda
sunt, ut quantum Dominus permiserit, ad ejus majes-
tatis gloriam contemplandam cum timore, & tremore fi-
delis populus accedat.

2. *Credendi verbum quid significet.*

Igitur *Credendi* vox hoc loco *putare, existimare, opinari*
non significat; sed, ut docent sacræ litteræ, certissimæ
assensionis vim habet, qua mens Deo, sua mysteria
aperienti, firmè, constanterque assentitur. Quamobrem
is credit (quod ad hujus loci explicationem attinet) cui
aliquid sine ulla hæsitacione certum, & persuasum est.
Neque verò existimare quisquam debet fidei notitiam mi-
nùs certam esse, quòd ea non cernantur, quæ nobis cre-
denda fides proponit: etenim divinum lumen, quo ea
percipimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat,
nos tamen de his dubitare non sinit. Deus enim b, qui
dixit de tenebris lucem explendescere, ipse illuxit in cor-
dibus nostris, c ut non sit nobis opertum Evangelium,
sicut iis, qui pereunt.

3. *Quæ in Symbolo proponuntur, non curiosè scrutanda, sed
simpliciter asserenda sunt.*

Jam verò ex iis, quæ dicta sunt, consequitur, eum,
qui

B 2

Primi Articuli brevis
expositio, quæ postea
minutim examinatur.
a Genes. 1. 2. & se-
quent.
Esther 13.
Psalm. 32. 6. 35. 5.
Act. 14. 15. & 17. 24.

Singula Symboli verba
diligenter exponenda.

Verbi hujus, Credo,
in materia fidei Evan-
gelicæ acceptio, & pro-
fessio.
Conferantur hæc cum
sect. 1. superioris capi-
piti.
Fidei notitiam, prop-
ter infallibilem, quæ à
Doomentibus infundi-
tur, veritatem, esse
certam.

b 2. Corinth. 4. 6.

c Ibid. 5.

Curiosus veritatis inda-
gator est modica fidei.

qui cœlesti hac fidei cognitione præditus est, inquirendi curiositate liberum esse. Deus enim, quum jussit nos credere, non divina judicium scrutanda, eorumque rationem, & causam perquirendam nobis proposuit; sed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, ut animus in æternæ veritatis notitia conquiescat. Ac profectò quum Apostolus testetur: *a Deus verax est*, *b omnis autem homo mendax*; si arrogantis, & impudentis hominis est, gravi, ac sapienti viro aliquid affirmanti fidem non habere, sed præterea urgere, ut, quod dixerit, rationibus, aut testibus probetur; cujus temeritatis, atque adeo stultitiæ fuerit, Dei voces audientem cœlestis, ac salutaris doctrinæ rationes requirere? Fides itaque, seclusa omni non solum ambiguitate, sed etiam demonstrandi studio, tenenda est.

4. *Non sufficit ad salutem credere, sed etiam fidem profiteri necessarium est.*

Verum illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit *Credo*, præterquam quòd intimum mentis suæ assensum declarat (qui interior fidei actus est) debere id, quod animo inclusum habet, aperta fidei professione præseferre, summaque alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum spiritum habere, quo tretus Propheta dixit: *c Credidi, propter quod locutus sum*: imitari Apostolos, qui ad principes populi responderunt: *d Non possumus quæ vidimus & audivimus non loqui*: Divi Pauli præclara illa voce excitari: *e Non erubescio Evangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti*. Item, quo maximè hujus sententiæ veritas confirmatur, *f Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*.

5. *Fidei Christianæ excellentia.*

In Deum. Hinc jam Christianæ sapientiæ dignitatem, & præstantiam, ex eaque, quantum divinæ bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datum est, statim ad rei præstantissimæ, maximæque expectandæ cognitionem, quasi fidei gradibus, ascendere.

6. *Quantum differat Christiana de Deo sapientia à Philosophica rerum divinarum notitia.*

In hoc enim multum inter se differunt Christiana Philosophia, & hujus sæculi sapientia: quod hæc quidem naturalis tantum luminis ductu ab effectibus, & ab iis, quæ sensibus percipiuntur, paulatim progressa, non nisi post longos labores, vix tandem *g* invisibilia Dei contemplatur, primamque omnium rerum causam, & auctorem agnoscit, atque intelligit: contra verò illa humanæ mentis aciem ita exacuit, ut in cœlum nullo labore penetrare possit, atque divino splendore collustrata, primum

num quidem æternum ipsum luminis fontem, deinde, quæ infra ipsum posita sunt, intueri: *a* ut nos vocatos esse de tenebris in admirabile lumen, quod est apud Apostolorum Principem, cum summa animi jucunditate expectariamur, *b* & credentes exultemus lætitiâ inenarrabili. Rectè igitur fideles primò se in Deum credere profitentur, cujus majestatem, ex *c* Jeremiæ sententiâ, incomprehensibilem esse dicimus: *d Lucem*, ut ait Apostolus, *inhabitavit inaccessibilem: quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest*: quum enim ad Moysen loqueretur: *e Non videbit me*, inquit, *homo, & vivet*. Nam, ut mens nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perveniat, necesse est eam omninò à sensibus abstractam esse: cujus rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus. Sed, quamvis hæc ita sint, *f* non reliquit tamen Deus, ut inquit Apostolus, semetipsum sine testimonio, benefaciens, de cœlo dans pluvias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitiâ corda hominum. Quæ causa fuit Philosophis nihil abjectum de Deo sentiendi, & quidquid corporeum, quidquid concretum, & admixtum est, ab eo longissimè removendi: cui etiam bonorum omnium perfectam vim, & copiam tribuerunt, ut ab eo tamquam à perpetuo quodam, & inexhausto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atque naturas perfecta bona dimanent: quem sapientem, veritatis auctorem, & amantem, justum, beneficentissimum, & aliis nominibus appellaverunt, quibus summa, & absoluta perfectio continetur: cujus immensam, & infinitam virtutem, omnem complectent locum, & per omnia pertinentem esse dixerunt. Hoc ex divinis litteris longè melius constat, & illustrius: ut illo loco: *g Spiritus est Deus*; item: *h Estote vos perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est*; tum: *i Omnia nuda & aperta sunt oculis ejus*; & illud *k O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei*; deinde: *l Deus verax est*; &: *m Ego sum via, & veritas, & vita*; præterea: *n Justitia plena est dextera tua*; denique: *o Aperis tu manum tuam, & imple omne animal benedictione*; postremò: *p Quò ibo à spiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? Et: Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades; Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris, &c.* Et *q Numquid non cœlum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Magna, & præclara hæc sunt, quæ de Dei natura sacrorum librorum auctoritati consentanea, & consequentia ex rerum effectuum investigatione Philosophi cognoverunt: quanquam in eo etiam cœlestis doctrinæ necessita-*

a 1. Pet. 2. 9.

b 1. Pet. 1. 8.

c Jerem. 32. 13.

d 1. Timoth. 6. 16.

e Exodo 33. 20.

f Act. 14. 16.

Deus suam excellentiam, & bonitatem Ethnicis, quò se magis à terrenis sensibus abdicarent, per ea, quæ facta sunt, ostentavit.

Certius, & claris se Deus hominibus cognoscendum præbuit suo verbo.

g Joan. 4. 24.

h Matth. 5. 48.

i Hebr. 4. 13.

k Rom. 11. 33.

l Roman. 34.

m Joan. 14. 6.

n Psalm. 41. 11.

o Psalm. 144. 16.

p Psalm. 138. 17. 8.

q

q Hieron. 23. 24.

Ad Philosophicam de Deo notitiam cur necessaria fuerit fidei doctrina.

a Roman. 3. 4.
b Psalm. 115.
A minori ad majus.

Fides non fert ambiguitatem, n c demonstrationem requirit.

Fidei actus interior, & exterior.

Actus fidei interior voce declarandus.
c Psalm. 115. 10.
d Act. 4. 20.

e Roman. 1. 16.

f Roman. 10. 15.

Christiæ sapientiæ, quæ fide, spe, & charitate perficitur, dignitas.

Profuerit hæc conferre cum iis, quæ de cœlesti, & perfectiori Dei cognitione, sect. 6. artic. 12. explicantur.
g Roman. 1. 20.

Obscuram quandam Dei cognitionem philosophia vix præstat. Christiæ sapientiæ ad certam Dei notitiam addicit.

Fidei summa Symbolo comprehensa.

tem cognoscimus, si animadvertamus, fidem non solum hoc præstare, quemadmodum supra dictum est, ut, quæ viri tantum sapientes longo studio consequuti sunt, ea rudibus quoque, & imperitis hominibus statim pateant, atque in promptu sint: verum, ut rerum notitia, quæ fidei disciplina comparatur, multò certior, atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quam si eas ipsas res, humanæ scientiæ rationibus comprehensas, animus intelligeret. Sed quantò præstantior Divini Numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed propriè credentibus fidei lumen aditum patefecit? Hæc autem Symboli Articulis continetur, qui nobis Divinæ essentia unitatem, & Trium personarum distinctionem, tum verò ipsum Deum esse ultimum hominis finem aperiunt, à quo cœlestis, æternæque beatitudinis possessio expectanda sit: siquidem à Divo Paulo didicimus, *a* Deum inquirentibus se remuneratorem esse. Hæc quanta sint, & an ejus generis sint bona, ad quæ humana cognitio aspirare poterit, multò ante eundem *b* Apostolum, Isaias Propheta *c* his verbis ostendit: *A sæculo non audierunt, neque auribus percepérunt: oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te.*

7. *Unum Deum esse, non plures Deos confitendum est.*

Sed ex his quæ diximus, unum etiam Deum esse, non plures Deos confitendum est. Nam, quum Deo summam bonitatem, & perfectionem tribuamus; fieri non potest, ut id, quod summum, atque absolutissimum est, inveniatur in pluribus. Quòd si cui aliquid ad summum deest, eo ipso imperfectus est: quare nec Dei natura illi convenit. Hoc autem multis sacrarum litterarum locis comprobatur: scriptum est enim: *d Audi, Israel, Dominus Deus noster, Dominus unus est.* Præterea est Domini jussum: *e Non habebis Deos alienos coram me.* Deinde per Prophetam sæpè admonet: *f Ego primus, & ego novissimus, & absque me non est Deus.* Apostolus etiam palàm testatur: *g Unus Dominus, una Fides, unum Baptisma.*

8. *Creatis naturis Dei nomen interdum tribuitur, sed improprie.*

Neque verò nos moveat, quòd interdum sacræ litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt. Nam, quòd *b* Prophetas, & iudices Deos appellarunt, non gentium more factum est, quæ sibi plures Deos stultè, & impiè invenerunt, sed quadam loquendi consuetudine significare voluerunt excellentem aliquam virtutem, vel functionem, quæ Dei munere illis concessa sit. Deum igitur natura,

substantia, essentia unum, quemadmodum ad confirmandam veritatem in *a* Symbolo Nicæni Concilii dictum est, Christiana fides credit, & profitetur: sed altius etiam ascendens, ita unum intelligit, *b* ut unitatem in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneretur: de quo nobis mysterio nunc dicere incipiendum est.

9. *Deus generali ratione omnium hominum, peculiari autem Christianorum Pater dicitur.*

Sequitur enim in Symbolo, *Patrem.* Sed, quoniam *Patris* vox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ sit magis propria hujus loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam substantiam esse intellexerunt, à qua res ortæ essent, & cujus providentia omnia gubernarentur, suamque ordinem, & statum conservarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemadmodum eum, à quo familia propagata est, cujusque consilio, & imperio regitur, *Patrem* vocabant; ita hac ratione factum est, ut Deum, quem omnium rerum episcopem, & rectorem agnoscebant, *Patrem* appellari voluerint. Eodem nomine sacræ etiam litteræ usæ sunt, quum de Deo loquentes, universorum creationem, potestatem, admirabilemque providentiam ei tribuendam indicarent. Legimus enim: *c Numquid non ipse est Pater tuus, qui possidet te, & fecit, & creavit te?* Et alibi: *d Numquid non Pater unus omnium nostrum? Numquid non Deus unus creavit nos?* At verò multò frequentius, & peculiari quodam nomine, præsertim in Novi Testamenti libris, Deus *Pater Christianorum* dicitur, qui *e* non acceperunt spiritum servitutis in timore, sed acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, *Abba pater*: *f* eam enim charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus: *g* quòd si filii, & hæredes, hæredes quidem Dei, coheredes autem Christi, qui est primogenitus in multis fratribus: *h* nec confunditur vocare nos fratres. Sive igitur communem creationis, & providentiæ, sive præcipuam spiritualis adoptionis causam spectes, merito fideles Deum *Patrem* se credere profitentur.

10. *Ex hac voce Patris quæ colligenda mysteria; & de distinctione personarum in Divinis.*

Verum præter eas notiones, quas explicavimus, *Patris* nomine audito, ad aliorum mysteria mentem erigendam esse Parochus docebit. Quòd enim *i* in luce illa inaccessibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, & abstrusum est, quodque humana ratio, & intelligentia non consequi, aut ne suspicari quidem poterat, id *Patris*

a Symbol. Nic. apud Res. Ill. 1. cap. 7.
b Athanas. in Symb.

Deus primaria, & generalis ratione dicitur hominum Pater, quia eos ut res ceteras produxit, & singulari providentia gubernat.

Hæc de re plura initio cap. 9. p. 4. de Oratione Dominica.

c Deuteron. 33. 6.

d Malach. 2. 10.

Deus secundo peculiarius dicitur Pater fidelium propter adoptionem.

e Roman. 8. 15.

Quæ obiter hic attinguntur, latius sect. 7. de Pœnitentiæ Domini ca explicabuntur.

f 1. Joan. 3. 1.

g Rom. 8. 17.

h Hebr. 2. 21.

Plura meditatio circa nomen Patris, in divinis, & de personarum proprietatibus.

i 1. Timoth. 6. 16.

a Hebr. 11. 6.

b 1. Corinth. 2. 5. 9.
c Isai. 64. 4.

d Deuteron. 6. 4.

e Exod. 20. 3.

f Isai. 44. 6. & 48. 2.
Apoc. 1. 18. & 21. 13.

g Ephes. 4. 5.

h Exod. 7. 15. & 22. 23.

i Psalm. 31. 6.

Prophete, & Iudices interdum Dii vocati propter excellentem quandam virtutem, quæ in illis elucebat. Vide sect. 6. ult. artic.

trius vocabulo Divina Oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen in una divinitatis essentia non unam tantum personam, sed personarum distinctionem credendam esse. Tres enim sunt in una divinitate personæ; Patris, qui à nullo genitus est; Filii, qui ante omnia sæcula à Patre genitus est; Spiritus Sancti, qui itidem ab æterno ex Patre, & Filio procedit. Atqui Pater est in una divinitatis substantia prima persona, qui cum unigenito Filio suo, & Spiritu Sancto unus est Deus, unus est Dominus, non in unius singularitate personæ, sed in unius Trinitate substantiæ. Jam verò hæc tres personæ, quum in iis quidquam dissimile, aut dispar cogitare nefas sit; suis tantummodo proprietatibus distinctæ intelliguntur. Pater siquidem ingenitus est; Filius à Patre genitus: Spiritus Sanctus ab utroque procedit. Atque ita trium personarum eandem essentiam, eandem substantiam contitemur; ut in confessione veræ, sempiternæque Deitatis, & in personis proprietatem, & in essentia unitatem, & in Trinitate æqualitatem piæ, & sanctè colendam credamus. Nam quòd Patris primam esse personam dicimus, hoc non ita accipiendum est, perinde ac si aliquid in Trinitate prius, aut posterius, majus, aut minus cogitemus; absit enim hæc à fidelium mentibus impietas, quum eandem æternitatem, eandem gloriæ majestatem in tribus personis Christiana religio prædicet. Sed Patrem, propterea quòd ipse sit principium sine principio, primam esse personam, verè, & sine ulla dubitatione affirmamus: quæ quidem uti Patris proprietate distincta est; ita in unam illam præcipuè hoc convenit, quòd Filium ab æterno genuerit: semper enim Deum simul, & Patrem fuisse, nobis significatur, quum Dei, & Patris nomina conjuncta in hac confessione pronunciamus. Verùm quoniam in nullius rei, quàm hujus omnium altissimæ, ac difficillimæ notitia, atque explanatione aut periculosius versari aut gravius errare possumus, doceat Parochus, religiosè retinenda esse essentia, & personæ propria vocabula, quibus hoc mysterium significatur: & sciant fideles, unitatem esse in essentia, distinctionem autem in personis. Sed hæc subtiliùs exquirere nihil oportet, quum meminimus illius vocis: *a Qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria*: satis enim videri debet, quòd fide certum, & exploratum habeamus, nos à Deo (cujus miraculis non assentiri, extremæ stultitiæ, atque miseris est) ita edoctos esse: *b Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: Rursus: *c Tres sunt,*

Tertiò Patris nomen unius essentia plures esse personas arguit. Damasc. lib. 1. de Orthod. Fidecap. c. Prefatio Missæ de Sancta Trinitate, non ex dissimilitudine essentia, sed ex tota distinctione proprietatum, quæ in Personis Divinis inveniuntur existimanda est.

In Trinitate nihil majus, aut minus. Synob. Athan.

Dam. lib. 1. cap. 11. litt. K. Primæ Trinitatis Personæ cur Patris nomen tribuatur.

Patris proprietates. Filium ab æterno genuisse: Divinitatis Unitatem in essentia, Trinitatem in Personis admittenda.

a Proverb. 25. 27.

b Matth. 23. 19.

c 1. Joann. 5. 7.

sunt; qui testimonium dant in Cælo, Pater Verbum, & Spiritus Sanctus; & hi tres unum sunt. Oret tamen assidue, ac precetur Deum, & Patrem, qui universa ex nihilo condidit, a disponitque omnia suaviter, qui b dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humanæ menti patefecit; oret, inquam, sine intermissione, qui divino beneficio hæc credit, ut aliquando in æterna tabernacula receptus, dignus sit, qui videat, quæ tanta sit Dei Patris fecunditas, ut seipsam intuens, atque intelligens, parem, & æqualem sibi Filium gignat: quove modo duorum idem planè, & par charitatis amor, qui Spiritus Sanctus est, à Patre, & Filio procedens, genitorem, & genitum æterno, atque indissolubili vinculo inter se connectat; atque ita Divinæ Trinitatis una sit essentia, & trium personarum perfecta distinctio.

11. *Nomine Omnipotentis quid hic intelligamus.*

Omnipotentem. Solent sacræ litteræ multis nominibus Dei summam vim, & immensam majestatem explicare, ut ostendant, quanta religione, & pietate illius sanctissimum numen colendum sit: sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem vim frequentissimè tribui. Ipse enim de se dicit: *c Ego Dominus Omnipotens.* Et rursus Jacob, quum filios ad Joseph mitteret, ita illis precatus est: *d Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placibilem.* Deinde vero in Apocalypsi scriptum est: *e Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens*; & alibi: *f Dies magnus Dei omnipotentis appellatur.* Nonnumquam etiam pluribus verbis illud idem significari solet. Atque huc pertinet, quod dicitur: *g Non erit impossibile apud Deum omne verbum*; & *h Numquid manus Domini invalida est?* Item: *i Subest tibi, cum volueris, posse.* Et alia generis ejusdem: ex quibus variis dicendi formis id percipitur, quod uno Omnipotentis verbo comprehendi perspicuum est. Intelligimus autem hoc nomine, nihil esse, nihil animo, & cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat: etenim non solum hæc, quæ tametsi maxima sunt, aliquo tamen modo in cogitationem nostram cadunt, efficiendi potestatem habet; nimirum ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures mundi ex nihilo repente existant: verùm etiam (1) multò majora in illius potestatis sita sunt, quæ humanæ menti, & intelligentiæ suspicari non licet.

a Sapient. 1. 1.
b Joann. 2. 12.

Dei majestas multis nominibus in Scripturis exponitur.

Omnipotentia Deo frequentius tribuitur.

c Gen. 17. 1.

d Gen. 43. 14.

e Apoc. 1. 3.

f Apoc. 16. 14.

g Luc. 1. 37.

h Num. 11. 23.

i Sapient. 12. 18.

Omnipotens ideo Deus censetur, quia omnia potest, quæ summæ eius perfectioni non repugnant.

Dam. lib. 2. cap. 19. in fin.

12.

(1) *Multo* & non *multa*, ut in edit. Rom. & Paris.

C

12. *Quum Deus sit omnipotens, peccare tamen, vel falli non potest.*

Neque verò, quum omnia Deus possit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid potest. Hæc enim in eam naturam cadunt, cujus imperfecta actio est: Deus verò, cujus perfectissima semper est actio, ideo hæc non posse dicitur, quia posse ea infirmitatis est, non summæ, & infinitæ omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum Omnipotentem esse credimus, ut ab eo tamen longè omnia abesse cogitemus, quæ perfectæ ejus essentiaè maxime conjuncta, & convenientia non sunt.

13. *Cur aliis nominibus, quæ de Deo dicuntur, prætermissis, solius Omnipotentiaè in Symbolo fiat mentio: quæque sint ejus fidei utilitates.*

Rectè autem, sapienterque factum Parochus ostendat, ut, prætermissis aliis nominibus, quæ de Deo dicuntur, hoc unum nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nam, quum Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere, omnia item ejus ditioni, & imperio subjecta esse. Quum verò omnia ab eo fieri posse non dubitemus, consequens omnino est, ut cætera etiam explorata de illo habeamus; quæ si desint, quomodo Omnipotens sit, prorsus intelligere non possumus. Præterea nulla res tam ad fidem, & spem nostram confirmandam valet, quam si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri à Deo posse: quidquid enim deinceps credere oporteat, quamvis magnum, & admirabile sit, rerumque ordinem, ac modum superet; illi tamen facillè humana ratio, postquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, sine ulla hæsitatione assentitur: quin potius, quo majora sint, quæ Divina Oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam esse existimat. Quòd si boni etiam aliquid expectandum sit, nunquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur; sed erigit sese, atque confirmat, sæpe illud cogitans, nihil esse, quod ab omnipotenti Deo effici non possit. Quare hac fide præcipuè munitos nos esse oportet, vel quum admiranda aliqua opera ad proximorum usum, utilitatem edere cogimur, vel quum à Deo precibus impetrare aliquid volumus. Alterum enim ipse Dominus docuit, quum Apostolis incredulitatem objiciens diceret: *a Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc, illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis.* De altero autem Sanctus Jacobus ita testatus est: *b Postulet in fide,*

Mentiri, fallere, ignorare, vel peccare sunt actiones imbecillitatis, non potentiaè.

Omnipotentiaè vox quam multa suo ambitu concludat.

Dam. in Dial. contra Manichæum fol. 43. litt. K.

Omnipotentiaè persuasio fidem & spem maxime confirmat.

Fides omnipotentiaè, quando sit maxime necessaria.

a Matth. 17. 19.

b Jac. 1. 6. 7.

nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento movetur, & circumfertur. Non ergo aestimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino. Multa præterea hæc fides commoda, atque utilitates nobis præbet: in primis verò ad omnem animi modestiam, & humilitatem nos instituit: sic enim inquit Princeps Apostolorum: *a Humiliamini sub potenti manu Dei: monet etiam non esse trepidandum, ubi non sit timor; sed unum Deum timendum esse, in cujus potestate nos ipsi nostraque omnia posita (1) sunt: ait enim Salvator noster: b Ostendam vobis, quem timeatis: timeate eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.* Utimur deinde hac fide ad immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda, & celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse non potest, quin sæpius exclamet: *c Fecit mihi magna, qui potens est.*

14. *Omnipotentiaè vox non ita Patri hic attribuitur, ut de Filio, vel de Spiritu Sancto etiam non dicatur.*

Sed, quòd Patrem omnipotentem in hoc Articulo vocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum esse, ut Filio etiam, & Spiritui Sancto commune non sit. Nam *d* quemadmodum Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum, neque tamen tres Deos, sed unum Deum esse dicimus: ita æquè Patrem, ac Filium, & Spiritum Sanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, sed unum omnipotentem esse confitemur. At verò præcipua quadam ratione Patrem, quia omnis originis fons est, hoc nomine vocamus; uti etiam Filio, qui æternum Patris verbum est, Sapientiam, & Spiritui Sancto, qui utriusque amor est, bonitatem tribuimus; quamvis hæc, & alia hujusmodi nomina communiter (2) de tribus personis, ex Catholica fidei regula, dicantur.

15. *Quo pacto, quaque de causa Deus Cælum & terram creaverit.*

Creatorem Cæli, & Terræ. Quàm necessarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulò ante fidelibus tradi, ex iis, quæ nunc de universorum creatione explicanda erunt, perspicui potest. Tanti enim operis miraculum facilis creditur, quòd nullus de immensa creatoris potestate dubitandi locus relinquatur. Deus enim non

Omnipotentiaè fides humilitatem, & confidentiam bonam præstat.

a 1. Petr. 5. 6.

b Luc. 12. 5.

Omnipotentiaè opinio ad laudandum Deum fideis excitat.

c Luc. 1. 49.

d Athanas. in Symb. Dumsc. l. 1. de Fidei Orthod. cap. 10. & 11. Idem lib. 1. cap. 15. in fin.

Deus, ut suam bonitatem aliis communicaret, mundum ex nihilo creavit.

Tom. lib. 2. de Orth. Fid. cap. 2.

(1) *Sunt*) Ed. Pat. meliùs, quàm Rom. *sint*.

(2) *De*) legendam potius, ut in edit. Pat. quàm *in*, ut est in Rom. & Paris.

ex materia aliqua mundum fabricatus est, sed ex nihilo creavit; idque nulla vi, aut necessitate coactus, sed sua sponte, & voluntate instituit. Neque verò ulla alia fuit causa, quæ illum ad opus creationis impelleret, nisi ut rebus, quæ ab ipso effectæ essent, bonitatem suam impertiretur: nam Dei natura, ipsa per se beatissima, nullius rei indigens est, ut inquit David: *a Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam honorum meorum non ges.* Quem admodum autem sua bonitate adductus, *b* quæcumque voluit, fecit; ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra se posita esset, cum universa conderet, sequutus est: verum quia rerum omnium exemplar divina intelligentia continetur, id summus artifex in se ipso intuens, ac veluti imitatus, summa sapientia, & infinita virtute, quæ ipsius propria est, rerum universitatem initio procreavit. *c Ipse enim dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt.*

16. *Quid per Cælum, & Terram hoc loco intelligendum sit.*

Verum cœli, & terræ nomine, quidquid cœlum, & terra complectitur, intelligendum est. Nam præter cœlos, *d* quos opera digitorum ejus Propheta appellavit. Solis etiam splendorem, Lunæque, & cæterorum siderum ornatum addidit; atque, *e* ut essent in signa, & tempora, & dies, & annos, ita cœlorum orbem certo, & constanti cursu temperavit, ut nihil perpetua eorum conversione mobilis, nihil mobilitate illa certius videri possit.

17. *De Creatione Cœlorum spiritualium, id est Angelorum.*

Præterea spiritualem naturam, innumerabilesque Angelos, qui Deo ministrarent, atque assisterent, ipse ex nihilo creavit, quos deinde admirabili gratiæ suæ, & potestatis munere auxit, atque ornavit. Nam, cum illud sit in divinis litteris: *f Diabolum in veritate non stetisse,* perspicuum est, eum, reliquosque desertores Angelos ab ortu sui initio gratiæ præditos fuisse: de quo ita est apud Sanctum Augustinum: *Cum bona voluntate, id est, cum amore casto, quo illi adherent, Angelos creavit, simul in eis & condens naturam, & largiens gratiam.* Unde sine bona voluntate, hoc est, Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum litterarum testimonium: *g Tu Domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei, ut intelligas omnia super terram.* Potestatem denique eis tribuit divinus David illis verbis: *b Potentes virtute, facientes verbum illius;* atque

ob

a Psalm. 115.

Deus in rerum creatione nullam ideam extrinsecam ausus est, sed exemplar sumpsit. *b* Psalm. 115.

c Psalm. 143. Psalm. 101.

Dam. lib. 2. cap. 5. Psalm. 145. *d* Psalm. 8.

e Genes. 1.

Fulg. lib. de Fide ad Tric. Diac. cap. 3.

f Joan. 3. Angelus omnes in gratia creati. Aug. lib. 12. de Civ. Dei, cap. 9. Sapienter Angelus. Alex. de Alis 2. p. 9. 19. memb. 2. S. Thom. 1. p. q. 62. art. 3.

g 2. Reg. 14. *h* Psalm. 102. Angelus cur virtutes, vel exercitus Domini dicantur.

ob eam rem sæpè in sacræ litteris *a* virtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamvis omnes illi cœlestibus dominis ornatu fuerint, plurimi tamen, qui à Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ carcerem inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt: de quibus Princeps Apostolorum scribit in hunc modum: *b Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in, iudicium reservari.*

18. *De Terræ creatione.*

At verò *c* terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deum verbo suo jussit in media mundi parte consistere, effecitque, *d* ut *ascendant montes: & descendunt campi in locum, quem fundasti eis:* ac, ne aquarum vis illam inundaret, terminum posuit, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram. Deinde non solum arboribus, omnique herbarum, & florum varietate convestivit, atque ornavit, sed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, & aëra, ita etiam terras complevit.

19. *De creatione hominis.*

Postremo ex limo terræ *e* hominem sic corpore affectum, & constitutum effinxit, ut non quidem naturæ ipsius vi, sed divino beneficio immortalis esset, & impassibilis. Quod autem ad animam pertinet, eum ad imaginem, & similitudinem suam formavit, liberumque ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo temperavit, ut rationis imperio nunquam non parerent. Tum originalis justitiæ admirabile donum addidit, ac deinde cæteris animantibus præesse voluit, quæ quidem facile erit Parochis ad fidelium institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere.

20. *Cœli & terræ nomine visibilia omnia, & invisibilia comprehenduntur.*

Hæc igitur de universorum creatione, cœli, & terræ verbis, intelligenda sunt: quæ omnia breviter quidem Phopheta complexus est illis verbis: *f Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem terræ & plenitudinem ejus tu fundasti:* sed multo etiam brevius Patres Nicæni Concilii, additis in Symbolo duobus illis verbis, *visibilia, & invisibilia,* significaverunt. Quæcumque enim rerum universitate comprehenduntur, atque à Deo creata esse confitemur, ea vel sub sensum cadunt, & visibilia dicuntur; vel mente, & intelligentia percipi à nobis possunt, quæ invisibilia nomine significantur.

a Psalm. 135. 45. & 58. Iud. 6.

Angelus Apostatus in æternas pœnas conjicitur. *b* 2. Pet. 2. Epist. Jud. sent. 6. Job. 26. *c* Psalm. 103. Terra orbis centrum.

d Ibid. Prov. 8.

Terræ ornatu, & plantis, & animantibus.

e Genes. 1. Homo immortalis, & impassibilis creatus, etiam secundum corpus. Conc. Milev. cap. 1. Et de Consecr. dist. 4. cap. 152. Hominis anima liberi arbitrii particeps creata, & in illa ratio domina sensitivi appetitus instituta. Anima cum originali justitia creata. Ananias post Adæ peccatum justitia, etiam liberum hominis arbitrium sit extinguitur, declaratur sens. 6. Concil. Trid. can. 7. 5. & 6. Cœli, & terræ nomine omnia visibilia, & invisibilia denotantur. *f* Psalm. 88. Symb. Nicæni.

22. *Res Dei virtute conditæ citra ipsius gubernationem, & providentiam subsistere non possunt.*

Res conditæ Dei virtute, & providentia subsistunt, & gubernantur.

¶ Sapient. 11.
Psalm. 103.
Joann. 5.

Deus ita res a se conditas gubernat, ut tamen secundarum causarum virtutem non evertat, sed hanc etiam præveniat.

¶ Sapient. 8.

c Act. 17.

Creationis opus toti Trinitati commune est. Ex ipso Patre effective, & per ipsum Filium exemplariter, & in ipso Spiritu Sancto finaliter.

d Joann. 1.
e Genes. 1.
f Psalm. 32.
Job. 33.

Nec vero ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, ut existimemus, perfectio, absolutoque opere ea, quæ ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita ejus virtute constare potuisse. Nam, quemadmodum omnia ut essent, creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est: ita etiam, nisi conditis rebus perpetua ejus providentia adesset, atque eadem vi, qua ab initio constitutæ sunt, illas conservaret, statim ad nihilum reciderent. Atque id Scriptura declarat, cum inquit: *a Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod à te vocatum non esset, conservaretur?*

22. *Deus sua gubernatione secundarum causarum vim non evertit.*

Non solum autem Deus universa, quæ sunt, providentia sua tuetur, atque administrat; verum etiam, quæ moventur, & agunt aliquid, intima virtute ad motum, atque actionem ita impellit, ut, quamvis secundarum causarum efficientiam non impediatur, præveniat tamen; cum ejus occultissima vis ad singula pertineat, &, quemadmodum Sapiens testatur; *b Attingat à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.* Quare ab Apostolo dictum est, cum apud Athenienses enunciaret Deum, quem ignorantes colebant: *c Non longè sit ab unoquoque nostrum: In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus.*

23. *Rerum creatio soli Patri tribuenda non est.*

Atque hæc de Primi Articuli explicatione satis fuerit, si tamen illud etiam admonuerimus, creationis opus omnibus sanctæ, & individue Trinitatis personis commune esse. Nam hoc loco, ex Apostolorum doctrina, Patrem creatorem cæli, & terræ conitemur, in scripturis sacris legitur de Filio: *d Omnia per ipsum facta sunt:* & de Spiritu Sancto: *e Spiritus Domini ferebatur super aquas:* & alibi: *f Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.*

DE

CAPUT III.

Et in Jesum Christum, Filium ejus unicum
Dominum nostrum.

1. *De secundo articulo, & de professionis ejus utilitate.*

Mirificam, & uberrimam esse utilitatem, quæ ex hujus articuli fide, & confessione confluit ad humanum genus, & illud Sancti Joannis testimonium ostendit: *a Quisquis confessus fuerit quoniam Jesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo:* & beatitudinis præconium declarat, quod à Christo Domino tributum est Principi Apostolorum: *b Beatus es Simon Bariona: quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in Cælis est.* Hoc enim fundamentum firmissimum est nostræ salutis, ac redemptionis.

2. *Unde magnitudo beneficii hoc articulo propositi potissimum cognoscatur.*

Sed quoniam admirabilis hujus utilitatis fructus maxime ex felicissimi illius status ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat, incumbat in hæc curam Parochus, ut fideles communium miseriarum, & ærumnarum causam cognoscant. Cum enim à Dei obedientia descivisset Adam, interdictumque violasset: *c Ex omni ligno Paradisi comede; de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris:* in summam illam incidit calamitatem, ut sanctitatem, & justitiam, in qua constitutus fuerat, amitteret, & reliqua subiret mala, quæ sancta Tridentina Synodus uberius explicavit. Propterea verò peccatum, & peccati poenam in uno Adam non constituisse (1) commemorabit, sed ex eo, tanquam ex semine, & causa, ad omnem posteritatem jure permanasse.

3. *Nullus, præter Christum genus humanum potuit restaurare.*

Cum igitur ex altissimo dignitatis gradu concidisset

nos-

Parochus docebit; Confessionem æternæ Christi Nativitatis, nostre salutis fundamentum.

a 1. Joann. 4. 15.

b Matth. 16. 17.

c Cor. 12. 11.

Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu Sancto.

Justitia originalis deperdit, per solum Dei Filium recuperata. Ille ponitur causa occasionalis, & accessoria Incarnationis Filii Dei, ut veniret mortalis, & passibilis, sed initio ponitur causa priora, & per se.

c Genes. 2. 19.
Trid. Synod. sess. 5. can. 1. & 2. & sess. 6. can. 7.

Peccatum Adæ ad posteriores est propagatum. Conc. Trid. sess. 5. can. 2. & 3. Dam. l. 2. cap. 11. & 30.

Genus humanum non potuit illius creature viribus restitui. Vid. Concil. Trid. sess. 6. can. 1. & 2.

(1) *Commemorabit*) Ita legendum, ut in Ed. Patav. docet contextus, non *Commemorabunt*, ut in Ed. Rom. & Par.

nostrum genus, sublevari inde, & in pristinum locum restitui nullo modo poterat hominum, aut Angelorum viribus: quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum subsidium, ut Dei Filii infinita virtus, assumpta carnis nostræ imbecillitate, a infinitam tolleret peccati vim, b & nos reconciliaret Deo in sanguine suo.

4. *Citra redemptionis fidem nullus unquam salvari potuit, & propterea Christus à mundi initio sæpe prænunciatus est.*

Hujus autem redemptionis fides, & confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semperque fuit, quam Deus initio præmonstravit; nam in illa damnatione humani generis quæ statim peccatum consequuta est, ostensa etiam (1) fuit spes redemptionis illis verbis, quibus proprium Diabolo damnium, quod ex liberatione hominum facturus erat, denunciavit: *c Inimicitias ponam inter te, & mulierem, semen tuum, & semen illius; ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus: & deinceps eandem promissionem sæpe confirmavit, majoremque sui consilii significationem iis præsertim hominibus dedit, quibus voluit singularem benevolentiam præstare: inter cæteros verò, cum d Patriarchæ Abrahamæ sæpenumero hoc mysterium significasset, tum eo tempore apertius declaravit: cum ille Dei jussis obediens, filium suum unicum Isaac immolare voluit; ait enim: *e Quia fecisti banc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito (2) propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam, quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Ex quibus verbis facile colligi poterat, ex progenie Abrahamæ futurum, qui omnibus ab immanissima Satanæ tyrannide liberatis salutem afferret: illum autem Dei filium, natum ex semine Abrahamæ secundum carnem, fore necesse erat. Non ita multò post Dominus; ut ejusdem promissionis memoria conservaretur, idem fœdus cum Jacob Abrahamæ nepote sancivit: *f Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam; ut testatur Scriptura: audivit atiam Dominum innixum scalæ dicentem sibi: *g Ego sum Dominus Deus Abrahamæ****

(1) *Fuit* ita Ed. Pat. & Paris. Rom. verò est.

(2) *Propter me* deest in Ed. Rom. & Par. & Lovan.

a Joan. 7. 29;
b Rom. 5. 10.

Redemptionis fides ad salutem semper necessaria, & mox post hominis lapsum divinitus fuit ostensa. Primum sub lege nature. D. Thom. 2. 2. q. 2. ait. 7.

c Genes. 3. 15.

d Genes. 12. 17. & 18. 1. 2.

e Genes. 22. 17.

f Genes. 28. 12.

g Genes. 28. 13. 14.

patri tui, & Deus Isaac: Terram, in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo. Eritque semen tuum: quasi pulvis terræ dilataveris ad Orientem & Occidentem, & Septentrionem, & Meridiem, & benedicentur in te, & in semine tuo cunctæ tribus terræ. Neque postea destitit Deus eadem sui promissi memoria renovanda, & generi Abraham, & multis præterea hominibus Salvatoris expectationem commovere: siquidem Judæorum republica, & religione constituta, notior populo suo fieri cœpit: nam & mutæ res significarunt, & homines prædixerunt, quæ, & quanta nobis bona Salvator ille, & Redemptor noster Christus Jesus allaturus esset. Ac a Prophetæ quidem, quorum mens cœlesti lumine illustrata fuit, Filii Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus effecit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectionem, cæteraque ejus mysteria, hæc omnia, quasi tunc adessent, palam docentes, populo prænunciarunt; ita ut, si futuri, & præteriti temporis tollatur diversitas, nihil jam inter Prophetarum prædicta, & Apostolorum prædicationem, nihil inter veterum Patriarcharum fidem, & nostram interesse videamus. Sed jam de singulis Articuli partibus dicendum videtur.

5. *De Jesu nomine, & quod Christo proprie conveniat.*

Jesus proprium est nomen ejus, qui Deus, & homo est: quod Salvatorem significat, non quidem fortuito, aut hominum judicio, & voluntate, sed Dei consilio, & præcepto illi impositum. Angelus enim Mariæ matri ita annuntiavit: *b Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum.* Ac deinde Joseph virginis sponso non solum ut eo nomine puerum appellaret, præcepit, sed etiam, cur ita nominandus esset, declaravit: ait enim: *c Joseph filii David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium: & vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.*

6. *Non est eadem ratio, cur aliis quibusdam hominibus idem nomen sit tributum.*

Ac multi quidem eo nomine fuerunt in divinis litteris: nam idem nomen Nave filio fuit, qui Moysi successit, & populum à Moyse ex Ægypto liberatum, in terram promissionis, quod illi negatum fuerat, deduxit: eodem etiam nomine (1) Josedech, Sacerdotis filius, appellatus est.

(1) Edit. Pat. satis appositæ addit; *Filius Syrach Jerosolymita, qui renovabit sapientiam de corde suo, & Josedech, Sacerdotis filius, appellati sunt.*

Sub lege scripta etiam memoria redemptionis humane renovata, per sacrificia, typos, & prædictiones prophetarum.

a Psalm. 2. 25. 68. & 119.
Isai. 7. 8. 9. 11. & 53. per totum.
Jerem. 23. 5. 30.
Dan. 7. 9. & alibi sæpe.

Patriarcharum, Prophetarum, & Apostolorum fides sola temporis circumstantia differt.

Jesus nomen humani generis redemptori Dei præcepto fuit impositum.

b Luc. 1. 31.
Isai. 7. 14. 15.
D. Thom. 2. p. 9. 37. art. 2.

c Matth. 1. 20. 21.

Josue filius Num 3. LXX. dicitur passus Jesus.
Eccl. 50. 29.
Jesus filius Josedech apud Esdram, Aggeum, & Zachariam sæpe, & iste est ille, qui fuit Eliazer apud Lucam cap. 3. 29.

est. Sed quanto verius Salvatorem nostrum hoc nomine appellandum existimabimus? qui non uni alicui populo, sed universis omnium ætatum hominibus, non quidem fame, aut Ægyptiaco, vel Babylonico dominatu oppressis, sed in umbra mortis sedentibus, & durissimis peccati, & diaboli vinculis obstrictis, lucem, libertatem, & salutem dederit: qui eis cœlestis regni jus, & hæreditatem acquisiverit: qui eos Deo Patri reconciliaverit: in illis Christum Dominum adumbratum videmus, à quo iis benedictis, quæ diximus, cumlatum est genus humanum. Quæ præterea nomina a prædicta sunt Dei Filio divinitus imponenda, ad unum hoc Jesus nomen referuntur: cum enim cætera salutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum universæ salutis humanæ vim, rationemque complexum est.

7. *Quid sibi hic velit Christi nomen, & quot rationibus Jesu nostro conveniat.*

Jesus nomini Christi etiam nomen additum est, quod unctum significat, & honoris, & officii nomen est, nec unius rei proprium, sed commune multorum: nam veteres illi b Patres nostri Christos appellabant sacerdotes, c & reges, quos Deus propter muneris dignitatem ungi præceperat. Sacerdotes enim ii sunt, qui populum assiduis precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commissa est: ad eosque pertinet maximè legum auctoritatem, innocentium vitam tueri, & nocentium auidiam ulcisci. Quoniam igitur utraque harum functionum Dei majestatem referre in terris videtur, ideo qui vel ad regium, vel ad sacerdotale manus obeundem delecti erant, d unguento ungebantur. Prophetas etiam ungenti e mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internum cœlestia arcana nobis aperuerunt; atque ad emendandos mores salutaribus præceptis, & futurorum prædictione hortati sunt. At verò cum Jesus Christus Salvator noster in mundum venit, trium personarum partes, & officia suscepit, Prophetæ, Sacerdotis, ac Regis; atque ab eo eas causas Christus dictus est, & unctus ad illorum munerum functionem, non quidem alicujus mortalis opera, sed cœlestis Patris virtute, non terreno unguento, sed spirituali oleo: quippe quum in sanctissimam ejus animam Spiritus Sancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorum uberior copia effusa sit, quam ulla alia creata natura capere potuerit: atque id præclare Propheta ostendit, quum Redemptorem ipsum affatus diceret: f *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem*

Jesu nomen propriissimum Christo convenit, qui ut Rex reg. dicitur liberatorem, ut Prophetam lucem, & ut Sacerdos salutem.

a Isai. 7. 10.
Zach. 6. 12.

Jesu nomen sua amplitudine quicquid illis nominibus per Prophetas Christo fuit attributum, complectitur.

Christus est officii, & dignitatis nomen.

b 1. Reg. 12. 15. 24. & 26. 9.

c 1. Paral. 16. 22.
Psalm. 104. 15.
Sacerdotum officium
e Exod. 29. 6. & 40.

15.
1. Reg. 9. 1.
Regum officium.

d Luc. 8. 11. 12.
Num. 3. 3.
e Reg. 10. 2. & 16. 22.

f 3. Reg. 4. 3.
e 3. Reg. 10. 15.
Sacerdotes, & Reges quare soliti sint ungi.

g Prophete uncti.
Filius Dei incarnatus trium Personarum officia quia suscepit, ideo Christus dictus est.
Christus non humano auxilio ad terras illas dignitates evectus, nec terreo unguento unctus.

f Psalm. 44. 8.
Hebr. 1. 9.

tem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Idem etiam, ac multo apertius Isaias iis verbis demonstravit: a *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me: ad annuntiandum mansuetis misit me.* Itaque Jesus Christus b summus Propheta, & magister fuit, qui nos Dei voluntatem docuit, & à cuius doctrina orbis terrarum Patris cœlestis cognitionem accepit: quod ei nomen præclarior, ac præstantius convenit, quod omnes, quicumque Prophetæ nomine dignati sunt, ejus discipuli fuerunt, atque ob illam præcipuè causam missi, ut Prophetam hunc, qui ad salvandos omnes venturus erat, prænucciarent. Christus item sacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in veteri lege Leviticæ tribus Sacerdotes existerunt, verum ex illo, de quo David Propheta cecinit: c *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Cujus rei argumentum Apostolus, ad d Hebræos scribens, accuratè persequutus est. Sed Christus, non solum ut Deus, verum ut homo, ac noster naturæ particeps est, regem etiam agnoscimus: de quo Angelus testatus est: e *Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni ejus non erit finis:* quod quidem Christi regnum spirituale est, atque æternum, in terrisque inchoatur, in cœlo periclitur. Ac Regis quidem officia admirabili providentiæ suæ prestat Ecclesiæ. Ipse eam regit, ipse ab hostium impetu, atque insidiis tuetur: ipse ei leges præscribit: ipse non solum sanctitatem, & justitiam largitur, verum etiam ad perseverandum facultatem, & vires præbet. Quanquam autem hujus regni finibus tam boni, quam mali contineantur, atque adeo omnes homines jure ad illud pertineant: ii tamen præ cæteris summam regis nostri bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex ejus præceptis integram, atque innocentem vitam degunt; neque verò hoc illi regnum hæreditario, aut humano jure obtigit, tametsi genus f à clarissimis regibus duceret; sed rex fuit, propterea quòd Deus in illum hominem contulit, g quidquid potestatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere posset. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, eique omnia, quod jam fieri cœptum est, plenè, h perfecteque in die judicii subjiciuntur.

8. *Quo pacto Jesum Christum Filium Dei unicum nos credere, & confiteri conveniat.*

Filium ejus unicum. His verbis altiora mysteria de Jesu credenda, & contemplanda fidelibus proponuntur; nimirum filium Dei esse, & verum Deum, sicuti Pater est, qui cum ab æterno genuit. Præterea illum divinæ

Fulg. 1. 3. ad Trinitatem
Reg. c. 14.

a Isai. 61. 1.
Luc. 4. 18.
Christus Prophetarum summus.

b Deut. 18. 15.

Christus Sacerdos.
Bern. serm. 15. sup.
Cant. post med.

c Psalm. 109. 4.

d Hebr. 5. 6.
Christus juxta utramque naturam ex Rex.

e Luc. 1. 33.

Christi regnum spirituale est, quod paulo post art. 6. sect. 5. ostenditur.
Christus quibus modis Regis officium obest. Videatur secunda petitio Dominicæ orationis.

Omnes homines ad Christi regnum generali quadam ratione pertinent: peculiaribus tamen soli boni. Christus jure divino secundum humanam etiam naturam totius mundi Rex.

f Matth. 1. 6. 7. &
Luc. 3. 31.
g Matth. 28. 18.

h Joann. 7. 17.

Apoc. 17. 19.

2. Cor. 15. 27. 28.

Filius Dei verus Deus est, & aliis duabus Personis omnino æqualis.

Dam. lib. 1. de Orthodox. Fid. cap. 8.

Trinitatis secundam personam aliis duabus omnino æqualem confitemur; nihil enim impar, & dissimile in divinis personis aut esse, aut iungi animo debet, cum unam omnium essentiam, voluntatem, potestatem agnoscamus: quod cum multis pateat divinæ Scripturæ oraculis, tum præclarissimè illud ostendit Sancti Joannis testimonium: *a In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum; & Deus erat Verbum.* Sed, cum Jesum Filium Dei esse audiemus, nihil terrenum, aut mortale de ejus ortu cogitandum est: verum ortum illum, quo ab omni æternitate Pater Filium genuit, quem ratione percipere, atque perfectè intelligere nullo modo possumus, constanter credere, & summa animi pietate colere debemus, ac veluti mysterii admiratione obstupefacti, illud cum Propheta dicere, *b Generationem ejus quis enarrabit?* Hoc igitur credendum est, Filium ejusdem esse naturæ, ejusdem potestatis, & sapientiæ cum Patre, ut in Symbolo Nicæno explicatius confitemur: ait enim: *Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum. Et ex Patre natum ante omnia sæcula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Genitum, non factum, consubstantialem Patri: per quem omnia facta sunt.*

9. *De modo generationis æternæ, ducta similitudine à rebus creatis, & de duplici nativitate, & filiatione Christi.*

Ex omnibus autem, quæ ad indicandum modum, rationemque æternæ generationis, similitudines afferuntur, illa proprius ad rem videtur accedere, quæ ab animi nostri cognitione sumitur: quamobrem Sanctus Joannes filium ejus *c* Verbum appellat. Ut enim mens nostra seipsam quodam modo intelligens, sui effingit imaginem, quam Verbum Theologi dixerunt: ita Deus, quantum tamen divinis humana conferri possunt, seipsum intelligens, Verbum æternum generat: etsi præstat contemplari, quod fides proponit, & sincera mente Jesum Christum verum Deum, & verum hominem credere, & confiteri, verum quidem, ut Deum, ante omnium sæculorum ætates, ex Patre: ut hominem verò natum in tempore, ex Matre Maria Virgine. Et quamquam duplicem ejus nativitatem agnoscamus, unum tamen Filium esse credimus. Una enim persona est, in quam divina, & humana natura convenit.

10. *Quomodo Christus fratres habere, vel non habere, censendus sit.*

Et, quod ad divinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut cohæredes habet, cum ipse Patris unicus Filius, & nos verò homines iugmentum, & opus manuum ejus

Joann. 1. 1.
Spiritualis Filii Dei ex
Patre nativitas, admi-
randa potius, quam
scrutanda.
Fulg. lib. 3. ad Mo-
num. cap. 7.

Isai. 53. 8.

Ex Symb. Nic. I. &
Constantinop. can. 7.
Et Greg. Naz. or. 40.
Dam. lib. 1. de Or-
thod. Fid. cap. 8.

Modus æternæ Christi
generationis similitu-
dine declaratur.

Joann. 1. 1.
Dam. lib. 7. de Orthod.
Fide, cap. 6. Scot. de
modo Generationis
æternæ profunde se
habet in 1. Sent. dist.
2. q. 9. litt. A. & H.
& idem 3. dist. 5. q.
unica.

Duplex Christi nativi-
tas non fuit duos Fi-
lios, licet duas filia-
tiones.
Athanas. in Symb.

Pluribus hæc explican-
tur sect. 9. cap. 9. de
Generatione Dominica.
& Isai. 64. 8.

ejus simus. At si humanum ortum consideremus a multis ille non solum fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet, ut unà cum eo paternæ hæreditatis gloriam adipiscantur; ii sunt, qui ille Christum Dominum receperunt; & fidem, quam nomine profitentur, re ipsa, & charitatis officiis præstant; quare primogenitus in multis fratribus ab Apostolo vocatur.

11. *Christus secundum utramque naturam Dominus noster dicitur.*

Dominum nostrum. Multa sunt, quæ de Salvatore nostro in sacris litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus est, alia, ut homo, ipsi convenire perspicuum est, quoniam à diversis naturis diversarum earum proprietates accepit. Igitur verè dicimus Christum esse omnipotentem, æternum, immensum, quod à divina natura habet. Rursus de illo dicimus, passum, mortuum esse, resurrexisse: quæ naturæ hominum convenire nemo dubitat. Verum, præter hæc, quædam alia utrique naturæ congruunt, ut hoc loco, cum Dominum nostrum dicimus. Igitur, si ad utramque naturam hoc nomen referatur, merito Dominus noster prædicandus est. Nam quemadmodum ipse æternus Deus est; uti Pater, ita omnium rerum æque Dominus est, ac Pater, & quemadmodum ipse, & Pater non est alius, atque alius Deus, sed idem planè Deus, ita etiam ipse & Pater non est alius, atque alius Dominus. Sed rectè etiam multis rationibus, ut homo est, Dominus noster appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipse redemptor noster fuit, atque à peccatis nos liberavit, jure hanc potestatem accepit, ut verè Dominus noster esset, ac diceretur: ita enim Apostolus docet: *b Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine Iesu omne genuflectatur caelestium, terrestrium, & inferorum, & omnis lingua confiteatur quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Atque ipse de se post resurrectionem, *c Deus est*, inquit, *mibi omnis potestas in caelo, & in terra.* Ob eam quoque rem Dominus dicitur, quod in una persona duæ naturæ, divina, & humana, conjunctæ sint: hac enim admirabili conjunctione meruit, ut quamvis pro nobis mortuus non esset, tamen Dominus constitueretur, communiter quidem omnium rerum, quæ conditæ sunt, præcipue autem fidelium, qui illi parent, atque summo animi studio inserviunt.

Hebr. 2. 12.

Fratres Christi qui
sint.
Rom. 8. 19.

Diverse proprietates
juxta diversas naturas
Christo tribuuntur.

Communicatio idio-
matum est in Christi
persona, ratione di-
versarum naturarum.
Christus juxta utram-
que naturam noster
Dominus est.

Dam. lib. 4. de Orthod.
Fid. cap. 19.
Athanas. in Symb.
Isai. 67.
Isai. 42.
Joann. 13.
Apocal. 13.

b Philipp. 2. 9.

c Matth. 28. 18.
Unio hypostatica cau-
sa est, cur Christus Do-
minus dicitur: etiam
si Adam non peccasset.
Leo Papa serm. 2. de
Nativ. Christi.
Greg. Naz. orat. 33.
Scot. 3. dist. 7. quest.
3. D. Thom. 2. 2. q.
2. art. 7.

12. *Christiani se totos Jesu Christo, Principe tenebrarum conculcato, tradere debent.*

Quantum homo Christianus Christo debeat.

Quod igitur reliquum est, Parochus fidelem populum ad eam rationem cohortabitur, ut sciat, æquissimum esse præ cæteris hominibus, nos, qui ab eo nomen invenimus, Christianique vocamur, & quanta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non possumus, ob id maxime, quòd ejus munere hæc omnia fide intelligimus, æquum esse, inquam, nos ipsos, non secus ac mancipia, redemptori nostro domino in perpetuum addicere, & consecrare. Et quidem cum baptismo initiaremur, ante Ecclesiæ fores id professi sumus: declaravimus enim, nos Satanæ, & Mundo renunciare, & Jesu Christo totos nos tradere. Quod si, ut Christianæ militiæ adscriberemur, (1) tam sancta, & solemnī professione nos ipsos Domino nostro devovimus, quo supplicio digni erimus, si, postquam Ecclesiam ingressi sumus, Dei voluntatem, & leges cognovimus, postquam Sacramentorum gratiam percepimus, ex Mundi, & Diaboli præceptis, ac legibus vixerimus; perinde ac si cum baptismo abluti sumus, Mundo, & Diabolo, non Christo Domino, ac Redemptori nomen dedissemus? sed cujus animum amoris facibus non incendat tanti Domini tam benigna & propensa in nos voluntas, qui, tametsi nos in potestate sua, & dominatu veluti servos, sanguine suo redemptos habeat, ea tamen charitate complectitur, a ut non servos vocet, sed amicos, sed fratres? Hæc profectò justissima causa est atque haud scio, an omnium sit maxima, cur eum perpetuò debeamus Dominum nostrum agnoscere, venerari, & colere.

Quanta sit indignitas, postquam nos Deo adscribimus, servire Diabolo.

Dominatus Christi in redemptos quam sit pius
a Joann. 15. 14.

(1) *Tam*) Non tum, ut est in Ed. Rom.

DE

DE TERTIO ARTICULO.

CAPUT IV.

Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine.

1. *Tertius fidei Articulus quid credendum fidelibus proponat.*

MAXIMO quidem, & singulari beneficio humanum genus à Deo affectum esse, qui nos è durissimi tyranni servitute in libertatem vindicavit, ex iis, quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At verò, si consilium etiam, & rationem, qua potissimum id efficere voluit, nobis ante oculos ponamus, profectò nihil divina in nos beneficentia, ac bonitate illustrius, nihil magnificentius esse videbitur. Ejus igitur mysterii magnitudinem, quod nobis tanquam salutis nostræ præcipuum caput sacræ literæ considerandum sæpissime proponunt, Parochus à tertii articuli explicatione ostendere incipiet; cujus hanc esse sententiam docebit: nos credere, & confiteri, eum ipsum Jesum Christum, unicum Dominum nostrum, Dei Filium, cum pro nobis humanam carnem suscepit in utero Virginis, non ex virili semine, ut alii homines, sed supra omnem naturæ ordinem à Spiritu Sancti virtute conceptum esse, ita ut eadem persona Deus permanens, quòd ex æternitate erat, Homo fieret, quòd ante non erat. Ea autem verba ita accipienda esse, ex sacri Concilii Constantinopolitani confessione planè, perspicitur: ait enim: *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis. Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine: & homo factus est.* Atque id etiam Sanctus Joannes Evangelista explicavit, ut qui ex ipsius Domini Salvatoris pectore altissimi hujus mysterii cognitionem hausisset; nam cum Divini Verbi naturam declarasset illis verbis, *b In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ad extremum conclusit: *c Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.*

Quo consilio, & ratione Christus genus humanum liberaverit.

Sensus tertii Articuli.
Dam. lib. 3. cap. 1. & 3.

a Matth. 1. 20.
Luc. 1. 35.

Symb. Constantinopol. quod extat cap. 7. Canonum eiusdem Concilii Similia habet Nicæ. Conc.
Dam. lib. 3. de Orthod. Fid. cap. 8.

b Joann. 1.
c Ibid. 14.

2. Per temporariam natiuitatem nulla facta fuit in Christo naturarum confusio.

Due nature in una persona retinent utraque proprietates.

Leo serm. 1. de Natiuit. Dom. Dam. l. 3. cap. 17.

Quidquid extra tres Personarum Trinitatis proprietates sit diuinitus, omnibus Personis est commune. August. lib. 1. de Trinit. c. 4.

Proprietates, que in tribus Personis inueniuntur, non sunt omnibus communes. Damian. l. 1. cap. 10. & 11.

Incarnatio Patri, & Filio, & Spiritui Sancto etiam tribuenda.

Prov. 8.

Prov. 9.

Matth. 1.

Ambr. lib. 2. de Spirit. Sanct. cap. 8.

Fulg. l. 3. ad Trinit. Reg. c. 27.

Cur Spiritui Sancti tribuatur.

In Incarnatione Christi quedam secundum naturam, quedam supra naturam facta inueniuntur.

Dionys. Arcop. ep. 3. ad Caium.

Leo Papa serm. 2. de Natiuit. Domini.

Amb. lib. de Incarn. Verb. cap. 6.

Dam. lib. 3. c. 2. & lib. 4. c. 15.

Luc. 1. 38.

Verbum enim, quod diuinæ naturæ hypostasis est, ita humanam naturam assumpsit, ut una, & eadem esset diuinæ, & humanæ naturæ hypostasis, ac persona: quo factum est, ut tam admirabilis conjunctio utriusque naturæ actiones, & proprietates conservaret, atque, ut est apud Sacrum Leonem Magnum illum Pontificem, nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio.

3. Solus Spiritus Sanctus Incarnationis opus non perfecit.

Sed quoniam prætermittenda non est verborum explanatio, doceat Parochus, cum dicimus Dei Filium Spiritus Sancti virtute conceptum esse, unam hanc diuinæ Trinitatis personam Incarnationis misterium non confecisse. Quamvis enim unus Filius humanam naturam assumpserit, tamen omnes diuinæ Trinitatis Personæ Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, hujus mysterii auctores fuerunt; siquidem illa Christianæ fidei regula tenenda est: Omnia, quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque unam magis, quam aliam, aut unam sine alia agere. Quod autem una persona ab alia procedat, hoc unum omnibus commune esse non potest: nam Filius à Patre tantum generatur, Spiritus Sanctus à Patre, & Filio procedit; quidquid verò extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personæ sine ullo discrimine agunt: atque ex hoc genere Filii Dei Incarnatio censenda est. Quamquam verò hæc ita se habeant, solent tamen sacræ litteræ earum rerum, quæ omnibus personis communes sunt, aliam aliis tribuere: quemadmodum summam omnium rerum potestatem Patri, sapientiam Filio, Spiritui Sancto amorem adscribunt. Et quoniam diuinæ Incarnationis misterium singularem, atque immensam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadam ratione hoc opus Spiritui Sancto tribuitur.

4. Omnia supra naturæ ordinem in Christi conceptione facta non sunt, sed plurima.

In hoc mysterio quedam supra naturæ ordinem, quædam naturæ vi effecta esse animadvertimus. Nam, quod ex purissimo Virginis matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoscimus; cum illud omnium hominum corporibus commune sit, ut ex matris sanguine formentur. Quod verò & naturæ ordinem, & humanam intelligentiam superat, illud est: simul atque beata virgo Angeli verbis assentiens dixit: a

Ec-

Eccc Ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum, statim sanctissimum Christi corpus formatum, eique anima rationis compos conjuncta est, atque ita in ipso temporis articulo perfectus Deus, & perfectus Homo fait. Hoc autem novum fuisse, atque admirabile Spiritus sancti opus, nemo dubitare potest; cum, seruato nature ordine, nullum corpus, nisi intra præscriptum temporis spatium, hominis anima informari queat. Deinde verò illud accedit maxima admiratione dignum, quod, ut primum cum corpore anima conjuncta fuit; ipsa etiam diuinitas cum corpore, & anima copulata est: quare simul corpus formatum atque animatum est, corpori, & animæ diuinitas conjuncta; ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus, & perfectus Homo esset, & virgo sanctissima verè, & propriè Mater Dei, & Hominem diceretur, quod eodem momento Deum, & Hominem concepisset. Hoc autem ab Angelo ei significatum est, cum ait: a Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jesum: Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et eventu comprobatum est, quod Isaias prædixit: b Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium. Idem quoque Elisabeth, cum Spiritu Sancto repleta, Filii Dei conceptionem intellexisset, his verbis declaravit: c Unde hoc mihi, ut veniat Mater Domini mei ad me? Sed quemadmodum Christi corpus ex purissimis integerrimæ virginis sanguinibus, sine ulia viri opera, ut antea diximus, verum sola Spiritus Sancti virtute formatum est: ita etiam; ut primum conceptus est, illius anima uberrimam spiritus Dei copiam, atque omnem charismatum abundantiam accepit: neque enim, ut aliis hominibus, qui sanctitate, & gratia ornantur, ipsi ad mensuram, ut testatur Sanctus Joannes, d Dat Deus Spiritum, sed Omnem gratiam tam affluentè in ejus animam infudit, e ut de pietudine ejus nos omnes acceperimus.

5. Christus dici non potest filius Dei adoptiuus.

Neque tamen Christum Filium Dei adoptiuum appellare licet: quamvis spiritum illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei adoptionem consequuntur; nam, cum natura filius Dei sit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum conuenire nullo modo existimandum est.

6. Quid circa primam articuli partem præcipuè meditandum sit.

Hæc sunt, quæ de admirabili conceptionis mysterio explicanda visa sunt, ex quibus, ut salutaris fructus ad nos redundare possit, illa in primis fideles memoria repetere, ac sæpius cogitare cum animis suis debent, Deum

Quo tempore articulo creditur Christi corpus formatum in utero Virginis.

Athanas. in Symb. Quid diuinitas sit humanitati conjuncta. Leo Papa serm. 8. de Natiuit. Dom. Dam. l. 3. c. 2.

Eodem momento Maria Deum, & Hominem concepit.

a Luc. 1. 31.

b Isai. 7. 14.

c Luc. 1. 43. Dam. lib. 3. de Orthod. Fid. c. 2.

In Christi anima fuit plenitudo omnis gratiæ

d Joann. 3. 34.

e Joann. 1. 16.

Christus nequit dici Filius Dei adoptiuus, quia est hæresis Honoriana 21. quest. 3. c. 39. Amb. lib. 1. de Fide cap. 9. Dam. lib. 4. cap. 2. Greg. Naz. Orat. 51. Cur Deus Incarnatus. Athan. disp. habitus in Cæcilio. Nic. contra Ariam. Greg. Naz. carn. 2. de Filio.

Dan. 1. 5. c. 18.
Amb. 1. 4. in Lucam.
Can. 4. Vulnerasti cor
memm. &c.
Vulnus cordis, vulnus
amoris.
Heb. 2. Decebat enim
eum, &c.

esse, qui humanam carnem assumpsit; ea verò ratione hominem factum, quam mente nobis assequi non licet, nedum verbis explicare: ob eum denique finem hominem fieri voluisse, ut nos homines filii Dei renasceremur. Hæc cum attentè consideraverint: tum verò omnia mysteria, quæ hoc articulo continentur, humili, ac fideli animo credant, & adorent, nec curiosè, &, quod sine periculo vix unquam fieri potest, illa investigare, ac perscrutari velint.

7. *Christum ex Maria Virgine natum quid sit.*

Natus ex Maria Virgine. Hæc altera est hujus Articuli pars, in qua explicanda Parochus diligentè versabitur, cum fidelibus credendum sit, Jesum Dominum, non solum conceptum Spiritus Sancti virtute, sed etiam ex Maria Virgine natum, & in lucem editum esse. Cujus mysterii fides quanta cum lætitia, & jucunditate animi meditando sit, Angeli vox, qui primus felicissimum nuncium mundo attulit, declarat: ait enim *a Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.* Tum ex illius cœlestis militiæ cantico, *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, quod Angeli cecinerunt, facile est intelligere. Hinc etiam amplissimum illud Dei promissum ad Abraham impleri cœptum esse, cui dictum est, *b fore aliquando, ut in ejus semine omnes gentes benedicerentur.* Maria enim, quam verè matrem Dei prædicamus, & colimus, quod eam personam, quæ simul Deus, & Homo erat, peperit, *c a Davide Rege originem duxit.*

8. *Christus secundum communem naturæ cursum non est natus.*

Sed quemadmodum conceptio ipsa naturæ ordinem prorsus vincit; ita in ortu nihil non divinum licet contemplari. Præterea, quod nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari potest, nascitur ex matre sine ulla maternæ virginitatis diminutione, & *d* quomodo postea ex sepulcro clauso, & obsignato egressus est, *e* atque ad discipulos clausis januis introivit: vel, ne à rebus etiam, quæ natura quotidie fieri videmus, discedatur, quomodo Solis radii concretam vitri substantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt: simili, inquam, & (1) infinitis partibus altiori modo, Jesus Chris-

(1) *Infinitis partibus*) Hæc adduntur in Edit. Venet. ann. 1586. & Par. 1714. Desunt autem in Edit. Rom. Paris. & Pat. 1749.

Nativitas Christi quantæ lætitiæ causa.

a Luc. 2. 10.
Maria dicitur Mater Dei per communicationem idiomatum: sicut, & aliæ dicuntur matres simul animæ, & corporis, ita Maria Dei, & hominis.

Dan. 1. 3. c. 12.
b Genes. 22. 18.
Maria quomodo Dei-para sit. Quia Filius Dei subsistit in natura assumpta.

c Matth. 1. 18.

Christi ortus quam fuerit admirabilis.

d Matth. 28. 2.
e Joann. 20. 6.
Similitudo, qua ostenditur, Christi ortus quomodo sit.

Christus ex materno alvo, sine ullo maternæ virginitatis detrimento editus est: ipsius enim incorruptam, & perpetuam virginitatem verissimis laudibus celebremus. Quod quidem Spiritu Sancti virtute effectum est, qui in filii conceptione, & partu, matris ita affuit, ut ei & fecunditatem dederit, & perpetuam virginitatem conservavit.

9. *Christus secundus Adam, & Maria altera Eva rectè dicitur.*

Solet interdum a Apostolus Christum Jesum novissimum Adam appellare, eumque primo Adam conferre: nam, ut in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad vitam revocantur: atque ut Adam, quod ad naturalem conditionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Christus gratiæ, & gloriæ auctor est. Ad eum modum nobis etiam licet Virginem matrem cum Eva ita conferre, ut priori Evæ secunda Eva, quæ est Maria, respondeat, quemadmodum secundum Adam, hoc est Christum, primo Adam respondere ostendimus. Eva enim, *b* quia serpenti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanum genus invexit: & Maria postquam a Angelo credidit, Dei bonitate effectum est, ut benedictio, & vita ad homines perveniret. Propter Evam *d* nascimur filii iræ: à Maria Jesum Christum accepimus, per quem filii gratiæ regeneramur. Evæ dictum est: *e In dolore paries filios.* Maria hac lege soluta est, ut quæ salva virginalis pudicitæ integritate, sine ullo doloris sensu, ut antea dictum est, Jesum Filium Dei peperit.

10. *Quibus præcipuè figuris, ac prophetiis conceptionis & nativitatis Christi sacramenta adumbrata sint.*

Cum igitur tanta, & tam multa sint admirandæ hujus conceptionis, & nativitatis sacramenta, divini providentiæ consentaneum fuit, ut ea multis figuris, & oraculis significarentur. Quare huc pertinere Sancti Doctores intellexerunt multa, quæ in variis Sacræ Scripturæ locis legimus: præcipuè verò portam illam sanctuarii, *f* quam Ezechiel clausam vidit: *g* item lapidem de monte sine manibus abscissum, ut est apud Danielelem; qui factus est magnus mons, & implevit universam terram: deinde *h* Aaron virgam, quæ una inter virgas principium Israelis germinavit: *i* & Rubum, quem Moyses vidit ardere, & non comburi. Multis verbis Sanctus & Evangelista Christi nativitatis historiam descripsit: qua de re nihil est quod plura à nobis dicantur, cum ea lectio Parocho in promptu sit.

Marie perpetua virginitas Spiritus Sancti virtute fuit conservata.

a Rom. 5. 12.
b 1. Cor. 15. 21.
Christus Adamo frequenter comparatus, & secundus Adam dicitur.

Marie cum Eva comparatio, & quod illa sit altera Eva.
Vide comparationem Marie cum Eva aquad Iren. 1. 3. c. 33. & 1. 5. c. 19.
b Genes. 3.
c Luc. 2.

d Ephes. 2.

e Genes. 3. 16.

Prophetiæ, & figure Conceptionis, & Nativitatis Jesu Christi.

f Ezech. 41. 2.
Vide Hieron. ad Pamach.
g Dan. 2. 34.
Vide Iren. 1. 3. c. 23.
h Num. 17. 8.
i Exod. 3. 2.
k Luc. 2. per totum fore cap.

11. *Incarnationis mysterium sapientius populo est inculcandum, quidque utilitatis ex ejus meditatione capiatur.*

Dauid autem illi est opera, ut hæc mysteria, quæ ad doctrinam nostram scripta sunt, inmixta animo, & mentibus fidelium hæreant: primum quidem, ut tanti beneficii commemoratione aliquam gratiam ejus auctori Deo referant; deinde, ut eximium hoc, & singulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum nostrorum superbiam, & elationem comprimendam accommodatius esse potest, quam sæpius cogitare, Deum ita sese humiliare, ut cum hominibus gloriam suam communiceat, & hominum infirmitatem, fragilitatemque assumat? Deum hominem fieri, summamque illam, infinitam majestatem homini ministrare? *a Ad cujus nutum columnæ cæli*, ut inquit Scriptura, *contremiscunt, & pavent*: eumque in terra nasci, *b quem in cælis Angeli adorant*? Quid igitur, cum hæc Deus nostra causa faciat, quid, inquam, nos, ut illi obsequamur, facere oportet? quàm libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præstare? Videant fideles, quam salutari doctrina Christus nascens nos instituat, antequam vocem aliquam emittere incipiat. Nascitur egenus: nascitur ut peregrinus in diversorio: nascitur in vili præsepio: nascitur media hieme; ita enim scribit Sanctus Lucas: *c Fulsam est, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret. Et peperit filium suum primogenitum, & panis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio: quia non erat ei locus in diversorio.* Potuitne Evangelista humilioribus verbis omnem cæli, & terræ majestatem, & gloriam includere? Neque verò scribit, non fuisse locum in diversorio, sed ei non fuisse, qui dicit, *d Meus est orbis terræ, & plenitudo ejus.* Quod etiam alius Evangelista testatus est: *e In propria venit, & sui eum non receperunt.* Hæc cum fideles sibi ante oculos proposuerint, tum verò cogitent, Deum carnis nostræ humilitatem, & fragilitatem subire voluisse, ut humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud unum satis declarat excellentem hominis dignitatem, & præstantiam, quæ illi divino beneficio tributa est, quod homo fuerit, qui idem verus, & perfectus Deus sit: ut jam gloriari nobis liceat, Filium Dei, *f os nostram, & carnem nostram esse*: quod beatissimis illis spiritibus non licet. *Nusquam enim*, ut est apud *g Apostolum, Angelos apprehendit, sed semen Abrabæ apprehendit.* Præterea cavendum est, ne maximo nostro malo eveniat, ut, quemadmodum illi in di-

Rom. 15. 4.
Incarnationis mysterium sapientius populo est inculcandum, ut sint grati tanto benefactori, & ejus humilitatem imitentur.

a Job. 26. 11.

b Psalm. 96. 8.

c Luc. 2. 6. 7.

d Psalm. 49. 12.

e Joann. 1. 11.

Incarnationis Filii Dei mysterium, quanto pietatis studio recedendum.
Hominis quanta dignitas.

f Genes. 2. 23.

g Heb. 2. 16.
Domicilium Christo in cædibus nostris parandum.

diversorio Bethlehem locus, ubi nasceretur, defuit; ita etiam, quando jam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris invenire non possit, ubi in spiritu nascatur. Hoc enim, cum salutis nostræ cupidissimus sit, vehementer optat; nam ut ille Spiritus Sancti virtute supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctusque, atque adeo sanctitatis ipsa fuit: ita nos oportet, *a* non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti *b* novam creaturam *c* in novitate spiritus ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maximè decet; hæc enim ratione sanctæ hujus Filii Dei conceptionis, & nativitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fideli animo credimus, & credentes *d* Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, suspicimus, & adoramus.

a Joann. 1. 13.

b Galat. 6. 15.
c Rom. 6. 4.

Filii Dei nativitatis imago quemodo in nobis ipsis exprimi possit.

d 1. Corinth. 2. 7.

DE QUARTO ARTICULO.

CAPUT V.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

1. *Articuli quarti cognoscendi necessitas, & ejus sententia.*

Quam habet necessitatem hujus articuli cognitio, & quàm diligentè Parocus curare debeat, ut fideles Dominicæ Passionis memoriam sæpius animo repetant, *e* docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, *nisi Jesum Christum, & hunc Crucifixum.* Quare in hoc argumento omne studium, & opera adhibenda est, ut quàm maximè illustretur, fidelesque tanti beneficii commemoratione excitati, totos se ad Dei erga nos amorem, & bonitatem suscipiendam convertant. Fides itaque priore articuli parte (nam (1) altera postea dicitur) illud nobis credendum proponit, Christum Dominum, cum Pontius Pilatus Tiberii Cæsaris jussu Judæam provinciam administraret, cruci affixum esse: nam captus, invisus, variis injuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatus est.

e 1. Corinth. 2. 2.

Sensus prioris partis articuli.

2.

(1) *Altera*) melius in Edit. Pat. de altera.

2. *Anima Christi cruciatus sensit secundum utramque portionem.*

Repleta est malis anima Christi.

Psalm. 87.
Psalm. 68.
Thren. 1.

Ego plorans. &c.
Thren. 3.

Inundaverunt aquae, &c.

Dam. lib. 3. cap. 23.
in fine.

Scot. in 3. Sent. d. 15.
Greg. Naz. Orat. 52.

2 Marc. 14. 34.
In una Christi persona

duarum naturarum proprietates sunt servate.

Dam. l. 3. c. 13.

Nec verò cuidam dubitandum est, ejus animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab iis cruciatibus liberam non fuisse; nam, quod humanam naturam verè assumpsit, necesse est fateri animo etiam gravissimum dolorem sensisse: quare inquit: *Tristis est anima mea usque ad mortem.* Nam etsi personæ divinæ humana natura conjuncta fuit, tamen propter eam conjunctionem nihilominus passionis acerbiter sentit, quam si ea conjunctio facta non fuisset; cum in una Jesu Christi persona, utriusque naturæ, divinæ, & humanæ, proprietates servatæ sunt: atque idcirco, quod erat passibile, & mortale, passibile, & mortale permansit, rursus verò, quod impassibile, & immortale erat, qualem esse divinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit.

3. *Cur in Symbolo exprimat, sub quo Judææ Preside Christus sit passus.*

Quod autem hoc loco tam diligentè observari videmus, Jesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Judæam provinciam procuraret, id ea re factum esse docebit Parochus, quia tantæ rei, & tam necessariæ cognitio exploratio omnibus esse poterat, si rei gestæ certum (quod & ab *b* Apostolo Paulo factum legimus) tempus describeretur: tum etiam, quia iis verbis declaratur, illam Salvatoris prædictionem exitu comprobata esse: *c Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.*

4. *Non temere accidit, quod Christus in ligno crucis mortem est perpassus.*

Sed, quod potissimum in ligno crucis mortem pertulit, hoc etiam divino consilio tribuendum est, ut scilicet, *d* unde mors oriebatur, inde vita resurgeret: serpens enim, *e* qui in ligno primos parentes vicerat, victus est à Christo in ligno crucis. Plures ejus rei afferri rationes possunt, quas sancti *f* Patres latius persequuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse, redemptorem nostrum mortem crucis potissimum subire. Verum satis esse Parochus admoneat, si fideles credant, illud genus mortis à Salvatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accomodatius videretur, quemadmodum certè nullum turpius, atque indignius esse potuit. Non solum enim apud Gentiles crucis supplicium execrandum, & dedecoris ignominiaque plenissimum semper existimatum est: verum etiam in lege Moysis *g* maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno.

5. *Historia passionis Christi frequentis populo est replenda.*

Neque verò Parochus hujus articuli historiam prætermittet, quod diligentissimè à Sanctis Evangelistis exposita est, ut saltem summa ejus mysterii capita, quæ ad confirmandam fidei nostræ veritatem magis necessaria videntur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, veluti fundamento quodam, Christiana religio, & fides nititur: eoque posito, reliqua omnia rectè constituta sunt. Nam si quid aliud humanæ menti, & intelligentiæ difficultatem affert, certè crucis mysterium omnium difficilimum existimandum est: vixque percipi à nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Apostolus, summam Dei providentiam licet admirari.

a Nam, quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quare mirandum non est, si Prophetæ ante Christi adventum, Apostoli post ejus mortem, & resurrectionem tantopere laborarunt, ut hominibus persuaderent, hunc esse mundi redemptorem, eosque in crucifixi potestatem; atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum esset quam crucis mysterium, statim post peccatum nunquam destitit tum figuris, tum Prophetarum oraculis Filii sui mortem significare. Atque, ut de figuris pauca quædam attingamus, *b* Abel primum, qui fratris invidia occisus est, deinde *c* Isac sacrificium, præterea *d* agnus, quem Judæi cum à terra Ægypti egredierentur, immolarunt, tum *e* serpens æneus, quem Moyses in deserto exaltavit, Christi Domini passionis, ac mortis figuram præmostrabant. Quod autem ad Prophetas pertinet, quam multi extiterint, qui de ea vaticinati sunt, id verò multò notius est, quam ut explicari hoc loco oporteat. Sed præ cæteris, ut *f* Davidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis nostræ mysteria in Psalmis complexus est, *g* Isaiæ oracula tam aperta, & clara sunt, ut rectè dici queat, eum potius rem gestam exposuisse, quam futuram prædixisse.

6. *Quid hæc clausula, Mortuus, & sepultus; credendum significet.*

Mortuus, & sepultus. His verbis Parochus credendum explicabit, Jesum Christum, postquam crucifixus est, verè mortuum, ac sepultum esse. Neque verò sine causa hoc separatim fidelibus credendum proponitur, cum non defuerint, qui eum in cruce mortuum negarent. Illi igitur

Quam necessaria hujus quarti articuli professio & fides mysterii absconditi in cruce.

Crucis mysterium creditur omnium difficilissimum, unde Gnostici Christum negabant cruci fuisse affixum, sed illius loco Simonem Cyrenæum.

Iren. lib. 1. cap. 23.

a 1. Cor. 1. 21.

Prophetæ, Apostoli, & Deus ipse, cur tanto pare inculcavit crucis, & passionis mysteria.

Figuræ mortis Christi.

b Genes. 4. 8.

c Genes. 22. 6. 7.

d Exod. 12. 5. 6. 7.

e Num. 21. 5. 9.

Joann. 3. 14.

f Psalm. 2. & 21. 68. 109.

Hieron. in Epistol. ad Paulinum.

g Isai. 53.

Christus vere in cruce fuit mortuus.

Gnostici Christum mortuum negarunt. Iren. Tert. lib. de Præscript. Epiph.

b Tim. 6. 19.

c Matth. 20. 19.

Hoc opus nostræ salutis, &c.
Hymn. de Passione Domini.

d Prefatio Missæ de S. Cruce.

e Genes. 2. 23.

f Vide inter cæteros

Kenzium l. 4. c. 17.

Crucis supplicium apud Gentiles, & Judæos fuit execrandum.

g Deut. 21. 13.
Galat. 3. 19.

tur errori hanc fidei doctrinam Sancti Apostoli merito opponendam censuerunt : de cuius articuli veritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur : nam omnes a Evangelistis consentiunt , Jesum spiritum emisisse . Præterea , cum Christus verus , & perfectus homo fuerit , verè etiam mori potuit : moritur autem homo , cum anima separatur à corpore . Quare , cum Jesum mortuum esse dicimus , id significamus , ejus animam à corpore divisam esse : neque tamen concedimus divinitatem sejunctam à corpore : quin potius constantè credimus , & confitemur , anima ejus à corpore divisa , divinitatem tum corpori in sepulcro , tum animæ apud inferos conjunctam semper fuisse .

b Decebat autem Filium Dei mori , ut per mortem destrueret eum , qui habebat mortis imperium , id est , Diabolum ; & liberaret eos , qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti .

7. Invitus , & coactus mortem Christus non subiit.

Sed illud in Christo Domino singulare fuit , quòd tunc mortuus est , cum ipse mori decrevit : & mortem non tam aliena vi illatam , quàm voluntariam obiit . Nec verò mortem solum , sed locum etiam , & tempus , in quo moreretur , ipse sibi constituit : ita enim Isaias scripsit : *c Oblatus est , quia ipse voluit.* Atque idem Dominus de se ante passionem dixit : *d Ego pono animam meam , ut iterum sumam eam . Nemo tollit eam a me ; sed ego pono eam à me ipso : potestatem habeo ponendi eam : & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Quod autem ad tempus , & locum attinet , cum Herodes ejus vitæ insidiaretur , ipse inquit : *e Dicite vulpi illi : Ecce ejicio demonia , & sanitates perficio hodie & cras , & tertia die consumor . Verumtamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare ; quia non capit Prophetam perire extra Ierusalem.* Ille igitur nihil invitus , aut coactus fecit , sed ipse sese volens obtulit , atque inimicis suis obviam procedens dixit : *f Ego sum :* & sponte sua ea omnia supplicia pertulit , quibus illum injustè , & crudeliter affecerunt : quo quidem nihil ad commovendos animi nostri sensus majorem vim habere potest , cum pœnas , tormentaque ejus omnia cogitatione perpendimus . Nam si quispiam nostra causa omnes dolores patiat , non quos ipse sua voluntate suscipiat , sed quos vitare nequeat : hoc verò haud magni beneficii loco à nobis ponetur ; Verùm si nostro tantum nomine mortem , quam defugere poterat , libenter occubat , profectò hoc beneficii genus tantum est , ut omnem non solum referendæ , sed etiam habendæ gratiæ facultatem vel gratissimo cuique eripiat : ex quo Jesu

Chris-

Christi summa , & eximia charitas , ejusque divinum , & immensum in nos meritum perspicui potest .

8. Cur Christum non modo mortuum , sed etiam sepultum esse dicamus.

Jam verò quòd sepultum fuisse confitemur , hoc quidem veluti articuli pars non constituitur , quòd novam aliquam difficultatem habeat , præter ea , quæ jam de morte dicta sunt . Nam , si Christum mortuum credimus , facilè etiam nobis persuaderi potest , eum sepultum esse . Verùm hoc additum est , primùm , ut minus dubitare de morte liceat ; cum maximo argumento sit , aliquem mortuum esse , si ejus corpus sepultum probemus : deinde , ut resurrectionis miraculum magis declaretur , atque eluceat . Neque verò hoc solum credimus , Christi corpus sepultum esse , sed illud præcipuè his verbis credendum proponitur , Deum sepultum esse : quemadmodum ex fidei Catholicæ regula verissimè etiam dicimus , Deum mortuum , & ex Virgine natum esse : nam cum divinitas numquam divisa fuerit à corpore , quòd in sepulcro conditum est , rectè confitemur Deum sepultum esse .

9. Quæ circa mortem , & sepulturam Christi sint maximè observanda.

Ac de genere quidem , & loco sepulturæ illa Parocho satis erunt , quæ à sanctis a Evangelistis dicta sunt : Duo verò in primis observanda sunt : alterum , Christi corpus in sepulcro nulla ex parte corruptum esse : de quo Propheta vaticinatus erat ; *b Non dabis sanctum tuum videre corruptionem :* Alterum est , quòd ad omnes hujus articuli partes attinet , sepulturam scilicet , passionem etiam , & mortem Christo Jesu , ut homini , non ut Deo convenire : nam pati , & mori in humanam tantum naturam cadunt : quamvis Deo etiam hæc omnia tribuantur : quoniam de illa persona , quæ simul c perfectus Deus , perfectus homo fuit , rectè dici perspicuum est .

10. Qua ratione contemplari oporteat passionis Christi beneficium.

His cognitis , ea de Christi passione , & morte Parocho explicabit , ex quibus tanti mysterii immensitatem , si non comprehendere , contemplari certè fideles possint . Ac primùm quidem considerandum est , quis ille sit , qui hæc omnia patitur . Et quidem nullis verbis ejus dignitatem explicare , aut mente comprehendere possumus . Sanctus Joannes d Verbum esse dicit , quòd erat apud Deum . Apostolus magnificis verbis describit in hunc

Deum dicimus mortuum , & sepultum propter unitatem personæ , & communicationem idiomatum : erat enim totus Deus in inferno , totus , sed non in toto . Dam. lib. 3. de Orthod. Fid. cap. 7. Fulg. lib. 3. ad Trac. c. 25. & 27. Christus quod unum assumpsit , nunquam dimisit .

Circa mortem , & sepulturam Christi duo maxime observanda .
a Matth. 27. 58. 59.
Marc. 15. 46.
Lucæ 23. 53.
Joann. 19. 38. 39.
b Psalm. 15. 10.
Actor. 2. 31. 10.
Quomodo Deus nec patitur , nec moritur , & tamen rectè dicitur Deus passus , & mortuus .

c Athan. in Symb. Fulg. lib. 3. ad Trac. Reg. c. 30. 31.

d Joann. 1.

a Matth. 27. 50.
Marc. 15. 37.
Job. 19. 30.

Morte Christi divinitas à corpore vel anima non fuit separata .

b Heb. 2. 10.
Dam. lib. 3. c. 27.

Mors Christi fuit voluntaria .

c Isai. 53. 7.

d Joan. 10. 17.

e Luc. 13. 32.

f Jo. 18. 5.
Magnitudo beneficii passionis ex eo quòd fuerit ultroque , considerari debet .

Heb. 1. c. 5.
Sapient. 7.
1. Heb. 1.

42 CATECH. AD PAR. PARS I.

modum : a Esse eum , quem Deus constituit heredem
universorum , per quem fecit , & sæcula : qui cum sit splendor
gloriæ , & figura substantiæ ejus , qui portansque omnia ver-
bo virtutis sue. Hic igitur purgationem peccatorum faciens,
sedet ad dexteram majestatis in excelsis. Atque , ut uno
verbo complectamur , patitur Jesus Christus Deus , &
homo : patitur creator pro iis , quos ipse condidit : pa-
titor Dominus pro servis : patitur is , per quem Angeli,
homines , cœli , elementa facta sunt : ille , inquam , b in
quo , per quem , & ex quo sunt omnia. Quare miran-
dum non est , si eo tot passionum tormentis commoto,
totum etiam ædificium concussum est : nam , ut inquit
Scriptura , c Terra mota est , & petra scissæ sunt : d
tenebræ etiam factæ sunt per universam terram , & Sol
obscuratus est. Quod si mutæ etiam res , & sensu caren-
tes creatoris sui passionem luxerunt , cogitent fideles , qui-
bus lacrymis ipsi , tanquam e vivi lapides hujus ædificii,
dolorem suum declarare debeant.

Rom. 11. 36.

Math. 37. 31.
Luc. 22. 44. 45.

1. Petri 2. 5.
Osc. 21.

11. Cur Christus voluerit extrema pati , quidque sentien-
dum de his sit , qui Christianismum professi , in peccatis
sordescunt.

Jam verò causæ etiam passionis exponendæ sunt . ut
eo magis divinxæ erga nos charitatis magnitudo , & vis
appareat. Si quis igitur quærat , quæ causa fuerit , cur Fi-
lius Dei acerbissimam passionem subierit , hanc potissi-
mum fuisse inveniet , (præter hereditariam labem primo-
rum parentum) vitia , & peccata , quæ homines à mundi
origine usque ad hanc diem admissurunt , ac deinceps usque
ad consummationem sæculi admissuri sunt. Hoc enim in
passione , & morte Filius Dei Salvator noster spectavit,
ut omnium ætatum peccata redimeret , ac deleret , & pro
eis Patri abundè cumulâtèque satisfaceret. Illud etiam
accedit ad augendam rei dignitatem , quod non solum
Christus pro peccatoribus passus est : sed etiam (1) pœ-
narum omnium , quas pertulit , peccatores , & auctores ,
& ministri fuerunt : de quo Apostolus (2) nos admonet,
ita ad Hebræos scribens : f *Recogitate eum , qui talem sus-
tinuit à peccatoribus adversum semetipsum contradictionem :
ut ne fatigemini , animis vestris deficientes.* Atque hac cul-
pa

Joann. 3.
Sic Deus , &c.
Rom. 5.
Commendat charita-
tem.
Quod potuit gutta,
voluit unda , ut nos
magis alliceret ad
amorem suum.
Pondera ly, omnium
æritum , quia incar-
natus est in medio
annorum , ut omnes
æqualiter participa-
rent in tertio mille-
nario , & medio.
Abac. 3.

Heb. 12. 3.
Et de sigore justi-
tiæ erat necessarium,
quod esset Deus , &
homo. O verè neces-
sarium , Adæ pecca-
tum , &c.

(1) Sed etiam pœnarum , &c.) Ita legunt Editiones Rom.
Paris. Lugdun. & Ven. Pat. autem sic habet : sed etiam pro
illis , qui pœnarum omnium , quas pertulit , & auctores , &
ministri fuerunt.

(2) Nos admonet) Nos desideratur in Edit. Rom.

DE QUARTO SYMB. ARTIC. 43

ga omnes teneri judicandum est , qui in peccata sæpius
prolabuntur. Nam , cum peccata nostra Christum Domi-
num impulerint , ut Crucis supplicium subiret : profectò
qui flagitiis , & sceleribus volutantur , rursus , quod in
ipsis est , a crucifigunt in semetipsis Filium Dei , & osten-
tui habent. Quod quidem scelus ed gravius , in nobis vi-
deri potest , quàm fuerit in Judæis , quòd illi , eodem
Apostolo teste , b *Si cognovissent , numquam Dominum Glo-
riæ crucifixissent* : nos autem & nosse eum profiteamur ; &
tamen factis negantes , quodammodo violentas ei manus
videmur inferre.

12. Christus à Patre , & à semetipso etiam traditus est.

Sed à Patre etiam , & à semetipso Christum Dominum
traditum esse Sacræ litteræ testantur : ait enim apud
Isaiam : c *Propter scelus populi (1) mei percussi eum.* Et
paullò antè idem Propheta , cum Dominum plagis , &
vulneribus affectum spiritu Dei plenus videret , dixit :
Omnes nos quasi oves erravimus , unusquisque in viam suam
declinavit , & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium
nostrum. De Filio autem scriptum est : d *Si posuerit pro
peccato animam suam , videbit semen longævum.* Sed ean-
dem rem Apostolus gravioribus etiam verbis expressit,
cum tamen ex altera parte vellet ostendere , quantum
nobis de immensa Dei misericordia , & bonitate esperare
liceat : ait enim : e *Qui etiam proprio Filio suo non peper-
it , sed pro nobis omnibus tradidit illum , quo modo non
etiam cum illo omnia nobis * donavit?*

13. Christus tormentorum acerbiteratem corpore , & animo
verè sensit.

Sequitur nunc , ut , quanta fuerit passionis acerbitas,
Parochus doceat , quamquam si memoria teneamus f su-
dorem Domini factum , ut guttas sanguinis * decurrentis
in terram , cum ille tormenta , & cruciatus animo per-
ciperet , quibus paullò post afficiendus erat , facilè ex eo
unusquisque intelliget , nihil ad illum dolorem addi po-
tuisse. Nam si malorum imminentium cognitio tam acer-
ba fuit , g id , quod sanguinis sudor declaravit , quid ip-
sam perpassionem fuisse existimandum est?

Sed tamen Christum Dominum summis tum animi,
tum corporis doloribus affectum esse constat. Ac primùm
quidem nulla fuit ejus corporis pars , quæ gravissimas
pœnas non senserit : nam & pedes , & manus clavis cru-
ci affixæ , caput spinis compunctum , & arundine per-
cus-

August. in Benedic.
Cerei Pasch. Rolan-
dentes sapius in sce-
lent. Deum iterum
crucifigunt , & gra-
vius plerumque,
quàm Judai.
a Heb. 6. 6.
b 1. Corinth. 2. 8.

Joann. 3.
Rom. 8.
Ephes. 5.
Matth. 4.
c Isai. 53. 8.
Amb. lib. 1. de Fi-
de , & ad Grat. c. 7.
& lib. 1. de Spiritu
Sancto , c. 12.

d Ibid. 10.

e Rom. 8. 32. 33.
* Donavit Græca,
& Syriaca exempla-
ria.

Acerbitas passionis.
f Lucæ 22. 44.
* Decurrentes habet
Græcus textus.

g Ibidem.

Christus in corpore
quanta pertulit.

(1) Mei) deest in Edit. Rom. Ven. & Lugdun.

cussum, facies sputis foedata, alapis caesa, totum corpus flagellis verberatum est. Præterea omnium & generum, & ordinum homines a convenerunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus. *b* Gentes enim, & Judæi passionis suasores, auctores, ministri fuerunt. Judas eum prodidit, Petrus negavit, cæteri omnes deseruerunt. Jam verò in cruce ipsa acerbiter ne, an ignominiam, an utrumque simul quæremus? Ac profecto nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non nisi nocentissimi, & sceleratissimi homines consueverunt, & in quo summi doloris, & cruciatus sensum mortis diuturnitas vehementerem efficiebat. Augebat autem poenarum magnitudinem ipsa Christi Jesu corporis constitutio, & habitus; quod quidem cum Spiritus Sancti virtute formatum esset, multo perfectius, & temperatius fuit, quàm aliorum hominum corpora esse possunt; atque ideo acriorem quoque sentiendi vim habuit, & gravius tormenta illa omnia perpassum est.

Quod verò ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare potest, quin summus in Christo fuerit: Sanctis enim hominibus, quicumque supplicia, & cruciatus pertulerunt, non defuit animæ solatium divinitus datum, quo recreati tormentorum vim æquo animo ferre possent: imò verò in cruciatibus plerique intima lætitia efferebantur: ait enim Apostolus: *c* *Gaudeo in passionibus pro vobis: & adimpleo ea, quæ desunt passionem Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia; & alibi: d* *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Verum Christus Dominus amarissimæ Passionis calicem, e quem bibit, nulla suavitate permista temperavit. Humanæ enim naturæ, quam assumpsit, sentire omnia tormenta permisit, non secus, ac si homo, non etiam Deus fuisset.*

14. *Quæ potissimum commoda, & bona Christiano generi Christi passio pepererit.*

Reliquum modò est, ut commoda etiam, & bona, quæ ex Passione Domini percepimus, à Parocho accuratè explicentur. Primum igitur Domini passio peccati liberatio fuit: nam, ut est apud Sanctum Joannem: *f* *dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et Apostolus inquit: g* *Convivificavit vos (1) cum illo, donans vobis omnia delicta delens quod adversum nos erat:*

(1) *Cum illo* Deest in Edit. Rom. Par. Lugd. Ven.

*chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Deinde à dæmonis tyrannide nos eripuit; ipse enim Dominus inquit, a Nunc judicium est mundi: nunc princeps hujus mundi ejicitur foras: & ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Poenam præterea peccatis nostris debitam persolvit. Tum verò, quia nullum gratius, & acceptius Deo sacrificium (1) offerri potuit, b Patri nos reconciliavit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Postremò, quoniam peccata sustulit, cælorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum, nobis patefecit. Atque id Apostolus significavit illis verbis: c *Habemus fiduciam in introitu Sanctorum in Sanguine Christi. Neque verò in veteri lege hujus mysterii figura, & imago quædam defuit: nam illi, d* quibus interdictum erat, ne in patriam ante summi Sacerdotis mortem revertentur, hoc significabant, nemini, quamvis justè, & piè vixisset, aditum in cœlestem patriam patere, antequam summus ille, atque æternus Sacerdos Christus Jesus mortem obiret: qua quidem obita, statim cœli fores pateverunt iis, qui sacramentis expiati; fideque, spe, & charitate præditi, passionis ejus participes sunt.*

15. *Unde vim habuerit Christi passio ad tanta nobis bona promerenda.*

Hæc autem omnia maxima, & divina bona Parochus docebit ex Domini passione ad nos pervenisse: primum quidem, quia est integra, atque omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadam ratione Jesus Christus pro peccatis nostris Deo Patri persolvit. Neque verò pretium, quod pro nobis persolvit, debitis nostris par solum, & æquale fuit, verum ea longè superavit. Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit; quod cum illi Filius in ara crucis obtulit, Patris iram, atque indignationem prorsus mitigavit: atque hoc nomine Apostolus usus est, cum inquit: *e* *Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis. Præterea redemptio, de qua est apud Apostolorum Principem: f* *Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paterna traditionis, sed pretioso Sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati; & Apostolus docet: g* *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.*

Secundus:

a Joann. 12. 32.

Tertius:
Quartus:b Rom. 5. 10.
c Corinth. 5. 13
Quintus:

c Heb. 10. 19

d Num. 35. 25.
Patribus veteris testamenti ante Christi mortem cœli aditus non patuit. Vide Iren. l. 5. c. 27. Tert. l. 4. ad Marcionem. Orig. in c. 5. ad Rom.1. Reg. 9.
Quia de industria, & Math. 27.
Et cum gustasset.
1. Petri 2.
Christus passus est, &c.
Christi passio verum sacrificium.

e Ephes. 5. 2.

Redemptio.

1. Petri 1. 18.
Apoc. 5. Redemisti nos Domine, &c. nota illa 4. ex omni tribu, & lingua, &c.
g Galat. 3. 13.

16.

(1) *Offerri* Edit. Pat. non *afferri*, ut est in Edit. Rom. & Ven.

2. Psalm. 2. 2.
6 Matth. 26. & 27.
Marc. 14. & 15.
Luc. 22. & 25.
Joann. 13. & 19.
Mortis Christi genus acerbissimum, & ignominiosissimum.

Corpus Christi perfectissimum, & temperatissimum fuit.

2. Corinth. 4. 7.
In omnibus tribulationem, &c. usque ad non perimus.
Nam Christus angustatus est à contrariis deservens ab Apostolis, derelictus à Deo, confusus à Judæo.
1. Col. 1. 24.

2. Corinth. 7. 4.

1. Matth. 26. 39.
Psalm. 68.
Et sustinui, &c.
Et 141. Considerabam.
Threnor. 1.
Longè factus est, &c.
Lucie 22.
Apparuit illi Angelus de cælo, &c. nota 1y, Confortans.
Et solve, ex Psalm. 9.
Exurge domine, &c. bene, & subtiliter meditando quoniam sit illa confortatio.
Primus fructus passionis Christi.
1. Apoc. 1. 5.
1. Col. 2. 13.

16. *In Christi passione sunt omnium virtutum exempla.*

Verum præter hæc immensa beneficia, illud etiam vel maximum consequuti sumus, ut in hac una passione omnium virtutum clarissima exempla habeamus; nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam charitatem, & mansuetudinem, & obedientiam, & summam animi constantiam, non solum in perferendis propter justitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita ostendit, ut verè dicere possimus, Salvatorem nostrum, quæcumque vitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore verbis nos docuit, ea omnia uno passionis die in se ipso expressisse. Atque hæc breviter de Christi Domini saluberrima passione, & morte dicta (1) sunt. Utinam verò hæc mysteria in animis nostris assidue versentur, & unà cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus, ut deinde, abjecta omni sorde peccati, ad novam vitam cum illo resurgentes, aliquando tandem, ipsius gratia, & misericordia digni simus, qui coelestis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DE QUINTO ARTICULO.

CAPUT VI.

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

1. *Prima pars hujus articuli quomodo sit intelligenda.*

Maximè quidem refert nosse gloriam sepulturæ Domini nostri Jesu Christi, de qua proximè dictum est: sed plus interest fidelis populi cognoscere illustres triumphos, quos ex devicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportavit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum est: qui locus etsi separatim per se rectè tractari possit, nos tamen sanctorum Patrum auctoritatem sequi, eum cum descensu ad inferos coniungendum putavimus. Ejus igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo jam mortuo, ejus animam ad inferos descendisse, ibique tamdiu mansisse, quam-

(1) *Sunt* vel potius *sint*, ut in Edit. Pat.

Sextus Christi passionis crucis.

Isai. 53.
Et erit sepulcrum ejus gloriosum.

Prioris partis quinti articuli sententia.

quamdiu ejusdem corpus in sepulcro fuit. His autem verbis simul etiam confitemur eandem Christi personam (1) eo tempore & apud inferos fuisse, & in sepulcro jacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum videri debet, propterea quòd, ut sæpè jam docuimus, quamvis anima à corpore discesserit, nunquam tamen divinitas vel ab anima, vel à corpore separata est.

2. *Quid hic inferorum vocabulo intelligendum sit.*

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum vocabulo intelligendum sit: monere oportet, inferos hoc loco pro sepulcro non accipi, ut quidam non minus impie, quam imperitè putaverunt. Superiori enim articulo, Christum Dominum sepultum esse, edocti sumus: nec ulla causa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obscuriori loquendi genere idem à Sanctis Apostolis repeteretur. Verum inferorum nomen abdita illa receptacula significat, in quibus animæ detinentur, quæ coelestem beatitudinem non sunt consequutæ. Ita verò Sacræ Litteræ hanc vocem multis in locis usurparunt. Nam apud Apostolum legimus: *a In nomine Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium, & inferorum: & in Actis Apostolorum D. Petrus testatur, b Christum Dominum suscitatum solutis doloribus inferni.*

3. *Quot sint loca, quibus animæ extra beatitudinem constitutæ, post mortem detinentur.*

Neque tamen ea receptacula unius, & ejusdem generis sunt omnia. Est enim terrimus, & obscurissimus carcer, *c* ubi perpetuo, & inextinguibili igne damnatorum animæ simul cum immendis spiritibus torquentur, qui etiam *d* gehenna, *e* abysus, & propria significatione *f* Infernus vocatur. Præterea est purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, ut eis in æternam patriam ingressus patere possit, *g* in quam nihil coinquatum ingreditur. Ac de hujus quidem doctrinæ veritate, quam & Scripturarum testimoniis, & Apostolica traditione confirmatam esse sancta Concilia declarant, ediligentiùs, & sæpius Parocho disserendum erit, quòd in ea tempora incidimus, quibus homines sanam doctrinam non sistent. Tertium postremò receptaculi genus est, in quo animæ Sanctorum ante Christi Domini adventum excipiebantur, ibique sine ullo doloris sensu beata redemptionis spe sustentati, quieta habi-

Christus eodem tempore in sepulcro, & apud inferos fuit. Vide sect. 6. superioris articuli.

De multiplici vocis inferni significatione. Inferi quid significant.

a Philipp. 2. 10.

b Act. 2. 24.
Receptacula inferna animarum non sunt unius generis.
c Matth. 25. 41.
Primus locus damnatorum.

d Matth. 5. & 10. 20. 29.

e Apoc. 9. 11.
Fonderia torquentur, qua torstone, quia secundum Ambr. 20. super Beati immaculati Bernard. Gregor. 2. Ter. 2. Angelis peccantibus, &c. Diabolus non habet non sensus, sed solum damnum usque ad diem iudicii, & tunc utramque.

f Luca 26. 22.
g Apoc. 21. 27.
Secundus locus animarum est purgatorium.

Tertium animarum receptaculum est sinus Abrahæ.
Luca 16.

(1) *Eo tempore*) Edit. Patav. *Eodem tempore.*

bitatione fruebantur. Horum igitur piorum animas, (1) qui in sinu Abrahamæ Salvatorem expectabant, Christus Dominus ad inferos descendens liberavit.

4. *Anima Christi non potentia tantum, sed reipsa ad inferos descendit.*

Nec verò existimandum est, eum sic ad inferos descendisse, ut ejus tantummodo vis, ac virtus, non etiam anima, eò pervenerit. Sed omnino credendum est, ipsam animam re, & præsentia ad inferos descendisse: de quo extat firmissimum illum Davidis testimonium: *a Non derelinques animam meam in inferno.*

5. *Aliquid dignitati Christi ex ejus descensu ad inferos detractum non est.*

Verum etsi Christus ad inferos descendit, nihil de ejus summa potestate detractum est: neque ejus sanctitatis splendor macula aliqua aspersus, cum potius hoc factò verissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, eumque filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigiis declaraverat, apertissime comprobatum sit: id, quod facile intelligemus, si causas, cur Christus, & alii homines in ea loca venerint, inter se conferamus. Cæteri enim omnes captivi descenderant: ipse verò *b* inter mortuos liber, & victor, ad profligandos demones, à quibus illi ob noxam inclusi, & constricti tenebantur, descendit. Præterea alii omnes, qui descenderunt, partim poenis acerbissimis torquebantur, partim verò, ut alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu privati, & spe beatæ gloriæ, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus Dominus descendit, non ut aliquid pateretur, verum ut sanctos, & justos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructum impertiret. Quòd igitur ad inferos descendit, nulla prorsus de summa ejus dignitate, & potestate diminutio facta est.

6. *Quibus de causis Christus ad inferos descendere voluerit.*

His expositis docendum erit, propterea Christum Dominum ad inferos descendisse, ut ereptis Dæmonum spoliis, sanctos illos Patres, cæterosque pios è carcere liberatos secum adduceret in cœlum, quod ab eo admirabiliter, summaque cum gloria perfectum est; statim enim illius aspectus clarissimam lucem captivis attulit, eorumque animas immensa lætitia, gaudioque implevit: quibus

(1) *Qui* Edit. Pat. & Lugd. habet *quæ*; quod magis arridet.

Christus liberavit omnes animas Patrum, & omnes purgantes tunc ibi existentes.

Anima Christi reipsa descendit ad inferos. Joann. 12. Cum exultatus, &c. Unde dicit descendit ad inferos, non ad infernum, a Psal. 15. 10. Greg. Naz. Orat. 42.

7 Psal. 87. 6. Alta fuit Christo causa descendendi ad inferos, quam aliis hominibus.

8am. lib. 2. cap. 29.

Christus animas inferno extractus auxerit beatas.

bus etiam optatissimam beatitudinem, quæ in Dei visione consistit, impertivit; quo factò id comprobatum est, quod latroni promisserat illis verbis, *a Hodie mecum eris in paradiso.* Hanc verò piorum liberationem Oseas tantò antè prædixerat in hunc modum: *b Ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne.* Hoc etiam significavit Zacharias Propheta, cum ait: *c Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* Id ipsum denique expressit Apostolus illis verbis: *d Expolians principatus, & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.* Verum ut hujus mysterii vim melius intelligamus, sæpe illud memoria repetere debemus, pios homines non solum, qui post adventum Domini in lucem editi erant, sed qui illum post Adam antecesserant, vel qui usque ad finem sæculi futuri sunt ejus passionis beneficio salutem consequutos esse. Quamobrem, antequam ille moreretur, ac resurgeret, cœli portæ nemini unquam patuerunt: sed piorum animarum cum è vivis excessissent, vel in sinum Abrahamæ deferebantur, vel quod etiam nunciis contingit, quibus aliquid diluendum, & persolvendum est, Purgatorii igne expiabantur. Est illa præterea causa, cur descenderit ad inferos Christus Dominus, ut ibi etiam quemadmodum in cœlo, & in terris, vim suam, potestatemque declararet; & omnino *e* ut in nomine ejus omne genuflecteretur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Quo loco quis summam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obstupescat, qui non modò pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiam terræ partes penetrare voluerit, ut sibi carissimas animas, inde ereptas ad beatitudinem traduceret?

7. *Alterius partis quinti articuli sensus.*

Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apostoli verba: *f Memor esto, Dominum Jesum Christum resurrexisse à mortuis.* Quod enim Timotheo (1) præcipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum esse, dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia: postquam Christus Dominus sexta feria, hora dici nona, in cruce Spiritum emisit, & eadem die vespere sepultus est ab ejus discipulis, *g* qui Pilati præsidis permisso corpus Domini è cruce depositum in propinqui horti monumentum novum intulerunt: tertio à morte die, qui fuit Do-

Quomodo latroni promissi eodem die beatitudo sit præstita, a Luc. 23. 43.

b Ose. 13. 14.

c Zach. 9. 11. Eccles. 24.

d Col. 2. 15.

Passionis Christi fructus ad omnium temporum fideles est diffusus.

Purgatorium ignem Judæis ante Christi mortem fuisse persuasum colligitur ex 1. Reg. 31. 13. Tob. 4. 17. 2. Macchab. 12. 43. Vide Aug. lib. de Cura pro mortuis gerenda cap. 2.

e Philipp. 2. 10.

Ubi sint inferi.

De glorioso resurrectionis Christi mysterio.

f 2. Tim. 2. 2.

g Joann. 19. 38.

(1) *Præcipit* Edit. Pat. & Lugd. *præcepit.*

minicus, a summo manè illius anima corpori iterum conjuncta est: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad vitam, ex qua moriens discesserat, rediit, & surrexit.

8. *Non aliena virtute, ut ceteri homines, sed propria vi Christus resurrexit.*

Sed resurrectionis voce non illud solum intelligendum est, Christum à mortuis excitatum esse, quòd multis aliis commune fuit; sed sua vi ac virtute resurrexisse, quòd proprium in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, ut seipsum possit virtute sua à morte ad vitam revocare. Hoc verò summæ Dei potestati tantummodo reservatum est, ut ex illis Apostoli verbis intelligimus: *b Etsi crucifixus est ex infirmitate: sed vivit ex virtute Dei.* Quæ quoniam neque à Christi corpore in sepulcro, neque ab anima, cum ad inferos descendisset, sejuncta unquam fuit, divina vis tum in corpore inerat, qua animæ iterum conjungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reverti posset, qua & licuit sua virtute reviviscere, atque à mortuis resurgere. Id verò David spiritu Dei plenus prædixit his verbis: *c Salvavit sibi dextera ejus, & brachium sanctum ejus.* Deinde ipse Dominus Divino oris sui testimonio confirmavit: *d Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Et potestatem habeo ponendi eam, & (1) potestatem habeo iterum sumendi eam.* Judæis etiam ad confirmandam doctrinæ veritatem dixit: *e Solvite templum hoc; & in tribus diebus excitabo illud.* Quòd quidem tametsi de templo illo magnificè ex lapidibus structo intelligerent, ille tamen, ut scripturæ verbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamvis autem in scripturis interdum legamus, *f Christum Dominum à Patre suscitatum esse, hoc ad eum, ut ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum, spectat, quibus significatur, eum sua virtute resurrexisse.*

9. *Quomodo Christus primogenitus mortuorum dicatur, cum alii ante ipsum resuscitati noscantur.*

Sed illud etiam præcipuum Christi fuit, quòd ipse primus omnium hoc divino resurrectionis beneficio affectus est. Nam in scripturis & *g primogenitus ex mortuis, & h primogenitus mortuorum vocatur.* Atque, ut est apud Apostolum: *i Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormien-*

(1) *Potestatem habeo* Deest in Edit. Rom. & Ven.

mentium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ii, qui sunt Christi. Quæ quidem verba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalem vitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata, excitamur. Atque in eo genere Christus Dominus primum locum obtinet: nam si de resurrectione loquimur, hoc est, de reditu ad vitam, cui iterum moriendi necessitas adjuncta est; *a* ante Christum multi alii à mortuis excitati sunt; qui omnes tamen ea conditione revixerunt, ut eis iterum moriendum esset; at Christus Dominus ita resurrexit morte subacta, & oppressa, ut mori amplius non posset: quòd quidem apertissimo illo testimonio confirmatur: *b Christus resurgens ex mortuis jam non moritur: mors illi ultra non dominabitur.*

10. *Quomodo, & qua ex causa Christus in tertiam diem suam resurrectionem distulerit.*

Quòd verò articulo additur, *Tertia Die*, Parocho explanandum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipsos tres dies Dominum in sepulcro fuisse: nam quòd integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum consequentis diei in sepulcro conditus est, ob eam rem verissimè dicitur triduo in sepulcro jacuisse, ac tertia die à mortuis surrexisse; ut autem divinitatem suam declararet, resurrectionem ad finem sæculi differre noluit: rursus verò, ut eum verè hominem, verèque mortuum esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die revixit: quòd temporis spatium ad veram mortem comprobendam satis esse videbatur.

11. *Quare Patres Constantinopolitanæ Synodi huic articulo clausulam adjecerint, Secundum Scripturas.*

Patres Constantinopolitanæ Synodi huic loco addiderunt; *Secundum Scripturas*: quòd quidem ab *c* Apostolo acceptum, in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quòd resurrectionis mysterium maxime necessarium esse, idem Apostolus docuerit iis verbis: *d Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra; inanis est & fides vestra: & si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris.* Quare Div. August. cum hujus articuli fidem admiraretur, ita scripsit: *Non magnum est credere, quia mortuus est Christus; hoc & Pagani, & Judæi, & omnes iniqui credunt; hoc omnes credunt, quia mortuus est. Fides Christianorum, resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus; quia credimus*

a Matth. 28. 1.
Marc. 16. 1.
Luc. 24. 1. 2. 3.
Joann. 20. 1.

Sua vi Christus ab inferis est excitatus.
Scot. 4. dist. 43. q. 3.
Job 7.

b 2. Corinth. 13. 4.

c Psalm. 97. 2.

d Joan. 10. 17. 18.

e Jo. 2. 19.

f Actor. 2. & 3. 24.
Rom. 8. 11.

g Col. 1. 18.
h Apocal. 1. 5.
i 1. Cor. 15. 20. 21.

a 3. Reg. 17. 22

b Rom. 6. 9a

Tertia die non simpliciter, sed secundum scripturas.
Osse 6.
Joan. 2.
Matth. 12.
Greg. Nysen. Orat. de Resurrectione Christi.
Alex. de Alor. part. 3. q. 20. Mem. 3. art. 2.

c 1. Corinth. 15. 20

d 1. Cor. 15. 17. 144

D. August. in Psalm. 120.

mus eum resurrexisse. Ex quo factum est, ut frequentissime a Dominus de sua resurrectione loquutus sit: ac numquam ferè de passione sua cum discipulis colloquutus est, quin de resurrectione loqueretur; quare cum dixisset: *b Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & posteaquam flagellaverint, occident eum; ad extremum addidit: Et tertia die resurget:* Et, cum Judæi ab eo peterent, ut aliquo signo, & miraculo doctrinam suam comprobaret, respondit: *c Nul- lum alium signum eis datum iri, quàm Jonæ Prophetæ signum: sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; sic futurum affirmavit filium hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Verùm ut hujus articuli vim, & sensum melius perspiciamus, tria nobis investiganda, & cognoscenda sunt: primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere: deinde qui resurrectionis finis, & scopus sit: & quæ ab ea utilitates, & commoda in nos sint profecta.

12. *Quas ob causas necesse fuerit Christum resurgere.*

Quod igitur ad primum atinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei justitia ostenderetur, à quo maxime debebat eum extolli, qui, ut illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apostolus causam attulit, cum ad Philippenses inquit: *d Humilia- vit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltavit illum.* Præ- terea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis justitia constare non potest; illud enim maximo argu- mento esse debet, Christum Filium Dei fuisse, quod sua virtute à mortuis resurrexit. Deinde, ut spes nostra ale- retur, atque sustentaretur. Cum enim Christus resurrexit, certa spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus: siqui- dem membra capitibus sui conditionem consequantur neces- se est; ita enim Apostolus argumentationem concludere videtur, cum ad *e Corinthios, & f Thessalonicenses* scribit; & à Principe Apostolorum Petro dictum est: *g Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Chris- ti, qui secundum misericordiam suam magnam, regenera- vit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem.* Postremò ob eam etiam rem, Domini resurrectionem necessariam fuisse docendum est, ut salutis, & redemptionis nos- træ mysterium absolveretur. Christus enim morte sua nos à peccatis liberavit; resurgens verò præcipua nobis bona restituit, quæ peccando amiseramus. Quare est apud Apostolum dictum: *h Christus traditus est prop- ter*

a Matth. 16. & 17. & 20. 21.

b Luc. 10. 22.

c Matth. 12. 39. Lucæ 11. 29.

D. Thom. 3. part. 9. 53. art. 1. Psalm. 63.

Accedit homo ad cor altum, &c. Prima causa.

a Philipp. 2. 8. 9.

d Reg. 10. Mittit radicem, &c. Secunda.

e Cor. 15. 12.

f Petr. 1.

Lucæ 15.

Congratulamini, &c. Tertia.

g 1. Corinth. 15. 12.

f 1. Thess. 4. 14.

g 1. Petri 1. 3. 1.

Quarta.

a Rom. 4. 25.

ter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram. Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodum illum mori, ita resurgere etiam oportuit. 13. *Quæ commoda ex resurrectione Christi ad homines redeant.*

Ex iis verò, quæ hæcenus dicta sunt, perspicere possumus, quantum utilitatis Christi Domini resurre- ctio fidelibus attulerit: in resurrectione enim Deum esse immortalem, plenum gloria, mortis & diaboli victo- rem agnoscimus: quod de Christo Jesu sine ulla du- bitatione credendum, & conitendum est. Deinde Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit: tum quia ejus mysterii efficiens causa fuit: tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis resurrectionem atinet, Apostolus ita testatur: *a Per hominem mors, & per hominem resurrectio mor- tuorum;* quæcumque enim Deus in redemptionis nostræ mysterio egit, ad omnia Christi humanitate, tanquam ef- ficienti instrumentò, usus est. Quare ejus resurrectio ins- trumentum quoddam fuit ad resurrectionem nostram ef- ficiendam. Exemplum verò dici potest, quoniam Christi Domini resurrectio omnium est perfectissima: ac quem- admodum Christi corpus resurgens ad immortalem glo- riam immutatum est; *b* ita nostra etiam corpora, quæ prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immor- talitate ornata restituentur. Ut enim Apostolus docet: *c Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformavit corpus humilitatis nostræ configuratum cor- pori claritatis suæ.* Hoc etiam de anima in peccatis mor- tua dici potest: cui quo pacto Christi resurrectio exem- plar proponatur, idem Apostolus iis verbis ostendit: *d Quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complan- tati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resur- rectionis erimus: & paucis interjectis, inquit: Scientes, quod Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu.*

14. *Quæ ex Christi resurrectione exempla sint sumenda.*

Duo igitur à Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut, postquam peccati maculas eluimus, novum vitæ genus instituamus, in quo mo- rum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, justitia, beneficentia, humilitas cluceant. Alterum est, ut in

Utilitas resurrectio- nis Christi.

Secunda.

a 1. Cor. 15. 14. Resurrectio Christi deus factus est vita, peccato- ribus venia, sanctia est gloria. Ambr. serm. 52.

b 1. Cor. 15. 42.

c Philipp. 3. 20. 21.

Tertio.

d Rom. 6. 9.

eo vitæ instituto ita perseveremus, ut adjuvante Domino, à justitiæ via, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque verò a Apostoli verba id solum demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi; verum etiam resurgendi virtutem nobis præbere, viresque, & spiritum largiri, quo in sanctitate, & justitia permaneamus, ac Dei præcepta servemus, declarant. Nam quemadmodum ex ejus morte non solum peccatis moriendi exemplum capimus, sed virtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita ejus resurrectio ad justitiam consequendam nobis vires affert; ut deinde piè, & sanctè Deum colentes, in novitate vitæ ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maximè resurrectione sua Dominus effecit, ut qui antea una cum illo peccatis, & huic seculo mortui eramus, cum illo etiam ad novam vitæ institutionem, & disciplinam resurgeremus.

15. *Quibus indiciis colligatur, aliquem secundum spiritum cum Christo resurrexisse.*

Hujus resurrectionis quæ potissimum signa observanda sint, Apostolus nos admonet; nam, cum inquit *b Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens*, planè ostendit, eos, qui vitam, honores, otium, divitias ibi maximè, ubi Christus est, habere cupiunt, verè cum Christo surrexisse: cum verò addit: *c Quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram*, alteram etiam hanc veluti notam apposuit, qua perspicere possimus, num vere cum Christo surrexerimus. Ut enim corporis affectionem, & valetudinem gustus indicare solet: ita *d* si quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, alicui sapiant, isque cœlestium rerum jucunditatem intimo mentis sensu percipiat, hoc maximo argumento esse potest, eum, qui ita affectus sit, ad novam, & spiritualem vitam una cum Christo Jesu surrexisse.

a Rom. 6. 4. 5.
Christi resurrectio corporalis nos ad spiritualem hortatur resurrectionem.

Quæ sint signa resurrectionis nostre spiritualis.

b Col. 2. 1.

c Ibid. 2. 1.

d Philipp. 4. 1.

DE SEXTO ARTICULO.

CAPUT VII.

Ascendit ad Cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

1. *Hujus articuli excellentia, & primæ partis sententia.*

David Propheta, cum beatam, & gloriosam Domini Ascensionem spiritu Dei plenus contempleretur, omnes ad eum triumphum summa lætitia, & gaudio celebrandum illis verbis hortatur, cum inquit: *a Omnes gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis: ascendit Deus in jubilatione.* Ex quo intelliget Parochus, maximo studio hoc mysterium explicandum esse, sibi que diligenter curandum, ut fideles illud non solum fide, & mente percipiant, sed quoad ejus fieri poterit, juvante Domino, factis etiam, & vita exprimere studeant. Quod igitur ad sexti articuli explanationem attinet, in quo potissimum de divino hoc mysterio agitur, à priori ejus parte incipiendum est, & quæ ejus sit vis, atque sententia, aperiendum. De Christo enim Jesu illud etiam fideles sine ulla dubitatione credere oportet; eum, perfecto jam, & absoluto redemptionis nostræ mysterio; ut homo est, in cœlum corpore, & anima ascendisse: nam ut Deus est, nunquam ab eo abfuit, ut qui divinitate sua loca omnia compleat.

a Psalm. 45. 2. 6.

2. *Non solum divinitatis virtute Christus ascendit, sed vi etiam humanitatis.*

Ascendisse autem eum sua virtute doceat, non aliena vi sublatum, quemadmodum *b* Helias, qui igneo curru in cœlum evectus est, *c* vel Abacuch propheta, vel *d* Philippus Diaconus, qui divina virtute per aërem delati, longinqua terrarum spatia permearunt. Neque verò solum ut Deus, præpotenti divinitatis virtute in cœlos ascendit, sed etiam ut homo est. Quamvis enim naturali vi id fieri non potuerit; tamen virtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus, ut libuit, movere potuit: corpus verò quod jam gloriam adeptum

b 4. Reg. 2. 11. 12.

c Dan. 14. 35.

d Actor. 8. 39.

56 CATECH. AD PAR. PARS I.
tum erat, moventis animæ imperio facile prebatur. Atque hac ratione, ut Deus, ut homo est, Christum in cœlum sua virtute ascendisse credimus.

3. Quo sensu Christus posteriore articuli parte dicatur sedere ad dexteram Patris.

In altera articuli parte hæc sunt: *Sedet ad dexteram Dei Patris*: quo loco tropum, id est, verbi immutationem licet animadvertere, frequentem in divinis litteris, cum humanas affectiones, & membra ad nostram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus; neque enim, cum spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed, quoniam in humanis rebus ei majorem honorem tribui existimamus, qui ad dexteram collocatus est, eandem rem ad cœlestia etiam transferentes, ad explicandam Christi gloriam, quam ut homo præ cæteris omnibus adeptus est, eum in Patris dextera esse confitemur.

Sedere autem hoc loco non situm, & figuram corporis significat, sed eam regni, summæque potestatis, ac gloriæ firmam & stabilem possessionem, quam à Patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus: *a Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cœlestibus, supra omnem principatum, & potestatem, virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro*: Et, *b omnia subiecit sub pedibus ejus*. Ex quibus verbis apparet, hanc gloriam adeo propriam, & singularem Domini esse, ut cuivis alii creaturæ naturæ convenire non possit. Quare alio loco testatur: *c Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: d sede à dexteris meis?*

4. Quare Ascensionis Christi historia frequentius apud populum sit repetenda.

Sed articuli sensum Parochus latius explanabit, Ascensionis Historiam persequens, quam sanctus Lucas Evangelista in *e Actis* Apostolorum admirabili ordine descripsit. In cujus explicatione illud primum observare oportebit, cætera omnia mysteria ad Ascensionem, tamquam ad finem referri, in eoque omnium perfectionem, & absolutionem contineri; nam ut ab incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent, ita Ascensione ejus peregrinatio concluditur. Præterea alia Symboli capita, quæ ad Christum Dominum pertinent, summam ejus humilitatem & contemtionem ostendunt; neque enim abjectius, aut humilius quidquam cogitari potest, quam quod Filius Dei pro nobis humanam naturam, & imbecillitatem assumpsit, patique,

DE SEXTO SYMB. ARTIC.

57

& mori voluerit. At verò, quod (1) eum superiori articulo à mortuis resurrexisse, nunc verò in cœlum ascendisse, & ad Dei Patris dexteram sedere confitemur, nihil ad ejus summam gloriam, divinamque majestatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius potest.

5. Cur Christus in cœlum ascenderit, nec in terra potius regnum suum constituerit.

Jam his expositis, accuratè docendum est, cujus rei causa Christus Dominus in cœlos ascenderit. Primum enim ascendit, propterea quod ejus corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat, non terrenæ hujus, & obscuræ habitationis locus, sed altissimum, & splendidissimum cœli domicilium conveniret. Nec verò solum, ut ejus gloriæ, & regni (2) solium potiretur, quod sanguine meruerat, verum etiam, ut ea, quæ ad salutem nostram pertinebant, curaret. Deinde *a* ut regnum suum non esse ex hoc mundo reipsa comprobaret; nam mundi regna terrena, & fluxa sunt, magnisque opibus, & fluxa sunt, magnisque opibus, Christi verò regnum non terrenum, quale Judæi expectabant, sed spirituale, & æternum: itemque ejus opes & divitias spirituales esse ipse ostendit; cum suam sedem in cœlis collocavit: in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores existimandi sunt, qui ea, quæ Dei sunt, diligentius quærunt; nam & sanctus Jacobus testatur, *b Deum elegisse pauperes in hoc mundo, divites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se*. Sed illud etiam Dominus noster in cœlum ascendens efficere voluit, ut nos eum ascendente mente, & desiderio prosequeremur; nam quemadmodum morte, & resurrectione sua moriendi, & resurgendi spiritu exemplum nobis reliquerat; ita ascensu nos docet, atque instruit, ut in terris positi, in cœlum nos cogitatione conferamus; & confitentes nos peregrinos, & hospites esse super terram, ac patriam inquirentes, *d* cives esse Sanctorum, & domesticos Dei. *e* Nostra enim, ut idem inquit Apostolus, conversatio in cœlis est.

6. Que beneficia ex Christi Ascensione hominibus sint collata.

Jam verò vim, & magnitudinem inexplicabilium bonorum...

(1) *Eum* non in Edit. Pat. tum, ut est in Edit. Rom. Ven. Lugd.

(2) *Solium* in Edit. Pat. solio.

H

Sedere denotat possessionem, & quietem gloriam, non positionem corporis, quia Christus stat, & non sedet, sicut & omnes beati stabunt, & non sedebunt, quia sedere imbecillitatis est, stare vero est naturalis situs hominis perfectus Scot. 4. dist. 43. q. 13. Cajetanus in Marc. 43.

Sedere ad dexteram Dei quid denotet. Vide Athan. serm. 7. contra Arjan. Basil. lib. de Spiritu Sancto, cap. 6. Dam. lib. 4. cap. 2. Sedere ad dexteram Dei soli Christo est tributum.

a Ephes. 1. 20. 21. 22.

b Psalm. 8. 8.

c Hebr. 1. 13.
d Psalm. 109. 1.

e Actor. 1. per tot. ser. cap.

Ad Ascensionem omnia Christi mysteria dirigunt.

Christi in Cœlum Ascensionis causæ. Prima.

Secunda.

Tertia.
a Joann. 18. 36.
Vide secundi artic. sect. 7.
Christi regnum non terrenum, sed Spirituale. Qui ex hominibus sint in regno Christi ditiores.

b Jacob. 2. 5. Quarta.

c Hab. 11. 13.
d Ephes. 3. 19.
e Philipp. 2. 20.

Quanta redant ad nos commoda ex Ascensione Domini.

a Psal. 67. 19.
b Ephes. 4. 8.
Primum mittit Spiritum Sanctum.
c Act. 2. per tot. cap.

d Joann. 16. 7.
Secundo.

Advocatum agit.
e Heb. 9. 24.

f 1. Jo. 2. 1.
Tertio.

Spem nostram origit de remissione peccatorum.
Quarto.

g Joann. 14. 23.
Locum amicis apparat, & viam ad caelum praestruit. Tange instantiam ex Joanni.
h Nemo ascendit, &c.
i Joann. 16. 24. 27.

Captivam abduxit captivitatem.

Primo.

Fidem nostram confirmat, & merito auget.

i Joann. 20. 29.
Secundo.

Beatitudinis nostrae expectationem certam facit.

norum, quæ in nos Dei benignitas (1) effundit, divinus a David, b Apostolo interprete, multo ante cecinerat illis verbis: *Ascendens in altum, captivam abduxit captivitatem, dedit dona hominibus*; nam decimo die c Spiritum Sanctum dedit, cujus virtute, atque ubertate complevit præsentem illam fidelium multitudinem, & verè tum magnifica illa promissa persolvit: *d Expedit vobis ut ego vadam: si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos*. Ascendit etiam in caelum ex Apostoli sententia, e ut appareat nunc vultui Dei pro nobis, & apud Patrem advocati officio fungatur *f Filioli mei*, inquit S. Joannes, *hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris*. Nec verò quidquam est, unde fideles majorem lætitiã, & animi jucunditatem capere debeant, quam Jesum Christum patronum causæ, ac deprecatores salutis nostræ constitutum esse, cujus sit apud æternum Patrem summa gratia, & auctoritas. g Paravit denique nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atque omnium nostrum nomine caput ipse Jesus Christus venit in cælestis gloriæ possessionem; nam in caelum abiens portas, quæ Adami peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobisque viam munivit, qua ad celestem beatitudinem perveniremus; h quemadmodum ipse in cœna discipulis futurum prædixerat: quod quidem ut rei etiam eventu apertè comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eriperat, secum in æterna beatitudinis domicilium introduxit.

7. *Commoda, quæ Christus sua Ascensione nobis attulit.*

Hanc cælestium munerum admirabilem copiam salutaris illa commodorum series consequuta est: primum enim fidei nostræ merito maximus cumulus accessit; nam fides earum rerum est, quæ sub aspectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotæ sunt. Quare, si Dominus à nobis non discessisset, fidei nostræ meritum minueretur: siquidem à Christo Domino i beati prædicantur, qui non viderunt, & crediderunt. Præterea Christi in caelum ascensus ad confirmandam spem in cordibus nostris magnum momentum habet: nam, quoniam Christum hominem in caelum ascendisse, & humanam naturam in dextera Dei Patris collocasse credimus, magna in spe sumus, fore, ut nos etiam, ejus mem-

membra, illuc ascendamus, atque ibi cum capite nostro jungamur: quod ipse Dominus his verbis testatus est: *a Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum*. Deinde hoc quoque vel maximum beneficium consequuti sumus, quod amorem nostrum ad caelum rapuit, ac divino spiritu inflammavit: nam verè dictum est, b ibi cor nostrum esse, ubi thesaurus noster est.

8. *Non fuit nobis utile Christum in terris manere.*

Ac profectò, si Christus Dominus in terris versaretur, omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu, & consuetudine defixa esset, & illum dumtaxat hominem spectarem, qui nos tantis beneficiis afficeret, eumque terrena quadam benevolentia prosequeremur: c verum in caelum ascendens, amorem nostrum spiritualem reddidit, effecitque, ut, quem nunc absentem cogitamus, eum, ut Deum, veneremus, & diligamus. Id autem partim Apostolorum exemplo intelligimus, quibus dum præsens affuit Dominus, humano ferè sensu de illo judicare videbantur: partim verò ipsius Domini testimonio confirmatum est, cum inquit: *d Expedit vobis, ut ego vadam*. Nam imperfectus ille amor, quo Christum Jesum præsentem diligebant, divino amore perficiendus erat, idque Spiritus Sancti adventu: quare statim addit: *Si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos*.

9. *Post Christi Ascensionem Ecclesia maximè amplificata fuit.*

Accedit etiam, quòd in terris domum suam, id est Ecclesiam amplificavit, quæ Spiritus Sancti virtute, & ductu gubernaretur: e ejus verò universæ inter homines Pastorem, & summum Antistitem Petrum Apostolorum Principem reliquit: tum verò dedit quosdam quidem f Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores: Atque ita ad dexteram Patris sedens, aliis, atque aliis diversa dona semper impertitur: nam testatur Apostolus, g uniuersis nostrum datam esse gratiam secundum mensuram donationis Christi. Ad extremum verò, quod antea de mortis, & resurrectionis mysterio docuimus, idem etiam de ascensu fidelibus cogitandum est. Quamvis enim Christi passioni salutem, & redemptionem nostram debeamus, qui merito suo aditum justis ad caelum aperuit; tamen ejus ascensus non solum veluti exemplar nobis propositum est, quo altè spectare, & Spiritu in caelum ascendere discamus, sed divinam etiam virtutem, qua id efficere possimus, largitus est.

a Joann. 17. 29.
Tertio.
Charitatem nostram promovit, & affectionem a terrenis ad cælestia sustulit.
b Matth. 6. 21.
Lucæ 12. 34.

c 2. Corinth. 5. 16.

Est elevatus in caelum, ut nos divinitatis suæ tribueret esse participes Præfatio de Christi Ascensu.

d Joann. 16. 7.

e Joann. 21. 15.
Petrus universæ Ecclesie Pastor relictus.

f 1. Corinth. 12. 23.
Eph. 4. 11. Christum quotidie Ecclesiam suis donis auget.

g Ephes. 4. 7.
Ascensio Christi nobis asce. donandi virtutem præstat.

(1) *Effundit* vel potius *effudit*, ut in Edit. Patav.

norum, quæ in nos Dei benignitas (1) effundit, divinus a David, b Apostolo interprete, multò ante cecinerat illis verbis: *Ascendens in altum, captivam auxit captivitatem, dedit dona hominibus*; nam decimo die c Spiritum Sanctum dedit, cujus virtute, atque ubertate complevit præsentem illam fidelium multitudinem, & verè tum magnifica illa promissa persolvit: *d Expedit vobis ut ego vadam: si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos*. Ascendit etiam in cælum ex Apostoli sententia, e ut appareat nunc vultui Dei pro nobis, & apud Patrem advocati officio fungatur *f Filii mei*, inquit S. Joannes, *hec scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, & ipse est propriatio pro peccatis nostris*. Nec verò quidquam est, unde fideles majorem lætitiã, & animi jucunditatem capere debeant, quàm Jesum Christum patronum causæ, ac deprecatorem salutis nostræ constitutum esse, cujus sit apud æternum Patrem summa gratia, & auctoritas. *g Paravit denique nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atque omnium nostrum nomine caput ipse Jesus Christus venit in cælestis gloriæ possessionem; nam in cælum abiens portas, quæ Adami peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobisque viam munivit, qua ad cælestem beatitudinem pervenimus; h quemadmodum ipse in cœna discipulis futurum prædixerat: quod quidem ut rei etiam eventum aperte comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, secum in æterna beatitudinis domicilium introduxit.*

7. *Commoda, quæ Christus sua Ascensione nobis attulit.*

Hanc cælestium munerum admirabilem copiam salutaris illa commodorum series consequuta est: primum enim fidei nostræ merito maximus cumulus accessit; nam fides earum rerum est, quæ sub aspectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotæ sunt. Quare, si Dominus à nobis non discessisset, fidei nostræ meritum minueretur: siquidem à Christo Domino i beati prædicantur, qui non viderunt, & crediderunt. Præterea Christi in cælum ascensus ad confirmandam spem in cordibus nostris magnum momentum habet: nam, quoniam Christum hominem in cælum ascendisse, & humanam naturam in dextera Dei Patris collocasse credimus, magna in spe sumus, fore, ut nos etiam, ejus mem-

(1) *Effundit* vel potius *effudit*, ut in Edit. Patav.

a Psal. 67. 19.
b Ephes. 4. 8.
Primum mittit Spiritum Sanctum.
c Act. 2. per tot. cap.

d Joann. 16. 7.
Secundo.

Advocatum agit.
e Heb. 9. 24.

f 1. Jo. 2. 1.
Tertio.

Spem nostram erigit de remissione peccatorum.
Quarto.

g Joann. 14. 23.
Locum amicis apparat, & viam ad cælum præstruit. Tange instantiam ex Joanni.
2. Nemo ascendit, etc.
h Joann. 16. 24. 27.

Captivam abduxit captivitatem.

Primo.
Fidem nostram confirmat, & merito auget.

i Joann. 20. 29.
Secundo.
Beatitudinis nostræ expectationem certam facit.

membra, illuc ascendamus, atque ibi cum capite nostro conjungamur: quod ipse Dominus his verbis testatus est: *a Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum*. Deinde hoc quoque vel maximum beneficium consequuti sumus, quod amorem nostrum ad cælum rapuit, ac divino spiritu inflammavit: nam verissimè dictum est, *b ibi cor nostrum esse, ubi thesaurus noster est*.

8. *Non fuit nobis utile Christum in terris manere.*

Ac profectò, si Christus Dominus in terris versaretur, omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu, & consuetudine defixa esset, & illum dumtaxat hominem spectaremus, qui nos tantis beneficiis afficeret, cumque terrena quadam benevolentia prosequeremur: c verum in cælum ascendens, amorem nostrum spirituales reddidit, effecitque, ut, quem nunc absentem cogitamus, eum, ut Deum, veneremus, & diligamus. Id autem partim Apostolorum exemplo intelligimus, quibus dum præsens affuit Dominus, humano ferè sensu de illo judicare videbantur: partim verò ipsius Domini testimonio confirmatum est, cum inquit: *d Expedit vobis, ut ego vadam*. Nam imperfectus ille amor, quo Christum Jesum præsentem diligebant, divino amore perficiendus erat, idque Spiritus Sancti adventu: quare statim addit: *Si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos*.

9. *Post Christi Ascensionem Ecclesia maxime amplificata fuit.*

Accedit etiam, quòd in terris domum suam, id est Ecclesiam amplificavit, quæ Spiritus Sancti virtute, & ductu gubernaretur: e ejus verò universæ inter homines Pastorem, & summum Antistitem Petrum Apostolorum Principem reliquit: tum verò dedit quosdam quidem f Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores: Atque ita ad dexteram Patris sedens, aliis, atque aliis diversa dona semper impertitur: nam testatur Apostolus, g univique nostrum datam esse gratiam secundum mensuram donationis Christi. Ad extremum verò, quod antea de mortis, & resurrectionis mysterio docuimus, idem etiam de ascensu fidelibus cogitandum est. Quamvis enim Christi passioni salutem, & redemptionem nostram debeamus, qui merito suo aditum justis ad cælum aperuit; tamen ejus ascensus non solum veluti exemplar nobis propositum est, quo altè spectare, & Spiritu in cælum ascendere discamus, sed divinam etiam virtutem, qua id efficere possimus, largitus est.

a Joann. 17. 29.
Tertio.
Charitatem nostram promovit, & affectionem a terrenis ad cœlestia sustulit.
b Matth. 6. 21.
Lucæ 12. 34.

c 2. Corinth. 5. 16.

Est elevatus in cælum, ut nos divinitatis sue tribuere esse participes. Præfatio de Christi Ascensu.

d Joann. 16. 7.

e Joann. 21. 15.
Petrus universæ Ecclesie Pastor relictus.

f 1. Corinth. 12. 23.
Eph. 4. 11. Christus quotidie Ecclesiam suis donis auget.

g Ephes. 4. 7.
Ascensio Christi nobis asce. dendi virtutum præstat.

DE SEPTIMO ARTICULO.

CAPUT VIII.

Inde venturus est iudicare vivos,
& mortuos.

1. Christi tria in suam Ecclesiam beneficia, & articuli septimi sententia.

Christi tria insignia in suam Ecclesiam beneficia.

Articuli septimi sententia.

a 2. Pet. 3. 10.
Apoc. 3. 16.
b 1. Thes. 5. 2.
c Matth. 24. 36.
Marc. 13. 32.
d 2. Corinth. 5. 10.
Rom. 14. 10.
e 1. Reg. 2. 10.
Psalm. 95. 97. 13.
Isai. 2. 13. 26. 27. 30.
& 66.
Jerem. 50. 23.
Dan. 7. 9.
Joel. 2. 1. 31.
Sept. 12. 14.
Malachi. 4. 1.
Matth. 12. 13. 16. & 26.
Luc. 17. 29.
Act. 31. & 3. 1. 1.
Rom. 2. 14.
1. Corinth. 15.
1. Thes. 1. 4.
2. Thes. 1. 17.
Apoc. 20. 11.

Tria sunt Domini nostri Jesu Christi ad suam Ecclesiam decorandam, & illustrandam insignia officia, & munera, redemptionis, patrocinii, & iudicii. Cum autem superioribus articulis ab eo genus humanum passione, & morte redemptum esse, ascensu etiam in caelum, nostram causam, & patrocinium in perpetuum susceptum constet; sequitur, ut ejus iudicium hoc articulo declaretur: cujus articuli ea vis est, & ratio, summo illo die Christum Dominum de universo hominum genere iudicaturum esse.

2. Duplex est Christi Adventus.

Sacrae enim litterae duos filii Dei adventus esse testantur: alterum, cum salutis nostrae causa carnem assumpsit, & homo in virginis alvo effectus est: alterum, cum in consummatione seculi ad iudicandos omnes homines veniet. Hic adventus in Sacris litteris a Dies Domini appellatur, de quo Apostolus ait: *b Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet: & Salvator ipse: c De die autem illa, & hora nemo scit.* Ac de summo iudicio satis sit illa auctoritas Apostoli: *d Omnes nos manifestari oportet ante Tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* Plena enim est sacra e Scriptura testimoniorum, quae passim Parochis occurrunt, ad rem non solum comprobendam, sed etiam fidelium oculis subjiciendam: ut, quemadmodum a mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberationis suae spem positam haberent: ita deinceps post Filii Dei mortem, & ascensum in caelum, alterum diem Domini ve-

DE SEPTIMO SYMB. ARTIC. 61

hementissimo studio desideremus, a expectantes beatam spem, & adventum gloriae magni Dei.

3. Quoties quilibet homo Christi iudicis sententiam coram subire debeat.

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem observanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum Domini venire, & singularum cogitationum, actionum, verborum denique omnium rationem reddere, demumque iudicis praesentem subire sententiam. Primum est, *b* cum unusquisque nostrum migrat e vita: nam statim ad Dei tribunal sistitur, ibique de omnibus iustissima quaestio habetur, quaecumque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit usquam: atque hoc privatum iudicium vocatur. Alterum vero, *c* cum uno die, atque uno in loco omnes simul homines ad tribunal iudicis stabunt, ut, omnibus omnium seculorum hominibus inspectantibus, & audientibus, singuli, quid de ipsis decretum, & iudicatum fuerit, cognoscant: cuius sententiae pronuntiatio impiis, & scelestis hominibus non minima futura est poenarum, & suppliciorum pars: rursus vero pii, & iusti non parvum ex ea praemium, fructumque percepturi sunt, cum qualis, quisque in hac vita fuerit, apparebit. Hoc autem generale iudicium appellatur.

4. Cur necesse fuerit privato iudicio generale subicere.

De quo illud necessarium ostendendum est, quae causa fuerit, cur praeter privatum de singulis, alterum etiam de universis hominibus iudicium exerceretur. Nam, cum vel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filii parentum imitatores, reliqui sint (1) libri, discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorum praemia, & poenas augeri necesse est; cum haec vel utilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura sit, quam extremus veniat mundo dies; aequum erat de universa hac recte, aut perperam factorum, dictorumque ratione perfectam questionem haberi: quod fieri non poterat, nisi facto communi omnium hominum iudicio.

Accedit etiam, quod, cum piorum fama saepe laedatur, impii vero innocentiae laude commendantur, divinae iustitiae ratio postulat, ut pii creptam injuria apud homines existimationem, in publico universorum hominum conventu, & iudicio recuperent.

Dein-

(1) Libri perperam in multis Edit. liberi.

a Tit. 2. 13.
Aug. toto libro 20. de Civit. Dei.

Duplex cuiusque hominis iudicium, particulare, & generale.

b Heb. 9. 27.

Luc. 16. 22.
Eccl. 12. 28.
Aug. lib. 2. de Anima cap. 4.
c Matth. 25. 27.
Joel. 3. 2. 3.

Causa, ob quam privato iudicio universale subiciatur.
Prima ratio.
Mortuorum praemia, vel poena augentur virtutibus, & vitis suorum scelerum.
Vide Basilium lib. de Sancta virginitate ante medium.
Scot. 4. dist. 47. q. 1.
S. Thom. 3. part. q. 59. art. 5.

Secunda, ut laudem pii, ignominiam impii palam consequantur. Haec ratio sumitur ex Roman. 2. 6. 5. & 1. Cor. 4.

Tertia, ut corpora vel primum, vel parum cum animo ex se quoque participent. Athan. in Symbolo.
Psalm. 36. & 61.
2. Corinth. 5.

Quarta, ut divine providentia ratio omnibus constet: hinc ratio sumitur ex Eccl. 9. 1. 2. 3.
Psalm. 9.

a Psalm. 72. 2.

b Idem 12. 13.

c Job. 23. 72.
Jerem. 12. 1. 2.
Abac. 1. 13.
d Job. 22. 14.

Quinta, ut boni perseverarent, & mali respicerent.

e Matth. 24. 29. 30.

f Act. 1. 11.

Deinde verò boni, & mali homines, quæcumque in vita egerunt, cum non sine corporibus egerint, omnino sequitur, ut benefacta, sive malefacta ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerunt. Maxime igitur conveniebat, corporibus unà cum eorum animis debita, æternæ gloriæ præmia, aut supplicia impertiri; quod quidem neque sine omnium hominum resurrectione, neque sine generali iudicio fieri poterat.

Postremò, quoniam in adversis, & secundis hominum rebus, quæ promiscuè nonnunquam bonis, & malis eveniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei sapientia, & iustitia geri, ac gubernari, par fuit non solum bonis præmia, improbis supplicia in futuro sæculo constitui, verum etiam publico, ac generali iudicio decerni; quo omnibus notiora, & illustriora fierent, atque ut Deo iustitiæ, & providentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro injusta illa querela, qua sancti etiam viri deplorare interdum, ut homines, solebant, cum improbos valentes opibus, & honoribus florentes animadverterent: nam Prophetæ, a *Mei*, inquit, *penè moti sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei. Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns: & paulò post: b Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo obtinuerunt divitias. Et dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum, & lavi inter innocentes manus meas: Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.* Atque hæc frequens querela c multorum fuit. Ergo necesse erat, ut generale iudicium exerceretur, ne fortè homines dicerent, d Deum circa cardines cœli perambulantem non curare terrena. Hæc autem veritatis formula, jure una ex duodecim fidei Christianæ articulis constituta est: ut, si quorum animi in providentia, & iustitia Dei naterent, hujus doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea proposito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat, ut cognita Dei iustitia, illi ne desicerent, hi à malis æterni supplicii metu, atque expectatione revocarentur. Quare Dominus, & Salvator noster, e cum de extremo die loqueretur, declaravit futurum aliquando generale iudicium; signaque adventantis ejus temporis descripsit: ut, cum illa viderimus, finem sæculi prope esse intelligamus: ac deinde in cœlum ascendens Angelos misit, qui Apostolos ejus absentia mœrentes his verbis consolarentur: f *Hic Jesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis euntem in cœlum.*

5. *Juxta utramque naturam Christo tributa est potestas judicandi genus humanum.*

Verum Christo Domino non solum ut Deo, sed etiam ut homini hoc iudicium datum esse, sacræ litteræ declarant: quamvis enim judicandi potestas omnibus Sanctæ Trinitatis personis communis sit, præcipuè tamen Filio eam tribuimus, quòd ipsi quoque sapientiam convenire dicimus. Quòd autem, ut homo, mundum judicaturus sit, Domini testimonio confirmatur, qui inquit: a *Sicut Pater habet vitam in semetipso: sic dedit & Filio habere vitam in semetipso: & potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.*

6. *Cur perinde Patri, vel Spiritui Sancto hoc iudicium non adscribatur.*

Decebat autem maxime à Christo Domino hoc iudicium exerceri, ut, cum de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis iudicem videre, & auribus sententiam, quæ proferebatur, audire possent, & omnino iudicium illud sensibus percipere. Ac præterea æquissimum erat, ut homo ille, qui iniquissimis hominum sententiis condemnatus fuerat, omnium deinde iudex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem Apostolorum Princeps, cum in Cornelii domo summa Christianæ religionis capita exposuisset, docuissetque, Christum à Judæis in ligno suspensum, atque occisum; tertia verò die ad vitam resurrexisse, subjunxit: b *Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex vivorum, & mortuorum.*

7. *Quibus indiciis extremum iudicium imminere agnosceatur.*

Sed tria hæc præcipua signa iudicium antecessura esse, Sacre litteræ declarant, Prædicationem Evangelii per universum orbem, Discessionem, Antichristum: ait enim Dominus: c *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio: & Apostolus nos admonet, ne ab aliquo seducamur, d quasi instet dies Domini; quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, iudicium non fiet.*

8. *Quomodo fiet iudicium, quaque ratione de omnibus feretur sententia.*

Quæ autem iudicii forma, & ratio futura sit, Patrochis ex e Danielis oraculis, tum ex Sanctorum Evangeliorum, f & Apostoli doctrina facile erit cognoscere. Præterea sententia, quæ à Iudice pronuntianda sit, di-

Christus etiam ut homo iudex omnium constitutus est.

a Jo. 5. 26.
Aug. in Joann. tract. 21. & 1. de Trinit. cap. 13.

Judex Christus corporeis oculis videbitur.
Aug. de Verbo Domini. serm. 64.
Job 36. 17.
Causa tua quasi, &c.

b Act. 10. 42.

Signa iudicii præcessura.
Damas. de Fide Orth. l. 4. cap. 27.
c Matth. 24. 14.
Aug. de serm. Domini. in Mont. lib. 2. c. 3. ad Hierich.
d 2. Thes. 2. 3. August. 20. de Civit. Dei. cap. 19.

Iudicii forma.
e Dan. 7. 9.

f Matth. 24. & 25.

Marci 13.
Thes. n. 4.
Judicis sententia piis
lata. Impiis horribilis.
Matth. 25. 34. Vi-
de Aug. serm. 37. de
Sanctis, & Cyrillum
Alexand. in or. de Exi-
tu anime.

Matth. 25. 47.

Duplex impiorum pœ-
na una, quæ est dāni-
ni, & altera sensus
de pœna damni, vide
Chrys. hom. 27. in
Matth. Aug. in Ench.
cap. 112.

Pœna sensus quanta fu-
tura sit.
Aug. serm. 187. de
Temp. & in lib. de
Triip. hab. cap. 2. Greg.
1. 9. Mor. c. 49. & 1.
4. Dialog. cap. 23.
Scot. 4. d. 44. q. 2. &
3.
Job. 26.
Socii pœnarum non te-
nent pœnas inferi.
Solatium est misero-
rum socios habere pœ-
narum in mundo, non
in inferno. Sententia
illius acerbissime requi-
tas.

64 CATECH. AD PAR. PARS I.

lignitius hoc loco expendenda erit. Christus enim Salva-
tor noster, lætis oculis à dextera stans intuens,
ita de illis iudicium summa cum benignitate pronuncia-
bit: *a Venite benedicti patris mei: possidete regnam, quod
paratum est vobis à constitutione mundi.* Quibus verbis
nihil jucundius audiri posse illi intelligent, qui ea cum
impiorum damnatione contulerint, ac cum animo suo
cogitaverint, iis verbis pios, & justos homines à labo-
ribus ad quietem, à lacrymarum valle ad summum gau-
dium, à miseris ad perpetuam beatitudinem, quam illi
charitatis officiis promeriti fuerint, vocari.

9. Quibus pœnarum generibus impii afficiuntur.

Deinde ad eos, qui à sinistra stabant, conversus,
suam justitiam in eos effundet, his verbis: *b Discedite
à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Dia-
bolo, & Angelis ejus.* Prioribus illis verbis, *discedite à
me*, maxima pœna significatur, qua impii plectendi erunt,
cum à Dei aspectu quàm longissimè ejicientur: neque
ulla spes eos consolari poterit, fore aliquando, ut tan-
to bono perfruantur: Atque hæc quidem à Theologis
pœna damni appellata est, quod scilicet impii apud in-
feros divinæ visionis luce perpetuò carituri sint. Quod
vero additur, *Maledicti*, mirum in modum auget illo-
rum miseriam, & calamitatem. Si enim, cum à divina
præsentia expellendi essent, aliqua saltem benedictione
digni haberentur, hoc profectò magno eis solatio esse
potuisset: ac, quoniam nihil hujusmodi ipsis expectan-
dum est, quod calamitatem leviolem faciat; jure opti-
mo, cum expellantur, divina justitia eos omni male-
dictione persequetur.

10. De pœna sensus, & societate damnatorum.

Sequitur deinde *In ignem æternum*: quod quidem al-
terum pœnarum genus, pœnam sensus Theologi voca-
runt, propterea quòd sensu corporis percipiatur, ut in
verberibus, & flagellis, aliòve graviore suppliciorum
genere: inter quæ dubitari non potest, ignis tormen-
ta summum doloris sensum efficere: cui malo cum accedat,
ut perpetuum tempus duraturum sit, ex eo ostendit-
ur, damnatorum pœnam omnibus suppliciis cumulan-
dam esse, atque hoc magis declarant verba illa, quæ
in extrema sententiæ parte posita sunt, *qui paratus est
Diabolo, & Angelis ejus.* Cum enim ita comparatum
sit, ut omnes molestias levius feramus, si calamitatis
nostræ socium aliquem, & consortem habeamus, cujus
prudencia, atque humanitate aliqua ex parte juvari pos-
simus: quæ tandem erit damnatorum miseria, quibus

in

DE SEPTIMO SYMB. ARTIC.

65

in tantis ærumnis à perditissimorum dæmonum societate
divelli nunquam licebit: Et hæc quidem sententia in
impios justissimè à Domino Salvatore nostro feretur: ut
qui omnia veræ pietatis opera neglexerint, & esurienti,
ac sitiienti nec cibum, nec potum ministraverint, hos-
pitem non exceperint, nudum non operuerint, aut in
carcere inclusum, agrumque non visiterint.

11. Judicii materia sæpius fœelis populi auribus inculca- ri debet.

Hæc sunt, quæ Pastores fidelis populi auribus sæpissi-
mè inculcare debent. Nam hujus articuli veritas fide
concepta maximam vim habet ad frænandas pravæ animi
cupiditates, atque à peccatis homines abstrahendos. Quare
in Ecclésiastico dictum est: *a In omnibus operibus
tuis memorare novissima tua, & in æternum non pecca-
bis.* Ac profectò vis quisquam adeo præceptis in scelera
feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium non re-
vocet, fore aliquando, ut ei apud justissimum iudicem
omnium non solum factorum, dictorumque, sed oc-
cultissimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro
meritis pœna persolvenda sit. Justus verò ad colendam
justitiam magis, ac magis incitetur, ac summa lætitia
efferratur necesse est, quamvis etiam in egestate, infam-
ia, cruciatibus vitam degat, cum animum ad eum
diem refert, quo post ærumnosæ hujus vitæ certamina
victor universis hominibus audientibus declarabitur, &
divinis, atque illis quidem, æternis honoribus in cœles-
tem patriam receptus afficietur. Quod igitur reliquum
est, hortari fideles oportet; ut optimè videndi rationem
comparent, ad omne pietatis studium se exercent, quo
possint adventantem magnum illum diem Domini majore
cum securitate animi expectare, atque adeo, ut filios de-
cet, cum summa cupiditate expetere.

Basilii Magni ser-
mon. super Psal. 35.

Eccl. 7. 40.
Aug. serm. 120. de
Temp. Greg. Homil.
30. in Evang. Barn.
sermon. 1. in Festo
omnium Sanctor. &
serm. de Primordiis
mediis, & novissimis
nostris.

I

DE

DE OCTAVO ARTICULO.

CAPUT IX.

Credo in Spiritum Sanctum.

1. Quanta sit fidei in Spiritum Sanctum necessitas, & fructus.

De Spiritu Sancto sci-
re, & profundè dis-
putarunt.
Greg. Naz. orat. 37.
quæ est 5. de Theolo-
gia.
Amb. lib. de Spiritu
Sancto. Basil. & Da-
masc.

Actor. 19. 2.

Fructus fidei hujus ar-
ticuli.

I. Cor. 12. 3. 4.

Pater, & Filius etiam
dicuntur Spiritus San-
ctus, quin etiam om-
nes spiritus coelestes,
sanctorumque animarum.
c. Joann. 4. 24.
a. Cor. 3. 17.
d. Isai. 6. 3.
Apoc. 4. 8.
e. Psalm. 103. 4.
Heb. 1. 7.
f. Psalm. 145. 4.
Ecc. 12. 7.

Hactenus, quæ ad primam, & secundam sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare videbatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est, de Spiritu Sancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne studium, & diligentiam Pastores adhibebunt, cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, vel de ea minus rectè sentire, quam de aliis superioribus articulis existimandum sit. Quare a Apostolus non permisit Ephesios quosdam Spiritus Sancti personam ignorare, à quibus cum quæsisset, an Spiritum Sanctum accepissent, cum illi, ne si Spiritus Sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogavit: In quo ergo baptizati estis? Quibus verbis significavit, distinctum hujus articuli notitiam fidelibus maximè necessariam esse: ex qua eum præcipuè fructum capiunt, quod cum attentè cogitant, b se quidquid habent, Spiritus Sancti munere, & beneficio consequutos esse, tum verò de seipsis modestiùs, & humiliùs sentire, & in Dei præsidio omnem spem ponere incipiunt: qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, & felicitatem esse debet.

2. Spiritus Sancti verbum non ita tertiæ personæ Trinitatis convenit, ut etiam aliis tribui non possit.

Hujus igitur articuli explanationem à vi, & notione, quæ hoc loco Spiritus Sancti vocabulo subjecta est, exordiri oportebit; nam, cum illud æquè de Patre, & Filio rectissimè dicatur (uterque enim c Spiritus est, & d Sanctus, siquidem Deum spiritum esse confitemur) deinde verò hac voce e Angeli etiam, & f piorum animæ significentur, cavendum est, ne populus verbi

ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum est in hoc articulo Spiritus Sancti nomine tertiam Trinitatis personam intelligi: quomodo in Sacris litteris tum veteris nonnumquam, tum novi Testamenti frequenter accipitur. Nam David precatur: a Et Spiritum sanctum tuum ne auferas à me: & in libro Sapientiæ legimus: b Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis? & alibi: c Ipse creavit illam in Spiritu sancto. In novo verò Testamento jubemur d baptizari in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & Sanctissimam Virginem e de Spiritu Sancto concepisse legimus: tum verò à Sancto f Joanne ad Christum mittitur, qui nos in Spiritu Sancto baptizat: ac plurimis præterea aliis in locis ea vox legentibus occurrit.

3. Quare tertiæ personæ Trinitatis, perinde ac aliis duabus, proprium nomen non sit tributum.

Verum nemo mirari debet, tertiæ personæ, quemadmodum primæ, & secundæ, proprium nomen tributum non esse. Nam secunda persona ideo proprium nomen habet, & Filius dicitur, quia ejus æternus à Patre ortus propriè generatio vocatur, ut in superioribus articulis explicatum est. Ut igitur ortus ille generationis nomine significatur, ita personam, quæ emanat, propriè Filium appellamus, & à qua emanat, Patrem. Nunc, cum tertiæ personæ productioni proprium nomen impositum non sit, sed spiratio, & processio appelletur, sequitur, ut etiam persona, quæ producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen ejus emanatio habet, propterea quod nomina, quæ Deo tribuuntur, à rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturæ, & essentiæ communicandæ rationem, quam generandi virtute agnoscimus, ob eam fit, ut rationem, qua seipsum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimeri non possimus. Quare communi Spiritus Sancti nomine tertia persona appellata est: quod quidem illi maximè convenire ex eo intelligimus, quia spiritualem vitam in nos infundit, ac sine ejus sanctissimi numinis afflatu, nihil æterna vita dignum efficere possumus.

4. Spiritus Sanctus Deus est, ejusdem omnino cum Patre, & Filio potentia, & nature.

Verum explicata vocabuli significatione, docendus in primis erit populus, Spiritum Sanctum æquè, ac Patrem & Filium, Deum esse, eidem æqualeni, æquè omnipotentem, æternum, & infinita perfectionis, summum,

Tertia Trinitatis per-
sona propriè dicitur
Spiritus Sanctus.

a Psalm. 50. 12.
b Sap. 9. 17.

c Eccl. 1. 9.

d Matth. 28. 19.

e Matth. 1. 10.

Luc. 1. 35.

f Joann. 1. 33.

Marc. 1. 8.

Cur Spiritus Sanctus
commune nomen ter-
tiæ personæ tributura
sit, vide Aug. in 15.
de Trinitat. c. 19. &
in Joann. tract. 90.

Mens humana non
aliam essentiæ commu-
nicandæ rationem
agrosit quam per ge-
nerandi virtutum.

Tertia persona cur di-
catur Spiritus Sanctus.
Spiritus Sanctum om-
nino Patri, & Filio
in omnibus æqualem,
præter Scripturam do-
cuerunt D. Dionys.
Areop. 1. de Divin.
nom. c. 2. Iren. l. 4.
c. 14.

Quod sit hoc in Sym-
bolo particule, in
energia. Amb. lib. 1.
de Spiritu Sancto, c.
13. & 14.

bonum, ac sapientissimum, ejusdem cum Patre; & Filio naturæ. Quod quidem illius vocis, *In*, cum dicimus, *Credo in Spiritum Sanctum*, proprietas satis indicat, quæ ad exprimendam fidei nostræ vim, singulis Trinitatis personis apposita est. Atque id etiam aperta Sacrarum litterarum testimonia confirmant. Nam, cum Sanctus Petrus in Actis Apostolorum dixisset: *a Auanta, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto?* mox inquit: *Non es mentitus hominibus, sed Deo*: quem prius Spiritum Sanctum appellaverat, eundem statim Deum vocat. Apostolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, Spiritum Sanctum esse interpretatur: *b Divisiones, inquit, operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus*: deinde subiungit: *Hæc autem omnia operatur unus, atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult*. Præterea in Actis Apostolorum, quod uni Deo Prophetæ tribunt, ille Spiritui Sancto adscribit: dixerat enim Isaias: *c Audi vi vocem Domini dicentis: Quem mittam? Et dixit mihi: Vade, & dices populo huic: Exæca cor populi huius, & aures eius aggrava, & oculos eius claude: ne forte videat oculis suis, & auribus suis audiat*. Quæ verba cum Apostolus citaret: *d Bene, inquit, Spiritus sanctus locutus est per Isaiam Prophetam*. Deinde verò, cum Scriptura Spiritus Sancti personam cum Patre, & Filio conjungit, ut *e* cum Patris, & Filii, & Spiritus Sancti nomen in Baptismo adhiberi præcipit, nullus nobis de hujus mysterii veritate dubitandi locus relinquitur: nam, si Pater Deus est, & Filius Deus, omnino fateri cogimur etiam Spiritum Sanctum, qui cum eis pari honoris gradu conjungitur, Deum esse. Accedit autem, quod is, qui in nomine cujusvis rei creatæ baptizatur, nullum ex eo fructum consequi potest: *f Numquid in nomine Pauli, inquit, baptizati estis?* ut ostenderet hoc eis nihil ad comparandam salutem profuturum esse. Cum igitur baptizemur in nomine Spiritus Sancti, eum esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium personarum ordinem, quo Spiritus Sancti divinitas comprobatur, licet animadvertere tum in Epistola Joannis; *g Tres sunt, qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt*: tum ex præclaro illo Sanctæ Trinitatis elogio, quo divinæ Laudes, & Psalmi concluduntur: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*. Postremò, quod ad eam veritatem confirmandam maximè pertinet, quæcumque Dei propria esse credimus, ea Spiritui Sancto convenire, Sacræ Litteræ testantur. Quare illi templorum ho-

norem tribuunt, ut cum Apostolus ait: *a An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti?* Item *b sanctificationem, & c vivificationem, & d scrutari profanda Dei, & e per Prophetas loqui, & f ubique esse*: quæ omnia divino tantum Numini tribuenda sunt.

5. *Certò credendum est, Spiritus Sancti vocabulum tertiam divinitatis personam per se subsistentem significare.*

Sed illud præterea fidelibus accuratè explanandum est, Spiritum Sanctum ita Deum esse, ut cum tertiam personam in divina natura à Patre, & Filio distinctam, & voluntate productam confiteri oporteat. Nam, ut alia scripturarum testimonia emittantur, Baptismi forma, quam Salvator noster docuit, apertissimè ostendit, Spiritum Sanctum tertiam esse personam, quæ in divina natura per se constat, & ab aliis distincta sit. Quod etiam Apostoli verba declarant, cum inquit: *b Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio Sancti spiritus sit cum omnibus vobis, Amen*. Idem verò multo apertius demonstrant, quæ Patres in Constantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confutandam impiam Macedonii amentiam addiderunt: *Et in Spiritum sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit, qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas*. Quod igitur Spiritum Sanctum Dominum confitemur, in eo declarant, quantum Angelis antecellat, qui tamen nobilissimi Spiritus à Deo conditi sunt: illos enim omnes sanctus Paulus testatur esse administratorios spiritus, in ministerium missos, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Vivificantem verò appellant, quod anima cum Deo conjuncta magis vivit, quam corpus animæ conjunctione alitur, ac sustinetur. Quoniam verò Spiritui Sancto & Sacræ Litteræ hanc animæ cum Deo conjunctionem tribuunt, rectissimè vivificantem Spiritum Sanctum vocari perspicuum est.

6. *Spiritum Sanctum à Patre, & Filio, tamquam ab uno principio, procedere declaratur.*

Jam verò quod sequitur, *Qui ex Patre, Filioque procedit*, docendi sunt fideles, Spiritum Sanctum à Patre, & Filio, tamquam ab uno principio, æterna processione procedere: id enim Ecclesiastica regula, à qua Christiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & divinarum Litterarum, & Conciliorum auctoritate confirmatur. Nam Christus Dominus, cum de Spiritu Sancto loqueretur, dixit: *i Ille me clarificavit, quia de meo accipiet*. Hoc idem ex eo colligitur, quod in Scripturis Sa-

a 1. Cor. 6. 19.
b 2. Thim. 2. 13.
1. Pet. 1. 2.
c Joann. 6. 63.
2. Cor. 3. 6.
d 1. Cor. 2. 10.
e 2. Pet. 1. 21.
f Isaim. 138. 7.
Sup. 1. 17.

Spiritum Sanctum personam substantiam per se prebent Patres, qui contra Sabellium dimicant.

g Math. 28. 19.

h 2. Cor. 13. 13.
In Symb. Constantino-
nop. primo & Nicæno
illa vox, Filio-
que, non fuit, sed
postea a Latinis addi-
ta est, quæ postea fuit
explicatio quam addi-
tio: quæ explicat om-
nem in concilio Lausan-
nensi, & Florentino
confirmantur Græci.

i Heb. 1. 14.
Deus est vita animæ,
Aug. lib. 19. de Civit.
cap. 26. & 27. Verbis
Apost. serm. 10.

k Rom. 8.
1. Cor. 12. 1.

Spiritum Sanctum à Fi-
lio procedere: Græci
Patres scribunt. Ath.
in Symb. & serm. 4.
contra Ari. Basil. lib.
1. & 3. & contra Eun.
& alii.
Concil. Lateranens.
cap. 1. Lugdunense in
Decr. lib. 6. & Flo-
rentinum in litteris
unionis.

l Jo. 16. 14.

a Actor. 5. 3. Spiritus Sancti divinitas pulcherrimè confirmatur.

b 1. Cor. 12. 6.
Ibidem 11.

c Isai. 6. 8.

d Actor. 28. 25.

e Math. 28. 19.
k Joann. 5. 7.

f 1. Cor. 1. 13.

Vide ex hoc loco pulcherrimam rationem apud D. Greg. Naz. or. 5. de Theolog. quæ est 37. in ordine.

g 1. Joann. 5. 7.

Vide ex hoc loco argumentum apud Aug. lib. 1. Trinit. cap. 6.

a Actor. 16. 7.
i Pet. 1. 11.

b Rom. 8. 9.

c Galat. 4. 6.

d Matth. 10. 20.
e Jo. 15. 25.

f Jo. 14. 25.

De admirandis Spiritus Sancti effectibus, & donis vid. August. lib. de Sermon. Domini. cap. 9. & Gregor. Homil. 19. in Ezech. Trinitatis opera indivisa sunt ad extra. Aug. lib. 1. de Trinit. cap. 4. & in Jo. tract. 20. & alibi frequentar. Cur peculiariter quedam opera Spiritui Sancto tribuantur.

Spiritus Sanctus cur donum vocetur. Aug. in Enchir. c. 17. & lib. 5. de Trinit. c. 15.

g 1. Cor. 4. 7.

Plures sunt Spiritus Sancti effectus.
h Job. 33. 4.
psalm. 32. 6.
i Sap. 1. 7.

cris Spiritus Sanctus nonnunquam spiritus a Christi, interdum spiritus Patris appellatur: modo à Patre, & modo à Filio mitti dicitur, ut æquè à Patre, & Filio procedere non obscure significetur. *b* Qui spiritum Christi non habet, inquit Sanctus Paulus, hic non est eius: & idem spiritum Christi vocat, cum ad Galatas inquit: *c* Misit Deus spiritum filii sui in corda vestra, clamantem, Abba Pater. Apud Sanctum Matthæum spiritus Patris appellatur: *d* Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri: & Dominus in cæna inquit: *e* Paraclitus, quem ego mittam vobis spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Tum alibi eundem Spiritum Sanctum à Patre mittendum affirmat his verbis: *f* Quem mittet Pater in nomine meo. Ex quibus verbis cum processionem Spiritus Sancti intelligamus, perspicuum est, eundem ab utroque procedere. Hæc sunt, quæ de Spiritus Sancti persona tradenda erunt.

7. Cum opera Trinitatis sint indivisa, quare peculiariter quidam effectus, & dona Spiritui Sancto tribuantur.

Docere præterea oportebit, quosdam esse Spiritus Sancti admirabiles effectus, & amplissima quædam munera, quæ ab ipso, tanquam à perenni bonitatis fonte, oriri, & manare dicuntur. Quamvis enim Sanctissimæ Trinitatis opera, quæ extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint; ex iis tamen multa Spiritui Sancto propria tribuantur, ut intelligamus illa in nos à Dei immensa charitate proficisci; nam, cum Spiritus Sanctus à divina voluntate, veluti amore inflammata, procedat; perspicui potest, eos effectus, qui propriè ad Spiritum Sanctum referuntur, à summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut Spiritus Sanctus donum appellatur: nam doni vocabulo significatur id, quod benigne, & gratuito, nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde quæcumque (1) bona, & beneficia à Deo in nos collata sunt (*g* quid autem habemus, quod à Deo, ut inquit Apostolus, non acceperimus?) ea nobis Spiritus Sancti concessu, & munere data esse, pio, & grato animo agnoscere debemus.

8. Qui, qualesve, & quanti sint Spiritus Sancti effectus.

Ejus autem plures effectus sunt; nam *h* ut mundi creationem, *i* creaturarumque rerum propagationem, & gubernationem committamus; de quibus in primo articulo commemoravimus; vivificationem Spiritui Sancto propriè

priè tribui, paulò antè demonstratum est, & Ezechielis testimonio confirmatur: *a* Dabo, inquit, vobis spiritum, & vivetis. Præcipuos tamen, & maximè proprios Spiritus Sancti effectus Propheta enumerat, *b* Spiritum sapientiæ, & intellectus, spiritum consilii, & fortitudinis, spiritum scientiæ, & pietatis: & spiritum timoris Domini: quæ dona Spiritus Sancti vocantur: interdum autem Spiritus Sancti nomen eis tribuitur. Quare sapienter D. Augustinus monet, animadvertendum esse, cum in sacris Litteris hujus vocis Spiritus Sancti mentio fit, ut judicare possimus, tertiam ne Trinitatis personam, an ejus effectus, atque operationes significet: nam hæc duo eodem intervallo distinguenda sunt, quo etiam creatorem à rebus creatis differre credimus. Atque hæc eo diligentius explicanda sunt, quòd ex hisce Spiritus Sancti donis christianæ vitæ præcepta haurimus, sentireque possumus, an Spiritus Sanctus in nobis sit. Verùm præ cæteris ejus amplissimis muneribus gratia illa prædicanda est, quæ nos justos facit, *c* signatque spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Hæc enim mentem nostram artissimo amoris vinculo Dei jungit: ex quo fit, ut summo pietatis studio accensi novam vitam instituamus, ac *d* naturæ divinæ participes effecti, *e* filii Dei nominemur, & verè simus.

a Ezech. 37. 6.

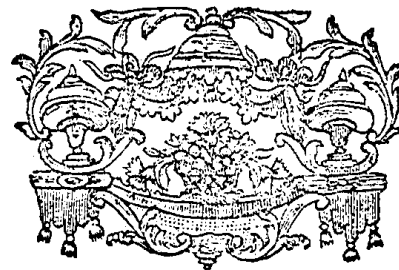
Spiritus Sancti dona
b Isai. 11. 2.

D. Aug. lib. 15. de Trinit. cap. 18. & 19.
Fulg. lib. 2. ad Moa. c. 7. & 8.

Justificatio nostra est Spiritus Sancti signaculum, de qua copiosè agitur Sess. 6. Conc. Trid.

c Ephes. 1. 13.

d 2. Pet. 1. 4.
e 1. Jo. 5. 12.

(1) Bona) Edit. Pat. dona.

DE NONO ARTICULO.

CAPUT X.

Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam,
Sanctorum Communionem.

1. *Quibus de causis nonus articulus omnium frequentissime
populo inculcandus sit.*

De Ecclesia ex veteribus scripserunt Aug. concione a. super Psal. 90. & Cyprian. l. de Unit. Eccl. Cur Prophet. plurius de Ecclesia, quam de Christo sint locuti. Aug. in Psalm. 30. Vide Prophetarum testimonia apud eundem in l. de Util. cred. c. 7. 8. & g. adhuc fuis in l. 17. de Civ. Dei c. 4. 5. 8. 16. 20. & lib. 18. ferè per totum.

Quanta diligentia curare Pastores debeant, ut huius noni articuli veritatem fidelibus explicent, si duo potissimum (1) considerantur, facile cognosci poterit. Primum enim, teste Sancto Augustino, Prophetae plurius, & apertius de Ecclesia, quam de Christo locuti sunt, cum in eo multò plures errare, ac decipi posse, quam in Incarnationis sacramento, præviderent. Neque enim defuturi erant impii, qui ad simæ imitationem, quæ se hominem esse fingit, solos se Catholicos esse profiterentur, & Catholicam Ecclesiam apud se tantum, non minus nefariè, quam superbè affirmarent. Deinde si quis hanc veritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum hæresis periculum effugiet. Non enim, ut quisque primum in fide peccarit, hæreticus dicendus est, sed qui Ecclesie auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cum igitur fieri non possit, ut aliquis se hæresis peste commaculet, si iis fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda (2) proponantur, curent omni studio Pastores, ut fideles cognito hoc mysterio, contra adversarii artes muniti, in fidei veritate perseverent. Pendet autem hic articulus à superiori: quia, cum jam demonstratum sit, Spiritum Sanctum omnis sanctitatis fontem, & largitorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam confitemur.

2.

- (1) *Considerantur*) In multis Edit. *considerentur*.
(2) *Propoantur*) Longè meliùs Ed. Pat. *proponuntur*.

2. *Quid peculiari ratione nomine Ecclesie, quidque generatim denotetur.*

Ac quoniam Ecclesie vocem Latini à Græcis mutuaverunt, post divulgatum Evangelium ad res sacras transtulerunt, quam vim habeat hoc vocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia Evocationem: verum scriptores postea usurparunt pro concilio, & concione. Neque verò refert, utrum populus ille veri Dei, an falsæ religionis cultor extiterit; in Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cum scriba turbas sedasset, dixisset: *a Si quid autem alterius rei queritis, in legitima Ecclesia poterit absolvi*. Legitimam vocat Ecclesiam populum Ephesinum, Dianæ cultui addictum. Neque solum gentes, quæ Deum non noverunt, sed etiam malorum, & impiorum hominum concilia interdum Ecclesia nominantur: *b Odivi*, inquit Propheta, *Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo*. Communi verò deinde sacramentum Scripturarum consuetudine hæc vox ad Rempublicam Christianam, fideliumque tantum congregationes significandas usurpata est: qui scilicet ad lucem veritatis, & Dei notitiam per fidem vocati sunt, ut rejectis ignorantie, & erroris tenebris, Deum verum, & vivum patrem, & sanctè collant, illique ex toto corde inserviant, atque ut unico verbo hæc res tota absolvatur, Ecclesia, ut ait Sanctus Augustinus, est populus fidelis per universum orbem dispersus.

3. *Quæ potissimum mysteria in vocabulo Ecclesie contemplanda offerantur.*

Nec verò levia mysteria in hoc vocabulo continentur. Etenim in Evocatione, quam Ecclesia significat, statim divinæ gratiæ benignitas, & splendor elucet, intelligimusque Ecclesiam ab aliis rebus publicis maxime differre; illæ enim humana ratione, & prudentia nituntur; hæc autem Dei sapientia, & consilio constituta est: vocavit enim nos intimo quidem Spiritus Sancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecus autem Pastorum, & Prædicatorum opera, ac ministerio. Præterea ex hac vocatione quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & possessio, is optimè perspiciet, qui animadverterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, id est congregatio diceretur; nam ut docet Sanctus Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari convenit, terrena, & caduca tantum bona spectaret. Quare merito Christianus populus non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia

Ecclesia est evocatio à verbo græco ἐκκλησία, Et bene Ecclesia dicitur, quia omnes ad salutem vocat, & colligit, aut ait Dominus Levit. cap. 3. 3.

a Actor. 19. 39.

b Psalm. 25. 5. Ecclesia peculiari, & usitata consuetudine significat omnium fidelium multitudinem: ceteræ significationes nominis, Ecclesie exponuntur sect. 9. huius articuli.

Definitio Ecclesie Aug. in Psalm. 140. Vide Cyprianum Ep. 69.

Ecclesia quo à ceteris gentilibus politis differat. Deus qui eam Ecclesiam vocavit. Duplex Ecclesie invocatio.

Finis vocationis varius qui est æternarum rerum post cognitionem possessio.

Aug. in Psalm. 77. & 81.

Ecclesia quo differat à Judæorum republica.

K

quia

74 quia terrenis, & mortalibus rebus contemptis cœlestes, & æternas tantummodo consecratur.

4. Quibus nominibus Christianorum universitas in sacris Litteris descripta invenitur.

Multa præterea nomina, quæ plena sunt mysteriis, ad Christianam rempublicam significandam traducta sunt; nam & *a* domus, & *b* ædificium Dei ab Apostolo vocatur. Si tardavero, inquit ad Timotheum, ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei *viri columna, & firmamentum veritatis.* Domus autem Ecclesia idcirco appellatur, quia sit veluti una familia, quam unus paterfamilias moderatur, & in qua est honorum omnium spiritualium communio. Dicitur etiam *c* grex ovium Christi, quarum ille ostium est, & Pastor: vocatur & sponsa Christi: *d* *Respondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*, inquit Apostolus ad Corinthios. Idem ad Ephesios: *e* *Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam*: ac de matrimonio: *Sacramentum hoc*, inquit, *magnum est; ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Dicitur denique Ecclesia *f* corpus Christi, *g* ut ad Ephesios, *b* & Colosenses licet videre. Et hæc singula plurimum valent ad fideles excitandos, ut se dignos immensa Dei clementia, & bonitate præbeant, qui eos, *i* ut populus Dei esset, elegit.

5. Duæ præcipuè Ecclesie partes recensentur, triumphans una, militans altera.

His verò explicatis, necesse erit singulas Ecclesie partes enumerare, earumque differentias docere, quo magis Deo dilectæ Ecclesie naturam, proprietates, dona, & gratias populus percipiat, & ob eam causam sanctissimum Dei numen laudare numquam internittat. Ecclesie autem duæ potissimum sunt partes, quarum altera triumphans, altera militans vocatur. Triumphans est cætus ille clarissimus, & felicissimus beatorum spirituum, & eorum, qui de Mundo, de Carne, de iniquissimo Demone triumpharunt, & ab hujus vitæ molestiis liberi, ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militans verò Ecclesia est cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris vivunt; quæ ideo militans vocatur, quod illi cum immanissimis hostibus, Mundo, Carne, Satana, perpetuum sit bellum.

6. Ecclesia militans, & triumphans una est.

Neque idcirco tamen duas esse Ecclesias censendum est: sed ejusdem Ecclesie, ut antea diximus, partes duæ sunt, quarum una antecessit, & cœlesti patria jam

a Luc. 6. 48. & 75.
55.
1. Tim. 3. 15.
2. Tim. 2. 20.
Heb. 3. 4.
b Ac ædificium.
Matth. 16. 18.
Rom. 15. 20.
1. Corinth. 3. 9.
Domus Dei cur sit dic-
ta Ecclesia.
Grex ovium.
c Joann. 10. 1. 2.
Sponsa Christi.
d 2. Corinth. 11. 2.
e Ephes. 5. 25.
Vide Cyp. ep. 6. l. 1.
& in l. de Unit. Eccl.
f Ecclesia est corpus
Christi.
Rom. 12. 3. 4.
1. Cor. 12. 12.
g Ephes. 2. 23.
h Col. 1. 24.
i 1. Pet. 1. 9. 10.

De Ecclesia Militante, & Triumphante.
Aug. in Ench. c. 56.
& l. 10. de Civit. Dei, cap. 7.
Triumphans Ecclesia quid sit.
Aug. in Ench. c. 57.
Animæ purgandorum triumphans in spe certat.
Militans Ecclesia.

Aug. l. 12. de Civit. Dei c. 5.
Quia idem Princeps, idem populus, eadem lex: idem civis, & eadem civitas est.

potitur: altera in dies sequitur, donec aliquando cum Salvatore nostro conjuncta, in sempiterna felicitate conquiescat.

7. In Ecclesia militanti duo hominum sunt genera, boni scilicet, & mali.

Jam in Ecclesia Militanti duo sunt hominum genera, bonorum, & improborum: & improbi quidem eorumdem Sacramentorum participes, eandem quoque, quam boni, fidem præstentur, vita, ac moribus dissimiles: boni verò in Ecclesia dicuntur ii, qui non solum fidei professione, & communionione sacramentorum, sed etiam spiritu gratiæ, & charitatis vinculo inter se conjuncti, & colligati sunt: de quibus dicitur: *a* *Cognovit Dominus, qui sunt ejus*; possunt verò etiam homines aliquibus conjecturis opinari, quinam sint, qui ad hunc scire minimè possunt. Quare existimandum non est, Christum Salvatorem de hac Ecclesie parte locutum esse, *b* cum ad Ecclesiam nos remisit, eique ut pareamus, præcepit. Nam cum illa sit incognita, cui certum esse poterit, ad cujus judicium confugiendum, & cujus auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur, & improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum *c* & divinæ Litteræ, & sanctorum virorum scripta testantur: in quam sententiam scriptum est illud Apostoli: *d* *Unum corpus, & unus spiritus.*

8. Ecclesia visibilis est, & bonos, & malos suo sinu concludit.

Hæc autem Ecclesia nota est, *e* ubique supra montem sitæ comparata, quæ undique conspicitur: nam *f* cum illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantum, sed malos etiam complectitur, ut multis parabolis Evangelium docet: veluti cum *g* Regnum Cœlorum, id est Militantem Ecclesiam, simile esse sagenæ in mare missæ commemorat: vel agro, in quo zizania superseminata sunt: vel *h* area, in qua frumentum cum paleis continetur: vel *i* decem virginibus partim fatuis, partim prudentibus. Sed multò ante etiam in *k* area Noe, qua non solum munda, sed etiam imunda animantia concludebantur, hujus Ecclesie figuram & similitudinem licet intueri. Quamvis autem bonos, & malos ad Ecclesiam pertinere Catholica fides verè, & constanter affirmet, ex iisdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, utriusque partis diversam admodum rationem esse, ut enim paleæ cum frumento in area confusæ sunt; vel interdum membra variè inter-

In Ecclesia Militanti duo sunt hominum genera. Vide August. in Brevic. collat. 3.

a 2. Tim. 2. 19.
Electorum Ecclesia est incerta. Consultatur c. 12. sess. 6. Conc. Trid. Decreto de Justificatione: vide item August. tract. 45. in Joann.
b Matth. 18. 17.

c Matth. 3. 12. & 13. 4. 22. 25. & sequent.
1. Cor. 5. 3. 4.
2. Tim. 2. 20.
Greg. Naz. orat. 51. & 52. adv. Apol.
d Ephes. 4. 4.
e Matth. 5. 14.
f Matth. 18. 17.
Ceterum Ecclesiam visibilem esse præter hæc loca, confirmat etiam Numer. 20. 4.

g Matth. 13. 47.

h Matth. 3. 13.
i Matth. 25. 1. 2.

k Genes. 7. 2.
1. Pet. 2. 6.
Luarum Ecclesie partium diversissimam esse ortem. Vide August. tract. 6. in Joann. & serm. 107. de Tempore, & in Psalm. 47.

mortua corpori conjuncta, ita etiam mali in Ecclesia continentur.

9. *Quinam Ecclesie militantis finibus non contineantur.*

Tria hominum genera ab Ecclesia excluduntur, & primo infideles.

a 1. Cor. 5. 13.
b. Hæretici.

c 1. Tim. 1. 19.
Cyprian. in ep. ad Julian.

Sunt tamen in potestate Ecclesie, ut ab ea puniantur.

d Deut. 17. 12.

Rom. 13. 4. unde leges in hæreticos late.

Excommunicati non sunt in Ecclesia.

e Matth. 18. 17. 1. Cor. 5. 4. Antistinum dignitati nihil deperit, etiam si illi mali sint. Joann. 11. Unus autem, &c.

f 1. Cor. 2. 1.

g Galat. 1. 2.

h Col. 4. 16.

i 1. Thess. 1. 1.

Private fidelium familie Ecclesie appellantur.

k Rom. 16. 4.

l 1. Cor. 16. 19.

m Philipp. 1. 2.

n Matth. 18. 17.

Ecclesia pro ipsius prepositis, & pastoribus aliquando usurpatur.

o 3. Reg. 8.

Ecclesia pro loco.

p Deut. 23. & 1. Corin.

12. 10.

Hic Ecclesie proprie accipitur pro omnium fidelium tam bonorum, quam malorum multitudinem.

Prima Ecclesie nota est, ut sit una.

Qua quidem nota ab hereticorum omnium catibus distinguitur.

q Cant. 6. 8.

Ex quo fit, ut tria tantummodo hominum genera, ab ea excludantur: primo infideles, deinde hæretici, & schismatici, postremo excommunicati: a Ethnici quidem quod in Ecclesia nunquam fuerunt, neque eam unquam cognoverunt, nec ullius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt: b Hæretici verò, atque schismatici, quia ab Ecclesia desciverunt: neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quam trasfugæ ad exercitum pertineant, à quo defecerunt. c Non negandum tamen, quin in Ecclesie potestate sint, ut qui ab ea in judicium vocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Postremo etiam, d excommunicati, quod Ecclesie judicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De cæteris autem quamvis improbis, & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseverare dubitandum non est: idque fidelibus tradendum assidue, ut si forte Ecclesie Antistitum vita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate detrahi certò sibi persuadeant.

10. *Nominis Ecclesie significationum varietas.*

Verùm universæ etiam Ecclesie partes Ecclesie nomine significari solent; ut cum Apostolus Ecclesiam, e quæ est Corinthi, f Galatiæ, g Laodicensium, h Thessalonicensium, nominat: privatas etiam fidelium familias Ecclesias vocat: nam i Priscæ, & Aquilæ domesticam Ecclesiam salutari jubet: item alio in loco: k *Salutant vos*, inquit, *in Domino multum Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia*: ad Philemonem l etiam scribens, eandem vocem usurpavit. Interdum quoque Ecclesie nomine ejus præsidēs, ac Pastores significantur: m *Si te non audierit*, inquit Christus, *dic Ecclesie*: quæ in loco præpositi Ecclesie designantur: n sed locus etiam, in quem populus sive ad concionem, sive alicujus rei sacræ causa convenit, Ecclesia appellatur. Præcipuè verò in hoc articulo Ecclesia bonorum simul, & malorum multitudinem, nec præsidēs solum, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

11. *De notis veræ Ecclesie, & primò cur una dicatur.*

Aperiendæ autem sunt fidelibus hujus Ecclesie proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio à Deo affecti sint, quibus contigerit in ea nasci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut una sit: o *Una enim*, inquit, *est columna mea*
una

una est speciosa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longè, latèque diffusa est, ob eas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt: a *Unum enim Dominum, unam fidem, unum Baptisma tantum esse, prædicat*. Unus est etiam ejus rector, ac gubernator, invisibilis quidem Christus, quem æternus Pater dedit b caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ejus: visibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri Apostolorum Principis legitimus successor, tenet.

12. *Quid de Romano Pontifici, visibili Ecclesie Christi capite, sentiendum sit.*

De quo fuit illa omnium Patrum ratio, & sententia consentiens, hoc visibile caput ad unitatem Ecclesie constituendam, & conservandam necessarium fuisse, quod præclare & vidit, & scripsit Sanctus Hieronymus contra Jovinianum iis verbis: *Unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio: & ad Damasum: Facessat invidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, Beatitudini tue, id est Cathedræ Petri communionem consocior; c super illam Petram edificatam Ecclesiam scio. d Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: e si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio. Quod & longè antea ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de unitate Ecclesie loquens ait: *Loquitur Dominus ad Petrum: Ego, Petre, dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Super unum edificat Ecclesiam: & quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, & dicat: f Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum Sanctum: tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem, ab uno incipientem, auctoritate sua disposuit, &c.* Optatus deinde Milevitanus ait: *Ignorantia tibi ascribi non potest scienti in urbe Romana Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus: in quo uno Cathedræ unitas ab omnibus servaretur, ne ceteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent: ut jam schismaticus, & prævaricator esset, qui contra singularem Cathedram alteram collocaret: Post verò Basilii sic scriptum reliquit: *Petrus collocatus est in fundamento: dixit enim: Tu es Christus filius Dei vivi: & vicissim audivit se esse petram: licet enim petra esset, non tamen petra erat, ut Christus. Nam Christus verè immobilis petra, Petrus verò propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur aliis: sacerdos est,***

Cyp. lib. de Unitat. Ecclesie.

a Ephes. 4.

b Ephes. 1. 22.

Post invisibile Ecclesie caput necessario statui visibile caput, colligitur ex Scriptura, in qua Eccl. comparatur exercitui, Cantic. 6. Corpori humano, in quo est caput.

Cant. 7. 3. Regno. Dan. 2. 44. Ovili. Joann. 10. 16. Domini. 1. Tim. 3. 15. Navi. seu arcæ Noe. In his autem omnibus visibilis recte cernitur, ergo & in Ecclesia cerni debet.

e Matth. 16. 28.

f Exod. 12. 22.

g Genes. 22. 23.

f Joann. 20. 21. 22.

Optatus in init. lib. 2. ad Parmenianum.

S. Basil. Rom. 29. quæ est de Penitentia. Christus ita bonus est, & sui natura diffusivus, quod suas dignitates, & munera largitur aliis.

est, & facit sacerdotes: petra est, & petram facit, & quæ sua sunt, largitur servis suis. Postremo vero Sanctus Ambrosius ait: (1) Magna sunt enim Dei munera, qui, non solum nobis quæ nostra fuerant, reparavit, verum etiam, quæ sua sunt propria, concessit: acinde paucis interjectis, sequitur: Magna autem Christi gratia, qui omnia prope vocabula sua discipulis ipsis donavit: a Ego sum, inquit, lux mundi: & id tamen, quo ipse gloriatur, discipulis non enindulsit, dicens: b Vos estis lux mundi. c Ego sum Panis vivus: & d Nos omnes unus panis sumus: e Ego sum vitis vera. Et tibi dicit: f Plantavi te vitem fructuosam omnem veram. g Petra est Christus; bibebant enim de spiritali sequenti petra, petra autem erat Christus. Et jam discipulo suo hujus vocabuli gratiam non negavit, h ut & ipse sit Petrus, quod de petra habeat soliditatem constantiæ, fidei firmitatem.

13. Quomodo præter Christum Ecclesia uno capite visibili indigeat.

Si quis objiciat, Ecclesiam uno capite, & sponso Jesu Christo contentam, præterea nullum requirere, in promptu responsio est: ut enim Christum Dominum singulorum sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam præbitorem habemus; (nam i ipse est, qui baptizat, k & qui absolvit, & tamen l is homines sacramentorum externos instituit) sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis vicarium, & ministrum præfecit: nam cum visibilis Ecclesia visibili capite egeat, ita Salvator noster Petrum universi fidelium generis caput, & Pastorem constituit, m cum illi oves suas pascendas verbis amplissimis commendavit, ut qui ei successisset, eandem planè totius Ecclesiæ regendæ, & gubernandæ potestatem habere voluerit.

14. Cur Ecclesia una dicatur, alias rationes subjungit.

Unus præterea, idemque est n spiritus inquit Apostolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporis membris vitam, impertitur. Ad quam unitatem servandam cum Ephesios hortaretur, inquit: o Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis: unum corpus, & unus spiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab una anima

(1) Magna sunt, &c. Hæc, & quæ sequuntur, usque ad ea verba si quis objiciat, omittuntur in Ed. Manutiana, Paris. Lovan. & Lugd. & est lacuna, cujus mentio facta est in Epistola Typographi ad Lectorem.

Tab. 6. Comm. in Lucam cap. 9.

a Joann. 8. 12.
b Matth. 5. 14.
c Joann. 6. 41.
d 1. Cor. 10.
e Joann. 15.
f Jerem. 2.
g 1. Corinth. 10.

h Matth. 16. Matth. 7.

i 1. Joann. 7. 33.
k Psalm. 43. 25.
l 1. Cor. 4. 1.

m Joann. 21. 15. In Petro omnes Roman. Pontif. primatum super omnem Ecclesiam acceperunt. Iren. lib. 5. cap. 3.

n 1. Cor. 12. 11.

o Ephes. 4. 3.

aluntur, quæ oculis visum, auribus auditum, & aliis sensibus diversa vires subministrat; ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus compositum est. a Una quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam vocati sumus; siquidem omnes eandem rem, nempe æternam, & beatam vitam speramus. Una est denique fides, quæ omnibus tenenda est, ac præferenda: b Non sint, inquit Apostolus, in vobis schismata: atque unum baptisma, quod quidem est Christianæ fidei sacramentum.

15. De secunda nota Ecclesiæ, quæ dicitur Sancta.

Altera proprietas Ecclesiæ est, ut sit sancta: quod à Principe Apostolorum accepimus eo loco; c Vos autem genus electum, gens sancta. Appellatur autem Sancta, quod consecrata, dedicataque sit: sic enim cetera hujusmodi, quamquam corporea sint, sancta vocari consueverunt, cum divino cultui addita, & dedicata sunt: cujus generis sunt in lege veteri d vasa, e vestes, & f altaria, in qua primogeniti quoque, g qui Deo altissimo dedicabantur, sancti sunt appellati. Nec mirum cuiquam videri debet, Ecclesiam dici sanctam, tamen i multos peccatores continet. b Sancti enim vocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, quive se, fide, & baptismo suscepto, Christo consecrarunt: quamquam in multis offendunt, & quæ pollutici sunt, non præstant: quemadmodum etiam, qui artem aliquam proferunt, etsi artis præcepta nos servent, nomen tamen artificium retinent. Quare D. Paulus Corinthios i sanctificatos, & sanctos appellant, in quibus nonnullos fuisse perspicuum est, quos ut carnales, k & gravioribus etiam nominibus, acriter objurgat. Sancta etiam dicenda est, quod veluti corpus cum sancto capite Christo Domino l totius sanctitatis fonte conjungitur, m à quo Spiritus Sancti charismata, & divinæ bonitatis divitiæ diffunduntur. Præclare Sanctus Augustinus interpretans verba illa Prophætæ: n Custodi animam meam, quoniam Sanctus sum: Audeat, inquit, & corpus Christi, audeat & unus ille homo, clamans à finibus terræ, cum capite suo, & sub capite suo dicere; Sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam Baptismi, & remissionis peccatorum. Ac paulo post: Si Christiani omnes, & fideles, in Christo baptizati, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit: o quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: si membra sunt facti corporis ejus, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt injuriam, cujus membra sancta sunt. Accedit etiam, quod sola Ec-

a Ephes. 4. 4.
1. Corinth. 9. 10.

b 1. Corinth. 1. 10. Ephes. 5.

c 1. Pet. 2. 9.

Prima ratio cur sancta dicatur. Ecclesiæ sanctitatem ostenderunt Justinus Martyr in utraque apologia, & Tertullian. in apologia. Amb. lib. Comm. in Luc. cap. 1.
d Num. 31. 6.
e Exod. 28. 2. & 29. 19.

f Exod. 30. 3.
g Exod. 34. 19.
h 1. Rom. 7.

i 1. Corinth. 7. 2.
2. Corinth. 7. 1.

k 1. Corint. 5. 1. Secundaratio.

l Dan. 9. 24.
m Ephes. 2. 24.

S. August. in Psalm. 85. 2.
n Psalm. 85. Vide etiam Amb. lib. 1. Comm. in Lucan. 1. Reg. 2.

o Rom. 6. 3. Galat. 3. 27. Tertia ratio. Greg. lib. 25. Moral. cap. 66.

cle-

Sancta dicitur Ecclesia, quia firma semper de stabilis perseveravit ab Adam incipiens usque ad finem mundi duratura: Psalm. 47. Sicut audivimus, sic &c.

Vel ideo Sancta, quia fundata sanguine Christi, & Sanctorum.

Ecclesiam ab antiquissimis temporibus universalem fuisse tradunt Tertul. contra Judaeos S. Aug. serm. 131. & 181. de Tempore.

a Col. 3. 11.

b Apoc. 5. 9.

c Psalm. 2. 8.

Aug. 1. de Agone Christi, cap. 29. & epist. 161.

d Psalm. 86. 4.

1. Raab. pro Ægypto in Scripturis sumitur, ut Isai. 57.

e Ephes. 2. 20.

f Ibid. 14.

g Ibid. 17.

Extra Ecclesiam nulla est salus. Cyprian. d. Simp. prel. Aug. serm. 181. de Tempore.

h Genes. 7. 2.

Ecclesie vere à falsa distinguenda certissima regula. Hæ sunt ergo vere Ecclesie notæ, quod una, quod Sancta, quod Catholica, & quod Apostolica: una, quod sibi consentiens in omni fidei doctrina: Sancta, quia stabilis, & perseverans: Catholica, quia ubique diffusa omne genus hominum comprehendit, & quia generaliter omne genus peccatorum curat, & proligat: ac denique Apostolica, quia omne virtutis genus possidet.

clesia legitimum sacrificii cultum, & salutarem habet sacramentorum usum, per quæ tanquam efficacia divinæ gratiæ instrumenta, Deus veram sanctitatem efficit: ita ut quicumque verè sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non possint. Pater igitur, Ecclesiam esse sanctam, ac sanctam quidem, quoniam Corpus est Christi, à quo sanctificatur, cujusque Sanguine abluitur.

16. Qua ratione Ecclesia Christi sit Catholica.

Tertia proprietates Ecclesiæ ea est, ut Catholica nempe universalis vocetur: quæ appellatio verè illi tributa est: quoniam, ut testatur Sanctus Augustinus: *A solis ortu usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur.* Neque enim, ut in humanis rebus publicis, aut hæreticorum conventibus, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Ecclesia definita est: verum omnes homines, a sive illi barbari sint, sive Scytæ, sive seri, sive liberi, sive masculi, sive foeminae, charitatis sinu complectitur. Quare scriptum est: *b Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum.* De Ecclesia dicit David: *c Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Item: *d Memor ero Raab, & Babylonis scientium me, & Homo natus est in ea.* Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc usque diem fuerunt, quive futuri sunt, quandiu mundus extabit, veram fidem profitentes, ad eandem Ecclesiam pertinent, e quæ super fundamento Apostolorum fundata est, ac Prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Christo, *f* qui fecit utraque unum, *g* & pacem iis, qui propè, & iis, qui longè, annuntiavit, constituti sunt, & fundati. Universalis etiam ob eam causam dicitur, quod omnes, qui salutem æternam consequi cupiunt, eam tenere, & amplecti debeant, *h* non secus ac qui arcam, ne diluvio perirent, ingressi sunt. Hæc igitur veluti certissima regula tradenda est, qua vera, & falsa Ecclesia judicetur.

17. Quo pacto Ecclesia Christi etiam Apostolica dicatur.

Sed ex origine etiam, quam revelata gratia ab Apostolis ducit, Ecclesiæ veritatem agnoscimus; siquidem ejus doctrina veritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab Apostolis jam olim tradita, & in omnem orbem terrarum disseminata. Ex quo fit, ut nemo dubitare possit, impias hæreticorum voces longè à veræ Ecclesiæ fide abesse, cum doctrinæ Ecclesiæ, quæ ab Apostolis ad hanc diem prædicata est, adversentur: Quare, ut omnes intelligerent, quænam esset Ecclesia Catho-

tholica, Patres in Symbolo illud divinitus addiderunt, *Apostolica.* Etenim Spiritus Sanctus, qui Ecclesiæ præsidet, eam non per aliud genus ministrorum, quam per Apostolicum, gubernat. Qui Spiritus primum quidem Apostolis tributus est, deinde verò summa Dei benignitate semper in Ecclesia mansit.

18. Ecclesia in fidei, aut morum dogmatibus errare non potest.

Sed quemadmodum hæc una Ecclesia errare non potest in fidei, ac morum disciplina tradenda, cum à Spiritu Sancto gubernetur: ita ceteras omnes, quæ sibi Ecclesiæ nomen arrogat, ut quæ Diaboli spiritu ducantur, in doctrinæ, & morum perniciosissimis erroribus versari necesse est.

19. Quibus præcipuè figuris Christi Ecclesia in veteri Testamento adumbrata sit.

Sed, quoniam magnam vim habent figuræ veteris Testamenti ad excitandos fidelium animos, revocandamque rerum pulcherrimarum memoriam, cujus rei potissimum causa Apostoli his usi sunt: illam quoque doctrinæ partem, quæ magnas utilitates habet, Parochi non prætermittent. In his autem illustrem significationem habet arca Noe, quæ ob eam rem tantum divino jussu constructa est, ut nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet, quam Deus sic constituit, ut quicumque per Baptismum illam ingrederentur, ab omni mortis æternæ periculo tui esse possent; qui verò extra illam essent, quemadmodum iis evenit, qui (1) in arcam recepti non sunt, suis sceleribus obruerentur. Alia figura est magna illa civitas Hierusalem, cujus nomine Scripturæ sæpius Sanctam Ecclesiam significant. Nimirum in illa sola offerre Deo sacrificia licebat, quia in sola etiam Dei Ecclesia, neque extra eam usquam, verus cultus, verumque sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo possit.

20. Qua ratione credere Christi Ecclesiam ad articulos pertinere.

Jam illud etiam extremo loco de Ecclesia docendum erit, quam ratione nos credere Ecclesiam, ad articulos fidei pertinere. Nam etsi quivis ratione, & sensibus percipit, Ecclesiam, id est, hominum conventum, in terris esse, qui Christo Domino addicti, & consecra-

Matth. 28. Ecclesia errare non potest.
1. Tim. 3. 15.
Tert. de Præscript.
Aug. lib. 1. contra Cresc. cap. 33.

Arca Noe fuit Ecclesiæ figura, Gen. 6.
1. Pet. 3. 20. vide Aug. lib. 15. Civit. c. 26. & 27.

Hierusalem figura Ecclesiæ.
Psalm. 121. 3.
Isai. 33. 60. 20. & 62.
Galat. 4. 2. 5.
Extra Ecclesiam Catholicam non est verus Dei cultus, verumque sacrificium.
Aug. serm. 1. 186. de Temp.

Dubium.

Responsio.

(1) In arcam) sic omnes Edit. præter Rom. quæ minus latinè habet in arca.

ti sunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse videatur, cum nec Judæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento Ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non illis rationibus convicta, intelligere potest. Cum igitur hic articulus non minus, quam ceteri, intelligentiæ nostræ facultatem, & vires superet, jure optimo confitemur nos Ecclesiæ ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cognoscere sed fidei oculis intueri.

21. *Quæ, quot, & quanta sint, quæ in Ecclesia esse credere iubemur.*

Neque enim homines hujus Ecclesiæ auctores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui eam a super firmissimam petram ædificavit, teste Propheta, *b Ipse fundavit eam Altissimus* quam ob causam *c Hæreditas Dei, & d Dei* populus appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est, sed divino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ viribus comparari non potest, ita etiam fide solum intelligimus, in Ecclesia *e* claves regni cælorum esse, eique potestatem peccata remittendi, *f* excommunicandi, *g* verumque Christi corpus consecrandi traditam: deinde cives, *h* qui in ea morantur, non habere hic civitatem permanentem, sed futuram inquirere. Unam igitur Ecclesiam sanctam, & Catholicam esse, necessariò credendum est.

22. *Non ut in Deum, ita in Ecclesiam credendum est.*

Tres enim Trinitatis personas, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum ita credimus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem mutata dicendi forma, sanctam, & non in sanctam Ecclesiam credere profitemur, ut hac etiam diversa loquendi ratione, Deus omnium effector à creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt, beneficia, divinæ bonitati accepta referamus.

23. *De extrema huius articuli clausula, Sanctorum Communionem.*

Sanctorum Communionem. Cum Sanctus Joannes Evangelista de divinis mysteriis ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: *i Ut & vos, inquit, societatem habeatis nol scum, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio ius Iesu Christo.* Hæc societas in communionem Sanctorum sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. Utinam verò in eo explicando Ecclesiarum præsidēs & Pauli, & aliorum Apostolorum di-

^a Matth. 16. 18.
^b Psalm. 86. 5.
^c Psalm. 2. 8. & 32.
^d 77. 62.
^e Psalm. 27. 8. & 28. 11.

^f Matth. 16. 19. & Joann. 20. 23.
^g 1. Corinth. 5. 3.
^h Lucæ 22. 29.
ⁱ Heb. 13. 14.

Potestas Ecclesiæ à Deo processit. Credimus Ecclesiam, sed non in Ecclesiam. Vide August. tract. 29 in Joann. & serm. 61. de Verbis Domini.

Quanti sit momenti hanc particulam rite explicari.

ⁱ 1. Joann. 1. 3.

^a Rom. 12. 4.
^b 1. Corinth. 12. 12.
^c 2. Corinth. 3. 13.
^d Ephes. 4. 15.

ligentiam imitarentur: est enim non solum quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, sed etiam, quis usus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat; omnia enim ejus rei causa pervestiganda sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam, & beatam societatem Sanctorum admittamur, admissique constantissimè perseveremus, a cum gaudio gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine.

24. *Explicatio alterius particulæ: & in quo consistat Sanctorum Communio.*

In primis igitur fideles docendi sunt, hunc articulum esse illius, qui de una Sancta Ecclesia Catholica antea positus est, veluti explicationem quandam. Unitas enim spiritus, à quo illa regitur, efficit, ut quidquid in eam collatum est, commune sit. Omnium enim Sacramentorum fructus ad universos fideles pertinet: quibus Sacramentis, veluti sacris vinculis, Christo connectuntur, & copulantur, & maximè omnium Baptismo, quo, tantquam janua, in Ecclesiam (1) ingredimur. Hac autem Sanctorum communionem Sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis verbis, *Confiteor unum baptisma*: Baptismum verò in primis Eucharistia, & deinceps cetera Sacramenta consequuntur; nam etsi hoc nomen omnibus Sacramentis convenit, cum Deo nos conjungant, illiusque participes, cujus gratiam recipimus, efficiant; magis tamen proprium est Eucharistiæ, quæ hanc efficit communionem.

25. *Participatio meritorum est in Ecclesia.*

Sed alia etiam communio in Ecclesia cogitanda est. Quæcumque enim piè, sanctèque ab uno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, & ut illis prosint, *b* charitate, quæ non quarit, quæ sua sunt, efficitur. Id verò (2) cum Sancti Ambrosii testimonio comprobatur, qui locum illum Psalmi explanans: *c Particeps ego sum omnium timentium te*, ita inquit: *Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic conjunctum omnibus timentibus Deum. Quare Christus eam nobis orandi formam præscripsit, ut dicremus: d Panem nostrum: non meum: ac reliqua ejus generis, non nobis tantum, sed omnium salutis, & commodis prospicientes.* At verò hæc bonorum com-

(1) *Ingedimur* Ed. Patav. *ingrediuntur.*

(2) *Cum S. Ambrosii testimonio* magis latinè Edit. Patavin. omittit præposit. *cum.*

L 2

Vide item Aug. in Joann. tract. 31.

^a Colos. 1. 12.
^b Psalm. 35.

Christianorum communitas. Sacramenta sunt sacra vincula.

Vide Aug. lib. 19. contra Faust. cap. 11. Sanctorum Communio in Sacramentorum Communionem præcipue spectatur. Synab. Const. Eucharistia Communio cur proprie dicatur. Dam. lib. 4. de Fid. Orthod. cap. 14. in fin.

Charitate efficitur particeps omnium bonorum, quæ in Ecclesia sunt. ^b 1. Corinth. 13. 5. S. Ambros. in Psalm. 118. serm. 8. ^c Psalm. 118.

^d Matth. 6. 11.

ti sunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse videatur: cum nec Judæi, nec Turcæ quædem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento Ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non illis rationibus convicta, intelligere potest. Cum igitur hic articulus non minus, quam ceteri, intelligentiæ nostræ facultatem, & vires superet, jure optimo confitemur nos Ecclesiæ ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cognoscere sed fidei oculis intueri.

21. *Quæ, quot, & quanta sint, quæ in Ecclesia esse credere iubemur.*

Neque enim homines hujus Ecclesiæ auctores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui eam a super firmissimam petram ædificavit, teste Propheta, *b Ipse fundavit eam Altissimus* quam ob causam *c Hæreditas Dei, & d Dei populus* appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est, sed divino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ viribus comparari non potest, ita etiam fide solùm intelligimus, in Ecclesia *e* claves regni cœlorum esse, eique potestatem peccata remittendi, *f* excommunicandi, *g* verumque Christi corpus consecrandi traditam: deinde cives, *b* qui in ea morantur, non habere hic civitatem permanentem, sed futuram inquirere. Unam igitur Ecclesiam sanctam, & Catholicam esse, necessariò credendum est.

22. *Non ut in Deum, ita in Ecclesiam credendum est.*

Tres enim Trinitatis personas, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum ita credimus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem mutata dicendi forma, sanctam, & non in sanctam Ecclesiam credere profitemur, ut hac etiam diversa loquendi ratione, Deus omnium effector à creatis rebus distinguatur, præclaræque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt, beneficia, divinæ bonitati accepta referamus.

23. *De extrema huius articuli clausula, Sanctorum Communionem.*

Sanctorum Communionem. Cum Sanctus Joannes Evangelista de divinis mysteriis ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: *i Ut & vos, inquit, societatem habeatis nol scum, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio ius Iesu Christo.* Hæc societas in communiōe Sanctorum sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. Utinam verò in eo explicando Ecclesiarum præsides & Pauli, & aliorum Apostolorum di-

^a Matth. 16. 18.
^b Psalm. 36. 5.
^c Psalm. 2. 8. & 32.
^d 77. 62.
^e Psalm. 27. 8. & 28.
21.

^f Matth. 16. 19. & 28.
Joann. 20. 23.
^g 1. Corinth. 5. 3.
^h Lucæ 22. 29.
ⁱ Heb. 13. 14.

Potestas Ecclesiæ à Deo processit. Credimus Ecclesiam, sed non in Ecclesiam. Vide August. tract. 29 in Joann. & serm. 61. de Verbis Domini.

Quanti sit momenti hanc particulam ritè explicari.
ⁱ 1. Joann. 1. 3.

^k Rom. 12. 4.
^l 1. Corinth. 12. 12.
^m 2. Corinth. 3. 13.
Ephes. 4. 15.

ligentiam imitarentur: est enim non solùm quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, sed etiam, quis usus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat; omnia enim ejus rei causa pervestiganda sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam, & beatam societatem Sanctorum admittamur, admissique constantissimè persaveremus, a cum gaudio gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine.

24. *Explicatio alterius particulæ: & in quo consistat Sanctorum Communiō.*

In primis igitur fideles docendi sunt, hunc articulum esse illius, qui de una Sancta Ecclesia Catholica antea positus est, veluti explicationem quandam. Unitas enim spiritus, à quo illa regitur, efficit, ut quidquid in eam collatum est, commune sit. Omnium enim Sacramentorum fructus ad universos fideles pertinet: quibus Sacramentis, veluti sacris vinculis, Christo connectuntur, & copulantur, & maximè omnium Baptismo, quo, tanquam janua, in Ecclesiam (1) ingredimur. Hac autem Sanctorum communiōe Sacramentorum communiōem intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis verbis, *Confiteor unum baptisma*: Baptismum verò in primis Eucharistia, & deinceps cetera Sacramenta consequuntur; nam etsi hoc nomen omnibus Sacramentis convenit, cum Deo nos jungant, illiusque participes, cujus gratiam recipimus, efficiant; magis tamen proprium est Eucharistiæ, quæ hanc efficit communiōem.

25. *Participatio meritorum est in Ecclesia.*

Sed alia etiam communiō in Ecclesia cogitanda est. Quæcumque enim piè, sanctèque ab uno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, & ut illis prosint, *b* charitate, quæ non quærit, quæ sua sunt, efficitur. Id verò (2) cum Sancti Ambrosii testimonio comprobatur, qui locum illum Psalmi explanans: *c Particeps ego sum omnium timentium te*, ita inquit: *Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic conjunctum omnibus timentibus Deum.* Quare Christus eam nobis orandi formam præscripsit, ut dicemus: *d Panem nostrum: non meum: ac reliqua ejus generis, non nobis tantum, sed omnium salutis, & commodis prospicientes.* At verò hæc bonorum com-

(1) *Ingrēdimur* Ed. Patav. *ingrediuntur.*
(2) *Cum S. Ambrosii testimonio* magis latinè Edit. Patavin. omittit præposit. *cum.*

Vide item Aug. in Joann. tract. 31.

^a Colos. 1. 12.
Psalm. 35.

Christianorum communitas. Sacramenta sunt sacra vincula.

Vide Aug. lib. 19. contra Faust. cap. 11. Sanctorum Communiō in Sacramentorum Communiōe præcipue spectatur. Synab. Const.

Eucharistia Communiō cur proprie dicatur. Dam. lib. 4. de Fid. Orthod. cap. 14. in fin.

Charitate efficiuntur participes omnium bonorum, quæ in Ecclesia fiunt.

^b 1. Corinth. 13. 5. S. Ambros. in Psalm. 118. serm. 8.
^c Psalm. 118.

^d Matth. 6. 11.

2 Rom. 12. 4. 5.
1. Corinth. 12. 13.
Ephes. 4. 10.

2. Corinth. 12. 15.

2 Ephes. 1. 23.
Coloss. 1. 18.
Functionum in Ec-
clesia varietas.
2. 1. Cor. 12. 28.
Ephes. 4. 11.

Sceleribus capitalibus
obstricti fructum spi-
ritualem non perci-
piunt, hoc potest
colligi ex 1. Joann. 2.
& Aug. super Psalm.
70. conc. 2.

Gratie gratis date in
Ecclesia etiam com-
munes.
2. 1. Cor. 12. 8. 9.

Eccles. 30. 9.

communicatio, *a* membrorum humani corporis aptissima similitudine in Sacris litteris sæpe demonstratur: nam in corpore multa sunt membra; sed, etsi multa sunt, unum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec verò omnia eandem dignitatem habent, *b* aut æquè utiles, & decoras functiones exequentur, nullique suum, sed totius corporis commodum, atque utilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se, & connexa sunt, ut, si unum aliquod dolore afficitur, cetera item naturæ cognitione, & consensu doleant: si contra benè affectum est, communis sit omnibus ille jucunditatis sensus. Atque hæc eadem in Ecclesia licet contemplari; in qua, etsi diversa sunt membra, nempe varix nationes, Judæorum, Gentium, liberi, & servi, pauperes, & divites, cum tamen Baptismo initiantur, unum corpus cum Christo fiunt, *c* cujus ille caput est. Unicuique præterea in hac Ecclesia suum munus assignatum est. Ut enim alii in ea *d* Apostoli, alii Doctores, omnes verò publicæ utilitatis causa sunt constituti: ita aliorum est præesse, ac docere; aliorum item parere, & subjectos esse.

26. *Scelerati in Ecclesia participatione bonorum spiritualium non gaudent.*

At verò tot, tantisque muneribus, ac bonis divinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate vitam Christianam degunt, justique, & cari Deo sunt. Membra verò mortua, nimirum homines sceleribus obstricti, & à Dei gratia alienati, hoc quidem bono non privantur, ut hujus corporis membra esse desinant, sed cum sint mortua, fructum spirituale, qui ad justos, & pios homines pervenit, non percipiunt: tametsi, cum in Ecclesia sint, ad amissam gratiam, vitamque recuperandam ab iis adjuvantur, qui spiritu vivunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest, qui omnino ab Ecclesia sunt præcisi.

27. *Gratia gratis data, & cetera Dei dona toti Ecclesie sunt communia.*

Nec verò tantum communia sunt ea dona, quæ homines caros Deo, ac justos reddunt, sed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur *e* scientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cetera hujus generis: quæ dona malis etiam hominibus, non privatæ, sed publicæ utilitatis causa, ad ædificandam Ecclesiam conceduntur: nam sanitatis gratia, non illius, qui ea præditus est, sed ægroti curandi causa tributa est. Ac nihil tandem à verè Christiano homine possidetur, quod

quod sibi cum ceteris omnibus commune esse non existimare debeat: quare ad sublevandam indigentium miseriam prompti, ac parati esse debent. Nam, *a* qui hujusmodi bonis ornatus est, si viderit fratrem suum egere, nec illi subvenit, is Dei charitatem non habere planè convincitur. Quæ cum ita se habeant, satis constat eos, qui in hac sancta communione sunt, quadam felicitate perfrui, & verè illud dicere posse: *b* *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atriis Domini. Et c* *Beati, qui habitant in domo tua Domine.*

a Joann. 3. 17.
Jacob 2. 15.

b Psalm. 83. 2.

c Ibid. 5.

DE DECIMO ARTICULO.

CAPUT XL

Remissionem peccatorum.

1. *Quomodo necessarium sit credere remissionem peccatorum esse in Ecclesia.*

Nemo est, qui, cum videat hunc articulum de remissione peccatorum in ceteris fidei articulis numeratum esse, dubitare possit, eo non solum divinum aliquod mysterium, sed etiam ad salutem comparandam maximè necessarium, contineri; nam antea declaratum est, sine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Christianam pietatem aditum patere. Verum, si id, quod per se omnibus notum esse debet, aliquo etiam testimonio confirmandum videatur, satis illud erit, quod Salvator noster paullo ante ascensum in cælum de ea re testatus est, cum discipulis sensum aperuit, ut intelligerent Scripturas: *d* *Oportebat, inquit, Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & predicari in nomine ejus penitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Ierosolyma.* Quæ verba si Parochi animadverterint, facillè intelligent cum cetera quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint, tum verò precipuè hujus articuli diligenter explicandi magnam eis a Domino necessitatem impositam esse.

Sine certa articulo-
rum fide
Salvatur.

In præfatione

2. Lucæ 24. 46.
Jani. 53. 5. 6.
Dan. 9. 24.
Matth. 1. 23.
Joan. 1. 29.
Act. 13.

2. *In Ecclesia veram esse remittendorum peccatorum potestatem.*

Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere, non solum peccatorum remissionem in Catholica Ecclesia reperiri, de qua Isaias prædixerat: *a Populus, qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas: sed etiam potestatem peccata remittendi in ea esse: quæ si rite, & secundum leges à Christo Domino præscriptas Sacerdotes utantur; verè peccata remitti, & condonari credendum est.*

3. *Qua ratione peccata in Ecclesia remittantur.*

Hæc autem venia, cum primum fidelem profitentes sacro Baptismo abluimur, adeo comulatè nobis datur, ut nihil aut culpæ delendum, sive ea origine contracta, sive quid propria voluntate commissum sit, aut pœnæ persolvendum relinquatur. Verùm per Baptismi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmitate liberatur: quin potius (cum unicuique (1) adversus concupiscentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non desinit, pugnandum sit) vix ullum reperias, qui vel tam acriter resistat, vel tam vigilanter salutem suam tueatur, ut omnes plagas vitare possit.

4. *Præter Baptismum remitti peccata in Ecclesia virtute clavium ostenditur.*

Cum igitur necesse fuerit, in Ecclesia potestatem esse peccata remittendi, alia etiam ratione, quam Baptismi sacramento, claves regni cælorum illi conceditæ sunt, quibus possint unicuique pœnitenti, etiamsi usque ad extremum vitæ diem peccasset, delicta condonari. Clarissima hujus rei testimonia in Sacris litteris habemus; nam apud Sanctum Matthæum Dominus ita ad Petrum loquitur: *b Tibi dabo claves regni cælorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis. Item: c Quæcumque alligaveritis super terram, erunt soluta & in cælo.* Deinde Sanctus Joannes testatur, Dominum, cum insufflasset Apostolis, dixisse: *d Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.*

5. *Nullis certis peccatis, & temporibus potestas remittendi peccata circumscriptur.*

Neque verò existimandum est, hanc potestatem certis qui-

(1) *Unicuique*) Ed. Pat. *unicuique nostrum.*

quibusdam peccatorum generibus definitam esse; nullum enim tam nefarium facinus vel admitti, vel cogitari potest, cujus remittendi potestatem sancta Ecclesia non habeat: quemadmodum etiam nemo adeo improbus, & scelestus fuerit, quem a si errorum suorum verè pœniteat, certa ei veniæ spes proposita esse non debeat. Sed neque hæc eadem potestas ita circumscriptur, ut præfinito solum aliquo tempore ea uti liceat: nam quacumque hora peccator ad sanitatem redire voluerit, rejiciendum non esse docuit *b* Salvator noster, cum Principi Apostolorum interroganti, quoties peccatoribus ignoscendum esset, an septies, respondit: *Non septies: sed usque septuagies septies.*

6. *Non omnibus Christianis potestas remittendi peccata est concessa.*

Verùm si ministros divini hujus potestatis spectemus, ea minus latè patere videbitur, Dominus enim non omnibus, sed Episcopis tantum, & Sacerdotibus tam sancti muneris potestatem dedit. Idem etiam censendum erit, quod ad rationem ejus potestatis exercendæ pertinet; nam per Sacramenta solum, si eorum forma servetur, peccata remitti possunt: aliter verò nullum jus à peccatis solvendi Ecclesiæ datum est: ex quo sequitur, tum Sacerdotes, tum Sacramenta ad peccata condonanda, veluti instrumenta valere, quibus Christus Dominus auctor ipse, & largitor salutis, remissionem peccatorum, & justitiam in nobis efficit.

7. *Quantum sit munus remittendorum peccatorum Ecclesiæ concessum.*

Ut autem fideles cœleste hoc munus, quod singulari in nos Dei misericordia Ecclesiæ donatum est, magis suspiciant, atque ad ejus usum, & tractationem ardentiori pietatis studio accedant, conabitur Parochus hujus gratiæ dignitatem, & amplitudinem demonstrare. Ea autem ex hoc potissimum perspicitur, si cujus virtutis sit peccata remittere, & homines ex injustis justos reddere, diligenter expositum fuerit. Constat enim, infinita, & immensa Dei vi hoc effici: quam eandem in excitandis mortuis, & in mundi creatione necessariam esse credimus. Quod si etiam, ut Augustini sententia confirmatur, majus opus existimandum est, aliquem ex impio pium facere, quam cœlum, & terram ex nihilo creare, cum ipsa creatio non nisi ex infinita virtute possit existeret; consequens est, ut multò magis peccatorum remissio infinitæ potestati tribuenda sit.

Vide Amb. lib. 1. de Pœnit. cap. 1. & 2. Aug. in Ench. c. 83.

a Ezech. 18. 21.

b Matth. 18. 21. Species tribuitur Spiritui Sancto 77. Christo, qui in 77. generatione incarnatus est, & ideo Christus in quantum Deus auctoritative, & in quantum homo meritorie remittit peccata. Ambros. lib. 8. in Lucam cap. 71.

Justificatio peccatorum est infinite Dei potentie opus. Rom. 8. 23. 1. Cor. 6. 11. D. Aug. tract. 72. in Joan. & colligitur etiam ex Psalm. 144. 9.

a Isai. 53. 24. Joann. 20. 23. Cyprin. l. 1. ep. 2. ad Cornelium. Chrysost. lib. 3. de Sacra Ap. l. 50. Homil. 49. Iren. lib. 3. cap. 13. Culpa omnis, & pœna in Baptismo remittitur. Hæc latius ubi de Baptismo agetur. Baptismo non tollitur concupiscentia. Conc. Trident. sess. 5. can. 5. Aug. lib. de Pecc. mer. cap. 28. & 1. de Civit. cap. 25.

b Matth. 16. 19.

c Matth. 18. 18.

d Joann. 20. 23. Psalm. 147.

Potestatis remittendi peccata amplitudo.

8. Nullus præter solum Deum propria auctoritate peccata remittit.

Solus Deus peccata remittit, quod similitudine declaratur. Aug. lib. 7. de Peccat. merit. cap. 23. & Hom. 23. in lib. 50. Hom. Amb. lib. 2. de Cain, & Abel cap. 4. a Isai. 43. 25. Matth. 9. 3. Marc. 2. 71.

z Matth. 6. 12.
Lucæ 16.

Christus ut homo potestatem habuit remittendi peccata excellenter. Vide D. Thom. 3. p. 2. q. 64. art. 3. z Matth. 9. 6. Marc. 2. 9.

z Joann. 21. 23.

Christi Sanguine peccata remittit. z Matth. 6. e Rem. 3. 24. Ephes. 1. 7. Apoc. 1. & 5. 7. 21. j 1. Pet. 3. 18.

z 1. Pet. 1. 18.

Quare verissimas esse priscorum Patrum voces agnoscimus, quibus consentitur ab uno Deo peccata hominibus condonari, neque ad alium auctorem, quam ad summam ejus bonitatem, & potentiam, tam mirificum opus referendum esse: a Ego sum, inquit ipse Dominus per Prophetam, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas. Nam scelerum remittendorum eadem ratio videtur esse, quam in pecunia debita servare oportet. Quemadmodum igitur à nemine, nisi à creditore pecunia, quæ debetur, remitti potest; ita cum uni Deo peccatis obstricti simus (siquidem quotidie oramus, b Dimitte nobis debita nostra) perspicuum est, à nemine præter illum debita nobis condonari posse.

9. Potestas remittendi peccata ante Christum natum nulli mortalium concessa fuit.

Hoc verè admirabile, & divinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum est. Primus omnium Christus, Salvator noster, ut homo, cum idem Deus verus esset, hoc munus à cœlesti Patre traditum accepit. c Ut sciatis, inquit, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait tunc Paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Cum igitur homo factus esset, ut hominibus hanc peccatorum veniam largiretur, priusquam in cœlum ascenderet ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum sederet, d eam potestatem Episcopis, & Presbyteris in Ecclesia concessit; quamquam, ut antea docuimus, Christus sua auctoritate, ceteri, ut ejus ministri, peccata dimitunt. Quamobrem, si quæ infinita virtute effecta sunt, maximè admirari, & suspicere debemus, satis intelligimus, pretiosissimum hoc munus esse, quod Christi Domini benigntate Ecclesiæ donatum est.

10. Qua virtute homines peccatorum suorum veniam consequantur.

Sed ipsa etiam ratio, qua Deus clementissimus Pater mundi peccata delere constituit, animos fidelium ad hujus beneficii magnitudinem contemplandum vehementer excitabit. e Sanguine enim unigeniti Filii sui scelera nostra expiari voluit, ut poenam, quam nos pro peccatis commoverimus, ultro ille persolveret, f justusque pro injustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, g nos non corruptibilibus auro, & argento redemptos esse, sed pretioso Sanguine quasi agni immaculati Christi, & incon-

ta-

taminati, facile statuemus, nihil nobis salubrius contingere potuisse hac remittendi peccata potestate, quæ inexplicabilem Dei providentiam, summamque erga nos charitatem ostendit: ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perveniat necesse est.

11. Quo maximè passio cernatur amplitudo beneficii, quod in potestate clavium offertur.

Nam qui Deo mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum a ex Christi morte, & cruce consequutus est, statim amittit; & b omnino Paradisi aditu, quem prius interclusum Salvator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem venit, facere non possumus, quin humanæ miseriæ consideratio vehementer sollicitos nos habeat. Verùm si animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, quæ Ecclesiæ divinitus tributa est; & hujus articali fide confirmati, oblatam unicuique facultatem credamus, ut possit divina ope aditus in pristinum dignitatis statum restitui; tunc verò cogimur summo gaudio, & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profectò, si gratia, & jucunda medicamenta videri solent, quæ nobis medicorum arte, & industria, cum gravi aliquo morbo laboramus, parantur: quanto jucundiora esse debent ea remedia, quæ Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeò ad vitam reparandam instituit? cum præsertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, sed certissimam iis, qui sanari cupiunt, salutem afferant.

12. Cur, ac quomodo remedia in potestate clavium Ecclesiæ tributa Christiani frequentare debeant.

Erunt igitur fideles hortandi, postquam tam ampli, & præclari muneris dignitatem cognoverint, ut illud etiam studeant ad suam commodum religiosè convertere. Vix enim fieri potest, ut, qui re utili, & necessaria non utatur: eam contemnere non existimetur: præsertim verò cum Dominus hanc potestatem remittendi peccata ea re tradiderit Ecclesiæ, ut omnes hoc salutari remedio uterentur. Nam quemadmodum nemo sine Baptismo expiari potest: ita quicumque Baptismi gratiam mortiferis sceleribus amissam recuperare voluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum poenitentiae Sacramentum, confugiat necesse est. Verùm hoc loco admonendi sunt fideles, ne tam ampla veniæ facultate proposita, (quam etiam nullius temporis termino definiri declaravimus) vel ad peccandum faciliores, vel ad resipiscendum tardiores reddantur: in altero enim cum injuriosi, & con-

M

tu-

Mortalis peccati effectus. z Heb. 10. 26. b 1. Corinth. 6. 6. Galat. 19. Apoc. 22. 15. Genes. 3. Quantum sit Dei beneficium in potestate clavium Ecclesiæ concessum.

Frequentandum poenitentiae sacramentum.

Propter veniæ facultatem non peccandum. Eccles. 5. 6. & 21. vers. 1. Non differendum esse poenitentiam usque ad mortem docet Christus.

Luc. 12. 39.
Joan. 6. & 12. Vide
Aug. tract. 33. in Joan.
& l. 30. Homil. 41.
Amb. lib. 2. de Finit.
cap. 1. & 2. cap. 11.

tumeliosi in hanc divinam potestatem manifestè deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiat: in altero verò, magnopere verendum est, ne morte præoccupati, frustra peccatorum remissionem confessi fuerint, quam tarditate, & procrastinatione meritò amiserunt:

DE UNDECIMO ARTICULO.

CAPUT XII.

Carnis resurrectionem.

1. Quantum referat de hoc articulo exploratam habere cognitionem.

Resurrectionis articulus Scripturis præcipuè est confirmatus.

a Jo. 10. 26. Isai. 26.
10. Ezech. 37. Joan.
11. 34.

Magnam hujus articuli vim esse ad fidei nostræ veritatem stabilendam, id maxime ostendit, quòd a divinis litteris non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur: quod quidem cum in aliis Symboli articulis vix fieri videamus, intelligi potest, hoc veluti firmissimo fundamento, salutis nostræ spem nixam esse: nam, ut Apostolus ratiocinatur, *b Si mortuorum resurrectio non est: neque Christus resurrexit. Si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & studii ponet, quam in eo evertendo multorum impietas laborabit: magnas enim, & præclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulò post demonstrabitur.

2. Cur Apostoli resurrectionem hominum hic Carnis resurrectionem appellarint.

Animam immortalem esse probat Irenæus, l. 2. c. 44. ex Gen. 2. & Psalm. 20. & 138. Vide item Aug. l. 2. Soliloquies c. 13. & consensio est Damasc. in sua Logica c. 64. Arist. lib. 12. Metaph. text. 17.

Sed hoc in primis attendere oportebit, resurrectionem hominum in hoc articulo Carnis resurrectionem appellari. Quod quidem sine causa factum non est. Nam docere voluerunt Apostoli id, quod necessariò ponendum est, animam esse immortalem, quare nequis fortè eam simul cum corpore interiisse, utramque verò in vitam revocari existimaret, cum animam plurimis Sacrarum litterarum locis immortalem esse planè constet; ob eam rem Carnis tantum suscitandæ mentio in arti-

cu-

culo facta est: & quanquam sæpe etiam in Sacris Scripturis caro integrum hominem, ut est apud Isaiam: *a Omnis caro fenum*: & apud Sanctum Joan. *b Et Verbum caro factum est*, significet; hoc tamen loco Carnis vox corpus declarat; ut duarum partium, animæ, & corporis, quibus homo constat, alteram tantum, nempe corpus, corrumpi, *c* & in pulverem terræ, ex qua compactum est, redire, animam verò incorruptam manere, intelligamus. At verò cum nemo, nisi mortuus fuerit, ad vitam revocatur, anima propriè non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est illius heresis confutandæ causa, quæ, vivo *d* Apostolo, Himeri, & Phileti fuit, qui asserebant, cum de resurrectione in Scripturis Sacris ageretur, non de corpora, sed de spiritali, qua à morte peccati ad vitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his verbis planum sit eum errorem tolli, & veram corporis resurrectionem confirmari.

3. Quibus potissimum Scripturis doctrina de vera corporum resurrectione stabilienda sit.

Verùm Parochi partes erunt hanc veritatem illustrare exemplis ex veteri novoque Testamento, & ex omni Ecclesiastica historia depromptis. Alii enim ab *e* Helia, & *f* Heliseo in veteri Testamento, alii præter eos, quos *g* Christus Dominus à morte excitavit, à Sanctis *h* Apostolis, *i* aliisque permultis ad vitam revocati sunt: quæ resurrectio multorum hujus articuli doctrinam confirmat. Ut enim plures à morte excitatos credimus, ita universos ad vitam revocatum iri, credendum est. Quin etiam præcipuus fructus, quem nos ex hujusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa testimonia, quæ Parochis, qui in Sacris litteris mediocriter versati sunt, facile occurrunt. Illustriora verò loca sunt in veteri quidem Testamento, quæ leguntur apud Job, *k* cum ait se in carne sua conspecturum Deum suum: & apud Daniele de iis, *l* qui in pulvere terræ dormiunt, alios in vitam æternam, alios in opprobrium sempiternum evigilatueros. In novo autem Testamento, quæ Sanctus Matthæus *m* refert disputatione, quam Dominus cum Sadducæis habuit: præterea, *n* quæ Evangelistæ narrant de extremo judicio. Atque hoc etiam referenda sunt, quæ Apostolus *o* ad Corinthios, & ad *p* Thessalonicenses scribens accurata oratione disseruit.

a Isai. 26. 6.
b Joan. 1. 14.
Ad cuius adventum omnes homines, &c. Athan. in Symbol.

c Genes. 3. 19.
Corpus solum corrumpitur.

d Am. lib. 2. c. 23.
Anima cum non intereat, non resurgit.

e 2. Tim. 2. 17. 18.
Errorem hunc Basilides secutus est, teste Iren. l. 1. c. 13.

e 3. Reg. 17. 19.

f 2. Reg. 4. 34.

g Matth. 9. 24.

Lucæ 7. 4.

Joan. 11.

h Act. 9. & 20. v. 39.

i Iren. l. 2. c. 56. &

Eus. l. 5. c. 7.

Amb. scum. 90. de S.

Agacte.

k Job. 19. 26.

l Dan. 12. 2.

m Matth. 22. 31.

Marc. 12. 25.

Lucæ 20. 39.

n Matth. 25. & 19.

31. Marc. 13. 26. Joan.

5. 29.

o 1. Cor. 15. 22.

p 1. Thess. 4. 13.

4. *Quibus similitudinibus eadem veritas stabiliri possit.*

Sed quamvis hoc fide certissimum sit, multum tamen proderit vel exemplis, vel rationibus ostendere, id, quod fides credendum proponit, à natura, aut ab humanae mentis intelligentia non abhorrere. Itaque Apostolus quærenti, quomodo resurgerent mortui, sic respondit: *a Insuper, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut palu tritici, aut alicujus ceterorum. Deus autem dat illi corpus, sicut vult: & paulo post inquit: Seminatur in corruptione, surgit in corruptione: Ad eam similitudinem multas præterea adjungi posse, S. Gregorius ostendit: Lux enim, inquit, quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgendo revocatur: & arbusta viriditatem amittunt, & rursus quasi resurgendo reparantur, & semina putrescendo moriuntur, & rursus germinando resurgunt.*

5. *Rationes, quibus hæc ipsa veritas comprobatur.*

Rationes illæ præterea, quæ ab Ecclesiasticis scriptoribus afferantur, satis ad eam rem probandam accommodatæ videri possunt. Ac primum quidem, cum animæ immortales sint, & tamquam pars hominis ad humana corpora naturalem propensionem habeant, eas à corporibus sejunctas perpetuo manere, præter naturam existimandum est. Quoniam verò, quod naturæ adversatur, ac violentum est, diuturnam esse non potest, consentaneum fore videtur, ut denuo cum corporibus jungantur: ex quo etiam sequitur, ut corporum resurrectio futura sit, quo quidem argumentandi genere *b* Salvator ipse noster usus est, cum adversus Sadducæos disputans, ex animarum immortalitate corporum resurrectionem conclusit.

Deindè cum malis supplicia, bonis præmia à justissimo Deo sint proposita; ex illis verò quamplurimi, antequam debitas pœnas persolvant, ex his magna ex parte nullis affecti virtutis præmiis à vita decedant: necesse est iterum animas cum corporibus conjungi, ut pro sceleribus, aut rectè factis corpora, quibus veluti peccati sociis homines utuntur, unâ cum anima, pœna, aut præmio afficiantur: qui locus diligentissimè tractatus est à Sancto Chrysostomo in homilia ad Populum Antiochenum. Quare Apostolus, cum de resurrectione dissemineret: *c Si in hac vita, inquit, tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quæ quidem verba nemo ad animæ miseriam referri existimabit; quæ cum immortalis sit, quamvis corpora non resur-*

surgent, in futura tamen vita, beatitudine frui posset: verum de toto homine intelligenda sunt: nisi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur, necesse est, ut qui, quemadmodum Apostoli, tot ærumnas, & calamitates in vita persessi sunt, omnium sint miserimi. Idem verò multò apertius docet ad Thessalonicenses his verbis: *a Gloriamur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum justii judicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant, & vobis, qui tribulamini, requiem vobiscum in revelatione Domini Jesu de celo, cum Angelis virtutis ejus, in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, & qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi.* Adde etiam non posse homines, quamdiu anima à corpore sejuncta est, plenam felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipisci. Ut enim quælibet pars à toto separata, imperfecta est; ita etiã anima, quæ corpori non est adjuncta. Ex quo sequitur, ut illi ad summam felicitatem nihil desit, corporum resurrectionem necessariam esse. His igitur, atque aliis hujusmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit.

6. *Nullus homo tunc invenietur, qui mortis, & resurrectionis sit expertus.*

Explicare præterea diligentè oportebit, ex Apostoli doctrina, quinam ad vitam suscitandi sint: nam ad Corinthios scribens, *b Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Omnia itaque malorum, bonorumque discrimine remoto, omnes à mortuis, quanquam non omnium par conditio futura est, resurgent; *c* qui bona fecerunt, in resurrectionem vite; qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicii. Cum autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui adventante judicio mortui jam erunt, quam eos, qui moriuntur. Huic enim sententiæ, quæ asserit omnes morituros esse, nemine excepto, Ecclesiam acquiescere, ipsamque sententiam magis veritati convenire, scriptum reliquit Sanctus Hieronymus: idem sentit & Sanctus Augustinus. Neque verò huic sententiæ repugnant Apostoli verba ad Thessalonicenses scripta: *d Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos, qui vivimus, qui relinquitur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in ætra.* Nam Sanctus Ambrosius, cum ea explanaret, ita inquit: *in ipso raptu mors præveniet,*

a 2. Thess. 1. 4.
Act. 5.

Plena beatitudo hominis non est, nisi anima corpori jungatur.

De varia Resurgentium conditione.

b 1. Cor. 15. 11.
Omnes resurgemus ergo omnes moriemur.
c Jean. 5. 29.
Omnes homines inveniuntur antequam iudicio linis imponatur.
Genes. 3.
Rom. 5. 6.
Heb. 9.
Psalm. 88.
Hieron. ep. 152. ad Mimerium & Alexandrum.
Aug. lib. 20. de Civit. Dei. c. 20.

d 1. Thess. 4. 16. S.
Amb. in 1. epist. ad Thess. c. 4.

Amb. 1. de Fide Resurr. cap. 10. usque ad 20.

a 1. Cor. 15. 36.
Dam. lib. 4. de Fide Orthodox. c. 22.

S. Greg. 1. 34. Moral. c. 28. 29. & 30.

Hæc ratio sumitur ex Arist. in 3. de Anima tex. 4. & 12. Met. text. 17. Aug. lib. 2. Soliloq. c. 15. usq. ad 19.

Arist. lib. 2. de Cælo textu 18. Scot. 4. dist. 43. q. 2. litt. T.

b Matth. 22. 32.

Vide hanc rationem apud Dam. lib. 4. de Fide Orthodox. c. 22. & Amb. in 1. de Fide Resurr. c. 19.

S. Chrysost. Hom. 49. & 50 ad Pop. Antioch. vide item Hom. 47. in Joann.

c 1. Cor. 15. 17.

& quasi per soporem, ut egressa anima in momento redatur; cum enim tollentur, morientur, ut pervenientes ad Dominum presentia Domini recipiant (1) animos, quia cum Domino mortui esse non possunt. Eademque sententia comprobatur Sancti Augustini auctoritate in lib. de Civitate Dei.

7. Idem prorsus corpus anima humana in extremo iudicio recipiet.

Cum verò multum referat, nobis certò persuaderi hoc ipsum, atque adeo idem corpus, quod uniuscujusque proprium fuit, quamvis corruptum sit, & in pulverem redierit, tamen ad vitam suscitandum esse, illud etiam Parochus accuratè explicandum suscipiet. Hæc Apostoli est sententia, cum inquit, a Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea voce, Hoc, proprium corpus aperte demonstrans. Job etiam de eo clarissimè vaticinatus est: b Et in carne mea, inquit, videbo Deum Salvatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione. Est enim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum, unde cecideris, revocatio. Denique si consideremus, cujus rei causa resurrectionem futuram paulò antè demonstratam est, nihil erit, quod cujusquam animum hac in re dubium facere possit.

8. Cujus rei causa resurrectio corporum divinitus sit instituta.

Idcirco autem corpora excitanda esse docuimus, e ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Hominem igitur ex ipso corpore, cujus opera, vel Deo, vel Dæmoni servivit, resurgere oportet, ut cum eodem corpore triumphus coronas, & præmia consequatur, aut poenas, & supplicia miserima perferat.

9. Corpora contractam in hac mortali vita deformitatem non resument.

Neque verò corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius naturæ veritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, restituendum est. Præclarum ea de re Sancti Augustini testimonium legimus. Nihil tunc vitii, inquit, in corporibus existet: si aliqui plus pinguedine obesi, & crassi extiterint, non totam corporis mollem assument, sed quod illam habitudinem superabit,

re-

(1) Animos) in multis Edit. animas.

reputabitur superfluum: & è diverso, quæcumque vel morbus, vel sentum confecit in corpore, reparabitur per Christum virtute divina: ut si aliqui propter macrorem fuerint graciles: quia Christus non solum nobis corpus reparabit, sed quidquid per miseriam hujus vitæ fuerit nobis ademptum. Item alio loco: Non resumet homo capillos, quos habuerit, sed quos decuerit, juxta illud, a Omnes capilli capitis vestri numerati sunt, qui secundum divini sapientiam sunt reparandi. In primis verò, quoniam membra ad veritatem humanæ naturæ pertinent, simul restituentur omnia. Qui enim vel ab ipso ortu oculis capti sunt, vel ob aliquem morbum luminæ amiserunt, claudi, atque omnino manci, & quibusvis membris debiles, integro, ac perfecto corpore resurgent: aliter enim animæ desiderio, quæ ad corporis conjunctionem propensa est, minimè satisfactum esset: cujus tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Præterea satis constat, resurrectionem æquè, ac creationem inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia à Deo initio creationis perfecta fuerunt; ita etiam in resurrectione futurum omnino affirmare oportet.

10. Martyres corporibus integris resurgentes in eis vulnerum cicatrices gestabunt.

Neque id de martyribus solum fatendum est, de quibus Sanctus Augustinus ita testatur: Non erunt absque illis membris: non enim posset illa mutilatio non esse corporis vitium, alioquin qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere: verumtamen extabunt in eorumdem membrorum articulis gladii cicatrices, refulgentes super omne aurum, & lapidem pretiosum, veluti, & cicatrices vulnerum Christi.

11. Etiam improborum corpora mutilata hic resurgent integra.

Quod de improbis quoque verissimè dicitur, etsi illorum culpa membra amputata fuerint: nam quò plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. Quare illa membrorum restitutio non ad eorum felicitatem, sed ad calamitatem, ac miseriam est redundatura; cum merita non ipsis membris, sed personæ, cujus corpori conjuncta sunt, adscribantur: nam iis, qui poenitentiam (1) egerunt, ad præmium, illis verò,

qui

(1) Egerunt) melius in Edit. Parav. egerint, ut legendi contextum patebit.

Aug. l. 20. de Civ. Dei c. 30.

Idem omnino corpus resurg. t. Hieron. in Paulæ epist. Gregor. lib. 14. Mor. c. 29. Ezech. 37.

1. Cor. 15. 53.

Job 19. 26.

Dam. lib. 4. de Orth. Fid. c. 23.

Resurrectionis causas vide sectione 5. c. 2. Cor. 5. 10. Matth. 22.

Corporis resurgentis pulchritudo, & integritas. S. Aug. l. 22. de Civit. Dei c. 19. 20. Gen. & Ezech. c. 36. 37. 38. & 39. vide Res. lib. in epist. ad Romanos de Ezech. 37. Hieron.

Capilli, quos homo recipiet. Aug. l. 22. Civ. c. 19. Ezech. cap. 39. a Matth. 10. 30. Ephes. 4. Lucæ 21.

Genes. 1.

Vid. lib. 22. de Civ. Dei c. 20. ubi horum verborum sensus planior est. Cicatr. ces martyrum relinquuntur per resurrectionem ad cumulata felicitatis, in improbis autem contra ad miseriam.

qui eandem contempserint, ad supplicium restituentur. Hæc verò si à Parochis attentè considerentur, numquam eis rerum, & sententiarum copia deerit ad excitandos, inflammandosque pietatis studio fidelium animos; ut vitæ hujus molestias, & ærumnas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quæ justis, & piis proposita est, avidè expectent.

12. *Corpora hominum, postquam resurrexerint, qualia sint futura.*

Sequitur nunc, ut fideles intelligant, si ea spectemus, quæ corporis substantiam constituunt; quamvis illud ipsum, atque idem corpus à mortuis revocari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longè aliam tamen, & diversam ejus conditionem fore. Ut enim cetera omittamus, in eo maximè resurgentium corpora omnia à seipsis differunt, quòd, cum antea mortis legibus subiecta essent, posteaquam ad vitam suscitata fuerint, sublato bonorum, malorumque discrimine, immortalitatem assequuntur. Quam quidem admirabilem naturæ restitutionem insignis Christi victoria meruit, quam de morte reportavit, quemadmodum Sacrarum litterarum testimonia nos admonent: scriptum est enim: *a Precipitabit mortem in sempiternum*; & alibi: *b Ero mors tua, ò mors*: quod explicans Apostolus, inquit: *c (1) Novissima inimica destruetur mors*. Et apud Sanctum Joannem legimus: *d Mors ultra non erit*. Decebat autem maximè Christi Domini merito, quo mortis imperium eversum est, peccatum Adæ longo intervallo superari. Idem etiam divinæ justitiæ consentaneum fuit, ut boni beata vita perpetuò fruerentur, mali verò sempiternas pœnas luentes e quærent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis, & malis communis erit.

13. *Cujusmodi dotibus Beatorum corpora post resurrectionem erunt ornata.*

Habebunt præterea Sanctorum rediviva corpora insignia quædam, & præclara ornamenta, quibus multò nobiliora futura sint, quàm unquam antea fuerint. Præcipua verò sunt quatuor illa, quæ Dotes appellantur, ex Apostoli doctrina, à Patribus observatæ. Earum prima est Impassibilitas, munus scilicet, & dos, quæ efficiet, ne molesti aliquid pati, ullove dolore, aut incommodo affici queant: nihil enim aut frigorum vis, aut flammæ ardor,

(1) *Novissima* Ed. Pat. & Lug. *novissimè*, juxta nonnulla exemplaria Græca.

ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit: *a Seminatur*, inquit Apostolus, *in corruptione, surget in incorruptione*. Quòd autem impassibilitatem potius, quàm incorruptionem Scolastici appellarint, ea causa fuit, ut, quod est proprium corporis gloriosi, significarent: non enim impassibilitas illis communis est cum damnatis, quorum corpora, licèt incorruptibilia sint, æstuarè tamen possunt, atque ulgere, variisque cruciatibus affici.

Hanc consequitur Claritas, qua Sanctorum corpora tanquam sol, fulgebunt; ita enim apud Sanctum Mattheum testatur Salvator noster: *b Iusti*, inquit, *fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum*. Ac ne quis de eo dubitaret, *c* suæ transfigurationis exemplo declaravit. Hanc interdum Apostolus Gloriam, modò Claritatem appellat. *d Reformabit*, inquit, *corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*; & rursum: *e Seminatur in ignobilitate, surget in gloria*. Hujus etiam gloriæ imaginem quamdam vidit populus Israel in deserto, cum facies Moysis ex colloquio, & præsentia Dei ita colluceret, *g* ut in eam filii Israel oculos intendere non possent. Est verò claritas hæc fulgor quidam ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ita ut sit quædam communicatio illius beatitudinis, qua anima fruatur; quomodo etiam anima ipsa beata efficitur, quòd in eam pars divinæ felicitatis derivetur. Hoc verò munere non æquè omnes, perindè ac primò, ornari credendum est; erunt quidem Sanctorum corpora omnia æquè impassibilia, sed eundem splendorem non habebunt: nam, ut testatur Apostolus *b Alia claritas solis, alia claritas lune, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum*.

Cum hac dote conjuncta est illa, quam Agilitatem vocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur; facillimèque in quamcumque partem anima voluerit, ita moveri poterit, ut ea motione nihil celerius esse queat: quemadmodum apertè Sanctus Augustinus in libro de Civitate Dei, & Hieronymus in Isaiam docuerunt. Quare Apostolo dictum est: *i Seminatur in infirmitate, (1) surget in virtute*.

His verò addita est, quæ vocatur Subtilitas: cujus virtute corpus animæ imperio omnino subjicietur: eique ser-

(1) *Surget* sic Edit. Patav. & Vulgata; non *surgit*, ut est in Edit. Rom. & Venetis antiquioribus.

N

Corpus juxta substantiam idem probans resurget, sed tamen diversa qualitate.

Corpora damnatorum in medio ignis fore perpetua, probat Aug. l. 21. Civ. 2. 3. 4.

a Isai. 25. 8.

b Osee 13. 14.

c 1. Cor. 15. 26.

d Apoc. 21.

Immortalitas bonis, & malis communis justitiæ Dei consentanea.

e Apoc. 9. 4.

Quatuor dotes resurgentium corporum in beatis, de quibus post Apostolum Aug. serm. 99. de Temp. Amb. in Epist. 1. ad Cor. 15. Primum ornamentum resurgentium corporum in beatis, est impassibilitas.

a 1. Corinth. 15. 42. vide item Isai. 25. & 49. 10. Apoc. 7. 16. 21. 4.

Damnatorum corpora licèt sint incorruptibilia, pati tamen possunt.

Job 21.

Isai. 66. 24.

Matth. 13. 50. & 25.

46.

Secundum ornamentum eorum claritas.

b Matth. 13. 43.

Sapient. 3. 7.

Dan. 12. 3.

c Matth. 17. 2.

d Philipp. 3. 21.

e 1. Cor. 15. 43.

f Exod. 34. 29.

g 2. Cor. 3. 13.

Claritas hæc quid sit.

Joann. 14.

In domo Patris meæ mansiones, &c.

h 1. Cor. 15. 41.

Tertium ornamentum

Agilitas.

Sapient. 5.

Apoc. 14.

Aug. lib. 13. de Civit.

c. 18. & 20. & lib. 12.

c. 11. Hieron. in c. 40.

Isai. super illa verba.

Mutabant fortitudinem.

1. Cor. 15. 43.

Quartum ornamentum

Subtilitas.

serviet, & ad nutum præstò erit, quod ex illis Apostoli verbis ostenditur: *a Seminatur*, inquit, *corpus animale, surget corpus spiritale*. Hæc ferè præcipua sunt Capita, quæ in hujus articuli explicatione tradenda erunt.

14. *Quem fructum ex tantis resurrectionis mysteriis fideles capient.*

Ut autem fideles sciant, quem fructum ex tot, tantorumque mysteriorum cognitione capere possint, primum declarare oportebit, maximas à nobis Deo gratias agendas esse, *b* qui hæc sapientibus absconderit, & revelaverit parvulis. Quod enim viri vel prudentiæ laude præstantes, vel singulari doctrina præditi in hac tam certa veritate cæci planè fuerunt? Quòd igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adspirare non licebat, est, quòd summam ejus benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus.

Deinde magnus etiam ille fructus ex hujus articuli meditatione consequetur, quod scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine, vel benevolentia conjuncti sunt, facile tum alios, tum nos ipsos consolabimur: quo quidem genere consolationis *c* Apostolum usu esse constat, cum ad Thessalonicensis de dormientibus scriberet.

Sed in omnibus etiam aliis ærumnis, & incalamitatibus futuræ resurrectionis cogitatio summam nobis doloris levationem afferet: quemadmodum Sancti Job exemplo didicimus, *d* qui una hac spe afflictum, & mœrentem animum sustentabat, fore aliquando, ut in resurrectione Dominum Deum suum conspiceret.

Præterea hoc plurimum valebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectam vitam, integram, ab omni prorsus peccati labe puram agere quàm diligentissimè curent. Si enim cogitaverint, ingentes illas divitias, quæ resurrectionem consequuntur, ipsis propositas esse, facile ad virtutis, & pietatis studia allicientur. Contra verò nulla res majorem vim habitura est ad comprimendas animi cupiditates, hominesque à sceleribus avocandos, quàm si sæpius admonatur, quibusnam malis, & cruciatibus improbi afficiendi sunt, *e* qui extremo illo die procedent in resurrectionem judicii.

a 1. Cor. 13. 44.

Quàm salutare ex articulo resurrectionis capiuntur fructus.

Primus.
b Matth. 11. 25.

Secundus.

c 1. Thess. 4. 13.

Tertius.

d Job 19. 25.
Psalm. 91.

Quartus.

e Joann. 5. 29.

DE

DE DUODECIMO ARTICULO.

CAPUT XIII.

Vitam æternam.

1. *Cur postremo loco hic fidei articulus sit positus, & quantum referat illum frequenter populo explicari.*

Sancti Apostoli, duces nostri, Symbolum, quo fidei nostræ summa continetur, æternæ vitæ articulo claudi, & terminari voluerunt: tum quia post carnis resurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum est, nisi æternæ vitæ præmium: tum verò, ut perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis semper ante oculos versaretur, doceremurque in ea mentem, & cogitationes nostras omnes defigendas esse. Quare Parochi in erudiendis fidelibus numquam intermittent, præmiis æternæ vitæ propositis, eorum animos accendere; ut, quæcumque vel difficilima Christiani nominis causa subeunda esse docuerint, facilia, atque adeo jucunda existiment, promptioresque ad parendum Deo, & alacriores reddantur.

2. *Quid hic per vitam æternam significetur.*

Sed quoniam sub his verbis, quæ ad beatitudinem nostram declarandam hoc loco usurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperienda sunt, ut quantum cujusque ingenium fuerat, omnibus patere possint. Admonendi igitur sunt fideles, his vocibus, *Vitam æternam*, non magis perpetuitatem vitæ, cui etiam dæmones sceleratique homines addicti sunt, quàm in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significari. Atque ita intelligebat legisperitus ille, *a* qui à Domino Salvatore nostro, quid sibi faciendum esset, ut vitam æternam possideret, in Evangelio quesivit; perinde ac si diceret: Quænam mihi præstanda sunt, ut ad eam locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perveniam? In hunc verò sensum Sacræ litteræ hæc verba accipiunt, ut *b* multis in locis licet animadvertere.

Agens agit propter finem.
Arist. lib. 2. Physic. text. 49. & 81.

Fidelibus difficilima queque æternæ vitæ intuitu facilia.

Matth. 5. 16. & 19.
2. Cor. 4. 17.
Heb. 1. 19.

Vita æterna æternam beatitudinem significat vide Aug. lib. 1. Civ. c. 13. 10. & 11. & in Psalm. 118.
Conc. 19.
Apoc. 19.
Psalm. 43. & 54.
Job 20.

a Lucæ 10. 16.

b Matth. 19. 20. & 25. 46.
Joann. 17.
Rom. 2. 7.

N 2

3.

3. *Cur vitæ æternæ nomine summa illa beatitudo designetur.*

Beatitudo non in rebus
corporeis consistit. Vi-
de Aug. l. 19. de Civ.
c. 4. 5. 6. & 7. & Arist.
lib. 1. Ethic. c. 7. 8. &
D. Thom. 1. 2. q. 2.
art. 3.

a Joann. 1. 2. 15.

b 1. Pet. 2. 11.
Spe in hac vita inchoa-
ri potest nostra beati-
tudo.

c Tim. 2. 13.

d Rom. 1. 22.
Beatitudinem æternam
esse oportere.
Aug. de Civit. Dei. l. 1.
c. 20.
Felicitas est omnium
bonorum sine ulla ma-
li admixtione iugis
possessio.
Scot. 4. Sent. dist. 49.
q. 6. litt. Q.

De innarrabili sanc-
torum gloria, & de
premiis essentialibus,
& accidentalibus. Vide
Aug. lib. 22. de Civit.
c. 20. & 30. lib. 3. de
Liber. arbit. c. 25. &
serm. 64. de Verb. Do-
minii, & serm. 37. de
Sancis.

Hoc verò potissimum nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret, eam in rebus corporeis, & caducis, quæ æternæ esse non possunt, consistere. Neque enim hæc ipsa beatitudinis vox satis explicare poterat, quod quærebatur; præsertim cum nota defuerint homines inanis cujusdam sapientiæ opinione inflati, qui summum bonum in iis rebus ponerent, quæ percipiuntur sensibus. Hæc enim pereunt, & veterascunt; beatitudo verò nullo temporis termino deficienda est: quin potius terrena hæc longissimè à vera felicitate absunt: à qua is quàm maximè recedit, quàm mundi amore, & desiderio tenetur: scriptum est enim: *a Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo, & paulò post: Mundus transit, & concupiscentia eius.* Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligentèr curabunt, ut mortalia contemnere, nullamque in hac vita, in qua *b* non cives, sed advenæ sumus, felicitatem obtineri posse in animum inducant. Quamquam hic etiam spe beati merito dicemur, *c* si abnegantes impietatem, ac secularia desideria, sobriè, & justè, & piè vixerimus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & adventum gloriæ mani Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi. Hæc autem cum permulti, *d* qui sibi ipsis sapientes videbantur, minus intelligerent, & in hac vita felicitatem quærendam putarent, stulti facti sunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex vi hujus nominis, *Vitam æternam*, percipimus, semel adeptam felicitatem amitti nunquam posse, ut falso nonnulli suspicati sunt. Nam felicitas ex omnibus bonis sine ulla mali admixtione cumulatur: quæ cum hominis desiderium expleat, in æterna vita necessariò consistit: nec enim potest beatus non magnopere velle, ut illis bonis, quæ adeptus est, sibi perpetuò frui liceat. Quare nisi ea possessio stabilis, & certa sit, maximo cruciatus timoris angatur, necesse est.

4. *Æterna beatitudo verbis, aut mente humana comprehendendi non potest.*

Verùm quanta sit beatorum, qui in cœlesti patria vivunt, felicitas, eaque ab ipsis tantum, præterea à nemine comprehendendi possit, hæc ipsæ voces, cum vitam beatam dicimus, satis demonstrat: nam cum ad rem aliquam significandam eo nomine utimur, quod cum multis aliis commune est, facile intelligimus, de-

esse propriam vocem, qua res illa planè exprimitur. Cum igitur felicitas iis vocibus declaretur, quæ non magis in beatos, quàm in omnes, qui perpetuò vivant, rectè conveniunt, hoc nobis argumento esse potest, altiore, & præstantiore quandam rem esse, quàm ut proprio vocabulo perfectè significare ejus rationem possimus: nam etsi plurima alia nomina cœlesti huic beatitudini in Sacris litteris tribuuntur; cujusmodi sunt: *a Regnum Dei, b Christi, c cælorum, d paradisi, e sancta civitas, f nova Ierusalem, g domus Patris*: tamen perspicuum est, nullum ex iis ad ejus magnitudinem explicandam satis esse. Quare Parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non prætermittent, fideles tam ampliis præmiis, quæ vitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem, & justitiam, & omnia Christianæ religionis officia invitandi.

Constat enim vitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari solere: atqui hoc potissimum bono, cum vitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quòd si exigua hac, & calamitosa vita, quæ tot, & tam variis miseriis subjecta est, ut mors veriùs dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut jucundius esse potest; quo tandem animi studio, qua contentione æternam illam vitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis, perfectam, & absolutam bonorum omnium rationem conjunctam habet?

5. *Beatitudo omnium malorum privatione, & omnium bonorum adeptione continetur.*

Nam, ut Sancti Patres tradiderunt, æternæ vitæ felicitas omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda est. De malis clarissima sunt Sanctorum litterarum testimonia: scriptum est enim in Apocalypsi: *b Non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque ullus a stus.* Et rursus; *i Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.* Jam verò Beatorum immensa gloria innumeraque solidæ lætitiæ, & voluntatis genera futura sunt: cujus gloriæ magnitudinem cum animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit, necesse est nos in illam, nempe *k* in gaudium Domini introire, ut eo circumfussi, mentis desiderium cumulatè expleamus.

6. *Quibus præcipuè bonorum generibus Beati perfruuntur.*

Quamvis autem, ut Sanctus Augustinus scribit, faciliùs mala, quibus carituri sumus, quàm bona, ac

Beatitudo proprio verbo nequit exprimi.

a Matth. 6. 33. & 27.
31.
b Marci 1. 14.
Lucæ 6. 21.
c Joann. 18. 36.
Ephes. 5. 5.
Colos. 1. 13.
d Matth. 5. 3. 10.
e Joann. 28. 13.
f Lucæ 23. 43.
g Cor. 12. 4.
h Isai. 57. 1.
i Apoc. 21. 2.
j Apoc. 3. 12. 27. 2.
k Joann. 14. 2.
l Vita magnam bonum, & quantum ab omnibus expetatur. Vide Aug. lib. 11. Civ. c. 27. 28.
m Vita hæc potius mors dicenda. Aug. lib. 12. Civit. c. 20.

Felicitas malum nullum admittit, & nullum bonum excludit. Aug. lib. 22. de Civit. c. 30. Chrys. etiam 39. c. ad Theod. lapsus, Ansel. ep. 1. ad Hugonem, & in lib. de Similit. c. 47.

k Apoc. 7. 16.
l Apoc. 21. 4.
m Isai. 25. 8.
n Quæ bonum concludit. Aug. lib. 22. Civit. in fin.

o Alex. de Alis super Psal. 71.
p Matth. 25. 21.
q S. Aug. serm. 64. de Verb. Domini. Et de Symb. ad Cath. lib. 2. cap. 11.

voluptates, quas hausuri sumus, numerari posse videantur: danda tamen erit opera, ut quæ fideles summæ illius felicitatis adipiscendæ cupiditate inflammare poterunt, breviter, & dilucidè explicentur. Sed illa in primis distinctione uti oportebit, quam à gravissimis divinarum rerum scriptoribus accepimus. Ii enim duo bonorum genera esse statuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet, alterum ipsam beatitudinem consequitur: quare illa essentialia, hæc verò accessoria bona, docendi causa, appellarunt.

7. *In quo consistat essentialis, & primaria æternæ beatitudinis causa.*

Ac solida quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo sita est, ut Deum videamus, ejusque pulcritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. *a Hæc est vita æterna: inquit Christus Dominus, Ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum,* quam sententiam Sanctus Joannes videtur interpretari, cum ait: *b Charissimi; nunc filii Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est:* significat enim beatitudinem ex iis duobus constare, tum quòd Deum intuebimur, qualis in natura sua, ac substantia est, tum quòd veluti Dii efficiemur. Nam qui illo fruuntur, quamvis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quandam, & propè divinam formam induunt, ut Dii potius, quàm homines videantur.

8. *Beati quomodo Dei formam, & naturam quodammodo induant.*

Hoc autem, cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quòd unaquæque res vel ex ejus essentia, vel ex ejus similitudine, & specie cognoscitur. At quoniam nihil est Deo simile, cujus similitudinis adjumento ad perfectam ejus notitiam pervenire possimus, consequens est, ut ejus naturam, & essentiam videre nemini liceat, nisi hæc eadem divina essentia se nobis conjunxerit. Atque id Apostoli verba illa significant, *c Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem:* nam, quod inquit, *in ænigmate*, interpretatur Sanctus Augustinus, in similitudine ad Deum intelligendum accomodata. Quod etiam Sanctus Dionysius apertè ostendit, cum affirmat nulla inferiorum similitudine superiora percipi posse: neque enim ex alicujus rei corporeæ similitudine, ejus, quæ corpore careat, essentia, & substantia cognosci potest: cum præsertim necesse sit, rerum similitudines minus concretionis ha-

Beatitudo duplex, una essentialis, alteram accessoria: de hac distinctione, vid: Doctores in 4. Sentent. dist. 49.

Primum essentialis est Dei visio. Aug. lib. 22. Civit. c. 29.

a Joann. 17. 3. Ubi nota, quod loquitur de Fide, non de Beatitudine.

b 1. Joan. 3. 2.

Beatitudo hominis duobus constat.

Beati ad divinam naturam proximè accedunt.

2. Corinth. 3.

c 1. Cor. 13. 12.

S. Aug. lib. 15. de Trinit. c. 9.
S. Dionysius c. 1. de Divin. Nomina. Vide D. Thom. in p. 1. q. 12. art. 2. Contra gentes lib. 1. c. 51.

habere, & magis spirituales esse, quàm res ipsas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omnium rerum cognitione facilè experimur. Quoniam verò fieri non potest, ut alicujus rei creatæ similitudo æquè pura, & spiritualis, ac Deus ipse est, reperiatur; ita sit, ut ex nulla similitudine divinam essentiam perfectè intelligere possimus. Accedit etiam, quòd omnes creatæ res ceteris perfectionis terminis circumscribuntur; at Deus infinitus est, neque ullius rei creatæ similitudo ejus immensitatem capere potest. Quocirca una illa ratio divinæ substantiæ cognoscendæ relinquatur, ut ea se nobis conjungat, & incredibili quodam modo intelligentiam nostram altius extollat, atque ita idonei ad ejus naturæ speciem contemplandam reddamur.

9. *Lumine gloriæ Beati illustrantur, & ad Deum videndum tota spe omnes commoveri debent.*

Id verò lumine gloriæ assequemur, cum eo splendore illustrati, a Deum lumen verum in ejus lumine videbimus. Nam Beati Deum præsentem semper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & præstantissimo, divinæ essentiae particeps effecti, vera, & solida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut eam Dei benignitate, cum certa spe, nobis expectandam esse, in Symbolo Patrum definitum sit: ait enim: *Expelto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi.*

10. *Quomodo in beatitudine homo Deo conjungatur, similitudine explicatur.*

Divina hæc planè sunt, neque ullis verbis explicari, aut cogitatione comprehendi à nobis possunt. Verum licet aliquam hujus beatitudinis imaginem in iis etiam rebus, quæ sensu percipiuntur, cernere. Nam quemadmodum ferrum (1) admoto igni ignem concipit, quamvis ejus substantia non mutetur, fit tamen, ut diversum quiddam, nimirum ignis, esse videatur: eodem modo, qui in cœlestem illam gloriam admissi sunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cum tamen id, quod sunt, esse non desinant, ut multo magis distare ab iis, qui in hac vita sunt, meritò dici possint, quàm ferrum candens ab eo, quod nullam caloris vim in se contineat. Ut igitur rem paucis complectamur, summa illa, & absoluta beatitudo, cum essentialem vocamus, in Dei possessione constituenda est. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum, & perfectissimum possidet?

II.

(1) *Admoto*) Edit. Pat. *admotum.*

a Psalm. 35. 10.
De Lumine gloriæ vide S. Thom. 1. p. 1. 2. artic. 5. Scot. 4. Sent. dist. 49. q. 11.

Symbolum Constantinopolitanum.

A simili.

Anselmus hæc tangi similitudinem in lib. de Simili, c. 56.

11. *Quæ sint accidentalia bona, quibus Beati circumfluent.*

Verùm ad illam tamen quædam accendunt ornamenta omnibus Beatis communia: quæ quoniam ab humana ratione minùs remota sunt, vehementiùs quoque animos nostros commovere, & excitare solent. Hujus generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere: *a Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum*: nam gloria quidem Beati periturum, non illa solùm, quam tandem essentialem beatitudinem, vel cum ejus natura maximè conjunctam esse ostendimus: sed ea etiam, quæ constat ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & præstanti dignitate habentur sunt. At verò quantus ille honor existimandus est; qui eis à Domino tribuitur, cum *b* non ampliùs servi; sed amici, *c* fratres, ac *d* filii Dei vocentur? quare ita electos suos amantissimis, & honorificentissimis verbis Salvator noster compellavit: *e Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum*: ut merito liceat exclamare: *f Nimis honorificati sunt amici tui Deus*: *g* sed laudibus etiam à Christo Domino coram Patre cœlesti, & Angelis ejus celebrabuntur. Præterea, si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui à viris sapientia præstantibus habeatur, quòd eos locupletissimos virtutis suæ testes fore existiment: quantum Beatorum gloriæ accessurum putamus, quòd aliis alium summo honore prosequetur?

13. *Quibus bonorum copiis Beati in æternis illis sedibus cumulabuntur.*

Infinita esset omnium oblectationum enumeratio, quibus Beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus. Sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcunque nobis jucunda in hac vita contingere, vel etiam optari queat, sive ea ad mentis cognitionem, sive ad corporis perfectum habitum pertineat, earum rerum omnium copiis beatam cœlestium vitam circumfluere: quamvis hoc altiore quodam modo, quam oculus vidit, aut auris audivit, aut in cor hominis ascendit, fieri *b* Apostolus affirmet. Nam corpus quidem, quod antea crassum, & concretum erat, cum in cœlo, detracta mortalitate, *i* tenue, & spirituale effectum fuerit, nullis ampliùs alimentis indigebit: anima *k* autem (1) æterno gloriæ pabulo, quòd magni

illius convivii auctor, transiens, omnibus ministrabit, cum summa voluptate exaturabitur. Quis verò pretiosas vestes, aut regales corporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum rerum usus futurus sit, *a* omnesque immortalitate, & splendore amicti, & *b* sempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed si amplæ etiam, & magnificæ domus possessio ad humanam felicitatem pertinet, quid cœlo ipso, quod Dei claritate undique collustratur, vel ampliùs, vel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cum ejus domicili pulchritudinem sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perveniendi cupiditate arderet: *c Quàm dilecta*, inquit, *tabernacula tua, Domine virtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum*. Atque ut hic sit omnium fidelium animus, hæc communis omnium vox, quemadmodum Parochi vehementer optare, ira etiam omni studio curare debent.

13. *Præmiis iisdem citra ullum discrimen Beati non afficiuntur.*

Nam *d* in domo Patris mei, inquit Dominus, *mansiones multæ sunt*: in quibus majora, & minora præmia, ut quisque promeritus erit, reddentur. *e Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*. Quare non solùm ad eam beatitudinem fideles excitabunt, verùm etiam ejus consequendæ certam rationem hanc esse frequenter monebunt, ut fide, & charitate instructi, in oratione, & Sacramentorum salutari usu perseverantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exercent. Ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparavit, ut aliquando impleatur, quod dictum est per Prophetam: *f Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta*.

Plurimum erit bonum beatitudinis accidentalia Aug. lib. 22. Civit. cap. 30.

a Rom. 2. 10.
Quæ gloria Beatorum ob quam ipsa beatitudo gloria dicitur.
Psalm. 83. 12.
Rom. 8. 13.
b Honor Beatorum quantus, ob quem ipsi Reges. Apoc. 5. in c. 5. 10. græco textu nominantur.
c Lucæ 12. 4.
Joann. 15. 13.
d Psalm. 21. 23.
Joann. 20. 17.
Heb. 2. 11.
e Joann. 10. 5.
Rom. 2. 14.
f Matth. 25. 14.
g Psalm. 138. 17.
h Matth. 12. 23.
Lucæ 13. 8.

Beatitudo omnibus bonis animi, & corporis constat.
Psalm. 25. 9.

k 1. Cor. 2. 9.
Isai. 64. 4.
i 1. Cor. 15. 42. 43.
& Lucæ 12. 37.
Terrena villia erunt vana.

a 1. Cor. 15. 34.
Apoc. 7. 9.
b 1. Cor. 9. 25.
c Timoth. 4. 8.

c Psalm. 83. 2. 3.

d Joann. 14. 2.
Psalm. 61.
e 2. Cor. 9. 6.
Diversa erunt in cælo meritorum præmia.
Isai. 56. 4. 5.
Matth. 19. 28.
1. Cor. 15. 42.
Aug. lib. 22. Civit. c. 30. Cyprian. de Opere.
Continuatio primæ partis ad secundam de Sacramentis.

f Isai. 32. 18.

CATECHISMI

AD PAROCHOS.

PARS SECUNDA.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

CAPUT I.

1. Doctrinam Sacramentorum tradere, Parocho in primis est curandum.

Canes sunt infideles Ecclesiam Dei lacerantes.

Porci autem porcina vitam agentes, omnia genera virtutum conculcantes, de quibus inquit Christus.

a Matth. 7. 6. Abscondisti haec a sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis.

Matth. 7. 6.

UM omnis Christianae doctrinae pars (1) scientiam, diligentiamque desiderat: tuum Sacramentorum disciplina, quae & Dei jussu necessaria, & utilitate uberrima est, Parochi facultatem, & industriam postulat singularem, ut ejus accurata, ac frequenti perceptione fideles tales evadant, quibus praestantissimae, ac sanctissimae res dignae, & salutariter impertiri possint, & Sacerdotes ab illa divini interdicti regula non discedant: *a Nolite sanctum dare canibus: neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* (2)

2. Quidam sibi velit Sacramenti vocabulum.

Principio igitur, quoniam universè de toto genere Sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis vi, atque notione oportet incipere, ejusque ambiguam significationem explanare, ut quae hujus verbi sententia hoc loco propria sit, facilius intelligatur. Quare docendi sunt fideles, Sacramenti nomen, (quod ad propositam rem attinet) aliter à prophanis, quam à Sacris Scriptoribus acceptum esse: nam alii auctores Sacramenti nomine obligationem illam significari voluerunt, cum jurati aliquo servitutis vinculo obstringimur: ex quo jusjurandum, quo se milites fidelem operam Reipublicae praestatueros pol-

(1) *Scientiam*) Edit. Ven. Lugdun. Lovan. & Pat. habent *Pastoris scientiam.*

(2) Edit. Pat. addit, *ne fortè conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos*, ut est apud Matth.

DE SACRAM. IN GENERE. 107

pollicentur, Sacramentum militare dictum est: atque haec frequentissima hujus vocabuli significatio apud illos videtur fuisse. Verum apud Latinos Patres, qui res divinas scriptis tradiderunt, Sacramenti nomen aliquam rem sacram, quae in occulto latet, declarat: quemadmodum Graeci ad eandem rem significandam mysterii vocabulo usi sunt. In eam verò sententiam Sacramenti vocem accipiendam esse intelligimus, cum ad Ephesios scribitur: *a Ut notum faceret nobis Sacramentum voluntatis suae.* Deinde ad Timotheum: *b Magnum est pietatis Sacramentum.* Praeterea in libro Sapientiae: *c Nescierunt Sacramenta Dei.* Quibus in locis, & aliis multis licet animadvertere, Sacramentum nihil aliud, nisi rem sacram abditam, atque occultam significare.

3. Sacramenti nomen ad signa sacra significanda à Patribus accomodatum est antiquissimum.

Quare Latini doctores signa, quaedam sensibus subiecta, quae gratiam, quam efficiunt, simul etiam declarant, ac veluti ante oculos ponunt, Sacramenta commode appellari posse existimarunt. Quamquam, ut D. Gregorio placet, ob id Sacramenta dici possunt, quod divina virtus sub rerum corporearum tegumentis occultè salutem efficiat. Nec verò quisquam putet, hoc vocabulum nuper in Ecclesiam inductum esse: nam qui Sanctos Hieronymum, & Augustinum legerit, facile perspiciet antiquos religionis nostrae scriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonstrandam saepissime Sacramenti nomine, interdum verò etiam Symboli, vel Mystici signi, vel Sacri signi voce usos esse. Atque haec de Sacramenti nomine dicta sint: quod quidem veteris etiam legis Sacramentis convenit, de quibus nihil opus est Pastoribus praecipere tradere, cum ea Evangelii lege, & gratia sublata sint.

4. Quam rem Catholicis scriptoribus proprie denotet Sacramentum.

Verum praeter nominis notionem, quae haecenus declarata est, rei etiam vis, & natura diligenter investiganda, & quid Sacramentum sit, fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex genere earum rerum esse, quibus salus, & justitia comparatur, dubitare nemo potest. Sed cum multae rationes sint, quae ad hanc rem explicandam aptae, & accomodatæ videantur, nulla tamen planius, & dilucidius eam demonstrat, quam definitio à D. Augustino tradita, quam deinde omnes doctores scholastici secuti sunt: *d Sacramentum*, inquit ille, *est signum sacrae rei*: vel, ut aliis verbis, in eandem tamen sen-

Latini projurejurando Sacramentum sternperunt.

Tullius Cic. 1. offic. Patros pro re divina latente mysterii, & Sacramenti nominæ usant.

a Ephes. c. 9.
b 1. Timot. 3. 16.
c Sap. 2. 22.
Ephes. 5. 32.
Apoc. 1. 19.

D. Gregor. in c. 76. l. 1. Regum supra illud: *Dirictus est spiritus Domini in David.*

Sacramenti nomen à primis Ecclesiae Patribus saepe fuit usurpatum.

Vide Tertul. de Praesc. & lib. 1. Adver. Marc. Cyp. epist. 55. & in lib. de Baptis. Christi. Hier. in Comment. in Thren. Aug. lib. 19. contra Faustum c. 11. in Jo. tract. 80.

De propria vi, atque natura Sacramenti. Sacramentum est res, qua salus, & justitia comparatur.

d D. Aug. lib. 10. de Civit. Dei c. 5. Alex. de Ales 4. part. q. 1. mem. 1.

D. Thom. in 3. part. q. 60. per tot.

^a Hæc definitio colligitur ex Aug. lib. de Catech. rud. c. 26.

Rerum sensibilium duo esse genera, Aug. lib. 2. de Doctrina Christ. cap. 1. Signa alia naturaliter, alia ad placitum. Arist. lib. 1. Perihe. cap. 1.

Aug. lib. 2. de Doctr. Christ. cap. 1. quem sequitur. Mag. lib. 4. distinct. 1. & Gratian. de Consec. dist. 2. cap. Signatur.

Sacramentum cur inter res, quæ significant, reponi debeat Aug. lib. 3. de Doctrina Christ. cap. 9. & epist. 23. ad Bonif. in lib. de Catech. rud. cap. 26. Tertul. in lib. de Resurrection. carnis. Greg. 6. cap. 3. in 1. Reg.

Sacramenta inter res quæ significant, esse numeranda ex Scripturis colligitur. ^b Gen. 17. 10. 11. 12. ^c Rom. 4. 11. ^d Rom. 6. 3. Ibidem 4.

Utilitas ex doctrina superiorum emanans.

tentiam, dictum est: *a Sacramentum est invisibilis gratiæ visibile signum ad nostram justificationem institutum.*
5. *Rerum sensibilium divisio, quidque signi nomine intelligendum sit.*

Quæ quidem definitio ut magis pateat, singulæ ejus partes Pastoribus exponendæ erunt, atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ sensibus percipiuntur, duo esse genera: alia enim ob id inventæ sunt, ut aliquid significant: alia non alterius rei significandæ, sed sua tantum causa effectæ sunt: quo in numero omnes penè res, quæ natura constant, haberi possunt. At verò in priori genere vocabula rerum, scripta, vexilla, imagines, tubæ, & alia hujusmodi permulta ponenda sunt: nam si ex vocabulis vim significandi detraxeris, sublata videtur esse causa, quamobrem vocabula instituerentur. Hæc igitur signa propriè dicuntur. Illud enim signum esse Sanctus Augustinus testatur, quod præter rem, quam sensibus objicit, efficit etiam, ut ex se alterius rei cognitionem capiamus: sicut ex vestigio, quod terræ impressum intuemur, transisse aliquem, cujus vestigium apparet, facile cognoscimus.

6. *Quomodo Sacramenta in genere signi reponenda sint, ostenditur.*

Quæ cum ita se habeant, Sacramentum ad hoc rerum genus, quæ significandi causa institutæ sunt, referri perspicuum est: siquidem specie quadam, & similitudine id nobis declarat, quod Deus in animis nostris, sua virtute, quæ sensu percipi non potest, efficit. Baptismus enim (ut, quod docetur, exemplo notius fiat,) cum adhibitis certis, & solemnibus verbis, aqua extrinsecus abluimur, hoc significat, Spiritus Sancti virtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interiùs elui, & animas nostras præclaro illo cœlestis justitiæ dono augeri, atque ornari: simulque ea corporis ablutio, ut postea suo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod significat.

7. *Idem etiam ex Scripturis demonstratur.*

Sed ex Scripturis etiam apertè colligitur, Sacramentum inter signa numerandum esse. Apostolus enim de circumcissione, veteris legis Sacramento, quæ *b* Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad Romanos scribit: *c* *Et signum accepit circumcissionis, signaculum iustitiæ fidei.* Et alio loco, *d* cum affirmat nos omnes, *qui baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus*, licet cognoscere, Baptismus hujus rei significationem habere, nimirum, ut ait idem Apostolus, *Nos consepultos esse cum illo per Baptismum in mortem.* Neque

que verò parum proderit, si fidelis populus Sacramenta ad signa pertinere intellexerit: ita enim fiet, ut quæ illis significatur, continentur, atque efficiuntur, sancta, & angusta esse faciliùs sibi persuadeat, cognitaque eorum sanctitate, ad divinam erga nos beneficentiam colendam, ac venerandam magis excitetur.

8. *Quot sint signorum genera.*

Sequitur nunc, ut verba illa, *rei sacræ*, quæ est altera definitionis pars, explicentur. Quod quidem ut commodè fieri possit, paulò altius repetenda sunt, quæ de signorum varietate Sanctus Augustinus acutè, & subtiliter disputavit. *Quaedam enim signa naturalia dicuntur, que præter se ipsa alterius rei notitiam* (quod omnibus signis commune esse, antea demonstratum est) *in animis nostris gignunt*; veluti fumus, ex quo statim ignem adesse intelligitur: atque hoc signum ob eam causam naturale appellandum est, quòd fumus non voluntate ignem significat, sed rerum usus efficit, ut si quis fumum tantum videat, naturam simul, & vim ignis, qui adhuc latet, subesse, mente, & cogitatione percipiat. *Quaedam verò signa natura non constant, sed constituta, atque ab hominibus inventa sunt*, ut & colloqui inter se, & aliis animi sui sensa explicare, vicissimque aliorum sententiam, & consilia possent cognoscere. Hæc autem quàm varia, & multiplicia sint, ex eo licet animadvertere, quòd nonnulla ad oculorum, pleraque ad aurium sensum, reliqua ad ceteros sensus pertinent. Nam cum aliquid alicui inuimus, & exempli causa, sublato vexillo quidpiam declaramus, satis constat, eam significationem ad oculos tantum referri: quemadmodum tubarum, tiliarum, aut citharæ sonus, qui non solum delectandi, sed plerumque significandi causa funditur, ad aurium judicium spectat: quo quidem præcipuè sensu verba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam vim habent.

9. *De signis à Deo institutis tam in veteri, quàm in novo Testamento.*

Verùm præter illa signa, quæ hominum consensu, & voluntate constituta esse, hæcenus diximus, alia quaedam sunt divinitus data, quorum tamen non unum genus esse omnes consentiunt. Alia enim signa ob eam tantum rem à Deo hominibus commendata sunt, ut aliquid significarent, vel admonerent cujusmodi fuerunt, a legis purificationes, panis azymus, & alia permulta, quæ ad Mosaici cultus cæremonias pertinebant: alia verò Deus instituit, quæ non significandi modò, sed efficiendi etiam vim haberent: atque in hoc posteriori

Sacramentum esse rei sacræ signum quomodo intellige. dicitur, & quòd quadruplex sit sig. oram. genus. Sig. a naturalia, voluntaria, pronostica, & practica.

Signa quaedam sunt divinitus data. Aug. lib. 3. de Doctrina Christ. cap. 9. & in 3. de Trin. c. 10. Vide de his Leviticum ferè per totum Significationes autem patet ex Cyrillo in 1. de Adorat. in Spiritu, & veritate.

^a Exod. 12. 25. 18. & 23. 15. & 34. 13.

sig-

signorum genere Sacramenta novæ legis numeranda esse liquidò apparet. Signa enim sunt divinitus tradita, non ab hominibus inventa, quæ rei cuiuspiam sacræ, quam declarant, efficiantiam in se continere certò credimus.

10. *Res sacra quomodo in definitione Sacramenti sit intelligenda.*

Sed quemadmodum signa in multiplici varietate esse ostendimus: ita etiam res sacra non unius modi existimanda est. Quod verò ad propositam Sacramenti definitionem, attinet divinarum rerum scriptores sacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos sanctos efficit, ac omnium divinarum virtutum habitu exornat, demonstrant: huic enim gratiæ propriam sacræ rei appellationem tribuendam meritò putarunt; quippe cum ejus beneficio animus noster Deo consecratur, & jungatur.

11. *Sacramenti uberior definitio, & qua ratione à reliquis signis sacris illud differat.*

Quare, ut explicatiùs, quid Sacramentum sit, declaratur, docendum erit, rem esse sensibus subjectam, quæ ex Dei institutione, sanctitatis, & justitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habet: ex quo sequitur, ut faciliè quis possit intelligere, Imagines Sanctorum, Cruces, & alia id genus, quamvis sacrarum rerum signa sint non ideo tamen Sacramenta dicenda esse. Hujus autem veritatis doctrinam faciliè erit omnium Sacramentorum exemplo comprobare, si, quod antea de Baptismo admonuimus, cum dicebamus, solemnem illam corporis abluionem signum esse, & efficiantiam habere rei sacræ, quæ interius Spiritus Sancti vi fieret, idem etiam in aliis Sacramentis exercere aliquis velit.

12. *Sacramenta non unam tantum rem, sed plures significant.*

Jam verò hisce mysticis signis, quæ à Deo instituta sunt, illud etiam præcipuè convenit, ut ex Domini institutione non unam aliquam rem, sed plures simul significant. Quod in singulis Sacramentis licet cognoscere, quæ non solum sanctitatem, & justitiam nostram, sed præterea duo alia cum ipsa sanctitate maximè conjuncta declarant, Christi scilicet Redemptoris passionem, quæ sanctitatis causa est, & vitam æternam, cœlestemque beatitudinem, ad quam sanctitas nostra, tamquam ad finem, referri debet. Quod quidem, cum in omnibus Sacramentis perspicui possit, merito sacri Doctores unicuique Sacramentorum triplicem significanti vim inesse tradiderunt: tum quia alicujus rei præteritæ memoriam afferat: tum quia aliam præsentem indicet, ac demonstrat: tum quia aliam futuram prænunciet. Neque verò existimandum

dum est, hoc ita ab illis doceri, ut etiam Sanctorum Scripturarum testimonio non probetur. Nam, cum Apostolus ait, *a Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus*, planè ostendit, idcirco Baptismum signum dicendum esse, quòd Dominicæ passionis, & mortis nos admoneat. Deinde cum inquit, *Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus*; ex iis verbis perspicuum est, Baptismum signum esse, quo cœlestis gratia in nos infusa declaratur, cujus munere nobis datum est, ut novam vitam instituamus, omnia veræ pietatis officia faciliè, & libenti animo exequamur. Postremò cum addit, *b Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius: simul & resurrectionis erimus*, apparet Baptismum vitæ etiam æternæ, quam per illum consecuturi sumus, non obscuram significationem dare.

13. *Sacramentum non unam tantum præsentem rem, sed plures designat.*

Sed præter hæc, quæ commemoravimus, varia significanti genera, & rationes, sæpe etiam evenit, ut Sacramentum non unam tantum rem præsentem, sed plures demonstrat, ac notet. Id verò Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum intuentibus facile est intelligere, quo veri Corporis, & Sanguinis Domini præsentia, nec non gratia, quam non impurè sacra myteria sumentes percipiunt, designatur. Ex iis igitur, quæ dicta sunt, Pastoribus argumenta deesse non poterunt, quibus ostendant, quanta divinitatis potentia, quot arcana miracula Sacramentis novæ legis insint: ut ea summa cum religione colenda, & suscipienda esse, omnibus persuadeant.

14. *Cur Sacramenta institui apud Christianos oportuerit.*

Verùm ad rectum Sacramentorum usum docendum nihil accommodatius videri potest, quàm diligenter causas exponere, cur Sacramenta institui oportuerit. Plures autem numerari solent. Quarum prima est, humani ingenii imbecillitas: siquidem natura ita comparatum videmus, ut ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentia comprehensæ sunt, nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat. Ut igitur, quæ occulta Dei virtute efficiuntur, faciliùs intelligere possemus, idem summus rerum omnium artifex sapientissimè fecit, ut eam ipsam virtutem artibus signis, quæ sub sensum cadunt, pro sua in nos benignitate declararet. Nam, ut præclare à Sancto Chrysostomo dictum est: *Si homo corporis concretionem caruisset, nuda ipsa*

a Rom. 6. 3. Demonstrativum, & prognosticum, quæ tria habentur in fæsto Corporis Christi, ibi: b Sacrum convivium, &c.

Et 1. Corinth. 2. Non enim me judicavi scire aliquid, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum. Et in Canone Missæ. Ad Rom. 6. 4. Hæc dona, hæc munera, hæc Sancta Sacramenta.

b Rom. 6. 5. Significatio Sacramenti Allegorica passionis. Historica gratiæ. Analogica gloriæ.

Sacramentum aliquando plures res præsentem designat.

Sacramentum Eucharistiæ, quot habeat significationes, vide Dam. lib. 4. de Orthod. Fid. cap. 14. & Div. Thom. in 3. part. q. 73. art. 4.

Causæ ob quas instituta sunt Sacramenta. Hugo de Sac. part. 9. cap. 6. Magist. in 4. Sent. dist. 1. D. Thom. in 3. p. q. 61. art. 1. Prima ut humani ingenii imbecillitatem adjuvent. Aug. lib. 11. de Trinitat. cap. 2.

S. Chrys. Homil. 23. in Matth.

Concil. Trid. sess. 7. cap. 6. de Sacrament. Gratia Dei sacra res propriè nuncupatur. Mag. in 4. dist. 1. D. Thom. in 3. p. q. 60. art. 2. & Hugo de Sacramentis.

Scot. 4. dist. 1. q. 2. litt. M.

D. Thom. in 3. p. q. 60. art. 4. quod probat. ex August. verbis, quæ citantur de Consec. dist. 2. cap. Hoc est quod. Unumquodque Sacramentum tria simul significat. Passionem. Gratiam, & Gloriam. Signum rememorativum.

112 CATECH. AD PAR. PARS II.
bona, neque (1) illis integumentis involuta ei oblata essent: quoniam verò anima corpori conjuncta est, omnino opus fuit, ut rerum, quæ sentiuntur, adminiculo ad ea inelligenda uteretur.

Secunda, ut credendi
 fuitatem erigant Au-
 gust. lib. 4. contra Do-
 nat. cap. 24.

a Exod. 3. 10. 11.

b Exod. 4. 25. 4.

Instituta sunt Sacra-
 menta, ut ostendatur
 plenitudo divine mi-
 sericordie, & dispen-
 satio divine justitiæ.
 Alexand. de Alex. 4. p.
 quest. 1. membro 2.
 art. 2.

Tertia, ut parata,
 & certa sit medicina
 ad depellendos animi
 morbos, salutem tuen-
 dam S. Ambr. lib. 5.
 de Sacrament. cap. 4.
 c. Luce 10. 33. 34.

Quarta ut sint Chris-
 tianissimi, vereque re-
 ligionis, symbola, &
 sanctæ societatis vin-
 cula.

Alterà verò causa est, quòd animus noster haud
 facile commovetur ad ea, quæ nobis promittuntur, cre-
 denda. Quare Deus à mundi exordio, quæ facere insti-
 tuerat, verbis quidam frequentissimè indicare consuevit
 interdum verò, cum opus aliquod institueret, cujus mag-
 nitude promissi fidem abrogare posset, alia etiam signa,
 quæ nonnumquam miraculi speciem haberent, verbis ad-
 junxit. Nam cum Deus a Moysen ad Israelitici populi
 liberationem mitteret, ille verò ne Dei quidem præci-
 pientis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi gravius
 imponeretur, quàm ut sustinere posset, aut ne popu-
 lus divinis oraculis, & dictis fidem non adjungeret, b
 Dominus promissionem suam multa signorum varietate
 firmavit. Quemadmodum igitur in veteri testamento Deus
 fecerat, ut magni alicujus promissi constantiam signis
 testificaretur: ita etiam in nova lege Christus, Salvator
 noster, cum nobis peccatorum veniam, cœlestem gra-
 tiam, Spiritus Sancti communicationem pollicitus est,
 quædam signa oculis, & sensibus subjecta instituit, quibus
 eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fi-
 delem in promissis futurum dubitare nunquam posse-
 mus.

Tertia causa fuit, ut illa tanquam remedia, ut scribit
 Sanctus Ambrosius, atque c Evangelici Samaritani. me-
 dicamenta ad animarum sanitatem vel recuperandam, vel
 tuendam præstò essent. Virtutem enim, quæ ex Passio-
 ne Christi manat, hoc est gratiam, quam ille nobis in
 ara Crucis meruit, per Sacramenta, quasi per alveum
 quendam, in nos ipsos derivare oportet; aliter verò ne-
 mimi ulla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clemen-
 tissimus Dominus Sacramenta verbo suo, & promissio-
 ne sancita relinquere in Ecclesia voluit, per quæ pas-
 sionis suæ fructum nobis re ipsa communicari sine du-
 bitatione crederemus, si modò unusquisque nostrum ad
 se eam curationem piè, & religiosè admoveret.

Sed quarta etiam causa accedit, cur Sacramentorum
 institutio necessaria videri possit: ut scilicet notæ quæ-
 dam, & symbola essent, quibus fideles internosceren-
 tur:

(1) Illis Edit. Patav. Lovan. Lugdun. multò me-
 lius ullis.

DE SACRAM. IN GENERE. 113

tur: cum præsertim (1) nullus hominum cœtus queat, ut
 etiam à D. Augustino traditum est, sive veræ, sive
 falsæ religionis nomine, quasi unum corpus coagmentari,
 nisi aliquo visibilibus signorum fœdere conjungantur. Utrum-
 que igitur præstant novæ legis Sacramenta, quæ & Chris-
 tianæ fidei cultores ab infidelibus distinguunt, & ipsos
 fideles sancto quodam vinculo inter se connectunt.

Præterea aliam etiam justissimam fuisse causam Sa-
 cramenta instituenti, ex illis Apostoli verbis, a Corde
 creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem.
 Ostendi potest. Sacramentis enim fidem nostram in ho-
 minum conspectu profiteri, & notam facere videmur.
 Quare ad Baptismum accedentes, palam testamur, nos
 credere ejus aquæ virtute, qua in Sacramento abluimur,
 spirituales animæ purgationem fieri.

Magnam deinde vim habent Sacramenta, non solum
 ad fidem in animis nostris excitandam, & exercendam,
 sed etiam eam charitatem inflammandam, qua amare in-
 ter nos debemus; cum arctissimo nos vinculo colligatos
 & unius corporis membra effectos esse, ex sacrorum
 mysteriorum communionem recordamur.

Postremò, quòd in christianæ pietatis studio plurimi
 faciendum est, humanæ mentis superbiam edomant, ac
 comprimunt, nosque ad humilitatem exercent, dum sen-
 sibilibus elementis subjicere nos cogimur, ut Deo ob-
 temperemus, à quo antea impie defeceramus, ut muni-
 di elementis serviremus. Hæc sunt, quæ potissimum de
 Sacramenti nomine, natura; institutione fidei populo
 tradenda esse visa sunt: quæ posteaquam à Pastoribus
 accuratè exposita fuerint, docere deinceps oportebit, qui-
 bus ex rebus singula Sacramenta constent, quæve sint
 illorum partes, ac præterea qui ritus, & cæremonia
 additæ illis fuerint.

15. Partes ad constituendum unumquodque Sacramentum
 necessariae.

Primum igitur explicandum est, rem sensibilem, quæ
 su-

(1) Nullus hominum cœtus &c.) Ed. Pat. in nullum no-
 men religionis, sive verum, sive falsum colligari homines
 possunt, nisi aliquo signorum, vel Sacramentorum visibi-
 lium fœdere conjungantur: magis cohæret cum textu S.
 Augustini, qui apud P. P. Maur: sic se habet: in nul-
 lum nomen religionis seu verum, seu falsum coagulari ho-
 mines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel Sacramento-
 rum consortio colligentur.

P

D. Aug. lib. 19. conf.
 Faustian. cap. 11. &
 de Vera Relig. cap. 17.
 & Basil. in exhortati.
 ad Baptismum.

Quinta, sunt testimo-
 nia nostræ fidei, eius-
 que certa declaratio.
 a Rom. 10. 10.

Sexta, ut sint incita-
 menta fidei, & chari-
 tatis.

Septima, sunt humi-
 litatis excitanda ins-
 trumenta.

Galat. 4.
 Epilogus superiorum.

supra in Sacramenti definitione posita est, non unam tantum esse, quamvis unum signum constitui credendum sit. Duo enim sunt, ex quibus quodlibet Sacramentum conficitur: quorum alterum materiae rationem habet, atque Elementum dicitur: alterum formae vim & Verbum communi vocabulo appellatur. Sic enim à Patribus accepimus; qua in re notum est, atque apud omnes pervulgatum illud Sancti Augustini testimonium, *Accedit Verbum ad Elementum, & fit Sacramentum.* Rei igitur sensibilis nomine tum materiam, sive elementum intelligunt, ut in Sacramento Baptismi aquam, Confirmationis chrisma, & extremæ Unctionis oleum, quæ omnia sub aspectum cadunt: tum præterea verba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium sensum pertinent. Apostolus verò utrumque aperte indicavit, cum inquit, *a Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ.* Quo in loco materia, & forma Sacramenti exprimitur.

16. *Cur elemento verba addita fuerint.*

Addenda autem erant verba ad materiam, ut aperitior, clariorque rei, quæ gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam vim habere perspicuum est: ac si ipsa desint, planè obscurum erit, quidnam materia Sacramentorum designet, ac demonstret. Nam, ut in Baptismo licet videre, cum aqua non minus refrigerandi, quam ablendi vini habeat, & utriusque rei symbolum esse possit; nisi verba addantur, utrum horum in Baptismo significet, aliquis fortasse conjectura aliqua dijudicabit, nemo autem ea de re quidpiam certi affirmare audebit: at cum verba adhibentur, statim intelligimus, ablendi vim, & significationem habere.

17. *Excellentia Sacramentorum novæ legis.*

In hoc autem nostra Sacramenta antiquæ legis Sacramentis plurimum præstant, quòd in illis administrandis nulla, quòd quidem acceperimus, definita forma servaretur; quo etiam fiebat, ut incerta admodum, & obscura essent: nostra verò formam verborum ita præscriptam habent, ut si fortè ab ea discedatur, Sacramenti ratio constare non possit: ob eamque rem clarissima sunt ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hæ igitur sunt partes, quæ ad naturam, & substantiam Sacramentorum pertinent, & ex quibus unumquodque Sacramentum necessariò constituitur.

18. *Quæ sit cæremoniæ in Sacramentis virtus, & natura.*

His accedunt cæremoniæ, quæ tametsi prætermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat, tamen, si quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de vera Sacramenti ratione imminui credendum est. Ac meritò quidem à primis usque Ecclesiæ temporibus illud semper servatum est, ut Sacramenta solemnibus quibusdam cæremoniis ministrarentur. Primum enim maximè decuit sacris mysteriis eum religionis cultum tribuere, ut sancta sanctè tractare videremur: præterea, quæ Sacramento efficiuntur, cæremoniæ ipsæ magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde verò mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter observant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis, & charitatem excitant: quo major cura, & diligentia adhibenda erit, ut fideles vim cæremoniæ, quibus singula Sacramenta conficiuntur, cognitam, & perspectam habeant.

19. *Quot sint Catholicae Ecclesiæ Sacramenta.*

Sequitur, ut Sacramentorum etiam numerus explicetur; quæ quidem cognitio hanc utilitatem affert, quòd populus eo majori pietate omnes animi sui vires ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos singularem beneficentiam converteret, quo plura salutis, ac beatæ vitæ adjuvamenta nobis divinitus parata esse intellexerit. Catholicæ igitur Ecclesiæ Sacramenta, quemadmodum ex a Scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos pervenit, & b Conciliorum testatur auctoritas, septenario numero definita sunt.

20. *Cur nec majori, nec minori numero Sacramenta concludantur.*

Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex iis etiam rebus, quæ per similitudinem à naturali vita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit. Homini enim ad vivendum vitamque conservandam, & ex sua, reique publicæ utilitate traducendam, hæc septem necessaria videntur, ut scilicet in lucem edatur, augeatur, aiatur, si in morbum incidat, sanetur, imbecillitas virium reficiatur: deinde, quod ad rempublicam attinet, ut magistratus nunquam desint, quorum auctoritate, & imperio regatur: ac postremò, legitima sobolis propagatione seipsum, & humanum genus conservet. Quæ omnia quoniam vitæ illi, qua anima Deo vivit, respondere satis

Duobus quodlibet Sacramentum constat. Mag. in 4. Sent. dist. 1. litt. D. D. Thom. in 3. p. q. 60. art. 4. 5. & 6. S. Aug. tract. 80. in Joann.

In utero Matris accesse Verbum Divinitatis ad elementum humanitatis, & factum est Sacramentum Incarnationis.

4. Ephes. 5. 25. 26.

Materia, & forma Sacramentorum ex scripturis trahuntur.

Verborum in Sacramentis virtus. Aug. l. 3. de Doctr. Christ. cap. 3.

Sacramenta legis veteris formam definitam non habebant: hoc colligitur ex Scripturis, in quibus veterum Sacramentorum sit mentio. Forma subiecta ratio. Sacramentum tollitur.

Videatur c. 13. de Sacramentis in genere, ses. 7. Conc. Trident. Cæremoniæ antiquitas. Dion. Areop. in lib. de Eccl. Hierar. c. 2. Clem. ep. 3. Basil. de Spirit. Sancto, c. 27. Conc. Trid. sess. 22. c. 4. & 5. in fidei doctrina.

Cæremoniæ effectus. Ibid. lib. de Offic. Eccl. c. 20.

De necessitate numero, & utilitate Sacramentorum.

7. Prov. 9. 1. Zach. 3. & 4. v. 9. & 2.

b. Sess. 7. Conc. Trid. can. 1. de Sacramentis in genere. Conc. Const. sess. 15. Flor. in Decreto dato Armenis.

Humano generi septera sunt necessaria ad vitam commodè traducendum.

Conc. Constant. sess. 19. Florent. in Decr. dato Armenis. Trid. sess. 7. D. Thom. in 3. p. 4. 65. art. 1.

apparet, ex iis facillè Sacramentorum numerus colligetur.

21. *Septem Sacramenta esse, ex Scripturis demonstratur.*

Primus enim est Baptismus, veluti cæterorum janua, quo a Christo renascimur. Deinde Confirmatio, cujus virtute fit, ut divina gratia augeamur, & roboremur: baptizatis enim jam Apostolis, ut D. Augustinus testatur, inquit Dominus: *b Sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.* Tum Eucharistia, qua, tanquam cibo verè cœlesti, spiritus noster alitur, & sustinetur: de ea enim dictum est à Salvatore: *c Caro mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus.* Sequitur quarto loco Pœnitentia, *d* cujus ope sanitas amisa restituitur, postquam peccati vulnera accepimus. Postea verò Extrema unctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, & animi virtutes recreantur: siquidem Divus Jacobus, cum de hoc Sacramento loqueretur, ita testatus est: *e Et si in peccatis sit, remittentur ei.* Sequitur *f* Ordo, quo publica Sacramentorum ministeria perpetuò in Ecclesia exercendi, sacrasque omnes funciones exequendi potestas traditur. Postremo additur *g* Matrimonium, ut ex maris, & fœminæ legitima, & sancta conjunctione filii ad Dei cultum, & humani generis conservationem procreentur, & religiosè educantur.

22. *Æqualis non est omnium Sacramentorum vel necessitas vel dignitas.*

Illud verò maximè animadvertendum est, quamvis omnia Sacramenta divinam, & admirabilem virtutem in se contineant, tamen non parem omnia, & æqualem necessitatem, aut dignitatem, aut unam, eandemque significandi vim habere. Atque ex iis tria sunt, quæ tametsi non eadem ratione, tamen præ ceteris necessaria dicuntur. Baptismus enim unicuique sine ulla adjunctione necessarium esse, Salvator his verbis declaravit: *b Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei.* Pœnitentia *i* verò illis tantummodo necessaria est, qui se post Baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt; neque enim æternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati ritè pœniterint. Ordo præterea, etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omnino necessarius est. Verum si dignitas in Sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, & mysteriorum numero, ac magnitudine longè ceteris antecellit. Quæ omnia faciliùs intelliguntur, cum suo loco ea, quæ ad singula Sacramenta pertinent, explicabuntur.

a Joann. 3. 5.
Tit. 3. 5.
Scot. 4. Sent. dist. 2.
q. 1.
D. Aug. epist. 108.
b Lucæ 24. 49.
Act. 1. 3.

c Joann. 6. 55.

d Joann. 20. 22. 23.

e Jacob. 5. 14.
f Act. 13. 3.
i Timoth. 4. 14.
n Timoth. 1. 6.

g Ephes. 5. 31. 32.

De præstantia, & differentia Sacramentorum.

Tria sunt Sacramenta præ ceteris necessaria. D. Thom. in 3. p. q. 65. art. 4. Conc. Trid. de Sacramentis in genere, sess. 7. can. 3. & 4.

Baptismi necessitas.

a Joann. 3. 5.

Pœnitentiæ necessitas.

i Apoc. 2. 5.

Lucæ 13. 3.

Ordinis necessitas.

Frov. 11. 14.

Eucharistiæ dignitas.

Dion. in lib. de Eccl.

Hier. c. 3. D. Thom.

in 3. p. q. 65. art. 3.

23. *A quo hæc sacra, & divina mysteria sint accepta, principalitèrque dispensentur.*

(1) Deinceps videndum est, à quo hæc sacra, & divina mysteria acceperimus; neque enim dubitandum est, quin præclari alicujus muneris dignitas ejus, à quo donum ipsum profectum est, dignitate, & præstantia quàm maximè augeatur. Sed ea quæstio difficilem explicationem habere non potest. Nam cum *Deus sit, a qui homines iustos efficiat; ipsa verò Sacramenta iustitiæ adipiscendæ mirifica quedam instrumenta sint; patet, unum, eundemque Deum in Christo Justificationis, & Sacramentorum auctorem agnoscendum esse. Præterea Sacramenta eam vim, & efficientiam continent, quæ ad infimam animam penetrat. Cum verò unius Dei potentia proprium sit in corda, & mentes hominum illabi, ex hoc etiam perspicitur, Sacramenta à Deo ipso per Christum instituta esse: quemadmodum ab eo quoque intus dispensari, certa, & constanti fide tenendum est: hoc enim testimonium de illo se accepisse Sanctus Joannes affirmat, cum ait: *b Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.**

24. *Quibus ministris utatur Deus in Sacramentis dispensandis.*

Sed quamvis Deus Sacramentorum auctor, & dispensator sit, *c* ea tamen non per Angelos, verum per homines ministrari in Ecclesia voluit. Non minus enim ministrorum officio, quàm materia, & forma ad Sacramenta conficienda opus esse, perpetua Sanctorum Patrum traditione confirmatum est.

25. *Minister sua pravitate gratiæ Sacramentalis virtutem impedire non potest.*

Atque hi quidem ministri, quoniam in sacra illa functione non suam, sed Christi personam gerunt, ea re fit, ut sive boni, sive mali sint, modò ea forma, & materia utantur, quam ex Christi instituto semper Ecclesia Catholica servavit, idque facere proponant, quod Ecclesia in ea administratione facit, verè Sacramenta conficiant, & conferant; ita ut gratiæ fructum nulla res impedire possit, nisi qui ea suscipiant, seipsos tanto bono fraudare, & Spiritui Sancto vellint obsistere. Hanc verò in Ecclesia certam, & exploratam sententiam semper

Causa efficiens, seu actor Sacramentorum Deus est, per Christum Amb. lib. 4. de Sacrament. c. 4. D. Thom. in 3. p. q. 64. Trident. sess. 6. de Sacramentis in genere, can. 1. a Rom. 2.

Proprium est Dei illabi in animam hominis. In lib. de Eccl. Dog. & Cassian. collat. 72. c. 13.

b Joann. 1. 33.

Dispensat Deus Sacramenta per homines. c. 1. Corinth. 4. 1. Heb. 5. 7. D. Thom. in 3. p. q. 64. art. 4. Conc. Trid. sess. 7. can. 10.

Ministrorum quæ sit ratio, sess. 7. Concil. Trid. de Sacramentis in genere can. 11. & 12. Vide Gregor. Nazianz. orat. in S. Bapt. Amb. de his qui myst. init. c. 5. Chrys. Hom. 8. in 1. Cor. Aug. cont. Crescent. lib. 4. c. 20. & 4. cont. Don. c. 4. lib. 2. cont. lit. Petil. c. 47.

(1) Deinceps) Edit. Pat. denique.

per fuisse, Sanctus Augustinus in iis disputationibus, quas adversus Donatistas conscripsit, clarissimè demonstravit. Quòd si etiam Scripturæ testimonia quærimus, ipsum Apostolum his verbis loquentem audiamus: *a Ego, inquit, plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit: Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat, Deus.* Ex quo loco satis intelligitur, quemadmodum arboribus nihil obest eorum improbitas, quorum manu satæ sunt, ita nihil vitii aliena culpa contrahi illis posse, qui malorum hominum ministerio Christo insiti sunt. Quare, ut ex *D. b* Joannis Evangelio Sancti Patres nostri docuerunt, Judas etiam Iscariotes plures baptizavit, ex quibus tamen hominem iterum baptizatum fuisse legimus: ita ut præclare *D.* Augustinus scriptum reliquerit: *Dedit Baptismum Judas, & non Baptizatum est post Judam: dedit c Iannes, & baptizatum est post Joannem; quia (1) si datum est à Iuda, Baptisma Christi erat: quod autem à Joanne datum est, Joannis erat: non Judam Joanni, sed Baptismum Christi, etiam per Iudæ manus datum, Baptismo Joannis etiam per manus Joannis dato rectè præponimus.*

26. *Quid de illis sentiendum sit, qui impura conscientia Sacramenta administrant.*

Neque verò pastores aliive Sacramentorum ministri, cum hæc audiunt, satis sibi esse arbitrentur, si posthabita morum integritate, ac conscientie munditia, illud tantum cogitent, quomodo Sacramenta ab illis ritè ministrentur. Id enim etsi diligenter curandum est, in hoc tamen omnia, quæ ad eam functionem pertinent, posita non sunt. Meminisse autem semper debent, Sacramenta divinam quidem virtutem, quæ illis inest, nunquam amittere; *d* at verò impurè ea ministrabimus æternam perniciem, & mortem afferre: *e Sancta enim, quod semel, atque iterum, ac sæpius admonere oportet, sanctè, & religiose tractanda sunt. f* Peccatori, ut est apud Prophetam, dixit Deus: *Quare tu enarras iustitias meas; & assumis testamentum meum per os tuum? tu verò odisti disciplinam.* Quod si homini peccatis contaminato minus licet de rebus divinis agere; quantum ab eo scelus

con-

(1) *Si datum est à Iuda, Baptisma Christi erat, &c.)* Apud P. P. Maur. *Si datus est à Iuda Baptismus, Christi erat; qui autem à Joanne datus est, Joannis erat;* Edit. verò Patav. *quia, quod datum est à Iuda Baptisma Christi erat, &c.*

concupi existimandum erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen sacra mysteria polluto ore conficere, vel in fœdas manus sumere, contrectare, atque aliis porrigere, & ministrare vereatur? cum præsertim apud Dionysium scriptum sit, *malis symbola* (ita enim Sacramenta appellat) *ne contingere quidem permixtum esse.* Sanctitatem igitur sacrarum rerum ministri in primis sectentur, purè ad Sacramenta ministranda accedant, atque ita se ad pietatem exercent, ut ex eorum frequenti tractatione, & usu, uberiorem in dies gratiam, adjuvante Deo, consequantur.

27. *De duobus præcipuis Sacramentorum effectibus.*

Sed jam, his rebus explicatis, docendum erit, quanam Sacramentorum effectus (1) sit: id enim Sacramenti definitioni, quæ supra tradita est, non parum lucis allaturum videtur. Hi autem duo præcipuè numerantur. Ac principem quidem locum meritò gratia illa obtinet, quam usitato à Sacris Doctores nomine justificantem vocamus: ita enim Apostolus apertissimè nos docuit, cum inquit, *Christum dilexisset Ecclesiam, & seipsum tradidisse pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ (2) in verbo.* Quo autem pacto tanta res, & tam admirabilis per Sacramentum efficiatur, ut quemadmodum *S.* Augustini sententia celebratum est: (3) *Aqua corpus tangat, & cor abluat*, id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non potest. Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem, suapte natura ea vi præditam esse, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotentis Dei virtutem in Sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua vi res ipsæ naturales præstare non possunt.

28. *Quomodo effectus Sacramenti initio nascentis Ecclesiæ sint mirabiliter designati.*

Quocirca, ne ulla unquam hujus effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cum ministrari Sacramenta cœptum est, voluit clementissimus Deus, quid illa interius efficiant, miraculorum significationibus declarare: ut eadem perpetuò interius fieri constantissimè cre-

S. Dionys. de Eccl. Hier. c. 1.

De Sacramentorum primo effectu, qui est gratia justificans, sess. 7. Conc. Trid. de Sacramentis in genere, can. 6. 7. & 8. *D.* Thom. in 3. p. q. 62. art. 1. 2. 5.

a Ephes. 5. 25. 26.

Aug. tract. 80. in Joan.

Scot. 4. dist. 1. q. 5.

Sacramentorum miraculis declarat initio nascentis Ecclesiæ, lib. 4. Veter. & Novi Testament. 9. 93.

(1) *Sit* in multis Editionibus, *sint.*

(2) *In verbo* Edit. Pat. addit. *vite*, ut est in textu Apostoli.

(3) *Aqua corpus tangat, & cor abluat* Ita *S.* August. apud Maur. & Edit. Patav. contra quam in Edit. Rom. Venet. & Lugd. *aqua corpus abluat, & cor tangat.*

a 1. Cor. 3. 6. 7.

b Joann. 4. 2.

D. Aug. tract. 1. in Joann.
c Actor. 19. 4.

Sacramenta novæ legis impura conscientia ministrare quàm perniciosum ipsis sit ministris. *D.* Thom. in 3. p. q. 64. art. 4. ex Dion. 1. de Eccl. Hier. c. 1. & ex ep. ad Demoph. Cons. Aug. lib. 2. contra ep. Parm. c. 10. & tract. 5. in Joann. & lib. 3. contra Cresc. cap. 6.

d 2. Reg. 6. 7. & 1. Paral. 13. v. 9. 10. *e* Isai. 12. 11. *f* Psalm. 49. 16. 17. sess. 7. Conc. Trid. de Sacramentis in genere can. 6.

deremus, quamvis longè à nostris sensibus remota essent. Itaque ut omittamus, (1) Salvatore nostro in Jordane baptizato, a cœlos apertos esse, & Spiritum Sanctum columbæ specie apparuisse; ut admoneremur, ejus gratiam, cum salutari fonte abluimur, in animam nostram infundi; ut hoc inquam omittamus (magis enim ad Baptismi (2) sanctificationem, quam Sacramenti administrationem pertinet) nonne legimus, cum Pentecostes dei Apostoli Spiritum Sanctum acceperunt; quo deinde prædicandam fidei veritatem, adeundaque pro Christi gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc facto repente de cœlo sonitu, tanquam ad venientis Spiritus vehementis, apparuisse illis dispersitas linguas, quasi ignis? ex quo intellectum est, Sacramento Confirmationis eundem nobis Spiritum tribui, easque vires addi, quibus possimus Carni, Mundo, & Satanae, perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atque hæc miracula, quoties Apostoli Sacramenta ista ministrarent, initio nascentis Ecclesiae aliquandiu visa sunt, donec firmata jam fide, & corroborata, fieri desierunt.

29. Quanta sit Sacramentorum novæ legis supra veteris legis Sacramenta excellentia.

Ex iis igitur, quæ de priori Sacramentorum effectu, gratia scilicet justificante, demonstrata sunt, illud etiam planè constat, excellentiorem, & præstantiorem vim Sacramentis novæ legis inesse, quam olim veteris legis Sacramenta habuerunt: quæ cum c infirma essent, egenaque elementa, d inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ: quare, ut signa tantum earum rerum, quæ mysteriis nostris efficienda essent, instituta sunt. At verò Sacramenta novæ legis ex Christi latere manantia, e qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis, adserviendum Deo viventi; atque ita eam gratiam, quam significant, Christi Sanguinis virtute operantur. Quocirca, si ea cum antiquis Sacramentis conferamus, præterquam quòd plus efficacis habent, & utilitate uberiora, & sanctitate augustiora esse inveniuntur.

30.

(1) Salvatore) Edit. Pat. Salvatori.
(2) Ad Baptismi sanctificationem) Edit. Pat. ad Baptismi sanctificationem; id est ad significandum id, quod fit in anima per Baptismum.

Matth. 3. 16.
Matth. 1. 10.
Lucæ 3. 21. 22.

Act. 2. 3. 4.

Act. 8. 17. & 19.

Præstantiora esse legis novæ Sacramenta veteribus, docet Aug. lib. 19. cont. Faust. c. 13. & in Psalm. 83. Amb. lib. de Sacram. c. 4.
Galat. 4. 9.
Heb. 9. 13.
Sacramenta novæ legis ex Christi latere manant. Aug. 1. 2. de Symb. cap. 6. in Joann. tract. 13. & l. 15. Civ. cap. 26.
Heb. 9. 24.

30. Quæ Sacramenta Characterem imprimant, & quid sit Character.

Alter verò Sacramentorum effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodo proprius, Baptismi, Confirmationis, & Ordinis sacri, est Character, quem animæ imprimunt. Nam cum Apostolus ait: a Unxit nos Deus: qui & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris, voce illa, Signavit, non obscure Characterem descripsit, cujus proprium est, aliquid signare, & notare. Est autem Character veluti insigne quoddam animæ impressum, quod deleri nunquam potest, eique perpetuò inbæret: de quo ita apud Sanctum Augustinum scriptum est: An minis fortè Sacramenta Christiana, quam corporalis hæc nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? Illa namque militi ad militiam, quam deseruisset, revertenti, non nova imprimatur, sed antiqua cognoscitur, & approbatur.

31. Quid sit Characteris effectus, & quomodo Sacramenta Characterem imprimant iterari non debeant.

Jam verò Character hoc præstat, tum ut apti ad aliquid sacri suscipiendum, vel peragendum efficiamur, tum ut aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac Baptismi quidem Characterem utrumque consequimur, ut ad alia Sacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus à gentibus, quæ fidem non colunt, distinguatur. Idem autem in Characterem Confirmationis, & Sacri Ordinis licet cognoscere: quorum altero veluti Christi milites ad ejus nominis publicam confessionem, & propugnationem, ac contra insitum nobis hostem, b & spiritualia nequitiae in cœlestibus armamur, arque instruimur, simulque ab iis, qui nuper baptizati, c tanquam modo geniti infantes sunt, discernimur: alter verò tum potestatem Sacramenta conficiendi, & ministrandi conjunctam habet; tum eorum, qui hujusmodi potestate præditi sunt, à reliquo fidelium cœtu distinctionem ostendit. Tenenda igitur est Catholice Ecclesiae regula, qua docemur, tria hæc Sacramenta Characterem imprimere, neque ullo unquam tempore iteranda esse. Hæc sunt, quæ generatim de Sacramentis tradenda erunt.

32. Quibus rationibus assequuntur Pastores, ut populus Sacramenta veneretur, & his religiosè utatur.

In cujus argumenti explicatione Pastores duo potissimum efficere omni studio conentur. Primum est, ut fideles intelligant, quanto honore, & cultu, & veneratione hæc divina, & cœlestia munera digna sint, al-

Secundum Sacramentorum effectus est characteris sacri in animam impressio.
Sess. 5. Conc. Trid. de Sacram. in genere c. 2. Cor. 1. 22.
Scot. 4. Rep. orth. dist. 6. q. 7. D. Aug. lib. 2. contra epist. Parm. cap. 13. Et epist. 50. circa medium, & tract. 6. in Joann. & l. 1. contra Cresc. cap. 30. vide item D. Thom. in 3. p. q. 63.

Characteris usus duplex D. Thom. in 3. p. q. 63. art. 2.
Character Baptismi quid efficiat. Character Confirmationis quid præstet. Character Sacramenti Ordinis quid signet.

b Ephes. 6. 6. 12.

c 1. Pet. 2. 2.

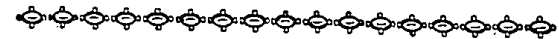
Tria tantum Sacramenta Characterem imprimunt, que nec unquam iterantur. Concilium Florent. in Decret. Euthic. & Trid. c. 9. sess. 7.

In Sacramentorum doctrina duo præcipue observanda.

terum verò, ut quoniam à clementissimo Deo ad communem omnium salutem proposita sunt, iis piè, & religiosè utantur, atque ita Christianæ perfectionis desiderio exardescant, ut si pœnitentiæ præsertim, & Eucharistiæ saluberrimo usu aliquamdiu careant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc autem facile Pastores assequi poterunt, si quæ de Sacramentorum divinitate, & fructu supra dicta sunt, auribus fidelium sæpius inculcabunt: primùm à Domino Salvatore nostro, à quo nihil nisi perfectissimum proficisci potest, instituta esse: præterea, cum ministrantur, Spiritus Sancti intima cordis nostri permeantis efficacissimum numen præstò esse: deinde admirabili, & certa curandarum animarum virtute prædita esse: tum per ea immensas illas Dominicæ Passionis divitias ad nos derivari. Postremò verò ostendent, totum Christum ædificium a firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti; verùm nisi verbi Dei prædicatione, & Sacramentorum usu undique fulciatur, magnopere verendum esse, ne magna ex parte labefactatum concidat. Ut enim per Sacramenta in vitam suscipimur, ita hoc veluti pabulo alimur, conservamur, & augemur.

Eucharistiæ, & Pœnitentiæ usus frequenter populo inculcandus.

• Isai. 28. 16.
Rom. 9. 33.
• Pet. 2. 7.
Sacramentis, & verbi Dei doctrina Ecclesiam maximè fulciri.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

CAPUT II.

1. Cur expediat, doctrinam Baptismi frequenter populis fidelibus inculcari.

Doctrina Sacramentorum quàm sit utilis, & necessaria.

• Rom. 6. 3. 4. 5.
1. Cor. 5. 11. & 12. 13.
Galat. 3. 27.
Ephes. 4. 26.
Baptismi vis quàm serio omnibus sit expendenda.

EX iis quidem, quæ hæcenus de Sacramentis universè tradita sunt, cognosci potest, quàm necessarium sit ad Christianæ Religionis vel doctrinam percipiendam, vel pietatem exercendam ea intelligere, quæ de illorum singulis credenda Catholica Ecclesia proponit: sed si quis diligentius b Apostolum legerit, sine dubitatione ita statuet, perfectam Baptismi cognitionem à fidelibus magnopere requiri: adeo non solum frequenter, sed gravibus verbis, & Spiritu Dei plenis ejus mysterii memoriam renovat, divinitatem commendat, atque in eo Redemptoris nostri mortem, sepulturam, &

re-

resurrectionem nobis ante oculos, tum ad contemplandum, tum ad imitandum constituit. Quare Pastores nunquam se satis multam operam, & studium in hujus Sacramenti tractatione collocasse arbitrentur.

2. Quando potissimum Purocho sermo de Baptismo sit instituendus.

Verùm præter eos dies, in quibus more majorum, divina Baptismi mysteria potissimum explananda essent, in Sabbato magno Paschæ, & Pentecostes, quo tempore Ecclesia summa cum religione, maximisque cæremoniis hoc Sacramentum celebrare consueverat, aliis etiam diebus occasionem captent de hoc argumento disserendi. Atque illud in primis tempus maximè opportunum ad eam rem videri poterit, si interdum, cum Baptismus alicui ministrandus sit, fidelis populi multitudinem convenisse animadverterint. Tunc enim facilius multo erit, si minus liceat omnia capita, quæ ad hoc Sacramentum attinent, persequi, unum salte, aut alterum docere, cum fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, simul etiam sacris Baptismi cæremoniis expressam vident, pioque, & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, ut unusquisque iis rebus admonitus, quas in alio geri videat, secum recedat, qua se sponsione Deo obligarit, cum Baptismo initiatus est; simulque illud cogitet, an vita, & moribus talem se præbeat, qualem ipsa Christiani nominis professio pollicetur. Ut igitur quæ docenda erunt, dilucidè exponantur, quænam sit Baptismi natura, & substantia, aperiendum est: si priùs tamen ipsius vocis significatio explicetur.

3. Quid Baptismi nomen propriè denotet.

Ac Baptismus quidem Græcum esse nomen nemo ignorat: quod etsi in Sacris litteris non solum eam abluionem, quæ cum Sacramento conjuncta est, a sed etiam omne abluionis genus, b quod aliquando ad passionem translatum est, significat; tamen apud Ecclesiæ scriptores non quamvis corporis abluionem declarat, sed eam, quæ cum Sacramento conjungitur, nec sine præscripta verborum forma ministratur; qua quidem significatione c Apostoli ex Christi Domini instituto frequentissimè uti sunt.

4. Quibus præterea nominibus abluionem Sacramentalem Patres expresserint.

Alia quoque nomina ad eandem rem significandam Sancti Patres usurparunt. Sacramentum enim fidei appellari, quòd illud suscipientes universam Christianæ reli-

Q 2

gio-

Solemnis Baptismus Sabbato Paschæ, & Pentecostes agi solitus. Tertul. lib. de Bapt. c. 19. Basil. in Exhort. ad Bapt. Amb. in lib. de Mystr. Pass. & serm. 62.

Octo Baptismi genera vide apud Dam. lib. 4. de Fid. Orth. cap. 10. Greg. Naz. orat. 40. • Isai. 24. 23. Marc. 7. 4. b Marc. 10. 38. Lucæ 12. 50. c Rom. 6. 3. 4. 1. Corinth. 1. Ephes. 4. 15. Galat. 2. 12. 1. Pet. 3. 21. De variis Baptismi nominibus vide Gregor. Naz. in or. 39. in sancta lumina. Clem. Alex. lib. 1. Pedag. cap. 6.

Efionysius Areopag. c. 3. de Eccl. Hierarc. Illuminationem vocavit. *a* Heb. 10. 32.

Expurgatio. Sepultura Crux Christi, Plantatio. *b* 1. Corintho. 5. 7. *c* Rom. 6. 4. S. Dionys. de Eccl. Hierarc. cap. 12.

gionis fidem profiteantur, D. Augustinus restatur. Alii vero, quia fide corda nostra illuminantur, quam in Baptismo profiteamur, hoc Sacramentum illuminationem vocarunt, & Apostolus ita inquit: *a Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinistis passionum*, tempus nimirum, quo baptizati erant, significans. Chrisostomus præterea in oratione, quam ad (1) Baptizandos habuit, tum expurgationem, quis per Baptismum *b* expurgamus vetus fermentum, ut simus nova conspersio, tum sepulturam, *c* tum plantationem, tum crucem Christi nominat: quarum omnium appellationum causam ex Epistola ad Romanos scripta licet colligere. Cur autem D. Dionysius principium sanctissimorum mandatorum vocaverit, perspicuum est: cum hoc Sacramentum veluti janua sit, qua in Christianæ vitæ societatem ingredimur, atque ab eo divinis præceptis obtemperandi initium (2) facimus. Atque hæc de nomine breviter exponenda erunt.

5. *Quæ sit Baptismi definitio.*

Quod autem ad rei definitionem attinet, etsi multæ ex Sacris scriptoribus afferri possunt, illa tamen aptior, & commodior esse videtur, quam ex verbis Domini apud Joannem, & Apostoli ad Ephesios licet intelligere. Nam cum Salvator dicat: *d Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei*; & Apostolus cum de Ecclesia loqueretur: *e Mandans eum lavacro aque (3) in verbo*: ita fit ut rectè, & appositè definiatur, Baptismum esse Sacramentum regenerationis per aquam in verbo. *f* Natura enim ex Adam filii iræ nascimur; per Baptismum vero in Christo filii misericordiæ renascimur: siquidem *g* dedit hominibus potestatem filios Dei fieri, iis, qui credunt in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

6. *Qua ratione Baptismi Sacramentum perficiatur.*

Sed quibuscumque tandem verbis Baptismi naturam explicari contigerit, docendus erit populus, hoc Sacramen-

(1) *Ad Baptizandos* sive *ad Illuminandos*, apud PP. Maur. non *Baptizatos*, ut in Ed. Rom. & Ven. antiq.

(2) *Facimus* Edit. Patav. *facimus*, & quidem multo melius.

(3) *In verbo* Edit. Pat. addit *vite*, ut est in textu Apostoli.

Definitionis Baptismi vide apud Alex. de Ales. in 4. ort. q. 11. per totam. & D. Thom. in 3. p. q. 86. art. 1. *d* Joann. 3.

e Ephes. 5. 26.

f Ephes. 2. 5.

g Joann. 1. 12. 13.

Baptismus ablutione, & forma verborum perficitur.

mentum confici ablutione, cui ex Domini Salvatoris instituto certa, & solemnia verba necessariò adhibentur, quemadmodum semper Sancti Patres docuerunt: Quod apertissimo illo D. Augustini testimonio demonstratur: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Id verò eo diligentius monere oportebit, ne fortè fideles in eum errorem inducantur, ut existiment, quod vulgò dici solitum est, aquam ipsam, quæ ad conficiendum Baptismum in sacro fonte asservatur, Sacramentum esse. Tunc enim Sacramentum Baptismi dicendum est, cum aqua ad abluendum aliquem, additis verbis, quæ à Domino instituta sunt, reipsa utimur. Jam verò quoniam singula Sacramenta ex materia, & forma constitui initio diximus, cum generatim de omnibus Sacramentis ageretur, idcirco quæ utraque sit in Baptismo, à Pastoribus declarandum erit.

7. *Quæ sit propria Baptismi materia.*

Materiam igitur, sive elementum hujus Sacramenti, esse omne naturalis aquæ genus, sive ea maris sit, sive fluvii, sive paludis sive putei, aut fontis, quæ sine ulla adjunctione aqua dici solet. Nam & Salvator docuit: *a Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei* & Apostolus inquit: *b Ecclesiam lavacro aquæ mundatam esse*: & in B. Joannis epistola scriptum legimus: *c Tres sunt, qui testimonium dant in terra: spiritus, & aqua, & sanguis*: quod etiam à aliis Sacrarum litterarum testimoniis comprobatur.

8. *Locus D. Matthæi de Baptismo ignis exponitur.*

Quod verò à Joanne Baptista dictum est, venturum esse Dominum, *e* qui baptizaret in Spiritu Sancto, & igne, id quidem nullo modo de Baptismi materia intelligendum est, sed vel ad intimum Spiritus Sancti effectum vel certè ad miraculum referri debet, *f* quod die Pentecostes apparuit, cum Spiritus Sanctus è Cælo in Apostolos ignis specie delapsus est: de quo alio loco Christus Dominus noster prædixit: *g Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.*

9. *Quibus figuris, & Prophetiis vis aquarum Baptismi sit demonstrata.*

Verum idem quoquè à Domino tum figuris, tum Prophetarum oraculis significatum esse, ex divinis Scripturis animadvertimus. Diluvium enim, *b* quo mundus purgatus est, quod *i* multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum, hu-

Chrisost. Hom. 24. in Joann. Aug. 1. 6. cont. Donat. cap. 25. Conc. Flor. & Trid. D. Aug. tract. 80. in Joann.

Aqua non potest dici Sacramentum, sed ablutio.

De materia Baptismo sess. 7. Conc. Trid. de Baptismo can. 1. Conc. Florent.

a Joann. 3. 5.

b Ephes. 5. 8.

c 1. Joann. 5. 1.

d Act. 8. 10. 47. Heb. 10. 2. & 1. Pet. 3. 20.

e Matth. 3. 12. Sic exponitur Hier. in Matth.

f Act. 2. 3. Sess. 7. Conc. Trid. de Baptismo can. 1.

g Act. 1. 5. Amb. lib. 1. de Sacrament. c. 5. & 6. & lib. 2. per totum.

h Genes. 6. 5. Diluvium. olim Baptismum representavit. *i* Genes. 6. 5.

hujus aquæ figuram, & similitudinem gessisse, Apostolorum Princeps *a* in priori epistola ostendit. *b* Et maris rubri transitum ejusdem aquæ significationem habuisse, *c* D. Paulus ad Corinth. scribens exposuit. Ut interim omittamus, *d* tum Naaman Syrii abluitionem, *e* tum probatizæ piscinæ admirabilem vim, & alia id genus multa, in quibus hujus misterii symbolum inesse facile apparet.

De prædictionibus autem dubitare nemo potest, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter *f* Isaias Propheta omnes sitientes invitat, *g* vel quas à templo egredientes Ezechiel in spiritu vidit, (1) tum *h* præterea fons ille, quem domui David, & habitantibus Hierusalem paratum in abluitionem peccatoris, & menstruatæ Zacharias prænuñciavit, ad salutem Baptismi aquam indicandam, atque exprimendam pertineant.

10. *Cur aqua ad Baptismum conficiendum nos potius uti voluerit Deus, quam alia materia.*

Quantum verò Baptismi naturæ, & virtuti consentaneum fuerit, ut ejus propria materia aqua institueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieronimus ad Oceanum scribens demonstravit. Sed, quod ad hunc locum attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniam hoc Sacramentum omnibus sine ulla exceptione ad consequendam vitam necessarium erat, idcirco aquæ materiam, quæ (2) nunquam non præstò est, atque ab hominibus facile parari potest, maxime idoneam fuisse. Deinde aqua effectum Baptismi maxime significat: ut enim aqua sorbes abluit, ita etiam Baptismi vim, atque efficiantiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optimè demonstrat. Accedit illud, quòd, quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sit Baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restinguitur.

11. *Aquæ simplici, & naturali quare Chrisma adjiciatur.*

Illud verò animadvertendum est: quamvis aqua simplex, quæ nihil aliud admixtum habet, materia apta sit ad hoc Sacramentum conficiendum, quoties scilicet Baptismi ministrandi necessitas indicat; tamen ex Apostolorum traditione, semper in Catholica Ecclesia observatum esse, ut, cum solemnibus cæremoniis Baptismus conficitur, sacrum etiam Chrisma addatur, quo Baptismi

(1) *Tum præterea* vox *tum* deest in Ed. Patav., & quidem redundare videtur in Rom.

(2) *Nunquam* Ed. Pat. nusquam.

a 1. Pet. 3. 21.
Mare Rubrum.
b Exod. 14. 21.
c 1. Corinth. 10.
Naaman ablutio.
d 4. Reg. 5. 14.
e Joann. 5. 1.
Probatica piscina.
Vim aquarum Baptismi prævidit Isai.
f Isai. 55. 21.
g Ezech. 47. 1.
h Zachar. 13. 1.

Aquæ usus in Baptismo quam sit naturæ consentaneus, & conveniens.
S. Hieron. Epist. 83. tom. 2. vide D. Thom. in 3. p. q. 66. art. 3. Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Aquæ simplici, & naturali cur Chrisma adjiciatur, vide Ambr. lib. 1. de Sacrament. c. 2. & lib. 3. cap. 1. Innoc. 1. 1. Decret. tit. 15. c. Cum venisset.
Dam. lib. 3. cap. 10. in fin.

mi effectum magis declarari perspicuum est. Docendus quoque erit populus, etsi aliquando incertum esse potest, utrum hæc, an illa vera aqua sit, qualem Sacramenti perfectio requirat; hoc tamen pro certo habendum esse, nunquam ex alia materia, quam ex aquæ naturalis liquore, Baptismi Sacramentum ulla ratione confici posse.

12. *Quare promiscuè omnibus fidelibus perfecta Baptismi forma clarè exponenda sit.*

Sed duarum partium, ex quibus Baptismus constare debet, postquam altera, hoc est materia, diligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eadem diligentia formam etiam tradere, quæ est altera ejus pars maxime necessaria. In hujus autem Sacramenti explicatione eo majori cura, & studio elaborandum putabunt; quòd tam sancti mysterii notitia non solum sua sponte fideles vehementer delectare potest, quòd quidem in omni divinarum rerum scientia communiter evenit, verum etiam ad usum ferè quotidianos summopere expetenda est. Cum enim sæpe incidant tempora, quemadmodum suo loco planius dicetur, in quibus tum ab aliis de populo, tum sæpissime à mulierculis Baptismus ministrari oporteat, ita fit, ut promiscuè omnibus fidelibus ea, quæ ad hujus Sacramenti substantiam pertinet, cognita, & perspecta esse debeant.

13. *Quæ sit perfecta, & absoluta hujus Sacramenti forma.*

Quare dilucidis, & apertis verbis, quæ facile percipi ab omnibus possit, pastores docebunt, hanc esse perfectam, & absolutam Baptismi formam: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Ita enim à Domino, & Salvatore nostro traditum est, cum Apostolis apud Matthæum præcepit: *a Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Ex illo autem verbo, *Baptizantes*, Catholica Ecclesia diviniter edocta optimè intellexit, in hujus Sacramenti forma actionem ministri exprimendam esse: quod quidem fit, cum dicitur: *Ego te baptizo.* Ac quoniam, præter ministros, tum illius personam, qui baptizatur, tum principalem causam, quæ Baptismum efficit, significare oportebat, idcirco illud pronomen, *Te*, & distincta divinarum personarum nomina adduntur, ut absoluta Sacramenti forma iis verbis concludatur, quæ modo exposita sunt: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Neque enim sola Filii persona, de quo à Joanne scribitur: *b Hi est, qui baptizat*, sed simul omnes Sanctæ Trinitatis perso-

Quam sæpe, & quanta cura Baptismi natura sit inculcanda.

Aug. l. 6. cont. Dam. c. 25.
Greg. Naz. orat. 40. Baptismi forma.

a Matth. 28. 29. 20. Actio ministrum Baptismo ex Christi verbo esse necessaria colligitur.

Persona, quæ baptizatur.

Principalis causa sanctificationis est Sanctæ Trinitas.

b Joann. 1. 33.

Amb. lib. 7. de Spiritu Sancto, c. 24. & 1. de Sacrament. c. 7. In forma Baptismi quid Nomen significet.

næ ad Baptismi Sacramentum operantur. Quod autem in *Nomine*, non in *Nominibus* dictum est, hoc planè declarat unam Trinitatis naturam, & divinitatem. Etenim hoc loco *Nomen* ad personas non refertur, sed divinam substantiam, virtutem, & potestatem, quæ una, ex eadem est in tribus personis, significat.

4. *An in forma Baptismi verba omnia perinde sint necessaria.*

Sed in hac forma, quam integram, & perfectam esse ostendimus, observandum est, quædam prorsus necessaria esse, quæ si omittantur, Sacramentum confici non potest: quædam verò non ita necessaria, ut, si desint, Sacramenti ratio non constet: cujusmodi est vox illa, *Ego*, cujus vis in verbo *Baptizo* continetur. Imò verò in Ecclesiis Græcorum variata dicendi ratione prætermitti consuevit: propterea quòd nullam fieri oportere ministri mentionem judicarunt. Ex quo factum est, ut in Baptismo hac forma passim utantur: *Baptizatur servus Christi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*; à quibus tamen perfectè Sacramentum ministrari, ex Concilii Florentini sententia, & definitione apparet: cum iis verbis satis explicetur id, quod ad Baptismi veritatem attinet nimirum ablutio, quæ tunc re ipsa peragitur.

15. *Quomodo Apostoli in nomine Christi Baptizaverint.*

Quòd si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est, cum Apostoli *a* in nomine tantum Domini Jesu Christi baptizarent, id quidem Spiritus Sancti afflatu eos fecisse exploratum nobis esse debet, ut initio nascentis Ecclesiæ, Jesu Christi nomine prædicatio illustrior fieret, divinaque, & immensa ejus potestas magis celebraretur. Deinde verò rem penitus introsipientes, facillè intelligemus, nullam earum partium in ea forma desiderari, quæ ab ipso Salvatore præscriptæ sunt. Qui enim Jesum Christum dicit, simul etiam Patris personam, à quo unctus est, & Spiritum Sanctum, quo unctus est, significat.

16. *Apostolos in nomine Christi, tacitis aliis duabus personis Trinitatis, nunquam Baptizasse credendum est.*

Quamquam dubium fortasse videri potest, an ajujmodi forma Apostoli aliquem baptizaverit; si Ambrosii, & Basili sanctissimorum, & gravissimorum Patrum auctoritatem sequi volumus, qui ita Baptismum in nomine Jesu Christi interpretati sunt, ut dixerint, iis verbis significari Baptismum, non qui à Joanne, sed qui à Christo Domino traditus esset: tametsi à communi, & usi-

Ignorantia linguæ Latine, mutans Baptismi verba, verum confert Baptisma. Summa Conciliorum, fol. 220. Bernardus ep. 340. Græcorum Baptizandi ratio. Alex. de Ales, 4. p. q. 13. memb. 7. art. 2. Conc. Florent. in doctrina de Sacram.

D. Thom. 3. p. q. 66. ut. 6. Act. 2. 23. 16. & 10. 43. Baptizabant Apostoli in nomine Christi, hoc est in forma tradita à Christo. Matth. 28.

Dain. lib. 4. cap. 10.

S. Amb. lib. 1. de Spiritu Sancto c. 3. Cum nomen Jesus adorarum, totum Dei majestatem veneramus. Petrus Chrysologus serm. 144.

usitata forma, quæ distincta trium personarum nomina continet, Apostoli non discederent. Atque hoc loquendi genere Paulus etiam in epistola ad Galatas usus videtur, cum inquit, *a* *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis*, ut significaret, in fide Christi, nec alia tamen forma, quam idem Salvator, & Dominus noster servandam præceperat, baptizatos esse. Hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad Baptismi substantiam maximè pertinent, fideles docere satis fuerit.

17. *Quo pacto in hoc regenerationis mysterio fieri debeat ablutio.*

Quoniam verò in hoc Sacramento conficiendo legitimæ etiam ablutionis rationem servare oportet, idcirco ejus quoque partis doctrina à Pastoribus tradenda est, atque ab eis breviter explicandum, communi Ecclesiæ more, & consuetudine receptum esse, ut Baptismus uno aliquo ex tribus modis confici posset. Nam qui hoc Sacramento initiari debent, vel in aquam merguntur, vel aqua in eos infunditur, vel aquæ aspersione tinguntur. Ex his autem ritibus, quicumque servetur, Baptismus verè perfici credendum est. Aqua enim in Baptismo adhibetur ad significandam animæ ablutionem, quam efficit; quare Baptismus ab *b* Apostolo lavacrum appellatus est. Ablutio autem non magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diu à primis temporibus in Ecclesia observatum animadvertimus, quam vel aquæ effusione, quod nunc in frequenti usu positum videmus, vel aspersione, quemadmodum *c* à Petro factum esse colligitur, cum uno die tria millia hominum ad fidei veritatem traduxit, & baptizavit.

18. *Unica ne ablutio requiratur, an trina.*

Utrum verò unica, an trina ablutio fiat nihil referre existimandum est. Utrovis enim modo & antea in Ecclesia Baptismus verè confectum esse, & nunc confici posse, ex Divi Gregorii Magni epistola ad Leandrum scripta satis apparet. Retinendus est tamen à fidelibus is ritus, quem unusquisque in sua Ecclesia servari animadverterit.

19. *Quare caput hic potissimum abluatur.*

Atque illud præcipuè monere oportet, non quamlibet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus vigent, abluendum, simulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut post ablutionem, verba Sacramenti, quæ formam continent, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuntianda esse.

a Gal. 3. 27.

Ablutio Baptismi tribus modis fieri potest. D. Thom. in 1. p. q. 66. art. 7.

b Ephes. 5. 25. Lavacrum regenerationis.

c Trina mersio fuit in usu Aug. tempore.

c Act. 2. 41.

Una ne, an trina ablutio fieri debeat, cap. 49. Act. Apostolorum.

Conc. Tolet. IV. canon. 5.

Dien. lib. de Eccles. Hier. c. 4. D. Thom. in 3. p. q. 66. art. 7. ad 3.

Verba Sacramenti eodem tempore, quo abluatur cap. Pronuntianda sunt.

Psal. 23. Dominus super aquas.

20 *Christus ne Baptismum ante, an post passionem instituerit.*

His expositis, conveniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, Baptismum, quemadmodum & reliqua Sacramenta, à Christo Domino institutum esse. Hoc igitur Pastores frequenter docebunt, explicabuntque duo diversa tempora Baptismi notanda esse: alterum, cum Salvator eum instituit: alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est. Ac quod ad primum attinet, tunc à Domino hoc Sacramentum institutum esse perspicitur, cum ipse à a Joanne baptizatus sanctificandi virtutem aquæ tribuit. Testantur enim Sancti Gregorius Nazianzenus, & Augustinus, eo tempore aquæ vim generandi, in spiritualem scilicet vitam, datam esse. Et alio loco ita scriptum reliquit: *Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua.* Et alibi; *Baptizatur Dominus, non mundari indigens, sed tactu mundari indigens, sed tactu mundæ carnis aquas mundans, ut vim abluendi habeant.* Atque ad eam rem illud maximo argumento esse potuit, quod tunc Sanctissima Trinitas, in cuius nomine Baptismus conficitur, nomen suum præsens declaravit. *b* Vox enim Patris audita est, Filii persona aderat, & Spiritus Sanctus in columbæ specie descendit; præterea cæli aperti sunt, qui nobis jam per Baptismum licet ascendere. Quod si quis scire cupiat, quam ratione tanta, & tam divina virtus à Domino aquis tributa sit, id quidem humanam intelligentiam superat: hoc verò satis percipi à nobis potest, Baptismo à Domino suscepto, sanctissimi, & purissimi ejus corporis tactu, aquam ad Baptismi salutarem usum consecratam esse; ita tamen, ut hoc Sacramentum, etsi ante Passionem institutum fuerit à Passione tamen, quæ omnium Christi actionum tanquam finis erat, vim, & efficaciam duxisse, credendum sit.

21. *Quando lex Baptismi homines obligare cœperit.*

Sed de altero etiam, quo scilicet tempore lex de Baptismo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur. Nam inter Sacros Scriptores convenit, post Domini resurrectionem, cum Apostolis præcepit: *c Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, ex eo tempore omnes homines, qui salutem æternam consecuturi erant, lege de Baptismo teneri cœpisse. Quod quidem ex Apostolorum Principis auctoritate colligitur, cum inquit: *d Regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis.* Idemque ex illo Pauli loco: *e Seipsum tradidit pro ea,*

ut

ut illam sanctificaret, (cum de Ecclesia loqueretur) mundans (eam) lavacro aquæ in verbo, licet cognoscere. Uterque enim Baptismi obligationem ad tempus, quod mortem Domini consecutum est, videtur retulisse: ut dubitandum nullo modo sit, verba etiam illa Salvatoris: *a Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*, id ipsum tempus expectasse, quod post passionem futurum erat.

22. *Sacramentum Baptismi in quanta veneratione habendum.*

Ex iis igitur, si accuratè à Pastoribus tractentur, haud dubium esse potest, quin fideles maximam in hoc Sacramento dignitatem agnoscant, ac summa animi pietate venerentur: præsertim verò cum cogitarint præclara illa, & amplissima munera, quæ cum Christus Dominus baptizaretur, miraculorum significationibus declarata sunt, singulis, cum baptizantur, intima Spiritus Sancti virtute donari, atque impertiri. Ut enim, si quemadmodum b Elisæi puero contingit, nobis oculi ita aperirentur, ut cælestes res intueri possemus, nemo adeo communi sensu carere putandus est, quem divina Baptismi mysteria in maximam admirationem non traderent; cur idem etiam eventurum non existimemus, cum à Pastoribus hujus Sacramenti divitiæ ita expositæ fuerint, ut eas fideles, si non corporis oculis, at mentis acie fidei splendore illuminatæ, contemplari queant?

23. *Quod hominum genera Baptismum administrare possint.*

Jam verò, à quibus ministris hoc Sacramentum conficiatur, non utiliter modo, sed necessariò tradendum videtur; tum ut ii, quibus præcipuè hoc munus commissum est, illud sanctè, & religiosè curare studeant: tum ut ne quis tanquam fines suos egressus, in alienam possessionem intempèstivè ingrediatur, vel superbè irumpat; cum in omnibus ordinem servandum esse c Apostolus admoneat. Doceantur igitur fideles, triplicem esse eorum ordinem: ac in primo quidem Episcopos, & Sacerdotes collocandos esse, quibus datum est, ut jure suo, non extraordinaria aliqua potestate, hoc munus exercent. Iis enim in Apostolis præceptum est à Domino, *d Euntes baptizate.* Quamvis Episcopi, ne gravio-rem illam docendi populi curam deserere cogerentur, e Baptismi ministerium Sacerdotibus relinquere soliti essent. Quod verò Sacerdotes jure suo hanc functionem exercent, ita ut præsentè etiam Episcopo ministrare Baptismum possint, ex doctrina Patrum, & usu Ecclesiæ constat. Nam, cum ad Eucharistiam consecrandam ins-

Ra

ti

Duo tempora institutionis Baptismi. D. Thom. in 3. p. q. 66. art. 2. Quando Christus Baptismum instituerit.

a Matth. 3. 16. D. Greg. Naz. orat. in Natal. Salvatoris circa fin. Amb. serm. 14. & 21. sup. Beati Invenaculati. Aug. serm. 29. 36. & 37. de Tempore. Aqua vis per Christum est suavia. Tota Trinitas in Baptismo Christi præsens suum nomen declaravit.

b Matth. 3. 17. Marci 1. 10. Lucæ 3. 21. Aug. serm. 36. de Tempore. Baptismus ante Christi passionem fuit quidem usitatus, postea tamen vinum suam accepit.

Lex de Baptismo suscipiendo quando lata fuerit.

c Matth. 28. 19. Marci 16. 15. 16. Quando Baptismus homines obligare cœperit.

d 1. Pet. 1. 3.

e Ephes. 5. 25. 26.

a Joann. 3. 5.

Quanta munera in Baptismo conferantur, ex his, quæ in Christi Baptismo eveniunt, docet D. Thom. in 3. p. q. 39. art. 5. & 6.

b 4. Reg. 6. 17.

Non homo, sed Christus est, qui baptizat; Sacerdos verò legatione tantum pro Christo fungitur.

Joann. 1. Super quem, &c. Cyp. de Baptismo Christi circa princip. Et dicitur: Ego te baptizo in nomine, &c. c 1. Corinth. 14. Triplex ordo ministerium Baptismi. Primus ordo est Episcoporum, & Sacerdotum.

Isid. lib. 2. de Officiis, Eccles. cap. 24.

d Matth. 28. 19. e 1. Corinth. 1. 17. Sacerdotum proprium est Baptismum conferre. D. Thom. in 3. p. q. 67. art. 2.

4. 1. Corinth. 10. 17. vide Leonem Magnum e pist. 88.

Secundus ordo est Diaconorum.
Diaconi sine necessitate baptizare non possunt, dist. 93. c. Diaconus. D. Thom. in 3. p. q. 67. art. 1. & de Consac. dist. 4. c. Cunctas. Quilibet in necessitate baptizare potest, sess. 7. Conc. Trid. de Baptism. cau. 4. Conc. item Later. c. 1. & habetur de Summa Trinit. cap. Firmiter, & Conc. Flor. in Decr. Eugenii.

Populares non debent solennes ceremonias in Baptismo adhibere. D. Thom. in 3. p. q. 67. art. 3.

132 CATECH AD PAR. PARS II.

tituti sint a quæ est pacis, & unitatis Sacramentorum consentaneum fuit, potestatem huius dari omnia illa administrandi, per quæ necessariò huius pacis, & unitatis quilibet particeps fieri posset. Quòd si aliquando Patres Sacerdotibus sine Episcopi venia, baptizandi jus permissum non esse dixerunt, id de eo Baptismo, qui certis anni diebus solemnè cæremonia administrari consueverat intelligendum videtur.

Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi, quibus sine Episcopi, aut Sacerdotis concessu non licere hoc Sacramentum administrare, plurima Sanctorum Patrum decreta testantur.

24. Qui Sacramentum Baptismi in casu necessitatis conferre possint.

Extremus ordo illorum est, qui cogente necessitate, sine solemnibus cæremoniis baptizare possunt; quo in numero sunt omnes etiam de populo, sive mares, sive foeminae, quamcunque illi sectam profiteantur. Nam & Judæis quoque, & infidelibus, & Hæreticis, cum necessitas cogit, hoc munus permissum est; si tamen id efficiere propositum eis fuerit, quod Ecclesia Catholica in eo administrationis genere efficit. Hæc autem cum multa veterum Patrum, & Conciliorum decreta confirmarunt, tum verò à Sacra Tridentina Synodo anathema in eos sancitum est, qui dicere audeant, Baptismum, qui etiam datur ab Hæreticis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum. In quo profectò summam Domini nostri bonitatem, & sapientiam licet admirari. Nam cum hoc Sacramentum necessariò ab omnibus percipiendum sit, quemadmodum aquam ejus materiam instituit, qua nihil magis commode esse potest, sic etiam neminem ab ejus administratione excludi voluit. Quamvis, ut dictum est, non omnibus liceat solennes cæremonias adhibere, non quidem, quòd ritus, aut cæremonie plus dignitatis, sed quòd minus necessitatis, quàm Sacramentum, habeant.

25. Quis ordo in baptizando à fidelibus servandus sit.

Neque verò hoc munus ita omnibus promiscuè permissum esse fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem ministrorum statuere maximè deceat. Mulier enim, si mares adsint, Laicus item præsentè Clerico, tum Clericus coram Sacerdote, Baptismi administrationem sibi sumere non debent. Quamquam obstaculis, quæ baptizare consueverunt, improbandæ non sunt, si interdum præsentè aliquo viro, qui hujus Sacramenti conficien-

di

DE SACRAM. BAPTISMI.

133

di minimè peritus sit, quod aliàs viri magis proprium officium videretur, ipsæ exequantur.

26. Cur præter eos, qui baptizant, in regenerationis mysteriis Patrini adhibeantur.

Accedit autem ad eos ministros, qui, ut hætenus declaratum est, Baptismum conficiunt, aliud enim ministrorum genus, qui ad sacram, & salutarem abluionem celebrandam ex vetustissima Catholicæ ecclesiæ consuetudine adhiberi solent; ii nunc Patrini, olim Susceptores, Sponsors, seu Fidejussores, communi vocabulo à rerum divinarum scriptoribus vocabantur. De quorum (1) munere, quoniam ad omnes ferè laicos pertinet, ac curatè à Pastoribus agendum erit, ut fideles intelligant, quæ potissimum ad illud rectè perficiendum necessaria sint. In primis verò explicare oportet, quæ causa fuerit, cur ad Baptismum præter Sacramenti Ministros, Patrini etiam, & Susceptores adjungerentur. Quod quidem optimo jure factum esse, omnibus videbitur, si meminerint, Baptismum esse spiritualem regenerationem, per quam filii Dei nascimur. De ea enim ita loquitur D. Petrus: *a Sicut modò geniti infantes, rationabile sine dolo, lac concipiscite.* Ut igitur postquam aliquis in hanc lucem editus est, nutrice, & paedagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, & bonis artibus erudiat: ita etiam necesse est, ut qui ex Baptismi fonte vitam spiritualem vivere incipiunt, alicujus fidei, & prudentiæ committantur; à quo Christianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem institui possint, atque ita paulatim in Christo adolescere, donec tandem viri perfecti, juvante Domino, evadant: cum præsertim Pastoribus, qui publicæ Parochiarum curationi præpositi sunt, tantum temporis non supersit, ut privatam illam curam pueros in fide erudiendi suscipere possint. Hujus autem vetustissimæ consuetudinis præclarum testimonium à Divo Dionysio habemus, cum inquit: *Divinis nostri Ducibus* (sic enim Apostolus vocat) *in mentem venit, & visum est suscipere infantes, secundum istum sanctum modum, quòd naturales parentes pueri eum cuidam docto in divinis, veluti paedagogo traderent, sub quo sicut sub divino patre, & salvationis sanctæ suscipere reliquum vitæ puer degeret.* Eandem verò sententiam confirmat Higinii auctoritas.

27.

(1) *Munere* perperam in Edit. Rom. & Ven. antiq. numero.

De Patrini baptismatorum agit Dionys. l. de Eccles. Hier. cap. 4. Alex. de Alas. 4. p. q. 10. memb. 3. art. 1.

D. Thom. in 3. p. q. 67. art. 7.

a. 1. Pet. 2. 1.

Patrinorum adhibendorum quam vetusta sit consuetudo. S. Dionys. de Eccles. Hier. cap. 12. in fin. Higin. Papa de Cons. dist. 4. cap. In Catechismo, & ibid. cap. Non plures, & cap. In Baptismata, & 30. q. 7. cap. Pervenit, & seq.

27. *Cognatio spiritualis in Baptismo contracta matrimonium impedit, & dirimit.*

Quamobrem sapientissimè à Sancta Ecclesia constitutum est, ut non solum is, qui baptizat cum baptizato, sed etiam susceptor cum eo, quem suscipit & cum ejus veris parentibus affinitate (1) devinciuntur: ita ut legitima nuptiarum fœdera inter hos homines iniri non possint, atque inita dirimantur.

28. *Quæ sint Patrinorum partes, quidque ab illis exigatur.*

Præterea docere oportet fideles, quæ sint Susceptoris partes. Et enim hoc munus adeo negligenter in Ecclesia tractatur, ut nudum tantum hujus functionis nomen relictum sit: quid autem sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines videantur. Hoc igitur universi Susceptores semper cogitent, se hæc potissimum lege obstrictos esse, ut spirituales filios perpetuò commendatos habeant, atque in iis, quæ ad Christianæ vitæ institutionem spectant, curent diligenter, ut illi tales se in omni vita præbeant, quales eos futuros esse solemniter sponderunt. Audiamus, quid ea de re Sanctus Dionysius scribat, verba Sponsoris exprimens; *Spondeo puerum inducturum, cum ad sacram intelligentiam venerit, sedulis adhortationibus meis, ut abrenunciet contrariis omnino, profiteatur, peragatque divina, quæ pollicetur.* Item Divus Augustinus: *Vos, inquit, ante omnia tam viros, quam mulieres, qui filios in Baptismate susceptis, moneo, ut cognoscatis fidejussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere.* Ac profectò decet maximè, eum, qui aliquod officium suscepit, in eo diligenter exequendo nunquam defatigari; & qui se alterius pædagogum, & custodem professus est, minimè pati, illum esse desertum, quem semel in fidem, & clientelam suam recepit, donec illum opera, & præsidio suo agere intellexerit. Quæ autem filiis spiritualibus tradenda sint, paucis Divus Augustinus comprehendit, cum de hoc ipso Susceptorum officio loqueretur: ait enim: *Debent eos admonere, ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneant, & ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceant, Decalogum etiam, & quæ sint prima Christianæ religionis rudimenta.*

De Affinitate in Baptismo contracta, sess. 24. Conc. Trid. de Reformat. Matrim. cap. 2. 30. q. 1. Vidu item, & de Cognat. spirit. in 6.

Patrinorum officium. D. Thom. in 3. p. q. 67. art. 8.

Dionysius de Eccles. Hier. cap. 2.

D. Aug. serm. 163. de Tempore. Amb. lib. 1. de Sacrament. cap. 2. in fin.

Quid Susceptores filios suos spirituales docere debeant, fusiis Ang. serm. 163. de Tempore: sed hæc habentur de Consec. dist. 4. c. Vos autem.

29.

(1) *Devinciuntur*) Edit. Pat. *devinciuntur*.

29. *Quisvis promiscuè ad Susceptoris manus non est admitteendus.*

Quæ cum ita se habeant, facillè intelligimus, cuiam hominum generi sanctæ hujus tutelæ administratio committenda non sit; nimirum iis, qui eam gerere aut fideliter nolint, aut sedulo, & accurate non queant. Quocirca præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem suscipere, ut ex eo magis appareat, quantum hæc spiritualis educatio à carnali distet; Hæretici in primis, Judæi, Infideles ab hoc munere omnino prohibendi sunt, ut qui in ea cogitatione, & cura semper versentur, ut fidei veritatem mendacis obscurant, atque omnem Christianam pietatem evertant.

30. *Quis Patrinorum numerus esse debeat.*

Piures quoque ne baptizatum de Baptismo suscipiant sed ut unus tantum, sive vir, sive mulier, vel ad summum unus, & una, Tridentino Concilio statutum est: tum quia disciplinæ, atque institutionis ordo à multitudine magistrorum perturbari poterat: tum quia providere oportebat, ne inter plures hujusmodi affinitates conjungerentur, quæ impedirent, quominus legitimo matrimonii vinculo hominum inter homines societas latius diffunderetur.

31. *Baptismus ad salutem omnibus necessarius.*

Sed cum ceterarum rerum cognitio, quæ hæctenus expositæ sunt, fidelibus utilissima habenda sit, tum verò nihil magis necessarium videri potest, quam ut doceantur omnibus hominibus Baptismi legem à Domino præscriptam esse, ita ut, nisi per Baptismi gratiam Deo renascantur, in sempiternam miseriam, & interitum à parentibus, sive illi fideles, sive infideles sint, procreentur. Igitur sæpius à Pastoribus explicandum erit, quod apud Evangelistam legitur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

32. *Infantes omnino sunt baptizandi.*

Quam legem non solum de iis, qui adulta ætate sunt, sed etiam de pueris infantibus intelligendam esse idque ab Apostolica traditione Ecclesiam accepisse, communis Patrum sententia, & auctoritas confirmat. Præterea credendum est, noluisse Christum Dominum Baptismi Sacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: *b Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum caelorum, c* quos amplexabatur, super quos manus imponebat, & quos benedicebat. Deinde, cum *a* legimus, totam aliquam

Quales Patrimi sint assumendi. Parentes naturales filios suos suscipere non possunt. 30. q. 1. cap. Pervenit. D. Thom. in 3. p. q. 65. art. 3. ad secundum. Neque Infideles, & Hæretici ex Conc. Megan. 55. & de Consec. dist. 4. c. In Baptismate. Patrinorum numerus. Sess. 24. Conc. Trid. de Reformat. Matrim. c. 20. & idem habetur de Cons. dist. 4. c. Non plures, & de Cognom. spirit. c. Quamvis.

a Joann. 3. 5. Matth. 23. 9. Clemens Romanus, epist. 4. Aug. in Joann. tract. 13. Amb. de his, qui myster. initiuntur, cap. 4. Conc. Later. c. 11. Cetera Baptismum nullus omnino salvari potest. Conc. Trid. de Baptismo can. 5. & sess. 6. de Justificatione, cap. 4. de Baptismo parvulorum, sess. 5. Conc. Trid. Decreto de Peccato originali, & sess. 7. de Baptismo, cap. 12. 13. & 14. Dionys. Arcop. de Eccles. Hierarc. cap. 7. Aug. epist. 23. & lib. 1. de Peccatis merit. & remis. cap. 23. Concil. Milevik. cap. 2.

b Matth. 19. 14. c Marc. 10. 16. Luc. 18. cap. 15.

d 1. Cor. 1. 16.

fa-

familiam à Paulo baptizatam esse, satis apparet pueros etiam, qui in illorum numero erant, salutari fonte ablutos esse. Deinde Circumcisio, quæ ligura fuit Baptismi, eum morem maxime commendat. *a* Pueros enim octavo die circumcidi solitos, nemo est, qui ignoret. Ac quibus *b* circumcisio manufacta in expoliatione corporis carnis proderat, iisdem Baptismum, qui est *c* circumcisio Christi non manufacta, prodesse perspicuum est.

Postremo, ut Apostolus docet, *d* Si unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Iesum Christum. Cùm itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint, multò magis per Christum Dominum possunt gratiam, & justitiam consequi, ut regnet in vita: quod quidem sine Baptismo fieri nullo modo potest. Quare docebunt Pastores, infantes omnino baptizandos, & deinde paulatim teneram ætatem Christianæ religionis præceptis ad veram pietatem informandam esse. Nam, *e* ut à Sapiente præclare dictum est: *Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm se nuerit, non recedet ab ea.*

33. *Infantes in Baptismo gratiam spiritualem percipiunt.*

Neque enim dubitare licet, quin fidei Sacramenta, cùm abluantur, accipiant: non quia mentis suæ assensione credant, sed quia parentum fide, si parentes fideles fuerint, sin minus, fide (ut D. Augustini verbis loquamur) universæ societatis Sanctorum muniantur. Etenim ab iis omnibus rectè dicimus eos Baptismo offerri, quibus placet, ut offerantur, & quorum charitate ad communionem Sancti Spiritus adjunguntur.

34. *Infantum Baptismus non differendus.*

Hortandi autem sunt magnopere fideles, ut liberos suos, cùm primùm id sine periculo facere liceat, ad Ecclesiam deferendos, & solemnibus cæremoniis baptizandos curent. Nam, cùm pueris infantibus nulla alia salutis comparandæ ratio, nisi eis Baptismus præbeatur, relicta sit, facile intelligitur, quàm gravi culpa illi sese obstringant, qui eos Sacramenti gratia diutius; quàm necessitas postulet, carere patiantur: cùm præsertim propter ætatis imbecillitatem infinita pene vitæ pericula illis impendant.

35. *Adulti quomodo ante Baptismum instituendi sint.*

Diversam verò rationem in iis servandam esse, qui adulta ætate sunt, & perfectum rationis usum habent, qui scilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Ecclesiæ consuetudo declarat. Nam Christiana quidem fides illis pro-

ponenda est, atque omni studio ad eam suscipiendam cohortandi, alliciendi, invitandi sunt. Quòd si ad Dominum Deum convertantur, tum verò monere oportet, ne ultra tempus ab Ecclesia præscriptum Baptismi Sacramentum differant. Nam cùm scriptum sit: *a* Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem, docendi sunt, perfectam conversionem in nova per Baptismum generatione positam esse: præterea, quò serius ad Baptismum veniunt, eò diutius sibi carendum esse ceterorum Sacramentorum usu, & gratia, quibus Christiana religio colitur, cùm ad ea sine Baptismo nulli aditus patere possit: deinde etiam maximo fructu privari, quem ex Baptismo percipimus: siquidem non solum omnium scelerum, quæ antea admissa sunt, maculam, & sordes Baptismi aqua prorsus eluit, ac tollit; sed divina gratia nos ornat, cujus ope, & auxilio in posterum etiam peccata vitare possumus, justitiamque, & innocentiam tueri: qua in re summam Christianæ vitæ constare, facile omnes intelligunt.

36. *Adultis Baptismus differendum esse, demonstratur.*

Sed quamvis hæc ita sint, non consuevit tamen Ecclesia Baptismi Sacramentum huic hominum generi statim tribuere; sed ad certum tempus differendum esse constituit. Neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere supra dictum est conjunctum habet; cùm illis, qui rationis usu præditi sunt, Baptismi suscipiendi propositum, atque consilium, & malè actæ vitæ poenitentia satis futura sit ad gratiam, & justitiam, si repentinus aliquis casus impediatur quominus salutari aqua abluantur. Contra verò hæc dilatio aliquas videtur utilitates afferre. Primum enim, quoniam ab Ecclesia diligenter providendum est, ne quis ad hoc Sacramentum ficto, & simulato animo accedat, eorum voluntas, qui Baptismum petunt, magis exploratur atque perspicitur: cujus rei causa, in antiquis Conciliis decretum legimus, ut qui ex Judæis ad fidem Catholicam veniunt, antequam Baptismus illis administraretur, aliquot menses inter Catechumenos essent. Deinde in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ vitæ institutionibus erudiuntur perfectius. Præterea major religionis cultus Sacramento tribuitur, si constitutis tantum Paschæ, & Pentecostes diebus solemnibus cæremoniis Baptismum suscipiant.

37. *Baptismus non semper est adultis differendus.*

Sed interdum tamen Baptismi tempus justa aliqua, & necessaria de causa differendum non est; veluti si

a Genes. 17. 11.
b Levit. 12. 3.
c Luca 1. 59.
d Ephes. 2. 11.
e Coloss. 2. 11.

d Rom. 5. 17.
Dionys. Areop. in 7. cap. lib. de Hierar. Eccles. hanc rationem habet.

e Proverb. 22. 6.

Infantes etiam in Baptismo gratiam accipiunt.
Aug. in Ench. c. 42.
Soot. 4. dist. 4. q. 2.

Infantes mox ad Baptismum sunt deferendi.
Greg. Naz. orat. 40. in Sanctum Baptisma.
Aug. lib. 3. de Orig. animæ, cap. 9. & lib. 1. de Peccat. merit. & rem. cap. 23.

De Baptismo adultorum vide Aug. in lib. de Fide, & Operibus, cap. 9. & de Consec. dist. 4. cap. ante Baptismum, & ante viginti.

a Eccl. 5. 1.

Baptismus i quanta sit virtus.

Propositum Baptismi in necessitate ad salutem sufficit. Aug. in 1. quest. in Lev. q. 84.
Ambr. in lib. 5. Epist. 53. de obitu Valert. D. Thom. in 3. p. q. 65. art. 2. Cur expediat in adultis Baptismum differri.

Conc. Agatens. c. 74. & de Consecrat. dist. 9. cap. Judi. Vide item Concil. Brach. 2. c. 1. & Laod. cap. 46.

Quando non diu differri debeat Baptismus.

Greg. Naz. orat. 40. in S. Baptisma.

a Actor. 3. 38.
b Actor. 10. 48.

Primum in Baptizandis propositum requiritur.

c Rom. 6. 2.
Aug. in lib. de Penit. medic. c. 2. D. Thom. in 3. p. q. 68. art. 7.

D. Thom. in 3. p. q. 68. art. 2. & colligitur ex Aug. lib. 4. Conf. cap. 1.

vita periculum instate videatur; ac praesentim si illi abluendi sint, qui jam fidei mysteria plenè perceperit. Quod quidem Philippum, & Apostolorum Principem fecisse satis constat, a cum alter Candacis reginae Eunuchum, b alter Cornelium nulla interporsita mora, sed statim ut se Fidem amplecti professi sunt, baptizavit.

38. *Quomodo affecti esse debeant, qui sunt baptizandi.*

Docendum praeterea, ac populo explicandum erit, quomodo affecti esse debent, qui baptizandi sunt. In primis itaque opus est, ut velint, propositumque illis sit Baptismum suscipere. Nam, cum unusquisque c in Baptismo peccato moriatur, & novam vitae rationem, & disciplinam suscipiat, æquum est, non invito cuiquam aut recusanti, sed illis tantum, qui sponte sua, & libenti animo accipiant, Baptismum praebere. Quare ex sancti traditione semper servatum animadvertimus, ut nemini Baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit, an velit baptizari. Nec verò in pueris quoque infantibus eam voluntatem deesse existimandum est, cum Ecclesiae voluntas, quæ pro illis spondet, obscura esse non possit.

39. *Amentes quando possint, vel non possint baptizari.*

Praeterea amentes, & furiosos, qui cum aliquando compotes mentis essent, in insaniam deinde inciderunt, ut qui eo tempore nullam Baptismi suscipiendi voluntatem habeant, nisi vitae periculum immineat, baptizandos non esse: cum autem in vitae discrimine versantur, si antequam furere inciperent, ejus voluntatis significationem dederunt, abluendi sunt, sin minus, à Baptismi administratione abstinendum est. Idemque iudicium de dormientibus fieri debet. Quod si in mentis potestate numquam fuerunt, ita ut nullum rationis usum habuerint, eos in fide Ecclesiae, non secus, ac pueros, qui ratione carent, baptizandos esse, Ecclesiae auctoritas, & consuetudo satis declarat.

40. *Quæ praeterea ad Baptismum suscipiendum requirantur.*

Verum praeter Baptismi voluntatem, fides etiam ea ratione, qua de voluntate dictum est, ad consequendam Sacramenti gratiam maximè necessaria est. Etenim Dominus, & Salvator noster docuit, d *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* Deinde ut quemlibet admisorum scelerum, & malè actæ vitae poeniteat, atque ut idem in posterum à peccatis omnibus abstinere statuat, opus est: aliter enim, qui ita Baptismum peteret, ut tamen peccandi consuetudinem nollet emendare, omnino repellendus esset. Nihil enim Baptismi gratiæ, & virtuti adeo repugnat, quam eorum mens, & consilium, qui nul-

nullum unquam peccandi finem sibi constituunt. Cum itaque Baptismus ob eam rem expetendus sit: a *Ut Christum induamus, & cum eo jungamur*, planè constat, meritò à sacra ablutione rejiciendum esse, cui in vitis, & peccatis perseverare propositum est: praesertim verò, quia nihil eorum, quæ ad Christum, & Ecclesiam pertinent, frustra suscipiendum est; inanemque Baptismum, si iustitiæ, & salutis gratiam spectemus, in eo futurum esse, satis intelligimus, b qui secundum carnem ambulare, non secundum spiritum, cogitat: etsi, quod ad Sacramentum pertinet, perfectam ejus rationem sine ulla dubitatione consequitur, si modò, cum ritè baptizatur, in animo habeat id accipere, quod à Sancta Ecclesia administratur. Quamobrem Princeps Apostolorum magnæ illi hominum multitudini, qui, ut ait Scriptura, compuncti corde ab eo, & à reliquis Apostolis, quid sibi faciendum esset, quæsiverant, ita respondit: c *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum*; & alio loco: d *pœnitentini*, inquit, & *convertimini, ut deleantur peccata vestra.* Item Beatus Paulus ad Romanos scribens apertè ostendit, ei: e *Qui baptizatur, omnino moriendum esse peccatis*; quare nos monet: f *Ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato: sed exhibeamus nos Deo, tanquam ex mortuis viventes.*

41. *Quantum de bis sermonem habere conferat.*

Hæc verò si fideles sæpe meditati fuerint, primum quidem summam Dei bonitatem vehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam singulare, & divinum Baptismi beneficium, sola sua misericordia adductus tribuit, deinde cum sibi ante oculos proponant, quàm aliena esse debeat ab omni crimine eorum vita, qui tanto munere ornati sunt, illud etiam in primis à Christiano homine requiri facile intelligent, ut quotidie tam sanctè, & religiosè traducere vitam (1) studeat, perinde ac si ea ipsa die Baptismi Sacramentum, & gratiam consequutus esset. Quamquam ad inflammandos veræ pietatis studio animos nihil magis proficiet, quàm si Pastores accurata oratione explicaverint, quinam sint Baptismi effectus.

42.

(1) *Studeat... consecutus esset*) Ita legendum esse, quomodo præ se fert Edition. Patav. & Lovan. non verò *studeant... consecuti essent*, ut in Ed. Rom. Ven. Lugd. docet ipse contextus.

a Galat. 3. 27.

Ubi frustra adhiberi Sacramenta videntur, ibi abstinendum est.

b Rom. 8. 1.
Verus Baptismus esse potest in impenitente, sed non salutari.

c Actor. 2. 38.
d Actor. 3. 19.

e Rom. 6. 11.

f ibid. 3.

42. *Præcibus Baptismi effectus quis sit.*

De his igitur quoniam sæpe agendum est, ut fideles magis perspiciant, se in altissimo dignitatis gradu positos esse, nec se ab eo dejici ullis adversarii insidiis, vel impetu ullo unquam tempore patiantur, hoc primum tradere oportet, peccatum, sive à primis parentibus origine contractum, sive à nobis ipsis commissum quamvis etiam adeo nefarium sit, ut ne cogitati quidem posse videatur, admirabili hujus Sacramenti virtute remitti, & condonari. Id verò multò ante ab Ezechiele prænuntiatum est, per quem Dominus Deus ita loquitur: *a Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Et Apostolus ad Corinthios, post longam peccatorum enumerationem, subjicit: *b Et hæc quidem fecistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis.* Atque hanc doctrinam perpetuò à Sancta Ecclesia traditam esse perspicuum est. Sanctus enim Augustinus in libro, quem de Baptismo parvulorum conscripsit, ita testatur: *Generante carne tantum contrahitur peccatum originale, regenerante autem Spiritu, non solum originalium, sed etiam voluntariorum peccatorum fit remissio.* Et Sanctus Hieronymus ad Oceanum, *Omnia, inquit, in Baptismate condonata sunt crimina.* Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem, sacra etiam Tridentina Synodus idem declaravit, cum anathema in eos decrevit, qui aliter sentire auderent, quive asseverare non dubitarent, quamvis peccata in Baptismo remittantur, ea tamen prorsus non tolli, aut radicitus evelli, sed quodam modo abradi, ita ut peccatorum radices animo innoxæ adhuc remaneant. Namque, ut ejusdem Sanctæ Synodi verbis utamur, *in renatis nihil odit Deus: quia c nihil damnationis est his, qui d verè consepulti sunt cum Christo per Baptisma in mortem; qui non secundum carnem ambulant, sed e veterem hominem exuentes, & f novum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt.*

43. *Concupiscentia in baptizatis an sit peccatum.*

Ac fateri quidem oportet sicut eodem loco ipsius Synodi auctoritate decretum est, in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem remanere. Sed illa verè peccati rationem non habet. Nam ex Divi quoque Augustini sententia: *g In parvulis baptizatis concupiscentiæ reatus absolvitur, ad agonem relinquitur.* Atque idem alibi testatur *b Concupiscentiæ reatus in Baptismate solvitur, sed infirmitas manet.* Concupiscentia enim, quæ ex peccato est,

De eximio Baptismi effectibus.
Greg. Naz. orat. 40. in Sanctum Baptisma.
Primum, ac præcipuum Baptismi effectus est cuiuscunque peccati remissio. Conc. Trid. sess. 5. de Peccato originali.

a Ezech. 36. 15.
b 1. Corinth. 6. 11.
D. Aug. lib. 1. de Peccat. merit. & remis. cap. 13. Vide eundem lib. 1. contra duas ep. Pelag. cap. 13. & in Ench. cap. 64. Greg. lib. 9. enist. 30. S. Hieron. tom. 2. ad Oceanum. epist. 51. ante medium. Conc. Nica. & Florent. Doct. de Sacram. Trid. Synod. sess. 5. de Peccato origin.

i Rom. 8. 1.
d Rom. 6. 4.
e Coloss. 3. 9. 10.
f Ephes. 4. 24.
Aug. de Gen. ad lit. lib. 6. cap. 14. & habetur de Peccat. dist. 2. cap. Quomodo renovari.
De Concupiscentia in baptizatis remanente, Conc. Trid. de Peccato origin. sess. 5. Quod concupisc.

g D. Aug. lib. 1. de Peccat. merit. & remis. cap. 39.
h Idem lib. 1. de Nupt. & Conc. c. 23. & 25. & cont. Julian. lib. 6. c. 5. lib. 1. Retract. c. 15. & de Verb. Apost. serm. 6.

est, nihil aliud est, nisi animi appetitio, natura sua rationi repugnans, qui tamen motus, si voluntatis consensum, aut negligentiam conjunctam non habeat, à vera peccati natura longè abest. Ac cum D. Paullus inquit: *a Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: b Non concupisces; ex his verbis non ipsam concupiscendim, sed voluntatis vitium intelligi voluit.* Eandem doctrinam tradit D. Gregorius ita scribens: *Si qui sunt, qui dicant, peccata in Baptismo superficie tenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius? cum per fidei Sacramentum anima peccatis radicitus absoluta, soli Deo inbareat.* Atque ad eam rem demonstrandam Salvatoris nostri testimonio utitur, cum apud Sanctum Joannem ait: *c Qui lotus est non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus.* 44. *Omnia peccata Baptismo tolli, iterum demonstratur.*

Quòd si cui expressam hujus rei figuram, & imaginem libet intueri, proponat sibi ad contemplandum Naam Syri leprosi historiam, d qui cum septies Jordanis aqua se abluisset, testante Scriptura, ita à lepra mundatus est, ut ejus caro caro pueri videretur. Quare Baptismi proprius effectus est peccatorum omnium, sive originis vitio, sive nostra culpa contracta sint remissio. Cujus rei causa à Domino, & Salvatore nostro institutum esse, clarissimis verbis Apostolorum Princeps, ut alia testimonia omittamus, explicavit, cum inquit: *e Penitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum.*

45. *Ut culpa, ita etiam pœna omnis Baptismo remittitur.*

Jam verò in Baptismo non solum peccata remittuntur, sed peccatorum etiam, & scelerum pœnæ omnes à Deo benignè condonantur. Nam etsi omnibus Sacramentis hoc commune est, ut per illa virtus passionis Christi Domini communicetur; de solo tamen Baptismo dictum est ab Apostolo: *f Nos per ipsum Christo commori, & sepeliri.* Ex quo Sancta Ecclesia semper intellexit, sine maxima Sacramenti injuria fieri non posse, ut ei, qui Baptismo expiandus sit, ejusmodi pietatis officia, quæ usitato nomine Sancti Patres Opera satisfactionis vocarunt, imponantur. Nec verò, quæ hoc loco traduntur, veteris Ecclesiæ consuetudini adversantur, quæ olim Judæis, cum baptizarentur, præcipiebat, ut quadraginta continuos dies jejunarent. Neque enim illud institutum ad satisfactionem pertinebat, sed qui Baptismum percepissent, ea ratione admonebantur, ut Sacramenti dignitatem venerantes, jejuniis, & orationibus aliquandiu sine intermissione operam darent.

a Rom. 7. 7.
b Exod. 20. 17.

B. Greg. lib. 9. Reg. epist. 30.

c Joann. 13. 10.

d 4. Reg. 5. 14.

e Act. 2. 38.

Secundus Baptismi effectus est omnium peccatorum, quæ peccatis debebantur, condonatio.

D. Thom. in 3. p. q. 6. art. 3.
Ex Amb. in cap. 17. epist. ad Rom. cui consentit. Aug. lib. 1. de Nupt. & concupisc. c. 34.

f Rom. 6. 3.
Jam recens baptizato non est imponenda satisfactio, D. Thom. in 3. p. q. 68. art. 5. Greg. lib. 7. Reg. epist. 24.

46. *Non liberatur mox baptizatus à pœnis civilibus.*

Sed quamquam in Baptismo pœnas peccatorum condonari, exploratum esse debet, ab eo tamen pœnarum genere, quæ civilibus iudiciis ob grave aliquod scelus persolvendæ sunt, nemo liberatur; ita ut qui morte dignus sit, per Baptismum à pœna, quæ legibus constituta est, eripiatur. Tametsi vehementer laudanda esset eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animadversionem, ut Dei gloria in suis Sacramentis illustrior fieret, sœntibus remitterent, ac condonarent.

47. *Remittuntur in Baptismo pœne, quæ post hanc vitam inferri solent.*

Efficaciter præterea Baptismus post hujus curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum consequuntur, liberationem. Siquidem merito mortis Domini factam est, ut hæc consequi possemus. Baptismo autem, ut supra dictum est, ei commorimur: *a Si enim, ut inquit Apostolus, complantati facti sumus similitudini mortis eius: simul & resurrectionis erimus.*

48. *Quare per Baptismum integræ naturæ status non statim reddatur.*

Quod si quærat aliquis, cur statim post Baptismum in hac etiam mortali vita his incommodis non careamus, atque ad perfectum illum vitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante peccatum collocatus fuerat, sacræ ablationis virtute non transferamur, id quidem duabus potissimum de causis factum esse, respondebitur; quarum prima est, quod nobis, *b* qui per Baptismum Christi corpori conjuncti, atque ejus membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quam ipsi capiti nostro tributum esset. Cum igitur Christus Dominus, etsi ab initio ortus sui, *c* gratiæ & veritatis plenitudinem habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatem, quam suscepit, non ante decessit, quam passionis tormenta, & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis vitæ gloriam surrexit; quis miretur, cum videat fideles, qui jam per Baptismum cœlestis justitiæ gratiam adepti sunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore vestiri, ut postquam multis laboribus pro Christo perfuncti, morte obita, denuo ad vitam revocati fuerint tandem digni sint, qui cum Christo ævo sempiterno perfruantur?

Alteram verò causam, cur in nobis post Baptismum infirmitas corporis, morbus, dolorum sensus, concupiscentiæ motus relinquatur, illa est, ut scilicet tanquam segetem, & materiam virtutis haberemus, ex qua deinde

D. Thom. in 3. p. q. 69. art. 2. ad 3.

Pœne inferni Baptismo remittuntur. Fu'g. lib. de Fide ad Per. Diac. cap. 27.

a Rom. 6. 5.

Cur post Baptismum hujus vitæ pœne remaneant. Conc. Trid. sess. 5. can. 5. D. Thom. in 3. p. q. 69. art. 3. Prima ratio. b Rom. 6. 3. 4.

c Joann. 1. 14. de Orthod. Fide Dam. 1. 3. cap. 20.

Secunda ratio.

uberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia consequerentur. Nam, cum patienti animo vitæ incommoda omnia toleramus, pravæque animi nostri affectiones sub rationis imperium divina ope subjicimus, certa spe niti debemus fore, ut, si cum Apostolo *a* bonum certamen certaverimus, cursum consummaverimus, fidem servaverimus, repositam quoque justitiæ coronam reddat nobis Dominus in illa die justus iudex. Sic verò etiam cum filiis Israel videtur Dominus egisse, quos etsi ab Ægyptiorum servitute, Pharaone, atque ejus exercitu in mare demerso, liberavit, tamen non statim in beatam illam promissionis terram introduxit, sed prius in multis, variisque casibus exercuit: ac deinde cum eos in promissæ terræ possessionem misisset, ceteros quidem incolas è patriis sedibus exturbavit, *b* quasdam verò nationes reliquas fecit, quas delere non potuerunt, ut populo Dei bellicæ virtutis, & fortitudinis exercendæ occasio nunquam deesset.

Huc accedit, quod, si per Baptismum, præter dona cœlestia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari merito posset, quin multi præsentis potius vitæ commoda, quam futuræ speratam gloriam consecutantes, ad Baptismum venirent: cum tamen *non falsa hæc, & incerta, c* que videntur, *sed vera, atque æterna, quæ non videntur*, bona Christiano homini semper proposita esse debeant.

49. *Renati inter hujus vitæ miseras solida animi oblectatione non destituuntur.*

Sed interim tamen hujus vitæ conditio, quæ miseriarum plena est, (1) suis voluptatibus, & lætitiis non caret. Quid enim nobis, qui jam per Baptismum, *d* veluti palmites, insiti sumus in Christum, jucundius, aut optabilius esse potest, quam, cruce in humeros nostros sublata, eum ducem sequi, nullisque aut laboribus defatigari, aut periculis retardari, quominus *e* ad præmium supernæ vocationis Dei omni studio contendamus, *f* alii virginitatis lauream, alii *g* doctrinæ, & prædicationis coronam *h* alii martyrii palmam, alii alia virtutum decora à Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis insignia nemini darentur, nisi prius nos ipsos in hujus ærumnosæ vitæ stadio exercuissemus, atque in acie invicti stetissemus.

a 2. Timoth. 4. 7.

Exod. 14. 24. 25.

b Jud. 3. 2. 5.

Tertia ratio.

c 2. Corinth. 4. 18.

Renati inter hujus vitæ miseras suam habent lætitiæ.

d Joann. 15. 5.

e Philipp. 3. 14.

f Apoc. 14. 4.

g Dan. 12. 3.

h Apoc. 7. 9.

50.

(1) *Suis voluptatibus*) Edit. Patav. in his, qui dignè ambulant in sua vocatione, suis voluptatibus, &c. per quam appositè ad ea, quæ sequuntur.

50. *Quid præter culpæ, & pænæ remissionem Baptismo homini præstetur.*

Tertius Baptismi effectus est gratia Dei largiæ D. Thom. in 3. p. q. 69. art. 4.

a 1. Joann. 3. 5.
b Joann. 1. 12.
c Rom. 8. 17.
d Marc. 16.

Quomodo per Baptismum filii Dei efficiantur, declarabitur sess. 9. de Preconione Dominica.

e Ephes. 5. 25.
Quid sit gratia. Sess. 6. Conc. Trid. de Justificatione c. 7.

f Rom. 5. 5.
g 2. Cor. 1. 22. & 5. 5.

Virtutum infusio in Baptismo. Dam. lib. 4. de Fide Cathod. c. 7.
h Tit. 3. 5.
D. Aug. lib. 1. de Baptismo parv. c. 26. D. Thom. in 2. p. q. 69. art. 5. de Cons. dist. 4. cap. Ad hac.

Joann. 1. 16.

Sed ut Baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, hujus Sacramenti virtute nos non solum à malis, quæ (1) verè maxima dicenda sunt, liberari, verum etiam eximiiis bonis, & muneribus augeri. Animus enim noster divina gratia repletur, qua a justis, & b filii Dei effecti c æternæ quoque salutis hæredes instituimur. Nam ut scriptum est, d *qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*: e mundatamque Ecclesiam lavacro aquæ in verbo vitæ Apostolus testatur. Hæc autem gratia quemadmodum Tridentina Synodus ab omnibus credendum, pœna anathematis proposita, decrevit, non solum per quam peccatorum sit remissio, sed divina qualitas in anima inhaerens, ac veluti splendor quidam, & lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque animas pulchriores, & splendiores reddit. Atque id ex Sacris litteris apertè colligitur, cum f gratiam effundi dicant, g eamque Spiritus Sancti pignus soleant appellare.

51. *Gratiæ divinæ, quæ Baptismo infunditur, adduntur veluti pedissequæ virtutes.*

Huic autem additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quæ in animam cum gratia divinitus infunduntur. Quare cum Apostolus ad Titum ait: b *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Salvatorem nostrum*. D. Aug. verba illa, abundè effudit explanans, Nimirum, inquit, ad remissionem peccatorum, & copiam virtutum.

52. *Per Baptismum Christo incorporamur.*

Jam verò per Baptismum etiam Christo capiti tanquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur à capite vis manat, qua singulæ corporis partes ad proprias functiones aptè exequendas moventur; ita etiam ex i Christi Domini plenitudine in omnes, qui justificantur, divina virtus, & gratia diffunditur, quæ nos ad omnia Christianæ pietatis officia habiles reddit.

53. *Qui fiat, ut tot virtutibus in Baptismo cumulati adeo tardè pietatem exerceant.*

Neque verò mirum cuiquam videri debet, si, cum tanta virtutum copia instructi, & ornati simus, tamen non

(1) *Verè maxima*) Edit. Patav. *verè mala*.

sine magna difficultate, & labore pias, honestasque actiones inchoamus, & labore pias, honestasque actiones inchoamus, vel certè absolvimus. Id enim ob eam rem non evenit, quòd virtutes, à quibus actiones ipsæ proficiscuntur, Dei beneficio nobis donatæ non sint, sed a quoniam post Baptismum, accerrima cupiditatis pugna adversus spiritum relicta est. In qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Christianum hominem non decet; cum Dei benignitate freti optima spe niti debeamus, fore, ut quotidiana rectè vivendi exercitatione, b *Quæcumque pudica sunt, quæcumque iusta, quæcumque sancta*, eadem etiam facilia, & jucunda videantur. Hæc libenter cogitemus, hæc alacri animo agamus, c ut (1) Deus pacis sit nobiscum.

54. *In Baptismo character indelebilis imprimitur.*

Præterea per Baptismum consignamur characteri, qui ex anima deleri nunquam potest; de quo nihil est, ut plura hoc loco disserantur, cum liceat ex his, quæ supra dicta sunt, (cum universè de Sacramentis ageretur) satis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

55. *Baptismum iterari nunquam posse, demonstratur.*

Sed quoniam ex characteris vi, & natura ab Ecclesia definitum est, Baptismi Sacramentum nulla ratione iterandum esse, ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, sepæ, & diligenter à pastoribus admonendi (2) erunt. Hoc verò docuit Apostolus inquit: d *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma*. Deinde cum Romanos hortatur, ut mortui per Baptismum in Christo caverent, ne vitam, quam ab illo accepissent, amitterent, cum inquit: e *Quod enim Christus mortuus est peccato, mortuus est semel*; hoc videtur apertè significare, sicut ille mori iterum non potest, ita nobis denuo mori per Baptismum non licere. Quare sancta etiam Ecclesia, se unum Baptismum credere palàm profiteretur. Quod quidem rei naturæ, & rationi vehementer consentaneum esse ex eo intelligitur, quòd Baptismus est quædam spiritalis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali virtute semel tantum generamur, & in lucem edimur; atque, ut D. Augustinus ait, uterus non potest repeti: sic etiam

a Rom. 7. 15. 16.
Galat. 5. 17.
D. Aug. lib. 4. cont. Julian. cap. 3. & 5. & lib. 1. de Peccat. merit. & rem. c. 39.

b Philipp. 4. 8.
Rom. 15.

c 2. Cor. 13. 11.

Alius Baptismi effectus est characteris impressio. D. Aug. lib. 6. de Baptismo, co. t. Doct. cap. 1. Conc. Trid. sess. 7. can. 9. de Sacram. in genere. Baptismus sine sacrilegio iterari non potest, sess. 7. Conc. Trid. de Baptismo, c. 11. & 13. & sess. 14. de Sacram. Penit. cap. 21.

d Ephes. 4. 5.

e Rom. 6. 10.
Cur Baptismus semel tantum suscipiendus sit. Synod. Const. D. August. tract. 11. in Joann. Beo Magn. epist. 37. & 79.

(1) *Deus pacis sit nobiscum*) Edit. Pat. *Deus pacis, & dilectionis*, ut & apud Apostolum.

(2) *Erunt*) Edit. Pat. *sunt*.

etiam una est spiritualis generatio, nec Baptismus ullo nunquam tempore iterandus est.

56. *Illi iterato non baptizantur, qui certa conditione interposita ablantur.*

Neque verò quisquam putet, eum ab Ecclesia iterari, cum adhibita hujus modi verborum formula aliquem abluat, de quo incertum est, an baptizatus prius fuerit: *Si baptizatus es, te iterum non baptizo; si verò nondum baptizatus es: ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Ita enim non impie iterari, sed sanctè cum adjunctione Baptismus administrari, dicendum est. 57. *Baptismus Conditionalis semper citra ullum discrimen usurpandus non est.*

Qua in re tamen diligenter à Pastoribus aliqua providenda sunt, in quibus ferè quotidie non sine maxima Sacramenti injuria peccatur. Neque enim desunt, qui nullum scelus admitti posse arbitrentur, si quemvis sine delectu cum adjunctione illa bapticent. Quare si infans ad eos deferatur, nil prorsus querendum putant, an is prius ablutus fuerit, sed statim ei Baptismus tribuunt: quia etiam quamvis exploratum habeant, domi Sacramentum administratum esse, tamen sacram abluionem in Ecclesia, adhibita solemnè cæremonia, cum adjunctione repetere non dubitant: quod quidem sine sacrilegio facere non possunt, & eam maculam suscipiunt, quam divinarum rerum scriptores Irregularitatem vocant. Nam ea Baptismi forma ex Alexandri Papæ auctoritate in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquatur, an Baptismus rite susceperint; aliter verò nunquam fas est, etiam cum adjunctione, Baptismum alicui iterum administrare.

58. *Quis sit postremus fructus, qui virtute Baptismi hominibus confertur.*

Præter cetera verò, quæ ex Baptismo consequimur, illud veluti extremum est, quo reliqua omnia videntur referri, quod scilicet cœli aditum propter peccatum prius interclusum unicuique nostrum patefacit. Hæc autem quæ id nobis Baptismi virtute efficiuntur, ex his planè intelligi possunt, quæ in Salvatoris Baptismo contigisse Evangelica auctoritas confirmavit. Etenim a cœli aperti sunt, & Spiritus Sanctus columbæ specie in Christum Dominum descendens apparuit. Ex quo significatum est, eis, qui baptizantur, divini numinis charismata impertiri, & cœlorum januam reserari; non quidem, ut simul atque baptizati sunt, sed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cum omnium miserarum expertes, quæ in

Licet aliquando baptizari sub conditione Alex. 3. de Baptism. & ejus effect. cap. De quibus. Leo Papa epist. 92.

Parochi quantum errent, dum cum conditione sine discrimine baptizant.

Qui rebaptizant, sunt irregulares. De Apostatis, & reitor. Baptism. cap. Ex litterarum, & de Consec. dist. 4. cap. Eos qui, lib. 17. Decret. de Baptismo, & ejus effectu, cap. De quibus.

Quintus Baptismi effectus est cœli, quod peccato interclusum fuerat, apertio. D Thom. in 3. p. q. 69. art. 7.

Matth. 3. 16. Marc. 1. 10. Lucæ 3. 21.

in beatam vitam cadere non possunt, pro mortali conditione immortalitatem assequuntur. Atque hi quidem sunt Baptismi fructus, quos, si quidem Sacramenti vim spectemus, æquè ad omnes pertinere dubitari non potest: sin autem, quo quisque animo effectus ad illum suscipiendum accesserit, consideremus, plus, minusve cœlestis gratiæ, & fructus ad unum aliquem, quàm ad alium pervenire, omnino fateri oportet.

59. *Quæ sit cæremoniarum Baptismi vis, & utilitas.*

Restat nunc, ut quæ de hujus Sacramenti precationibus, ritibus, & cæremoniis tradenda sint, apertè, & breviter explicentur. Nam quod Apostolus de linguarum dono admonuit, cum inquit, a sine fructu esse, si quæ aliquis loquitur, à fidelibus non intelligantur: idem ferè ad ritus, & cæremonias transferri potest. Imaginem enim, & significationem earum rerum præ se ferunt, quæ in Sacramento geruntur. Quòd si illorum signorum vim & potestatem fidelis populus ignoret, non magna admodum cæremoniarum utilitas futura esse videbitur. Danda est igitur Pastoribus opera, ut eas fideles intelligant, certòque sibi persuadeant, si minus necessariæ sint, plurimi tamen faciendas: magnoque in honore esse oportere. Id verò tum instituentium auctoritas, qui sine controversia Sancti Apostoli fuerunt, tum finis, cujus causa cæremonias adhibere voluerunt, satis docet. Ita enim Sacramentum majori cum religione, ac sanctitate administrari, ac veluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fidelium immensa Dei beneficia magis imprimi, perspicuum est.

60. *Quotuplices sint Baptismi ritus.*

Sed omnes cæremoniæ, & precationes, quibus in Baptismi administratione Ecclesia utitur, ad tria capita redigendæ sunt, ut in iis explicandis certus ordo à Pastoribus observari possit, & quæ tradita ab illis fuerint, auditorum memoria facilius retineantur. Ac primum quidem illarum genus est, quæ, antequam accedatur ad Baptismi fontem, servantur: alterum earum, quæ, cum ad ipsum fontem ventum est, adhibentur: tertium earum, quæ, peracto jam Baptismo, addi solent.

61. *Quo tempore aqua ad Baptismus necessaria communi ritu sit consecranda.*

In primis igitur aqua paranda est, qua ad Baptismum uti oportet. Consecratur enim Baptismi fons addito mysticæ unctionis oleo. Neque id omni tempore fieri permissum est, sed more majorum festi quidam

Baptism. fructus, etsi omnibus hominibus sint communes, non requè tamen ad omnes perveniunt. D. Thom. in 3. p. q. 69. art. 8.

De Precationibus, ritibus, & cæremoniis Baptismi.

1. Cor. 14. 14. Dion. de Eccl. Hierar. cap. 4.

Ritus sunt velut imagines effectuum cujuscunque Sacramenti.

Dion. Arcop. cap. 4. de Eccl. Hier. Cyp. ep. 70. ad Julian.

Ritus Baptismi sunt triplices. Primum genus.

Consecrari aquam ad Baptismum, testis est Cyp. epist. 70. & Basil. lib. de Spiritu Sancto, cap. 27. & de Cons. dist. 44. cap. In Sabbato

Quæ sint tempora Baptismi conferendi precipua.
Leo epist. 4. Ad Episcop. Siciliæ.

dies, qui omnium celeberrimi, & sanctissimi optimo jure habendi sunt, expectantur, in quorum vigiliis sacræ ablutionis aqua conficitur; quibus etiam tantum diebus, nisi necessitas aliter facere coegisset, in veteris Ecclesiæ more positum fuit, ut Baptismus administraretur. Sed quamvis Ecclesia hoc tempore, propter communis vitæ pericula, eam consuetudinem retinendam non judicavit; tamen solemnes illos dies Paschæ, & Pentecostes, quibus Baptismi aqua consecranda est, summa cum religione adhuc (1) observavit.

62. *Baptizandi cur mox in Ecclesiam non admittantur.*

Post aquæ consecrationem, alia deinceps, quæ Baptismum antecedunt, explicare oportet. Afferuntur enim vel etiam adducuntur, qui Baptismo initiandi sunt, ad Ecclesiæ fores, atque ab ejus introitu omnino prohibentur, quod indigni sint, qui domum Dei ingrediantur, antequam à se turpissimæ servitutis jugum repulerint, & toto se Christo Domino, ejusque justissimo imperio adixerint.

63. *Cur baptizandi, quid petant, interrogentur, & instruantur.*

Tum verò Sacerdos ab eis exquirat, quidnam ab Ecclesia petant; quo cognito, primum eos Christianæ fidei doctrina, quam in Baptismo profiteri debent, instituit: id autem Catechismo efficitur. Cujus institutionis morem à Domini Salvatoris præcepto manasse, nemo dubitare potest; cum ipse Apostolis jussit: *a Ite in mundum universum, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis.* Ex quo licet cognoscere, Baptismum non esse administrandum, priusquam summam saltem religionis nostræ capita exponantur.

64. *Quo pacto ex veteri Ecclesiæ instituto catechizari debeant rudiores.*

Quoniam verò Catechismi ratio ex multis interrogationibus constat, si is, qui instituitur, adulta ætate fuerit, ad ea, quæ rogantur, ipse per se respondet: si autem infans sit, pro illo sponsor rite respondet, solemnemque sponsionem facit.

65. *Quis sit Exorcismi usus.*

Sequitur Exorcismus, qui ad expellendum Diabolum, ejusque vires frangendas, & debilitandas, sacras, & reli-

(1) *Observavit*) Edit. Pat. *observat.*

Hinc baptizandi competentes dicebantur quod simul Baptismum petent Aug. lib. 1. Retract. cap. 17. & ep. 155. & alibi plerumque.

a Matth. 28. 19.
Dion. de Eccl. Hierar. cap. 4.
Marc. cap. 14. 15.

Salis significatio in Baptismo de Consec. dist. 4. cap. Sal. Isid. lib. 2. Offic. Eccl. cap. 20. & Aug. lib. 1. Cont. cap. 11.

ligiosis verbis, ac præcationibus conficitur. (1)

66. *Cur eius, qui baptizatur, ori sal admoveatur.*

Accedunt ad Exorcismum aliæ cæremoniæ, quarum singulæ, ut quæ mysticas sint, propriam, atque illustrem significationem habent. Nam, cum sal in illius os, qui ad Baptismum adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est, eum fidei doctrina, & gratiæ dono consecraturum esse, ut à peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, & diviniæ sapientiæ pabulo delectetur.

67. *Quid sibi velit Crucis signum multis corporis partibus adhibere.*

Obsignantur præterea signo Crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant Baptismi mysterio sensus (2) baptizati aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque ejus intelligere, ac servare possit.

68. *Quare nares, & aures baptizandi saliva liniantur.*

Postea verò illi nares, & aures saliba liniantur, statimque ad Baptismi fontem mittitur, ut quemadmodum a cæcus ille Evangelicus, quem Dominus jusserat oculos luto illitos Siloes aqua ablucere, lumen recuperavit, ita etiam intelligamus sacræ ablutionis eam vim esse, ut menti ad cœlestem veritatem (3) perspicendam lumen afferat.

69. *Quid doceat abrenunciatio illa Satanae facta ab illo: qui baptizandus offertur.*

His peractis, ad Baptismi fontem veniunt, ibique aliæ cæremoniæ, & ritus adhibentur, ex quibus Christianæ religionis summam licet cognoscere. Sacerdos enim, ter conceptis verbis, eum, qui baptizandus est, interrogat: *Abrenuncias Satanae, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius?* At ille, aut ejus nomine Patrinus, ad singulas interrogationes respondet, *Abrenuncio.* Igitur, qui Christo nomen daturus est, hoc primum sanctè, & religiosè polliceri debet, se Diabolum, & mundum deserere, ac nullum unquam tempus fore, in quo utrumque

Signum crucis in Baptismo adhiberi soletum scribunt Basil. lib. de Spiritu Sancto. Chrysost. lib. contra Gent. & alii.

a Joann. 7. 7.
Salivæ significatio in Baptismo, cuius rei inimit Amb. lib. 1. de Sacram. cap. 1. & de Consec. dist. 4. c. Postea.

Quæ sit vis abrenunciationis.
Greg. Naz. orat. 40.
Amb. lib. 1. de Sacram. mentis cap. 7.

(1) Edit Patav. addit: *Proinde Sacerdos ter in faciem eius, qui initiandus est, spirat, ut serpentis antiqui potestatem expellat, & amissæ vitæ spiraculum consequatur;* & quidem addenda videntur, cum auctor reliquos Baptismi ritus singulatim describat.

(2) *Baptizati* seu *baptizandi*, ut in Ed. Patav.

(3) *Perspicendam*) Edit. Pat. *percipiendam.*

veluti hostem terrimum non detestetur. (1) Post hæc oleo catechumenorum baptizandus inungitur in pectore, & inter scapulas. In pectore quidem, ut per Spiritus Sancti donum adjiciat errorem, & ignorantiam, & suscipiat fidem rectam, quia *iustus a ex fide vivit*. Inter scapulas autem; ut per Spiritus Sancti gratiam excutiat negligentiam, & torporem, ac bonam operationem exerceat; quia *b fides sine operibus mortua est*.

70. *Quomodo baptizandus fidei suæ professionem faciat.*

Deinde ad ipsum Baptismi fontem consistens, interrogatur à Sacerdote hoc modo: *Credis in Deum Patrem omnipotentem?* Cui ille respondet: *Credo*. Atque ita deinceps de reliquis symboli articulis rogatus, fidem suam solemniter religione profitetur. Quibus sanè duabus (2) sponsonibus omnem Christianæ legis vim, & disciplinam contineri perspicuum est.

71. *Cur ab eo, qui aqua salutari proximè tingendus est, petatur, num baptizari velit.*

Sed cum jam Baptismum administrare oportet, quærit Sacerdos ab eo, qui baptizandus est, num baptizari velit: quo quidem per se, vel ejus nomine, si infans sit; Patrino annuente, statim in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti salutari aqua eum abluit. Quem admodum enim *c* homo sua voluntate serpenti obediens, meritò damnatus est; ita Dominus neminem ad suorum numerum, nisi voluntarium militem adscribi voluit, ut divinis juis sponte obtemperans, æternam salutem consequeretur.

72. *Quam ob rem baptizati caput mox Chrismate inungatur.*

Jam postquam Baptismus absolutus est, Sacerdos summum baptizati verticem Chrismate perungit, ut intelligat, se ab eo die Christo capiti tanquam membrum conjunctum esse; atque ejus corpori insitum, & ea re Christianum à Christo, Christum verò à Chrismate appellari. Quid verò Chrisma significet, ex iis satis intelligi, quæ tunc Sacerdos orat, D. Ambrosius testatur.

73. *Quid designet vestis candida, vel album sudariolum, quod baptizato donatur.*

Induit postea Sacerdos baptizatum veste alba, dicens: *Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferas ante tri-*

(1) *Post hæc &c.* usque ad *deinde*, perperam desiderantur in omnibus fere Editionibus.

(2) *Sponsonibus*) Edit. Pat. *responsionibus*.

tribunal Domini nostri Jesu Christi, ut babeas vitam æternam: infantibus, verò, qui vestitu non utuntur, iisdem verbis album sudariolum datur. Quo symbolo significari Sancti Patres docent, tum resurrectionis gloriam, ad quam per Baptismum (1) nascimur, tum nitorem, & pulchritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in Baptismo ornatur, tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni vita baptizatus servare debet.

74. *Quæ sit ratio ardentis cerei, qui à baptizato tenetur.*

Et Deinde cereus ardens in manum traditur, (2) qui ostendit, fidem charitate inflammata, quam in Baptismo accepit, bonorum operum studio alendam, atque augendam esse.

75. *Quare, ac cuiusmodi nomen baptizato sit imponendum.*

Ad extremum verò nomen baptizato imponitur, quod quidem ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem in Sanctorum numerum relatus est. Ita enim facillè fiet, ut quivis nominis similitudine, ad virtutis, & sanctitatis imitationem excitetur; ac præterea, quem imitari studeat, eum quoque precetur, & speret sibi advocatum ad salutem tum animi, tum corporis defendendam venturum esse. Quare reprehendendi sunt, qui Gentilium nomina; & eorum præcipuè, qui omnium sceleratissimi fuerunt, tam diligenter consecrantur, & pueris imponunt: cum ex eo intelligi possit, quanti Christianæ pietatis studium faciendum existimet, qui impiorum hominum memoria tantopere delectari videntur, ut velint fidelium aures hujusmodi profanis nominibus undique circumsonare.

76. *Summa eorum, quæ de Baptismi mysteriis sunt tradita.*

Hæc de Baptismi Sacramento si à Pastoribus explanata fuerint, nihil eorum ferè prætermisum esse videbitur, quæ ad hanc cognitionem maximè pertinere existimanda sunt. Demonstratum est enim, quid ipsum Baptismi nomen significet, quæ sit ejus natura, & substantia, tum ex quibus partibus constet. Doctum est à quo institutus fuerit, qui ministri ad conficiendum Sacramentum necessarii sunt, quosve tanquam pædagogos ad sustentandam baptizati imbecillitatem adhibere oportet.

(1) *Nascimur*) Edit. Pat. *renascimur*.

(2) *Qui ostendit*) Edit. Pat. *ut ostendatur*.

Galat. 3.

Jacob. 2.

Quomodo baptizandus fidem suam profiteri debeat. Aug. lib. 7. Co. f. cap. 10.

Genes. 3. 6. Nemo salvatur invitus.

Undionis post Baptismum meminerunt Dion. Arcop. Eccl. Hier. cap. 2. & 3. Greg. Naz. orat. 40. Basil. 1. de Spiritu Sancto c. 37. D. Amb. lib. de Sacramento. cap. 7. Vestis candida in Baptismo dari solite meminit Dionys. ubi supra.

Amb. de His, qui myst. laic. cap. 7. & alii.

Lucernarum ardentium que dabantur in manibus baptizatorum, meminit. Greg. Naz. orat. 40. in Sanctum Baptisma. Nomen datur baptizandi, quo significatur, eos per abrenuntiationem prioris possessoris, nomen dare Christo, ut in illius dominium transirent. Amb. lib. 1. de Sacramento. cap. 2. Gentilium nominibus abstinendum.

oporteat. Traditum est etiam, quibus, & quemadmodum animo affectis Baptismus administrari debeat, quæ sit ejus virtus, & efficiëntia. Postremò, qui ritus, & cæremoniæ serventur, quantum proposita ratio postulabat, satis copiosè explicatum est. Quæ omnia ob eam præcipuè causam docenda esse Pastores meminert, ut fideles in hac cura, & cogitatione perpetuò versentur, ut in iis, quæ adeo sanctè, & religiosè sponderunt, cum Baptismo initiati sunt, fidem servent, atque eam vitam instituunt, quæ sanctissimæ Christiani nominis professioni respondeat.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

CAPUT III.

1. Cur hodie quàm maximè Confirmationis virtus sit explicanda.

Quantus Sacramenti Confirmationis contemptus irroperit.

SI in Confirmationis Sacramento explicando Pastorum diligentia requirenda unquam fuit, nunc certè opus est illud quàm maximè illustrare, cum in Sancta Dei Ecclesia hoc Sacramentum à multis omnino prætermittatur; paucissimi verò sint, qui divinæ gratiæ fructum, quem deberent, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de hujus Sacramenti natura, vi, dignitate, tum in die Pentecostes, quo præcipuè die administrari solet, tum aliis etiam diebus, cum id Pastores commodè fieri posse judicaverint, docendè erunt, ut intelligant, non solum negligendum non esse, sed summa cum pietate, & religione suscipiendam, ne ipsorum culpa, maximoque malo eveniat, ut frustra in eos divinum hoc beneficium collatum esse videatur.

2. Quare Ecclesia hoc Sacramentum Confirmationem vocat.

Sed ut à nomine initium sumatur, Confirmationem ab Ecclesia hoc Sacramentum idcirco vocari docendum est, quoniam, qui baptizatur est, cum ab Episcopo Sa-

Hoc Sacramentum est polyonymum apud veteres sed Confirmatio ab Eccl. dicitur ob verba Christi.

cro Chrismate ungitur, additis solemnibus illis verbis: *Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, nisi alius Sacramenti efficiëntiam impediatur, novæ virtutis robore firmior, atque adeo perfectus Christi miles esse incipit.

3. Confirmatio verum est novæ legis Sacramentum.

In Confirmatione autem veram, & propriam Sacramenti rationem Catholica Ecclesia semper agnovit: quod & Melchiodorus Pontifex, & plures etiam alii sanctissimi, & vetustissimi Pontifices apertè declarant. Ac Sanctus Clemens ejus veritatis doctrinam graviore sententia comprobare non potuit. Ait enim: *Omniibus festinandum est sine mora renasci Deo, & demum ab Episcopo consignari, id est, septiformem gratiam Spiritus sancti percipere, cum aliqui perfectus Christianus nequaquam esse possit is, qui iniuria, & voluntate, non autem necessitate compulsus, hoc Sacramentum prætermiserit, ut à B. Petro accepimus, & cæteri Apostoli, præcipiente Domino, docuerunt.* Hanc verò eandem fidem doctrinam sua confirmarum, qui eodem spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt, a Urbanus, b Fabianus, c Eusebius, Romani Pontifices, quemadmodum ex eorum decretis licet perspicere.

4. Sacri Doctores, qui hujus Sacramenti meminerunt.

Accedit præterea Sanctorum Patrum consentiens auctoritas; inter quos d Dionysius Areopagita Athenarum Episcopus, cum (1) diceret, qua ratione hoc sacrum unguentum conficere, eoque uti oporteret. *Ita, inquit, baptizatum Sacerdotes inducant veste congrua munditiæ, ut ad Pontificem ducant: ille verò sacro, atque prorsus divino unguento baptizatum signans, Sacratissimæ Communionis participem facit: e Eusebius Cæsariensis quoque tantum huic Sacramento tribuit, ut dicere non dubitarit, Novatum Hæreticum Spiritum Sanctum promereri non potuisse, quia, cum baptizatus esset, in gravi ægritudine signaculo Chrismatis non est signatus. Sed clarissimè habemus hujus rei testimonia tum à D. Ambrosio in eo libro, quem de iis, qui initiantur, inscripsit, tum à D. f Augustino in libris, quos adversus Petilianum Donatistæ epistolas edidit: quorum uterque adeo de hujus Sacramenti veritate nihil dubitari posse existimavit, ut eam scripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem verba illa Apostoli, g *Nolite constringere Spi-**

Lucr. 34. 49. cap. 37. 18. Acton. 1. sicque vocatum est à Cor. c. Aur. cap. 3. & Plot. & aliis.

Confirmationem verè esse Sacramentum ex traditione Pontificum ostenditur. Melch. in Epist. ad Episc. Hesp. cap. 2. & habetur de Cons. dist. 5. cap. Spiritus S. Clemens Papa ep. 4. ad Julian. & Jul. Episc.

a Urban. in epist. 1. ad omnes Christianos. cap. 7. & habetur de Cons. dist. 5. cap. Omnes fideles.

b Fabian. in epist. 2. ad omnes Orient. c. 1. c Euseb. in epist. 3. ad Ep. Tus. & Camp. & habetur de Cons. dist. 5. cap. Manu.

d Dionys. de Eccles. Hier. cap. 4. e Euseb. lib. 6. Hist. Eccl. cap. 20. hoc habetur ex epist. Cornelii Romanit. D. Amb. in lib. de iis, qui myst. init. cap. 7. & lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 6.

f D. Aug. lib. 2. cont. litt. Peti. cap. 104. & lib. 15. de Trinit. cap. 26. Confirmationis verbi Dei auctoritate confirmatus g Ephes. 4. 30.

(1) Diceret) Edit. Pat. doceret, multo melius.

Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis, aliter verò quod in Psalmis legitur, a Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, tum illud ejusdem Apostoli, b Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, ad Confirmationis Sacramentum referri, testatus est.

5. *Quæ sit Confirmationis, & Baptismi differentia.*

Quamvis autem à Melchiade dictum sit, Baptismum Confirmationi maximè conjunctum esse, non idem tamen Sacramentum, sed ab altero longè disjunctum, existimandum est. Constat enim virtutem gratiæ, quam singula Sacramenta tribuunt, & rei sensibus subjectæ, quæ ipsam gratiam significat, efficere, ut varia quoque & diversa Sacramenta sint. Cùm igitur Baptismi gratia homines in novam vitam gignantur, Confirmationis autem Sacramento, qui jam geniti sunt, viri evadant, & evacuatis, quæ erant parvuli; satis intelligitur, quantum in naturali vita generatio ab incremento distat, tantumdem inter se differre Baptismum, qui regenerandi vim habet, & Confirmationem, cujus virtute fideles au-gescunt, & perfectum animi robur assumunt.

Præterea, quoniam novum, atque distinctum Sacramenti genus constituendum est, ubi animus in novam aliquam difficultatem incurrit, facile perspicere potest, quemadmodum Baptismi gratia ad mentem fidei informandam indigemus, ita etiam maximè conducere, fidelium animos alia gratia confirmari, ut nullo poenarum, suppliciorum, mortis pericula, aut metu, à veræ fidei confessione deterreantur. Quod quidem cùm sacro Confirmationis Chrismate efficiatur: ex eo apertè colligitur, hujus Sacramenti rationem à Baptismo diversam esse. Quare Melchisedech Pontifex utriusque discrimen accurata oratione persequitur, ita scribens: *In Baptismate homo ad militiam recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnam: in fonte Baptismatis Spiritus sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam, Confirmatione autem perfectionem ad gratiam ministrat, in Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum ad pugnam confirmamur, in Baptismo abluimur, post Baptismum roboramur: regeneratio per se salvat in pace Baptismum recipientes, Confirmatio armat, atque instruit ad agones.* Verùm hæc jam non solum ab aliis Conciliis tradita, sed precipuè à sacra Synodo Tridentina decreta sunt; ut jam de iis non solum aliter sentire, sed ne dubitare quidem ullo modo liceat.

6. *Quis Sacramenti Confirmationis sit auctor.*

Quoniam verò supra demonstratum est, quàm neces-

sarium esset communiter de omnibus Sacramentis docere à quoniam ortum habuerint, idem etiam de Confirmatione tradere oportet, ut fideles hujus Sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur à Pastoribus explicandum est, Christum Dominum non solum ejus auctorem fuisse, sed, Sancto Fabiano Pontifice Romano teste, Chrismatis ritum, & verba, quibus in ejus administratione Catholica Ecclesia utitur, præcepisse. Quod quidem iis facile probari poterit, qui Confirmationem Sacramentum esse confitentur, cùm sacra omnia mysteria humanæ naturæ vires superent, nec ab alio, quàm à Deo, possint institui. Jam verò, quæ sint ejus partes, ac primum quidem de materia dicendum est.

7. *Quæ sit sacri huius mysterii materia.*

Quæ autem Chrisma appellatur; quo nomine à Græcis accepto; etsi profeni scriptores quodlibet unguenti genus significant, illud tamen, qui res divinas tradunt, communi loquendi consuetudine ad illum tantummodo unguentum accomodarunt, quod ex oleo, & balsamo solemniter Episcopi consecratione conficitur. Quare duæ res corporeæ permixtæ Confirmationis materiam præbent: quæ quidem diversarum rerum compositio, quemadmodum multiplicem Spiritus Sancti gratiam, quæ confirmatis tribuitur, declarat, ita etiam ipsius Sacramenti excellentiam satis ostendit. Quod autem ea si hujus Sacramenti materia, cùm Sancta Ecclesia, & Concilia perpetuò docuerunt, tum à Sancto Dionysio, & complurimis aliis gravissimis Patribus traditum est: in primisque à Fabiano Pontifice, qui Apostolos Chrismatis confectionem à Domino accepisse, nobisque reliquisse testatus est.

8. *Quid oleum in materia Confirmationis significet.*

Neque verò ulla alia materia, quàm Chrismatis aptior videri poterat ad illud declarandum, quod hoc Sacramentum efficiatur. Oleum enim, quod pingue sit, & natura sua manet, ac diffuat, gratiæ plenitudinem exprimit, quæ per Spiritum Sanctum à Christo capite in alios redundat, atque effunditur, sicut unguentum, a quod descendit in barbam Aaron, usque in oram vestimenti ejus: *b Unxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis: c & de plenitudine ejus nos omnes accepimus.*

9. *Quid Balsamum oleo admixtum hic admoneat.*

Balsamum verò, cujus odoratus jucundissimus est, quid aliud significat, quàm fideles, cùm Sacramento Confirmationis perficiuntur, cum virtutum omnium suavitate effundere, ut illud Apostoli queant dicere: *e Christi bonus odor sumus Deo? Habet præterea Balsamum eam*

Christus Confirmatio-
nis auctor. D. Th. in
3. p. 9. 72.

S. Fab. Pap. in Init
epist. 2. quæ est ad Ep.
Orient.

Omnia Sacramenta à
Christo sunt instituta.
D. Thom. in 3. p. 9.
64. art. 2.
Ambrosii lib. 4. de Sacram.
cap. 4.

De materia Confirmat.
Aug. in Ps. 44. & lib.
13. de Trinit. cap. 26.
Quid sit Chrisma
apud sacros auctores.
Vide D. Thom. in 3.
p. 9. 72. art. 2.
Greg. in 1. cap. Cantico-
cor.

Conc. Laod. can. 48.
& Caty. II. can. 3.
& III. can. 36. S. Dio-
nys. de Eccl. Hier. c.
2. & 4. S. Fab. Pap.
in 2. Ep. ad Episc.
Orient. & citatur de
Cons. dist. 3. cap. litt.
verbis.
Significatio Chrismatis.
Olei significatio ex Am-
bros. super Psalm. 118.
vers. 14. & lib. 1. de
Spiritu Sancto cap. 3.

a Psalm. 132. 2.

b Psalm. 44. 8.
c Joann. 1. 16.

Significatio balsami
d Eccl. 24. 20.

e 2. Cor. 2. 15.

a Psalm. 132. 2.

b Rom. 5. 5.
Conc. Flor. in doct. de
Sacram.

Unde distinctio Sacra-
mentorum sit petenda.
D. Thom. in 3. p. 9.
72. art. 1.

c 1. Cor. 13. 11.

Alia ratio differentie
Baptismi, & Confirma-
tionis, quæ ex D. Thom.
in 3. p. 9. 72. art. 9.
colligitur.

S. Melch. Pontif. in
epist. ad Ep. Hisp. cu-
jus verba lib. de Cons.
dist. 5. cap. Spiritus
Sanctus.

Conc. Laod. can. 48.
Med. can. 6. Flor. &
Constat. Synod. Trid.
sess. 7. de Confirmat.

vim, ut, quidquid eo circumlitum fueri, putrescere non sinat, quid quidem ad hujus Sacramenti virtutem significantam valde accomodatam videtur; cum planè constet, fidelium animos cœlesti gratia, quæ in Confirmatione tribuitur, præparatos, facillè à scelerum cogitatione defendi posse.

10. *Cur necesse sit Chrisma ab Episcopo consecrari.*

Consecratur autem Chrisma solemnibus cæremoniis ab Episcopo. Ita enim Salvatore nostrum docuisse in extrema Cœna, cum Chrismatis conficiendi rationem Apostolis commendaret, Fabianus Pontifex Sanctitate, & Martyrii gloria clarissimus tradidit. Quamquam cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. Etenim in plerisque aliis Sacramentis Christus ita eorum materiam instituit, ut sanctitatem quoque illi tribuerit. Non solum enim aqua elementum Baptismi esse voluit, cum inquit, *a Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*, sed cum ipse baptizatus esset, effecit, ut ea deinceps vi sanctificandi prædita esset. Quare dictum est à Sancto Chrysostomo: *Aqua Baptismi purgare peccata credentium non posset, nisi tactu Domini corporis sanctificata fuisset*. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam usu ipso, & tractatione non sacravit, necessarium est, ut sanctis, & religiosis precationibus consecratur: neque ad alium ea confectio, nisi ad Episcopum pertinere potest, qui ejusdem Sacramenti ordinarius minister institutus est.

11. *Quæ sit hujus Sacramenti forma.*

Sed explicanda erit præterea altera pars, ex qua Sacramentum constituitur, forma scilicet, & verba, quæ ad sacram unctionem adhibentur; monendique fideles, ut in hoc Sacramento suscipiendo, tunc maximè, cum ea pronuntiari animadvertunt, ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, ne quid cœlesti gratiæ (x) impedimenti esse possit. His igitur verbis forma Confirmationis absolvitur: *Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Sed tamen si ad veritatem rationem quoque revoceamus, idem facile probari potest. Etenim Sacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipsius Sacramenti naturam, & substantiam explicant.

12.

(1) *Impedimenti* Edit. Pat. *impedimento*.12. *Hanc esse perfectum hujus Sacramenti formam, quomodo confirmetur.*

Atqui maximè hæc tria in Confirmatione observanda sunt, divina potestas, quæ ut principalis causa in Sacramento operatur; tum robor animi, & spiritus, quod per sacram unctionem fidelibus ad salutem tribuitur; deinde signum, quo notatur iis, qui in certimen Christianæ militiæ descensurus est. Ac primum quidem verba illa, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, quæ extremo loco posita sunt, alterum, ea *Confirmo te Chrismate salutis*, quæ in medio sunt, tertium, quæ in principio formæ locantur, *Signo te signo Crucis*, satis declarant. Quamquam, si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse hujus Sacramenti veram, & absolutam formam, Ecclesiæ Catholicæ auctoritas, cujus magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur, nos ea de re quicquam dubitare.

13. *Quis sit proprius Sacramenti Confirmationis minister.*

Docere etiam Pastores debent, quibus potissimum hujus Sacramenti administratio commissa sit. Nam, cum multi sint, *a* ut est apud Prophetam, qui curant, neque tamen mittantur; necesse est, qui veri, & legitimi ejus ministri sint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis Sacramentum, & gratiam consequi possit. Solum itaque Episcopum hujus Sacramenti conficiendi ordinariam potestatem habere, Sacræ litteræ ostendunt. Nam in Actis Apostolorum legimus, *b* cum Samaria verbum Dei accepisset, Petrum, & Joannem ad eos missos esse, qui oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant. Quo in loco licet videre, eum, qui baptizaverat, quod tantum esset Diaconus, Confirmandi potestatem nullam habuisse, sed munus illud perfectionibus ministris, hoc est Apostolis, reservatum esse. Quir etiam, *c* ubicumque Sacræ Scripturæ hujus Sacramenti mentionem faciunt, idem observari potest.

14. *Idem etiam Pontificum Maximorum decretis ostenditur.*

Neque ad eam rem demonstrandum desunt, Sanctorum Patrum, atque Pontificum, *d* Urbani, *e* Eusebii, *f* Damasi, *g* Innocentii, *h* Leonis clarissima testimonia, quemadmodum ex eorum decretis perspicuum est. *D.* quoque *i* Augustinus graviter quæritur de corrupta Ægyptiorum, & Alexandrinorum consuetudine, quorum Sacerdotes audebant Confirmationis Sacramentum administrare. Ac jure quidem hoc factum esse, ut ejusmodi munus ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt

Triâ sunt in Confirmatione observanda.
D. Thom. ibid.

Confirmationis formâ ex auctoritate Ecclesiæ retinenda.

De ministro Confirmationis.

a Hier. 23. 27.
Episcopi, soli sunt ministri Confirmationis, sess. 7. Conc. Trid. de Confirmatione can. 3. & sess. 23. de Sacram. Ord. c. 4. & can. 7.
b Act. 8. 14. 15. 16.
17.

c Act. 19.

d In fine ep. ad cænes Christianos.
e Epist. 3. ad Episc. Thuscæ, & Campaniæ.

f Circa medium ep. 4. ad Prosp. & ceter. Episc. Orthodox.
g Epist. 1. ad Veron. cap. 3.

h Epist. 32. ad Germanic. & Gallie Episc. i Aug. in Quest. 19. vi Testam. q. 42.

Pas-

Quando Christus unctionem Chrismatis docuit.
S. Fab. Pap. in ep. citat.
D. Thom. in 3. p. 9. 72. art. 4.

a Joana. 3. 5.

Chrysost. Homil. 4. in Matth.
Refertur de Cons. dist. 4. cap. Nunquam.

Christus non tactu corporis sui, sed verbis sanctis materiam Confirmationis sacrari voluit.

Conc. Flor. in doct. de Sacram. D. Thom. in 3. p. 9. 72. art. 4.

Sacramenti cujusque forma qualis esse debet.

Pastores declarare. Ut enim in extruendis ædificiis, etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, cœmenta, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atque componunt, absolutio tamen operis ad architectum spectat, ita etiam hoc Sacramentum, quo veluti spirituale ædificium perficitur, à nullo alio, nisi à summo Sacerdote, administrari opus erat.

15. *Cur in Confirmatione Patrini assumantur, & quæ in Confirmatione affinitas contrahatur.*

Additur verò etiam Patrinus, quemadmodum in Baptismo fieri demonstratum est. Nam si, qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alienius indigent, cuius arte, & consilio doceantur, quibus scilicet, & petitionibus, salvis ipsis, conficere adversarium possint; quanto magis fideles, cum Sacramento Confirmationis, quasi firmissimis armis tecti, ac muniti, in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, descendunt, ducis, ac monitoris indigebunt? Rectè igitur ad hujus quoque Sacramenti administrationem Patrini advocandi sunt, quibus eadem spiritualis affinitas conjungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, ut antea docuimus, cum de Patrinis ageretur, qui ad Baptismum adhibendi sunt.

16. *Confirmationis Sacramentum non est absolute necessarium, non tamen prætermittendum.*

Sed quoniam sæpe evenit, ut fideles in hoc Sacramento suscipiendo aut præpropera festinatione, aut dissoluta quadam negligentia, & cunctatione utantur, (nam de iis, qui ad eum impietatis gradum venerunt, ut illud contemnere, & aspernari audeant, nihil est, quod dicamus) aperiendum est etiam Pastoribus, qui, qua ætate, quo pietatis studio præditi esse debeant, quibus Confirmationem dare oportet. Atque illud in primis docendum est, hoc Sacramentum ejusmodi necessitatem non habere, ut sine eo salvus quis esse non possit. Quamquam verò necessarium non est, à nemine tamen prætermitti debet, sed potius maxime cavendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis divina munera tam largè impertiuntur, aliqua negligentia committantur. Quod enim omnibus communiter ad sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum est.

17. *Confirmationis Sacramentum ab omnibus suscipiendum demonstratur.*

Ac Sanctus quidem Lucas, cum admirabilem illam Spiritus Sancti effusionem describeret, ita inquit: *a Et factus est repente de caelo tonus, tamquam adveniens spiritus vehemens, & replevit totam domum.* Deinde, paucis

De Patrinis in Confirmatione agitur 30. q. 7. cap. Si quis de de Cons. dist. 4. cap. In Catechissimo.

In Confirmatione quanta affinitas contrahatur. Sess. 24. Conc. Trid. de Reform. Martini. c. 2. vide idem in 6. de Cognat. spirit. cap. Nudum, & cap. Quamvis.

Confirmationis Sacramentum quibus dandum sit. D. Thom. in 3. p. q. 72. art. 8. ostendit.

a Actor. 2. 1.

eis interjectis, *a Et repleti sunt omnes Spiritu sancto.* Ex quibus verbis licet intelligere, quoniam domus illa Sanctæ Ecclesiæ figuram, & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis Sacramentum, cujus initium ab eo die dictum est, pertinere. Atque id etiam ex ipsius Sacramenti ratione facile colligitur: illi enim Sacro Chrismate confirmari debent, quibus spirituali incremento opus est, & qui ad perfectum Christianæ religionis habitum perducendi sunt. At nulli id non maxime convenit. Ut enim hoc spectat natura, ut qui in lucem eduntur, adulescant, atque ad perfectam ætatem perveniant, etiamsi interdum, quod vult, minus assequatur; ita communis omnium Mater Catholica Ecclesia vehementer optat, ut in iis, quos per Baptismum regeneravit, Christiani hominis forma perfecte absolvatur. Id autem quoniam mysticæ unctiois Sacramento efficitur, perspicuum est, eam ad universos fideles æquæ pertinere.

18. *Qua ætate Christiani ad hoc Sacramentum sint admittendi,*

In quo illud observandum est, omnibus quidem post Baptismum Confirmationis Sacramentum posse administrari, sed minus tamen expedire hoc fieri, antequam pueri rationis usum habuerint. Quare, si duodecimus annus expectandus non videatur, usque ad septimum certe hoc Sacramentum differre maxime convenit. Neque enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed ut ejus virtute optimè instructi, & parati inveniremur, cum nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sanè pugnae genus pueros, qui adhuc usus rationis carent, nemo aptos esse judicavit.

19. *Quo pacto, qui iam ætate sunt proveciores, se ad hoc Sacramentum preparare debeant.*

Ex his igitur efficitur, ut, qui adulta jam ætate confirmandi sunt, si quidem hujus Sacramenti gratiam, & dona consequi cupiant, eos non solum fidem, & pietatem afferre, sed graviora etiam peccata, quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re elaborandum est, ut peccata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohortatione ad jejunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admonenturque, laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renovandam esse, ut non nisi jejuni hoc Sacramentum susciperent: quod quidem fidelibus facile persuaderi posse existimandum est, si hujus Sacramenti dona, admirabilesque effectus intellexerit.

20. *Quot sint Confirmationis effectus.*

Itaque Pastores docebunt, Confirmationem hoc cum

a Ibidem 4. Ecclesiæ Christi clarum initium.

Eccles. 2. Fili accedentes ad servitutum Dei, &c.

Sacramento Confirmationis Christiani hominis forma perfecte absolvitur.

Ad hoc facit cap. 3. Aurel. Concil. quod habetur de Consec. dist. 5. cap. Ut jejuni.

Confirmandos peccatorum commissorum peniteat. Ex D. Thom. in 3. p. q. 72. art. 7. ad 2. & confirmatur ex cap. Ut jejuni de Cons. dist. 5.

Conc. Aurel. cap. 3.

De Confirmationis effectibus vide Div.

ce-

Thom. in 3. p. 9. 72.
art. 7. Concil. Flor. in
doctrina de Sacram.
Esse in gratia, & ma-
nere in peccato repug-
nat.

Clem. Epist. 4. ad Ju-
tium. Melchiodes Papa
in epist. ad Episc. His-
pan.

¶ 1. Ect. 2. 2.

Ratio nominis initio
huius capituli proposita
hic illustratur. Conc.
Trident. sess. 7. can. 1.
de confirm.

¶ Psalm. 67. 29.

Melchiodes loco supra
citato, & habetur de
consec. dist. 5. cap.
Spiritus, & Iusabius
Emisen. in Hom. in
die Pentecost.

¶ Lucæ 24. 49.

ceteris Sacramentis commune habere, ut nisi (1) impedi-
mentum aliquod inferatur, novam gratiam tribuat.
Etenim hæc sacra, & mystica signa ejusmodi esse de-
monstratum est, quæ gratiam declarant, atque efficiunt.
Ex quo sequitur, ut peccata etiam condonet, ac remittat:
quoniam gratiam simul cum peccato ne fingere quidem
nobis licet. Sed præter hæc, quæ cum aliis communia cen-
senda sunt, primum quidem illud propriè Confirmationi
tribuitur, quod Baptismi gratiam perficit. Qui enim per
Baptismum Christiani effecti sunt, a quasi infantes modo
geniti teneritatem adhuc, & molitiem quandam
habent, ac deinde Chrismatis Sacramento adversus omnes
Carnis, Mundi, & Diaboli impetus robustiores fiunt; &
eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum,
& glorificandum nomen Domini nostri Jesu Christi: ex
quo etiam nomen ipsum inventum esse, nemo dubitavit.
21. *Confirmationis nomen unde dictum sit.*

Neque enim, ut quidam non minus imperitè, quam
inipie finxerunt, Confirmationis vocabulum ab eo dedu-
citur, quòd olim, qui infantes baptizati erant, cum
jam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, ut fi-
dem Christianam, quam in Baptismo susceperant, con-
firmarent; ita ut Confirmatio nihil à Catechesi differre
videatur; cujus consuetudinis nullum probatum testimo-
nium afferri potest: Sed ab eo nomen rei impositum est,
quod huius Sacramenti virtute Deus in nobis b id con-
firmat, quod Baptismo operari cœpit; nosque ad Chris-
tiane soliditatis perfectionem adducit. Nec verò confir-
mat solum, sed auget etiam: de quo Melchiodes ita tes-
tatur: *Spiritus sanctus, qui super aquas Baptismi salutifero
descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocen-
tiam, in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam.*
Deinde non auget modo, sed admirabili quadam ratione
auget. Hoc autem puerhè indumenti translatione
Scriptura significavit, atque expressit. Ait enim Dominus
Salvator, cum de hoc Sacramento loqueretur: *c Sedete
in civitate quoadusque induamini virtute ex alto.*

22. *Virtus Confirmationis ex his, quæ Apostolis evenerint,
declaranda.*

Quòd si Pastores voluerint divinam huius Sacramen-
ti efficientiam ostendere, (hoc verò ad commovendos fi-

(1) *Nisi impedimentum aliquod inferatur*) Edit. Lug.
Lov. & Pat. ann. 1749. *nisi impedimentum aliquod ex par-
te ejus, qui recipit, inferatur.*

DE SACRAM. CONFIRMAT.

fideliū animos maximam vim habiturum esse, dubitari
non potest) satis erit, quid ipsis Apostolis evenerit, ex-
plicare. Illi enim ante passionem, vel sub ipsam pas-
sionis horam adeo infirmi, & remissi fuerunt, a ut, cum
Dominus comprehensus est, statim se in fugam conjece-
runt: Petrus verò, b qui Ecclesie petra, & fundamentum
designatus erat, c & summam constantiam, excelsique
animi magnitudinem præ se tulerat, d unius mulierculæ
voce perterritus, se Jesu Christi discipulum esse non se-
mel, aut iterum, sed tertio negaverit: ac post resurrec-
tionem omnes, e propter metum Judæorum inclusi domi
se continerint. At verò in die Pentecostes tanta Spiritus
Sancti virtute omnes repleti sunt, ut, f dum Evange-
lium, quod eis commissum erat, non solum in Judæo-
rum regione, sed universo orbe audacter, & liberè dis-
pergerent, nihil sibi felicius accidere posse existimaverint,
quam g quòd digni haberentur, qui pro Christi nomine
contumeliam, virgula, tormenta, & iterari non po-
test.

23. *Confirmatio Characterem imprimiit, & iterari non po-
test.*

Habet præterea Confirmatio eam vim, h ut Charac-
terem imprimat; quo fit, i ut nulla unquam ratione
iterari possit: quod etiam in Baptismo supra observatum
est; ac de Sacramento Ordinis quoque suo loco planius
exponetur. Hæc igitur si à Pastoribus sæpe, & accuratè
explicata erunt, vix fieri poterit, quin fideles, cognita
huius Sacramenti dignitate atque utilitate, illud summa
cum diligentia sanctè, & religiosè suscipere studeant.
Restat nunc, ut aliqua etiam de ritibus, & ceremoniis,
quibus in hoc Sacramento administrando Catholica Ec-
clesia utitur, breviter perstringantur; quæ explicatio quan-
to usui futura sit, Pastores intelligent, si quæ antea
dicta sunt, cum hic locus tractaretur, repetere voluerint.
24. *Quare eorum, qui confirmantur, frons ad modum cru-
cis unguatur.*

Qui igitur confirmantur, sacro Chrismate in fronte
unguntur. Nam hoc Sacramento Spiritus Sanctus in ani-
mos fidelium sese infundit, in eisque robur, & forti-
tudinem auget, ut in spiritali certamine viriliter pug-
nare, & nequissimis hostibus resistere queant. Quocirca
declaratur, eos nullo metu, aut verecundia, quarum af-
fectionum signa maximè in fronte solent apparere, à li-
bera Christiani nominis confessione absterrendos esse.
Præterea nota illa, qua Christianus à ceteris, veluti mi-
les insignibus quibusdam ab aliis, distinguitur, in illus-
triori corporis parte imprimenda erat.

a Matth. 26. 56.

b Matth. 16. 18.

c Matth. 26. 33. 35.

d Ibidem 69.

e Joann. 18. 25.

f Joann. 20. 19.

g Act. 2. 14. 15. &
4. 13.

h Act. 5. 41.

Confirmationis char-
acter.

i Ephes. 7. 13.

j Conc. Tarrac. can.
10. & habet de Con-
sec. dist. 5. cap. Dic-
tum est. Gregorius III.
epist. 4. & habetur ibi-
dem, cap. De homine.
D. Thom. in 3. p. 9.
72. art. 5. de Ritibus
Confirmationis.

Frons quare unguatur.
De Cons. dist. 5. cap.
Novissime. August. in
Psalm. 141. Alex. de
Ales 4. part. 9. 28.
memb. 6.

D. Thom. in 3. p. 9.
72. art. 9.

25. Quo potissimum tempore hoc Sacramentum conferatur.

Pentecostes tempore
præcipue administra-
tur.

Actor. 2. 2. 3.

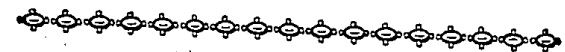
Sed illud quoque solemnè religione in Ecclesia Dei servatum est, ut in Pentecoste præcipue hoc Sacramentum administraretur; quod hoc maximè die à Apostoli Spiritus Sancti virtute roborati, & confirmati sint, cujus divini facti recordatione fideles admonerentur, quæ quantaque mysteria in sacra unctiōne cogitanda essent.

26. Cur Episcopus alapam infligat, & pacem confirmato imprecetur.

Alapa quid significet.
Matt. 5. 39. Si quis te percusserit, &c.

Pacis imprecatio.
b Philipp. 4. 7.

Deinde verò, (1) qui unctus, & confirmatus est, ut meminerit se tanquam forrem athletam paratum esse oportere ad omnia adversa invictò animo pro Christi nomine ferenda; manu leviter in maxilla ab Episcopo cæditur. Postremo autem pax ei datur, ut intelligat, se gratiæ cœlestis plenitudinem, b & pacem, quæ exuperat omnem sensum, consequutum esse. Atque hæc summa eorum sit, quæ de Chrismatis Sacramento à Pastoribus, non tam quidem nudis verbis, & oratione, quàm inflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inserere videantur.

DE EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

CAPUT IV.

1. Quare mysteria Eucharistiæ summa cum reverentia tractari, & suscipi debeant.

Sacramentum Eucharistiæ omnium est Sacramentorum maximum. Dion. in lib. de Eccles. Hier. cap. 5. Amb. lib. 4. de Sacrament. cap. 6. Alexander Pape epist. 1. & habetur de Cons. dist. 2. cap. Nihil.

Quemadmodum ex omnibus sacris mysteriis, quæ nobis tamquam divinæ gratiæ certissima instrumenta Dominus Salvator noster commendavit, nullum est, quod cum Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento comparari queat: ita etiam nulla gravior alicujus sceleris animadversio à Deo metuenda est, quàm si res omnis sanctitatis plena, vel potius quæ ipsum sanctitatis aucto-

(1) Qui unctus) Edit. Patav. qui jam unctus.

tozem, & fontem continet, neque sanctè, neque religiosè à fidelibus tractetur. Id verò Apostolus & sapienter vidit, & de eo nos apertè admonuit. Nam cum declarasset, quanto illi scelere obstricti essent, qui corpus Domini non dijudicarent, statim subjecit: a Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Ut igitur fidelis populus, cum cœlesti huic Sacramento divinos honores tribuendos esse intellexerit, & gratiæ uberes fructus capiat, & justissimam Dei iram effugiat, illa omnia à Pastoribus diligentissimè exponenda erunt, quæ ejus majestatem magis illustrare posse videantur.

2. Qua de causa, & quando Eucharistiæ Sacramentum sit institutum.

Qua in re opus erit, ut b Pauli Apostoli rationem secuti, qui se, quod à Domino acceperat, Corinthiis tradidisse professus est, in primis hujus Sacramenti institutione fidelibus explicent. Ita verò gestam rem esse, ex Evangelista perspicue colligitur. c Cum enim Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos: cujus quidem amoris ut divinum aliquod, atque admirabile pignus daret, sciens horam jam advenisse, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem, d ne ullo unquam tempore à suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturæ ordinem, & conditionem superat, perfecit. Etenim, e celebrata cum discipulis agni Paschalis cœna, ut figura veritati, umbra corpori cederet, panem accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit, f Accipite, & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem accepit, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo Sanguine. Hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.

3. Cur hoc Sacramentum Eucharistia vocetur.

Hujus ergo admirabilis Sacramenti dignitatem, atque excellentiam, cum sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, ut uno vocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. Interdum enim Eucharistiam appellant, quod verbum vel bonam gratiam, vel gratiarum actionem latinè reddere possumus. Ac rectè quidem bona gratia dicendum est, tum quia vitam æternam, de qua scriptum est, g Gratia Dei vita æterna, præsignificat, tum quia Christum Dominum, b qui veræ gratia, atque omnium charismatum fons est, in se continet. Nec verò minùs aptè gratiarum actionem interpretamur: i siquidem cum hanc purissimam hostiam immolamus, immensas quotidie gratias pro universis in nos

In Eucharistiæ irreverentia quantum sit peccatum.

a 1. Cor. 11. 29.

b 1. Cor. 11. 23.
De institutione Sacramenti Eucharistiæ ses.
13. Conc. Trid. de Eucharistia cap. 2. 1.
c Joann. 13. 1.
Causa institutionis.
Chrys. Homil. 41. in Joann.

d Matth. 28. 20.

e Lucae 22. 19.
Tempus institutionis.
Leo serm. 7. de Passione Domini, & habetur de Consec. dist. 4. c. Quia corpus. D. Thom. in 3. p. 1. q. 73. art. 5.

f Lucae 22. 19. 20.
Marci 14. 22.
1. Cor. 11. 24. 25.

Dignitas Sacramenti pluribus vocabulis explicatur.
Eucharistia cur dicatur. Chrys. Homil. 24. in 1. ad Corinthios. sup. illud Calix benedictionis.
D. Thom. in 3. p. 1. q. 73. art. 4.
g Romi. 6. 24.
h Joann. 1. 14.
Amb. lib. 5. de Sacram. cap. 3. Magist. in 4. dist. 8. litt. A.
i Orig. lib. 3. contra Celsuzi.

beneficiis Deo agimus, atque in primis pro ejus gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc Sacramento tribuit. Sed id ipsum etiam nomen cum iis, quæ à Christo Domino gesta esse in hoc mysterio instituendo legimus, optime convenit. Etenim *a* panem accipiens fregit, ac gratias egit. David quoque cum hujus mysterii magnitudinem contemplaretur, antequam carmen illud pronunciaret, *b* *Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors, & miserator Dominus: escam dedit timentibus se, gratiarum actionem præponendam existimavit, cum inquit, c* *Confessio, & magnificentia opus eius.*

4. *Quare hoc Sacramentum Communio, pacis, & charitatis Sacramentum nominetur.*

Frequenter etiam nomine sacrificii declaratur, de quo mysterio paullo post latius dicendum erit. Vocatur præterea Communio, quod verbum ex illo Apostoli loco sumptum esse liquet, ubi ait, *d* *Calix benedictionis, cui benedicimus, nomen communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nomen participatio corporis Domini est?* Nam, *e* ut Damascenus explanavit hoc Sacramentum Christo nos copulat, atque ejus carnis, & deitatis participes efficit, nosque inter nos in eodem Christo conciliat; ac conjungit, & veluti unum corpus coagmentat. Ex quo factum est, *f* ut Sacramentum etiam pacis, & charitatis diceretur, ut intelligeremus, quam indigni sint Christiano nomine, qui inimicitias exercent; odiaque, dissidia, & discordias, ut terribilissimas fidelium pestes, omnino exterminandas esse: cum præsertim quotidiano religionis nostræ sacrificio, nihil nos studiosius servare, quam pacem, & charitatem, profiteamur.

5. *Qua ratione idem Sacramentum Viaticum, & Cæna dicatur.*

Sed Viaticum etiam frequenter à sacris scriptoribus appellatur, tum quia spiritualis cibus est, quo in hujus vitæ peregrinatione sustentamur, tum quia viam nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex veteri Ecclesiæ Catholicæ instituto servari videmus, ut nemo fidelium sine hoc Sacramento è vita excedat. Ac vetustissimi quidem Patres, *g* Apostoli auctoritatem secuti, Cœnæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum vocarunt, quod in illo novissimæ cœnæ salutari mysterio à Christo Domino sit instituta.

6. *Eucharistia, cibo, aut potu sumpto, confici, & sumi non potest.*

Neque verò propterea à cibo, aut potione Eucharistiam conficere, aut sumere licet; quod ab Apostolis

a Matth. 26. 27.
Marc. 14. 22.
Luc. 22. 19.
b 1. Cor. 11. 24.
c Psalm. 110. 4.

e Ibidem 3.
Concil. Nic. can. 14.

Communio cur nominetur.

d 1. Cor. 10. 16.

e Dam. lib. 14. Orth. Fid. cap. 14.

f August. tract. 26. in Joann. scss. 12. Conc. Trid. de Eucharistia in præfatione. Conc. Nic. can. 11. & Carthag. 4. cap. 77. & 78.

Exod. 12. 3.
Reg. 19.
Matth. 15.
Marc. 8.

g 1. Cor. 11. Cœna à Cypr. hoc Sacramentum dicitur in lib. de Cœna Domini.

DE SACRAM. EUCHARIST. 165
salutariter introducta consuetudo, quemadmodum veteres scriptores memoriæ prodiderunt, perpetuo retenta, ac servata est, ut à jejunis tantum perciperetur.

7. *Eucharistia veri nominis Sacramentum est.*

Sed, explicata nominis ratione, docendum erit, hoc verum esse Sacramentum, atque unum ex septem illis, quæ Sancta Ecclesia semper religiosè coluit, ac venerata est. Nam, cum calicis Consecratio fit, mysterium fidei appellatur. Præterea, ut infinita penè sacrorum Scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter vera Sacramenta numerandum esse, perpetuo (1) senserunt, ex ipsa ratione, & natura Sacramenti idem convincitur. Etenim in eo signa sunt externa, & sensibus subjecta: habet deinde gratiæ significationem, & efficientiam: præterea de Christi institutione, *a* neque Evangelistæ, neque *b* Apostolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cum in unum conveniant ad Sacramenti veritatem confirmandam, nullis aliis argumētis opus esse perspicitur.

8. *Multa esse in hoc Sacramento, quibus Sacramenti nomen conveniat.*

Sed illud diligenter Pastoribus observandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando Sacramenti nomen sacri Scriptores tribuerunt. Interdum enim & Consecratio, & Perceptio, frequenter verò & ipsum Domini Corpus, & Sanguis, qui in Eucharistia continetur, Sacramentum vocari consuevit. Ait enim D. Augustinus, Sacramentum hoc duobus constare, visibili scilicet elementorum specie, & invisibili carne, & Sanguine ipsius Domini nostri Jesu Christi. Atque ad eundem modum hoc Sacramentum adorandum esse, nimirum Corpus, & Sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verum hæc omnia minus propriè Sacramenta dici, perspicuum est. Ipsæ autem panis, & vini species veram, & absolutam hujus nominis rationem habent.

9. *Quomodo differat Eucharistia à reliquis omnibus Sacramentis.*

Sed quantum hoc Sacramentum à reliquis omnibus differat, faciliè colligitur. Nam cetera Sacramenta materiæ usu perticiuntur, dum scilicet alicui administrari ea contingit. Baptismus enim Sacramenti naturam tunc adipiscitur, cum re ipsa homo aqua abluitur. At verò ad Eucharistiæ per-

Sess. 13. Conc. Trid. de Euch. cap. 3. Aug. lib. 3. de Trin. cap. 4. & lib. 20. contra Faust. cap. 13. Ambr. lib. 1. Offic. c. 28. lib. 7. de Sacram. cap. 2. vide item D. Thom. in 3. p. q. 73. art. 1.

a Matth. 26. 25.
Lucæ 22. 19.
Marc. 14. 22.
b 1. Cor. 11. 14. 15.

Aug. de Catech. rad. cap. 16.

Eucharistia adoranda Sess. 3. Concil. Trid. de Euch. c. 5. ibid. can. 6.

Euchar. species propriè dicuntur Sacramentum. Scot. in 4. dist. q. 2. ses. 13. Concil. Trid. de Euch. c. 2. & can. 4. Hæc differentia colligi potest Aug. in 3. lib. de Trid. c. 4. & Amb. lib. 4. de Sacram. c. 4. ut habetur, de Consec. c. 1. c. Panis est. Vide item D. Thom. in 3. p. q. 73. art. 1. ad 3.

(1) *Senserunt*) Ed. Pat. *censuerunt*.

perfectionem satis est ipsius materię Consecratio; (1) verum enim Sacramentum esse non desinit, quamvis in pyxide asservetur. Deinde in conficiendis aliis Sacramentis nulla fit materię, atque elementi in aliam naturam mutatio: etenim Baptismi aqua, aut Chrismatis oleum, cum illa Sacramenta administrantur, priorem aquę, & olei naturam non amittunt: in Eucharistia verò, quod panis, & vinum ante Consecrationem erat, confecta Consecratione, verè est Corporis, & Sanguinis Domini sub-

10. *Duplex Eucharistię materia duo Sacramenta non constituit.*

Licet autem duo sint elementa, panis scilicet, & vinum, ex quibus integrum Eucharistię Sacramentum conficitur, non tamen plura Sacramenta, sed unum tantum esse, Ecclesię auctoritate docti confitentur. Aliter enim septenarius Sacramentorum numerus, quemadmodum semper traditum, atque à Conciliis a Lateranensi, Florentino, & Tridentino decretum est, constare non poterit. Nam, cum hujus Sacramenti gratia unum corpus mysticum efficiatur, ut Sacramentum ipsum rei, quam efficit, conveniat, unum esse oportet, atque unum quidem, non quia individuum sit, sed quia unius rei significacionem habeat. Nam, quemadmodum cibus, & potio, quę duę diversę res sunt, ad unam tantum rem adhibentur, ut scilicet vires corporis reficiantur, ita etiam duas illis diversas Sacramenti species respondere, consentaneum fuit, quę cibum spiritualem significarent, quomodo sustinentur, & creantur. Quare à Domino Salvatore dictum est: *b Caro mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus.* Sed diligenter explicandum est, quid Eucharistię Sacramentum significet, ut fideles sacra mysteria oculis intuentes, simul etiam divinarum rerum contemplatione animum pascant.

11. *Quarum verum significatio hoc Sacramento includatur.*

Tria verò sunt, quę nobis hoc Sacramento indicantur. Primum est Christi Domini passio, quę jam præterit: ipse enim docuit: *c Hoc facite in meam commemorationem: & Apostolus testatus est: d Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis donec veniat.* Altorum est divina, & celestis gratia, quę presens ad animam alendam, & conservan-

(1) Verum) perperam in Edit. Rom. Lov. Lugd. & utraque Ven. antiq. utrumque.

Unum Eucharistię Sacram. non duo. Vide D. Thom. 3. p. 9. 73. art. 2.

a Lateranense Concilium non recenset septem Sacramenta: ex eo tamen in c. 1. & aliis colligi possunt sicut ex cap. ad Abolendam. tit. de Hæreticis Conciliis autem Constant. in doctrina de Sacram. & Trid. sess. 7. c. 7. definiunt.

b Joann. 6. 55.

Eucharistię Sacramentum tria significat mysteria. D. Thom. ead. quæst. art. 4. Primum præteritum. c. Lucæ 22. 19. d. 1. Cor. 11. 26. Secundum præsens. Tert. in lib. de Resurr. carn. Conc. Flor. in doctr. de Sacram.

vandam hoc Sacramento tribuitur. Quemadmodum enim Baptismo in novam vitam gignimur, Confirmatione roboramur, ut Satanę repugnare, & palam Christi nomen profiteri possimus; ita Eucharistię Sacramento alimur, ac sustentamur. Tertium est, quod futurum prænunciat, aternę jucunditatis; & glorię fructus, (1) quem in cœlesti patria ex Dei promissione capiemus. Hęc igitur tria, quę instantis, præteriti, & consequentis temporis varietate distingui perspicuum est, sacris mysteriis ita significantur, ut totum Sacramentum, quamvis ex diversis speciebus constet, ad singula horum declaranda, tanquam ad unius rei significacionem, referatur.

12. *Quę sit huius Sacramenti materia, & cuiusmodi panis sit consecrandus.*

Sed in primis cognoscenda est à Pastoribus hujus Sacramenti materia, tum ut ipsi rite illud possint conficere, tum etiam ut fideles admoneantur; cuius rei symbolum sit, atque ejus rei: quam significat, studio, & desiderio exardescant. Duplex itaque est hujus Sacramenti materia: altera panis ex tritico confectus, de qua primò agitur: de altera postea dicendum erit. Nam, ut docent Evangelistę, a Matthæus, b Marcus, & c Lucas, Christus Dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens: *Hoc est corpus meum.* Apud Joannem quoque idem Salvator noster seipsum panem appellavit, cum inquit: *d Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendit.* Cum autem varia sint panis genera, vel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex hordeo, aut ex leguminibus, ceterisque terrę fructibus confectus est; vel quia diversis qualitatibus præditi sunt, (uni enim fermentum additur, alter verò fermenti omnino expers esse potest) quod ad primum attinet, Salvatoris verba ostendunt, panem ex tritico confici oportere. Communi enim loquendi consuetudine, cum panis absolutè dicitur, panem ex tritico intelligi, satis constat. Id etiam veteris testamenti figura declaratur. e Præceptum enim à Domino fuerat, ut panes Propositionis, qui hoc Sacramentum significabant, ex simili conficerentur.

13. *Panem, ex quo Eucharistia conficitur, azymum esse conveniens est.*

Sed quemadmodum nullus panis, nisi triticeus, apta ad Sacramentum materia putandus est, (hec enim Apostolica traditio nos docuit, & Ecclesię Catholice auctori-

Tertium futurum.

Materia Eucharistię dup. Alex. 1. in Epist. ad omnes Orth. 1. cap. 4. & habet de Consec. dist. 2. cap. 1. Dam. lib. 4. de Orthod. Fide cap. 14.

a Matth. 26. 29.
b Marc. 14. 22.
c Lucæ 22. 19.

d Joann. 6. 41.

Panis triticeus est propria huius Sacramenti materia. D. Thom. in 3. p. 9. 74. art. 3.

Alex. de Ales 4. p. 6. 52. memb. 2.

e Levit. 24. 5. 6.

Honorius 3. Briktens. epist. ut habetur de celeb. Missar. c. fin. & D. Thom. in 3. p. 9. 74. art. 4.

(1) Quem) Edit. Pat. quos.

ritas firmavit) ita etiam ex iis, quæ Christus Dominus gessit, azymum esse debere, facile intelligitur. Ipse enim a primo Azymorum die, b quo nihil fermentati domi habere Judæis licebat, hoc Sacramentum confecit, atque instituit.

Quod si quis Joannis Evangelistæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia c ante diem festum Paschæ acta esse commemorat, ea ratio facile dissolvi potest. Etenim, quem primum Azymorum diem ceteri Evangelistæ appellarunt, quod feria quinta vesperi dies festi Azymorum inciperent, quo tempore Salvator noster Paschæ celebravit, cum ipsum diem Joannes pridie Paschæ fuisse describit, ut qui diei naturalis spatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum existimavit. Quapropter D. etiam Chrysostomus primum Azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad vesperam Azyma comedenda essent. Sed azymi panis Consecratio, quantum conveniat integritati, & mentis munditiæ, quam fideles ad hoc Sacramentum afferre debent, ab Apostolo docemur, cum inquit: d Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicuti estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur: non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiae: sed in azymis sinceritatis, & veritatis.

14. Panis azymus ad Eucharistiam non omnino necessarius.

Neque tamen ea qualitas adeo necessaria existimanda est, ut, si illa panis desit, Sacramentum confici non possit. Utrumque enim panis genus veram, & propriam panis rationem, & nomen habet. Quamquam nemini licet privata auctoritate, vel potius temeritate laudabilem Ecclesiæ suæ ritum immutare. Atque eo minus id facere Latisis Sacerdotibus permissum est, quibus præterea Pontifices Max. præceperant, ut ex azymo tantum sacra mysteria conficerent. Atque hæc de altera hujus Sacramenti materia exposuisse satis sit: in quo tamen illud animadvertendum est, quàm multa materia ad Sacramentum coniciendum uti oporteat, definitum non esse; cum illorum etiam certus numerus definiti nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere.

15. Quæ materia sit usurpanda ad consecrationem Sanguinis Domini.

Superest, ut de altera hujus Sacramenti materia, & elemento dicatur. Est autem vinum ex vitis fructu expressum, cui modicum aquæ permixtum sit. Nam Dominum Salvatorem vino in hujus Sacramenti institutione usum

a Matth. 26. 27. Marc. 14. 22. Luca 22. 7. b Exod. 12. 19.

c Joann. 13. Scot. 4. dist. 11. q. 6. Alex. de Ales. p. q. 32. memb. 3. ad argum.

D. Chrys. Hom. 82. in Matth.

d 1. Cor. 5. p. 8. Eucharistia in pane fermentato confici potest, sed non licet. Concil. Flor. sess. ultima, lib. 3. Dec. tit. de Co. lib. cap. Littera.

Quàm multa materia consecrari debeat, non est definitum.

Vinum vitis aqua mixtum ad consecrationem Sanguinis necessarium est.

usum esse, Catholica Ecclesia semper docuit, cum ipse dixerit, a Non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum. Quo in loco Chrysostomus, De genimine, inquit, vitis, quæ certè vinum, non aquam produxit; ut tanto ante illorum hæresim, qui aquam solam in hisce mysteriis adhibendam (r) senserunt, convellere videretur.

16. Aqua in Sacramento vino est admiscenda.

Aquam verò Dei Ecclesia vino semper admiscuit: primum, quòd id à Christo Domino factum esse Conciliorum auctoritate, & Sancti Cypriani testimonio comprobatur. Deinde, quòd Sanguinis, & aquæ, b hæc ex ejus latere exierunt, hac permixtione memoria renovatur. Tum verò aquæ, ut in c Apocalypsi legimus, populum designant: quare aqua vino admixta fidelis populi cum Christo capite conjunctionem significat. Atque hoc ex Apostolica traditione perpetuò Sancta Ecclesia servavit.

17. Non est necessarium absolute aquam adhiberi; & minor aquæ, quàm vini quantitas esse debet.

Sed quamvis aquæ admiscendæ ita graves rationes sint, ut eam sine mortali peccato prætermittere non liceat, ea tamen si desit, Sacramentum constare potest. Illud autem Sacerdotibus animadvertendum est, quemadmodum in sacris mysteriis aquam vino adhibere oportet, sic etiam modicam infundendam esse. Nam Ecclesiasticorum Scriptorum sententia, & judicio aqua illa in vinum convertitur. Quare de eo Honorius Pontifex ita scribit: Perniciosus in tuis partibus inolevit abusus, videlicet, quòd major quantitas aquæ in sacrificio, quàm vini adhibetur, cum secundum consuetudinem rationalem Ecclesiæ generalis longè plus vini, quàm aquæ adhibendum sit. Hujus igitur Sacramenti hæc duo tantum elementa sunt: ac meritò pluribus decretis sancitum est; ne quid aliud præter panem, & vinum, quod nonnulli facere non verebantur, offerre liceat. Sed jam videntum est, hæc duo panis, & vini symbola quàm apta sint ad eas res declarandas, quarum Sacramenta esse credimus, & confitemur.

18. Quot, & quantus res panis, & vini symbola in hoc Sacramento representent.

Primum enim Christum nobis significant, ut vera est hominum vita. Ipse enim Dominus ait: d Caro mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus. Cum igitur

Matth. 26. 29. Marc. 14. 25. S. Chrys. Hom. 82. in Matth. Conc. Florentin. Cath. III. cap. 24.

Aqua sola in hoc Sacramento non est consecranda. S. Cypri. lib. 2. epist. ad Cecilium. b Joann. 19. 34.

c Apoc. 17. 15. Amb. lib. 5. de Sacramento. c. 1. Dam. lib. 4. cap. 14.

Cypri. lib. 2. epist. 63. ad Cecilium. D. Thom. q. ad art. 6.

Honor. lib. 3. Decret. tit. de Miss. celeb. c. Perniciosus.

De Consecrat. dist. 21. cap. 1. 2. & seq.

Panis, & vini symbola Christum in hoc Sacramento ut significant. D. Thom. in 3. p. q. 74. art. 1. a Joann. 6. 56.

Dam. lib. 4. de Orth. Fide cap. 14.

tur Corpus Christi Domini vitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui ejus Sacramentum purè, & sanctè suscipiunt, rectè iis potissimum rebus conficitur, quibus hæc vita continetur, ut fideles facillè possint intelligere, præterea, animumque saturari.

Ex ipsis elementis quomodo fideles ad hujus Sacramenti veritatem dignoscendam venire possint. Dam. lib. 4. de Fide Orth. cap. 14.

Nonnihil etiam hæc ipsa elementa ad id valent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in Sacramento Corporis, & Sanguinis Domini veritatem. Nam, cum panem, & vinum in humanam carnem, & sanguinem vi naturæ quotidie immutari animadvertamus, facilius adduci possumus hac similitudine, ut credamus, panis, & vini substantiam in veram Christi carnem, verumque ejus Sanguinem cœlesti benedictione converti.

Quæ fiat ex sumptione hujus Sacramenti in anima mutatio. Vide cap. Cum Martine. De celebration. Miss. 5. Quasi vivisti.

Adfert etiam aliquid adjumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Ut enim, etsi nulla extrinsecus panis, & vini mutatio apparet, tamen eorum substantia in carnem, & Sanguinem Christi verè transit; ita etiam, tametsi in nobis nihil immutatum videtur, interiùs tamen ad vitam renovamur, dum veram vitam Eucharistiæ Sacramento accipimus.

Quomodo hæc Symbola Ecclesiæ unitatem designent.

1. Rom. 12. 4. 5.
2. Cor. 10. 17. & 12. 12.
De forma consecrationis hujus Sacramenti agunt Doctores Scholæ in 4. Sentent. dist. 8.

Accedit ad hæc, quòd, cum a unum Ecclesiæ corpus ex multis membris compositum sit, nulla re magis elucet ea conjunctio, quam panis, vini que elementis. Panis enim ex multis granis conficitur, & vinum ex multitudine racemorum existit, atque ita nos, cum multis, hujus divini mysterii vinculo arctissimè colligari, & tanquam unum corpus effici declarant.

19. *Qua forma ad consecrandum panem uti oporteat.*

3. Matth. 26. 26.
Marc. 14. 20.
4. Lucæ 22. 19.
1. Cor. 11.

Innoc. de celebr. Miss. p. 3. cap. 6. Benedictione Christus consecravit. De Cons. dist. 2. c. 40.

2. c. 40.
e. Amb. lib. de Myst. init. cap. 9. & lib. 4. de Sacram. cap. 4. & 5. Vide sect. 12. & 40. hujus Doctores illuminatus.

Franc. de Mayr. in 4. dist. 9. q. 3. in fine.
7. Corp. Flor. in Decret. de Sacrament. Trid. sess. 13. cap. 1.

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad consecrandum panem uti oporteat, agatur: non quidem ejus rei causa, ut hæc mysteria fideli populo, nisi necessitas cogat, tradantur; (eos enim, qui sacris initiati non sunt, de his eruditi necessarium non est) sed ne formæ ignorantia in Sacramento conficiendo à Sacerdotibus turpissimè peccetur. Itaque à Sanctis Evangelistis b Matthæo, & c Luca, idemque d ab Apostolo docemur, illam esse formam, **HOC EST CORPUS MEUM.** Scriptum est enim, *Cœnantibus illis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & manducate: hoc est corpus meum.* Quæ quidem Consecrationis forma cum à Christo Domino servata sit, eâ perpetuò Catholica Ecclesia usa est. Præmittenda sunt hoc loco e Sanctorum Patrum testimonia, quæ infinitum esset enumerare, & f. Concilii Floren-

rentini decretum, quod omnibus patet, atque im promptu est; cum præsertim ex illis Salvatoris verbis, a *Hoc facite in meam commemorationem*, idem liceat cognoscere. Nam quod Dominus faciendum præcepit, non solum ad id, quod egerat, sed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad verba maximè pertinere, intelligendum est, quæ non minùs efficiendi, quam significandi causa prolata erant. Sed ratione etiam id facillè persuaderi potest; nam forma ea est, qua illud significatur, quod in hoc Sacramento efficitur. Cum autem hæc verba id, quod fit, significant, ac declarent, hoc est panis conversionem in verum Domini nostri corpus; sequitur, formam in illis ipsis verbis constituendam esse. In quam sententiam, quod ab Evangelista dictum est, b *Benedixit*, licet accipere. Perinde enim videtur intelligendum, ac si dixisset. *Accipiens panem benedixit, dicens, Hoc est Corpus meum.*

a Lucæ 22. 19.
1. Cor. 11. 24.

b Matth. 26. 26.

20. *Non omnia verba, quæ ex consuetudine Ecclesiæ ad Consecrationem adhibentur, sunt necessaria.*

Quamvis enim Evangelista verba illa, *Accipite, & comedite*, præposuerit, illis tamen non materiæ Consecrationem, sed usum tantummodo significari, perspicuum est. Quare à Sacerdote quidem omnino proferri debent, sed ad Sacramentum conficiendum necessaria non sunt: quemadmodum etiam proferatur conjunctio illa, *enim*, in corporis, & Sanguinis Consecratione. Aliter enim fiet, ut si hoc Sacramentum nemini administrandum sit, confici non oporteat, aut non possit quidem: cum tamen dubitare non liceat, quin Sacerdos, prolatis ex more, atque institutio sanctæ Ecclesiæ verbis Domini, aptam panis materiam verè consecret, quamvis deinde contingat, ut nulli unquam sacra Eucharistia administraretur.

21. *Quæ sit forma conficiendi Sanguinem.*

Jam verò quòd ad vini, quæ est altera hujus Sacramenti materia, Consecrationem attinet, ob eandem causam, quam supra commemoravimus, opus est, ut Sacerdos ejus formam cognitam, & perspectam habeat. Eam igitur his verbis comprehendi, certò credendum est: **HIC EST ENIM CALIX SANGUINIS MEI, NOVI, ET ÆTERNI TESTAMENTI, MYSTERIUM, QUI PRO VOBIS, ET PRO MULTIS EFFUNDETUR, IN REMISSIONEM PECCATORUM.** Ex quibus verbis plura quidem à Sacris scripturis colliguntur: quædam verò in Ecclesia ex Apostolica traditione conservata sunt. Nam quod dicitur, *Hic est Calix,*

De forma Consecrationis vini: vide cap. Cum Martine. de celebr. Missarum.

Forma consecrandi vini.

à a D. Luca, & ab Apostolo scriptum est: quod verò sequitur: *Sanguinis mei*, vel *Sanguis meus*, *novi Testamenti*, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, partim à b D. Luca, partim à D. Matthæo dictum est: verba autem illa, *Æterni*, & *Mysterium fidei*, sancta traditio Catholica veritatis interpres, & custos nos docuit.

22. *Quòd hæc sit vera Consecrationis forma, ostenditur.* Verùm de hac forma nemo dubitare poterit, si quod antea dictum est de forma Consecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. Constat enim, iis verbis, quæ vini substantiam in Sanguinem Domini converti significant, hujus elementi formam contineri. Quare, cum verba illa hoc apertè declarant, perspicuum est, aliam formam constituendam non esse. Exprimant autem præterea quosdam effusi Sanguinis in passione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc Sacramentum maximè pertinent. Unus est aditus c ad æternam hæreditatem, quæ novi, atque æterni testamenti jure ad nos evenit. Alter est aditus ad justitiam per mysterium fidei. d Jesum enim per fidem in Sanguine ejus propitiorem Deus proposuit, e ut ipse sit justus, & justificans eum, qui ex fide est Jesu Christi. Tertius est f remissio peccatorum.

23. *Forma Consecrationis Sanguinis exponitur.* Quoniam verò hæc ipsa Consecrationis verba plena mysteriorum sunt, aptissimèque ad rem conveniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod verò dicitur: *Hic est enim Calix Sanguinis mei*, sic intelligendum est, **HIC EST SANGUIS MEUS**, qui hoc Calice continetur. Rectè autem, & appositè, dum Sanguis hic, ut est fidelium potus, consecratur, calicis mentio facienda est. Neque enim Sanguis hujusmodi potionem saris significare videretur, nisi vase aliquo exceptus esset. Sequitur deinde, *Novi Testamenti*: quod quidem ob eam rem additum est, ut intelligeremus, Christi Domini Sanguinem non figura, quemadmodum in veteri Testamento fiebat, (de eo enim apud Apostolum ad Hebræos legimus, g sine Sanguine Testamentum dedicatum non esse) se verè, & re ipsa hominibus tradi, quod ad novum Testamentum pertinet. Quare Apostolus inquit: *h Ideo novi Testamenti mediator est Christus, ut morte intercedente reprobationem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis.* Verbum verò, *Æterni*, ad hæreditatem æternam, quæ Christi Domini æterni testatoris morte ad nos jure pervenit, referendum est.

Quod

Quod subjungitur, *Mysterium Fidei*, non rei veritatem excludit, sed quod occultè latet, atque ab oculorum sensu remotissimum est, certa fide credendum esse significat. Diversa verò hisce verbis sententia hoc loco subiecta est ab ea, quam habent, cum Baptismo etiam tribuuntur. Nam, quod Sanguinem Christi sub vini specie latentem fide cernimus, Mysterium fidei dicitur: at Baptismus, quoniam universam Christianæ fidei professionem complectitur, à nobis fidei Sacramentum, à Græcis mysterium jure appellatur. Quamquam alia etiam ratione Sanguinem Domini fidei mysterium dicimus, quòd scilicet in eo maximè plurimum difficultatis, & negotii humana ratio experiatur, cum nobis fides credendum proponit, Christum Dominum verum Dei filium, simulque Deum, & hominem mortem pro nobis pertulisse; quæ quidem mors Sanguinis Sacramento designatur.

24. *Cur maximè in Sanguinis Consecratione mortis mentio fiat.*

Quapropter hoc loco appositè potiùs, quam in Consecratione corporis, passio Dominica commemoratur, his verbis: *Qui effundetur in remissionem peccatorum.* Sanguis enim separatim consecratus ad passionem Domini, & mortem, & passionis genus ante omnium oculos ponendum, majorem vim, & momentum habet. Sed verba illa, quæ adduntur, *Pro vobis*, & *Pro Multis*, à a Matthæo, & Luca singula à singulis sumpta sunt, quæ tamen Sancta Ecclesia Spiritu Dei instructa simul conjunxit. Pertinent autem ad passionis fructum, atque utilitatem declarandam. Nam, si ejus virtutem inspiciamus, pro omnium salute Sanguinem à Salvatore effusum esse, fatendum erit: si verò fructum, quem homines ex eo perceperint, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem pervenire, facile intelligemus. Cum igitur, *Pro Vobis*, dixit, vel eos, qui aderant, vel delectos ex Judæorum populo, quales erant discipuli, excepto Juda, quibuscum loquebatur, significavit. Cum autem addidit, *Pro Multis*, reliquos electos ex Judæis, aut Gentibus intelligi voluit. Rectè ergo factum est, ut *pro universis* non diceretur, cum hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum delectis solum attulit. Atque hunc spectant verba illa Apostoli, *b Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata; & quod Dominus apud Joannem inquit, & c Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt.* Plurima alia in hujus Consecrationis verbis latent mysteria; quæ Pastores assidua re-

* Lucae 22. 20. t. Cor. 11. 15.

b Lucae 22. 20. Ly Æterni habetur Hebr. 13. Apoc. 14.

D. Bonav. lib. 4. dist. 8. art. 3. q. 2. Scot. lib. 4. dist. 8. q. 2.

Sanguinis Christi effectus triplex. e Heb. 10. 19. d Rom. 3. 25.

e Rom. 3. 26.

f Heb. 9. 15.

Exposito Consecrationis vini sumpta ex cap. Cum Matthæo, de celebr. Miss.

g Heb. 9. 12.

h Heb. 9. 15.

Joann. 6. & 8.

Quomodo vinum consecratum sit mysterium fidei. Greg. Pap. hom. 22. de Cons. dist. 2. c. 73.

Baptismus cur fidei Sacramentum dicatur.

Aug. Ep. 23. ad Bonif. de Cons. dist. 1. cap. Hoc est.

a Matth. 26. 28. Lucae 22. 21. Cur in consecratione Calicis dicatur: Pro vobis, & pro multis.

b Heb. 9. 12. c Joann. 17. 9.

rerum divinarum meditatione, & studio, ipsi per se, juvante Domino, facile assequuntur.

25. Non expedit in hoc Sacramento sensuum adhibere iudicium.

Sed jam ad earum rerum explicationem oratio reveratur, quæ ut fidelibus ignorentur, nullo modo committendum est. Ac quoniam Apostolus admonet, gravissimum scelus admitti ab iis, a qui non dijudicant corpus Domini, hoc in primis doceant Pastores, animum, atque rationem à sensibus omni studio avocandam esse. Si enim fideles ea tantum in hoc Sacramento contineri sibi persuaserint, quæ sensibus percipiunt, in summam impietatem adducantur necesse est; cum nihil aliud præter panis, & vini speciem oculis, tactu, odoratur, gustu sentientes, panem tantummodo, ac vinum in Sacramento esse, judicaverunt. Curandum igitur est, ut fidelium mentes, quàm maximè fieri potest, à sensuum iudicio abstrahantur, atque ad immensam Dei virtutem, & potentiam contemplandam excitentur.

26. Quid mysticæ consecrationis virtute in hoc Sacramento potissimum efficiatur.

Tria enim sunt maximè admiranda, atque suscipienda, quæ in hoc Sacramento verbis Consecrationis effici, fides Catholica sine ulla dubitatione credit, & confitetur. Primum est verum Christi Domini corpus, illud idem quod natum ex Virgine, in Cœlis sedet ad dexteram Patris, hoc Sacramento contineri. Alterum est nullam in eo elementorum substantiam remanere, quamvis nihil magis à sensibus alienum, & remotum videri possit. Tertium est, quod ex utroque facile colligitur, etsi verba Consecrationis id maximè exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut aliis sensibus percipiuntur, sine ulla re subjecta esse, mira quadam, atque inexplicabili ratione. Ac panis quidem, & vini accidentia omnia licet videre; quæ tamen nulli substantiæ inhaerent, sed per se ipsa constant; cum panis, & vini substantia in ipsum Domini corpus, & Sanguinem ita mutetur, ut panis, & vini substantia omnino esse desinat.

17. Certum est, idem Christi corpus, quod natum est de Maria Virgine, in Eucharistia contineri.

Verum, ut prius de primo agitur, conentur Pastores explicare, quam perspicua, & clara sint Salvatoris nostri verba, quæ corporis ejus veritatem in Sacramento demonstrant. Nam, cum inquit, *b Hoc est corpus meum, Hic est Sanguis meus*, nemo, qui modo sanæ mentis sit, ignorare potest, quid nobis intelligendum sit, præsertim cum de humana natura sermo habeatur, quam in Christo

ve-

verè fuisse, Catholica fides dubitare neminem patitur: ut vir sanctissimus, atque doctissimus Hilarius præclare scripserit, de veritate carnis, & Sanguinis Christi, cum ex ipsius Domini professione, & fide nostra caro ejus verè sit cibus, relictum non esse ambigendi locum.

28. Quomodo item verum Christi corpus in Eucharistia esse convincatur.

Verum alter præterea locus à Pastoribus enucleandus est, ex quo apertè licet cognoscere, verum Domini Corpus, & Sanguinem in Eucharistia contineri. Nam Apostolus posteaquam commemoravit panem, & vinum à Domino consecratum, & sacra mysteria Apostolis suis administrata esse, subjungit: *a Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit: non dijudicans corpus Domini.* Quod si, ut Hæretici distitant, nihil aliud in Sacramento venerandum esset præter memoriam, & signum passionis Christi, quid opus erat tam gravibus verbis fideles hortari, ut se ipsos probarent? Graviter enim illa iudicii voce declaravit Apostolus, nefarium aliquod scelus ab eo admitti, qui impurè sumens corpus Domini, quod in Eucharistia occultè latet, ab alio ciborum genere non distinguit. Quod etiam supra in eadem epistola uberius explicavit Apostolus his verbis: *b Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Quæ quidem verba veram corporis, & Sanguinis Christi Domini substantiam demonstrant. Hæc igitur scripturæ loca à Pastoribus explicanda erunt; atque in primis docendum, nihil in iis dubiè, aut incerti relictum esse; præsertim cum hæc Ecclesiæ Dei sacrosancta auctoritas interpretata sit.

29. Ecclesiæ Christi sententia de sensu scripturarum, & veritate corporis Domini in Eucharistia, quomodo sit perquirenda.

Ad cujus sententiæ cognitionem duplici via, & ratione possumus pervenire. Prima est, cum Patres, qui ab initio Ecclesiæ atque omni deinceps ætate floruerunt, & Ecclesiasticæ doctrinæ optimi testes sunt, consulimus. Hi verò summo consensu omnes hujus dogmatis veritatem apertissimè tradiderunt: quorum singula testimonia afferre quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, vel indicare potius, ex quibus iudicium de ceteris facile fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de iis, qui initiantur mysteriis, testatus est, verum Christi corpus in hoc Sacramento sumi-

Veritas corporis Christi in Sacramento ex scripturis ostenditur. Sess. 13. Concil. Trid. de Eucharistia, cap. 1. & can. 1. 2. 1. Cor. 11. 28. 29.

1. Cor. 10. 16

Primo inquirendus est Patrum, & Doctorum Ecclesiæ per omnium consensus. D. Ambr. de iis, qui myst. i. it. cap. 9. & de Cons. dist. 2. cap. Sicut verus, & cap. In illo, &c. Revera. lib. 4. de Sacram. c. 4. & de Cons. dist. 2. cap. Panis est. Chrys. ad Populum Antiochen. Hom. 60. & 61. idem Hom. 44. & 45. in Joann.

1. Cor. 11. 29.

In hoc Sacramento sensuum iudicium rejiciendum est. Vide D. Thom. in Hymn. Et si sensus delicti, &c. Et in sequenti: Quod non capis, &c.

Tria per Consecrationem in hoc Sacramento effici.

Corpus Christi verum est in hoc Sacramento. Dion. de Eccl. Hier. c. 3. Ignat. Episc. de Smyrn. & omnes alii, quotquot unquam fuerunt, Scriptores Catholici.

Transubstantiatio est antiquissima Ecclesiæ doctrina. Amb. lib. 4. de Sacrament. c. 4.

1. Marc. 14. 22. 24. Lucæ 22. 19. Matth. 26. 26.

sicut verum ex Virgine sumptum est; idque certissima fide tenendum esse; & alio loco docet ante Consecrationem panem ibi esse, post Consecrationem autem carnem Christi. Accedat alter testis D. Chrysostomus, notum fidei, & gravitatis, qui quidem cum multis aliis in locis hanc ipsam veritatem profitetur, & docet, tum verò præcipue hom. 60. de iis, qui Sacra mysteria impurè sumunt, itemque hom. 44. & 45. in Sanctum Joannem: ait enim: *Parcamus Deo, neque contradicamus, licet vel cogitationibus, vel oculis nostris videatur adversari, quod dicitur; ipsius enim sermo infallibilis est, sensus noster facile seducitur.* His vero omni ex parte consentium, quæ Divus Augustinus acceperimus Catholicæ fidei propugnator semper docuit: atque in primis titulum Psalmi 33. exponens scribit enim: *Portare se in manibus suis homini impossibile est, solique Christo convenire potest; ferebatur enim ille in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est Corpus meum.* Ac Cyrillus) prætereo Justinum, & Irenæum) adeo apertè lib. 4. in Joannem veram Domini carnem in hoc Sacramento esse affirmat, ut ejus verba nullis possint fallacibus, & captiosis interpretationibus obscurari. Quod si Pastores alia etiam Patrum testimonia requirerent, facilè erit Sanctos a Dionysium, b Hilariam c Hieronymum, d Damascenum addere, innumerabilisque alios, quorum de hac gravissimas sententias doctorum, & piorum hominum industria, & labore in unum congestas passim legimus.

30. *Quoties contraria opinio in Conciliis Ecclesiæ condemnata sit.*

Altera restat via, qua Sanctæ Ecclesiæ judicium in iis, quæ ad fidem pertinent, investigare liceat, contrariæ scilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At verò constat, semper corporis Christi veritatem in Sancto Eucharistiæ Sacramento ita per universam Ecclesiam diffusam, & disseminatam esse, & consentienti voluntate ab omnibus fidelibus receptam; ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantummodo esse assereret, statim in vercellensi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate convocatum fuerat, omnium sententiis condemnatus, ipse hæresim suam anathemati addiderit: qui postea cum ad eandem impietatis insaniam rediisset, tribus aliis Conciliis, Turonensi, & duobus Romanis, quorum alterum Nicolaus II. alterum Gregorius VII. Pontifices Maximi convocarunt, damnatus est. Eam postea sententiam Innocentius III. in Concilio Lateranensi Magno confirmavit: ac deinceps à Florentina, & Tridentina

Sy-

Synodis ejusdem veritatis fides apertius declarata, ac stabilita est. Hæc igitur si Pastores diligenter exposuerint (ut nihil dicamus de iis, qui erroribus obcæcati, nihil magis, quam veritatis lucem oderunt) & infimos confirmare, & piorum mentes summa quadam lætitia, & voluptate aficere poterunt.

31. *Quomodo in Symbolo dogma de virtute corporis Christi in hoc Sacramento includatur.*

Cum præsertim fidelibus dubitare non liceat, quin inter ceteros fidei articulos hujus etiam dogmatis fides comprehendatur. Nam, cum Dei summam omnium rerum potestatem credunt, & confitentur, credant etiam necesse est, potestatem ei non defuisse maximi hujus operis efficiendi, quod in Eucharistiæ Sacramento admiramur, & colimus. Deinde, cum credunt Sanctam Ecclesiam Catholicam, necessariò sequitur, ut simul credant eam esse, quam explicavimus, hujus Sacramenti veritatem.

32. *Quanta sit Ecclesiæ militantis dignitas, ex hujus mysterii majestate ostenditur.*

Sed nihil profectò, quod ad piorum jucunditatem, & fructum addi possit, cum hujus altissimi Sacramenti dignitatem contemplantur. Primum enim intelligunt, quanta sit Evangelicæ legis profectio, cui datum est, id reipsa hebere quod signis tantum, & figuris Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare divinitus dictum est à Dionysio, Ecclesiam nostram mediam esse inter Synagogam, & supremam Hierusalem, ac propterea utriusque participem. Ac profectò satis mirari fideles nunquam poterunt sanctæ Ecclesiæ perfectionem, ejusque gloriæ altitudinem, cum inter eam, & cœlestem beatitudinem unus tantum gradus interesse videatur. Hoc enim nobis cum cœlestibus commune est, ut utrique Christum Deum, & hominem præsentem habeamus: sed, quo uno gradu ab iis distamus illi præsentem beata visione perfruuntur nos præsentem, & tamen ab oculorum sensu remotum, sacrorum mysteriorum admirabili integritate se occultantem, firma, & constanti fide veneramur. Præterea fideles hoc Sacramento Christi Salvatoris nostri perfectissimam charitatem experiuntur. Ejus enim bonitatem maxime decuit, naturam, quam à nobis sumpserat, à nobis nunquam subtrahere, sed quantum fieri posset, esse, versarique nobiscum velle, ut illud omni tempore verè, & propriè dictum videretur: *a Deliciæ nostræ esse cum filiis hominum.*

Dignitas Sacramenti Eucharistiæ. Hæc habet magna ex parte D. Thom. in 3. p. 2. q. 75. art. 1.

S. Dionys. de Eccl. Hierar. cap. 7. circa modium.

a Prov. 8. 37.

S. August. concione 1. versus finem.
r. Reg. 21. habetur de Cons. dist. 2. cap. 92.
Secundum Septuaginta legitur: Et ferebatur in manibus suis. S. Cyril. lib. 4. in Joann. cap. 13. 14. & lib. 10. c. 13. Just. Apolog. 2. sub finem.

a Dionys. lib. de Eccl. Hierar. cap. 3.
b Lib. 8. de Trin.
c Hier. ep. ad Damascum de Filio prodige.
d Lib. de Orthod. fide, cap. 14.

Secundò veritas corporis Christi in Eucharistia per contrariæ sententiæ damnationem Ecclesiasticam potuit cognosci.

Berengarius Sententiam suam in Vercellensi Conc. abjuravit, ut constat ex cap. Ego Berengarius. Conc. Lat. cap. 1. & habetur de Spirit. Trin. & fide Cathol. cap. Firmiter. Conc. Flor. in doctrina de Sacram. cap. 4. & can. 22. Conc. Trid. sess. 13.

33. *Ossa, nervi, & quæcumque ad hominis perfectionem pertinent, una cum divinitate hic verè adsunt.*

Jam verò hoc loco à Pastoribus explicandum est, non solum verum Christi corpus, & quidquid ad veram corporis rationem pertinet, veluti ossa, & nervos, sed etiam totum Christum in hoc Sacramento contineri. Docere autem oportet, Christum nomen esse Dei, & hominis, unius scilicet personæ, in qua divina, & humana natura conjuncta sit. Quare utramque substantiam, & quæ utriusque substantiæ consequentia sunt, divinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima, & omnibus corporis partibus, & sanguine etiam constat, complectitur: quæ omnia in Sacramento esse, credendum est. Nam, cum in cælo tota humanitas divinitati in una persona & hypostasi conjuncta sit, nefas est suspicari, corpus, quod in Sacramento inest, ab eadem divinitate sejunctum esse.

34. *Sanguis, Anima, Divinitas non eodem modo in Eucharistia, quo corpus Christi sunt.*

In quo tamen Pastores animadvertant necesse est, non omnia eadem ratione, aut virtute in hoc Sacramento contineri. Quædam enim sunt, quæ ex vi, & efficiëntia Consecrationis in Sacramento esse dicimus. Nam, cum verba illa efficiant, quidquid significant, id esse in Sacramento ex vi Sacramenti, divinarum rerum Scriptores appellarunt, quod verborum forma exprimitur. Ita si contingeret, ut aliquid ab aliis rebus omnino sejunctum esset, id solum, quod forma significaret, in Sacramento esse, cetera non item esse, docuerunt. Quædam verò in Sacramento continentur, quod illis rebus conjuncta sint, quæ forma exprimentur. Nam, cum forma, quæ ad panem consecrandum adhibetur, corpus Domini significet, cum dicitur, *a Hoc est corpus meum*, ipsum Christi Domini corpus ex vi Sacramenti in Eucharistia erit; at quia corpori Sanguis, Anima, & Divinitas conjungitur, hæc quoque in Sacramento erunt omnia, non quidem ex Consecrationis virtute, sed ut ea, quæ corpori conjuncta sunt. Atque hæc ex concomitantia in Sacramento esse dicuntur: qua ratione totum Christum in Sacramento esse, perspicuum est. Si enim duo aliqua inter se re ipsa conjungantur, ubi unum sit, ibi alterum etiam esse necesse est. Sequitur itaque, totum Christum usque adeo tam in panis, quam in vini specie contineri, ut quemadmodum in panis specie non corpus modo, sed etiam Sanguis, & totus Christus verè inest, sic contra in vini specie non solum Sanguis, sed corpus, & totus Christus verè inest.

De Concomitantia partium corporis Christi in hoc Sacramento, de Consec. dist. 2. cap. Singuli, & cap. Ubi panis est. Amb. in lib. de his, qui myst. init. c. 9. D. Thom. in 3. p. 4. 76. art. 1. Christus nomen Dei, & hominis est.

Dam. lib. 3. cap. 27.

Ex concilio Ephesino in Epist. ad Nestor. & refertur de Consil. dist. 2. cap. Necessario,

In termino consecrationis ex vi verborum sunt duo, formale, & materiale. Scot. 4. dist. 8. q. 3. litt. K. Quid adit ex concomitantia. Sess. 13. Concil. Trid. de Eucharist. cap. 3.

Matth. 26. 26.

Sub altera Eucharistie specie totum Christum per concomitantiam contineri.

35. *Cur in Eucharistia duplex fiat Consecratio.*

Sed quamquam hæc ita se habere omnibus fidelibus certum, & persuasissimum esse debet; optimo tamen iure institutum est, ut separatim duæ consecrationes fierent. Primo enim, ut passio Domini, in qua Sanguis à corpore divisus est, magis referatur; cujus rei causa in Consecratione Sanguinem effusum esse meminimus. Deinde maxime consentaneum fuit, ut, quoniam Sacramento ad alendam animam utendum nobis erat, tantam quam cibus, & potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare, perspicuum est.

36. *Totus Christus in quavis utriusque speciei particula præsens adest.*

Neque verò illud prætermittendum, non solum in utraque specie, sed in quavis utriusque speciei particula totum Christum contineri. Sic enim (1) Augustinus scriptum reliquit: *Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis.* Atque id præterea ex Evangelistis facile colligi potest. Neque enim credendum est, singula panis frustra propria verborum forma à Domino consecrata esse, sed eadem simul omnem panem, qui ad sacra mysteria conficienda, atque Apostolis distribuenda satis futurus esset. Id, quod de calice factum esse apparet, cum ipse dixit, *a Accipite, & dividite inter vos.* Hæc tenus, quæ explicata sunt, eò pertinent, ut ostendant Pastores, verum Christi corpus, & Sanguinem in Eucharistia Sacramento contineri.

37. *Post consecrationem nulla materie hujus Sacramenti substantia remanet.*

Nunc, quod alterum erat propositum, docebunt etiam panis, & vini substantiam in Sacramento post Consecrationem non remanere. Hoc verò quamvis maximam admirationem merito habere possit; tamen cum eo, quod prius demonstratum est, necessario conjungitur. Item si est verum Christi corpus sub panis, & vini specie post

(1) Augustinus) vel potius Ambrosius, ut in Edit. Patavina. Nam distinctione secunda de Consecratione C. 77. Singuli, unde sumpta sunt ea verba, Singuli accipiunt, &c. notant Correctores Romani, Habetur in Missali Ambrosiano in præfatione Dominicæ V. post Epiphaniam, & in antiquis præfationibus in præfatione ejusdem Dominicæ. Ex Ambrosio citant Algerus, & Ivo, quamvis Magister ex Hieronymo.

Alex. de Alas 4. part. Summæ Sacr. Theol. 4. 5. memb. 2. Amb. 1. Corinth. 11. Levit. 17.

De Cons. dist. 2. c. 77. & habet. in Mis. Amb. Pref. Dom. v. post Epiph. Exod. 15. Fusius explicatur, scilicet 5. Concil. Trid. cap. 3. & can. 3. & set. 21. de Comm. sub utraque specie cap. 1.

Lucæ 22. 17

De Transubstantiatione sess. 13. Conc. Trid. de Euchar. c. 4. & c. 2. Quomodo corpus Christi in Eucharistia esse incipiat. D. Thom. in 3. 2. 9. 75. art. 2.

post Consecrationem, omnino necesse est, cum ibi antea non esset, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in ipsum conversione factum esse. At verò fieri non posse constat, ut Corpus Christi in Sacramento sit, quod ex uno in alium locum venerit. Ita enim fieret, ut à Cœli sedibus abesset, quoniam nihil movetur, nisi locum deserat, à quo movetur. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest, relinquatur ergo, ut in Sacramento sit corpus Domini, quod panis in ipsum convertatur. Quare nulla panis substantia remaneat necesse est.

38. *Transubstantiatio à Conciliis approbata in Scripturis fundamentum habet.*

Hac ratione adducti Patres, & majores nostri in Conciliis, Lateranensi Magno, & Florentino, hujus articuli veritatem apertis decretis confirmarunt. A Tridentina verò Synodo explicatius ita definitum est: *Si quis dixerit, in Sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis, & vini unã cum corpore, & Sanguine Domini nostri Jesu Christi, anathema sit.* Hæc verò ex testimoniis Scripturarum facile fuit colligere. Primum, quod in ejus Sacramenti institutione ipse Dominus dixit: *a Hoc est Corpus meum.* Vocis enim, *Hoc*, ea vis est, ut omnem rei præsentis substantiam demonstret: quòd si panis substantia remaneret, nullo modo vere dici videretur, *Hoc est Corpus meum.* Deinde Christus Dominus apud Joannem, *b Panis inquit, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita,* panem videlicet carnem suam vocans. Ac paullo post. subjicit: *c Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis eius Sanguinem, non habebitis vitam in vobis, & rursus: d Cura mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus.* Cum ergo tam claris, & perspicuis verbis carnem suam panem, & cibum verum, & Sanguinem item verum potum nominaverit, satis videtur declarasse, nullam in Sacramento substantiam panis, & vini remanere.

39. *Quomodo Patres in hoc Sacramento Transubstantiationem agnoverint.*

Atque hanc perpetuò Sanctorum Patrum consentientem fuisse doctrinam, qui eos evolverit, facile intelliget. D. quidem Ambrosius ita scribit: *Tu fortè dicis, Meus panis est usitatus, sed panis iste panis est ante verba Sacramentorum, ubi accesserit Consecratio, de pane fit caro Christi.* Quod quidem ut facilius probare posset, varia deinde affer exempla, & similitudines. Alibi verò cum verba illa interpretaretur, *e Omnia, quæcumque Dominus voluit, fecit in cælo, & in terra; Licet, inquit, fi-*

Non per loci mutationem.
Non per creationem.
Adest per conversionem.
Scot. 4. Sent. dist. 11. q. 3. 4. & 5. Ex nocte fit dies, & ex mane meridies.

Later. Concil. can. 1.
Eugenius IV. in Epist. ad Arm. data, approbata à Conc. Florent. Trid. Synod. sess. 13. can. 2.

Transubstantiatio Scriptura statuitur.
a Matth. 26. 26.
Mar. 14. 22.
1. Cor. 11. 24.

b Joann. 6. 52.

c Ibidem 54.

d Ibidem 56.

Transubstantiatio ex consensu Patrum ostenditur.
D. Ambrosii lib. 4. & habetur de Cons. dist. 2. cap. Panis est.

e Psal. 134. 6. Ex l. 4. de Sacram. c. 4. & 6. de Cons. dist. 2. cap. Omnia.

gura panis, & vini videatur, nihil tamen aliud, quàm caro Christi, & Sanguis post Consecrationem credendum est. Atque iisdem ferè verbis eandem sententiam Sanctus Hieronymus exponens docuit, quamvis extrinsecus panis, & vinum videatur, verè tamen corpus, & Sanguinem Domini esse.

40. *Qua ratione Eucharistia post Consecrationem etiam panis dicatur.*

Sed moneant Pastores hoc loco, mirandum non esse, si post Consecrationem panis etiam vocetur. Hoc enim nomine Eucharistia appellari consueverit, tum quia panis speciem habeat, tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis vim, quæ panis propria est, adhuc retineat. Eam autem esse Sacrarum litterarum consuetudinem, ut res ita (1) appellent, cujusmodi esse videantur satis ostendit, quod in Genesi dictum est *a tres viros Abrahamæ apparuisse, qui tamen tres Angeli erant. b Et duo illi qui Apostolis, ascendente in cælum Christo Domino apparuerunt, cum essent Angeli, viri dicuntur.*

41. *Quomodo fiat tam admiranda substantiarum conversio.*

Dificillima est omnino hujus mysterii explicatio. Sed tamen conabantur Pastores iis, qui magis in divinarum rerum cognitione profecerunt, (nam qui adhuc imbecilliores sunt, verendum esset, ne rei magnitudine opprimerentur) conabantur, inquam, tradere hujus admirabilis conversionis modum, quæ ita fit, ut tota panis substantia divina virtute in totam corporis Christi substantiam, totaque vini substantia in totam Sanguinis Christi substantiam sine ulla Domini nostri mutatione convertatur. Neque enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut augetur, sed in sua substantia totus permanet. Quod mysterium cum c. D. Ambrosius declaret: *Vides, inquit, quàm operatorius sit sermo Christi: si ergo tanta vis est in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse, que non erant, mundus scilicet; quanto magis operatorius est, ut sint, que erant, & in aliud commutentur?* In quam sententiam alii etiam veteres, & gravissimi Patres scriptum reliquerunt: *Divus quidem Augustinus, d Fideliter fatemur, ante Consecrationem panem esse, & vinum, quod natura formavit; post Consecrationem verò carnem Christi, & Sanguinem, quod benedictio consecravit: Damascenus autem: e Corpus secundum veritatem conjunctum est divinitati, corpus*

a Genes. 18. 2.
b Act. 10.
Vide D. Thom. in 3. p. q. 75. art. 3. & 4.

Quàm admirabilis sit conversio.

d D. Ambrosii lib. 4. de Sacram. cap. 4. & habetur de Cons. dist. 2. cap. Panis est.

e Habetur de Cons. dist. 2. cap. Nos autem.

f Dam. lib. 14. de Orthod. Fide cap. 14.

(1) *Appellent* Ita Edit. Parav. Perperam in Editione Rom. Venet. Lovan. & Lugd. *appeller.*

Scot. 4. Sent. dist. 11. q. 3. lit. 1.

ex Sancta Virgine, non quod ipsum corpus assumptum de caelo descendat, sed quod ipse panis, & vinum in corpus, & Sanguinem Christi transmutentur.

42. Stupendæ huic conversioni commodè nomen impositum est Transubstantiatio.

Trid. Synod. sess. 13. can. 4. quod nomen primo auctoritate Concilii Lat. magno receptum est, cap. 7. & habetur de summu. Trin. & Fide Cath. cap. 11.

Hæc itaque admirabilis conversio convenienter, & propriè à Sancta Catholica Ecclesia Transubstantiatio est appellata, quemadmodum sacra Tridentina synodus docuit. Ut enim generatio naturalis, quod forma in ea (1) mutatur, rectè, & propriè transformatio dici potest: ita etiam, quod in Sacramento Eucharistiæ tota unius rei substantia in totam alterius rei substantiam transeat, verbum Transubstantiationis rectè, & sapienter à majoribus nostris inventum est.

43. Modus Transubstantiationis, & loci, quo Christus est in hoc Sacramento, curiosis non inquirendus.

Sacrosanctum Eucharist. Sacramentum piè credendum, non curiosè scrutandum. Quomodo Christi Corpus in minima panis particula totum continetur. Vide Conc. Trid. sess. 13. c. 2. & de Cons. dist. 2. cap. Singuli, & Flor. Conc. in Decret. de Sacram.

Sed illud sæpissime à Sanctis Patribus repetitum, fideles admonendi sunt, ne curiosius inquirent, quo pacto ea mutatio fieri possit. Nec enim percipi à nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione ejus rei exemplum aliquod habemus. Verùm, quid hoc sit, fide noscendum est: quomodo fiat, curiosius non inquirendum. Non minorem verò cautionem Pastores adhibeant oportet, in eo etiam mysterio explicando, quomodo Christi Domini corpus vel in minima panis particula totum contineatur. Vix enim unquam hujusmodi disputationes instituendæ erunt: sed tamen, quando Christiana charitas hoc postulaverit, primum quidem meminerint fidelium animos illa voce præmunire, *a Non erit impossibile apud Deum omne verbum.*

Lucæ 1. v. 37.

Christus in Sacramento non est, ut in loco, seu, ut magnus vel parvus, sed ut substantia, quæ integræ æquæ in parvo, & magno spatio continetur.

44. Christi corpus in Eucharistia non est, ut in loco. Deinde verò doceant, Christum Dominum in hoc Sacramento ut in loco, non esse. Etenim locus res ipsas consequitur, ut magnitudine aliqua præditæ sunt: Christum verò Dominum ea ratione in Sacramento esse non dicimus, ut magnus, aut parvus est, quod ad quantitatem pertinet, sed, ut substantia est. Substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem convertitur. Nemo verò dubitat, substantiam æquè in parvo, atque in magno spatio contineri. Nam & aeris substantia, totaque ejus natura sic in parva, ut in magna aeris parte; itemque tota aquæ natura non minus in urnula, quam in flumine insit, necesse est. Cum igitur panis

(1) Mutatur) Edit. Patav. mutetur.

nis substantiæ corpus Domini nostri succedat, fateri oportet, ad eundem planè modum in Sacramento esse, quo erat panis substantia ante Consecrationem. Ea verò utrum sub magna, an sub parva quantitate esset, nihil ad rem omnino pertinebat.

45. In hoc Sacramento nulla est substantia, cui accidentia panis, & vini inhæreant.

Tertium restat, quod in hoc Sacramento maximum, atque admirabile videatur; quod quidem, juam duobus aliis explicatis, facilius à Pastoribus tractari posse existimandum est; panis videlicet, & vini species in hoc Sacramento sine aliqua re subjecta constare. Nam, cum antea demonstratum sit, corpus Domini & Sanguinem verè in Sacramento esse, ita ut amplius nulla subsit panis, & vini substantia; quoniam ea accidentia Christi corpori & Sanguini inhæreere non possunt, relinquitur, ut supra omnem naturæ ordinem ipsa se nulla alia re nixa sustentent. Hæc perpetua, & constans fuit Catholicæ Ecclesiæ doctrina: quæ etiam faciliè eorum testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est nullam residere in Eucharistia panis, aut vini substantiam.

46. Quare Christus sub panis, & vini specie corpus, & Sanguinem suum tradere voluerit.

Sed nihil magis fidelium pietati convenit, quam omnis subtilioribus quæstionibus, hujus admirabilis Sacramenti majestatem venerari, & colere, ac deinde in eo summam Dei providentiam suspicere, quod sacrosancta mysteria sub panis, & vini specie administranda instituerit. Nam, cum à communi hominum natura maximè abhorreat, humanæ carnis esca, aut sanguinis potione vesci, sapientissime fecit, ut sanctissimum corpus, & Sanguis sub eorum rerum specie, panis, inquam, & vini, nobis administraretur, quorum quotidiano, & communi alimento maximè delectamur. Adjunctæ verò etiam sunt duæ illæ utilitates: quarum prima est, quod ab infidelium calumnia liberati sumus, quam faciliè effugere non possumus, si Dominum sub propria specie comedere videremur. Altera est, quod, dum corpus & Sanguinem Domini ita sumimus, ut tamen, quod verè fit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam plurimum valet: *quæ quidem*, ut Sancti Gregorii sententia pervulgatum est, *ibi non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum.* Hæc autem, quæ hætenus exposita sunt, non nisi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum necessitate, explicanda erunt.

De substantia accidentium panis, & vini sine aliqua re subjecta. Colligi hoc potest ex c. Hos autem de Consec. dist. 3. & c. Cum Marthe de celebratione Missarum. §. Quævisiti, & probat D. Thom. 3. p. 2. q. 75. art. 2. & q. 77. art. 1. & alibi sæpe, & Concil. Constant. sess. 8.

Vide Cyrillum lib. 4. in Joann. c. 22. Cyp. de Cena Domini. Aug. tract. 27. in Joann. D. Thom. in 3. p. 9. q. 74. art. 1. & 75. art. 1. Dam. lib. 4. de Fide Orthod. cap. 14.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Greg. Papa Hom. 26. in Evangelia.

47. *Quid boni consequantur, qui corpori, & Sanguini Domini digne communicaverint.*

Verum, quæ de hujus Sacramenti admirabili virtute & fructibus dici possunt, nullum esse genus fidelium existimandum est ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibusque maximè necessaria videri non debeat. Ut enim Eucharistiæ utilitatem fideles intelligant, ob eam potissimum causam, quæ de hoc Sacramento tam multis verbis disseruntur, cognoscenda sunt. Sed, quoniam immensæ ejus utilitates, & fructus nulla oratione explicari posunt, unus, aut alter locus à Pastoribus tractandus erit, ut ostendant, quanta in sacrosanctis illis mysteriis bonorum omnium copia, & affluentia inclusa sit. Hoc verò aliqua ex parte ita assequuntur, si, omnium Sacramentorum vi, atque natura patefacta, Eucharistiam fonti, cætera rivulis comparaverint. Verè enim, ac necessario fons omnium gratiarum dicenda est, cum fontem ipsum cœlestium charismatum, & donorum, omniumque Sacramentorum auctorem Christum Dominum admirabili modo in se contineat, à quo, tanquam à fonte, ad alia Sacramenta, quidquid boni, & perfectionis habent, derivatur. (1) Ex hoc igitur divinæ gratiæ amplissima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facile colligi poterunt.

48. *Quæ commoda panis, & vinum corpori, ea Eucharistia animæ affert.*

Commodè etiam fieri videbitur, si panis, & vini natura, quæ hujus Sacramenti symbola sunt, perpendatur. Nam, quos usus corpori panis, & vinum affert, eos omnes animæ saluti, & jucunditati ac meliori quidem, & perfectiori ratione, Eucharistiæ Sacramentum præbet. Neque enim hoc Sacramentum in substantiam nostram, ut panis, & vinum, mutatur; sed nos quodammodo in ejus naturam convertimur: ut rectè illud D. Augustini ad hunc locum transferri possit: *Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me; nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me.*

49. *Quomodo per hoc Sacramentum gratia conferatur.*

Quod si a gratia, & veritas per Jesum Christum facta est, in animam quoque influat est necesse, cum eum purè

(1) *Ex hoc igitur divinæ gratiæ amplissima munera quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facile colligi poterunt* Edit. Patav. habet: *ex hoc igitur divinæ gratiæ fonte amplissima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur facile colligi poterunt.*

De multiplici, & admirabili fructu tanti Sacramenti agitur sess. 13. Conc. Trident. de Eucharist. cap. 2. & can. 2. vide Iren. l. 4. c. 34. Cyrill. lib. 4. in Joann. cap. 12. & 13. Chris. Homil. 84. in Joann. D. Thom. in 3. p. 9. 79. per totam, & alibi sæpe.

Amb. lib. 5. de Sacram. c. 4. & Chris. Homil. 43. in Joann. Per Eucharistiam nos Deo, & Deis nobis conjungitur. Consideratur hic locus cum sect. 6. ult. art. Symb. August. lib. 7. Confes. cap. 10.

a Joann. 1. 17.

purè, & sanctè accipit, qui de se ipso dixit, *a Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Nam qui pietatis, & religionis studio affecti hoc Sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita Filium Dei in se admittant, ut ejus corpori tanquam viva membra inserantur. Siquidem scriptum est, *b Qui manducat me, & ipse vivet propter me: item, c Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Quem locum Cyrillus (1) dum interpretaretur, inquit, *Dei Verbum uniens se ipsum propriæ carni fecit ipsam vivificativam. Eum ergo decebat miro quodam modo uniri corporibus per sacram ejus carnem, & pretiosum sanguinem, quæ accipimus in benedictione vivificativa in pane, & vino.*

50. *Homo peccatis fœdatus, ac mortuus, Eucharistiæ sump-tione non vivificatur, etiamsi hoc Sacramentum gratiam conferre dicatur.*

Verùm, quod dicitur, Eucharistia gratiam tribui, Pastores admoneant oportet, ita intelligendum non esse, perinde ac necesse non sit, ut, qui re ipsa hoc Sacramentum utiliter percepturus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constat enim, quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu non vivit, sacra mysteria non prodesse. Ac propterea panis, & vini speciem habent, ut significetur, non quidem revocandæ ad vitam animæ, sed in vitæ conservandæ causa, instituta esse. Verùm hoc ideo dictum est, quoniam prima etiam gratia (quæ omnes præditos esse oportet, antequam Sacram Eucharistiam ore contingere audeant; *d* ne iudicium sibi manducant, & bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum Sacramentum desiderio, & voto percipiat. Est enim omnium Sacramentorum finis, & Ecclesiasticæ unitatis, ac conjunctionis symbolum; neque extra Ecclesiam consequi gratiam ullus potest. 51. *Quomodo anima hoc spirituali cibo reficiatur, & au-geatur.*

Deinde, quoniam, uti corpus cibo naturali non conservatur modò, sed etiam augetur, gustusque novam quotidie ex eo voluptatem, & suavitatem percipit, ita etiam sacra Eucharistiæ cibus non solum animam sustentat, sed vires illi addit, efficique, ut spiritus divinarum rerum delectatione magis, ac magis commoveatur; ob eam

(1) *Deum interpretaretur* meliùs Patav. Edit. cum interpretaretur.

Aa

a Joann. 6. 57.

b Ibidem 58.
c Ibidem 52.

B. Cyril. lib. 4. in Joann. cap. 12. 14. & ep. 10. ad Nest.

Quomodo hoc Sacram. sit gratiæ causa D. Th. in 3. p. 9. 79. ult. 3. vide lib. de Eccl. Dogm. cap. 53.

Conc. Trid. sess. 13. can. 7. & can. 11. de Cons. dist. 2. cap. Qui sceleratè; & c. Timorem, & c. Quid est Christum, & c. Sicut Judas.

d 2. Cor. 12. 25.

Quomodo hoc Sacram. mentum sit de necessitate salutis saltem in voto. vide apud D. Thom. in 3. p. 9. 73. art. 2. & 9. 79. ult. 2. ad 1.

eam causam sit, ut gratiam hoc Sacramento tribui, rectè & verissimè dicatur. Jure enim *a* mannae comparari potest, ex quo omnis saporis suavitas percipiebatur.

52. *Per Eucharistiam peccata leviora dimittuntur.*

Remitti verò Eucharistia, & condonari leviora peccata, quæ venialia dici solent, non est, quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dum vel aliqua in re parum offendit, totum id Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstersens, restituit. Quemadmodum etiam (neque enim à proposita similitudine discedendum videtur) quod innati caloris vi quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento, sentimus. Quare merito à D. Ambrosio de hoc coelesti Sacramento dictum est, *Iste panis quotidiana sumitur in remedium quotidiana infirmitatis*. Verùm hæc de iis peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non permovetur.

53. *Per hoc item Sacramentum anima à futuris malis præservatur.*

Illa præterea in sacris mysteriis vis est, ut nos à criminibus puros, & integros, atque à tentationum impetu incolumes (1) servant, ac tanquam coelesti medicamento animam præparent, ne alicujus mortiferæ perturbationis veneno facile infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam causam, ut testatur D. Cyprianus, cum olim à Tyrannis fideles ad tormenta, & coedem propter Christiani nominis confessionem vulgò raperentur, ne illi fortè dolorum acerbitate victi in salutari certamine deficerent, verus in Ecclesia Catholica mos fuit, ut eis ab Episcopis Dominici Corporis, & Sanguinis Sacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimat. Dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiscentiæ ardorem restinguat necesse est.

54. *Quomodo per hoc Sacramentum aditus ad æternam gloriam pateat.*

Postremò, ut uno verbo omnes hujus Sacramenti utilitates, & beneficia comprehendantur, dicendum est, sacrae Eucharistiæ summam vim esse ad æternam gloriam comparandam. Scriptum est enim, *b Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in novissimo die*. Hujus videlicet Sacramenti gratia fideles, dum hanc vitam degunt, summa

cons-

(1) *Servent ... præparent*) perperam in Edit. Rom. Ven. Lugd. Lov. Paris. *servet ... præparet.*

in Cap. 16. 10.
Joann. 6. 49.
Innoc. III. lib. 4. de
Myst. altar. c. 41. Ber-
nard. serm. in Coena
Domini. Cyr. lib. 4. in
Joann. c. 17. & lib. 3.
cap. 57. Et in collecta
dicitur: Sit ablutio sce-
lerum.

D. Amb. lib. 4. de Sa-
cram. c. 6. & l. 5. c. 4.

D. Thom. ead. q. 79.
art. 6. ex Joann. cap.
6. Aug. tract. 26. in
Joann.
S. Cyp. lib. 1. Ep. 2.
ad Cornelium.

D. Thom. in 3. p. q.
10 art. 2.
Chrysost. de Sacerdot.
lib. 6.
Joann. 6. 55.

conscientiæ pace, & tranquillitate perfruuntur: deinde ejus virtute recreati non secus, atque Helias, *a* qui subcinericii panis fortitudine ambulavit usque ad montem Dei Horeb, cum ex vita emigrandi tempus (1) advenerit ad æternam gloriam, & beatitudinem (2) ascendunt. Hæc omnia à Pastoribus latissimè explicabuntur, si vel Divi Joannis caput. 6. in quo multiplices hujus Sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint; vel admiranda Christi Domini facta percurrentes, ostenderint, cum eos jure, ac merito beatissimos fuisse (3) existimamus, *b* in quorum testæ mortalis receptus est, vel qui illius *c* vestris, aut fimbriæ tactu sanitatem recuperarunt, multo nos beatiores, & feliciores esse, in quorum animam immortalis gloria præditus ingredi non gravetur, ut ejus vulnera sanet omnia, eamque amplissimis muneribus ornatam sibi conjungat.

55. *Quot modis Corpori, & Sanguini Domini communice-*

centur.

Verùm docendum est, à quibus ingentes illi sacrae Eucharistiæ fructus, qui modo commemorati sunt, percipi possint; neque unam tantum esse communicandi rationem, ut fidelis opulus dicat meliora charismata æmulari. Rectè igitur, & sapienter majores nostri, ut in Tridentina Synodo legimus, tres hujus Sacramenti sumendi rationes distinxerunt. Alii enim Sacramentum tantummodo accipiunt, ut peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non verentur, quos Apostolus ait indignè manducare, & bibere corpus Domini. De his Divus Augustinus ita scribit, *Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, procul dubio non manducat spiritualiter ejus carnem, licet carnaliter, & visibiliter premat dentibus Sacramenta Corporis, & Sanguinis*. Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, non solum ex his nullum capiunt fructum, sed, ipso *f* Apostolo teste, judicium sibi manducant, & bibunt. Alii verò spiritu tantummodo Eucharistiam sumere dicuntur: ii sunt, qui desiderio, & voto propositum coelestem illum panem comedunt, fide vera incensi, *g* quæ per dilectionem operatur: ex quo, si non omnes, maximos certè, utilitatis fructus

a 3. Reg. 19. 2.

Joann. 6. fere per totum caput.

b Matth. 3. 14. & q. 10.
Lucæ 10. 38.
c Matth. 9. 11.

De modis recipiendi Eucharistiam.

d Trid. Conc. sess. 13. cap. 8.

e 1. Cor. 11.
Aug. de Cons. dist. 2. cap. Quidem, & in tract. 26. in Joann. & lib. 5. de Baptism. contra Donat. c. 8. & Mag. in 4. dist. 9. litt. B. & D. Thom. in 3. p. q. 80. art. 1. Triplici modo sumitur Euchar. Sacramentaliter tantum & corporaliter.

f 1. Cor. 11. 29. Spiritualiter tantum.
g Galat. 5. 7. Sacramentaliter & spiritualiter simul.

tus

(1) *Advenerit*) Ita Edit. Patav. longè meliùs, quàm *advenit* in reliquis Editionibus.

(2) *Ascendant*) Ut habet Edit. Patav. non *ascendant*, ut Editiones Rom. Lugdun. Lovan. & Paris.

(3) *Existimamus*) Edit. Patav. *existimemus*.

tus consequantur. Alii denique sunt, qui Sacramento, & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt, qui, cum ex Apostoli doctrina a prius se probaverint: ac b veste nuptiali ornati ad divinam hanc mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis, & celestibus bonis privare, qui, cum ad corporis Domini Sacramentum etiam sumendum parati esse possint, satis habent spiritum tantum sacram Communionem accipere.

56. *Antequam quis ad Eucharistiam accedat, præparandum animum esse, ostenditur.*

Sed jam dicendum est, qua ratione præparatos fideium animos esse oporteat, antequam ad Sacramentalem Eucharistiam perceptionem veniant. Ac primum quidem, ut pateat eam præparationem maximè necessariam esse, Salvatoris nostri exemplum proponendum est. Nam, antequam Apostolis pretiosi Corporis, & sanguinis sui Sacramenta daret, quamvis jam mundi essent, c pedes eorum lavit; ut declararet, omnem diligentiam adhibendam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem, & innocentiam desit, cum sacra mysteria percepturi sumus. Deinde verò fideles intelligant, quemadmodum, si optimè affecto, & præparato animo Eucharistiam aliquis sumat, amplissimis celestis gratiæ muneribus ornatur; ita contra, si imparatus accipiat non solum nihil commodi, sed maxima etiam incommoda, & determinata eum accipere. Optim enim rebus, & maximè salutaribus hoc proprium est, ut, si in tempore iis utamur, vehementer prosint; sin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferant. Quare mirandum non est, ingentia quoque, & præclarissima Dei dona, cum benè constituto animo accipiuntur, ad celestem gloriam consequendam maximo nobis adjumento esse: at verò, cum iis nos ipsos indignos præbemus, sempiternam mortem afferre. Id verò arcæ Domini exemplo comprobatur: d Arca enim Fœderis, qua nihil præstantius Israeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, à e Philistæis ablata, summam illis pestem, & calamitatem cum æterno dedecore conjunctam importavit. Sic etiam cibi, qui ore accepti in stomachum benè affectum illabuntur, corpora alunt, & sustentant: qui verò in stomachum vitiosis humoribus plenum infundi solent, graves morbos efficiunt.

57. *Quo pacto animus ad Eucharistiam sit præparandus.*
Primam itaque illam præparationem fideles adhibeant, ut discernant mensam à mensa, hanc sacram ab aliis pro-

a 1. Cor. 11. v. 28.
b Matth. 22. 11.

Qui communicare Sacramentaliter negligunt, quantis se privent fructibus.

De Præparatione ad Eucharistiam, sess. 13. Conc. Trid. de Euchar. cap. 7. & can. 11. vide Basil. q. 172. in regul. brevioribus.

c Joann. 13. 5.

D. Thom. in 3. p. q. 30. art. 4.

d Exod. 26.

e 7. Reg. 5. per totum

Ad dignam Euchar. assumptionem primò discernendas est celestis panis à communi.

fanis, celestem hanc panem à communi. Atque hoc fit eam certò credimus, præsens esse veram Corpus, & Sanguinem Domini, a quem in celo Angeli adorant, b ad cuius nutum columnæ cœli contremiscunt, & pavent, cuius gloria plenum est cœlum, & terra. Hoc nimirum est: dijudicare corpus Domini, quod d Apostolus admonuit: cuius tamen mysterii magnitudinem venerari potius oportet, quam in disputationibus ejus veritatem curiosius perquirere.

Alterà verò illa præparatio maximè necessaria est, ut unusquisque à se ipso quærat, num pacem cum aliis habeat, e num proximos verè, atque ex animo diligat: f (1) *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offers munus tuum.*

Deinde conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne fortè exitiali aliquo peccato contaminati simus, cuius poenitere necesse sit, ut prius Contritionis, & Confessionis medicamentum illud eluatur. Definitum est enim à Sancta Tridentina Synodo, nemini licere, quem mortalis peccati conscientia stimulet, si Sacerdotis facultas data sit, antequam se Sacramentali Confessione purgarit, quantumvis sibi contritus esse videatur, sacram Eucharistiam accipere.

Præterea taciti cum animis nostris cogitemus, quam indigni simus, quibus divinum hoc beneficium à Domino tribuatur. Quare illud Centurionis, g de quo idem ipse Salvator testatus est, se non invenisse tantam fidem in Israel, ex animo dicendum est, h Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Exquiramus etiam à nobis ipsis, an illud Petri usurpare nobis liceat, i Domine tu scis, quia amo te. Meminisse enim oportet, eum, qui sine k veste nuptiali in convivio Domini accubuerat, in tenebrosam carcerem conjectum, sempiternis poenis addictum fuisse. 58. *Etiam corporis aliqua ratio communicare volenti est suscipienda.*

Neque verò animi solum, sed etiam corporis præparatione opus est. Nam jejuni ad sacram mensam accedere debemus, ita ut saltem à dimidia antecedentis diei nocte usque ad illud temporis punctum, quo Eucharistiam accipimus, nihil omnino comederimus, aut biberimus. Pos-

a Psalm. 95. 8.
b Heb. 1. 8.
c Job 20. 11.
d Isai. 6. 3.
e 1. Cor. 11. 29.

Secundò reconciliatio cum inimicis facienda est.

f 1. Joann. 3. 14.
g Matth. 5. 23. 24.

Tertiò conscientia per Sacramentum poenitentiae à capitalibus vitis eluenda est. Synod. Trident. sess. 13. can. 13.

Quantò præmitenda est humilis de se ipso existimatio.
g Matth. 8. 10.

h Ibidem. 8.
i Quintò est videndum, an vera charitate simus præditi.
j Joann. 21. 15.
k Matth. 22. v. 11.

Jejunio communicantes esse necesse est, de Cons. dist. 2. cap. 54. Liquido. Item castos vide 33. q. 4. c. Scilicet, & c. 7. Vir eum propria 31. q. 4. & c. 21. Omnis homo, de Cons. dist. 2.

(1) *Si ergo offers*) Edit. Patav. inquit enim Matthæus, si ergo offers: satis appositè.

tulat etiam tanti Sacramenti dignitas, ut qui matrimonio juncti sunt, aliquot dies à concubitu uxorum abstineant, a Davidis exemplo admoniti, qui, cum panes Propositionis à Sacerdote accepturus esset, purum se, & pueros suos ab uxorum consuetudine tres ipsos dies esse, professus est. Hæc ferè sunt, quæ maximè observari à fidelibus oportet, ut se ad sacra mysteria utiliter accipienda antea parent. Reliqua enim, quæ hac in re providenda esse videantur, ad hæc ipsa capita facile redigi poterunt.

59. *Christiani omnes Eucharistiam sumere saltem semel in anno tenentur.*

Sed ne fortè aliqui segniores ad hoc Sacramentum percipiendum reddantur, quod tantam præparationem adhibere grave admodum, & difficile ducant, fideles sæpe admonendi sunt, omnibus eam legem propositam esse, ut sacram Eucharistiam accipiant. Præterea constitutum est ab Ecclesia, ut, qui semel saltem singulis annis in Pascha non communicaverit, ab Ecclesia arceatur.

60. *Quoties, & quibus temporibus percipienda sit Eucharistia.*

Neque tamen fideles hoc satis habeant, se, hujus decreti auctoritati obtemperantes, semel tantummodo corpus Domini quotannis accipere; verùm sæpius iterandam Eucharistiæ Communionem existiment. Utrum autem singulis mensibus, vel hebdomadis, vel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præscribi non potest: verum tamen illa est S. Augustini norma certissima, *Sic vive, ut quotidie possis sumere.* Quare Parochi partes erunt, fideles crebrò adhortari, ut, quemadmodum corpori in singulos dies alimentum subministrare necessarium putant, ita etiam quotidie hoc Sacramento alendæ, & nutriendæ animæ curam non abjiciant. Neque enim minus spirituali cibo animam, quàm naturali corpus indigere, perspicuum est. Vehementer autem proderit hoc loco repetere maxima illa, & divina beneficia, quæ, ut antea demonstratum est, ex Eucharistiæ Sacramentali Communionem consequimur. Illa etiam figura erit addenda, b cum singulis diebus corporis vires Manna reficere oportebat; itemque Sanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem hujus Sacramenti perceptionem magnopere commendant. Neque enim unius S. Patris c Augustini ea fuit sententia, *Quotidie peccas, quotidie sume*: sed, si quis diligenter attenderit, eundem omnium d Patrum, qui de hac re scriperunt, sensum fuisse, facile comperiet.

a 1. Reg. 25. 5.

Conc. Later. c. 21. & habetur de Pœnitent. & remis. cap. Omnis, Sess. 13. Conc. Trid. de Euchar. can. 9.

Sæpius communicandum. Amb. lib. 5. de Sacram. c. 4. vide Aug. in l. 50. Hom. 41. Hoin. & de Bona persev. c. 14. & Ep. 113. ad Januar. vide item cap. Peracta, & cap. Quotidie, & c. 1. Si quotiescumque, & cap. Si non tanta sunt; de Cons. dist. 2.

b Exod. 16. 15.

c D. Aug. serm. 28. de Verb. Domini. d Ignat. in Ep. ad Ephes. Basil. ad Cæsariam Patr.

61. *Communicandi morem in Ecclesia olim frequentem fuisse, demonstratur.*

Ac tempus quidem olim fuisse, cum fideles quotidie Eucharistiam acciperent, ex a Apostolorum Actis intelligemus. Omnes enim, qui tunc Christianam fidem profitebantur, vera, & sincera charitate ita ardebant, ut, cum sine intermissione orationibus, & aliis pietatis officiis operam darent, quotidie ad sacra Domini corporis mysteria sumenda parati invenirentur. Eam postea consuetudinem, quæ intermitti videbatur. Anacletus sanctissimus Martyr, & Pontifex aliqua ex parte renovavit. Præcepit enim, ut ministri, qui missæ sacrificio interessent, communicarent, quod ab Apostolis constitutum esse, affirmaret. Diu etiam in Ecclesia ille mos fuit, ut Sacerdos, peracto sacrificio, cum Eucharistiam sumpsisset, ad populum, qui aderat, conversus, his verbis ad sacram mensam fideles invitaret, *Venite fratres ad communionem*: tunc, qui parati erant, summa cum religione sacrosancta mysteria sumebant. Sed, cum deinde charitas, & pietatis studium adeo refrixisset, ut rarò admodum ad Communionem fideles accederent, sancitum est à Fabiano Pontifice, ut ter quotannis, in Natali Domini, & Resurrectione, & Pentecoste omnes Eucharistiam sumerent id, quod postea à multis Conciliis, præsertim verò ab Agathensi primo confirmatum est. Ad etremum, cum eò res adducta esset, ut non modò sancta illa, & salutaris præceptio non servaretur, sed in plures etiam annos sacræ Eucharistiæ Communio differretur, decretum est in Lateranensi Concilio, ut semel ad minus singulis annis in Pascha fideles omnes sacram Domini corpus acciperent; qui verò id facere neglexissent, Ecclesiæ aditu prohiberentur.

62. *Pueris nondum ratione utentibus Eucharistiam administrare non convenit.*

Verùm, quamvis hæc lex Dei, & Ecclesiæ auctoritate sancita ad omnes fideles pertineat, docendum est tamen, eos excipi, qui nondum rationis usum propter ætatis imbecillitatem habent. Hi enim neque sacram Eucharistiam à profano, & communi pane sciunt discernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, & religionem afferre possunt. Atque id etiam à Christi Domini institutione alienissimum viderur. At enim: *b Accipite, & comedite*: infantes autem idoneos non esse, qui accipiant, & comedant, satis constat. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis consuetudo, ut infantibus etiam sacram Eucharistiam præberent; sed tamen tum ob eas causas, quæ antea dictæ sunt, tum ob alias Christianæ, pietati maximè consentaneas jamdiu ejusdem Ecclesiæ auctoritate id fieri desiit.

Amb. lib. 5. de Sacrament. cap. 4.

a Actor. 2. 42.

S. Anacletus Ep. c. & citatur de Cons. dist. 1. cap. Episcopus, & dist. 3. cap. Peracta, vide Dion. Areop. de Eccl. Hier. cap. 3. & Creg. l. 2. Dialog. c. 23.

S. Fabian. ep. 7. ad Hilur. Ep. & habetur de Cons. dist. 2. c. Etsi. Præcipitur, ut fideles ter in anno communicent. Turon. Conc. III. c. 50. Conc. Agat. cap. 58. & Cabiloniens. II. Conc. Later. cano. 27. & citatur de Fan. & remis. cap. Omnis, & Trid. sess. 13. can. 9. præcipitur, ut fideles semel ad minus communicent. Infantibus Euchar. non est administranda. Con. Trid. sess. 21. de Communionis sub utraque specie, cap. 4. & can. 4. D. Thom. in 3. p. 9. 80. art. 9.

b Matt. 26. 26. Vide Cyp. serm. 5. de Lapsis. post medium.

63. *Qua etate pueris sacra mysteria danda sint.*
 Qua verò etate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit, quam pater & Sacerdos, cui illi consentitur peccata. Ad illos enim pertinet explorare, & à pueris percontari, an hujus admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant.

64. *Licet insanos aliquando ad Communionem admittere.*

Amentibus præterea, qui tunc à pietatis sensu alieni sunt, Sacramenta dare minimè oportet. Quamvis, si antequam in insaniam inciderent, piam, & religiosam animi voluntatem (1) præ se tulerant, licebit eis in fine vitæ, ex Concilii Cartaginensis decreto Eucharistiam administrare; modò vomitionis, vel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum tinendum sit.

65. *Laicis sub utraque specie communicandum non est.*

Quod verò ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi, S. Ecclesiæ lege interdictum esse, ne quis sine ipsius Ecclesiæ auctoritate, præter Sacerdotes, corpus Domini in sacrificio conficientes, sub utraque specie sacram Eucharistiam sumat. Nam, ut à Tridentina Synodo explicatum est, quamvis Christus Dominus in ultima cœna altissimum hoc Sacramentum in panis, & vini speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem à Domino Salvatore constitutam esse, omnibus fidelibus sacra mysteria sub utraque specie administranda sint: Etenim idem Dominus noster, cum de hoc Sacramento loqueretur, alterius tantum speciei sæpius meminît: ut, cum inquit: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: & Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita: &, Qui manducabunt panem, vivet in æternum.*

66. *Rationes ob quas Ecclesia alterius tantum speciei usum laicis concesserit.*

Multis verò, & iis quidem gravissimis rationibus adductam esse Ecclesia patet, ut hanc potissimum sub altera specie communicandi consuetudinem non solum approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret.

Primum enim maximè cavendum erat, ne Sanguis Domini in terram funderetur: quod quidem facile vitari posse non videbatur, si in magna populi multitudine eum ministrare oportuisset.

Præ-

(1) *Præ se tulerunt*) Edit. Patav. Lovan. & Lugd. præ se tulerit.

Conc. Ambr. can. 3. & habetur 26. q. 6. cap. Qui recedunt. D. Thom. ibid. Conc. Cartag. IV. c. 76. & habetur 16. q. 6. c. 15. Qui per Pœnitentiam.

Laicis, nisi accedat Eccles. auctoritas, sub altera tantum specie communicandum est. Trid. Synod. sess. 21. de Commun. sub utraque specie c. 12. 3. can. 2. 2. & 3.

Joann. 6. 62. 59.

Laicis una tantum spes conceditur, ut r. Reg. 2. 36. Dimitte me, obsecro, ad unam partem Sacramentalium. Prima ratio.

Præterea, cum sacra Eucharistia ægotis præstò esse debeat, magnopere timendum erat, ne, si diutius vini species asservaretur, coalesceret.

Permuli præterea sunt, qui vini saporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo possint. Quare, ne, quod spiritualis salutis causa dandum est, corporis valetudini noceret, prudentissimè sancitum est ab Ecclesia, ut panis tantummodo speciem fideles acciperent.

Accedit ad alias rationes, quòd in pluribus Provinciis summa vini penuria laboratur: neque id aliunde sine maximis impensis, ac non nisi longissimis, ac difficillimis itineribus conveyi potest.

Deinde, quod maximè omnium ad rem pertinet, convellenda erat eorum hæresis, qui negabant, sub utraque specie totum Christum esse, sed corpus tantum exangue sub panis, Sanguinem autem sub vini specie contineri, asserebant. Ut igitur fidei Catholicæ veritas magis ante omnium oculos poneretur, sapientissimo consilio alterius speciei, hoc est, panis Communio inducta est. Sunt & aliæ rationes ab iis collectæ, qui de hoc argumento disserunt, quæ, si opus esse videbitur, à Parochis afferri poterunt. Jam de ministro, quamvis id à nemine ferè ignorari possit, agendum est, ne quid prætermisum sit, quod ad hujus Sacramenti doctrinam pertinere videatur.

67. *Proprius hujus Sacramenti minister est Sacerdos.*

Itaque tradendum est, solis Sacerdotibus potestatem datam esse, a ut sacram Eucharistiam conficiant, ac fidelibus distribuunt. Eum autem morem in Ecclesia semper servatum esse, ut fidelis populus à Sacerdotibus Sacramenta acciperet, Sacerdotes autem sacra facientes ipsi se communicarent, Sancta Tridentina Synodus explicavit, ostenditque hanc consuetudinem tanquam ab Apostolica traditione profectam religiosè retinendam esse; cum præsertim hujus rei nobis illustre exemplum Christus Dominus reliquerit, qui & sanctissimum suum corpus consecravit, & Apostolis suis manibus porrexit. Verùm, ut quacumque ratione tanti Sacramenti dignitati consuleretur, non modò ejus administrandi potestas solis Sacerdotibus data est, sed lege etiam Ecclesia vetuit, ne quis, nisi consecratus esset, sacra vasa, linthea, & alia instrumenta, quæ ad illius confectionem necessaria sunt, tractare, aut tangere auderet, modò grauis aliqua necessitas non incideret.

68. *Potest Eucharistia per improbos Sacerdotes vel consecrari, vel administrari.*

Ex quo tum Sacerdotes ipsi, tum reliqui fideles in-

Bb

Secunda ratio. Concil. Nic. can. 17. Aurel. can. 24.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quinta ratio. Totum Christum in Eucharistia contineri scribunt Basil. ad Cesar. Patr. Cyr. ad Calosyr. & in Joann. 1. 4. c. 14.

Minister Eucharistiæ solus Sacerdos.

a Sic Sacrificium instituit, cuius officium solis Sacerdotibus committi voluit. &c. D. Thom. in Hymno. Trid. Synod. sess. 13. c. 10.

b Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. Laicis non licet res sacras ad Consecrationem Euchar. necessarias attingere. dist. 23. c. Sacras. D. Thom. in 3. p. q. 82. art. 5. vide item Concil. Trid. sess. 14. cap. 6. & can. 10.

tel-

telligere possunt, quanta religione, & sanctitate præditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam vel consecrandam, vel administrandam, vel sumendam accedunt. Quamquam, quod antea de ceteris Sacramentis dictum est, ea non minus per improbos administrari, si, quæ ad illorum perfectam rationem attinent, rite servantur, idem valet in Eucharistiæ Sacramento. Neque enim hæc omnia ministrorum merito niti, sed Christi Domini virtute, & potestate geri, credendum est. Hæc sunt, quæ de Eucharistia, ut Sacramentum est, explicanda erunt. Nunc, quod restat dicendum, ut Sacrificium est, oportet explanare, ut intelligant Parochi, quæ potissimum de hoc mysterio, quemadmodum Sancta Synodus decrevit, Dominicis, & festis diebus fidei populo tradere debeant.

69. *Eucharistia peculiare novi Testamenti Sacrificium Deo est acceptissimum.*

Etenim hoc Sacramentum non solum thesaurus est cœlestium divitiarum, quo, si bene utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorem; sed in eo quadam præcipua ratio inest, qua ei pro immensis in nos collatis beneficiis aliquam gratiam referre possimus. At verò hæc Victimæ, si rite, & legitime immoletur, quam grata, & accepta Deo sit, ex hoc colligitur. Si enim veteris Legis Sacrificia, & quibus scriptum est, *a Sacrificium, & oblationem noluiti, & iterum, b Si voluisses Sacrificium, dedissem utique, holocaustis non delectaberis*, ita placuerunt Domino, ut *c Scriptura*, Deum odoratum esse odorem suavitatis, id est grata ei, & accepta fuisse, testetur, quid nobis sperandum de eo Sacrificio, in quo ille ipse immolatur, atque offertur, de quo cœlestis vox bis audita est, *d Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit?* Hoc igitur mysterium Parochi diligenter exponant, ut, cum fideles ad rem divinam convenerint, attentè, & religiosè sacra illa, in quibus intersunt, meditari discant.

70. *Quæ sint causæ, ob quas Eucharistia à Christo Domino instituta est.*

In primis igitur docebunt, Eucharistiam duabus de causis à Christo Domino institutam esse: altera est, *e* ut cœlestis animæ nostræ alimentum esset, quo vitam spiritualem tueri, & conservare possemus; altera, ut Ecclesia perpetuum Sacrificium haberet, quo peccata nostra expiantur, & cœlestis Pater sceleribus nostris sæpe graviter offensus, ab ira ad misericordiam, à justæ animadversionis severitate ad clementiam traderetur. Huius rei figuram, & similitudinem in agno Paschali licet animadvertere, qui, ut Sacrificium, & Sacramentum,

De Euchar. ut est Sacrificium, sess. 22. Concil. Trid. in princip.

Sacramenti, & Sacrificii discrimen innuitur. Eucharistiæ Sacrificium quomodo sit Deo gratum. Vide Isai. c. 56. & 61. Jerem. 33. Aug. l. 20. cont. Faust. c. 21.

a Psalm. 39. 7.
b Psalm. 50. 18.

c Genes. 8. 21.

d Matth. 3. 17. & 17. v. 3.

Eucharistiam à Christo esse institutam, cum ut sit Sacramentum, tum ut sit Sacrificium.
e Proverb. 9. 2.
Joann. 6. 35.
1. Cor. 10. 11. Sess. 22. Conc. Trid. de Sacrificio mit. c. 1. a. Dion. l. Eccles. Hier. cap. 3. Ignat. ad Smyrn. Similitudo Agni Paschi.
f Exod. 12. 3. 4.

à filiis Israel offerri, & comedi consueverat. Nec verò, cum Salvator noster Deo Patri, se ipsum in ara Crucis oblaturus esset, ullam suæ erga nos immensæ charitatis illustriorem significationem dare potuit, quam cum nobis visibile Sacrificium reliquit, quo cruentum illud semel in Cruce paullo post immolandum instauraretur; ejusque memoria usque in finem sæculi quotidie summa cum utilitate ab Ecclesia per universum orbem diffusa coleretur.

71. *Quomodo Sacramento à Sacrificio secernatur.*

Differunt autem plurimum inter se hæc duæ rationes. Sacramentum enim consecratione perficitur: omnis verò Sacrificii vis in eo est, ut offeratur. Quare sacra Eucharistia, dum in pyxide continetur, vel ad ægrotum deferretur, Sacramenti, non Sacrificii rationem habet. Deinde etiam ut Sacramentum est, iis, qui divinam Hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illas utilitates, quæ supra commemoratæ sunt: ut autem Sacrificium est, non merendi solum, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet. Nam ut Christus Dominus in passione sua pro nobis meruit, ac satisfecit: sic qui hoc Sacrificium offerunt, qui nobiscum communicant, Dominicæ passionis fructus merentur, ac satisfaciunt.

72. *Quo tempore istud novi Testamenti Sacrificium sit institutum.*

Jam de hujus Sacrificii institutione nullum ambigendi locum Sanct. Trident. Synod. reliquit. Declaravit enim in *a* extrema Cœna à Christo Domino institutum esse; simulque anathemate eos damnavit, (*i*) qui asserant, verum, & proprium Sacrificium Deo non offerri, aut offerre nihil aliud esse, quam Christum ad manducandum dari.

73. *Non licet Sanctis, aut aliis creaturæ Sacrificium offerri.*

Nec verò illud prætermisit, quin diligenter explicaret, uni Deo Sacrificium fieri. Nam, etsi Ecclesia interdum Missas in memoriam, & honorem Sanctorum celebrare consuevit, non tamen illis Sacrificium, sed uni Deo, qui Sanctos immortalis gloria coronavit, offerri docuit. Quare nec Sacerdos unquam dicere solet, *Offero tibi Sacrificium, Petre, vel Paule*: sed dum uni soli Deo immolat, gratias illi agit pro beatissimum Martyrum insigni victoria, eorumque patrocinium ita implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam agimus in terris.

Sacramenti, & Sacrificii discrimen.

Sacrificium novi Testamenti quando sit institutum. Trid. Synod. sess. 22. de Sacrificio Missæ c. 1. & can. 1. & 2. a Luce 22. 1. Cor. 11. 24. 19.

Soli Deo Sacrificium in Missa offerri. Sess. 22. Concil. Trid. c. 3. & can. 3. Aug. lib. 10. cont. Faust. c. 21. & lib. 2. Civitat. cap. 27. Verba sunt orationis, qua S. Trinitati offertur Sacrificium.

(1) *Qui asserant*) Edit. Patav. Lugd. & Lovan. qui asserunt, quod magis arridet.

74. Unde doctrina illa Sacrificii, & Sacerdotii novae legis hauriatur.

Hæc autem, quæ de hujus Sacrificii veritate à Catholica Ecclesia tradita sunt, ex Domini verbis accipit, cum extrema illa nocte hæc ipsa sacra mysteria Apostolis commendans, *a Hoc facite*, inquit *in meam commemorationem*. Eos enim, quemadmodum à sancta Synodo definitum est, tunc Sacerdotes instituit; præcepitque, ut ipsi, & qui eis in Sacerdotali munere successuri essent, corpus ejus immolarent, & offerrent. Atque id etiam Apostoli verba ad Corinthios scripta satis demonstrant, cum ait: *b Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ demoniorum*. Ut enim pro Dæmoniorum mensa altare, in quo eis immolabatur, intelligendum est: ita etiam (ut quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa Domini nihil aliud, nisi altare, in quo Sacrificium Domino fiebat, significare potest.

75. Quibus potissimum figuris, & prophetiis istud Sacrificium olim significatum fuerit.

Quod si ex veteri Testamento hujus Sacrificii figuras, & oracula requiramus, primum quidem de eo Malachias apertissime vaticinatus est his verbis: *c Ab ortu Solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum*. Præterea hæc Hostia tam ante, quam post latam Legem variis Sacrificiorum generibus prænnunciata est. Etenim bona omnia, quæ in iis Sacrificiis significabantur, hæc una Victimæ, tanquam omnium perfectio, & absolutio complexa est. Verumtamen ulla in re ejus imaginem magis expressam licet videre, quam *d* in Melchisedech Sacrificio. Ipse enim Salvator & Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, Corpus, & Sanguinem suum in extrema Cœna sub speciebus panis, & vini Deo Patri obtulit.

76. Idem Sacrificium, quod in Cruce fuit oblatum in Missa peragitur.

Unum itaque, & idem Sacrificium esse fatemur, & haberi debet, quod in Missa peragitur, & quod in Cruce oblatum est, quemadmodum una est, & eadem Hostia, Christus videlicet Dominus noster, qui se ipsum in ara Crucis semel tantummodo cruentum immolavit. Neque enim cruenta, & incruenta Hostia, duæ sunt Hostiæ, sed una tantum, cujus Sacrificium, postquam Dominus ita

Ecclesie Cathol. de Sacrificio doctrina Scripturis confirmatur.

a Luce 22. 19.
b 1. Cor. 11. 24.
Apostoli quando Sacerdotes sint instituti. Conc. Trid. sess. 22. de Sacrific. Missæ cap. & can. 2.

d 1. Cor. 10. 20. & 21.

Eucharist. Sacrificium figuris, & prophetiis veteris Testamenti prædictum.

c Malach. 1. 11.

d Genes. 14. 18.
Heb. 7. 3.
e Psalm. 109. 4.

Unum est Christi Sacrificium, & Ecclesia. Vide de Summa Trin. cap. Firmiter, & Aug. lib. 10. de Civit. Dei c. 20. Levit. 34. 16.

ita præcepit, *a Hoc facite in meam commemorationem*, in Eucharistia quotidie instauratur.

77. Est etiam unus utriusque Sacerdos.

Sed unus etiam, atque idem Sacerdos est Christus Dominus. Nam Ministrari, qui Sacrificium faciunt, non suam, sed Christi personam suscipiunt, cum ejus Corpus, & Sanguinem conficiunt. Id, quod & ipsius Consecrationis verbis ostenditur. Neque enim Sacerdos inquit, *Hoc est Corpus Christi*, sed *Hoc est Corpus meum*, personam videlicet Christi Domini gerens, panis, & vini substantiam in veram ejus Corporis, & Sanguinis substantiam convertit. 78. Missa, ut laudis, ita etiam propitiatoris est Sacrificium.

Quæ cum ita sint; sine ulla dubitatione docendum est, id quod etiam sancta Synodus explicavit, sacrosanctum Missæ Sacrificium esse non solum laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem Sacrificii, quod in cruce factum est: sed verè etiam propitiatorium Sacrificium, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare, si puro corde, accensa, fide, & intimo seclerum nostrorum dolore affecti hanc sanctissimam Hostiam immolemus, & offeramus, dubitandum non est, quin misericordiam à Domino consequuturi simus, & gratiam in auxilio opportuno. Hujus enim Victimæ odore ita delectatur Dominus, ut gratiæ, & poenitentiae donum nobis impertiens peccata condonet. Quamobrem, & solemnitas est illa Ecclesiæ precatio, *Quoties hujus Hostiæ commemoratio celebratur, toties opus nostræ redemptionis exercetur*: nimirum uberrimi illi cruentæ Hostiæ fructus per hoc incruentum Sacrificium ad nos manant.

79. Pertingit etiam Sacrificii Missæ fructus ad defunctos.

Deinde verò hujus Sacrificii etiam vim esse Parochii docebunt, ut non solum immolanti, & sumenti prosit, *b* sed omnibus etiam fidelibus, sive illi nobiscum in terris vivant, sive jam in Domino mortui, nondum planè expiati sint. Neque enim minus ex Apostolorum certissima traditione pro his utiliter offertur, quam pro vivorum peccatis, poenis, satisfactionibus, ac quibusvis calamitatibus, & angustiis.

80. Nulla Missa ex communi usu Ecclesiæ celebrata dicenda est privata.

Ex quo facile perspicitur, omnes Missas communes censendas esse, ut quæ ad communem omnium fidelium utilitatem, & salutem pertinent.

81. Quoniam hujus Sacrificii ceremoniæ pertineant.

Habet autem hoc Sacrificium multos, eosque maxime insignes, ac solennes ritus, quorum nullus supervacaneus,

a Luce 22. 19.
b 1. Cor. 11. 29.

Christus est: qui offert, & consecrat propriis. Chrys. Hom. 2. in 2. Epist. ad Timoth. & in Hom. de Prodit. Juda. Amb. lib. 3. de Sacrament. c. 4.

Missam esse non solum laudis, sed propitiatoris Sacrificium, sess. 22. Concil. Trid. de Sacrificio Missæ c. 2. & can. 3. Fructus Sacrificii Missæ. vide Amb. 1. 1. Offic. c. 50. Aug. c. 8. 24. Civit. lib.

Secreta Dominice IX. post Pentecostem. Trident. Synod. sess. 22. cap. 26.

b Cypr. lib. 1. epist. 9. ad Cler. & plebem Furnis.

Nulla Missa privata dicenda est. Sess. 22. Concil. Trid. de Sacrificio Missæ, cap. 6. & can. 8.

Ritus Missæ, quo pertineant. Sess. 22. Concil. Trid. c. 5. & c. 7. vide etiam Dionys. Areop. lib. de Eccles. Hier. cap. 5. vide D. Thom. in 5. p. q. 83. ar. 5.

deus, aut inanis existimandus est; verum omnes eò spectant, ut & tanti Sacrificii majestas magis eluceat, & salutaribus mysteriis intuendis ad rerum divinarum, quæ in eo Sacrificio occultæ sunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil est, ut plura dicamus; tum quia hoc argumentum longiorem explicationem postulare videtur, quam propositæ institutioni conveniat; tum quia innumerabiles penè libellos, & commentarios, qui de hac re à piis, & doctissimis viris conscripti sunt. Sacerdotes in promptu habebunt. Hactenus igitur satis fuerit, earum rerum, quæ ad Eucharistiam, tum qua Sacramentum, tum qua Sacrificium sit, pertinent, potiora capita, juvante Domino, exposuisse.

DE PŒNITENTIÆ SACRAMENTO.

CA P U T V.

1. *Accuratè, ac frequenter doctrina Pœnitentiæ Christianis auribus est inserenda.*

De Pœnitentiæ ex verbis scripturæ Ambros. lib. duos. Aug. sæpe & lib. de Pœnit. remed. & de vera, & falsa Pœnitentiâ. Consule itam septem de Pœnitentiâ, dist. in Decreto.

Luce 17. 3.
Matth. 18. 22.
Trid. Synod. sess. 6. de Justific. c. 14. de Pœnit. c. 2. Tertul. in lib. de Pœnit. Hier. in 3. c. Isai. super illud. Ruit enim Hierusalem. Ambr. ad Virginem laptam cap. 7.

Quemadmodum humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota est, eamque in se ipso quisque facile experitur; ita, quantam habeat necessitatem Pœnitentiæ Sacramentum, ignorare nemo potest. Quòd si diligentiam, quæ à Parochis in unoquoque argumento adhibenda est, ex rei, quam tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet, omnino fatebimur, eos numquam in hujus loci explicatione adeo diligentes futuros esse, ut satis videri possit. Quin etiam de hoc Sacramento, quàm de Baptismo, eo accuratius agendum est, quòd Baptismus semel tantum administratur, nec iterari potest: Pœnitentiæ verò toties locus datur, ejusque repetendæ toties necessitas imposita est, quoties post Baptismum peccare contingat. Ita enim à Tridentina Synodo dictum est, Sacramentum Pœnitentiæ non secus lapsis post Baptismum, ac Baptismus nondum regeneratis, ad salutem necessarium esse: vulgataque illa S. Hieronimi sententia ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnopere comproba-

batur, Pœnitentiæ esse (1) secundam tabulam. Ut enim contrafacta navi unum vitæ servandæ perfrugium reliquum est, si fortè tabulam aliquam de naufragio liceat arripere; ita post amissam Baptismi innocentiam, nisi quis ad Pœnitentiæ tabulam confugiat, sine dubio de ejus salute desperandum est. Hæc autem non ad Pastores solùm, sed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta sint, ne fortè in eis rei maximè necessariæ incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debent, ut divina ope adjuti, sine casu, aut prolapione aliqua in via Domini progredi possint. Quòd si nonnumquam offenderint, tum vero summam Dei benignitatem intuentes, qui tanquam a bonus pastor ovium suarum vulnera obligare, eisque mederi solet, hoc saluberimum Pœnitentiæ medicamentum nunquam in aliud tempus differendum esse, cogitabunt.

2. *Quam varia sit verbi Pœnitentiæ significatio.*

Ut autem rem ipsam aggrediamur, prius explicanda est varia hujus nominis potestas, & notio, ne aliquis ambiguitate vocis in errorem inducatur. Nonnulli enim Pœnitentiæ pro satisfactione accipiunt: alii à Catholicæ Fidei doctrina longissimè remoti, cum arbitrentur, Pœnitentiæ nullam temporis præteriti rationem habere, nihil aliud, quàm novam vitam esse, definiunt. Docendum est igitur, multiplicem esse hujus nominis significationem. Primum enim Pœnitentiæ de iis dicitur, quibus aliquid displicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione hujus cogitationis, bonum ne, an malum fuerit. Sic omnes pœnitent, b quorum tristitia secundum sæculum est, non secundum Deum; cujusmodi Pœnitentiæ non salutem affert, sed mortem. Altera est Pœnitentiæ, cum quis ex scelere admissio, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, sed sui ipsius causa concepit. Tertia est, cum non solùm admissi sceleris causa intimo animi sensu dolemus, vel ejus doloris externum etiam aliquid signum damus, verum unius Dei causa in eo mœrore sumus. Ac singulis quidem Pœnitentiæ generibus, quæ commemorata sunt, Pœnitentiæ vox propriè convenit. Nam, cum in e Sacris litteris Deum pœnitere legimus, id per translationem dici, perspicuum est. Eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accomodatam est, Sacræ litteræ utantur, cum Deum mutare aliquid constituisse, declarant:

Magist. in 4. Sentent. dist. 14. litt. A. & de Pœnit. dist. 1. cap. secundum.
Ezech. 18. 24.
Luce 13. 3.

a Joann. 10. 11.
Ezech. 34. 10.

Amb. lib. 2. de Pœnit. c. 9.

Verbi Pœnitentiæ multiplex significatio.

Prima.

b 2. Cor. 7. 10.

Secunda.

Tertia.

c Genes. 6. 6.
1. Reg. 15. 11. Psalm. 105. 45. Hier. cap. 26. v. 3. 13. 19.
Deum improprie aliquid rei pœnitent. Bernard. serm. 4. super Cant. D. Thom. 1. p. 9. 21. art. 3.

(1) *Secundam tabulam*) Edit. Patav. addit. *Post naufragium.*

rant; quod non aliter facere videatur, quam homines, quos si alicujus rei poeniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergo scriptum est a poenituisse eum, quod hominem fecisset: & alio loco, b quod Saul Regem constituisset.

3. *Quodnam sit inter Poenitentiae significationes discrimen.*

Verum inter has Poenitentiae significationis magnum discrimen observare oportet. Prima enim in vitio posenda est: altera est quaedam commoti, & perturbati animi affectio: tertiam tum ad virtutem pertinere, tum Sacramentum esse, dicimus; quae significatio hujus loci propria est. Ac primum quidem de ipsa, ut virtutis parte agendum est, non solum, quia fidelis populus ad omne virtutis genus institui à Pastoribus debet, sed etiam, quia hujus virtutis actiones tanquam materiam praebent, in qua Poenitentiae Sacramentum (1) versatur; ac nisi prius, quae sit Poenitentiae virtus, rectè (2) intelligitur, Sacramenti etiam vim ignorari necesse est.

4. *Quid sit interior Poenitentia.*

Quare in primis monendi, hortandique sunt fideles, ut omni contentione, & studio in intima animi Poenitentia, quam virtutem dicimus, elaborent; sine qua ea, quae extrinsecus adhibetur, parum admodum profutura est. Intima autem Poenitentia est illa, cum ad Deum nos ex animo convertimus, & commissa à nobis scelera detestamur, & odio habemus; simulque illud nobis certum, & deliberatum est malam vitae consuetudinem, corruptosque mores emendare, non sine spe veniae à Dei misericordia consequendae. Hanc verò dolor, & tristitia, quae perturbatio est, & affectio, & passio à multis vocatur, consequitur, veluti comes peccatorum detestationi adjuncta. Quamobrem apud complures ex Sanctis Patribus Poenitentiae definitio hujusmodi animi cruciatu declaratur.

5. *Fides Poenitentiae pars non est.*

Verum in eo, quem poenitet, fides Poenitentiam antecedit necesse est. Neque enim potest quisquam se ad Deum convertere, qui fide careat. Ex quo fit, ut nullo modo Poenitentiae pars rectè dici possit.

6. *Intima animi Poenitentia virtus est censenda.*

Quod autem intima haec Poenitentia, ut antea diximus, ad virtutem pertineat, aperte ostendant multa, c quae de

(1) *Versatur*) Edit. Patav. *Versetur.*

(2) *Intelligitur*) Edit. Pat. & Lugd. *intelligatur.*

a Genes. 6. 6.
b Reg. 15. 11.

Actiones poenitentis
obtinere locum mate-
riae in hoc Sacramento.
Sess. 14. Concil. Trid.
de Poenit. cap. 3. &
can. 4. Alex. de Alas
4. p. 1. 54. memb. 1.
Arist. 3. Phys. text. 1.

Duplex est Poenitentia,
interior, & exterior.
Amb. serm. de Poenit.
& habetur de Poenit.
dist. 3. c. Poenit. &
Aug. lib. de Vera &
falsa Poenit. c. 2.

Greg. Homil. 34. in
Evangel.

Conc. Trid. sess. 14. de
Poenit. cap. 3. & c. 4.

c Matth. 3. 2. & 4.
17. Marc. 1. 7. Luce
15. 4.

de Poenitentia tradita sunt, praecipua. Lex enim de iis tantum actionibus, quae suscipiantur cum virtute, praecipit. Negare praeterea nemo potest, quin dolere, quando, quomodo, & quatenus oportet, virtutis sit. Hoc autem ut rectè fiat, Poenitentiae virtus praestat. Interdum enim evenit, ut ex admissis sceleribus minorem, quam par est, dolorem homines capiant: quin etiam, ut à Salomone scriptum est, a nonnulli sunt, qui cum malefecerint, letantur. Rursus verò alii ita se morori animi, & aegritudini dedunt, ut de salute etiam prorsus desperent: qualis fortasse Cain videri potest, qui ait, b *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear*: & qualis certe Judas fuit, c qui Poenitentia ductus suspendit vitam, & animam amisit. Ut igitur modum in dolore tenere possimus, Poenitentiae virtute adjuvamus.

7. *Quomodo is, quem verè poenitet, affectus esse debeat.*

Sed idem etiam ex iis rebus colligi potest, quas sibi tanquam finem proponit is, quem verè peccati poenitet. Primum autem hoc ei propositum est, ut peccatum aboleat, omnemque animae culpam, & maculam abstergat. Alterum est, ut pro sceleribus admissis Deo satisfaciat: quod quidem ad justitiam referri perspicuum est. Nam, etsi inter Deum, & homines propria justitiae ratio intercedere non potest, cum tam longo intervallo inter se distent; aliquam tamen esse justitiam constat, cujusmodi est inter Patrem, & filios, inter Dominum, & servos. Tertium est, ut homo in Dei gratiam redeat, in cujus offensionem, & odium propter peccati foeditatem incurrit. Haec verò omnia satis declarant, Poenitentiam ad virtutem spectare.

8. *Quibus veluti gradibus ad divinam illam Poenitentiae virtutem ascendatur.*

Sed docendum est etiam, quibus gradibus ad hanc divinam virtutem liceat ascendere. Primum itaque Dei misericordia nos praeventit, cordaque nostra ad se convertit. Quod cum praecaretur Propheta, d *Converte, inquit, nos, Domine, ad te, & convertemur.*

Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus. e *Credere enim oportet accedentem ad Deum* ut Apostolus testatur, quia est, & inquiringibus se, remuneratur sit.

Praeterea motus timoris consequitur, & suppliciorum acerbitate proposita, animus à peccatis revocatur. Atque huc videntur spectare illa Isaiae verba, f *Sicut quae concipit, cum appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: sic facti sumus.* Huc deinde accedit g spes im-

Lex Dei imperat dum-
taxat ad nos virtutis
consequendum.
Dolor tripliciter ratione
virtutis concipi potest.
Prima ratio est, si non
peccatur deficiat.

a Prov. 2. 14.

Secunda, ut non pec-
cetur excessu.
b Genes. 4. 13.

c Matth. 27. v. 5.

Tertia ratio, si bono fi-
ne sit susceptus quod sit
tripliciter. Chrysostr. de
Poenit. & habetur de
Poenit. dist. 3. c. Per-
fecta. Quomodo justitia
inter Deum, & ho-
mines esse possit, ex
Arist. in 5. Ethic. & e-
rit. docet Scot. 4. dist.
14. q. 2. litt. H.

Quae de Poenitentiae
virtute hic traduntur,
habentur de justifica-
tione in Concil. Trid.
sess. 6. cap. 6.
d Iherem. 15. 25.

Primum gradus gratia
praeventiens misericor-
diae Dei.
Secundus gradus fides.
e Heb. 11. 6.
Tertius gradus timor.

f Isai. 26. 17.

Quartus gradus spes.
g Matth. 9.

Quintus gradus charitas.

a Ezech. 19. 17.
Alex. de Alex. 4. p. sumus, q. 50. memb. 1. & 2.

Fructus Pœnitentiæ præcipuus est vita æterna.

b Matth. 3. 2. & 4. 17.
c Ezech. 18. 21.

d Ezech. 23. 11.

Quid exterior Pœnitentiæ.

D. Thom. in 3. p. q. 34. art. 1. v. 11.

e Ezech. 33.
Prima ratio est, ut fides nostra de remissione peccatorum, eorum iudicio, quorum est discernere inter lepram, & lepram, magis conlamaratur, & conscientie nostra pacatores redderetur.

f Matth. 9. 2.

Secunda ratio est, ut hominibus in promptu esset instrumentum, quo peccata post Baptismum, corriguntur in sanguine Christi elegerentur. Concil. Trid. sess. 14. cap. 1.

petrandæ à Deo misericordiæ, qua erecti vitam, mores emendare constituimus. Postremo charitate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille a timor probis, & ingenuis filiis dignus oritur: atque ita unum illud veritatis, ne qua in re Dei majestatem lædamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc præstantissimam Pœnitentiæ virtutem pervenitur.

9. *Qui sit præcipuus virtutis Pœnitentiæ fructus.*

Quæ prorsus divina, & cœlestis virtus existimanda est, cui scilicet Regnum cœlorum sacræ Litteræ pollicentur. Nam apud Sanctum Matthæum scriptum est, *b* Pœnitentiæ agite, appropinquavit enim regnum cœlorum; & apud Ezechielem, *c* Si impius egerit Pœnitentiæ ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita vivet: tum alio loco, *d* Nolo mortem impii, sed ut convertatur impius à via sua, & vivat. Quod quidem de æterna, & beata vita intelligendum esse, planè constat.

10. *Quod de externa Pœnitentiæ sentiendum sit, quaque de causa Christus: eam in numerum Sacramentorum referri voluerit.*

De externa verò Pœnitentiæ docendum est, eam esse, in qua Sacramenti ratio consistit, habereque externas quasdam res sensibus subjectas, quibus declarantur ea, quæ interioris in anima fiunt. In primis autem explanandum fidei videtur, quare factum sit, ut Christus Dominus Pœnitentiæ in numerum Sacramentorum referri voluerit. Hujus autem rei illa omnino causa fuit, ut nobis de remissione peccatorum, quam Deus pollicitus est, cum ait, *e* Si impius egerit Pœnitentiæ, & c. minus dubitare nobis liceret. Vehementer enim pendere animo de intima Pœnitentiæ opus esset, cum de suo cuique iudicio in iis, quæ agit, merito timendum sit. Ut igitur Dominus huic nostræ sollicitudini subveniret, Pœnitentiæ Sacramentum instituit, quo per Sacerdotis absolutionem peccata nobis remissa esse consideremus, conscientiaque nostræ ob fidem, quæ Sacramentorum virtuti merito habenda est, pacatores redderetur. Neque enim aliter accipienda est vox Sacerdotis, peccata nobis legitime condonantis, quam Christi Domini, qui ait Paralytico, *f* Confide fili, remittantur tibi peccata tua.

Deinde verò, cum nemo salutem, nisi per Christum ejusque passionis beneficio consequi possit, consentaneum, nobisque utilissimum fuit, ejusmodi Sacramentum institui, cujus vi, efficientia Christi Sanguis ad nos defluens peccata post Baptismum admissa elueret; atque

ita

ita reconciliationis beneficium illi uni Salvatore nostro acceptum referre profiteamur.

11. *Quo pacto Pœnitentiæ verum sit novæ Legis Sacramentum.*

Quòd verò Pœnitentiæ Sacramentum sit, Pastores ita facile ostendent. Ut enim Baptismus Sacramentum est, quia a peccata omnia, ac præsertim, quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione Pœnitentiæ, b quæ peccata omnia post Baptismum voluntate, vel actione suscepta tollit, verè, & propriè Sacramentum dicendum est. Deinde, quod caput est, cum illa, quæ extrinsecus tum à Pœnitente, tum à Sacerdote fiunt, declarent ea, quæ interioris efficiuntur in anima, quis neget, Pœnitentiæ veram, & propria Sacramenti ratione præditam esse? Siquidem Sacramentum sacræ rei signum est; peccator autem, quem pœnitet, rerum; & verborum notis planè exprimit, se animum à peccati turpitudine abduxisse: itemque ex iis, quæ à Sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam Dei peccata ipsa remittentis facile cognoscimus. Quamquam hoc apertè indicant illa Salvatoris verba, *c* Tibi dabo claves Regni cœlorum, & quocumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis. Absolutio enim Sacerdotis verbis enuntiata remissionem illam peccatorum signat, quam in anima efficit.

12. *Pœnitentiæ Sacramentum iterari potest.*

Neque verò solum fideles docendi sunt, Pœnitentiæ in numero Sacramentorum habendam esse, sed eorum etiam, quæ iterari possunt. Quærenti enim Petro, num septies venia peccati danda esset, Dominus respondit, *d* Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. Quare, si cum ejusmodi hominibus agendum sit, qui summx Dei bonitati, & clementiæ diffidere videantur, confirmandus erit illorum animus, atque ad spem divinæ gratiæ erigendus. Quod quidem facile consequentur tum hujus loci, & aliorum tractatione, qui in sacræ Litteris permulti occurrunt, tum verò iis rationibus, & argumentis, quæ ex Sanctorum Chrysostomi libro de Lapsis, & Ambrosii libris de Pœnitentiæ petere licebit.

13. *Materia Pœnitentiæ quæ, & qualis.*

Jam quoniam nihil fideli populo notius esse debet, quam hujus Sacramenti materia, docendum est, in eo maxime hoc Sacramentum ab aliis differre, quòd aliorum Sacramentorum materia est aliqua res naturalis, vel arte effecta: Sacramenti verò Pœnitentiæ quasi materiæ sunt actus pœnitentis, nempe Contritio, Confessio, & Satisfactio, ut à Tridentina Synodo declaratum est; qui, quæ

Cc 2

Sess. 14. Concil. Trid. de Pœnit. c. 1. & can. 1. & Actor. 2. 30.

b Actor. 2. 22.

Dilucidè exponitur, quomodo Pœnitentiæ sit sacræ rei signum. Aug. lib. 8. de civit. Dei cap. 10.

Actio Sacerdotis absolutio nimirum auctoritate verbi Dei.

e Matth. 16. 19.

Sess. 14. Concil. Trid. de Pœnit. cap. 2.

d Matth. 18. 22.

Quomodo desperantes consolandi sint.

Amb. de Pœnit. lib. 1. cap. 1. & 2. Vid. August. in lib. de vera, & falsa Pœnit. cap. 5.

De materia Sacramenti Pœnit. Tres actus pœnitentis qui sunt loco materiæ, quomodo ejusdem Sacramenti partes esse dicuntur. Trid. Synod. sess. 15. de Pœnit. c. 5. & can. 4.

te-

tenus in Pœnitente ad integritatem Sacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes Pœnitentiæ dicuntur. Neque verò hi actus quasi materia à sancta Synodo appellantur, quia veræ materiæ rationem non habeant, sed quia ejus generis materia non sint, quæ extrinsecus adhibeatur, ut Aqua in Baptismo, & Chrisma in Confirmatione. Quod autem ab aliis dictum est, peccata ipsa hujus Sacramenti materiam esse, nihil planè diversum dici videbitur, si diligenter attendamus. Ut enim ignis materiam ligna esse dicimus, quæ vi ignis consumuntur, ita peccata, quæ Pœnitentiâ delentur, rectè hujus Sacramenti materia vocari possunt.

14. *Quæ sit Sacramenti Pœnitentiæ forma.*

Sed formæ etiam explicatio Pastoribus prætermittenda non est, quòd ejus rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam summa cum religione hujus Sacramenti gratiam. Est autem forma, *Ego te absolvo*: quam non solum ex illis verbis licet colligere, à *Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælis*; sed ex eadem Christi Domini doctrina ab Apostolis tradita accepimus. Ac quoniam Sacramenta id significant quod efficiunt, & illa (1) verba, *Ego te absolvo*, ostendunt, peccatorum remissionem hujus Sacramenti administratione effici; planum est, hanc esse Pœnitentiæ perfectam formam. Sunt enim peccata tanquam *b* vincula, quibus constrictæ animæ tenentur, & ex quibus Pœnitentiæ Sacramento laxantur. Quod quidem non minùs verè de illo etiam homine Sacerdos pronuntiat, qui priùs ardentissimæ Contritionis vi, accedente tamen Confessionis voto, peccatorum veniam à Deo consequutus sit.

15. *Quo fructu ad formam Sacramenti preces aliæ adjiciantur.*

Adduntur præterea complures preces non quidem ad formam necessariæ, sed ut ea removeantur, quæ Sacramenti vim, & efficientiam, illius culpa, cui administratur, impedire possent.

16. *Quantum differat potestas Sacerdotum Christi in dijudicanda peccati lepra à potestate Sacerdotum veteris Legis.*

Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam potestatem in Ecclesia Sacerdotibus tri-

(1) *Verba* deest in Edit. Rom. Ven. Lugd. Lovan. habetur in Patav.

Peccata ipsa quomodo Sacramenti materia dici possint.

De forma Sacramenti Pœnitentiæ, sess. 24. Conc. Trid. de Pœnit. c. 3.

Matth. 18. 1.

5 Prov. 5. 22.
Isai. 5. 18.
Alex. de Ales. 4. p. 9.
77. memb. 6.

tribuerit. Neque enim, ut olim in veteri Lege a Sacerdotibus testimonio suo aliquem à lepra liberatum esse dumtaxat renuntiabant, ita nunc in Ecclesia ea tantùm potestas Sacerdotibus facta est, ut aliquem à peccatis esse absolutum declarent; sed verè tanquam Dei ministri absolvent, id quod Deus ipse *b* gratiæ, & *c* justitiæ auctor, ac parens efficit.

17. *Quo habitu, quibusve ritibus suam actionem commendare pœnitentes debeant.*

Diligenter verò ritus etiam, qui ad hoc Sacramentum adhibentur, fideles observabunt. Ita enim fiet, ut animo magis hæreant quæ hoc Sacramento consequuti sunt, nimirum se tanquam servos Clementissimo Domino, vel filios potius optimo parenti reconciliatos esse; & simul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui velint (velle autem omnes debent) se tanti beneficii gratos, & memores probare. Nam quem peccatorum pœnitet, is se humili, ac demisso animo ad pedes Sacerdotis dejicit; ut, cum se tam humiliter gerat, faciliè possit agnoscere, superbiæ radices evelendas esse, à qua omnia scelera, quæ deflet, ortum habuerint, & enata sint. (1) In Sacerdote autem, qui in eum legitimus judex sedet, Christi Domini personam, & potestatem veneratur. Sacerdos enim, quemadmodum in aliis, ita in Pœnitentiæ Sacramento administrando Christi munus exequitur. Deinde peccata sua pœnitens ita enumerat, ut se maxima, & acerbissima animadversione dignum esse fateatur, supplexque dilectorum veniam petit: quæ sanè omnia vetustatis suæ certissima testimonia à Sancto Dionysio habent.

18. *Quos præcipuè fructus ex Sacramento pœnitentiæ homines capiant.*

Sed nihil profectò tam proderit fidelibus, nihilque majorem illis alacritatem Pœnitentiæ suscipiendæ afferet, quàm si à Parochis sæpe explicatum fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus. Verè enim de Pœnitentiâ illud dici posse intelligent, ejus quidem radices amaras, fructus verò suavissimos esse. Pœnitentiæ itaque omnis in eo vis est, ut nos in Dei gratiam restituat, cum eoque summa

(1) *In Sacerdote autem &c.* In edit. Patav. hæc cum a præcedentibus ita connectuntur, ut, *cum se tam humiliter gerat, faciliè possit agnoscere... in Sacerdote autem, qui in eum legitimus judex sedet, Christi Domini personam, & potestatem veneratur, quæ lectio videtur præferenda.*

2 Lev. 13. 9. 10. 11.
Deus est, qui ministro Sacerdotis absolvit.
Vide Conc. Trid. sess. 14. cap. 6.

3 Psalm. 83. 12.
4 Rom. 3. 33.

Humilitas Pœnitentis coram Sacerdote declaranda.

5 Eccl. 10. 15.

D. Dionys. Arcopag. in Epist. ad Demop.

Primus fructus est devotentis divini reconciliatio.
Concil. Trid. sess. 14. cap. 3.

Secundus fructus est pax, & tranquillitas animi.

Tertius fructus peccati quantumvis gravis remissio.

a Ezech. 18. v. 21.

b 1. Joann. 1. 19.

c 1. Joann. 2. v. 1.

Tacite objectionis dilutio.

a Ut de Antiocho. 2. Machab. 9. 3. de Esau. Heb. 12. 17.

b 1. Reg. 15. Peccata quaedam non remitti quomodo intelligitur.

c Matth. 18. 31. 32. De quibus dicitur Psal. 125. Fiant sicut foenum, &c. Amb. lib. 2. de Pœnit. c. 2. & 4. & lib. 2. de Cain, & Abel, cap. 9. D. Aug. lib. 1. de serm. Domini in monte, cap. 44.

Lib. 1. Retract. c. 19.

ma amicitia conjungat. Hanc verò reconciliationem interdum in hominibus piis, qui hoc Sacramentum sanctè, & religiosè percipiunt, maxima conscientiae pax, & tranquillitas cum summa spiritus jucunditate consequi solet. Nullum est enim tam grave, & nefarium scelus, quod Pœnitentiae Sacramento non quidem semel, sed iterum, & saepius non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit: *a Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, & custodierit omnia praecepta mea, & fecerit iudicium, & justitiam: vita vivet, & non morietur. Omnium iniquitatem ejus, quas operatus est, non recordabor. Et S. Joannes, b Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra, & paullo post c Si quis peccaverit, inquit, (nullum videlicet peccati genus excipiens) advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum, & in se est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem, sed tantum etiam pro totius mundi.*

19. *Qua ratione quaedam peccata dicantur remitti non posse.*

Quod autem in d Scripturis legimus, quosdam à Domino misericordiam non esse consequutos, quamvis eam vehementer imploraverint, id verò idcirco factum esse intelligimus, quòd eos verè, atque ex animo delictorum non poenitebat. Quare cum hujusmodi sententiae in Sacris Litteris, vel apud SS. Patres occurrunt, quibus videntur affirmare e aliqua peccata remitti non posse, ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum esse veniae impetrationem intelligamus. Ut enim morbus aliquis ea re insanabilis dicitur, quòd ægrotus ita affectus sit, ut salutaris medicinae vim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur, propterea quòd proprium salutis remedium Dei gratiam repellit. In hanc sententiam à D. August. dictum est: *Tanta labes est illius peccati, cum post agnitionem Dei per gratiam Christi opugnat aliquis fraternitatem, & adversus ipsam gratiam invidiae facibus agitatur, ut deprecandi humilitatem subire non possit, etiamsi peccatum mala conscientia agnoscere, & annuntiare cogatur.* (1)

20.

(1) Edit. Patav. addit: *quae quidem verba ita sanè intelligenda sunt, ut alibi se declarans Augustinus, inquit, si hac tam scelerata mentis perversitate finierit hanc vitam quoniam de quocumque pessimo in hac vita constituto non est desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.*

20. *Nullus condonationem peccatorum citra Pœnitentiam obtinere potest.*

Sed ut ad poenitentiam revertamur, hæc adco propria ejus vis est, ut peccata deleat, ut sine Pœnitentia remissionem peccatorum impetrare, aut ne sperare quidem ullo modo liceat. Scriptum est enim: *a Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*: quod quidem de gravioribus, & mortiferis peccatis dictum à Domino est: etsi aliquo etiam Pœnitentiae genere indigent leviora peccata, quæ venialia vocantur. Sanctus enim Augustinus inquit: *Cum quaedam sit Pœnitentia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis venialibus agitur, illa sanè frustra esset, si peccata venialia absque Pœnitentia dimitti possent.*

21. *Quot sint partes integrales Pœnitentiae.*

Sed quoniam de his rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non satis est universè loqui, curabunt Pastores sigillatim ea tradere, ex quibus veræ & salutaris Pœnitentiae ratio à fidelibus percipi queat. Est autem hujus Sacramenti proprium, ut præter materiam, & formam, quæ omnibus Sacramentis communia sunt, partes etiam ut antea diximus, illas habeat, quæ tanquam totam, integramque Pœnitentiam constituent, Contritionem scilicet, Confessionem & Satisfactionem. De quibus D. Chrysostomus his verbis loquitur: *Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde ejus Contritio, in ore Confessio, in opere tota humilitas, vel fructifera Satisfactio.* Hæc autem partes ex earum partium genere esse dicuntur, quæ ad aliquod totum constituendum necessariae sunt: quoniam, quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, manibus, pedibus, oculis, & aliis hujusmodi partibus, quarum aliqua si desit, meritò imperfectum videatur, perfectum verò, si nulla desideretur; eodem etiam modo Pœnitentia ex hisce tribus partibus ita constituitur, ut quamvis, quod ad ejus naturam attinet, Contritio, & Confessio, quibus homo justus efficitur, satis sit, tamen nisi tertia etiam pars, id est Satisfactio accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem desit, necesse sit. Quare adeo inter se hæc partes connexæ sunt, ut Contritio contitendi, & satisfaciendi consilium, & propositum inclusum habeat, Confessionem Contritio, & Satisfaciendi voluntas, Satisfactionem verò duæ reliquæ antecedant.

22. *Quomodo hæc tres Pœnitentiae partes colligantur.*

Harum autem trium partium eam rationem afferre possumus, quòd animo, verbis, & re ipsa peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit, ut nos ip-

Venialia peccata non requirunt necessariò Pœnitentiam sacramentalem.
a Lucæ 15. 3.
Concil. Trid. sess. 14. can. 7.

D. Aug. l. 50. Hom. 50. c. 3. Conc. Tolet. IV. c. 9. & D. Thom. in 3. p. 9. 87.

Tres Pœnitentiae partes integrales, quantum si aliqua desit, perfecta non est. Concil. Trid. sess. 14. de Pœnit. c. 3. & can. 1. & 1. Reg. 16. 11. item 2. Reg. 12. 24. & 3. Reg. 14. 27. Joan. 3. 5. Psal. 50. 19. Act. 19. 18. Jac. 5. 16. Matth. 3. 2. D. Chrys. de Pœnit.

Partes Pœnit. quomodo connexæ.

Tres Pœnitentiae partes ex tribus peccandi modis colliguntur. D. Thom. in 3. p. 9. 90. art. 2.

ipsos Ecclesiae clavibus subjicientes, quibus rebus Dei sanctissimum Numen à nobis violatum esset, iisdem etiam ejus iram placare, & peccatorum veniam ab eo impetrare conaremur.

Sed idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim Pœnitentia est veluti quædam dilectorum compensatio ab ejus voluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commissum est constituta. Quare & voluntas compensandi requiritur, in quo maximè Contritio versatur; & pœnitens Sacerdotis judicio, qui Dei personam gerit, se subjiciat necesse est, ut pro scelerum magnitudine pœnam constituere in eum possit: ex quo tum Confessionis, tum Satisfactionis ratio, & necessitas perspicitur.

23. *Quid in hac materia propriè sit Contritio.*

Quoniam verò harum partium vim, & naturam tradere fidelibus oportet, prius incipiendum est à Contritione, eaque diligenter explicanda. Neque enim ad ullum temporis punctum, cum in memoriam præterita peccata redeunt, vel cum aliquid offendimus, Contritione animus debet vacare. Hanc Patres in Concil. Trid. ita definiunt, *Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero.* Et paulo post de Contritionis motu subjicitur; *Ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua conjunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur.* Ex hac itaque definitione intelligent fideles, Contritionis vim in eo tantum positam non esse, ut quis peccare desinat, aut propositum ei sit novum vitæ genus instituire, aut ipsum jam instituat; sed in primis malæ actæ vitæ odium, & expiationem suscipiendam esse. Id verò maximè confirmant illi Sanctorum Patrum clamores, quos in Sacris litteris frequenter profusos esse legimus. *a Laboravi, inquit David, in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum; & b Exaudivit Dominus vocem fletus mei: & rursus alius, c Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Quas certè, & alias hujusmodi voces vehemens quoddam antea actæ vitæ odium, & peccatorum detestatio expressit.

24. *Cur Contritio dolor à Patribus Concilii nominata sit.*

Quòd autem Contritio dolore definita est, monendi sunt fideles, ne arbitrentur, eum dolorem corporis sensu percipi. Contritio enim est voluntatis actio. Et Sanct. Augustinus testatur, dolorem Pœnitentiæ comitem esse, non Pœnitentiam. Verùm peccati detestationem, & odium do-

De Contritione prima Pœnitentiæ parte Concil. Trid. sess. 14. de Pœnitentiâ cap. 4. & can. 5. Fulgent. de remiss. peccat. cap. 12. Chrys. de Compunct. cordis. 1. & 2. Conc. Trid. ibidem, & sess. 6. c. 6. & 14.

a Psalm. 6. 7. Vide item Psalm. 50. 6. Ezech. 18. 31. *b* Psalm. 6. 10. *c* Isai. 38. 15.

Vera Contritio non corporis sensu, sed dolore animi est sentienda. Aug. lib. 50. Homil. 50. c. 1.

doloris vocabulo Patres significarunt, tum quia Sacræ litteræ ita utuntur, ait enim David, *a Quandiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?* tum quia dolor in inferiori animæ parte; quæ vim concupiscendi habet, ex ipsa Contritione oritur: ut non incommode Contritio dolore definita fuerit, quòd dolorem efficiat, ad eumque declarandum Pœnitentes vestem etiam mutare soliti sint. De quo Dominus apud Sanctum Matthæum inquit, *b Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & in cinere Pœnitentiam egissem.*

25. *Quare peccati detestatio vulgò à Theologis Contritio appelletur.*

Rectè autem Contritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandam vim doloris impositum est, ducta similitudine à rebus corporeis, quæ minutatim saxo, at duriore aliqua materia confringuntur; ut eo vocabulo declaretur, corda nostra, quæ superbia abduerunt, Pœnitentiæ vi contrundi, atque conterri. Quare nullus alius dolor vel ex parentum, & filiorum obitu, vel cujusvis alterius calamitatis causa susceptus hoc nomine appellatur; sed illius tantum doloris proprium est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atque innocentia afficimur.

26. *Quibus præterea vocabulis eadem peccati detestatio declarari soleat.*

Verùm aliis quoque vocabulis eadem res declarari solet. Nam & Contritio cordis dicitur, quia cordis nomen frequenter Sacræ & Litteræ pro voluntate usurpant. Ut enim à corde motuum corporis principium sumitur; ita voluntas reliquas omnes animæ vires moderatur, ac regit. Vocatur etiam à Sanctis Patribus cordis compunctio, qui libros de Contritione conscriptos, *De compunctione cordis* inscribere maluerunt. Etenim quemadmodum ferro tumida ulcera secantur, ut inclusum virus possit erumpere; ita corda quasi scalpello Contritionis adhibito inciduntur, ut peccati mortiferum virus queant ejicere. Quare & Scissio cordis à Joële Propheta appellata est: *d Convertimini, inquit, ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra.*

27. *Cur dolor de peccatis vocabulo Contritionis inclusus, maximus, & vehementissimus esse debeat.*

Summum verò, & maximum dolorem ex peccatis, quæ commissa sunt, suscipiendum esse, ita ut nullus major

a Psalm. 38. 2.

b Matth. 11. 21. Lucæ 10. 3. Genes. 37. 34. 3. Reg. 21. 27. 4. Reg. 6. 30. Judith. 4. 9. Joann. 3. 8.

Vide Alex. de Alex. 4. p. 9. memb. 1. 2.

Dolor aliunde proveniens non dicitur Contritio.

Eadem peccati detestatio aliis cordis Contritio dicitur. *a* Genes. 6. 3. Job 1. 5. Psalm. 3. 18. 5. Matth. 5. & 26. 6. & 15. & 18. Cordis compunctio. Chrys. in lib. de Compunctione cordis. Isid. de Summo bono lib. 2. cap. 12. Cordis scissio.

d Joel. 2. 12. 13.

Seraph. Doctor Bonaventura, in 4. dist. 16. art. 1. q. 1. & 2.

Prima ratio.
Ex August. in lib. 14.
Civit. c. 78. & 9.
Prima ratio.
a Joann. 4. 28.

b Deut. 6. 5.
Matth. 22. 37.
Marc. 12. 29.
Lucæ 10. 27.
c Joel. 2. 12.

Secunda ratio.
Arist. lib. 2. Priorum
c. 28.

d Matth. 10. 27.
Lucæ 14. 25.
e Matth. 16. 15.
Pondera ly sine mase,
quod actus elicitos,
non imperatos, secundum
illud Rom. 11.
Obscuro, &c.

Tertia ratio.
S. Bernardus lib. de Diligendo Deo circa mediu.
Dolor de peccatis non tantum debet esse maximum, sed etiam vehementissimus.
f Deut. 4. 29.
Sapient. 1. 13.
g Hierem. 29. 13.

Vera, & utilis Contritio etiam esse potest, si non tantum dolorem

excogitari possit, facile erit hisce rationibus demonstrare. Nam, cum perfecta Contritio sit charitatis actio a qua ab eo timore, qui filiorum est, proficiscitur, patet eundem charitatis, & Contritionis modum statuendum esse. At quoniam charitas, qua Deum diligimus, perfectissimus est amor; hinc fit, ut Contritio vehementissimum animi dolorem conjunctum habeat. Ut enim maximè diligendus est Deus, ita quæ nos à Deo alienant, maximè detestari debemus: in quo etiam illud observandum est, eodem loquendi genere charitatis, & Contritionis magnitudinem in Sacris litteris significari. De charitate dictum est, *b Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*: rursus, quod ad Contritionem pertinet, clamat Dominus per Prophetam, *c convertimini (1) ad me in toto corde vestro*.

Præterea, si uti Deus summum bonum est inter omnia, quæ diligenda sunt, ita etiam peccatum summum est malum inter omnia, quæ odisse homines debent; illud sequitur, ut quam ob causam Deum summè diligendum esse confitemur, ob eandem rursus peccati summum odium nos capiat necesse sit. Omnibus verò rebus Dei amorem anteponendum esse, ita ut ne vitæ quidem conservandæ causa peccare liceat, aperte nos docent illa Domini verba: *d Qui amat patrem, aut matrem ipsius quam me, non est me dignus, & e Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam*.

Sed illud etiam animadvertendum est, ut, quemadmodum, Sancto Bernardo teste nullus finis, & modus charitati præscribitur (*Modus enim, inquit ille, diligendi Deum est ipsum diligere sine modo*) ita peccati derestationi nullus modus definiatur.

Sic præterea non solum maxima, sed vehementissima, atque adeo perfecta, omnemque ignaviam, & socordiam excludat. Etenim in Deuteronomio scriptum est *f Cum quaesieris Dominum Deum tuum, invenies eum, si tamen toto corde quaesieris, & tota tribulatione anime tue, & apud Hieremiam, g Quæretis me, & invenietis, cum quaesieritis me in toto corde vestro: & inveniar à vobis, ait Dominus*.

28. *Contritio vera esse non desinit, etiamsi sensibilis dolor de peccatis non fuerit absolutus.*

Quamquam, si id minus consequi nobis liceat, ut perfecte sit, vera tamen, & efficax Contritio esse potest.

(1) *Ad me* deest in Edit. Rom. Venet. Lugdun. & Lovan. habetur autem in Patav. & apud Joalem.

test. Sæpè enim usuvenit, ut, quæ sensibus subjecta sunt, magis, quam spiritualia, nos afficiant. Quare nonnulli interdum majorem ex filiorum obitu, quam ex peccati turpitudine doloris sensum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum est, si lacrymæ doloris acerbiter non consequantur: quæ tamen in poenitentia summopere optandæ, & commendandæ sunt. Præclara est enim ea de re Sancti Augustini sententia: *Non sunt, inquit, in te Christianæ charitatis viscera, si luges corpus, à quo recessit anima; animam verò, à qua recessit Deus, non luges*. Atque hac spectant illa Salvatoris nostri verba, quæ supra allata sunt: *a Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro, & Sidonei factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere Poenitentiam egissent*. Tametsi ad eam rem comprobendam satis esse debent clarissima *b Ninivitarum, c Davidis, d Peccatricis, e Apostolorum Principis exempla, qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccatorum veniam impetrarunt*.

29. *Peccata capitalia singillatim in Contritione detestanda sunt.*

Maximè autem hortandi, & monendi sunt fideles, ut ad singula mortalia crimina proprium Contritionis dolorem adhibere studeant. Ita enim Ezechias Contritionem describit, cum ait: *f Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime meæ*. Etenim recogitare omnes annos est singillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoque scriptum legimus: *g Si impius egerit Poenitentiam ab omnibus peccatis suis, vita vivet*. Atque in hanc sententiam Sanctus Augustinus inquit, *Consideraret peccator qualitatem criminis in loco, in tempore, veritate, in persona*.

30. *Sufficit universè quandoque peccata sua detestari.*

Neque tamen hac in re desperent fideles de summa Dei bonitate, & clementia. Is enim cum nostræ salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis veniam interponit; sed peccatorem paterna charitate complectitur, simul atque ille se colligerit, & universè peccata sua detestatus, quæ deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se converterit. Ita enim nos per Prophetam jubet sperare, cum inquit, *h Impietas impii nocebit ei in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua*.

sentiamus de peccatis, quam de rebus externis stante scilicet nature immobilitate. Concil. Trid. Sess. 14. de Poenit. c. 4.
S. Aug. serm. 41. de Sanctis.

a Matth. 11. 21.

b Joann. 3. 5. 6. 7.
Matth. 12. 41.
Lucæ 11. 32.
c 2. Reg. 13.
Psalm. 50.
d Lucæ 7. 87. 38.
e Matth. 26. 27.

f Isai. 38. 15.

g Ezech. 18. 31.
Lib. de Vera & falsa Poenit. c. 14. & habetur de Poenit. dist. 5. cap. Consideret.

Non desperandum est de Dei bonitate, etiamsi absolutam peccatorum Contritionem non sentiamus.

h Ezech. 33. 12.

31. *Quæ ad veram Contritionem sint in primis necessaria.*

Primum facta est Pœnitentia, in qua de quibusdam peccatis tantum dolemus.

Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad veram Contritionem maximè sunt necessaria; de quibus fidelem populum accuratè oportebit docere, ut quisque intelligat, qua ratione comparare eam possit regulamque habeat qua dijudicet, quantum absit ab ejus virtutis perfectione. Primum enim necesse est peccata omnia, quæ admisisimus odisse, & dolere; ne, si quædam tantum doleamus, ficta, & simulata, neque salutaris Pœnitentia à nobis suscipiatur. Nam, ut à Sancto Jacobo Apostolo dictum est, *a Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.*

Alterum est, ut ipsa Contritio confitendi, & satisfaciendi voluntatem conjunctam habeat; de quibus postea suo loco agetur. Tertium est, ut pœnitens vitæ emendandæ certam, & stabilem cogitationem suscipiat. Hoc verò Propheta his verbis apertè nos docuit: *b Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia peccata mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita vivet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor: & paullo post: c Cum averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam, ipse animam suam vivificabit: ac paucis interjectis, d Convertimini, inquit, & agite Pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas: proicite à vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum, & spiritum novum. Idem etiam Christus Dominus e mulieri, quæ in adulterio deprehensa est præscripsit; *Vade, inquit, & iam amplius noli peccare.* Item Paralytico illi, quem ad Probaticam Piscinam curaverat, *f Ecce, ait, sanus factus es, iam noli peccare.**

32. *Dolorem præteritæ culpæ, & cavendæ in posterum propositum Contritioni necessarium esse, ostenditur.*

Sed natura quoque ipsa, & ratio (1) plenè ostendunt, duo illa ad Contritionem in primis esse necessaria, dolorem scilicet peccati admissi, & propositum, cautionemque, nequid hujusmodi in posterum committatur. Nam qui amico reconciliari velit, quem injuria aliqua affecerit, & doleat oportet, quod in eum injuriosus, & contumeliosus fuerit; & diligenter reliquo tempore provideat,

(1) Plene Edit. Pat. plenè.

a Jacob 2. 10.

Secundum Conc. Trid. Sess. 14. c. 4.

b Ezech. 18. 21. 22.

c Ibidem 27.

d Ibidem 30.

e Joann. 8. 11.

f Joann. 5. 14.

Tertium.

deat, ne qua in re amicitiam læssisse videatur. Quæ duo obedientiam adjunctam habeant, necesse est: hominem enim legi sive naturali, & divinæ, sive humanæ, quibus subjectus est, parere convenit. Quare, si quid pœnitens alteri per vim, aut per fraudem abstulit, restituat oportet: itemque alicujus aut commodi, aut officii compensatione illi satisfaciatur, cujus dignitatem, aut vitam disto, factove violavit. Tritum enim est omnium sermone, quod apud Sanctum Augustinum legitur, *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.*

33. *Indulgendum est aliis, si nobis volumus indulgeri.*

Neque verò inter cetera, quæ ad Confirmationem maximè pertinent, minus diligenter, necessariò curandum est, ut quicquid injuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur. Ita enim Dominus, & Salvator noster monet, atque denunciatur *a Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis delicta vestra: si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Hæc sunt, quæ fidelibus in Contritione observanda sunt: cetera, quæ ad hanc rem à Pastoribus colligi facile poterunt, efficient quidem, ut in suo genere Contritio sit magis perfecta, & absoluta; verum adeo necessaria existimanda non sunt, ut sine his veræ, & salutaris Pœnitentiæ ratio constare non possit.

34. *Quæ sit propria Contritionis vis, & utilitas.*

Sed quoniam non satis esse Pastoribus debet, si ea doceant, quæ ad salutem videntur pertinere, nisi etiam omni cura, & industria laborent, ut fideles ad eam ipsam rationem, quæ illis præscripta est vitam, actionesque suas dirigant; vehementer proderit Contritionis vim & utilitatem sæpius proponere. Nam, cum pleraque alia pieratis studia, *b* veluti beneficentia in pauperes, jejunia, preces, & alia id genus sancta & honesta opera, hominum culpa, à quibus proficiscuntur, à Deo interdum repudientur; ipsa certè Contritio nunquam illi grata, & accepta esse non potest. Nam inquit Propheta, *c Cor contritum, & humiliatum Deus non despiciet.*

Quin etiam statim ut eam mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem nobis à Deo tribui, alio loco ejusdem Prophetæ verba illa declarant, *d Dixi confitebor adversus me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Atque ejus rei figuram in e decem leprosis animadvertimus, qui à Salvatore nostro ad Sacerdotes missi, antequam ad illos pervenerint, à lepra liberati sunt. Ex quo licet cognosce, veræ Contritionis

S. Aug. Epist. 54. ad Macedon. & habetur 14. q. 6. c. 1. & in 6. de Reg. Juris, cap. Peccatorum. Quartum.

a Matth. 6. 15. & 18. 37. Marc. 11. 25. Ezech. 23. Lucae 11.

Prima utilitas est, quòd sit certissima peccatorum medicina. b Prov. 15. 3. Isai. 27. 50. 61. 8.

c Psalm. 50. 19.

Altera utilitas est, quòd sit facilis, expedita, & mox animæ agrotantis medicina. d Psalm. 31. 31. e Lucae 17. 14. Conc. Trid. sess. 14. c. 4.

tritionis, de qua supra dictum est, eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim à Domino impetremus.

35. *Qua ratione ad perfectionem Contritionis veniatur.*

Plurimum etiam valebit ad fidelium mentes excitandas, si Pastores rationem aliquam tradiderint, qua se quisque ad Contritionem exercere possit. Monere autem oportet, ut omnes conscientiam suam frequenter excutientes videant, num, quæ à Deo, sive Ecclesiasticis sanctionibus præcepta sunt, servaverit. Quod si quis alicujus sceleris reum se esse cognoverit, statim se ipsam accuset, suplexque à Domino veniam exposcat, spatium tum conatendi, tum satisfaciendi sibi dari postulet, in primisque divinæ gratiæ præsidio se adjuvari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, quæ admisisse vehementer pœnitet. Curandum erit præterea Pastoribus, ut in peccata summum fidelium odium concitetur; tum quia summa est illorum fœditas, & turpitudine; tum quia gravissima damna, & calamitates nobis afferunt. Nam à Dei benevolentiam, à quo maxima bona accepimus, longèque majora expectare, & consequi licebat, à nobis abalienat, & summorum dolorum cruciatibus perpetuo aliciendos sempiternæ morti nos addicit. Hactenus de Contritione: nunc ad Confessionem quæ est altera Pœnitentiæ pars, veniamus.

36. *Que sit Confessionis præstantia, quàmque fuerit ad Christianam salutem necessaria ejus institutio.*

Quantum vero curæ, & diligentiæ in ea explicanda ponere Pastores debeant, ex eo facillè intelligent, quod omnibus fere piis persuasum est, quicquid hoc tempore sanctitatis, pietatis, & religionis in Ecclesia summo Dei beneficio conservatum est, id magna ex parte Confessionis tribuendum esse: ut nulli mirandum sit, humani generis Hostem cum fidem Catholicam funditus evertere (1) cogitat, per ministros impietatis suæ, & satellites hanc veluti Christianæ virtutis arcem totis viribus oppugnare conatum esse. Primum itaque docendum est, Confessionis institutionem nobis summopere utilem, atque adeo necessariam fuisse. Ut enim hoc concedamus, Contritione peccata deleri, quis ignorat, illam adeo vehementem, acrem, & incensam esse oportere, ut doloris acerbas cum scelerum magnitudine æquari, conferri que possit? At quoniam pauci admodum ad hunc gradum per-

(1) *Cogitat* Edit. Pat. *cogitaret*, quod magis arridet.

Chrys. Homil. 1. in Psalms. 50.

a Psalm. 51. 7.
Eccles. 12. 7.
Sapient. 14. 9. alibi sepe.
De Confessionis Sacramentalis altera parte.

Confessionis præstantia primum colligitur ex eius necessitate ad salutem consequendam.

Trid. Synod. sess. 14. de Pœnit. c. 4. Quæ Contritio citra Confessionem peccata delent.

Vi Confessionis salutis consequendæ ratio efficiatur facilior.

pervenirent, fiebat etiam, ut à paucissimis hac via peccatorum venia speranda esset. Quare necesse fuit, ut clementissimus Dominus faciliore ratione communi hominum salutari coculeret. Quod quidem admirabili consilio efficit, a cum Claves regni cœlestis Ecclesiæ tradidit.

37. *Confessio Contritionem perficit.*

Etenim ex fidei Catholicæ doctrina omnibus credendum, & constanter affirmandum est, si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare constituat, etsi hujusmodi dolore non afficiatur: qui ad impetrandam veniam satis esse possit, ei tamen, cum peccata Sacerdoti rite confessus fuerit, vi Clavium scelera omnia remitti, ac condonari; ut merito à sanctissimis viris Patribus nostris celebratum sit, Ecclesiæ Clavibus aditum in cœlum aperiri. De quo nemini dubitare fas est, cum à Concilio Florentino decretum legamus, Pœnitentiæ effectum esse absolutionem à peccatis.

Verùm ex eo præterea licet cognoscere, quantam afferat Confessio utilitatem, quod iis, quorum est corrupta vitæ consuetudo, nihil tam prodesse ad mores emendandos experimur, quàm si interdum occultas animi sui cogitationes, facta, itaque omnia prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eos opera, & consilio juvare possit. Quare ad eandem rationem maximè salutare existimandum est iis, qui scelerum conscientia agitantur, ut Sacerdoti tanquam Christi Domini Vicario, cui perpetui sitentii severissima lex proposita est, animæ suæ morbos, & vulnera aperiant. Statim enim parata sibi medicamenta invenient, quæ non solum præsentis ægritudinis sanandæ, verùm ita præparandæ animæ cœlestem quandam vim habeant, ut deinceps facile futurum non sit in ejusdem morbi, & vitii genus recidere.

Neque verò illa Confessionis utilitas prætermittenda, quæ ad vitæ societatem, & conjunctionem magnopere pertinet. Constat enim, si Sacramentalem Confessionem è Christiana disciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis sceleribus futura esse, quæ postea, & alia etiam multo graviora homines peccati consuetudine depravati palàm committere non verebuntur. Etenim confitendi verecundia delinquendi cupiditati, & licentiæ tanquam frænos injicit, & improbitatem coercet. Sed jam Confessionis utilitate exposita, quæ sit ejus natura, & vis, Pastoribus tradendum erit.

38. *Confessionis Sacramentalis descriptio, & natura.*

Eam igitur definiunt esse peccatorum accusationem, quæ

a Matth. 16. 19. & 18. 18.
Joann. 20. 23. & 21. 15.
Aimb. in serm. 7. de Quadrag. & habetur de Pœnit. dist. 1. c. Ecc. nunc tempus. Aug. 1. 2. de Adulter. conjung. cap. 9. Chrys. lib. de Sacerd.

Fior. Conc. in Decr. Eugenii IV.

Secundo Confessionis excellentia inde colligitur, quod sit certissimum ad mores emendandos instrumentum. De Pœnit. dist. 6. c. Sacerdos, & de Pœnit. & remiss. cap. Omnibus utriusque sexus.

Tertio hinc intelligimus Confessionem utilitatem, quod vitæ humane societatem, publicamque honestatem conservet.

Quid sit Confessio, vide Alex. de Ales, 4. p. 9. 76. memb. 1. Scot. 4.

Sent. dist. 17. q. 1.
Peccata accusatorio ani-
mo in Confessione sunt
enumeranda.
a Proverb. 2. 14.
S. Chrys. Hom. 20. in
Genes.

Aug. serm. 8. de Verb.
Domini. in l. de Vera,
& falsa Pœnit. cap. 10.
Greg. Hom. 40. in Ev.
& l. 10. Moral. c. 15.

Conc. Trid. sess. 14. de
Pœnit. c. 5. & can.
6.

Alex. de Ales. 4. p.
q. 79. memb. 3. art. 2.
Matth. 9.

Matth. 18. 18.
c. Joann. 20. 22.

Aug. in l. 50. Hom.
hom. 49. habetur de
Pœnit. dist. 1. cap.
Agite.

d Joann. 11. 44.
S. Aug. lib. de Vera,
& falsa Pœnit. c. 10. &
serm. 8. de Verb. Do-
mini vide item in
Joann. tract. 29. &
tract. 49. & in Psalm.
101. conc. 1.

quæ ad Sacramenti genus pertinet; eo susceptam, ut veniam virtute Clavim impetremus. Rectè autem accusatio dicitur, quòd peccata ita commemoranda non sunt, quasi scelera nostra ostendamus, ut ii faciant, a qui lærantur, cùm malè fecerint; (1) aut animo enarranda, ut sit rem aliquam gestam oriosis auditoribus delectandi causa exponamus: verùm accusatorio animo ita enumeranda sunt, ut ea etiam in nobis vindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ causa peccata confiteamur; quoniam hoc iudicium longè dissimile est forensibus capitulum rerum quæstionibus, in quibus Confessioni pœna, & supplicium, non culpæ liberatio, & errati venia constituta est. In eandem ferè sententiam, quamvis aliis verbis, sanctissimi Patres videntur Confessionem definisse; veluti, cùm Sanctus Augustinus inquit: *Confessio est, per quam morbus latens spe veniæ aperitur;* & Sanctus Gregorius, *Confessio est peccatorum detestatio*: quarum utraque, quod in superiori definitione continetur, facilè ad eam referri poterit.

39. *Qua ex causa, & quando instituta sit à Christo Confessio.*

Sed jam, quòd omnium maximi faciendum est, docebunt Parochi, ac sine ulla dubitatione fidelibus tradent, hoc Sacramentum à Christo Domino, *h* qui benè omnia, & unius salutis nostræ causa fecit, ob ejus summam bonitatem, & misericordiam institutum esse. Apostolis enim post Resurrectionem in unum locum congregatis insufflavit, dicens: *c Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* (2) Cùm igitur Dominus potestatem retinendi, & remittendi peccata Sacerdotibus tribuerit, perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitutos fuisse. 40. *Ex quibus aliis Scripturæ locis Confessionem à Christo institutam esse colligatur.*

Atque idem significare visus est Dominus, cum Apostolis id negotii dedit, *d* ut Lazarum à mortuis excitatum à vinculis solverent, quibus constrictus erat. Nam Sanctus

(1) *Aut omnino enarranda, ut si &c.* Edit. Patav. & Lovan. nec omnino ita enarranda, quasi &c.

(2) *Cùm igitur &c.* Hæc conclusio deest in Edit. Patav. & quidem redundare videtur in Romana, Lugd. & Lovan. ut ex ipso contextu colligere licet: nam paulo post, ubi locum suum verè habet, eadem iisdem omnino verbis repetitur.

tus Aug. eum locum ita explanat: (1) *Ipsi*, inquit, *Sacerdotes plus iam possunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittunt: Dominus scilicet per ipsos Apostolos Lazarum, quem suscitaverat, obtulit Discipulis solvendum, ostendes potestatem solvendi esse concessam Sacerdotibus.* Quòd etiam pertinet, quòd iis, a qui à lepra in itinere curati sunt, præceperat, ut Sacerdotibus se ostenderent, illorumque iudicium subirent.

41. *Quando ex verbis Domini necessario Confessio Sacerdoti facienda colligatur, & quòd sint Iudices Apostolorum successores.*

Cùm igitur Dominus potestatem remittendi, & retinendi peccata Sacerdotibus tribuerit, perspicuum est, ipsos etiam ea de re *b* Iudices constitutos fuisse. At quoniam, ut Sancta Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qualibet re verum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis iustitiæ modus teneri non potest, nisi plana cognita, & perspecta causa fuerit, ex eo sequitur, ut pœnitentium Confessione sigillatim peccata omnia Sacerdotibus patefacienda sint. Hæc igitur Pastores docebunt, quæ a Sancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuò à Catholica Ecclesia tradita sunt. Si enim Sanctissimi Patres attentè legimus, nusquam non apertissima testimonia occurrent, quibus confirmetur, hoc Sacramentum à Christo Domino institutum esse, & Confessionis Sacramentalis legem, quam illi Exomologesin, & Exagoreusin Græco vocabulo appellant, tanquam Evangelicam accipiendam esse. Quòd si etiam veteris Testamenti figuras exquirimus, sine dubio ad peccatorum Confessionem videntur pertinere varia illa *d* Sacrificiorum genera, quæ ad expianda diversi generis peccata à Sacerdotibus fiebant.

42. *Quo fructu ad Sacramentalem Confessionem Ecclesia certas quasdam cæremonias adjunxerit.*

Sed quemadmodum Confessionem à Domino Salvatore institutam esse, fideles docendi sunt, ita etiam mo-

(1) *Ipsi Sacerdotes &c.* Hoc Augustini testimonium aliter legitur apud PP. Maur. quàm in Edit. Romana, Patav. & reliquis omnibus, obscuro planè sensu; scilicet, *Ipsi Sacerdotes plus iam possunt proficere, plus confitentibus parcere; quibus enim remittunt, remittit Deus: Lazarum enim de monumento iam suscitatum obtulit Dominus Discipulis solvendum; per hoc ostendens, potestatem solvendi concessam Sacerdotibus.*

Ee

a Lucæ 17. 14. 15.

b August. lib. 20. de Civit. Dei. c. 9. Greg. Hom. 26. in Eva. gel. Amb. l. 2. de Cain c. 4. & habetur de Pœnit. dist. 1. c. Verbum Dei. c. Conc. Trid. de Pœnit. sess. 14. cap. 5. can. 7.

De exomologesi scripserunt Clem. Rom. in epist. ad Jacob. Fratrem Domini, Cypr. de Lapsis, & in epist. 10. & 55. ad Corne ium Basil. q. 238. in Regul. brevioribus. Leo Pap. epist. 83. ad Theod.

d Sacrificia pro peccato figura fuerunt nostre Confessionis, quæ habentur. Levit. 4. per totum 5. 6. 7. 8. 9. 12. 15. & 10. & Num. 5. 6. 7. 8. c. 12. 14. 15. & pluribus aliis in locis. Hieron. epist. 30. in epist. Fabiolæ, & alii, quos supra citavimus sect. 16.

nere eos oportet, quosdam ritus, & solemnes ceremonias Ecclesie auctoritate additas esse, quae etsi ad Sacramenti rationem non spectant, ejus tamen dignitatem magis ante oculos pronunt, & confitentium animos pietate accensos ad Dei gratiam facilius consequendam praeparant. Cum enim aperto capite ad pedes Sacerdotis abjecti, demisso in terram vultu, supplices manus tendentes, aliaque hujusmodi Christianae humilitatis signa dantes, quae ad Sacramenti rationem necessaria non sunt, peccata confitemur, ex his perspicue intelligimus, tum in Sacramento caelestem vim agnoscendam, tum a nobis divinam misericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse.

43. *Salutem citra Confessionem recuperare non possunt, qui peccatis sunt obnoxii capitalibus.*

Jam vero nemo existimet, Confessionem à Domino quidem institutam, sed ita tamen, ut ejus usum necessarium esse non edixerit. Etenim sic statuunt fideles, oportere eum, qui mortali scelere premitur, Confessionis Sacramento ad spirituales vitam (1) revocari. Quod quidem pulcherrima translatione à Domino aperte significatum videmus, cum hujus Sacramenti administrandi potestatem a Clavem regni Caelorum appellavit. Ut enim (2) locum aliquem ingredi nemo potest sine ejus opera, cui claves commissae sunt; sic intelligamus, neminem in caelum admitti, nisi fores à Sacerdotibus, quorum fidei Claves Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus planè Clavium usus in Ecclesia esse videbitur; ac frustra is, cui Clavium potestas data est, quempiam caeli aditu prohibebit, si tamen alia via introitus patere queat. Hoc verò praeclare à Sancto Augustino cognitum est; cum inquit: *Nemo sibi dicat, occultè ago apud Dominum Pœnitentiam, novit Deus, qui mihi ignoscat, quid in corde ago. Ergo sine causa dictum, b Quaecumque solveritis in terra, soluta erunt in Caelo? ergo sine causa Claves. datæ sunt Ecclesiae Dei?* Atque in eandem sententiam Sanctus Ambrosius in libro de Pœnitentia scriptum reliquit, cum Novatianorum hæresim convelleret, qui soli Domino po-

(1) *Revocari*) Ita legendum esse, ut habet Edit. Pat. non *revocandum esse*, ut Rom. Venet. Lovan. & Lugdodet ipsa Latinae linguæ syntaxis; aut delenda vox *oportere*.

(2) *Locum aliquem ingredi*) Ed. Patav. *locum aliquem munitum, & sublimem ingredi.*

Hac etiam attingit, scs. 22. Trident. Synod. de Pœnit. c. 5. & can. 7.

Potestas ad solvendum cur clavium comparatur.

* Matth. 16. 19.

D. Aug. lib. 50. Hom. 40. & habetur de Pœnit. dist. 1. cap. Agite item in 4. Sentent. dist. 17. litt. A. b Matth. 18. s. Amb. lib. 1. de Pœnit. c. 2. Novatianorum hæresis.

potestatem peccata remittendi reservandam asserebant. *Ecquis Deum, inquit, magis veneratur, qui ne mandatis illius obtemperat, an qui resistit? Deus nobis jussit ejus ministris obtemperare, quibus cum pareamus, honorem soli Deo deferimus.*

44. *Quo ætatis, & anni tempore confitendum sit.*

Sed cum minimè dubitari possit, Confessionis legem ab ipso Domino latam, & constitutam esse; sequitur, ut videndum sit, quinam, quo ætatis, & anni tempore ei parere debeant. Primum itaque ex Lateranensis Concilii canone, cujus initium est, *Omnis utriusque sexus, perspicitur, neminem Confessionis lege adstrictum esse ante eam ætatem, qua rationis usum habere potest. Neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita est; sed illud universè statuendum videtur, ab eo tempore Confessionem puero indictam esse, cum inter bonum, & malum discernendi vim habet, in ejusque mentem dolus cadere potest. Nam cum ad id vitæ tempus quisque pervenerit, in quo de salute æterna deliberandum est, tum primum Sacerdoti peccata confiteri debet, cum aliter salutem sperare nemini liceat, qui scelerum conscientia premitur. Quo verò potissimum tempore confiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, Sancta Ecclesia decrevit. Jubet enim semel saltem quotannis fideles omnes peccata sua confiteri.*

45. *Quoties Christiani hoc beneficio uti debeant.*

Verum si, quid salutis nostræ ratio postulet, consideremus, profectò quoties vel mortis periculum imminet, vel aliquam rem tractare aggredimur, cujus tractatio homini peccatis contaminato non conveniat (veluti cum Sacramenta administramus, aut percipimus) toties Confessio prætermittenda non est. Atque idem omnino servare oportet, cum veremur, nec nos alicujus culpæ, quam admitterimus, oblivio capiat. Neque enim peccata confiteri possumus, quæ non meminimus; neque peccatorum veniam à Domino impetramus, nisi ea Pœnitentiæ Sacramentum per Confessionem deleat.

46. *Omnia peccata sigillatim in Confessione aperienda.*

Sed quoniam multa in Confessione observanda sunt, quorum alia ad Sacramenti naturam pertinent, alia non ita necessaria sunt; de his accuratè agendum erit. Neque enim desunt libelli, & commentarii, ex quibus facile est horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in Confessione curandum esse, ut integra, & absoluta sit. Etenim omnia mortalia peccata Sacerdoti aperire oportet. Nam venialia, quæ nos

Trid. Synod. de Pœnit. c. 58. & can. 8. Levit. 16. & 23. Later. Conc. c. 21. & de Pœnit. & remiss. Omnis utriusque sexus. Scot. in 4. dist. 17. q. 1. litt. K.

Mortuus in primi necessitas est Confessio

De Conditionibus & circumstantiis ad Confessionem requisitis. Primum esse debet integrum. Trid. Synod. scs. 14. Pœnit. c. 5. & cap. 7. Peccata venialia qua ratione dimittantur, vide D. Aug. in Enchir. cap. 7. citat. de Pœnit. dist. 3. de Quotidianis, & in Concil. Tolet. IV. cap. 9.

à Dei gratia non divellant, & in quæ frequentius labimur, tametsi rectè, atque utiliter, quod piorum usus demonstra, confitemur, tamen sine culpa prætermitti, multisque aliis rationibus expiari possunt: at mortifera peccata, ut jam diximus, singula enumeranda sunt, quamvis etiam occultissimè lateant, & ejus generis sint, quæ duobus tantum extremis Decalogi capitibus interduntur. Sæpe enim evenit, ut ea (1) gravius animam vulnerent, quam illa, quæ apertè, ac palam peccare homines solent. Ita verò à Sancta Tridentina Synodo definitum, atque à Catholica Ecclesia semper traditum est, quemadmodum Sanctorum Patrum testimonia declarant. Est enim apud Sanctum Ambrosium in hunc modum: *Non potest quis iustificari à peccato, nisi confesus fuerit peccatum.* Sanctus etiam Hieronymus (2) in Ecclesiaste idem planè conïrmat: ait enim, *Si quem serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit, si tacuerit, & Pœnitentiam non egerit, nec valens suam fratri, aut magistro voluerit confiteri, Magister, qui linguam habet ad curandum, ei prodesse non poterit.* Præterea Sanctus Cyprianus in sermone de lapsis apertissimè hoc docet his verbis: *Quamvis nullo sacrificii, aut libelli facinore constricti sint, quoniam tamen de eo cogitaverunt, id ipsum apud Sacerdotes Dei (3) dolenter confiteantur.* Denique hæc omnium Ecclesiarum Doctorum communis vox est, atque sententia.

47. Peccatorum circumstantiæ, dum quis confitetur, sunt patefaciendæ.

Sed in Confessione summa illa cura, & diligentia adhibenda est, quam in rebus gravissimis ponere solemus; omneque studium ita eo conferendum, ut sanemus animæ vulnera, & peccati radices evellamus. Neque verò, solum peccata gravia narrando explicare oportet, verum etiam illa, quæ unumquodque peccatum circumstant, & pravitatem valde augent, vel minuunt.

Quæ-

(1) *Gravius animam vulnerent, quam illa*) Ed. Pat. *gravius animam vulnerent, quæ occultè admittuntur, quàm illa &c.*

(2) *In Ecclesiaste*) vel potiùs *in Ecclesiastem*, ut habet Ed. Patav. & Lovan.

(3) *Dolenter confiteantur*) Ed. Patav. *Dolenter, & simpliciter confitentes exomologesim conscientie faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet, & modicis vulneribus exquirunt*, ut est apud ipsum S. Cypr.

O multa, & singula peccata necessario comitentia docet.

S. Amb. lib. de Parad. c. 14. & l. 2. de Pœnit. c. 7. Hier. super illud cap. 10. Eccles. Si mordeat serpens, &c.

Lib. 11. de Lapsis circa sinom. Greg. hom. 20. super Ezech.

Synod. Trid. de Pœnit. sess. 14. c. 5. & can. 7. Aug. de Vera, & falsa Pœnit. cap. 14. & de Pœnit. dist. 5. c. Consideret.

Quædam enim circumstantiæ adeo graves sunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum constet: quare hæc omnia semper confiteri oportet. Si quis enim hominem (1) interemerit, explicandum est, utrum ille sacris initiatus, an profanus fuerit: itemque si cum muliere concubuit, Matrimonii ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicujus voti sponsione Deo consecrata, aperiatur necesse est. Hæc enim diversa peccatorum genera constituunt; ita ut primum quidem simplex fornicatio, alterum adulterium, tertium incestus, quartum sacrilegium à divinarum recum Doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum est. Verum si quis aureum nummum furetur, leviùs omnino peccat, quam qui centum, vel ducentos, vel ingentem aliquam aurum vim, præsertim verò, qui sacram pecuniam abstulit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tempus pertinet: quorum exempla notiora sunt ex multorum libris, quam ut à nobis commemorentur. Hæc igitur, ut diximus, enumeranda sunt: quæ verò pravitatem rei magnopere non augent, sine crimine omitti possunt.

48. *Confessio, in qua sponte aliquid gravius reticetur, iteranda est.*

Sed ad confessionem adeo necessarium est, ut, quod antea diximus, integra, & absoluta sit, ut si quis dedita opera, alia quidem ex iis, quæ explicari debent, prætermittat, alia verò tantummodo confiteatur, non solum ex ea Confessione is commodum nullum consequatur, sed etiam novo scelere se obstringat. Neque ejusmodi peccatorum enumeratio Confessionis nomine, in qua Sacramenti ratio inest, appellanda est: quin potiùs Pœnitenti Confessionem repetere est necesse, & seque ipsum illius peccati reum facere, quod Sacramenti sanctitatem simulatione Confessionis violaverit.

49. *Confessio, in qua per oblivionem, vel incuriam leve aliquid omissum est, non iteranda.*

At verò, si alia de causa Confessione aliquid defuisse videatur, vel quia pœnitens nonnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conscientie suæ latebras non ita accuratè perquisierit, cum tamen illud in animo haberet, ut integrè peccata omnia confiteretur, nihil ei opus erit Confessionem iterare: satis autem habebit, si quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea Sacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animad-

Alex. de Ales, 4. Part. q. 77. memb. 3.

Vide D. Thom. in 2. 2. q. 154. art. 1.

De Circumstantia temporis, vide sect. 29. in fine. Scot. 4. dist. 17. q. 1. lit. N. Circumstantie non gravantes possunt reticeri.

Confessio in qua aliquid sponte reticetur, quam sit noxia. Trid. Synod. sess. 14. de Pœnit. cap. 5.

(1) *Interemerit*) Edit. Patav. *interemit*.

2. reg. III. de Vera, & Falsa Pœnit. cap. 10. & habetur de Pœnit. dist. 2. cap. Quem pœnitet. Confessarius iudicis, & medici personam sustinet. Trid. Synod. sess. 14. de Pœnit. Cap. 9. can. 9. S. Basil. in Reg. brev. q. 229. & Conc. Later. cap. 27. & de Pœnit. & remiss. cap. Omnis utriusque. Quilibet Confessarius diligendus.

cramenti minister tum scientia, & eruditione, tum prudentia præditus sit; iudicis enim, & medici simul personam gerit. Ac, quod ad primum attinet, satis constat, non vulgarem scientiam necessariam esse, qua & peccata investigare, & ex variis peccatorum generibus, quæ gravia, quæ levia sint, pro cuiusque hominis ordine, & genere judicare possit. Ut autem medicus est, summa quoque prudentia indiget. Etenim diligenter providendum est, ut ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animam sanandam, & in posterum contra morbi vim muniendam aptiora esse videantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuius maximo studio curandum esse, ut eum sibi Sacerdotem deligat, quem vitæ integritas, doctrina, prudens iudicium commendat; qui & quantum in eo officio, cui præest, ponderis, & momenti sit, & quæ cuique sceleri poena conveniat, & qui vel solvendi, vel ligandi sint optimè noverit.

57. Numquam quæ inter confitendum sunt audita, verbo, aut signo patefacere licet.

Sed quoniam nemo est, qui non vehementer cupiat scelera, & turpitudinem suam occultari, monendi sunt fideles, nihil esse, quod timeant, ne ea, quæ ipsi Confessione patefecerint, à Sacerdote ulli unquam indicentur, neve aliquid ex ea periculi genus sibi ullo tempore creari possit. Sacræ enim sanctiones gravissimè in eos Sacerdotes animadverti voluerunt, qui peccata omnia, quæ aliquis eis confessus fuerit, perpetuo, & religioso silentio compressa non tenuerint. Quare in Concilio Lateranensi Magno ita legimus: *Caveat omnino Sacerdos, ne verbo, vel signo, vel alio quovis modo prodat aliquatenus peccatorem.*

58. Quæ sint præcipuè observanda Sacerdoti aliorum Confessiones excipienti.

Sed jam ordo rerum postulat, cum de ministro dictum sit, ut quædam præcipua capita explicentur, quæ ad Confessionis usum, & tractationem non parum sunt accommodata. (1) Magna enim fidelium pars, quibus vulgo nihil longius videri solet, quam ut dies illi, qui Ecclesiastica lege Confessioni præfiniti, effluant, tantum

(1) Magna enim fidelium pars, quibus vulgo nihil longius videri solet, quam ut dies illi effluant, tantum absunt à Christiana perfectione &c.) Ed. Pat. Magna enim fidelium pars est, quibus vulgo nihil longius videri solet, quam ut dies illi...effluant: tantum absunt &c.

De his, quæ ad Confessionis usum per Sacerdotem circa pœnitentiam sunt observanda.

Confessarii quanti debuit esse taciturnitas. Scot. in 4. dist. 21. q. 2. de Pœnit. dist. 6. cap. Sacerdos, & de Pœnit. & remiss. cap. Omnis, ex Conc. Later. c. 21.

tum absunt à Christiana perfectione, ut vix peccatorum suorum meminerint, quæ Sacerdoti patefacienda essent; nam cætera diligenter curent, quæ ad divinam gratiam conciliandam vim habere maximam perspicuum est. Quare cum illorum saluti omni studio succurrendum sit, hoc primum Sacerdotes in pœnitente diligenter observabunt, si veram peccatorum suorum Contritionem habeat, certumque illi sit, ac deliberatum in posterum à peccatis abstinere. Quod si ita animo affectum esse animadvertent; moneant, & vehementer hortentur ut pro tanto, & tam singulari beneficio maximas gratias Deo agat, ab eoque cœlestis gratiæ præsidium petere nunquam desinat, quo munitus ac tectus facile poterit pravis cupiditatis resistere, ac repugnare.

Docendus est etiam, ut nullum patiatur esse diem, quin aliquid de passionis Domini nostri mysteriis meditetur, ad eumque imitandum & summa charitate amandum ipse se excitet, atque inflammet. Hac enim meditatione assequetur, ut ab omnibus Demonis tentationibus in dies se tutiorem esse sentiat. Neque enim ulla alia est causa, cur tam citò, vel leviter ab hoste impugnati, animo, & viribus succumbamus, quam quòd ex cœlestium rerum meditatione divini amoris ignem concipere non studemus, quo mens recreari, atque erigi possit. Sin autem Sacerdos intellexerit, eum, qui velit confiteri, adeo peccata sua non dolere, ut verè contritus dicendus sit, conetur magno Contritionis desiderio eum afficere, ut deinde hujus præclari doni cupiditate incensus illud à Dei misericordia petere, & efflagitare in animum inducat.

59. Quomodo se gerere debeat Confessarius erga eos, qui sua peccata excusant.

In primis autem reprimenda est quorundam superbia, qui scelera sua excusatione aliqua vel defendere, vel minora facere nituntur. Nam exempli causa, cum aliquis fateatur, se ira vehementius commotum fuisse, statim hujus perturbationis causam in alium confert, à quo prius sibi injuriam factam esse queritur. Monendus itaque est, hoc elati animi, & hominis peccati sui magnitudinem vel despicientis, vel planè ignorantis signum esse, tum verò ejusmodi excusationis genus ad augendum potius, quam minuendum peccatum pertinere. Nam qui ita factum suum probare contendit, hoc videtur profiteri, se tunc patientia usurum esse, cum à nemine injuria lædatur: quo quidem nihil homine Christiano indignius esse potest. Etenim cum illius vicem dolere ma-

Psalm. 38.

Monendus est conscientis, peccata sua ut non excuset. Psalm. 140.

ximè debuerit, qui injuriam fecit, tamen non peccati pravitare commovetur, sed fratri irascitur, ac, cum ei præclara occasio oblata fuerit, ut Deum patientia colere, & fratrem mansuetudine sua corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam convertit.

60. *Quomodo his consulat Confessarius, qui peccata sua confiteri erubescunt, vel imparati eum adeunt.*

Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui stulta quadam verecundia impediti (1) peccata confiteri non audent. Iis igitur hortando animos addere oportet, monendique sunt, nihil esse, quod vitia sua aperire vereantur, nullique mirum videri debere, si intelligat homines peccare; qui quidem communis est omnium morbus, & in humanam imbecillitatem propriè cadit.

Alii sunt, qui vel quòd rarò (2) peccata confiteri solent, vel quòd nullam curam, & cogitationem in per- vestigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa Con- fessione expedire, nec unde ejus officii initium ducendum sit, satis sciunt. Quos certè acrius objurgare opus est, atque in primis docere, priusquam ad Sacerdotem aliquis adeat, omni studio curandum esse, ut peccatorum suorum Con- tritione commoveatur; id verò præstari nullo modo posse, nisi ea reminiscendo sigillatim recognoscere studeat. Quare, si Sacerdos hujusmodi homines prorsus imparatos esse cognoverit, humanissimis verbis à se dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod spatium sumant ac deinde revertantur. Quòd si fortè affirmaverint, se in eam rem omne studium, & diligentiam suam contulisse, quoniam Sacerdoti maximè verendum est, ne semel dimissi amplius non redeant, audiendi erunt; præsertim verò si emendandæ vitæ studium aliquod præ se ferant, adduc- que possint, ut negligentiam suam accusent, quam se alio tempore diligenti, & accurata meditatione compen- saturos promittant. In quo tamen magna cautio adhibenda est: si enim, audita Confessione, judicaverit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, nec in detestandis dolorem penitenti omnino defuisse, absolvi poterit; sin autem utrumque in eo desiderari animadverberit, auctor illi, & suasor erit, ut majorem curam, quod antea dictum est, in excutiendâ conscientia adhibeat; hominem- que, ut blandissimè poterit, tractatum dimittet.

61.

(1) Peccata confiteri Edit. Pat. peccata sua confiteri.
(2) Peccata confiteri Edit. Pat. peccata sua confiteri.

61. *Pudori quorundam quomodo consulendum.*

Sed quoniam interdum contingit, ut mulieres alicujus sceleris in priori Confessione oblitæ iterum ad Sa- cerdotem non audeant redire, quòd vereantur, ne vel in suspicionem magnæ improbitatis populo veniant, vel singularis religionis laudem quærere existimentur, sæpe tum publicè, tum privatim docendum est, neminem tanta memoria esse, qui omnia sua facta, dicta, & cogita- ta meminisse, queat: quapropter fideles nulla re deter- rendos esse, quominus ad Sacerdotem revertantur, si in memoriam alicujus criminis redierint, quod antea fue- rit prætermissum. Hæc igitur, atque alia hujus generis multa in Confessione à Sacerdotibus observanda erant. Nunc ad tertiam Pœnitentiæ partem, quæ satisfactio appellatur, veniendum est.

62. *Quid in genere, quidque in materia Confessionis signi- ficet Satisfactio.*

Primum itaque Satisfactionis nomen, & vis expo- nenda est. Hinc enim Catholicæ Ecclesiæ hostes amplam occasionem dissidii, & discordiæ cum maxima Christiani populi perniciæ arripuerunt. Est autem Satis- factio rei debitæ integra solutio. Nam quod satis est, ei nihil videtur deesse. Quare, cum de gratiæ reconcilia- tione loquimur, idem satisfacere significat, quod alteri tantum præstare, quantum irato animo ad ulciscen- dam injuriam satis esse possit: atque ita Satisfactio nihil aliud est, quàm injuriæ alteri illatæ compensatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, Satisfactionis no- men divinarum rerum Doctores ad declarandum eam compensationem usurparunt, cum homo pro peccatis com- missis Deo aliquid persolvit.

63. *Quot sint gradus eius Satisfactionis, quæ compensatio- nem aliquam peccati includit.*

Quo in genere quoniam multi gradus esse possunt, hinc fit, ut Satisfactio variè accipiat. Ac prima quidem, & præstantissima illa est, qua, pro scelerum nostrorum ratione, etiamsi Deus summo jure nobiscum velit agere, quicquid à nobis debeat, cumulatè persolutum est: hæc verò ejusmodi esse dicitur, quæ nobis Deum propi- tium, & placatum reddidit: eamque uni Christo Do- mino acceptam ferimus, qui in Cruce, pretio pro pec- catis nostris soluto, plenissimè Deo satisfecit. Neque enim ulla res creatâ tantè esse potuit; quæ nos tam gravi de- bito liberaret: atque, ut Sanctus Joannes testatur, a Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Hæc igitur plena, &

Quid Satisfactio, ut ad Pœnitentiam pertinet. Vide caput Satisfactio de Pœnit. dist. 3. & Doct. in illud, & D. Thom. in 4. dist. 15. q. 2. art. 1. q. 1.

Satisfactionis spiri- tualis varii gradus, & multiplex acceptio Vi- de D. Thom. in 2. 14. q. 30. art. 3.

1. Joann. 2. 2. vi- de item Joann. 1. 29. Ephes. 1. & 5. Heb. 11. 12. 13.

cumulata est Satisfactio, scelerum omnium rationi, quæ in hoc sæculo commissa sunt, pariter, æqualiterque respondens: cujus pondere hominum actiones apud Deum plurimum valet, ac sine eo nulla prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque huc Davidis verba videntur expectare, qui postquam secum ipse reputans illud protulisset, *a Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* nihil præter hanc Satisfactionem, quam Calicis nomine expressit, dignum tot, tantisque beneficii invenire potuit: quare subiecit, *b Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.*

(i) Alterum Satisfactionis genus, quæ & Canonica appellatur, & certò temporis spatio definita perficitur. Quare antiquissimæ Ecclesiæ usu receptum est, ut, cum poenitentes à peccatis solvantur, poena aliqua eis irrogetur, cujus poenæ solutio Satisfactio vocari consuevit.

Eodem vero nomine quodlibet etiam poenæ genus significatur, quam pro peccatis, non quidem à Sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam, atque à nobis ipsis repetitam sustinemus.

64. *Quid sit hæc satisfactio, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ pertinet.*

Verùm hæc ad Pœnitentiã, ut Sacramentum est, minime pertinet, sed illa tantum Sacramenti pars censenda est, quam diximus ex præcepto Sacerdotis Deo pro peccatis dependi, hoc adjuncto, ut statutum cum animo, & deliberatum habeamus peccata in posterum omni studio vitare. Ita enim *c* nonnulli definiunt, *Satisfacere est Deo debitum honorem impendere.* Quod autem nemo debitum honorem Deo possit tribuere, nisi qui peccata omnino vitare constituat, satis apparet: *d Et Satisfacere est causas peccatorum excidere, & eorum suggestioni aditum non indulgere.* In quam sententiam alii senserunt, Satisfactionem esse purgationem, qua eluitur, quicquid sordium propter peccati maculam in anima resedit, atque à poenis tempore definitis, quibus tenebatur, absolvimur. Quæ cum ita sint, facile erit fidelibus persuadere, quam necessarium sit, ut Pœnitentes in hoc Satisfactionis studio se exercent.

65. *Non semper cum remissione poenæ æternæ, quæ conquitur condonationem culpæ poena temporalis remittitur.*

Docendi enim sunt, duo esse, quæ peccatum con-

(i) *Alterum satisfactionis genus, quæ &c.* Edit. Patav. multo rectus; *Alterum satisfactionis genus est ea, quæ &c.*

a Psalm. 115. 12.

b Ibidem 13.

Trid. Synod. sess. 14. de Pœnit. c. 8. & 9. & can. 13.

c Anselm. lib. 1. Cur Deus homo, c. 11.

d D. Aug. de Eccl. Dom. c. 54. & habetur de Pœnit. dist. 3. c. sequuntur.

Varia referuntur cum remissione culpæ semper

sequuntur, maculam, & poenam. Ac quamvis semper culpa dimissa, simul etiam mortis æternæ supplicium apud Inferos constitutum condonetur; tamen non semper contingit, quemadmodum à Tridentina synodo declaratum est, ut Dominus peccatorum reliquias, & poenam certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat. Cujus rei perspicua sunt exempla in Sacris litteris, *a* Genesis tertio capite, *b* Num. xij. & xx. & *c* aliis permultis locis. Sed illud Davidis clarissimum, & maxime illustre intuemur, cui etsi Natham dixerat, *d Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris*, is tamen gravissimas poenas ultro subiit, Dei misericordiam his verbis dies, noctesque implorans: *e Amplius lava me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper.* Quibus verbis illud petatum est à Domino, ut non solum crimen, sed poenam etiam criminis debitam condonaret, atque à peccati reliquiis purgatum in pristinum doceris, & integritatis statum restitueret. Atque hæc cum summis precibus petere, cum tamen Dominus factum filii ex adulterio suscepti, *g* tum Absalonis, quem unice diligebat, defectione, & *h* morte multavit, aliisque poenis, & calamitatibus affecit, quas illi antea intenterat. In Exodo etiam, *i* etsi Dominus Moyses precibus exoratus populo Idolatræ pepererat, tamen minatus est, se tanti flagitii graves poenas repetiturum esse: ipseque Moyses testatus est, fore, ut illud Dominus severissime in tertiam, & quartam usque generationem ukisceretur. Hæc verò à Sanctis Patribus in Ecclesia Catholica semper tradita esse, ipsorum auctoritate apertissime comprobatur.

66. *Quare non tantum indulgeat Deus homini per Sacramentum Pœnitentiæ, quantum per Baptismum.*

Verùm qua de causa factum sit, ut poena omnis Pœnitentiæ Sacramento æquæ, ac Baptismo non condonetur, præclare à Sancta Tridentina Synodo explicatum est his verbis: *Divinæ iustitiæ ratio exigere videtur, ut aliter à Deo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter verò, qui semel à peccati, & Demonis servitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono, k scientes templum Dei violare, l & Spiritum sanctum contristare non formidaverint.*

Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla Satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta peccata leviora putantes, *m* veluti injuri, & contumeliosi Spiritui Sancto in graviora labamur, *n* thesaurizantes nobis iram

per remittitur, temporalis non item. Trid. Synod. sess. 14. de Pœnit. c. 8. can. 12. & 15.

a Genes. 3. 17.
b Num. 12. 20.
c Exod. 32. 52.
Psalm. 53. 3.
d 2. Reg. 12. 13.
e Thom. 3. p. 9. 86.
act. 4. & 5.

f Psalm. 50. 4. 5.

g 2. Reg. 17. 25. 28.
h 2. Reg. 18. 15.
i 2. Reg. 12. 14.

j Exod. 32. 31. & 32.
Amb. lib. 1. de Pœnit. c. 16. & 2. c. 5.

Pluribus de causis omnis poena Sacramento Pœnitentiæ, ut in Baptismo, non remittitur. Trid. Synod. eadem sess. 14. c. 8. Prima ratio.

k 1. Cor. 3. 17.
l Ephes. 4. 30.

Secunda ratio.

m Heb. 10. 29.
n Rom. 2. 5.

230 CATECH. AD PAR. PARS II.
iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere à peccato revocant, & quasi fræno quodam coercent hæ satisfactoriæ poenæ, cautioresque, & vigilantiores in posterum poenitentes efficiunt.

Tertia ratio.

Psalm. 50. 19.
S. Aug. Eucliac. c. 65.
& habetur de Poenit.
dist. 1. cap. In ac-
tione, & Magist. in
4. Sent. dist. 20.

Accedit, ut tanquam testificationes quædam sint doloris, quem ex commissis peccatis capimus: qua ratione Ecclesiæ fit satis, quæ nostris sceleribus graviter offensa est. Nam, ut Sanctus Augustinus ait, *Cor contritum, & humiliatum Deus non spernit. Verum, quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel alia quæcumque signa procedit, rectè ab iis, qui Ecclesiæ præsumt, tempora Poenitentiae constituentur, ut Ecclesiæ, in qua peccata ipsa remittuntur, satisfiat.*

Quarta ratio.

Publica crimini pu-
blice expiari olim mos
fuit. Vide Aug. lib.
5. de Civ. cap. 26. &
de Vera, & falsa Po-
nit. cap. 11.

67. *Quomodo ex poenis nobis infligis alii iuventur.*
Præterea Poenitentiae nostræ exempla alios docent, quomodo ipsi vitam instituere, & pietatem sequi debeant. Cum enim poenas nobis pro peccatis irrogatas ceteri homines intuentur, & summam cautionem sibi in omni vita adhibendam, & mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientissimè illud ab Ecclesia obser-
vatum est, ut cum ab aliquo publicè flagitium commissum esset, publica etiam Poenitentia ei indiceretur, ut ceteri timore perterriti deinceps peccata diligentius vitarent: quod etiam in occultis criminibus, quæ graviora essent, interdum fieri solitum erat. Sed ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut qui ea commisserant, antequam publicam Poenitentiam suscepissent, non absolventur. Interim verò Pastores pro illorum salute Deum rogabant, atque, ut ipsi etiam Poenitentes idem facerent, eos hortari non desinebat. Quo in genere summa fuit Sancti Ambrosii cura, & sollicitudo, cujus lacrymis fertur, quàm plurimos, qui duro animo ad Poenitentiam Sacramentum accesserant, ita emollosos esse, ut veræ contritionis dolorem conceperint. Verum postea tantum de veteris disciplinae severitate remissum est, atque ita charitas refrinxit, ut jam plerique ex fidelibus ad peccatorum veniam impetrandam nullum intimum animi dolorem, atque gemitum cordis necessarium putent, sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tantum dolentis habeant.

D. Amb. lib. 1. de
Unica Poenit. c. 10.
quod habetur de Po-
nit. dist. 3. cap. Re-
pentuntur.

Quinta ratio.
a Hob. 2. 18.

68. *Per Poenitentiam Christo assimilamur.*
Deinde verò huiusmodi poenarum perpessione consequimur, ut capitis nostri Jesu Christi, a quo passus est ipse, & tentatus, similitudinem, & imaginem geramus. *Nihil enim tam deforme videri potest, ut à Sancto*

Ber-

DE SATISFACTIONE.

231

Bernardo dictum est, *quam sub spinoso capite delicatum esse membrum.* Nam teste Apostolo, *a coheredes autem Christi sumus, si tamen compatimur; & quod alio loco scripsit, b si commortui, & convivemus; si sustinebimus, & conregnabimus.*

69. *Quomodo post Dei misericordiam in peccata justitiæ etiam locus sit.*

Divus etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ, & plagam: ac turpitudinem quidem ipsam Dei misericordia tolli; verum sanandis peccatorum plagis valde necessariam esse eam curam, quæ in remedio Poenitentiae adhibetur. Quemadmodum enim, sanato vulnere, cicatrices quædam remanent, quæ & ipsæ curandæ sunt: ita in anima, culpa condonata supersunt reliquiæ peccatorum purgandæ. Idem planè D. Chrysostomi sententia confirmat, cum ait, *Non satis est sagittam à corpore extrahi, sed plaga quoque à sagitta infligita sananda est: sic etiam in anima post acceptam peccati veniam Poenitentia curanda est plaga relicta.* Frequentissimè enim à Sancto Augustino docemur, duo hæc in Poenitentia animadvertenda esse, Dei misericordiam, & justitiam; misericordiam, qua peccata, & poenas æternas (1) illis debitas condonat; justitiam, quæ poenis temporis definitis hominem punit.

70. *Per Poenitentiam poenas à Deo nobis preparatas effugimus.*

Postremò Poenitentiae poena à nobis suscepta Dei animadversionem, suppliciaque in nos constituta antevertit. Ita enim docet Apostolus, cum ait, *c Si nosmetipsos dijudicavimus, non atique judicemur. Dum judicamur autem, à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Quæ cum fidelibus explicata fuerit, vix fieri poterit, quin inus ad Poenitentiae opera maximè excitentur. 71. *Unde nostra opera sint tum meritoria, tum etiam satisfactoria.*

Ejus autem quanta vis sit, ex eo colligitur, quòd tota à Christi Domini passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur: alterum est, ut immortalis gloriæ præmia mereamur, ita ut d calix etiam, aquæ frigidæ, quam in ejus nomine dederimus, mercede non careat: alterum, ut pro peccatis nostris satisfaciamus.

72.

(1) *illis dubitas* sic Ed. Pat. non *illi debitas*, ut pereram in Rom. & Ven. antiq.

D. Bernard. serm. 5.
de omnibus Sanctis.
a Rom. 8. 17.

b 2. Tim. 2. 11. 12.

D. Bernard. in serm.
de Cena Domini.
Vide item D. Thom.
in 3. P. q. 86. art. 4.
& 5.

D. Chrysost. Hom.
80. ad Pop. Antioch.

S. August in Psalm.
50. super illud. Ec-
ce enim veritatem.
Scot. 4. dist. 14. q.
4. litt. I.

Duo in Poenit ani-
madvertenda.
c 1. Cor. 11. 31. 32.

Passionis Christi me-
rito opera nostra sunt
meritoria, & satisfac-
toria.

Trid. Synod. sess. 14.
de Poenit. c. 8. can.
13. 14. & sess. 6. de
Justific. c. 16.

d Matth. 10. 42.
Marc. 10. 40.

Merita Sanctorum
quomodo etiam aliis
pro sint. Conc. Trid.
sess. 14. c. 8. Greg.
in c. 9. lib. 1. Reg.
brev. 9. 12.

72. Christi satisfactionem, & meritum nostra Satisfactio non obscurat.

Neque verò id perfectissimam, & cumulatissimam Christi Domini Satisfactionem obscurat, sed illud potius contra evenit, ut multo clariorem, & illustriorem reddat. Eo enim copiosior Christi gratia videntur esse, quòd non solum ea nobiscum communicantur, quæ ipse solus, sed illa etiam, quæ, tanquam caput in membra, suis sanctis & justis hominibus promeruit, ac persolvit. Qua ratione fieri perspicuum est, ut justæ, & honestæ piorum actiones tantum ponderis, & dignitatis habeant: Christus enim Dominus, tanquam *a* caput in membra, & *b* vitis in palmites, gratiam suam in eos, qui sibi per charitatem conjuncti sunt, continentur (1) diffundit. Quæ quidem *c* gratia bona opera nostra semper antecedit, committitur, & consequitur, & sine qua mereri, (2) & satisfacere Deo nullo modo possumus. Atque ita fit, ut justis nihil deesse videatur, cum operibus, quæ Dei virtute efficiunt, & divinæ legi pro humana, mortaliq; conditione satisfacere, & vitam æternam, quam scilicet, si Dei gratia ornati è *d* vita decesserint, consequentur, mereri possint. Nota est enim illa Salvatoris vox: *e* Omnis, qui bibit ex aqua hac, aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum; sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salutis in vitam æternam.

73. Ad hoc, ut opus aliquod veram vim satisfaciendi habeat, quæ sint potissimum necessaria.

Sed duo præcipuè in Satisfactione requirantur: primum est, ut is, qui satisfacit, justus sit, ac Dei amicus: opera enim, *f* quæ sine fide, & *g* charitate fiunt, nullo modo Deo gratia esse possunt: alterum, ut ejusmodi opera suscipiantur, quæ natura sua molestiam, & dolorem afferant. Cum enim præteritorum scelerum compensatioes sint, atque, ut *S. b* Martyr Cyprian. ait, redemptrices peccatorum, omnino necesse est, ut aliquid acerbitatis habeant. Quamquam non semper illud consequitur, ut qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Sæpe enim vel patiendi consuetudo, vel accensa in Deum charitas efficit, ut quæ perpersu gravissima sunt, ne sentiantur, quidem. Nec tamen idcirco fit, quominus ea ipsa opera satisfaciendi vim habeant: siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita ejus amore, & pietate inflam-

(1) Diffundit) Edit. Patav. infundit.

(2) Et satisfacere) Edit. Patav. aut satisfacere.

^a Ephes. 4. 75.

^b Joann. 15. 4. 5. 6.

7.

Hæc ad verbum transumpta sunt ex sess.

6. c. 16. Trid. Synod.

Gratia Dei bona opera prævenit, consequitur, & committitur.

Conc. Avel. can. 18.

Fulg. lib. 1. de Mor. c. 11, & 12.

Vitam æternam cum Dei gratia mereri possunt. Psalm. 33. & 36.

1. Cor. 15. 22. & 2. Cor. 3. 18. & 2. Tim. 4. 8. & Heb. 6.

10. Justi quomodo diviniæ legi satisfaciunt.

^c Joann. 4. 13. 14.

Opera impiorum licet non sint Deo grata, sunt tamen satisfactoria.

Hierem. 6.

Scot. 4. dist. 15. q. 1. litt. O. & 17. q. 1. litt. P. Alex. de Alas. 14. p. 9. 75. memb. 1. in fine.

^f Rom. 14. 13. Heb. 1. 6.

^g 1. Cor. 13. 3.

Hoc Parochi docere debent, ne peccatores desperent.

^a Cyp. lib. 1. Epist. 5. post medium, quæ est 55. in Ordine.

Trid. Synod. sess. 4. de Penit. can. 12. Leo serm. 1. de Jejun. 10. Me. s. Bernard. in Sent. 108. 11.

mari, ut acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil ferè incommodi sentiant, aut omnia lætissimo animo perferant.

74. Quot sint opera Satisfactionis.

Verum omne Satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria præcipuè conferendum esse, orationem, jejunium, eleemosynam: quæ quidem tribus bonis, animæ corporis, & iis, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia à Deo accepimus, respondent. Nihil verò aptius, & convenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest. Nam, cum *a* omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ; nemo non videt, hisce tribus morbi causis totidem medicinas, priori scilicet jejunium, alteri eleemosynam, tertiæ orationem rectissime opponi. Præterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus, facile erit intelligere, cur ad hæc tria potissimum omnis Satisfactio referatur. Hi verò sunt Deus, proximus, & nos ipsi. Quare Deum oratione placamus, proximo eleemosyna satisfacimus, nos ipsos verò jejunio castigamus.

75. Afflictiones, quæ extrinsecus hominibus immittuntur, sunt etiam satisfactoriæ.

Sed quoniam multæ, varietateque ærumnæ, & calamitates, dum in hac vita sumus, nos premunt; illud maxime fideles docendi sunt, eos, qui patienti animo, quicquid laboriosi, & incommodi Deus immiserit, ferant, amplam satisfaciendi, & merendi materiam nactos esse: qui autem inviti, & repugnantes pœnam hujusmodi sustineant, omni Satisfactionis fructu privari, sed Dei tantum peccata justo judicio ulciscantis animadversionem, & supplicium perferre.

76. Unus pro alio satisfacere, non autem confiteri, aut conteri potest.

In eo verò summa Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prædicanda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonavit, ut unus posset pro altero satisfacere; quod quidem hujus partis Pœnitentiæ maxime proprium est. Ut enim, quod ad Contritionem, & Confessionem attinet, nemo pro altero dolere, aut confiteri potest; ita qui divina gratia præditi sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persolvere. Quare fit, ut quodam pacto *b* alter alterius onera portare videatur. Nec verò de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in Apostolorum Symbolo Sanctorum communionem confitemur. Nam, cum omnes eodem Baptismo abluti Christo renascamur, eorumdem Sa-

Gg

cra-

^a 1. Joann. 2. 16.

Conc. Trid. sess. 14.

c. 9. & can. 13.

Alex. de Alex. 4. p. 9.

84. memb. 1. art. 2.

D. Thom. in 4. dist.

20. q. 1. art. 2. p. 3.

De Penit. dist. 1. c.

Quem penitent.

^b Galat. 6. 2.

cramentorum participes simus, in primis verò ejusdem corporis, & Sanguinis Christi Domini cibo, & potu recreemur; hoc apertissimè demonstrat, a nos omnes esse ejusdem corporis membra. Quemadmodum igitur neque pes suæ tantum, sed etiam oculorum utilitatis causa munere suo fungitur; neque rursus, quod oculi videant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum utilitatem referendum est: ita communia inter nos Satisfactionis officia existimari debent.

77. *Non omnis Satisfactionis virtus aliis communicari potest.*

Neque tamen id sine ulla exceptione verum est, si commoda omnia, quæ ex ea capiuntur, spectemus. Nam Satisfactionis opera medicinæ etiam, & curationes quædam sunt, quæ poenitenti ad sanandos pravos animi affectus præscribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere, perspicuum est. Hæc igitur de tribus Poenitentiae partibus, Contritione: Confessione, & Satisfactione copiosè, & dilucidè explicanda erunt.

78. *Illi impendenda non est absolutio, qui rem ablata restitueri non promittit.*

Sed illud in primis à Sacerdotibus observari oportet, aut audita peccatorum Confessione, ante quam poenitentem à peccatis absolvant, diligenter curent, ut si quid ille fortè de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cujus peccati damnandus esse merito videatur, cumlata Satisfactione compenset. Nemo enim absolvendus est, nisi priùs, quæ cujusque fuerint, restituere polliceatur. At quoniam multi sunt, quibus, etsi prolixè polliceantur, se officio satis esse facturum, tamen certum est, ac deliberatum nunquam promissa exolvere, omnino ii cogendi sunt, ut restituant; sæpeque illud Apostoli eis inculcandum est, ut *b Qui furabatur, iam non juretur: magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.*

89. *Cuiusmodi Satisfactio Poenitenti sit imponenda.*

In irroganda autem Satisfactionis poena Sacerdotes nihil sibi suo arbitratu statuendum esse, sed omnia justitia, prudentia; & pietate dirigenda existimabunt. Atque ut hac regula peccata metiri videantur, & poenitentes scelorum suorum gravitatem magis agnoscant, operæ pretium erit interdum eis significare, quæ poenæ quibusdam delictis, ex veterum Canonum præscripto, qui Poenitentiales vocantur, constitutæ sint. Igitur universæ Satisfactionis mundum culpæ ratio temperabit. Sed ex omni Satisfactionum genere maximè convenit poenitentibus præcipere, ut certis aliquot, & definitis diebus orationi va-

a Rom. 12. 4. 5.
z. Corinth. 12.
Ephes. 16. 4. 47.

Arist. in 2. Ethic. c.
3. Alex. de Ales. 4. p.
G. 84. memb. 2. art. 2.

Alex. de Ales. 4. p.
Summæ Theologiæ q.
26. & alii Theologi.

b Ephes. 4. 28.

Juxta peccatorum qualitatam imponenda satisfactio.
Trid. Synod. ses. 14. de Poenit. c. 8. & can. 15. & de Poenit. dist. 3. cap. Mensuram, & alia. Veterum canonum rigor salubre inculcandus. Vide, que cod. cap. sect. 66. notavimus.
Quæ satisfactio precipuè sit imponenda.

vacent, ac pro omnibus, & præsertim pro iis, qui ex hac vita in Domino decesserunt, preces Deo faciant. Hortari verò etiam eos oportet, ut sæpe eadem Satisfactionis opera à Sacerdote indicta ultro suscipiant, ac repetant; atque ita mores suos componant, ut iis omnibus, quæ ad Poenitentiae Sacramentum pertinent, diligenter absolutis, tamen virtutis Poenitentiae studia numquam intermittant. Quòd si interdum etiam ob publicam offensionem publica Poenitentia præscribenda fuerit, quamvis eam poenitens refugiat, ac deprecetur, non erit facile audiendus: verum persuadere ei oportebit, ut quæ tum sibi, tum aliis salutaria futura sunt, libenti, atque alacri animo (1) excipiat. Hæc de Poenitentiae Sacramento singulisque ejus partibus ita docenda erunt, ut non solum ea fideles perfectè intelligant, sed etiam, juvante Domino, re ipsa piè, & religiosè præstare animum inducant.

Publicam Poenitentiam deprecanti non innox acquiescendum est. Vide sect. 67.

DE EXTREMÆ UNCTIONIS SACRAMENTO.

CAPUT VI.

1. *Quare Pastores animarum sæpius apud populum de Extremæ Uctionis Sacramento agere debeant.*

CUM sancta Scripturarum oracula ita doceant, a In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis, tacitè Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum esse fidelium populum cohortandi, ut in assidua mortis meditatione versetur. Quoniam autem Extremæ Uctionis Sacramentum non potest supremi illius diei memoriam conjunctam non habere, facile intelligitur, de eo sæpius agendum esse, non solum ob eam causam, quòd illarum rerum mysteria, quæ ad

Novissima sæpe meditanda. Consultatur sectio postrema. 7. art. Symb. Apost. 1. Eccl. 7. 40. Deut. 32. 7.

(1) *Excipiat* Ed. Pat. *suscipiat.*
Gg 2

a Rom. 5. 12.
Heb. 9. 27.

236 CATECH. AD PAR. PARS. II.
salutem pertinet, aperire, & explicare maxime convenit: sed etiam quia fideles, a moriendi necessitatem omnibus propositam esse; animo repetentes, pravos cupiditates coercerunt. Quare fiet, ut in ipsa mortis expectatione minus se perturbari sentiant; sed immortales Deo gratias agant, qui, ut Baptismi Sacramento aditum nobis ad veram vitam patefecit, ita etiam, ut ex hac mortali vita decedentes expeditiorem ad Cœlum viam haberemus, Extremæ Unctionis Sacramentum instituit.

2. *Quam ob rem istud Sacramentum Extrema Unctio appellatur.*

Ut igitur quæ ad eam explicationem magis necessaria sunt, eodem ferè ordine, qui in aliis Sacramentis servatus est, exponantur; primum illud tradendum erit, hoc Sacramentum idcirco Extremam Unctionem appellatum esse, quod hæc omnium Ecclesiæ suæ commendavit, (1) ultimus Salvator noster Ecclesiæ suæ commendavit, (1) ultima administranda sit. Quare hæc ipsa Unctio à majoribus nostris Sacramentum etiam Unctionis infirmorum, & Sacramentorum exeuntium dicta est: quibus vocabulis fideles in memoriam novissimi illius temporis facile redire possunt.

3. *Quomodo Extremæ Unctioni propria Sacramenti ratio conveniat.*

Quod autem Extremæ Unctioni propria Sacramenti ratio conveniat, in primis explanandum est. Id verò perspicuum fiet, si verba, quibus Sanctus Jacobus Apostolus hujus Sacramenti legem promulgavit, attendamus. *Infirmatur quis in vobis? b inquit, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.* Nam, quod peccata condonari Apostolus affirmat, in eo declarat Sacramenti vim, & naturam. Hanc verò Catholicæ Ecclesiæ de Extrema Unctione perpetuam doctrinam fuisse, cum alia plura Concilia testantur, tum à Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, ut in eos omnes anathematis poenam constituerit, qui aliter docere, aut sentire audeant. Ac Innocentius quoque primus hoc Sacramentum fidelibus maxime commendat.

4. *Cum hic plures fiant Unctiones, an plura etiam ibidem dici Sacramenta debeant.*

Constanter itaque docendum est à Pastoribus, verum Sacramentum esse, ne plura, sed unum, quamvis plu-

(1) *Ultima*) Edit. Pat. ultimo.

Vide tit. de Sacra Unctio. in Decretalibus.

Trid. Synod. sess. 14. de Extrem. Unct.

b Jacob. 5. 14.
Marc. 6. 13.
Conc. Const. Florent. Cabilonense cap. 4. 48.
Wormatiense cap. 72.

Reg. cap. 8.

DE SACR. EXTREM. UNCT.

plures Unctiones administraretur, quarum singulis propriæ preces; ac peculiaris forma adhibenda est. Unum verò est non partium continuatione, quæ dividi non possit, sed perfectione: cujusmodi sunt cetera omnia, quæ ex pluribus rebus constant. Nam quemadmodum domus quæ ex multis, & (1) diversis rebus composita est, una tantum forma perficitur; ita hoc Sacramentum, etsi ex pluribus rebus, & verbis constituitur, unum tamen signum est & unius rei, quam significat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ sint hujus Sacramenti partes, elementum, inquam, & verbum. Hæc enim à Sancto a Jacobo prætermissa non sunt, in quibus singulis sua mysteria licet animadvertere.

5. *Quæ sit Extremæ Unctionis materia.*

Ejus igitur elementum, sive materia, quemadmodum Concilia, ac præcipue Tridentinum (2) decrevit, est oleum ab Episcopo consecratum, liquor scilicet, non ex quavis pingui, (3) & crasa natura, sed ex olearum bacis tantummodo expressus. Aptissime autem hæc materia illud significat, quod vi Sacramenti interius in anima efficitur. Nam ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit; ita Sacramenti virtus animæ tristitiam, ac dolorem minuit. Oleum præterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, & lumini tanquam pabulum præbet; tum verò ad recreandas defatigati corporis vires maxime accomodatum est. Quæ omnia, quid in ægroto divina virtute per hujus Sacramenti administrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia satis sint.

6. *Qua forma perficiatur hoc Sacramentum.*

Forma verò Sacramenti est verbum, & solemnitas illa precatio, quam Sacerdos ad singulas Unctiones adhibet, cum inquit: *Per istam sanctam Unctionem indulgeat tibi Deus, quidquid oculorum, sive narium, sive tactus vitio deliquisti.* Quod autem hæc vera sit, & propria hujus Sacramenti forma, Sanctus Jacobus Apostolus significat, cum ait: *b. Et orent super eum: & oratio fidei salvabit infirmum.* Ex quo licet cognoscere, formam precatiois modo proferendam esse, tametsi, quibus potissimum verbis concipienda sit, Apostolus non expresserit. Verum hoc ad nos fidei Patrum traditione permanavit, ita ut omnes Ecclesiæ eam formæ rationem retineant, qua

Vide Scot. 4. dist. 23. ad 1. arg.

a Jacob 5. 14

Conc. Trid. sess. 14. de Sacram. Extremæ Unctionis c. 1. Amb. super Beati Immaculat. serm. 14. Theophylactus. Marc. 6.

Conc. Trid. ut sup.

b Jacob c. p. 5. 15.

(1) *Diversis rebus*) Edit. Pat. *diversis partibus.*
(2) *Decrevit*) Edit. Pat. *decrevere.*
(3) *Natura*) multo rectius Edit. Pat. *materia.*

Ecclesia Romana omnium Ecclesiarum mater, & magistra. dist. 12. cap. Non deest, & de Summa Trinit. cap. Damianus.

omnium mater, & magistra Sancta Ecclesia Romana utitur. Nam etsi aliqui nonnulla verba immutat, cum pro *Indulgeat tibi Deus*, ponunt, *Remittat, vel Parcat*, interdum etiam *Sanctet, quidquid commisisti*: tamen, quoniam nulla sit sententiæ immutatio, constat, eandem ab omnibus formam religiose servari.

7. *Cur huius Sacramenti forma precationis modo contineatur.*

Nec verò quisquam miretur, cum factum sit, ut aliorum Sacramentorum forma vel absolute significet, quod efficit, ut cum dicimus, *Ego te baptizo*, ut *Signo te signo Crucis*, vel tanquam ab imperantibus pronuntietur, ut cum in Sacramento Ordinis administrando dicitur, *Accipite potestatem*; hæc una verò Extreme Unctionis forma precatione quadam absolvat. Id enim optimo iure constitutum est: nam cum hoc Sacramentum propterea adhibeatur, ut præter spirituale gratiam, quam tribuit, sanitatem etiam restituat ægrotis; tamen, quia non semper sequitur, ut ægri à morbis convalescant, ob eam causam precatione forma conficitur, ut à Dei benignitate id impetremus, quod Sacramenti vis constanti, & perpetuo ordine efficere non solet. Adhibentur autem ritus proprii in huius quoque Sacramenti administratione: sed eorum maxima pars precationes continet, quibus Sacerdos ad ægroti salutem impetrandam utitur. Nullum enim est aliud Sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur: ac rectè quidem, quoniam eo potissimum tempore fideles piis obsecrationibus adjuvandi sunt. Quare & alii omnes, quos tum adesse contigerit, & præcipue Parochi debent orare Deam ex animo, & ejus misericordie laborantis vitam, & salutem omni studio commendare.

8. *Quinam huius Sacramenti sit auctor.*

Verum, cum demonstratum sit, Extremam Unctionem verè, & propriè in Sacramentorum numero habendam esse, illud etiam sequitur, ejus institutionem à Christo Domino profectam esse: quæ postea à Sancto a Jacobo Apostolo fidelibus proposita, & promulgata est. Quamquam idem Salvator huius Unctionis specimen quoddam dedisse visus est, cum Discipulos suos binos, & binos ante faciem suam misit. De illis enim apud Evangelistam ita scriptum est. *b Exeuntes predicabat ut penitentiam agerent: & demonia multa ejiciebant, & ungerant oleo multos ægros, & sanabant*; quam quidem Unctionem non ab Apostolis inventam, sed à Domino præceptam, non naturali aliqua virtute præditam, sed mysticam, potius, ad sanandos animos, quam ad corpora

Bonav. in 4. dist. 25. art. 1. q. 4.

Extrema Unctione non tantum animus, sed etiam corpus interdum curatur. Synod. Trid. sess. 15. de Extrema Unctione c. & can. 2.

Cur in hoc Sacramento tot precus adhibeantur.

Trid. Synod. sess. ead. in Doctrin. de Sacram. Extrem. Unctio. cap. 1. & probat D. Thom. in 4. dist. 23. art. 1. q. 3. a Jacob 5. 24.

b Marc. 6. 12. Extremæ Unctionis usus Apostolis à Domino est imperatus. D. Bernard. in vita Malachias Conc. Meld. c. 1.

curanda institutam fuisse, credendum est. Quam rem Sancti Dionysius, Ambrosius, Chrysostomus, & Gregorius Magnus asserunt; ut nullo modo dubitandum sit, quin hoc unum ex septem Ecclesiæ Catholice Sacramentis summa cum religione accipere oporteat.

9. *Extrema Unctio quibus administranda sit.*

Sed docendi sunt fideles, quamvis hoc Sacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus administrandum non sit. Ac primum excipiuntur, qui sano, & firmo corpore sunt. Iis enim Extremam Unctionem tribuendam non esse, & Apostolus docet, cum inquit *a Infirmatur quis in vobis*, & ratio ostendit: siquidem ob eam rem instituta est, non modo ut animæ, sed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum, qui morbo laborant, curatione indigeant, idcirco iis etiam, qui adeo periculosè ægrotare videntur, ut ne supremus illis vitæ dies instet, metuendum sit, hoc Sacramentum præberi debet. In quo tamen gravissimè peccant, qui illud tempus ægroti ungeri observare solent, cum jam omni salutis spe amissa, vita, & sensibus carere incipiat. Constat enim, ad uberiorem Sacramenti gratiam percipiendam plurimum valere, si ægrotus, cum in eo adhuc integra mens, & ratio viget, fidemque, & religiosam animi voluntatem afferre potest, sacro oleo liniatur. Quare Parochis animadvertendum est, ut eo potissimum tempore cœlestem medicinam adhibeant, illam quidem semper vi sua admodum salutarem, cum eorum etiam pietate, & religione, qui curandi sunt, magis profuturam intellexerit.

Nemini igitur, qui gravi morbo affectus non sit, Sacramentum Unctionis dare licet, tametsi vitæ periculum adeat, vel quia periculosam navigationem patet, vel quia periculum initurus sit, à quo certa mors illi impendat, vel etiam si capitis damnatus ad supplicium rapetur. Omnes præterea, qui rationis usu carent, ad hoc Sacramentum suscipiendum apti non sunt: & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias sanare huius Sacramenti remedio opus sit: amentes item, & furiosi, nisi interdum rationis usum haberent, & eo potissimum tempore pii animi significationem darent, peterentque, ut sacro oleo ungerentur. Nam qui ab ipso ortu nunquam mentis, & orationis compos fuit, ungerendus non est, secus verò, si ægrotus, cum mente adhuc intra huius Sacramenti particeps fieri voluisset, postea in insaniam, & furorem incidit.

Dioys. lib. de Eccles. Hierar. cap. 6. An. b. de his, qui mysteriis initiantur. Chrys. lib. 3. de Sacerdotio.

Primo firmi, & sani excluduntur. D. Thom. in 4. dist. 23. q. 2. art. 2. q. 1. a Jacob 5.

Sano periculum mortis adveni non datur Extrema Unctio.

Secundo pueri, & insani: non sunt ungerendi. Bon. Card. in 4. dist. 22. art. 2. q. 2.

10. *Quæ corporis partes hic debeant unungi.*

Non sunt autem omnes corporis partes ungendæ, sed eæ tantùm, quas veluti sensuum instrumenta natura homini attribuit; oculi propter visionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter gustum, vel sermonem, manus propter tactum, qui tametsi toto corpore æquabiliter fusus est, in ea tamen parte maximè viget. Hunc autem ungenti ritum universalis Ecclesia retinet, atque etiam hujus Sacramenti naturæ optimè convenit, medicamenti enim est instar. Ac quoniam in corporis morbis, quamvis universum corpus malè affectum sit, tamen illi tantùm parti curatio adhibetur, à qua tantquam à fonte, & origine, morbus manat; idcirco non totum corpus, sed ea membra, in quibus potissimùm sentiendi vis eminet, renes etiam, veluti voluptatis, & libidinis sedes, ungentur, tum pedes, qui nobis ingressus, & ad locum movendi principium sunt.

11. *Extrema Unctio iterari potest.*

In quibus illud observare oportet, in una, eademque ægrotatione, cum æger in eodem vitæ periculo positus est, semel tantùm ungendum esse. Quòd si post susceptam hanc Unctionem æger convalescit, quoties postea in id vitæ discrimen incidit, toties ejusdem Sacramenti subsidium ei poterit adhiberi. Ex quo patet, in eorum Sacramentorum numero, quæ iterari solent, reponendum esse.

12. *Qua religione, & præparatione debeat istud Sacramentum suscipi.*

Quoniam verò omni studio curare oportet, ne quid Sacramenti gratiam impediatur, ei verò nihil magis adversatur, quam alicujus peccati mortiferi conscientia; servanda est Catholicæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, ut ante Extremam Unctionem Pœnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramentum administraretur.

Ac deinde ægroto persuadere Parochi studeant ut eæ fide se ungendum Sacerdoti præbeat, qua olim, qui ab Apostolis sanandi erant, se ipsos offerre consueverant. In primis autem animæ salus, deinde corporis valetudo, cum illa adjunctione, si ea ad æternam gloriam profutura sit, expetenda est. Nec verò dubitare fideles debent, quin sanctæ illæ, & solemnes preces à Deo audiantur, quibus Sacerdos non suam, sed Ecclesiæ, & Domini nostri Jesu Christi personam gerens utitur. Qua una maximè re cohortandi sunt, ut hujus saluberrimi olei Sacramentum sanctè, & religiosè sibi administrandum curent, cum & acrior pugna instare, & vires tum animi, tum corporis deficere videantur.

13.

Trid. Synod. de Extrema Unctione sess. 14. c. 3. & can. 3.

Scot. 4. Sent. dist. 23. q. unica.

In una eademque ægrotatione non est iteranda Unctio. D. Thom. in 4. dist. 23. q. 1. art. 4.

Primò. Unctione præcedat Eucharistiæ, & Pœnitentiæ Sacramentum.

Secundò est firma fide suscipienda.

Tertiò tempestivè est adhibenda.

13. *Quo ministrante hoc Sacramentum percipiendum sit.*

Jam verò quis Extremæ Unctionis minister sit, ab eodem Apostolo, qui Domini Legem promulgavit, didicimus. Ait enim, *a Inducat Presbyteros*, quo nomine non eos significat, qui ætate provectiores sunt, quemadmodum sapienter Trid. Synodus (1) exposuit, aut qui in populo principem locum obtinent, sed Sacerdotes, qui ab ipsis Episcopis per manuum impositionem ritè ordinati sunt. Sacerdoti igitur hujus Sacramenti administratio commissa est. Neque tamen ex sanctæ Ecclesiæ decreto cuivis Sacerdoti, sed proprio Pastori, qui jurisdictionem habeat, sive alteri, cui ille ejus muneris fungendi potestatem fecerit, hoc Sacramentum administrare licet. Illud verò maximè animadvertendum est, Sacerdotem in ea administratione, quemadmodum etiam in aliis Sacramentis fit, Christi Domini nostri, & sanctæ Ecclesiæ ejus sponsæ personam sustinere.

14. *Qui fructus huius Sacramenti usu ad homines redeant.*

Explicandæ etiam sunt accuratius utilitates, quas ex hoc Sacramento capimus, ut si nihil aliud fideles ad ejus usum possit allicere, ipsa saltem utilitate ducantur: cum ita comparatum sit, ut omnia ferè nostris commodis metiamur. Docebunt igitur Pastores, hoc Sacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leviora, & ut communi nomine appellantur, venialia remittit. Exitiales enim culpæ Pœnitentiæ Sacramento tolluntur. Neque enim hoc Sacramentum primario loco ad graviorum criminum remissionem institutum est, sed Baptismus tantùm, & Pœnitentia vi sua hoc efficiunt.

Altera est sacræ Unctionis utilitas, quòd animam à languore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & à cæteris omnibus peccati reliquiis liberat. Tempus autem huic curationi opportunissimum existimandum est, cum gravi morbo afflicti sumus, ac vitæ periculum impendat. Etenim homini natura insitum est, ut nihil in rebus humanis æquè, ac mortem pertimescat. Auget autem magno per hunc timorem præteritorum scelerum memoria, cum præsertim gravissima conscientia nostræ accusatio nos urgeat. Ut enim scriptum est, *b venient in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traduent illos ex adverso iniquitates ipsorum.*

Deinde illa cura, & cogitatio vehementer angit, quod paullo post c stare oporteat ante Tribunal Dei, à quo de

(1) *Exposuit* Edit. Patav. *exponit.*

Hh

a Jacob. 5. 14. Trid. Synod. sess. 14. de Extrema Unctione. c. 3. & can. 4. Vide item D. Thom. in 4. dist. 23. q. 1. art. 2. Bonnav. in 4. dist. 23. art. 2. q. 1.

Trid. Synod. ibid. cap. 2. Prima utilitas est, quòd peccata venialia delet. Vide Conc. Trid. c. 2. de Extrem. Unct. & can. 2. sess. 14.

Secundo animam confirmat.

Quo tempore hoc Sacramentum, sit suscipiendum. Trid. Synod. ibid. cap. 3.

b Sapient. 4. 20.

c Rem. 14. 10. 2. Cor. 5. 10.

242
de nobis justissima pro eo, ac meriti fuerimus, sententia ferenda sit. Sepe autem evenit, ut fideles hoc terrore percussi se miris modis exagitari sentiant. Nihil autem (1) ad mortis tranquillitatem magis conducit, quam si tristitiam abjiciamus, & læto animo a Domini adventum expectemus, paratique simus, b depositum nostrum, quodcumque illud a nobis repetere voluerit, libenter redere. Ut igitur hac sollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio, & sancto gaudio repleatur, Extremæ Unctionis Sacramentum efficiat.

15. *Quomodo in anime exitu Dæmones nobis insidiantur.*
Præterea aliud etiam, quod merito omnium maximum videri potest, ex eo consequimur. Nam, etsi humani generis Hostis, c quoad vivimus, numquam desinit de interitu, & exitio nostro cogitare; nullo tamen tempore, ut nos omnino perdat, ac, si fieri possit, spem nobis divinæ misericordiæ eripiat, vehementius omnes nervos contendit, quam cum supremum vitæ diem appropinquare animadvertit. Quamobrem fidelibus arma, & vires hoc Sacramento subministrantur, quibus Adversarii vim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare possint. Allevatur enim, & erigitur ægri animus divinæ bonitatis spe; eaque confirmatus morbi incommoda omnia fert levius, ac ipsius Dæmonis d calcaneo insidiantis artificio, & calliditatem facilius eludit.

16. *Quomodo ex hoc Sacramento possit corporis sanitas accedere.*

Accedit postremò, si quidem profutura sit, etiam corporis sanitas. Quòd si ægroti eo tempore eam minùs consequuntur, id quidem non Sacramenti vitio, sed ob eam potius causam evenire, credendum est, quod eorum magna pars, vel qui sacro oleo perunguntur, vel à quibus administratur, fides infirmior est. Testatur enim e Evangelista, Dominum apud suos multas virtutes non fecisse propter incredulitatem illorum. Quanquam etiam rectè dici potest, Christianam Religionem, ex quo altius tanquam radices egit in animis hominum, minùs jam hujusmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim nascentis Ecclesie initio necessaria esse viderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. Utrumque enim, quod ad corporis valetudinem attinet, Dei con-

(1) *Ad mortis tranquillitatem* Ed. Patav. ann. 1714. ad mentis tranquillitatem, quod cum proximè antecedentibus magis concordare videtur.

a Tit. 2. 13.
b 2. Timot. 1. 12.

c 1. Pet. 5. 8. Tertio adversus Diaboli insultus nos munit, vide Cyr. Alex. in lib. de Exitu anime. Greg. lib. 24. Moral. c. 17. & 18. Joann. Chrys. in lib. de 30. gradib. gratiæ.

d Genes. 3. 15.
Psalm. 46. & 55.

Quarto sanitas corporis, si ita expediat, redditur.

e Matth. 13. 58.
Marc. 6. 7.
Greg. Hom. 29. in Evangelia.

Fides, & spes ægrotantium hoc sacramento suscepto est erigenda.

consilio, & voluntate ceciderit, certa spe niti fideles debent, se hujus sacri olei virtute spiritualem sanitatem consequuturos esse, futurumque, ut, si eos vita decedere contingat, præclaræ illius vocis fructum percipiant, qua scriptum est, a *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* Hæc de Extremæ Unctionis Sacramento breviter quidem dicta sunt; verùm, si hæc ipsa rerum capita à Pastoribus latius, & ea, qua decet, diligentia explanata erunt, dubitandum non est, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

a Apoc. 14. 11.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

CAPUT VII.

1. *Cur Parochi magna diligentia Sacramenti Ordinis doctrinam populo exponere debeant.*

SI quis aliorum Sacramentorum naturam, & rationem diligenter considerarit, facile perspiciet, ea omnia ab Ordinis Sacramento ita pendere, ut sine illo partim confici, & administrari nullo modo, queant, partim sollemni cæremonia, & religioso quodam ritu, ac cultu carere videantur. Quare necesse est, ut Pastores instituta Sacramentorum doctrinam persequentes, eo diligentius de Ordinis etiam Sacramento sibi agendum arbitrentur.

Proderit autem maximè hæc explicatio, primùm quidem illis ipsis, deinde aliis, qui Ecclesiasticæ vitæ rationem ingressi sunt, postremò etiam fideli populo: ipsis, quòd, dum in hujus argumenti tractatione versantur, b ad eam gratiam excitandam, quam hoc Sacramento adepti sunt, magis commoventur; aliis, qui in sortem Domini vocati sunt, partim ut eodem pietatis studio afficiantur, partim verò, ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi viam sibi ad ulteriores gradus faciliùs munire possint: reliquis autem fidelibus, primùm quidem ut intelligant, quo honore digni

Omnia alia Sacramenta ab ordinis Sacramento pendunt.

Utilitas doctrinæ de Ordinis Sacramento.

b 2. Timoth. 1. 4.

10. *Ordo veri nominis est Sacramentum.*
 Quòd autem inter cetera Ecclesiæ Sacramenta sacra Ordinatio numeranda sit, Sancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ sæpius repetita est, comprobavit. Nam, cum Sacramentum si rei sacræ signum, id verò, quod hac Consecratione extrinsecus sit, gratiam, & potestatem significet, quæ illi tribuitur, qui consecratur, omnino sequi perspicuum est, Ordinem verè, ac propriè Sacramentum dicendum esse. Quare Episcopus ei calicem cum vino, & aqua, & patenam cum pane porrigit, qui Sacerdos ordinatur, inquit, *Accipe potestatem offerendi Sacrificium, &c.* quibus verbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem consecrandæ Eucharistiæ caractere animo impresso tradi, cui gratia adjuncta sit, ad illud munus rite, & legitime obeundum. Quod Apostolus his verbis declarat: *a Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. Non enim didit nobis Deus spiritum timoris: sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis.*

11. *Quare in Ecclesia plures sint instituti ministrorum Ordines.*

Jam verò, ut sacræ Synodi verbis utamur, cum divina res sit tanti Sacerdotii administratio, consentaneum fuit, quò dignius, & majori cum veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures essent, & diversi ministrorum Ordines, qui Sacerdotio ex officio deservirent, atque hi quidem ita distributi, ut qui jam clericali Tonsura insigniti essent, per minores ad majores ascenderent.

12. *Quot sint Ordines ministrorum Ecclesiæ, quaque ratione communiter distribuuntur.*

Docendum igitur erit, hosce omnes Ordines septenario numero contineri, semperque ita à Catholica Ecclesia traditum esse: quorum nomina hæc sunt, Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem ministrorum numerum rectè ita definitum esse, probari potest propter ea ministeria, quæ ad sacrosanctum Missæ Sacrificium, & Eucharistiam vel conficiendam, vel administrandam, cujus causa præcipuè sunt instituta, necessaria videntur. Ex his alii majores, qui etiam sacri dicuntur, alii minores sunt. Majores, vel sacri sunt Ordo Sacerdotalis, Diaconus, & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorcistæ, Lectores, Ostiarii: de quorum singulis pauca dicenda sunt, ut habeant Parochi, unde eos potissimum instituant, quos noverint aliquo Ordine initiandos esse.

Conc. Trid. sess. 23. de Ordin. c. 1. 3. & c. 3. 4. & 5.

a 2. Tim. 1. 7. Vide Theoph. in eundem locum.

Trid. Synod. de Ord. can. 2. 6.

Eunctio omnis Ecclesiastica, quæ sacra Ordinatione instituitur, septenario numero concluditur. Horum Ordinum meminerunt Dion. lib. Hier. Eccl. c. 3. Conc. Carthag. IV. cap. 6. Ignat. in Epist. ad Antioch. Caus. P. in sua Ep. Conc. Rom. sub Sylvestro, & al. Quomodo hæc Ordinum sufficientia colligatur, vide Div. Bonav. 4. dist. 22. art. 2. q. 4.

13. *Quid clericalis Tonsura, Clericique nomen sibi velint.*

Incipiendum autem est à prima Tonsura, quam quidem docere oportet, quandam præparationem esse ad Ordines accipiendos. Ut enim homines ad Baptismum Exorcismis, ad Matrimonium sponsalibus præparari solent, ita cum tonso capillo Deo dedicantur, tanquam aditus ad Ordinis Sacramentum illis aperitur. Declaratur enim qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit. Nam Clerici nomen, quod ei tunc primùm imponitur, ab eo deductum est, quod Dominum sortem, & hereditatem suam habere incipiat, velut qui in Hebræorum populo divino cultui mancipati erant, quibus vetuit Dominus aliquam agrorum partem (1) in terra Promissionis distribuere, cum inquit, *a Ego pars, & hereditas tua.* Ac quamvis id omnibus fidelibus commune sit, præcipua tamen ratione iis conveniat necesse est, qui se Dei ministerio consecraverunt.

14. *Quare Clerici rotunda corona in capite insigniantur.*

Tondentur verò capilli ad coronæ speciem, & similitudinem, quam perpetuò conservare oportet, & ut quisque in altiori deinceps Ordinis gradu collocatur, sic ejus orbis forma latior circumscribi debet. Quod quidem ex Apostolorum traditione acceptum esse docet Ecclesia, cum de hujusmodi tondendi more Sancti Dionysius Areopagita, Augustinus, Hieronymus, vetustissimi, & gravissimi Patres, meminerit.

Primùm autem omnium ferunt Apostolorum Principem eam consuetudinem induxisse ad memoriam coronæ, quæ ex spinis contexta Salvatoris nostri capiti fuit imposita, ut quod impii ad Christi ignominiam, & cruciatum excogitarunt, eo Apostoli ad decus, & gloriam uterentur, simulque significarent, curandum esse à ministris Ecclesiæ, ut omnibus in rebus Christi Domini nostri speciem, & figuram gerant.

Quamquam nonnulli (2) asserant, hac nota regiam dignitatem declarari, quæ iis maximè, qui in sortem Domini vocati sunt videtur convenire. Quod enim Petrus Apostolus fideli populo tribuit, *b vos genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta, peculiari quadam, & magis propria ratione ad Ecclesiasticos ministros pertinere, facile intelligimus.*

Et-

(1) *In terra Promissionis*) juxta Ed. Pat. non in terram, ut habet Edit. Rom.

(2) *Asserant*) Edit. Pat. asserunt.

Hier. Ep. 2. ad Nep. & habetur 12. q. 1. c. Clericus.

Quam integra debeat esse Clericorum vita, disertè ostenditur sess. 14. Conc. Trid. Decr. de Reformat. in Procraio, & sess. 22. de Reformat. c. 1.

a Num. 13. 20. Deut. 10. 9. & 13. 2.

Quod Clericorum capita tondentur, ex Apostolica traditione manavit. Dionys. de Eccl. Hier. c. 10.

b 1. Pet. 2. 2.

Arist. 3. Physic. text. 75.

250 CATECH. AD PAR. PARS II.

Etsi non desunt, qui vel perfectioris vitæ professionem à Clericis susceptam circuli figura, quæ omnium perfectissima est, significari existimeant, vel externarum rerum contemptationem, animique ab omnibus humanis curis vacuitatem declarari putent, quod capilli, supervacaneum quiddam in corpore, tondeantur.

15. Quæ sit Ostiariorum functio.

Post primam Tonsuram ad Ostiarii Ordinem primus gradus fieri consuevit. Ejus munus est, Templi claves, & januam custodire, & aditu Templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Missæ Sacrificium assistebat, curaturus, ne quis proprius, quam par esset, ad sacram aram accederet, & Sacerdotem rem divinam facientem interpellarent. Alia etiam ministeria illi commissa erant, ut ex tribus, qui (1) ad ejus Consecrationem adhibentur, perspicui potest. Nam Episcopus claves ex altari acceptas ei tradens, quem Ostiarium vult (2) instituere, Sic age, inquit quasi rediturus Deo rationem pro his rebus, quæ his clavibus recluduntur. Magnam autem in antiqua Ecclesia hujus Ordinis dignitatem fuisse, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Ecclesia servari animadvertimus. Nam Thesaurarii officium, qui erat idem Sacriarii custos, quod ad Ostiarios pertinebat, inter honestiores Ecclesiæ functiones etiam nunc habetur.

16. Quodnam sit in Ecclesia Lectoris officium.

Secundus Ordinis gradus est Lectoris munus. Ad eum pertinet in Ecclesia veteris, & novi Testamenti libros clara voce, & distincta recitare, præsertim verò eos, qui inter nocturnam Psalmodym legi solent. Ejus quoque partes erant, prima religionis Christianæ rudimenta fidelibus tradere. Episcopus itaque præsentem populo in ejus Ordinatione librum: quo descripta sunt, quæ ad hanc functionem attinent, illi tradens, inquit, Accipe, & esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter, & utiliter impleveris officium tuum, partem cum iis, qui verbum Dei benè ministrarunt ab initio.

17. Exorcistis quid ex officio incumbat.

Tertius Ordo est Exorcistarum, quibus potestas data est nomen Domini invocandi in eos, qui ab immundis Spiritibus obsidentur. Quare Episcopus, cum eos institui, librum, in quo Exorcismi continentur, eis porrigit, usus ea for-

(1) Ad ejus Consecrationem vel potius in ejus Consecratione ut habet Ed. Pat.

(2) Instituere Ed. Pat. constituere.

De hoc munere agit Conc. Tol. c. 9. & habetur dist. 23. c. Ostiarius.

Quanta dignitas Ostiariorum. Thesaurarii, & custodes Sacriarii inter Ostiarios sunt enumerandi.

De hoc munere ride locos supra citatos. Quomodo autem fuerit Ordo Lectorum, vel unus Arsenius D. Athanasii Lector, de quo tam multa Ecclesiastici historiographi scribunt, docere potest. Sed iis etiam antiquiores Cyp. Ep. 53. & Tert. de Prescript. c. 61. Lectorum innumerant.

De iisdem agunt auctores supra memorati Petrus item, qui cum Marcellino sub Diocletiano passus est, ab hoc munere Exorcista dicitur est.

DE SACRAM. ORDINIS. 251

formula verborum, Accipe, & commenda memoriæ & habe potestatem manus imponendi super Energumenos, sive Baptizaptos, sive Catechumenos.

18. Quæ sint Acolyti partes.

Acolytorum quartus est gradus, & ultimus eorum omnium qui minores, & non sacri appellantur. Eorum munus est ministros majores Subdiaconos, & Diaconos in altaris ministerio assectari, eisque operam dare. Præterea lumina deferunt, & asservant, cum Missæ Sacrificium celebratur, præcipuè verò cum Evangelium legitur: ex quo Ceroferrarii alio nomine vocati sunt. Cum itaque ordinantur, hic ritus ab Episcopo servari consuevit. Primum quidem, postquam eos officii sui diligenter admovuit, lumina eorum singulis tradit in hunc modum: Accipe ceroferrarium cum cereo, & scias, te ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari in nomine Domini: deinde (1) item urceolos vacuos, quibus aqua, & vinum in Sacrificio ministratur: Accipe urceolos ad suggerendum vinum: & aquam in Eucharistiam Sanguinis Christi, in nomine Domini. 19. Quodnam sit Subdiaconi ministerium, ac cuiusmodi ritus in eius Consecratione adhibeatur.

A minoribus Ordinibus, iisdemque non sacris, de quibus hæctenus dictum est, ad majores, & sacros legitimus aditus, & ascensus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur, cujus munus est, ut nomen ipsum declarat, Diacono ad altare inservire. Sacra enim lintea, vasa, panem, & vinum, ad Sacrificii usum necessaria, parare debet. Nunc Episcopo, & Sacerdoti aquam præbet, cum manus in Missæ Sacrificio abluunt. Epistolam etiam, quæ olim à Diacono in Missa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tanquam testis ad sacrum assistit, prohibetque, ne Sacerdos sacra faciens, à quopiam perturbari possit. Hæc autem, quæ ad Subdiaconi ministerium spectant, ex sollemnibus cæremoniis, quæ in illius Consecratione adhibentur, licet cognoscere. Primum enim Episcopus legem perpetuæ continentis huic Ordini impositam esse, admonet, edicitque, neminem in Subdiaconorum Ordinem cooptandum esse, cui ultro hanc legem accipere non sit propositum; deinde post solennem Litaniarum preceationem, quæ Subdiaconi munera, & functionessint, enumerant, atque exponit. His peractis, eorum singuli, qui ordinantur, ab Episcopo quidem cali-

Idem, qui sup. & Cyp. Epist. 55. ejus gradus meminere. Quidam autem ex veteribus vocantes Acolytos, quasi Latine dicas non prohibitos: alii vocant Acoluthos, quasi pedissquos aliorum majorem ministrorum.

De Subdiaconis præter auctores supra citatos scribit Cyp. ep. 24. & ep. 42.

Subdiacono lex perpetuæ continentis imponitur dist. 27. c. Presbyteris, item can. Apost. 25. Conc. Carthag. II. can. 2. & V. & can. 3. & Rom. sub Sylvestro I. can. 2. Arelat. II. can. 2. Arelat. III. can. 2. & Liber. Canon. 33. & multa alia. Leo in ep. 82. ad Anastasium.

(1) Item Ed. Pat. etiam, quam quidem lectionem Romanæ longè antepono.

licem, & sacram patenam accipiunt; ab Archidiacono verò (ut intelligatur, Subdiaconum Diaconi officio subservire) urceolos vino, & aqua plenos, una cum lebetes & linteolo, quo manus, absterguntur, dicente Episcopo: *Videte, cuiusmodi ministerium vobis traditur: ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis.* Adduantur præterea aliæ preces. Ad extremum, cum Episcopus sacris vestibus Subdiaconum ornavit, ad quarum singulas propria verba, & cæremoniæ adhibentur; tradit ei Epistolarum librum, ac dicit: *Accipe librum Epistolarum, & habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei tam pro vivis, quam pro defunctis.*

20. *Quod sit Diaconi munus.*

Secundum autem sacrorum Ordinum gradum Diaconus obtinet, cuius ministerium latiùs patet, sanctiùsque semper habitum est. Ad eum enim pertinet Episcopum perpetuò sequi, concionantem custodire, eique, Sacerdoti sacra facienti, vel alia Sacramenta administranti præstò esse, & in Missæ Sacrificio Evangelium legere. Olim verò fidelium animos sæpiùs excitabat, ut sacra attenderent, Sanguinem etiam Domini ministrabat, in quibus Ecclesiis ea consuetudo erat, ut fideles Eucharistiam sub utraque specie sumerent. Diacono præterea Ecclesiasticorum bonarum dispensatio commissa erat, ut unicuique necessaria ad victum subministraret.

Ad Diaconum etiam attinet, tamquam Episcopi oculum, pervestigare, quinam in urbe piè, & religiosè, quive secus vitam traducant; qui ad Sacrificium, & Concionem statis temporibus conveniant, qui rursus non conveniant: ut, cum de omnibus Episcopum certiore fecerit, ille vel privatim unumquemque hortari, & admonere, vel palàm corrigere, & objurgare possit, uti se magis profecturum intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui Ordinis Sacramento initiandi sunt, ante Episcopum statuere.

Licet ei præterea, si absit Episcopus, & Sacerdos, * Evangelium explanare, non tamen è superiori loco, ut intelligatur, hoc ejus proprium munus non esse.

21. *Quales Diaconi eligendi sint.*

Quanta verò diligentia adhibenda sit, ne quis eo munere indignus ad hunc Ordinis gradum ascendat, Apostolus ostendit, a cum ad Timothæum Diaconi mores, virtutem, & integritatem exposuit. Hoc idem satis etiam declarant ritus, & solemnes cæremoniæ, quibus ab Episcopo consecratur. Pluribus enim, & sanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi Ordinationem utitur

De Diaconis scribitur Lucæ in Actis c. 6. Paul. Philipp. 1. 11. 1. Tim. 3. 8. 12. Amb. lib. 1. Offic. c. 41.

Diaconi dispensabant pecunias Ecclesiæ. Actor. 6. Leo in serm. de S. Laurent.

Diaconi sunt oculi Episc. Clem. Epist. 1. ad Jacob frat. Dom. habetur, dist. 93. cap. Diaconi Conc. Trid. sess. 24. in Decret. de Reform. c. 14.

* Diaconos concionari potuisse, docet in primis exemplum Stephani. Actor. 6. & Philippi. Actor. 8. & S. Vincentii, teste D. Aug. serm. 2. de S. Vincentio prædicante. c. 1. Tim. 3. 7. 8.

tur Episcopus, & alia addit sacrarum vestium ornamenta. Præterea manus ei inponit; quod quidem ab a Apostolis factitatum esse, legimus, cum primos Diaconos instituerunt. Denique Evangeliorum librum ei tradit, his verbis: *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei tam pro vivis, quam pro defunctis in nomine Domini.* 22. *Quæ sit dignitas, & amplitudo Sacerdotii.*

Tertius, omniumque Sacrorum Ordinum summus gradus est Sacerdotium. Qui verò illo præditi sunt, eos veteres Patres duobus nominibus vocare solent. Interdum enim Præbyteros, appellant, quòd Græcè seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem, quæ huic Ordini maximè necessaria est, sed multò magis propter morum gravitatem, doctrinam, & prudentiam. Ut enim scriptum est, *b Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata: cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.* Interdum verò Sacerdotes vocant, tum quia Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet Sacramenta administrare, sacrasque res, & divinas tractare.

28. *Quotuplex sit cum novæ, tum veteris Legis Sacerdotium.*

Sed quoniam duplex Sacerdotium in Sacris Litteris describitur, alterum interius, alterum externum, utrumque distinguendum est, ut, de quo hoc loco intelligatur, à Pastoribus explicari possit. Quòd igitur ad interius Sacerdotium attinet, omnes fideles, postquam salutari aqua abluti sunt, Sacerdotes dicuntur, præcipuè verò justi, qui spiritum Dei habent, & divinæ gratiæ beneficio Jesu Christi summi Sacerdotis viva membra effecti sunt. Hi enim c fide, quæ charitate inflamatur, in altari mentis suæ d spirituales Deo hostias immolant: e quo in genere bonæ omnes, & honestæ actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus: *f Christus lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum, & sacerdotes Deo & Patri suo.* In quam septetiã ab Apostolorum Principe dictum est: *g Ipsi tanquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum.* Et Apostolus nos hortatur, ut *h exhibeamus corpora nostra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, * rationale obsequium nostrum.* David item multò ante dixerat: *i Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despiciet.* Quæ omnia ad interius Sacerdotium spectare, faciliè intelligitur.

A Actor. 6. 6. Diaconos etiam olim legere consuevit. Evidetur licet. ep. 48. ad Sabin.

Sess. 23. Conc. Trid. per totam. & c. Sit rector, dist. 43. & c. Pastoralis. 7. 9. 1. Cur Sacerdotes olim Præbyteri sint dicti. Prima ratio.

b Sap. 4. 8.

Altera ratio.

Omnes fideles quomodo sint Sacerdotes, & quas hostias offerant. Amb. lib. 4. de Sacrament. c. 7. Basil. serm. 2. de Bap. 68.

c D. Aug. lib. 10. de Civit. Dei c. 6. Leo serm. 2. de Aniversar. Pontificatus. d Galat. 5. 6. e 1. Petr. 2. 5. f Apoc. 1. 5. & 6.

g 1. Pet. 2. 5.

A Rom. 12. 1. * Alii legunt rationale.

i Psalm. 50. 19.

CATECH. AD PAR. PARS II.

254

24. Præter interius Sacerdotium aliud esse externum, demonstratur.

Externum Sacerdotium non cadit in omnes Christianos. Trid. Synod. de Ordine sacro. 23. c. 1. & can. 1. Duplex Sacerdotium in veteri Lege etiam invenitur.

a Exod. 28. & 29. & 40. & Levit. & alibi sæpe.
b Num. 3. 10.
c 2. Paralip. 22.

Sacramentum Ordinis respectu externi Sacramenti institutum.

Ceremoniæ, quæ in consecratione Sacerdotum adhibentur, explicantur.

a Lucæ 24. 49.
c Matth. 11. 30.

Externum verò Sacerdotium non omnium fidelium multitudini, sed certis hominibus convenit, qui legitima manuum impositione, solemnibusque sanctæ Ecclesiæ cæremoniis institui, & Deo consecrari, ad aliquod proprium, sacrumque ministerium adscribuntur. Hoc Sacerdotii discrimen in veteri etiam Lege observari potest. Nam de interiori Davidem locutum esse paulo antè demonstratum est. Externi verò, nemo ignorare potest, a quàm multa Dominus Moysi, & Aaroni præcepta dederit. Præterea universam Leviticam Tribum ministerio Templi adscripsit; ac lege cavuit, b ne quis ex alia Tribu in eam functionem se inferre auderet. Quare c Ozias Rex lepra à Domino percussus, quòd Sacerdotale munus usurpasset, arrogantia & sacrilegii sui gravissimas penas dedit. Quia igitur eandem Sacerdotii distinctionem in Lege Evangelica licet animadvertere, docendi erunt fideles, nunc de externo Sacerdotio agi, quod certis hominibus attributum est. Hoc enim tantummodo ad Ordinis Sacramentum pertinet.

25. Quæ sint Sacerdotum propriæ functiones.

Sacerdotis igitur munus est, Deo sacrificium facere, & Ecclesiastica Sacramenta administrare, quemadmodum ex Consecrationis ritibus perspicitur. Nam Episcopus, cum aliquem Sacerdotem instituit, primum quidem manum ei unà cum omnibus Sacerdotibus, qui adsunt, imponit: deinde stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componi, quo quidem declaratur, Sacerdotem d virtute indui ex alto, qua possit crucem Christi Domini, e & jugum suave divinæ Legis perferre, eamque non verbis solum, sed vitæ (1) sanctissime actæ exemplo tradere. Postea manus sacro oleo inungit: tum verò calicem cum vino, & patenam cum hostia tradit, dicens: *Accipe potestatem offerendi Sacrificium, Deo, Missasque celebrandi tam pro vivis, quàm pro defunctis*: quibus cæremoniis, & verbis interpres, ac mediator, Dei, & hominum constituitur; quæ præcipua Sacerdotis functio existimanda est. Ad extremum verò manibus iterum ejus capiti impositis, *Accipe*, inquit, *Spiritus Sanctum: quorum remisistis peccata, remittantur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*: eique cœlestem illam, quam

(1) Sanctissime actæ) reliquæ omnes Edit. Sanctissime, & honestissime actæ.

DE SACRAM. ORDINIS.

255

quam Dominus discipulis suis dedit, a peccata retinendi ac remittendi potestatem tribuit. Hæc verò sunt Sacerdotalis Ordinis propria, & præcipua munera.

26. Quamvis unus sit Sacerdotii Ordo, non tamen usus est Sacerdotum gradus.

Qui tametsi unus est, varios tamen dignitatis, & potestatis gradus habet. Primus est eorum, qui Sacerdotes simpliciter vocantur, quorum functiones hæcenus declaratae sunt.

Secundus est Episcoporum, qui singulis Episcopatibus præpositi sunt, ut non solum ceteros Ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regant, & eorum salutis summa cum vigilantia, & cura prospiciant. Quare in Sacris Litteris Pastores ovium sæpe appellantur: quorum munus, & officium Paulus descripsit, b ut in Apostolorum actis legitimus, in ea concione, quam ad Ephesios habuit. Itemque à Petro Apostolorum Principe c divina quædam Episcopalis ministerii regula tradita est; ad quam, si Episcopi actiones suas dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni & sint, & habeantur. Sed iidem Episcopi, & Pontifices dicuntur, accepto ab Ethnicis nomine, qui Principes Sacerdotum Pontifices appellare consueverunt.

Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis præsent; qui Metropolitanis etiam vocantur, quod illarum urbium antistites sint, quæ tanquam matres habeantur illius provinciae. Quare superiorem, quàm Episcopi, locum, & ampliorem potestatem habent, tametsi ab Episcopis Ordinatione nihil differunt.

In quarto gradu Patriarchæ collocantur, idest primi supremique Patres.

27. De sedibus antiquis Patriarcharum.

Olim in universa Ecclesia præter summum Romanum Pontificem, quatuor tantum Patriarchæ numerabantur, neque omnes tamen dignitate pares. Nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honores delatus est, tamen ob Imperii majestatem altiore locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cujus Ecclesiam Marcus Evangelista jussu Principis Apostolorum fundavit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus sedem primò locavit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus, quam Ecclesiam Jacobus frater Domini rexit.

28. Romanus Pontifex omnium est Episcoporum maximus, idque jurare divino.

Præter hos omnes Catholica Ecclesia Romanum Pontificem Maximum, quem in Ephesina Synodo Cyrillus Ale-

a Joann. 20. 23.

Primus gradus Sacerdotum inferiorum.

Secundus gradus est Episcoporum, seu Pontificum.

b Act. 20. 28. 29. 30.
c 1. Pet. 5. 2. 3.

Tertius est Archiepiscoporum, seu Metropolitanorum, qui licet Jurisdictione, Ordinatione tamen ab Episcopis non differunt.

Quartus gradus est Patriarcharum, qui quoties olim in tota Ecclesia numerabantur, eique dignitate imparæ

Constantinopolitanus Patriarcha post Romanum dist. 22. cap. Constantinopolitanæ & c. Renovantur. De reliquis sedibus Patriarchalibus vide Conc. Nicen. cap. 6.

Primatus Roman. Pontificis non humani, sed divini est juris. Vide Ana-

Pueris autem, & furiosis, vel amentibus, quod usu rationis carent, hoc Sacramentum dandum non est, quamvis, si iis quoque administraretur, Sacramenti characterem in eorum animam imprimi, certo credendum sit. Qui vero ætatis annus in singulis Ordinibus sit expectandus, ex sacri Tridentini Concilii Decretis facile erit cognoscere. Excipiuntur etiam servi. Neque enim divino cultui dedicari debet, qui non sui juris, sed in alterius potestate est.

Viri præterea sanguinum, & homicidæ, quia Ecclesiastica lege repelluntur, atque irregulares sunt.

Spurii quoque, & ii omnes, qui ex legitimis nuptiis non sunt procreati. Decet enim, ut, qui sacris adduntur, nihil in se habeant, quo ab aliis merito contemni, ac despici posse videantur.

Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo insigni corporis vitio deformes, aut manci sunt. Ea enim fœditas, & debilitatio tum offensionem habet, tum verò Sacramentorum administrationem impediatur necesse est.

34. *Qui sint præcipui huius Sacramenti effectus.*

Sed jam his rebus expositis, superest, ut Pastores doceant, qui sint huius Sacramenti effectus. Constat verò, quamvis Ordinis Sacramentum, ut antea dictum est, maxime ad Ecclesiæ utilitatem, & pulchritudinem spectet, tamen in ejus quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere, qua idoneus, habilisque ad rectè (1) munus suum fungendam, Sacramentaque administranda reddatur: quemadmodum etiam Baptismi gratia quilibet ad alia Sacramenta percipienda aptus efficitur.

Aliam quoque gratiam hoc Sacramento tribui perspicuum est, præcipuam videlicet potestatem, quæ ad sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum refertur: in Sacerdote quidem plenam, & perfectam, ut qui Domini nostri corpus, & Sanguinem unus potest conficere: in aliis verò inferiorum Ordinum ministris majorem minoremve, quo quisque ministerio suo magis, minusve ad Altaris Sacramenta accedit. Atque (2) hæc etiam Character spiritualis dicitur, quod qui sacris imbuti sunt, interiori quadam nota animæ impressa, ab aliis fidelibus distinguantur, ac divino cultui mancipentur. Ad quam

Trid. Syn. sess. 23. cap. 12. de Reform.

Primus effectus est sanctificatio illius, qui ordinatur. Vide Conc. Flor.

Secundus, gradibus quibusdam homines propehi ad offerendum Domino novi Testamenti Sacrificium.

Quomodo Ordinis Sacramentum characterem imprimat. Trid. Synod. sess. 23. de Ordine, cap. 3. can. 4.

(1) *Manus suam*) Edit. Pat. & Lovan. munere suo.
 (2) *Hæc etiam*) Ed. Pat. & Lovan. hæc potestas etiam.

Apostolus videtur spectasse, cum ad Timothæum ait: *a Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.* Et alibi: *b Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Hæc de Ordinis Sacramento satis dicta sint. Potiora enim tantum rerum capita Pastoribus tradere professi sumus, ut illis fidelis populi docendi, & in Christiana pietate erudiendi argumenta suppeditarent.

a 1. Tim. 4. 14.

b 2. Tim. 1. 6.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

CAPUT VIII.

1. *Cur Parochi sedulo debeant invigilare, ut populus Christianus Matrimonii naturam, & sanctitatem cognitam habeat.*

Quoniam Pastoribus beata, & perfecta Christiani populi vita proposita esse debet, iis quidem maxime optandum esset, quod Apostolus se cupere ad Corinthios scribebat his verbis: *c Volo enim omnes vis esse sicut me ipsum,* nimirum ut omnes continentie virtutem sectarentur: nihil enim beatius in hac vita fidelibus potest contingere, quam ut animus nulla mundi cura distractus, sedataque, & restincta omni carnis libidine, in uno pietatis studio, & rerum cœlestium cogitatione conquiescat. Sed quoniam, ut idem Apostolus testatur: *d Unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius verò sic;* & Matrimonium magnis, & divinis bonis ornatum est, ita ut inter alia Catholicæ Ecclesiæ Sacramenta verè, & propriè numeretur, ac *e* Dominus nuptiarum celebritatem præsentia sua honestarit; satis apparet, ejus doctrinam tradendam esse: cum præsertim liceat animadvertere, tum Sanctum *f* Paullum, tum Apostolorum *g* Principem, quæ non solum ad dignitatem, sed etiam ad officia Matrimonii pertinebant, pluribus locis accuratè scripta reliquisse. Divino enim spi-

Doctrina de Sacram. Matrimonii, & Canonibus subjectis docum capitibus de ejusdem reformatione. Explicatur initio sess. 24. Trident. Synod. c. 1. Cor. 7. 7. Caritatis excellentia non in omnes cadit.

d 1. Cor. 7. 7. Fulg. Epist. 3. ad Probam cap. 9.

e Joann. 2. 2. 3. Utilitas doctrinæ de Matrimonio.

f 1. Cor. 7. per tot. Eph. 5. 22. Coloss. 3. 15. g 1. Pet. 2. 2. Dam. lib. 3.

ritu afflati optimè intelligebant, quanta, & quàm multa commoda ad Christianam societatem pervenire possent, si fideles Matrimonii sanctitatem cognitam haberent, & inviolatam servarent: contra verò ea ignorata, vel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Ecclesiam importari. Primum itaque Matrimonii natura, & vis explicanda est. Nam cum vitia sæpe honesti similitudinem gerant, cavere oportet, ne fideles falsa Matrimonii specie decepti, turpitudine, & nefariis libidinibus animam commaculent. Cujus rei declarandæ causa à nominis significatione ordiendum est.

2. *Qua propter sancta illa copula Matrimonii, Conjugii, aut Nuptiarum nominibus exprimat.*

Matrimonium ab eo dicitur, quòd fœmina idcirco maxime nubere debet, ut mater fiat, vel quia prolem concipere, parare, educare matris munus est. Conjugium quoque à conjungendo appellatur, quòd legitima mulier cum viro quasi uno jugo adstringatur. Præterea Nuptiæ, quia, ut inquit S. Ambros. pudoris gratia puellæ se obnuberent: quo etiam declarari videbatur, viris obediens, subjectasque esse oportere.

3. *Quid sit Matrimonium.*

Ita verò ex communi Theologorum sententia definitur: *Matrimonium est viri, & mulieris maritalis coniunctio inter legitimas personas, individua vite consuetudinem retinens.* Cujus definitionis partes ut planius intelligantur, docendum est, quamvis hæc omnia in perfecto Matrimonio insint, consensus videlicet interior, pactio externa verbis expressa, obligatio, & vinculum, quod ex ea pactioe efficitur, & conjugum copulatio, qua Matrimonium consummatur, nihil horum tamen Matrimonii vim, & rationem propriè habere, nisi obligationem illam, & nexum, qui *coniunctionis* vocabulo significatus est. Additur verò, *maritalis*, quoniam alia pactioe genera, quibus viri, & mulieres obligantur, ut sibi mutuam operam præstent, vel pretii, vel alterius rei causa, prorsus aliena sunt à Matrimonii ratione. Sequitur deinde, *inter legitimas personas*, quoniam, qui à nuptiarum coniunctione legibus omnino exclusi sunt, ii Matrimonium inire non possunt, neque, si ineant, ratum est. Exempli enim gratia, qui, intra quartum gradum propinquitate conjuncti sunt, puerque ante decimum, quartum annum, aut puella ante duodecimum, quæ ætas legibus constituta est, ad Matrimonii justa fœdere ineunda apti esse non possunt. Quòd verò extremo loco positum est, *individua vite consuetudinem retinens*, indissolubi-

Matrimonium unde dicitur.
Aug. 19. cont. Faust. c. 25.

S. Amb. lib. 1. de Abraham, cap. 9. in fine.

Mag. in 4. dist. 7. & Grat. 17. q. 2. in princ. quest.

Conc. Flor. in Epist. Eugen. IV. ad Arme- nos.

lis vinculi naturam declarat, quo vir, & uxor colligantur.

4. *Ubi præcipua vis Matrimonii consistat.*

Ex his igitur patet, Matrimonii naturam, & rationem in vinculo illo consistere. Nam quod aliæ clarissimorum virorum definitiones hoc videntur consensui tribuere, ut cum dicunt, conjugium esse consensum maris, & fœminæ, hoc ita accipiendum est, consensum ipsum Matrimonii causam effectricem esse: quod Patres in Conc. Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non potest, nisi ex consensu, & pactioe.

5. *Qualis in Matrimonio requiratur consensus, quaque ratione sit declarandus.*

Sed illud maxime necessarium est, ut consensus verbis, quæ præsens tempus significant, exprimat. Neque enim Matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactio. Atque ita fit, ut consensus alterius tantum ad Matrimonium conjungendum satis esse non possit, sed duorum inter se mutuum esse oporteat. Atqui ad declarandum mutuum animi consensum, verbis opus esse, perspicuum est. Si enim ex interiori tantum consensu sine externa aliqua significatione Matrimonium constare posset, illud etiam sequi videretur, ut cum duo, qui disjunctissimis, & maxime diversis in locis essent, ad nuptias consentirent, antequam alter alteri voluntatem suam vel litteris, vel nunciis declarasset, veri, & stabilis matrimonii lege conjungerentur: quod tamen à ratione, & sanctæ Ecclesiæ consuetudine, & decretis alienum est.

6. *Mutuus consensus verbis futuri temporis expressus Matrimonium non efficit.*

Rectè autem dicitur oportere, ut consensus verbi exprimat, quæ præsentis temporis significationem habeant. Nam, quæ futurum tempus indicant, Matrimonium non conjungunt, sed spondent. Deinde quæ futura sunt, nondum esse perspicuum est: quæ verò non sunt, parum vel nihil firmi, aut stabilis habere, existimandum est. Quare nondum connubii jus in eam mulierem quisquam habet, quam se in Matrimonium ducturum esse pollicetur; neque statim ab eo impletum est, quod se futurum promissit: tametsi fidem præstare debet; quòd si non faciat, violatæ fidei reus esse convincitur. At verò qui matrimonii fœdere alteri jungitur, quamvis postea pœniteat; tamen, quod factum est mutare, irritumve, & infectum reddere non potest. Cum itaque conjugii obligatio nuda promissio non sit, sed ejusmodi abalienatio, qua re ipsa vir mulieri, & vicissim mulier viro corporis sui potestatem tradit; idcirco necesse est verbis, quæ

Consensus verbis temporis præsentis exprimendus est, isque mutuus esse debet. De Sponsalibus. & Matrim. cap. Tunc fraternitati, & consentit. Mag. loc. cit. lit. C. Interior consensus non sufficit ad Matrim.

Habetur de Sponsal. & Matrim. cap. Si inter virum.
Qui, quod se futurum promissit, postea non præstat, tametsi fidem violet, Matrimonium tamen non dissolvit.

Qualis promissio requiratur ad perfectionem Matrimonii.

quæ præsens tempus designant, Matrimonium contrahi: quorum verborum vis, postquam etiam enunciata sunt, permanet; virumque, & uxorem indissolubili vinculo constrictos tenet.

7. Si pudore, aut alio impedimento consensus verbis non exprimat, natus, & signa verborum locum habent.

Sed verborum loco tum natus, & signa, quæ intimum consensum apertè indicent, satis ad Matrimonium esse possunt, tum ipsa etiam taciturnitas, cum puella propter verecundiam non responderet, sed pro ea parentes loquuntur.

8. Ad verum Matrimonium concubitus non requiritur.

Ex iis igitur Parochi fidelibus tradent, Matrimonii naturam, & vim in vinculo, & obligatione sitam esse, ac præter consensum eo, quo dictum est, modo expressum, ut verum Matrimonium existat, concubitus necessario non requiri. Nam & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula intercesserat, ut Patres testantur, vero Matrimonio junctos fuisse planè constat. Quare à Sanctis Patribus dictum est, Matrimonium non concubitu, sed consensu existere, quod etiam à Sancto Ambrosio in libro de Virginibus repetitum legimus.

9. Quotuplex sit Matrimonii consideratio.

Jam verò hisce explicatis, illud docendum erit, Matrimonium duplicem rationem habere. Nam, vel ut naturalis conjunctio, (conjungium enim non ab hominibus inventum, sed à natura) vel ut Sacramentum, cujus vis naturalium rerum conditionem superat, considerandum est. Ac quoniam gratia naturam perficit, (neque prius, a quod spirituale est, sed quod animale; deinde quod spirituale) rei ordo postulat, ut de Matrimonio, ut natura constat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendum sit: tum verò quæ illi, ut Sacramentum est, conveniunt, explananda erunt.

10. Quis Matrimonii, ut officium naturæ significat, sit auctor.

In primis itaque docendi sunt fideles, Matrimonium à Deo institutum esse. Scriptum est enim in Genesi, *b Masculum, & feminam creavit eos, benedixitque illis Deus & ait: Crescite, & multiplicamini.* Et, *c Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile sibi; ac paullo post: d Adæ verò non inveniebatur adiutor similis eius; immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unam de costis eius, & replevit eamque edificavit Dominus Deus costam, quam tulerat*

Adam, & Eva in statu innocentiae non concubuerunt. Genes. 4.

8. Ambr. de Instit. Virg. cap. 6.

Duplex Matrimonii ratio, ut est officium naturæ, & ut Sacramentum. Matrimonium est à natura ff. de Justit. & Jurè lib. 1.

a 1. Cor. 15. 46.

b 1. Gen. 1. 27. 28.

c Gen. 2. 18.

d Ibid. 20. 21. 22. 23. 24.

rat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam, dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est: quam-obrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quæ, ipso Domino Auctore à apud Sanctum Matthæum, ostendunt Matrimonium divinitus institutum esse.

11. Matrimonium, ut naturæ officium consideratur, dissolvi non potest.

Neque verò Deus Matrimonium tantummodo instituit; verum, ut Sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indissolubile nodum ei addidit. Siquidem Salvator ait, *b Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Quamvis enim Matrimonium, quatenus naturæ est officium, conveniat, ut dissolvi non possit; tamen id maxime fit, quatenus est Sacramentum. Quæ ex re etiam in omnibus, quæ naturæ Lege ejus propria sunt, summam perfectionem consequitur: tamen & prolis educandæ studio, & aliis Matrimonii bonis repugnat, ut ejus vinculum dissolubile sit.

12. Omnibus hominibus Lex contrahendi non est imposita.

Quod verò à Domino dictum est, *c Crescite, & multiplicamini*, id eò spectat, ut cujus rei causa Matrimonium institutum erat, declaret, non ut singulis hominibus necessitatem imponat. Nunc enim aucto jam humano genere, non solum ulla Lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius virginitas summopere commendatur, & unicuique in sacris litteris suadet, ut quæ Matrimonii statu præstantior sit, majoremque in se perfectionem, & sanctitatem contineat. Dominus enim Salvator noster ita docuit, *d Qui potest capere, capiat, & Apostolus ait: e De Virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consequutus à Domino, ut sim fidelis.*

13. Vir, & mulier coniungi cur debeant.

Sed quibus de causis vir, & mulier coniungi debeant, explicandum est. (1) Prima igitur est, hæc ipsa diversi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilii spe conciliata, ut alter alterius ope adjutus vitæ incommoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatem sustentare queat.

Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut honorem, & divitiarum hæredes relinquatur, quam ut veræ fidei, & religionis cultores edu-

a Matth. 19. 6.

Trid. Synod. in princ. sess. 24. de can. 5. 6. & c. Fratemitatis 35. q. 10. & cap. Debitum de Bigamis, & de Coniug. lepros. in princ. b Matth. 19. 6.

c Gen. 1. 27. Matrimonium causa multiplicandi genus humanum divinitus est institutum. Virginitas Matrimonio est præstantior. Trid. Syn. sess. 24. de Matrim. c. 9. 10.

d Matth. 19. 12. e 1. Cor. 7. 25.

Prima ratio.

Secunda.

(1) Prima igitur est) Edit. Pat. prima igitur ratio est.

264 CATECH. AD PAR. PARS II.
 centur. Quod quidem maximè Sanctis illis Patriarchis, cum uxores ducerent, propositum fuisse, ex Sacris litteris satis apparet. Quare Angelus, cum Tobiam admoneret, quo pacto mali Dæmonis vim posset repellere, *a Ostendam inquit: tibi, qui sunt, quibus prevalere potest Dæmonium: hi namque, qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se, & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, b sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, c habet potestatem Dæmonium super eos.* Deinde subjicit: *c Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quàm libidine ductus, ut in semine Abrabæ benedictionem in filiis consequaris.* Atque una etiam hæc causa fuit, cur d. Deus ab initio Matrimonium instituerit. Quare fit, ut illorum sit scelus gravissimum, qui Matrimonio juncti, medicamentis vel conceptum impediunt, vel partum abigunt. Hæc enim homicidarum impia conspiratio existimanda est.

a Tob. 6. 16. 17.

b Psa'lm. 31. 8.
 c Tob. 6. v. 22.

d Gen. 2. 24.
 Jus nature violant, qui partum impediunt.

Tertia causa. Vide Aug. 14. Civit. cap. 15. 16. & 17. Dam. lib. 4. de Orth. fide cap. 25.

e 1. Cor. 7. 2.

f Ibidem 5.

Causæ secundariæ Matrimonii, si ejus sanctitatem non impediunt, minimè damnandæ sunt.

g Gen. 29. 17.

De Matrimonio, ut Sacramentum est. Filiis instituti Matrimonii cum in Lege natura-

14. Post peccatum cur Matrimonium institutum fuerit.
 Tertia est, quæ post primi Parentis lapsus ad alias causas accessit, cum propter justitiæ, in qua homo conditus erat, amissionem appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; ut scilicet, qui sibi imbecillitatis suæ conscius est, nec carnis pugnam vult ferre, Matrimonii remedio ad vitanda libidinis peccata utatur. De quo ita Apostolus scribit: *e Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaqueque suum virum habeat:* ac paulo post, cum docuisse, interdum orationis causa à Matrimonio debito abstinendum esse, subjicit: *f Et iterum revertimini in id ipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Hæc igitur sunt causæ, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui piè, & religiosè, ut sanctorum filios decet, nuptias velit contrahere. Quod si ad eas causas alix etiam accedant, quibus homines inducti Matrimonium inean, atque in habendo uxoris delectu hanc illi preponant, ut hæredis relinquendi desiderium, divitiæ, forma, generis splendor, morum similitudo; ejusmodi sanè rationes damnandæ non sunt, cum Matrimonii sanctitati non repugnent. Neque enim in sacris Litteris g Jacob Patriarcha reprehenditur, quod Rachelem ejus pulchritudine illectus, Liæ prætulit. Hæc de Matrimonio, ut naturalis conjunctio est, docenda erunt.

15. Cur Matrimonium Sacramenti dignitate per Christum sit auctum.

Ut autem Sacramentum est, explicare oportebit, ejus naturam multo præstantiorem esse, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodum enim Matrimonium, ut

naturalis conjunctio, ad propagandum humanum genus ab initio institutum est; ita deinde ut populus ad veri Dei & Salvatoris nostri Christi cultum, & religionem procrearetur, atque educaretur; Sacramenti dignitas illi tributa est. Cum enim Christus Dominus vellet arctissimæ illius necessitudinis, quæ ei cum Ecclesia intercedit, suæque erga nos immensæ charitatis certum aliquod signum dare, tanti mysterii dignitatem hac potissimum maris, & fœminæ Sancta conjunctione declaravit. Quod quidem aptissimè factum esse, intelligi ex eo potest, quod ex omnibus humanis (1) necessitatibus nulla inter se homines magis, quàm Matrimonii vinculum constringit; maximeque inter se vir, & uxor charitate, & benevolentia devincti sunt. Atque idcirco fit, ut frequenter sacræ Litteræ nuptiarum similitudine a divinam hanc Christi, & Ecclesiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

16. Quomodo Matrimonium sit verum Evangelicæ Legis Sacramentum.

Jam verò Matrimonium Sacramentum esse, Ecclesia Apostoli auctoritate confirmata certum, & exploratum semper habuit. Ita enim ad Ephesios scribit: *b Viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, & fovet eam; sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Nam, quod inquit, Matrimonium hoc magnum est, nemini dubium esse debet, quod Matrimonium referendum esse, quod scilicet viri, & mulieris conjunctio, cujus Deus auctor est, sanctissimi illius vinculi; quo Christus Dominus cum Ecclesia conjungitur, Sacramentum, id est sacrum signum sit.

17. Quomodo Matrimonium Sacramentum esse, ex Pauli verbis convincatur.

Atque hanc esse eorum verborum propriam, & veram sententiam; veteres Sancti Patres, qui eum locum interpretati sunt, ostendunt: idemque Sancta Tridentina Synodus explicavit. Constat ergo, virum Christo, uxorem Ecclesiæ ab Apostolo comparari; virum esse caput mulieris, ut est Christus Ecclesiæ; eaque ratione fieri, ut vir uxorem diligere, & vicissim uxor virum amare, &

tate, tum in Lege gratiæ pulchre exploratur à D. Thom. in supr. q. 43. art. 3. Immensa Christi, & Ecclesiæ per charitatem conjunctio Matrimonii Sacramento aptissime significatur.

a Matth. 22. 2. & 25. 10. Apoc. 19. 7.

b Eph. 5. 28. 29. 30. 31. 32. Pet. Dam. serm. 1. de Dedic. Eccl. D. Aug. de Fide & Oper. c. 7. l. 1. de Nupt. & Concup. c. 10. & 21. Amb. in cap. 5. Ep. ad Eph. Tertul. in lib. de Monog.

Trid. Synod. in princ. sess. 24. de Matrim.

(1) Necessitatibus) Edit. Pat. necessitudinibus.
 LI

homines in conjungendis matrimonii virtutem potius, & morum similitudinem, quam divitias, & pulchritudinem spectandam esse (1) intelligant: qua quidem re communi societati maxime consulti, nemo dubitare potest. Preterea si divortio Matrimonium dissolveretur, vix unquam dissidendi causæ hominibus, quæ eis ab antiquo pacis, & pudicitiae hoste quotidie objicerentur, deessent. Nunc verò, cum fideles secum cogitant, quamvis etiam Conjugii convictu, & consuetudine careant, se tamen Matrimonii vinculo constrictos teneri, omnemque alterius uxoris ducendæ spem sibi præcisam esse; ea re fit, ut ad iracundiam, & dissidia tardiores esse consueverint. Quòd si interdum etiam divortium faciant, & diutius conjungis desiderium ferre non possint, facile per amicos reconciliari ad ejus convictum redeunt.

22. Per libellum repudii separati possunt rursus coniungi.

Sed hoc loco prætermittenda non erit Pastoribus Sancti Augustini salutaris admonitio. Is enim, ut ostenderet fidelibus, haud gravate faciendum esse, ut cum uxori- bus, quas adulterii causa dimisissent, si eas delicti poeniteret, in gratiam reducerentur, Cur, inquit, vir fidelis non recipiet uxorem, quam recipit Ecclesia? aut cur uxor viro adultero, sed poenitenti, non ignoscat, cui etiam ignovit Christus? Nam quod a Scriptura stultum vocat, qui tenet adulteram, de ea sentit, quæ cum delinquerit, poenitere, & a cœpta turpitudine desistere recussat. Ex iis itaque perspicuum est, fidelium Conjugia perfectione, & nobilitate tum Gentilium, tum Judæorum Matrimonii longè præstare.

23. Quæ sint bona, quæ ex hoc Sacramento ad conjugios redeunt.

Docendi præterea sunt fideles, tria esse Matrimonii bona, prolem, fidem, & Sacramentum; quorum compensatione illa incommoda leniuntur, quæ Apostolus indicat his verbis: *b Tribulationem carnis habebunt huiusmodi*: efficitur, ut conjunctiones corporum, quæ extra Matrimonium merito damnandæ essent, cum honestate conjunctæ sint.

Primum igitur bonum est proles, hoc est liberi; quæ ex justa, & legitima suscipiuntur uxore. Id enim præcepit Apostolus, ut diceret; *c Salvabitur (mulier) per liorum generationem*. Nec verò hoc de procreatione solum

Ob adventum dimissi, si poeniteat, in gratiam possunt recipi ab altero conjugio. S. August. lib. 2. de Adulterinis conjugii, c. 6. & 9.

a Prov. 18. 22.

Matrimonii tria sunt bona D. Aug. lib. 5. contra Jul. c. 5. & de Gen. ad litt. lib. 9. cap. 7. Mag. in 4. dist. 31. Scot. 4. dist. 31. q. 1. b 1. Cor. 7. 28. Primum Matrimonii bonum est proles.

c 1. Tim. 2. 15.

(1) Intelligant) Edit. Parav. bini intelligent, multo melius.

lum, sed educatione etiam, & disciplina, qua filii ad pietatem erudiuntur, intendendum est. Sic statim subdit Apostolus: *S; in fide permanserunt*. Monet enim Scriptura: *a Filii tibi sunt? erudit illos, & curva illos à pueritia illorum*. Idem etiam b Apostolus docet: ejusque institutionis pulcherrima exempla c Tobias, d Job, & alii sanctissimi Patres in sacris Litteris præbent. Quæ verò sint parentum, & filiorum officia, in quarto Præcepto latius explicabitur.

24. Fides in Matrimonio quid sit, & quomodo servanda. Sequitur fides, quod est alterum Matrimonii bonum, non ille virtutis habitus, quo imbuimur, cum Baptismum percipimus, sed fidelitas quædam, qua mutuo vir uxori, & uxor viro se ita obstringit, ut alteri alteri sui corporis potestatem tradat; sanctumque illud Conjugii fœdus nunquam se violaturum, (1) pollicetur. Id facile colligitur ex illis verbis, quæ a primo Parente enuntiata sunt, cum Evam uxorem suam accepit, quæ deinde Christus Dominus in Evangelio comprobavit: *e Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem, & adhaerebit uxori suæ; & erunt duo in carne una*: item ex eo Apostoli loco: *f Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet: sed mulier*. Quare optimo jure gravissimæ animadversiones à Domino in adulteros, quod hanc maritalem fidem frangant, in veteri Lege constitutæ erant.

Postulat præterea Matrimonii fides, ut vir, & uxor singulari quodam, sanctoque, & puro amore conjuncti sint: neque ut adulteri inter se ament, sed ut Christus dilexit Ecclesiam. Hanc enim Apostolus regulam præscripsit, cum ait: *b Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam*: quam certè immensa illa charitate, non sui commodi gratia, sed sponsæ tantum utilitatem sibi proponens, complexus est.

25. Quid sit Sacramentum, dum inter Matrimonii bona numeratur.

Tertium bonum Sacramentum appellatur, vinculum scilicet Matrimonii, quod nunquam dissolvi potest: Nam, ut est apud Apostolum, *i Dominus præcipit, uxorem à viro non discedere; quòd si discesserit, manere innyptam, aut*

(1) Pollicetur.) Edit. Pat. polliceatur: conjungit enim cum antecedentibus; se ita obstringit, ut alteri alteri sui corporis potestatem tradat, sanctumque illud conjugii fœdus nunquam se violaturum, polliceatur.

a Eccles. 7. 25. Prov. 13. 24. Deut. 6. 7. b Ephes. 4. 6. Coloss. 3. 20. c Tob. 4. d Job. 1. 5.

Secundum bonum est fidelitas mutua.

e Genes. 2. 24. Marth. 19. 5. Ephes. 5. 31. f 1. Cor. 4. 6.

g Levit. 10. 10. Deut. 22. 22.

Vir qualiter uxorem diligere debeat. Vide Hier. 1. 1. cont. Jovin. & cap. Origo 32. q. 4. h Ephes. 5. 15. Coloss. 3. 19.

Tertium Matrimonii bonum est Sacramentum.

i 1. Cor. 7. 10. 11. vide, quod supra notavimus, s. c. 10.

270 aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Si enim Matrimonium, ut Sacramentum est, Christi conjunctionem cum Ecclesia signat, necesse est, ut Christus se ab Ecclesia nunquam disjungit, ita uxorem à viro, quòd ad Matrimonii vinculum attinet, separari non posse. Verùm, ut hæc sancta societas sine querela facilius conseruetur, viri, & uxoris officia, quæ à a S. Paulo, & à b Principe Apostolorum Petro descripta sunt, tradenda erunt.

26. Quæ sint præcipua mariti officia.

Ergo viri manus est, uxorem liberaliter, & honorificè tractare. Qua in re meminisse oportet, Evam ab Adamo sociam appellatam esse, cum inquit, c Mulier, quam dedisti mihi sociam. Cujus rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, ut ea non ex pedibus, sed ex latere viri formaretur: quemadmodum etiam ex capite condita non est, ut se viri dominam non esse, intelligeret, sed viro potius subjectam. Decet præterea virum, in alicujus honestæ rei studio semper occupatum esse, tum ut ea suppeditet, quæ ad familiam sustentandam necessaria sunt; tum ne inertis otio languescat, à quo vitia ferè omnia fluxerunt; deinde verò familiam rectè constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere.

27. Uxoris officium quid requirat.

Rursus autem uxoris partes sunt, quas Apostolorum Principes enumerat, cum inquit: *Mulieres subditæ sint viris suis, ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore castam conversationem vestram: quorum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconditus est cordis homo, incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se, subiectæ propriis viris, d sicut Sara obediebat Abraham, Dominum eum vocans.* Earum quoque præcipuum studium sit, filios in religionis cultu educare, & domesticas res diligenter curare. Domi verò libenter se contineant, nisi necessitas exire cogat, idque sine viri permissu facere nunquam audeant. Deinde, in quo maximè maritalis conjunctio sita est, meminerint semper, secundum Deum magis, quàm virum, neminem diligendum, eove plures faciendum esse neminem; cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati non adversantur, morem gerere, & obtemperare summa cum alacritate animi oporteat.

a Ephes. 5. 22. 25.
Col. 3. 18. 1. Tim. 5. 14.
b 1. Pet. 3. 1. 2.

Primum mariti officium.
c Genes. 3. 12.
Cur maier ex viri pedibus, vel capite non sit condita.
Aug. lib. 12. de Civit. Dei. c. 20. Hugo de Sanct. Victor. in ann. sup. Gen. Secundum officium, vide c. Si quis dereliquerit, dist. 30.

Uxoris quæ sunt præcipua officia 1. Pet. 3. 1. 2. Fulg. Epist. 2. ad Gallian. c. 11. 12. & 3. ad Probam, c. 14. Psalin. 44. 14. Omnis gloria ejus, &c.

d Genes. 18. 12. Adversus mulieres ambitiosius sese ornantes, & excolentes scribit eleganter Greg. Naz.

28. Quid de Matrimonii ritibus sentiendum sit.

Harum rerum explicationi consequens erit, ut Pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo servari (1) debent: de quibus non est expectandum, ut hoc loco præcepta tradantur, cum à Sancta Tridentina Synodo, quæ in hac re maximè observanda sint, copiosè, & accuratè constituta fuerint; neque illud decretum à Pastoribus ignorari possit. Satis igitur est eos admonere ut, quæ ad hanc partem attinent, è sacri Concilii doctrina cognoscere studeant, eaque fidelibus diligenter exponant.

29. Clandestina Matrimonia rata non sunt.

In primis autem, neadolescentes, & puellæ, cui ætati inest maxima imbecillitas consilii, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incautè ineant, sæpissimæ docebunt, ea neque vera, neque rata Matrimonia habenda esse, quæ præsentè Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, vel Ordinarii licentia, certoque testium numero non (2) contrahantur.

30. Tradere etiam Matrimonii impedimenta decet.

Sed quæ Matrimonium etiam impediunt, explicanda erunt: in quo argumento plerique graves, & doctissimi viri, qui de vitiiis, & virtutibus conscripserunt, adeo diligenter versati sunt, ut facillè omnibus futurum sit, quæ illi scriptis suis tradiderunt, in hunc locum transferrere; cum præsertim necesse habeant Pastores eos ipsos libros nunquam ferè è manibus deponere. Itaque cum illas præceptiones, tum quæ à Sancta Synodo sancitæ sunt de impedimento, quod vel à cognatione spiritali, vel à justitia publicæ honestatis, vel à fornicatione oritur, attentè legent, & tradenda fidelibus curabunt.

31. Quo animo affecti esse debeant, qui ad Matrimonium accedunt.

Ex quibus perspicui potest, quo animo affectos esse oporteat fideles, cum Matrimonium contrahunt. Neque enim se humanam aliquam rem aggredi, sed divinam putare debent, in qua singularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam esse Patrum veteris Legis exempla satis ostendunt; quorum Matrimonia tametsi Sacramenti dignitate prædita non erant, ea tamen maxima semper cum religione, & sanctimonia colenda esse, existimarunt.

(1) Debent Edit. Pat. debeant.
(2) Contrabantur. Edit. Pat. contrabuntur.

Trid. Synod. ses. 24. Decret. de Reform. Matrimonii, c. 1.

Trid. Synod. ibidem cap. 1.

Magister Sentent. 4. dist. 34. & omnes Scholastici ibidem, & Canonistæ.

Conc. Trid. ibidem cap. 2. 3. 4.

272 CATECH. AD PAR. PARS II.
32. Parentum consensu ad Matrimonii soliditatem requirendus.

Trid. Synod. ses. 24.
Decret. de Reform.
Matrimonii, c. 1.

a Genes. 24. per totum.
& 28. & 29. & 21. 11.

b I Cor. 7. 38.

c Psalm. 11. 7.

Duo in matrimonio sunt præcipue observanda.

d I. Cor. 7. v. 29. S.
Hieron. lib. 1. cont.
Jovin. in fin. & habetur in cap. Origo 32.
9. 4.

Quibus temporibus à Coniugii actu abstinendum sit, vide 33. q. 4. per totam. & cap. Omnis homo de Consecr. dist. 2. Hier. in Apol. prol. cont. Jov. post medium. & in cap. 12. Zachar sup. illud. In die illa magis erit plandus.

Inter cetera autem maximè hortandi sunt filii familias, ut parentibus, & iis, in quorum fide & potestate sunt, eum honorem tribuant, ut ipsis inscientibus, nedum in vicis, & repugnantibus, Matrimonia non ineant. Nam in veteri Testamento licet animadvertere, a filios à patribus semper in Matrimonium collocatos esse. Quare in re plurimus illorum voluntati deferendum esse, Apostolus etiam videtur iis verbis indicare: *b Qui Matrimonio iungit virginem suam, bene facit, & qui non iungit, melius facit.*

33. Quidnam de actu coniugali sit præcipiendum.

Extrema illa restat pars (1) de iis, quæ ad Matrimonium usum pertinent; de quibus ita agendum est à Pastoribus, ut nullum ex eorum ore verborum excidat, quod fidelium auribus indignum esse videatur, aut pias mentes lædere, aut risum movere queat. Ut enim *c eloquia Domini eloquia casta sunt*, ita etiam maximè decet Christiani populi doctorem ejusmodi orationis genere uti, quod singularem quandam gravitatem, & mentis integritatem, præ se ferat. Quare duo illa maximè docendi sunt fideles: primum quidem, non voluptatis, aut libidinis causa Matrimonio operam dandam esse, sed eo utendum intra illos fines, qui, ut supra demonstravimus, à Domino præscripti sunt. Meminisse enim convenit, quod Apostolus hortatur, *d Qui habent uxores, tamquam non habentes sint*; tum verò à Sancto Hieronymo dictum esse: *Sapiens vir iudicio debet amare coniugem, non affectu: reget impetus voluptatis, nec præceptis feretur ad coitum. Nihil est fœdius, quàm uxorem amare, quasi adulterum.*

34. Coniugibus aliquando ab officio Matrimonii abstinendum.
Sed quoniam bona omnia sanctis precationibus à Deo impetranda sunt, alterum est, quod fideles docere oportet, ut Deum orandi, & obsecrandi causa à Matrimonii officio interdum absterneant: in primisque id sibi observandum sciunt tribus saltem diebus, antequam Sacram Eucharistiam percipiant, sæpius verò, cum sollemnia Quadragesimæ sint.

(1) De iis, quæ ad Matrimonium usum pertinent) ita legendum esse, ut præsertim Edit. Pat. non autem, ut Edit. Rom. Lugd. Lovan. & Venet. Extrema illa restat pars, quæ ad Matrimonium usum pertinet; demonstrant verba, quæ proximè sequuntur, de quibus ita agendum est.

DE SACRAM. MATRIM.

273
simæ jejunia celebrantur, quemadmodum Patres nostri rectè, & sanctè præceperunt. Ita enim fiet, ut ipsa Matrimonii bona majori in dies divinæ gratiæ cumulo augeri, sentiant; & pietatis studia sectantes non modò hanc vitam tranquillè, & placidè traducant, sed æternæ etiam Dei benignitate consequendæ vera, & stabili spe, a quæ non confundit, nitantur.

a Rom. 5. 2.

CATECHISMI
AD PAROCHOS.
PARS TERTIA.

DE DEI PRÆCEPTIS IN DECALOGO
contentis.

CAPUT I.

1. Decalogum omnium Præceptorum summam esse demonstratur.

DECALOGUM Legum omnium summam, & epitomem esse, S. Augustinus litteris commendavit. Nam cum multa locutus sit Dominus, duæ tamen *b tantum* Tabulæ dantur Moysi lapideæ, quæ dicuntur Tabulæ Testimonii (1) futuri in Arca. Nimirum cetera omnia, quæ præcepit Deus, ex illis decem Præceptis, quæ duabus Tabulis conscripta sunt, pendere intel-

S. Aug. lib. 2. super Exod. q. 130. Vide D. Greg. Naz. orat. 40. in Sanctum Baptisma. b Exod. 31. 18. & 33. 15.

Decem præcepta ex duobus charitatis præceptis pendunt.

(1) Futuri) Sic omnes Editiones præter Patav. anni 1714. quæ habet futuræ idest tabulæ testimonii, quæ esse debebant in Arca.

274
telliguntur, (1) si diligenter quaeratur, ut rectè intelligantur: quomodo hæc ipsa rursus decem Præcepta duobus illis nituntur, dilectionis scilicet Dei, & proximi, a in quibus tota Lex pendet, & Prophetæ.

2. *Cur Pastores maxime Decalogum disertè tenere, & explicare conveniat.*

Itaque cum sit totius Legis summa, Pastores oportet in ejus contemplatione b die, noctuque versari, non ut vitam suam modò ad hanc normam componant, sed etiam ut populum sibi creditum in Lege Domini erudiant. c Nam labia Sacerdotis (2) custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est: quod ad Pastores novæ Legis maxime pertinet, qui Deo propiores d à claritate in claritatem transformari debent, tanquam à Domini spiritu. Et cum eos e Lucis nomine nuncuparit Christus Dominus, propriæ sunt illorum partes, f ut sint lument eorum, qui intenebris sunt, eruditores insipientium, magistri infantium, g & si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, ipsi, qui spirituales sunt, hujusmodi instruant.

In Confessionibus etiam judicis personam sustinent, ac pro genere, & modo peccatorum sententiam ferunt. Quare nisi suam sibi inscitiam, nisi aliis etiam esse fraudi velint, in eo sint necesse est quam vigilantissimi, & in divinorum Præceptorum interpretatione exercitatissimi ut ad hanc divinam regulam de quacunque & actione, & officii prætermissione judicium (facere possint; & ut est apud Apostolum, h sanam doctrinam tradant, id est, quæ nullum contineat errorem, & animorum morbis, quæ sunt peccata, modeatur; i sit populus Deo acceptus, sectator bonorum operum. Jam vero in hujusmodi tractationibus ea pastor sibi, & aliis proponat, quibus Lege parendum esse persuadeat.

3. *Quis Decalogi, & Legis naturæ auctor sit.*

Inter cetera autem, quæ animos hominum ad hujus Legis jussa servanda possunt impellere, illud maximam vim habet, Deum esse hujus Legis auctorem. Quamvis enim k per Angelos data esse dicatur, nemo tamen du-

(1) Si diligenter quaeratur, ut rectè intelligantur) Ed. Pat. Lovan. & Lugd. multò meliùs, si diligenter quaerantur, & rectè intelligantur.
(2) Custodient) sic se habet textus Malachiæ, etiam in Edit. Patav. Perperam itaque custodiant in Edit. Rom. Lugd. Lovan. & Venet. ant.

a Matth. 22. 40.

b Psalm. 1. 2.

c Malach. 2. 7.

d 1. Cor. 3. 12.
e Matth. 5. 15.

f Rom. 2. 20.
g Galat. 6. 1.

h 2. Tim. 4. 3.

i Tit. 2. 12.
k Exhortandus populus ad Leg. observacione.

D. Thom. in 2. q. 98.
art. 2.

l Galat. 3. 19.
m Act. 1. 7. 28.

bitare potest, ipsum Deum esse Legis auctorem. Cujus rei satis amplum testimonium præbent non solum ipsius Legislatoris verba, quæ paullo post explicabuntur; a sed infinita penè Scripturarum loca, quæ Pastoribus faciliè occurrent. Nemo enim est, quin sibi à Deo Legem in animo insitam esse sentiat, qua bonum à malo, honestum à turpi, justum ab injusto possit discernere: cujus vis, & ratio Legis cum ab ea, quæ scripta est, diversa non sit, quis est, qui ut intimæ, sic scriptæ Legis auctorem Deum negare audeat?

Hanc igitur divinam lucem, penè jam pravis moribus, & diuturna perversitate obscuratam, cum Deus Moysi Legem dedit, eam potius illustriorem reddidisse, quam novam tulisse, docendum est; ne fortè cum populus audit, legi Moysis derogatum esse, putet, his Legibus se non teneri. Certissimum enim est, non propterea his Præceptis parendum esse, quòd per Moysen data sunt: sed quòd omnium animis ingenta, & per Christum Dominum explicata sunt, & confirmata.

4. *Quomodo ad legem servandam ab ipso Legis Auctore populus excitari possit.*

Juvabit tamen plurimum, & ad persuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio, Deum esse, qui Legem tulit: de cujus sapientia, & æquitate dubitare non possumus, neque ejus infinitam vim, atque potentiam effugere. Quare cum per Prophetas Deus juberet servari Legem, b dicebat, se Dominum Deum esse, & in ipso Decalogi exordio, c Ego sum Dominus Deus tuus, & alibi, d Dominus ego sum, ubi est timor meus?

5. *Quantum sit beneficium Legem à Deo accepisse.*

Nonsolum autem excitabit fidelium animos ad servandam Dei præcepta, sed ad gratiarum etiam actionem, quòd suam Deus, quæ salutem nostram contineret, voluntatem explicarit. Quare non uno loco Scriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit ut suam dignitatem, ac Domini beneficentiam cognoscat; veluti in Deuteronomio, e Hæc est, inquit vestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes universa præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna: Et rursus (1) in Psalmo, f Non fecit taliter omni nationi: & judicia sua non manifestavit eis.

6. *Quare tanta maiestate Legem suam Israelitis olim Deus tradere voluerit.*

Verùm si Parochus rationem præterea latæ Legis ex Scrip-

a Exod. 24. 28.
Levit. 4. 22. 27.
Isai. 33. 22.
Deus Legis naturalis conditor.
Rom. 2. 14. vide D. Thom. 1. 2. q. 11. art. 2.
Lex naturæ diuturna perversitate obscurata, per Legem scriptam renovatur ac illustratur D. Thom. 1. 2. q. 98. art. 6.

b Lev. 18. 5. 2. 19. & 20. v. 8.
c Exod. 20. v. 2.
d Malac. 1. v. 6.

e Deut. 4. 6.

f Psalm. 147. 20.

(1) In Psalmo) vel potius in Psalmis, ut habet Ed. Pat. Mm 2

Scripturæ auctoritate demonstravit, facile intelligent fideles, quam piè, ac suppliciter acceptam Dei Legem colere oporteat. Triduo enim, antequam ferretur Lex, Dei jussu dictum est omnibus, a ut vestimenta lavarent, uxores non attingerent, quò sanctiores, ac paratiores essent ad accipiendam Legem, ut ad diem tertium adessent. Deinde, cum ad montem essent adducti, undè Dominus illis per Moysen (1) leges erat laturus, uni Moysi dictum est, ut in montem ascenderet, quò Deus maxima cum majestate venit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, densisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Moysæ cœpit, eique Leges dedit. Quòd divina Sapientia nullam aliam ob causam factum voluit, nisi nos ut moneret, casto, humilique animo Legem Domini accipiendam esse; quòd si Præcepta negligeremus, paratas nobis à divina justitia pœnas imminere.

7. *Quomodo Lex, tanto terrore promulgata, ab hominibus impleri possit: & quòd nihil amore facilius sit.*

Quin etiam Legis jussa difficultatem non habere, ostendat Parochus; quod vel una hac ratione ex Sancto Augustino docere poterit, cum dicit: *b Qui, queso, dicitur impossibile esse homini amare, amare inquam, Creatorem beneficium, patrem amantissimum, deinde etiam & carnem suam in fratribus suis? at verò c qui diligit, Legem implevit.* Quare Joannes Apostolus à Præcepta Dei gravia non esse, aperte testatur. Nihil enim justius, nihil cum majori dignitate, nihil majori cum fructu ab homine, teste Beato Bernardo, exigi potuisset. Quam obrem summam Dei dignitatem admiratus est Augustinus, sic ipsum Deum affatus: (2) *Quid est homo, quòd amari te ab eo vis? Si non faciat, ingentes minaris pœnas? An non satis magna hæc est, si non diligam te?*

Quòd si quis eam afferat excusationem, impediri se, quominus Deus amet infirmitate naturæ docendum est, Deum, qui amorem requisivit, e amoris vim inserere cordibus per Spiritum Sanctum suum. Hic autem f Spiritus bonus petentibus à Patre cœlesti datur, ut meritò Sanctus Augustinus precatus sit, *Da, quòd iubes & iube, quòd*

(1) *Leges* Edit. Patav. *Legem.*

(2) *Quid est homo &c.* Hoc est testimonium S. Augustini in Editione Patavina est planè conforme Editioni PP. Maurin. *Quid tibi sum ipse, ut amari te à me iubeat? & nisi faciam, irascaris mihi, & ingentes mineras miserias? parva ne ipsa est miseria, si non amem te?*

Exod. 19. 10. 17. Hæc paullopost sect. 7. diffusius explicantur.

Lex observanda non modo possibilis, sed etiam facilis est. Trid. Synod. sess. 2. de Justificatione. c. 11. & can. 18. 19. 20. b Sermon. 61. de Tempore, & serm. 47. de Sandis. c Rom. 13. 8. d Joann. 5. 3. Matth. 11. 30. Bernard. lib. de Dilig. Deo. Aug. lib. 1. Conf. cap. 5.

Virtus perficiendæ Legis per Spiritum Sanctum homini etiam inefficili potestatur. c Rom. 5. 5. f Lucæ 11. 13. S. Aug. lib. 10. Conf. c. 29. 26. 37.

quod vis. Quia igitur Dei auxilium præsto nobis est, maxime post Christi Domini mortem, a per quam Princeps hujus mundi ejectus est foras, non est, quòd quisquam rei difficultate deterreatur. b Nihil enim est amanti difficile. 8. *Teneantur ne omnes homines necessario ad Legis observationem.*

Præterea ad eandem rem persuadendam plurimum valebit si explicabitur, necessario Legi obtemperandum esse: præsertim cum nostris temporibus non defuerint, qui, sive facilis, sive difficilis sit Lex, ad salutem tamen nequaquam necessariam esse impiè, & magno ipsorum malo dicere non veriti sunt. Quorum nefariam, impiamque sententiam c Sacræ Scripturæ testimoniis Parochus confutabit, ejusdem maxime Apostoli, cujus illi auctoritate impietatem suam tueri conantur. Quid igitur ait Apostolus? d *Circumscis, nihil est, & præputium nihil est: sed observationem mandatorum Dei.* Quòd verò eandem sententiam alibi repetit, & novam creaturam in Christo tantum dicit valere, intelligimus planè, (1) eum novam creaturam in Christo dicere, qui Mandata Dei observat. Is enim e qui habet Mandata Dei, ac servat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Joannem: f *Si quis diligit me, sermonem meum servabit.* Nam etsi justificari potest homo, & ex impio fieri pius, antequam singula Legis Præcepta externis actionibus impleat; tamen fieri non potest, ut, qui per ætatem ratione uti queat, ex impio fiat justus, nisi animum habeat paratum ad omnia Præcepta Dei servanda.

9. *Quos fructus consequantur, qui Legem divinam observant.*

Ad extremum verò, ne quid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut legem servet, quam sint ejus uberes, suavesque fructus, demonstrabit. Quòd facile poterit ex iis, quæ Psalmo decimo octavo scripta sunt, probare. In eo enim Legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc est vel maxima, quæ Dei gloriam, & majestatem multò amplius explicat, quam decore suo, atque ordine faciant ipsa cœlestia corpora; quæ ut omnes quamvis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, g ut rerum omnium Opificis, & Conditoris gloriam, sapientiam, ac potentiam agnoscant. Ac b Lex quidem Domini convertit animas ad Deum. Agnoscent-

a Joann. 12. 21.

b D. Aug. in Psalm. 121. Bern. in serm. de Domin. in Ram. Palm. in Per. de Magd.

Sess. 6. Conc. Trid. c. 10. & 11. & c. 18. & 19.

c Rom. 2. 3. 6. 7. 9.

d 1. Cor. 7. 19.

e Galat. 5. 6. f Joann. 14. 27. Quæ sit nova in Christo creatura. Quomodo potest justificari homo etiam sine operibus Legis. Ibidem 22. Ad Galat. 5. 6.

g Rom. 1. 20. h Psalm. 12. 8.

(1) *Eum* sic Ed. Pat. perperam *eam* in Rom. & Ven. antiq.

278 CATECH. AD PAR. PARS. III.
centes enim vias ejus, & Dei sanctissimam voluntatem per legem; convertimus pedes nostros in vias Domini. At quia soli *a* timentes Deum verè sapientes sunt, hoc illi deinceps tribuit, ut sapientiam præstet parvulis. Hinc veris gradibus, & mysteriorum divinarum cognitione, ingentibus præterea voluptatibus, & præmiis, & in hac vita; & in futuro sæculo illi cumulantur, qui Dei Legem observant.

10. *Cum omnia voluntatem Dei faciant, hominem eandem voluntatem sequi æquissimum ostenditur.*

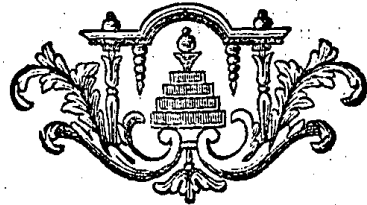
Nec verò tam nostræ utilitatis gratia, quàm Dei causa, nobis est servanda Lex, qui suam hominum generi in Legge voluntatem aperuit: quam cum *b* ceteræ creaturæ sequantur, hominem ipsum eandem sequi, multò est æquius.

Ne id quidem silentio prætereundum est, vel in hoc maximè suam Deum in nos clementiam, & summam bonitatis divitias ostendisse, quod cum sine ullo præmio nos potuisse, ut suæ gloriæ serviremus, cogere, voluit tamen suam gloriam cum utilitate nostra conjungere, ut quod homini utile, idem Deo esset gloriosum. Quoniam igitur id maximum, & præclarissimum est, docebit Parochus, ut à Propheta ultimo loco dictum est, *c* in custodiendis illis retributionem multam esse. Non enim tantum illæ nobis benedictiones promissæ sunt, quæ ad terrenam magis felicitatem spectare videbantur, *d* ut benedicti simus in civitate, & benedicti in agro, sed *e* copiosa merces in cœlis, & *f* mensura bona, conferata, cogitata, & superfluens proposita est, quam piis, & justis actionibus meremur, divinæ misericordiæ adjumento.

a Job 18. 28.

b Psalm. 102. 21. & 148. 8.

c Psalm. 18. 12.
Benedictiones & temporales, & æternas, qui observant Mandata, merentur.
d Deut. 18. per totum.
Isai. 7. 19.
e Matth. 5. 12.
f Lucæ. 6. 28.

DE PRIMO PRÆCEPTO.

CAPUT II.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti, de domo servitutis.

1. *Quo pacto Lex Moysis omnium ætatum homines obliget, quæ occasione Israelitis promulgata fuerit.*

Quamvis hæc Lex Judæis in *a* Monte à Domino data fuerit, tamen, quoniam *b* natura omnium mentibus multo ante impressa, & consignata erat, atque ob eam rem Deus universos homines illi perpetuò parare voluit, plurimum proderit verba illa, *c* quibus, Moysse ministro, atque interprete, Hebræis promulgata est, populi Israelitici historiam, quæ mysteriorum est plana, diligenter explicare.

Principio narrabit, ex omnibus nationibus, quæ sub cœlo erant, *d* unam Deum delegisse, quæ ortum habuit ab Abraham: *e* quem peregrinum esse voluit in terra Chanaan; *f* cujus possessionem, cum ei pollicitus esset, tamen & ille, *g* & posterius ejus amplius quadragintos annos vagi fuerunt, antequam promissam terram incolerent: in qua quidem peregrinatione nunquam eorum curam dimisit. *h* Transibant quidem illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum; sed nullam unquam illis injuriam fieri passus est, immò verò in Reges animadvertit. Priusquam autem in Ægyptum descenderent, *i* Virum præmisit, cujus prudentia & illi, & Ægyptii fame liberarentur. In Ægypto verò ea illos benignitate complexus est, ut repugnante, & incumbente ad illorum perniciem Pharaone, & mirum in modum auferentur: & cum valde affligerentur, ac tanquam servi durissimè tractarentur, *l* Ducem Moyssem excitavit, qui eos in manu potenti educeret. Hujus præcipuè liberationis initio Legis meminit Dominus his verbis: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, & de domo servitutis.*

a Exod. 19. 20.
Deut. 5. v. 2.
b Rom. 2. 14.

c Deut. 5. 5.
Galat. 3. 19.

d Deut. 4. 37. & 28. 18.
e Genes. 12. per totum.
f Genes. 13. 15.
g Genes. 15. 13.
Exod. 12. 36.

h Psalm. 164. 13.

i Genes. 41. 41.

k Exod. 1. 12. 13.

l Exod. 3. & 9.

2. Cur Iudæi in populum à Deo delecti fuerint.

Ex his verò illud maximè Parocho animadvertendum est, unam ex universis nationibus à Deo delectam esse, quam populum vocaret suum, cui se cognoscendum, & colendum præberet; a non quòd ceteras justitia, aut numero vinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus; sed quòd ipsi Deo sit placuit, potius ut gentem exiguam, & inopem augetet, & locupletare, quo ejus potentia, & bonitas notior apud omnes esset, & illustrior. Cùm b igitur ea esset illorum hominum conditio, iis conglutinatissimus est, & eos amavit, ita ut, cùm esset Dominus cœli, & terræ, non confunderetur vocari Deus eorum, c quo ceteras gentes ad æmulationem provocaret, ut perspecta Israelitarum felicitate, quemadmodum etiam Paullus testatur se d (1) conferrent, quemadmodum etiam Paullus testatur se d Gentium felicitate proposita, & vera Dei cognitione qua eas instruxerat, ad æmulationem carnem suam pro vocare.

3. Cur Hebræi diu, multumque vexati sint, antequam Legem acciperent.

Deinde fideles docebit, Deum Hebræos patres diu peregrinari passum esse, posteros etiam durissima servitute premi, divexarique permississe, ob eam rem, ut doceremur, e amicos Dei fieri, non nisi mundi inimicos ac peregrinos in terris, itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, si nihil omnino nobis sit commune cum mundo: tum verò, ut ad Dei cultum translati intelligeremus, quanto feliciores demum sint ii, qui Deo, quam qui mundo servant. Cujus rei nos Scriptura commone inquit enim: f Veruntamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis meæ, & servitutis regni terrarum.

Præterea explicabit post amplius quadringentis annis Deum promissa præstitisse, ut ille populus fide, ac speraleretur. Alumnos enim suos Deus à se perpetuo perdere vult, atque in ejus bonitate omnem spem suam collocare, ut in primi Præcepti explicatione dicitur.

4. Cur tali loco, & tempore Lex data fuerit.

Postremò locum, ac tempus notabit, quibus hæc Legem populus Israel à Deo accepit; nempe postquam eductus ex Ægypto in desertum venit, ut beneficii recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo versabatur, deterritur ad accipiendam Legem aptior redderetur. Homines enim iis maximè devinciuntur, quorum benefici

a Deut. 7. & 9. Vid. D. Thom. in 1. 2. q. 98. art. 4.

b Deut. 10. 15.

c Deut. 4. 7.

d Rom. c. 11. 14.

e Jacob 4. 4.

f 2. Paralip. 12. 8.

Cur Deus promissa post tam longa tempora Israelitis persolverit.

Cur in Deserto post Ægyptiacam liberationem potius, quam alias Lex sit tradita.

Quando sit opportunissimum præcepta vivendi populo inculcare.

(1) Conferrent) Edit. Rat. converterent.

centiam experti sunt, atque ad Dei præsidium confugiunt, cùm se omni spe humana destitutos esse (1) vident. Lex quo licet intelligere, fideles ad complectendam cœlestem doctrinam eò propensiores esse, quò se magis à mundi illecebris, & carnis voluptatibus abstraxerit: sicut per Prophetam scriptum est: a Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablatos à lacte, avulsos ab uberibus.

5. Quid sibi istud exordium velit, & quanam in eo contineantur mysteria.

Enitatur itaque Parochus, & quantum potest, efficiat, ut fidelis populus hæc verba semper in animo (2) habeat. Ego sum Dominus Deus tuus, ex quibus intelligent, Legislatorem se Creatorem habere, à quo & conditi sunt, & conservantur, jureque illud usurpent, b Ipse est Dominus Deus noster; & nos populus pascuæ ejus, & oves manus ejus. Quorum verborum vehemens, & frequens admonitio eam vim habebit, ut ad Legem colendam fideles promptiores reddantur, & à peccatis abstineant. Quod autem sequitur, Qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis, etsi Judæis tantum videtur convenire, Ægyptiorum dominatu liberatis, tamen, si interiorum salutis universæ rationem spectemus, multò magis ad Christianos homines pertinet, qui non ex Ægyptiaca servitute, sed è peccati regione, & c potestate tenebrarum à Deo erepti, atque in regnum filii dilectionis suæ translati sunt. Cujus beneficii magnitudinem intuens Jeremias prædixit illud: d Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur ultra, vivit Dominus qui eduxit filios Israel de terra Ægypti, sed, vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de universis terris, ad aquas ejeti eos & reducam eos in terram suam, quam dedi Patribus eorum. Ecce ego mittam pisces multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos; & quæ sequuntur. Pater enim indulgentissimus per Filium suum, e filios, qui erant dispersi, congregavit in unum, ut jam, f non ut servi peccato, sed justitiæ, g serviamus illi in sanctitate, & justitia, coram ipso omnibus diebus nostris.

6. Quomodo ex principio hujus Decalogi fideles officii debeant.

Quare fideles omnibus tentationibus, tanquam clipeum,

(1) Vident) Ed. Pat. Lugd. Lovan. agnoscunt.
(2) Habeat) Ed. Pat. habeant, quod concordat cum sequentibus, intelligent, conditi sunt, conservantur.

a Isai. 28. 9.

b Psal. 94. 7.

c Colos. 7. 13.

d Jerem. 16. 14. 15. 16. & 23. 7. 8.

e Matth. 4. 19.

f Joann. 17.
g Rom. 6. 16.
h Lucæ. 1. 74.

a Rom. 6. 2.

b 2. Cor. 5. 15.
c Act. 20. 2. 8.
d Genes. 39. 9.
e Heb. 6. 6.f Galat. 4. 31.
g Rom. 6. 19.

peum, opponit illud Apostoli, *a Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? Jam non sumus nostri, b sed ejus, qui pro vobis mortuus est, & resurrexit. Ipse est Dominus Deus noster, qui nos c suo sanguine sibi acquisivit: quomodo d peccare poterimus in Dominum Deum nostrum? e ipsumque iterum cruci affigere? Ut igitur verè liberi, & f ea quidem libertate, qua nos Christus liberavit, g sicut exhibueramus membra nostra servire in justitiæ, ita exhibeamus servire justitiæ in sanctificationem.*

Non habebis Deos alienos coram me.

7. *quid hoc primum Præceptum observandum, fugiendumve complectatur.*

Priorem in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deum pertinent, posteriorem verò, quæ ad proximum, docebit Parochus, quia eorum, quæ proximo præstamus, causa Deus est. Tum enim ex Dei Præcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea verò sunt in priori Tabula descripta. Secundo loco in verbis iis, quæ proposita sunt, duplex contineri Præceptum, ostendet: quorum alterum jubendi, alterum prohibendi vim habet. Nam quod dicitur, *Non habebis Deos alienos coram me*, eam habet sententiam conjunctam, *Me verum Deum coles, alienis Diis cultum non adhibebis.*

8. *Quomodo hoc, Præcepto fides, spes, & charitas contingantur.*

In priori autem continetur Præceptum fidei, spei, & charitatis. Nam cum Deum dicimus, *b immobilem, i incommutabilem, & perpetuò eundem manentem, i indelem, rectum sine ulla iniquitate confitemur; ex quo ejus oraculis assentientes, omnem ipsi fidem, & auctoritatem tribuamus, necesse est. Qui verò omnipotentiam, clementiam, & ad benefaciendum facilitatem, ac propensionem illius considerat, poterit ne spes omnes suas non in illo collocare? m At si bonitatis, n & dilectionis ipsius effusus in nos divitias contempletur, illum ne poterit non amare? Hinc est illud proœmium, hinc illa conclusio, qua in præcipiendo, mandandoque in Scriptura utitur Deus, o *Ego Dominus.**

9. *Præceptum hoc, ut negativum est, exponitur.*
Altera autem Præcepti pars illa est, *Non habebis Deos alienos coram me*; qua loquendi formula Legislator usus est, non quòd satis explicata non esset hæc sententia affirmatione Præcepti in hunc modum, *Me verum Deum*

d Malach. 3. 6.
e Jacob. 1. 17.
f Psalm. 101. 28.
g Deut. 32. 5.h Rom. 2. 4.
i Rom. 2. 9.o Lev. 4. 5. 6. 28. & alibi frequenter.
Negativa præcepti parte multitudo Deorum prohibetur: & cui eam loquendi formulam Legislator usurparit. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 122. art. 2.

Deum coles: si enim Deus est, unus est, sed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deum verum se colere profitebantur, multitudinem tamen Deorum venerabantur. Cujusmodi inter Hebræos ipsos permulti fuerunt, qui, a ut Helias eis objiciebat, in duas partes claudicabant: quod & b Samaritæ fecerunt, qui Deum Israelis, & Deos Gentium colebant.

10. *Quomodo hoc Præceptum omnium maximum censendum sit.*

His explicatis addendum erit, hoc esse præceptum omnium primum, & maximum, non ordine tantum ipso, sed ratione, dignitate, & præstantia. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partibus majorem, quam Domini, quam Regis charitatem, & auctoritatem. Ipse nos creavit, idem gubernat; ab eo in utero matris nutriti, atque inde hanc in lucem educiti sumus; ipse nobis ad vitam, victumque res suppeditat necessarias.

11. *Qui præcipuè sint rei violati hujus Præcepti.*

Peccant autem in hoc Præceptum, qui fidem, spem, & charitatem non habent, quorum peccatum latissimè patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæresim labuntur, qui non credunt ea, quæ sancta mater Ecclesia credenda proponit, qui somniis, c auguriis, d ceterisque vanissimis rebus fidem habent, qui de sua salute spem abjiciunt, nec diviniæ bonitati confidunt, qui divitiis tantum, qui corporis valetudine, ac viribus nituntur: quæ fusiùs ab iis explicata sunt, qui de vitiis, & peccatis conscripserunt.

12. *Non adversatur huic Præcepto cultus, qui ex recepto Ecclesiæ usu Sanctis tribuitur.*

Verum illud etiam in hujus præcepti explicatione accuratè docendum est, venerationem, & invocationem Sanctorum Angelorum, ac beatarum animarum, quæ cælesti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum, sanctorumque cinerum cultum, quem semper Catholica Ecclesia addidit, huic Legi non repugnare. Quis enim adeo demens est, qui, edicente Rege, ne se pro Rege quicquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuo putet nolle Regem, suis ut Magistracionibus honos deferatur? Etsi enim e Angelos Christiani adorare dicuntur exemplo Sanctorum veteris Testamenti, non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt. Quòd si legitimus interdum Angelos recussasse, f ne se homines venerarentur, eo fecisse intelligendum est, quòd sibi eum honorem haberi volebant, qui soli Deo deberetur.

a 3. Reg. 18. 21.
b 4. Reg. 17. 33. 41.

Quantò amore Deum colere debeamus.

Levit. c. 19. 26.

c Deut. 18. 10.
Isai. 2. 6.

Jerem. 27. 9.

d De his agitur 26. q. 2. c. illud, quod est.

Vide Synod. 7. Act. 6. in fin. Aug. lib. 8. de Civit. Dei, cap. 27. & 10. cap. 1. & lib. 21. contra Faust. cap. 21. Basil. Hom. 20. in 40. Mart. & 26. de Mart. Maman. Greg. Naz. in Orat. in laud. S. Cyprian. & alios.

e Genes. 18. 12. & 16. 1.
Num. 22.
Josue 5. 15.
f Apocal. 19. 10. & 21. 9.

a Rom. 6. 2.

b 2. Cor. 5. 15.
c Actor. 20. 2. 8.
d Genes. 39. 9.
e Heb. 6. 6.f Galat. 4. 31.
g Rom. 6. 19.

peum, opponit illud Apostoli, a *Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? Jam non sumus nostri, b sed ejus, qui pro vobis mortuus est, & resurrexit. Ipse est Dominus Deus noster, qui nos c suo Sanguine sibi acquisivit: quomodo d peccare poterimus in Dominum Deum nostrum? e ipsumque iterum cruci affigere? Ut igitur verè liberi, & f ea quidem libertate, qua nos Christus liberavit, g sicut exhibueramus membra nostra servire injustitiæ, ita exhibeamus servire justitiæ in sanctificationem.*

Non habebis Deos alienos coram me.

7. *quid hoc primum Præceptum observandum, fugiendumve complectatur.*

Priorem in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deum pertinent, posteriorem verò, quæ ad proximum, docebit Parochus, quia eorum, quæ proximo præstamus, causa Deus est. Tum enim ex Dei Præcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea verò sunt in priori Tabula descripta. Secundo loco in verbis iis, quæ proposita sunt, duplex contineri Præceptum, ostendet: quorum alterum jubendi, alterum prohibendi vim habet. Nam quod dicitur, *Non habebis Deos alienos coram me*, eam habet sententiam conjunctam, *Me verum Deum coles, alienis Diis cultum non adhibebis.*

8. *Quomodo hoc, Præcepto fides, spes, & charitas continentur.*

In priori autem continetur Præceptum fidei, spei, & charitatis. Nam cum Deum dicimus, *b immobilem, i incommutabilem, & perpetuò eundem manentem, l fidelem, reatum sine ulla iniquitate confitemur; ex quo ejus oraculis assentientes, omnem ipsi fidem, & auctoritatem tribuamus, necesse est. Qui verò omnipotentiam, clementiam, & ad benefaciendum facilitatem, ac propensionem illius considerat, poterit ne spes omnes suas non in illo collocare? m At si bonitatis, n & dilectionis ipsius effusas in nos divitias contemplerur, illum ne poterit non amare? Hinc est illud præmium, hinc illa conclusio, qua in præcipiendo, mandandoque in Scriptura utitur Deus, o *Ego Dominus.**

9. *Præceptum hoc, ut negativum est, exponitur.*

Altera autem Præcepti pars illa est, *Non habebis Deos alienos coram me*; qua loquendi formula Legislator usus est, non quòd satis explicata non esset hæc sententia affirmatione Præcepti in hunc modum, *Me unum Deum*

h Malach. 3. 6.
i Jacob. 1. 17.
k Psalm. 101. 28.
l Deut. 32. 5.m Rom. 2. 4.
n Rom. 2. 9.

o Lev. 4. 5. 6. 28. & alibi frequenter.

Negativa præcepti parte multitudo Deorum prohibetur: & cui eam loquendi formulam Legislator usurparit. Vido D. Thom. in 2. 2. q. 122. art. 2.

Deum coles: si enim Deus est, unus est, sed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deum verum se colere profitebantur, multitudinem tamen Deorum venerabantur. Cujusmodi inter Hebræos ipsos permulti fuerunt, qui, a ut Helias eis objiciebat, in duas partes claudicabant: quod & b Samaritæ fecerunt, qui Deum Israelis, & Deos Gentium colebant.

10. *Quomodo hoc Præceptum omnium maximum censendum sit.*

His explicatis addendum erit, hoc esse præceptum omnium primum, & maximum, non ordine tantum ipso, sed ratione, dignitate, & præstantia. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partibus majorem, quam Domini, quam Regis charitatem, & auctoritatem. Ipse nos creavit, idem gubernat; ab eo in utero matris nutriti, atque inde hanc in lucemeducti sumus; ipse nobis ad vitam, victumque res suppeditat necessarias.

11. *Qui præcipuè sint rei violati hujus Præcepti.*

Peccant autem in hoc Præceptum, qui fidem, spem, & charitatem non habent, quorum peccatum latissimè patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæresim labuntur, qui non credunt ea, quæ sancta mater Ecclesia credenda proponit, qui somniis, c auguriis, d ceterisque vanissimis rebus fidem habent, qui de sua salute spem abjiciunt, nec divinæ bonitati confidunt, qui divitiis tantum, qui corporis valetudine, ac viribus nituntur: quæ fusiùs ab iis explicata sunt, qui de vitiis, & peccatis conscripserunt.

12. *Non adversatur huic Præcepto cultus, qui ex recepto Ecclesiæ usu Sanctis tribuitur.*

Verum illud etiam in hujus præcepti explicatione accuratè docendum est, venerationem, & invocationem Sanctorum Angelorum, ac beatarum animarum, quæ cælesti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum, sanctorumque cinerum cultum, quem semper Catholica Ecclesia addidit, huic Legi non repugnare. Quis enim adeo demens est, qui, edicente Rege, ne se pro Rege quisquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiat, continuò putet nolle Regem, suis ut Magistracionibus honos deferatur? Etsi enim e Angelos Christiani adorare dicuntur exemplo Sanctorum veteris Testamenti, non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt. Quòd si legimus interdum Angelos recussasse, f ne se homines venerarentur, eo fecisse intelligendum est, quòd sibi eum honorem haberi volebant, qui soli Deo deberetur.

a 3. Reg. 18. 21.
b 4. Reg. 17. 33. 40.

Quantò amore Deum colere debeamus.

Levit. c. 19. 26.

c Deut. 18. 10.
Isai. 2. 6.
Jerem. 27. 9.
d De his agitur 26. q. 2. c. Illud, quod est.

Vide Synod. 7. A. 6. in fin. Aug. lib. 8. de Civit. Dei, cap. 27. & 10. cap. 1. & lib. 21. contra Faust. cap. 21. Basil. Hom. 20. in 40. Mart. & 26. de Mart. Maman. Greg. Naz. in Orat. in laud. S. Cyprian. & alios.

e Genes. 18. 12. & 16. 1.
Num. 22.
Jovis 5. 15.
f Apocal. 19. 10. & 21. 9.

13. *Quomodo Sanctos Angelos colere liceat, ex scripturis ostenditur.*

a 1. Tim. 1. 17.
b Exod. 20. 12.
c Levit. 19. 32.
 Deut. 5. 16.
d Genes. 23. 12. &
 45. 6.
 2. Reg. 9. 6. 8.
 Quando Angeli Reges dignitate antecellunt. Just. in 2. Apo. logat. pro annis Christi amentu honoris, quem Christiani Angelis tribuebant & Basil. Orat. in 40. Mart.

e Dan. 10. 13.

f Tob. 1.

g Matth. 18. 10.

Nota, quod hic Angelus erat Filius Dei usque tunc in forma humana visus. Basilii Mag. Greg. Ambros. Leo Papa Epist. 13. Conc. Sirmianse can. 34.

h Genes. 48. 16.
 Glosa interlin.

1. Reg. 24. 9. & 25. 23.

Spiritus enim Sanctus, qui ait, *a Soli Deo honor, & gloria*, idem præcepit, ut *b honore parentes, & c seniores* afficeremus. Sancti præterea viri, qui Deum unum colebant, *d Reges* tamen, ut est in divinis Litteris, adorabant, id est supplices venerabantur. Quod si Reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur, Angelicis Spiritibus, quos Deus ministros suos esse voluit, & quorum opera non modò ad Ecclesiæ suæ, sed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quorumque ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiamsi se nobis in conspectum non dent, tantò majorem honorem non habebimus, quantum beatæ illæ mentes dignitate Regibus ipsis (1) antecellunt? Adde charitate, qua nos diligunt, qua ducti pro iis provinciis, quibus præsent, ut ex *e Scriptura* facile intelligitur, preces fundunt: quod etiam præstare iis, quorum sunt ipsi custodes, ne dubitandum quidem est; nostras enim *f preces* Deo offerunt, & lacrymas. Quamobrem in Evangelio docuit Dominus, pusillos scandalizandos non esse, *g quòd* Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris, qui in cælis est.

14. *Invocandos esse sanctos Angelos, ex Scripturis probatur.*

Invocandi itaque sunt, quòd & perpetuò Deum intuentur, & patrocinium salutis nostræ sibi delatum libentissimè suscipiunt. Extant divinæ Scripturæ testimonia hujus invocationis. Jacob enim ab Angelo, quicum luctatus fuerat, petit, ut sibi benedicat, imò etiam cogit, se enim non dimissurum illum profiteretur, nisi benedictione accepta. Neque eam solùm sibi ab eo tribui voluit, quem intuebatur, sed ab eo etiam, quem minimè videbat, tum, cum dixit: *h Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.*

15. *Sanctorum invocatione, & reliquiarum veneratione nihil honori Dei detrahatur.*

Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abesse, ut Sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque invocandis, & sacris eorum reliquiis, cineribusque venerandis Dei Gloria minuatur; ut eo maximè augeatur, quo magis hominum spem excitat, confirmat, & ac Sancto-

(1) *Antecellunt* sic omnes Editiones; unde perperam in Rom. & antiquis Veneris. *antecellant*.

torum imitationem cohortatur. Quod officium a Nicæno altero, & Grangensi, ac Tridentino Conciliis, & Sanctorum Patrum auctoritate comprobatur.

16. *Quibus potissimum argumentis Sanctorum invocatio stabilienda sit.*

Quo autem sit ad refutandos eos instructior Parochus, qui huic veritati adversantur, Sanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damascenum potissimum legat. Ad quorum rationem, quod caput est, accedit consuetudo ab Apostolis accepta, & in Ecclesia Dei perpetuò retenta, & conservata. Cujus rei quis firmius, aut clarius requirat argumentum divinæ Scripturæ testimonio, quæ Sanctorum laudes celebrant admirabiliter? Extant enim quorundam Sactorum divina præconia, *b quorum* laudes cum sacris Litteris celebrentur, quid est, quòd illis singularem honorem non habeant homines? Etsi ob eam causam magis etiam colendi, & invocandi sunt, quòd pro salute hominum preces assidue faciunt, multaque eorum merito. & gratia in nos Deus confert beneficia. *c* Si enim gaudium est in cælo super uno peccatore penitentiam agente, nonne etiam cælestes cives penitentes adjuvabunt? nonne rogati, & peccatorum veniam impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei gratiam?

17. *Illam Sanctorum invocationem ex quadam auxilii divini diffidentia, fideique imbecillitate non proficisci, demonstratur.*

Quòd si dicitur, ut à nonnullis dicitur, supervacaneum esse Sanctorum patrocinium, quòd Deus sine interprete precibus nostris occurrat; has impiorum voces illud Sancti Augustini facile convincit, multa Deum non concedere, nisi mediatoris, ac deprecatoris opera, & officium accesserit. Quod illustribus *d Abimelech*, & *e Job* amicorum exemplis confirmatur, quorum peccata non nisi Abraham, & Job precibus condonavit. Si verò etiam (1) afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, ut Sanctos internuntios, & patronos adhibeamus, quid ad illud respondebunt Centurionis exemplum, qui vel in singulari illo fidei præconio, *f quòd* ei Dominus Deus impertivit, *g seniores* tamen Judæorum ad salvatorem misit, ut laboranti puero salutem impetrarent?

18. *Doctrina de uno mediatore Christo non tollit Sanctorum invocationem.*

Quare etsi fatendum est, *b unum* nobis mediatorem pro-

(1) *Afferatur* Edit. Pat. *asseratur*.

a Conc. Nicæn. II. Act. 6.
 Grangem. can. 20.

Conc. Trid. sess. 13. Item Concil. Chalcedon. sub fin. Dam. lib. 4. de Orthod. fide cap. 13.
 Sanctorum invocatio ex Apostolica traditione innavit.
 Dionys. lib. de Eccles. Hier. c. 7. Iren. lib. 5. contra Hier. c. 19. Euseb. lib. 13. Prep. Evang. c. 7. Sanctorum laudes esse celebrandas, Scriptura docet.
b Eccles. 44. & sequentibus usque ad finem libri.
c Lucæ 15. 7.

S. Aug. lib. 2. q. 149. super Exod. & swin. 1. & 4. de S. Steph. Amb. lib. 2. de Voc. Gentium c. 10. Greg. lib. 1. Dialog. c. 3. & habetur 23. q. 4. cap. 21. Hier. super Dan. c. 9. 16. 17.
d Genes. 20. 17.
e Job 42. 8. 10.

f Matth. 8. 3. 10.
g Lucæ 7. 3.

b 1. Tim. 2. 5.

a Rom. 5. 10. & 2.
Cor. 7. 13.
b Heb. 9. 12.
c Heb. 7. 25.

d Rom. 10. 30.

Ephes. 6. 13. 19.
1. Thess. 4. 3. & 5.
25.
2. Thess. 1. 2.

Amb. lib. 7. Ep. 59.
& 60. & serm. 91. de
Sanctae Agnetæ, & 92.
& 93. de Sanctis Ger-
vasio, & Protasio.
Aug. lib. 22. Civitat.
Dei, c. 8.

e 4. Reg. 2. 14.
f Actor. 19. 12.
g Actor. 5. 15.

h 4. Reg. 13. 21.

Sculptilia non sunt ab-
solutè prohibita, sed
tantum sculptilia Deo-
rum alienorum.
Dama. lib. 4. cap. 17.
Imagines fuerunt in
Lege naturæ Genes.
23. 31. & 35. fuerunt
in Lege Scripta.

propositum Christum Dominum, *a* qui scilicet unus nos per sanguinem Patri cœlesti reconciliavit, & *b* qui æterna redemptione inventa, semel in sancta ingressus, *c* pro nobis interpellare non cessat; ex eo tamen nullo modo sequi potest, quominus ad sanctorum gratiam confugere liceat. Nam, si propterea subsidii Sanctorum utri non liceat, quòd unum patronum (1) habemus Jesum Christum, nunquam id commisisset Apostolus, ut se Deo, *d* tauto studio, fratrum viventium precibus (2) adjuvari vellet. Neque enim minus vivorum preces, quàm eorum, qui in cœlis sunt, Sanctorum deprecatio, Christi mediatoris gloriam, & dignitatem imminerent.
19. Unde Reliquiarum virtus confirmatur, & quanta sit earum vis, & efficacia, demonstratur.

Sed cui fidem non faciant & honoris, qui Sanctis debetur, & patrocinii, quòd (3) nostri suscipiunt, mirabiles effectus res ad eorum sepulcra, & oculis, & manibus, membrisque omnibus captis in pristinum statum restitutis mortuis ad vitam revocatis, ex corporibus hominum ejectis Dæmonis? Quæ non audisse, ut multi, non legisse, ut plurimi gravissimi viri, sed vidisse, testes locupletissimi Sancti Ambrosius, & Augustinus Litteris prodiderunt. Quid (4) multa? si *e* vestes, *f* sudaria, si *g* umbra Sanctorum, priusquam vita migrarent, depulit morbos, viresque restituit, quis tandem negare audeat, Deum per sacros cineres, ossa, ceterasque Sanctorum reliquias eadem mirabiliter efficere? Declaravit id cadaver illud, quòd fortè illatum in sepulcrum *b* Elisæi, ejus tacto corpore, subito revixit.

20. Verba sequentia non alterum, sed unum cum præcedentibus Præceptum constituunt.

Quod verò sequitur, *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in Cælo, & quæ in terra deorsum, neque eorum, quæ sunt in aquis, sub terra, non adorabis ea neque coles*, quidam hoc alterum Præceptum existimantes duo postrema ipsa unius Præcepti vi contineri voluerunt. At Sanctus Augustinus illa extrema dividendens, hæc ipsa verba ad primum Præceptum pertinere

VO-

(1) *Habemus*) seu potius *habeamus*, Edit. Patav.

(2) *Adjuvari*) Edit. Patav. & Ven. *commendari*: Lugd. *commendari*, & *adjuvari*.

(3) *Nostri suscipiunt*) Edit. Pat. & Lov. *nostri causa suscipiunt*.

(4) *Quid multa?*) seu potius *quid plura?* ut in Ed. Pat.

voluit quam sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur; etsi in promptu ratio est illa verissima, consentaneum fuisse, præmium, & poenam cujusque cum primo Præcepto conjungi.

21. *Adversus hoc Præceptum non pugnat receptus in Ecclesia Imaginum usus*

Nec verò quis existimet, omnino pingendi, fingendi, aut sculpendi artem hoc Præcepto prohiberi. Nam in Scripturis jussu Dei Simulacra, & Imagines effectas legimus, *a* Cherubin, ac serpentis ænei. Superest igitur, ut Imagines ob eam rem veritas interpretetur, nequid, Simulacris quasi Diis colendis, de vero Dei cultu detraheretur.

22. *Quibus præsertim modis per Imagines divinum numen violari possit.*

Duplici autem potissimum ratione, quòd ad hoc Præceptum attinet, Dei majestatem vehementer lædi, perspicuum est: altera, si Idola, & Imagines, tanquam Deus, colantur, aut credatur inesse aliqua in his divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quòd ab eis sit aliquid petendum, vel quòd fiducia in *c* Imaginibus sit figenda; veluti olim fiebat à Gentibus, quæ in Idolis spem tuam collocabant, quòd passim sacræ Litteræ reprehendunt,

Altera si quis conetur divinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus, aut figuris exprimi possit. *Quis enim Deum*, ut inquit Damascenus, *qui sub aspectum non cadit, qui corporis expers esse, qui nullis terminis circumscribi, nec ulla figura describi queat, possit exprimere?* quæ res in altera Nicæna Synodo uberius explicatur Præclare igitur Apostolus, *deos mutasse Dei incorruptibilis gloriam in similitudinem corruptibilis hominis & volucrum, & quadrupedum, ac serpentum*, dixit. Hæc enim omnia tanquam Deum venerabantur, cum illi harum rerum Imagines ponerent. Quocirca Israelitæ, qui ante vituli Simulacrum clamabant, *e* *Hi sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti*, Idolatræ sunt appellati, quia *f* *mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum.*

23. *Quis sit posterioris istius partis Præcepti sensus.*

Cum igitur Dominus Deos alienos coli prohibuisset, ut penitus Idolatriam tolleret, Imaginem Divinitatis ex ære duci, aut quavis alia materia fieri prohibuit. Quod Isaias declarans inquit *g* *Cui ergo similem fecistis Deum, aut*

Ex 25. Num. 21 in Lege Evangelica ab Apostolorum temporibus, ut imago Christi futilis.

a Exod. 25. 18.
1. Reg. 6. 23. 24.
2. Paralip. 3. 7.
b Num. 21. 8. 9.

Duplici ratione Imaginibus violari potest divina Majestas.

c Isai. 10. 10. 11. & 40. 19.
Sap. 13. 16. 17. 18.
Psalm. 113. 4.
Deut. 4. 16. 17.
Isai 40. 18.
Actor. 17. 24.
Dama. lib. 4. de Or-
thod. fide, c. 17.

d Rom. 1. 23.

e Exod. 32. 4.

f Psalm. 105. 20.

g Isai. 40. 18.
Actor. 17. 20.

Actor. 2. & 3. vide
item Conc. Trident.
sess. 25. non procul
à principio.

4 Deut. 4. 19.

aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc Præcepto hanc sententiam contineri, præter Sanctorum Patrum scripta, qui eam, quemadmodum in septima Synodo expositum est, sic interpretantur; illa etiam Deuteronomii verba satis declarant, ubi Moyses populum avetere ab Idolatria cum vellet, aiebat: *a Non vidistis aliquam similitudinem in die, quâ locutus est nobis Dominus in Horeb de medio ignis.* Quod sapientissimus Legislator ideo dixit, ne quo errore ducti divinitatis imaginem tingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent.

24. Hoc præceptum qui Trinitatis personas effingunt, non violant.

b Genes. 18. 2.
Exod. 37. 23.
c Matth. 3. 16. &
17. 5.

d Dan. 7. 9.

Nemo tamen (1) propterea contra religionem, Deique Legem quicquam committi putet, cum Sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, b quæ tam in veteri, quam in c novo Testamento apparuerunt. Nemo enim tam rudis est, ut illa Imagine Divinitatem credat exprimi: sed illis declarari doceat Pastor proprietates aliquas, aut actiones, quæ Deo tribuuntur; veluti, cum ex d Daniele pingitur antiquus dierum in throno sedere, ante quem libri aperti sunt, Dei æternitas, & infinita sapientia significatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, ut de iis iudicium ferat, intuetur.

25. Angeli qua ratione pingantur.

Angelis etiam tum humana species, tum alæ affinguntur, ut intelligant fideles, quam propensi sint in humanum genus, & tanquam parati ad ministeria Domini exequenda. e Omnes enim administratorii spiritus sunt propter eos, hereditatem capiunt salutis.

e Heb. 1. 34.
Dion. lib. de Colect.
Hier. cap. ult. Conc.
Nicen. II.
f Actor. 5.
Matth. 3. 16.
Marci 1. 10.
Lucæ 3. 21.
Joann. 1. 32.
Actor. 2. 2.

26. De columba, in qua Spiritus sanctus depingitur.

Columbæ verò species, & flinguæ tanquam ignis in Evangelio, & actis Apostolorum, quas Spiritus Sancti proprietates significant, multò notius est, quam ut oporteat pluribus verbis explicari.

27. Christi, & sanctorum imagines pingi, & honorari debent.

At verò cum Christus Dominus, ejusque sanctissima, & purissima Mater ceterique omnes Sancti humana præditi natura humanam speciem gesserint, eorum Imagines pingi, atque honorari, non modò hoc Præ-

Imaginum usus est
Apostolicæ traditionis.

(1) Nemo tamen propterea contra Religionem) Edit.
Patav. Nemo tamen propter ea, quæ nunc sunt dicta, contra, &c.

Præcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum, & grati animi certissimum argumentum semper habitum est. Quod & Apostolicorum temporum monumenta, & Eucumenicæ Synodi, & tot sanctissimorum, doctissimorumque Patrum inter se consentientium scripta confirmat.

28. Quis sit legitimus in Ecclesia Imaginum usus.

Conc. Nicen. secus
dum.
Actor. 7.

Non solùm autem licere in Ecclesia Imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, ostendet Parochus, cum honos, qui illis exhibetur, referatur ad prototypa; verùm etiam maximo fidelium bono ad hanc usque diem factum declarabit, ut ex Damasceni libro, quem de imaginibus edidit, & septima, Synodo, quæ est secunda Nicœna, intelligitur. Verùm, quia sanctissimum quoddam institutum Hostis humani generis suis fraudibus, & fallaciis depravare contendit, si quid fortè populo hac in re peccatum fuerit, Parochus Tridentini Concilii decretum secutus, quoad ejus fieri poterit, studebit corrigere, ac decretum quidem ipsum, cum res tulerit, populo interpretabitur: tum rudes, & qui Imaginum ipsatum institutum ignorant, docebit, Imagines factas ad utriusque Testamenti cognoscendam historiam, atque ejus memoriam identidem renovandam, qua rerum divinarum memoria excitati, ad colendum, atque amandum ipsum Deum vehementius inflammemur. Sanctorum quoque Imagines in Templis positas demonstrabit, ut & colantur, & exemplum moniti ad eorum vitam, ac mores nos ipsos conformemus.

Basil. lib. de Spiritu
Sancto, c. 12. Dam.
lib. 4. de Orthod Fide
cap. 17.
Concil. Nicen. II. præ-
sint.

Trid. Synod. sess. 25.
sub principium c. 1. de
Invocatione Sancto-
rum.
Quis sit legitimus ima-
ginum usus.

Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem Patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiant præcepta mea.

Exod. 20. 5. &c.

29. Non pertinet hæc appendix dumtaxat ad primum Præceptum.

Duo sunt in extrema parte hujus Præcepti diligenter explicanda: primum est, quòd, etsi ob summam scelus prævaricationis primi Præcepti, atque hominum ad id committendum propensionem, aptè hoc loco pœna proponitur; communis tamen est omnium appendix

Lex omnis aut pœna
aut premio res huma-
nas moderatur, dist. 3.
cap. Omnis autem.

Præceptorum. Omnis enim Lex ad præcepta servanda homines pœna, & præmio inducit. Hinc illæ tam frequentes in Sacris litteris, & crebræ Dei promissiones. Ut enim innumerabilia penè Testamenti veteris testimonia prætermittamus, in Evangelio scriptum est: *a Si vis ad vitam ingredi, serva mandata: & alibi. b Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum: tum illud, c Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur; & d Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: atque alibi, e Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

20. An eodem modo pœna, prævaricatoribus hic intenta, carnalibus, & perfectis inculcanda sit.

Alterum est, quod longè alia ratione perfecti, alia casuales homines hanc appendicem edocendi sunt. Perfecti enim, *f* qui Spiritu Dei aguntur, eique prompto, & alacri animo parent, instar est cujusdam lætissimi nuncii, & magnum argumentum propensæ in eos divinæ voluntatis. Agnoscunt enim sui amantissimi Dei curam, qui nunc præmiis, nunc pœnis ad sui cultum, & venerationem homines prope compellat, agnoscunt ejus immensam in se benevolentiam, qui sibi imperare, suaque opera ad divini nominis gloriam uti velit: neque solum agnoscunt, sed (1) magna spe sunt, illum, cum, quod vult, jubeat, etiam daturum vires, quibus Legi ipsius parere possint. At carnalibus, qui nondum *g* spiritu servitutis liberati sunt, magisque metu pœnarum, quam amore virtutis abstinere à peccatis, ejus appendicis sensus gravis, & acerbus est. Quamobrem sunt piis exhortationibus sublevandi, & quo Lex spectat, quasit manu deducendi. Parochus autem, quoties alicujus explicandi Præcepti occasio incederit, eadem hæc sibi habeat proposita.

31. *Quid verba illa, Ego sum Deus fortis, meditandum proponant.*

Carnalibus perinde tamen, ac spiritualibus, duo in primis quasi aculei sunt admovendi, qui ad Legem observandam hac ipsa in appendice positi, homines maxime incitent. Nam, quod Deus fortis dicitur, ideò diligentius est explicandum, quod caro sæpe, quæ terroribus divinæ comminationis minus commovetur, varias

(1) *Magna spe sunt* vel potius *in magna spe sunt*, ut Ed. Pat. Lov. Lugd. Paris.

a Matth. 19. 17.
b Matth. 7. 21.

c Matth. 3. 10.

d Matth. 5. 22.
e Matth. 6. 15.

f Rom. 8. 14.
Perfecti quid in pœna hic proposita contemplantur.

S. Aug. lib. 10. Confess. cap. 29.

g Rom. 8. 14.
Pœna primo Præcepto subiecta post singula Præcepta est refricanda.

Duobus aculeis excitat Deus homines ad Legem observationem. Primo, cum auditur, quod Legislator sit Deus fortis, carnalis presumptio frangitur.

sibi ipsa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propositam pœnam vitare possit; cui autem certè persuasum est, Deum fortem esse, illud magni Davidis usurpat, *a Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam?* Eadem quoque divinis interdum diffusis promissis, tantas hostium vires esse credit, ut ad sustinendum minimè parem se esse existimet: ac firma, & stabilis fides, *b* nihil titubans, cum divina vi, ac virtute nitatur, homines contrà recreat, ac confirmat. Ait enim: *c Dominus illuminationis mea, & salus mea, quem tibi mebo?*

32. *Quid sibi velit, quòd Deus se etiam dicat Zelotem.*

Alter verò aculeus, zelus ipse divinus est. Nonnunquam enim homines putant, *d* Deum humana non curare, ne illud quidem, Legem ipsius servemus, an negligamus; ex quo sequitur magna vitæ confusio: cum autem Deum zelotem credimus, ejus rei meditatio facile nos in officio continet.

33. *Cuiusmodi zelus Deo sit attribuendus.*

Zelus verò, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed divinum illum amorem, & charitatem, qua Deus nullam à se animam patitur impunè fornicari; *e* quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei tranquillissima ejus sincerissimaque justitia, qua anima falsis opinionibus, pravisque cupiditatibus corrupta repudiatur, & à Dei conjugio tanquam adultera removetur. At verò zelum hunc Dei suavissimum ac dulcissimum experimur, cum summa ejus, atque incredibilis in nos voluntas zelo ipso demonstratur. Nec enim aut amor ardentior inter homines, aut major, arctiorque conjunctio, quam eorum, qui conjugio copulati sunt, reperitur. Igitur, quam nos valde diligit, ostendit Deus, cum crebro se vel sponso, vel marito comparans, Zelotem vocat. Quamobrem doceat Parochus hoc loco, sit divini cultus, atque honoris cupidus homines esse debere, ut zelantes potiùs, quam amantes, jure dici possint, illius exemplo, qui de se ipse *f* *Zelo* inquit, *zelatus sum pro Domino. Deo exercituum*; imo verò Christum ipsum imitentur, cujus illud est, *g* *Zelus domus tuæ comedit me.*

34. *Quæ sit communicationis hic intentata sententia.*

Est autem comminationis explicanda sententia, non inultos peccatores passurum Deum, sed eos vel tanquam parentem castigaturum, vel tanquam judicem acriter, ac severè in eos animadversurum. Quod alio in loco significans Moyses, *b* *Et scies, inquit quia Dominus Deus tuus ipse est Deus fortis, & fidelis, custodiens pactum,*

a Psalm. 138. 7.
Carnalis timor retunditur.

b Jacob. 1. 6.

c Psalm. 26. 1.

Secundum ad Legem observationem incitamentum est zelus divinus.
d Job 22. 13-14.
Psalm. 71. 11.

Zelus quid sit, vide D. Thom. in 1. 2. q. 28. art. 4.

e Psalm. 72. 26.
Dion. in lib. de Divin. nomin. cap. 3. Amb. in Psalm. 118.

Quanto zelo divini honoris studiosi homines esse debeant.

f 3. Reg. 19. 10.

g Psalm. 68. 10.
Joann. 2. 17.

b Deut. 7. 9

& misericordiam diligentibus, & iis, qui custodiunt Præcepta eius, in mille generationes, & reddens odientibus se statim. Et Josue, a Non poteritis, inquit, servire Domino; Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris, atque peccatis. Si dimiseritis Dominum, & servieritis Diis alienis, convertet se, & affliget vos, atque subvertet.

35. Quomodo Deus visitet peccata patrum in filios in tertiam, & quartam generationem.

Docendus autem populus est, comminationis poenam ad tertiam, quartamque impiorum, & facinorosorum generationem pertinere; non quod posteriores majorum scelerum poenas semper luant, sed licet illi, liberique eorum impune tulerint, non omnis tamen eorum posteritas iram Dei, poenamque evitavit. b Quod Josiæ Regi accidit; huic enim propter singularem pietatem cum pepercisset Deus, dedissetque, ut in pace in sepulcrum majorum suorum inferretur, c ne videret consequentium temporum mala, quæ d propter Manassis avi impietatem, Judæ, & Jerusalem erant eventura, eo mortuo, posteros ejus est ultio Dei consecuta sic, e ut ne filiis quidem Josiæ pepercerit.

36. Quomodo hæc verba cum verbis Ezechielis conveniant.

Qua autem ratione hæc Legis sententiæ illi, quæ est apud Prophetam, non adversentur, f Anima quæ peccaverit, ipsa morietur, Sancti Gregorii auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis Patribus consentiens, aperte ostendit, ait enim: Quisquis pravit parentis iniquitatem imitatur, etiam ex ejus delicto constringitur: quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam illius delicto gravatur. Unde fit, ut iniquus filius iniqui patris non solum sua, quæ addidit, sed etiam patris peccata persolvat, cum vitis patris, quibus iratum Dominum non ignorat, (r) etiam suam adhuc malitiam adungere non formidat, & justum est, ut qui sub districto iudice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita præsentis etiam culpas parentis iniqui persolvere. Commemorabit deinde Parochus, quantum Dei justitiam superet ejusdem bonitas, ac misericordia: irascitur tertiæ, quartæque generationi Dei, misericordiam verò in milia impertit.

37.

(r) Etiam suam adhuc malitiam adungere non formidat) Edit. Pat. omittit. adhuc, & quidem redundare videretur in Rom. Ven. Lovan. & Lugd.

a Josue. 24. 19. 20.

b 4. Reg. 21.
2. Paralip. 34. 35.

c 4. Reg. 23. 30.
2. Paralip. 34. 35.
d 4. Reg. 21.
Jerem. 15. 4.
e 4. Reg. 24. 3.

Objectionis solutio.
f Ezech. 18. 20.
Greg. lib. 25. Moral.
cap. 31. vide item D.
Thom. in 2. 2. q. 87.
art. 8. & 2. 2. q. 103.
art. 4.

Dei misericordia longe
ejusdem justitiam superat.

g Jacobi. 2. 13.

37. Quomodo divinarum Legum prævaricatores Deum odisse censeantur.

In eo autem, quod dictum est eorum, qui oderunt me, peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius, ac detestabilius, quam summam ipsam bonitatem, summam veritatem odisse? Hoc verò ad omnes peccatores idcirco pertinet, quòd, quemadmodum a qui habet Mandata Dei, & servat ea, Deum diligit; ita qui Legem Domini contemnit, & Mandata ejus non servat, Deum odisse merito dicendus est.

38. Quid sit illud, Faciens misericordiam iis, qui diligunt me.

Quod verò extremum est, Et iis, qui diligunt me, servandæ Legis modum, ac rationem docet. Necessè est enim, eos, qui Legem Dei servant, eadem charitate, atque amore, quo in Deum sunt, ad ejus obedientiam adduci, quæ deinceps in singulis Præceptis commemorabuntur.

DE SECUNDO PRÆCEPTO.

CAPUT III.

Non assumes Nomen Domini Dei tui in vanum.

1. Cur Deus hanc Legem de suo ipsius Nomine honorando ferre voluerit.

Quamquam primo divinæ Legis Præcepto, quo Deum pie, sanctèque colere jubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessariè continetur, (nam qui sibi honorem tribui vult, idem postulat, se ut summo verbotum honore prosequamur, prohibetque contraria; quod & illa Domini verba apud Malachiam aperte indicant: b Filius honorat patrem, & servus dominum suum: si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus?) Deus tamen pro rei magnitudine hanc de suo ipsius divino, & sanctitatis plenissimo Nomine honorando Legem separatim ferre, idque nobis disertis, & perspicuis verbis præscribere voluit.

Odium Dei omnium
est peccatorum maxi-
mum.
D. Thom. in 1. 2. q.
73. art. 4. & in 2. 2.
q. 34. art. 1.
a Joann. 14. 21.

Amore, & charitate
Lex perficienda.
Videatur Synodus
Trid. de Justificat. ses.
6. c. 18.

De hoc Præcepto, vide
D. Thom. in 2. 2. q.
100. art. 5. & 2. 2. q.
122. art. 3. vide item
Magist. in 3. dist. 39.

b Malachi. 1. 6.

2. *Quantum viti Parochi debeant in huius Præcepti explicatione.*

Quod sanè Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam satis fore, si hac de re generatim loquatur, sed ejusmodi locum hunc esse, in quo diutius ipsum commorari, & quæcumque ad hanc tractationem pertinent, distinctè, dilucidè, accuratè apud fideles explicare, necesse sit. Neque verò nimia hæc diligentia censenda est, cum non desint, qui adeo errorum tenebris obæcati sint, ut quem a Angeli glorificant, ei maledicere non vereantur. Neque enim Lege semel lata deterrentur, quo minùs Dei majestatem quotidie imminuere, imò singulis penè horis, ac momentis impudentissimè audeant. Quis enim non videat, omnia jurejurando affirmari, omnia imprecationibus, & execrationibus referta esse? usque adeo ut nemo ferè vel vendat aliquid, vel emat, vel negotium aliquod gerat, qui non jurisjurandi religionem interponat, Deique sanctissimum Nomen millies vel in te levissima, & inani temere non usurpet. Quo major Parocho cura, & diligentia adhibenda est, ut sæpe fideles admoneat, quàm grave hoc scelus sit, & detestabile.

3. *Quid secundum istud Præceptum imperet, vel prohibeat.*

Jam verò in huius Præcepti explicatione id primum constet, cum eo, quod Lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem conjunctam esse, quas præstare homines debent. Utrumque autem separatim docendum est; primum quidem, ut ea, quæ tradenda sunt, facilius exponantur, quid jubeat Lex; mox etiam, quid vetet. Nam, quæ imperat: illa sunt, Nomen Dei esse honorandum, ac per illud sanctè jurandum; hæc rursus, quæ prohibet: nemo divinum Nomen contemnat, nemo illud in vanum assumat, neve per ipsum aut falso, aut frustra, aut temerè juret.

4. *Quid Dei Nomine hic intelligatur.*

In ea itaque parte, qua jubemur divino Nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus præcipiat, Dei Nomen, ipsius inquam litteras, & syllabas, aut omnino per se mundum verbum tantummodo attendendum non esse, sed in eam cogitationem veniendum, quid valeat illa vox, quæ omnipotentem, ac sempiternam majestatem unius, & trini Numini significat. Ex his autem facile colligitur, inanem esse nonnullorum Judæorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei Nomen, pronunciarè non audeant, quasi in quatuor illis litteris, non

a Psalm. 88. 8.
Isai. 6.

Sub Præcepto negativo opposita affirmatio includitur, quia negatio presupponit affirmationem. Arist. lib. 2. de Cælo, text. 18.

Nomen tetragrammaton.
ἑξῆς ὀνόματι
vocari, scribit Hieron. epist. 136. Judæosque in hac parte multi Christiani sequuntur. Vide Geneb. lib. 1. Chronol.

nōn in te divina vis esset. Sed quamvis singulari numero prolutum sit, *Non assumes nomen Dei*, id non de uno aliquo Nomine, sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligendum est. Multa enim Deo imposita sunt nomina, ut *Domini*, a *Omnipotentis*, b *Domini exercituum*, c *Regis regum*, *Fortis*, alia id genus, quæ in Scripturis leguntur, quæ parem eandemque venerationem habent omnia. Deinde docendum est, quomodo divino Nomini debitus honor adhibeatur. Neque enim Christiano populo cujus ore Dei laudes asiduè celebrandæ sunt, rem utilissimam, & pernecessariam ad salutem ignorare fas est.

5. *Qua ratione divinum Nomen venerari, aut honorare censeamur.*

Quamvis autem multiplex sit ratio laudandi divini Nomini, tamen in iis, de quibus deinceps hic dicitur vis, & pondus omnium videtur esse.

Primum igitur laudatur Deus; cum in omnium conspectu Deum, ac Dominum nostrum fidenter confitemur, Christumque salutis nostræ auctorem, quemadmodum agnoscimus, ita etiam prædicamus.

Itemque cum verbo Dei, quo ejus voluntas enunciatur, sanctè, & diligenter operamur, in ejus meditatione asiduè versamur, studiosè illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perinde ut cujusque personæ muneri aptum, & consentaneum est.

Deinde divinum Nomen veneramur, & colimus, cum officii, & religionis causa divinas laudes celebramus ac de omnibus rebus tum prosperis, tum adversis illi singulares gratias agimus. Ait enim Propheta: *d Benedic anima mea Domino, & noli oblivisci omnes retributiones eius*: extantque plurimi e David Psalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate illius divinas laudes suavissimè decantat. Extrat admirabile illud patientiæ exemplum f. Job, qui cum in maximas illas, horribilesque calamitates incidisset, Deum tamen excelso, & invicto animo laudare nunquam intermisit. Nos itaque, cum animi, corporisque doloribus cruciamur, cum miseriis, & ærumnis torquemur, statim ad Deum laudandum omne studium, & animi nostri vires convertamus, illud Job dicentes, g *Sit Nomen Domini benedictum.*

6. *Quomodo huic item Præcepto aliis pareamus.*

Neque verò minùs Dei Nomen honoratur; si fidenter opem ejus imploramus, quo scilicet aut nos ab illis liberat, aut ad eadem fortiter perferenda constantiam, & robur largiatur. Hoc enim fieri vult Dominus, b *Invoca*, inquit, *me in die tribulationis, eruam te*: &

a Exod. 15. 3.
b Isai. 6. 3.
c Apoc. 19. 16.
De his Dei nominibus vide Hieron. epist. 136. de Nomine verò Dei proprio. D. Thom. in 1. p. q. 13. art. 11.

Divinum Nomen laudatur per ipsius confessionem.
Matth. 10.

Et cum ejus sermones reverenter tractamus.
2. Cor. 2. 17.

Et cum ei de omnibus gratias agimus.

d Psalm. 102. 2.

e Psalm. 9. 30. 34.
65. & plurimi alii.

f Job 1. 21. c. 2. 10.

g Job 1. 21.

Item dum fideliter invocatur.

h Psalm. 49.

honorificabis me; cuius implorationis cum multis aliis in locis, tum præcipuè in Psalmis 16. 43. 118. illustrata reperiantur exempla.

Per Jusjurandum Dei Nomen laudatur.

Præterea Dei Nomen honore prosequimur, cum si dei faciendæ causa testamur Deum: qui modus à superioribus valde differt. Nam quæ supra memoravimus, ita suapte natura bona sunt, atque expetenda, ut nihil homini beatius, nihil optabilius possit esse, quam si in illis sedulo exequendis se ipsum dies, noctesque exerceat: *a Benedicam*, inquit David, *Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo*: at jusjurandum licet bonum sit, ejus tamen frequens usus minimè est laudabilis.

4 Psalm. 33. 25.

7. *Quare jurisjurandi frequentior usus non sit probandus.*

Cui fini jusjurandum serviat, quisve ejus sit legitimus usus.

Hujus autem discriminis ratio in eo posita est, quòd jusjurandum ea tantum de causa institutum est, ut esset tanquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad probandum, quòd dicimus, necessarium instrumentum. *b* Ut enim corpori medicamenta adhibere non expedit, nisi necesse sit, eorundem verò frequentatio perniciosa omnino est; ita etiam, nisi cum gravis, & justa causa subest, (1) jurejurando uti non est salutare: quod si sæpius adhibeatur, tantum abest, ut prosit, magnum detrimentum afferat. Quamobrem præclare docet Sanctus Chrysostomus, non nascente, sed jam adulto mundo, cum mala longè, latèque, propagata universum terrarum orbem occupassent, nihilque suo loco, & ordine consisteret, sed perturbata, & permista omnia sursum deorsum magna rerum confusione ferrentur, & quòd malorum omnium gravissimum est, mortales ferè omnes in foedam Idolorum servitutem se ipsos abjecissent, tum denique longo sanè intervallo jusjurandum in hominum consuetudinem irrepse. Nam cum in tanta hominum perfidia, & iniquitate nemo facile ad credendum adduceretur, Deum testem invocabant.

b Aug. in serm. Domin. in mente, lib. 1. cap. 3. & habetur 22 q. 1. cap. Ita ergo. Chrys. Hom. 26. ad Popul. Antioch.

8. *In quo consistat iuramenti ratio, quidque propriè fit iurare.*

Jurare quid valent apud Scripturas S. Aug. serm. 28. de Verb. Apost. D. Thoma. 2. 2. q. 89. art. 1.

Verum cum in hac Præcepti parte præcipua sit illa ratio docendi fideles, quomodo jusjurandum piè, sanctèque adhibere debeant, primum dicendum est, *iurare* nihil aliud esse, nisi Deum testari, quacunquè id verborum for-

(1) *Iurejurando uti non est salutare*) Edit. Ven. ann. 1574. & 1586. habet; *iurisiurandi consuetudo salutaris non est.*

forma, & conceptione fiat. Nam & *testis est mihi Deus*, & *per Deum* idem sunt. Est etiam illud jusjurandum, cum ad faciendam fidem per res creatas juramus, ut per sacra Dei Evangelia, per Crucem, per Sanctorum reliquias, & nomen, & cetera id genus. Neque enim hæc ipsa per se jurejurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt: sed Deus ipse hoc præstat, cujus divinæ majestatis splendor illis in rebus elucescit. Ex quo sequitur, ut per Evangelium jurantes, per Deum ipsum jurent, cujus veritas Evangelio continetur, & declaratur: similiter & per Sanctos a qui templa Dei sunt, quique Evangelicæ veritati crediderunt, eamque omni observantia coluerunt, & per gentes, & nationes latissimè disseminarunt.

9. *De ea jurisjurandi forma quæ per execrationem fit.*

Eadem ratio est illius jurisjurandi quòd per execrationem profertur quale est illud S. Pauli, *b Ego testem Deum invoco in animam meam*. Etenim hoc pacto aliquis Dei judicio tanquam mendacii ultori subjicitur. Neque propterea negamus, nonnullas ex hisce formulis ita accipi posse, quasi jurisjurandi vim non habeant: sed tamen utile est, quæ de jurejurando dicta sunt, in his etiam servare, atque ad eandem prorsus normam, & regulam dirigere.

10. *Quotuplex sit juramentum.*

Duo autem sunt jurandi genera: Primum quidem quòd assertorium appellatur, nimirum cum aliquid de re præsentis, aut præterita religiosè affirmamus, ut Apostolus in Epistola ad Galatas, *c Ecce coram Deo, quia non mentior*.

Alterum verò promissorium dicitur, ad quòd etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cum aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus: cujusmodi est illud Davidis, *d* qui Bersabeæ conjugii jurans per Dominum Deum suum, promissit, Salomonem ejus filium regni hæredem fore, atque in ipsius locum successorum.

11. *Quot sint ad legitimum juramentum requisita.*

Verumenimvero licet ad jusjurandum satis sit, Deum testem adhibere, tamen, ut rectum, sanctumque sit, multò plura requiruntur, quæ sunt diligenter explicanda. Ea verò breviter; teste Divo Hieronymo, Jeremias enumerat; cum inquit: *Furabis, vivit Dominus, in veritate, in judicio, & in justitia*; quibus sanè verbis illa breviter, summatimque complexus est, quibus omnis jurisjurandi perfectio continetur, veritatem, inquam, judicium, & justitiam.

Pondera illud Cant. 2. & 3. Adjuro vos filie Hierusalem per cupreas &c.

Cum per rem creatam juratur, Deus, qui vita rebus addidit, non excluditur. Alex. de Alex. 3. p. q. 63. memb. 2.

a 1. Cor. 3. 16. D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 1. ad 3. arg.

b 2. Cor. 1. 23.

c Galat. 1. 20.

Duo sunt juramentorum genera. D. Thom. ibid. & Doct. in tit. de Jurjurando.

d 3. Reg. 1. 14.

Jerem. 4. 2.

D. Hieron. in eundem locum, ut habetur 22 q. 2. cap. Animadvertendum. & in 3. Isai. 39. vide item cap. Etsi Christus, de Jurjurando, & D. Thom. in 2. 2. q. 85. art. 3. Aug. serm. 28. de Verb. Apost.

12. *Quomodo juramentum præstetur in veritate.*

Primum itaque in jurejurando locum veritas habet, nimirum ut quod asseritur & ipsum verum sit, & qui jurat, id ita esse arbitretur, non quidem temere, aut levi conjectura adductus, sed certissimis argumentis. Alterum verò jurisjurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem planè modo veritatem requirit. Nam qui aliquid pollicetur, ita animatus esse debet, ut, cum tempus advennerit, id re ipsa præstet, & promissum exolvat. Neque enim vir probus id unquam se facturum recipiet, quod sanctissimis Dei Præceptis, & voluntati adversari putet; sed quicquid promittere, & jurare licuerit, id semel promissum unquam mutabit, nisi fortasse, commutata rerum conditione, tale esse inceperit, ut jam si fidem servare & promissis stare (1) velit, Dei odium, & offensionem subiret. Veritatem autem jurejurando necessariam esse, David quoque indicat illis verbis: *a Qui jurat proximo suo, & non decipit.*

13. *Quis dicatur jurare in judicio, quamque ob causam pueris juramentum non sit deferendum.*

Sequitur secundo loco *judicium*. Neque enim jusjurandum temerè, & inconsideratè, sed consulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque juraturus, primum quidem consideret, utrum necessitate cogatur, nec ne; remque totam accuratè expendat, an ejusmodi sit, ut jurejurando indigere videatur. Tempus præterea spectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adjuncta sunt circumspiciat; non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei vi, & necessitate. Etenim, nisi hæc consideratio, & diligens animadversio antecesserit, sanè jusjurandum præcept, & temerarium erit; cujusmodi est illorum irreligiosa affirmatio; qui in re levissima, & inani, nulla ratione, aut consilio, sed prava quadam consuetudine jurant. Id verò passim quotidie à venditoribus, & emptoribus fieri videmus. Nam illi, ut quàm plurimo vendant, rursus, ut quàm minimo emant, res venales vel laudare, vel vituperare jurejurando non dubitant. Cum itaque judicio, & prudentia opus sit, pueri verò ita acutè perspicere, ac distinguere nondum per ætatem possint, idcirco constitutum est * à Sancto Cornelio Pontifice, ne à pueris ante pubertatem, hoc est ante decimum quartum annum, jusjurandum exigatur.

Vide 22. q. 3. ubi multa habes Sancti dicta de jurejurando non iterando malè præstito.

a Psalm. 14. 5.

Adversus hanc conditionem peccavit Sephte.

* Can. 22. q. 5. Monestum.

14. *Quo pacto in justitia juretur.*

Reliqua est *justitia*, quæ maximè in promissis requiritur. Quare si quis injustum aliquid, (1) & inhonestum promittit, & jurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat. Extat hujus rei in Evangelio exemplum Herodis regis a qui temerario jurejurando obstrictus puellæ saltatrici caput Joannis Baptistæ, tanquam satisfactionis præmium, dedit. Tale etiam fuit Judæorum jusjurandum, qui se ipsos, ut est in Actis Apostolorum, ea conditione devoverant, nihil gustaturos donec Paulum occidissent.

15. *Quibus præcipuè rationibus intelligatur, jusjurandum esse aliquando licitum.*

His ita explicatis, nulla planè dubitatio relinquatur, quin, illi tuto jurare liceat, qui hæc omnia servaverit, quique hisce conditionibus, tanquam præsidii quibusdam, jusjurandum munierit. Sed & multis argumentis id probare facile est. Nam Lex Domini, b quæ immaculata est, & c sancta, hoc præcepit: *Dominum, inquit, Deum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius jurabis: & à Davide scriptum est: d Laudabuntur omnes, qui jurant in eo.*

Præterea e Sacræ Litteræ indicant, ipsa Ecclesiæ lumina, Sanctissimos Apostolos, jurejurando nonnumquam usos esse: idque ex Apostoli epistolis apparet.

Adde, quod & Angeli ipsi interdum jurant. Nam à Sancto Joanne Evangelista in Apocalypsi scriptum est, f: *Angelum jurasse per viventem in sæcula.*

Quin etiam, & g Deus ipse jurat, Angelorum Dominus: & in veteri Testamento multis in locis Deus promissiones suas jurejurando confirmat; ut b Abrahæ, & i Davidi, qui illud de Dei jurejurando prodidit, *Juravit, inquit, Dominus, & non penitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.*

16. *Jusjurandum ritè præstitum, esse in laude reponendum, probatur.*

Neque verò obscura est ratio ad explicandum, cur jusjurandum laudabile sit, si quis attentius totam rem consideret, & ipsius ortum, finemque intueatur. Etenim jusjurandum à fide originem ducit, qua homines credunt, Deum totius veritatis esse auctorem, qui ne decipi unquam possit, nec alios decipere, cujus f oculis nuda sunt omnia, & aperta, qui l denique universis rebus humana-

a Marc. 6. 23. Act. 13. 12. Jurare licitum esse, tradunt Patres in Concilio Tolosano VIII. c. 2. ut habetur 23. q. 1. c. 1. Aug. sup. epist. ad Galat. c. 1. & in epist. 154. & multis aliis quæ habentur ead. q. Item ex c. Etsi Christus, de Jurejurando.

b Psalm. 118. 8. c Rom. 7. 12. 23. Deut. 6. 13.

d Psalm. 62. 12.

e Apostoli jurant. Rom. 1. 9. & 1. Corin. 15. 31. 2. Corin. 1. 23. Angeli jurant.

f Apoc. 10. 36. Dan. 12. 7. Deus ipse jurat. g Ad Heb. 6. 17. h Genes. 22. 16. & Psalm. 140. 9. Exod. 30. i Psalm. 109. 4.

D. Thom. in 2. 2. q. 89. art. 1. & 4. Jurisjurandi usurpandi originem.

k Heb. 4. 13. l Sapient. 8. 1. Matth. 10. 29.

(1) *Velit*) Edit. Pat. *vellet*.

(1) *Et inhonestum*) Ed. Pat. & Lov. *vel inhonestum*. Pp 2

300 CATECH. AD. PAR. PARS III.
manis admirabili providentia consulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum veritatis testem adhibent, cui fidem non habere, impium, & nefarium erit.

17. *Jurisjurandi finis est controversiarum, & litium finis.*

Quod verò ad finem attinet, eo tendit jusjurandum, atque id omnino spectat, ut homines justitiam, & innocentiam probet, finemque litibus, & controversiis imponat: quod etiam a Apostolo in epistola ad Hebræos docet.

18. *Quomodo Christus juramentum prohibuerit.*

Neque huic sententiæ verba illa Salvatoris nostri apud Sanctum Matthæum repugnant: *b Audistis quia dictum est antiquis: Non perjurabis: reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia c scabellum est pedum ejus: neque per Ierosolimam, quia civitas est magni regis: neque per caput tuum juraveris, quia non potest unum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.* His enim verbis jusjurandum generatim, universèque damnari, non est dicendum; cum jam supra viderimus, Dominum ipsum, Apostolosque frequenter jurasse: sed perversum Judæorum judicium redarguere Dominus voluit, quo sibi in animum induxerant, nihil in jurejurando cavendum esse præter mendacium: itaque de rebus levissimis, & nullius momenti, & ipsi jurabant sæpissimè, & ab aliis jusjurandum exigebant. Hunc morem Salvator reprehendit, atque improbat, docetque, omnino à jurejurando abstinendum esse, nisi flagitet necessitas.

19. *Quomodo Christus dixerit, illud, quod ad simplicem veritatis assertionem accedit, esse à malo.*

Nam propter humanam imbecillitatem jusjurandum institutum est, & revera à malo provenit; quandoquidem aut jurantis inconstantiam indicat aut illius, cujus causa juramus, contumaciam, qui, ut credat, aliter adduci non potest. Sed tamen jurandi necessitas excusationem habet. Et quidem, dum inquit Salvator; *d Sit sermo vester, est, est: non, non:* hac loquendi formula satis declarat, se jurandi consuetudinem in colloquiis familiarium, & levium rerum prohibere. Quamobrem illud præcipue à Domino admonemur, ne faciles nimium, & propensi ad jurandum simus; idque sedulo docendum erit, & fidelium auribus inculcandum. Infinita enim ferè niala ex nimia jurandi consuetudine emanare, & sacrarum Litterarum auctoritate, & santissimorum Patrum testimoniis comprobatur. In Ecclesiastico scriptum est: *e Ju-*

D. Thom. in 2. 2. q. 93. art. 1.

^a Heb. 6. 16.
Objectionis tacite solutio.

^b Matth. 5. 33. usq. ad 37.

^c Tsmi. 66. 1.
Jacob. 5. 12.

Falsa Judæorum de Jusjurando opinio.

Quomodo juramentum permittat Christus. Quomodo juramentum sit à malo Aug. ita interpretatur l. 1. serm. Dom. c. 30. & habetur 22. q. 1. cap. Ita ergo. ^a Matth. 5. 37.

Quanta mala jurandi consuetudo secum trahat.

^e Eccl. 23. 9. & 12.

DE SECUNDO PRÆCEPTO. 301

rationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa. Item, *a Vir multum jurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius, plaga.* Plura hac de re legi possunt apud Sanctos Basilium, & Augustinum in libris contra mendacium. Et hæcenus de jussis, nunc de vetitis dicatur.

20. *Cur juramentum falsum, & temerarium sit tam grande peccatum.*

Vetatur divinum Nomen in vanum assumere. Appareret enim, eum gravi peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad jurandum fertur. Gravissimum autem delictum hoc esse, illa etiam verba declarant: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum*, quasi rationem (1) afferrent, cur hoc facinus scelestum adeo, ac nefarium sit: nimirum propterea quòd ejus majestas minuitur, quem nos Deum, & Dominum nostrum esse profiteremur. Hoc igitur Præcepto prohibetur ne homines falsum jurent: nam qui à tanto scelere non refugit, ut Deum falsò testetur, hic insignem Deo injuriam facit, quippè qui aut illi inscientiæ notam inurit, dum ipsum alicujus rei veritatem latere arbitratur, aut certè improbitatis, & pravi affectus, qui mendacium testimonio velit confirmare.

21. *Quomodo pejerent illi, qui jurant esse verum, quòd verum est.*

Jurat autem falsò, non is solum, qui, quòd falsum scit, verum esse jurando affirmat, sed ille etiam qui jurando id asserit, quòd, cum verum sit, tamen ipse falsum putat. Nam cum mendacium ea re mendacium sit, quòd contra mentem, & animi sententiam profertur, perspicuum est, hunc planè mentiri, & perjurium esse.

22. *Jurans falsum, quòd verum esse putat, quomodo peccet.*

Simili quoque ratione pejerat, qui id jurat, quòd verum existimat, & tamen revera falsum est, nisi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. Quamvis enim ipsius oratio menti consentiat, tamen hujus Præcepti reus est.

23. *Qui non servat, quòd juravit, aut voti se facturum, qualiter peccet.*

Ejusdem verò peccati reus censendus est, qui se ali-

(1) *Afferrent* perperam in Rom. Edit. *afferret*, ut demonstrant antecedentia.

^a Eccles. 23. 9. 12.
S. Basil. in illud Psal.

54.
Qui jurat proximo suo Vide cap. Primum est 22. q. 2. ex lib. de Mendic. c. 14.

Peccant graviter adversus hoc Præceptum illi qui falsò jurant. Vide D. Th. in 2. 2. q. 98. art. 2.

Aug. de Verb. Apost. serm. 28. & habet. 22. q. 2. cap. Homines. Quid sit mendacium. Aug. in l. cont. mend. cap. 4. & D. Thom. in 2. 2. q. 110. art. 1.

D. Thom. in 2. 2. q. 89. art. 7.

quid jurejurando facturum promittit, cum tamen aut promissum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promissit, re ipsa non præstat. Quod etiam ad eos pertinet, qui cum se voti sponcione Deo obligarunt, non præstant.

24. *Peccatum mortiferum jurans, vel contra consilium Evangelicum, ut peccet.*

Præterea in hoc Præceptum peccatur, si desit justitia, quæ ex tribus jurisjurandis comitibus una est. Itaque si quis juret se peccatum aliquod mortiferum commissurum exempli causa, cædem hominis, hujus præcepti reus est, licet ille serio, & ex animo dicat, atque jansurandum veritatem habeat, quam primo loco requiri declaravimus. His adjungi debent illa jurandi genera, quæ ad contemptum quoddam proliciscuntur, cum quis jurat, se non obtemperaturum Evangelicis consiliis: cujusmodi sunt, quæ ad ecelibatam, & paupertatem hortantur. Quamvis enim nemo ea necessariò sequi debeat; si quis tamen juret nolle se illis parere consiliis, is eo jurejurando divina consilia contemnit, & violat.

25. *Levibus conjecturis adductus jurans peccat.*

Præterea hanc Legem is violat, & judicio peccat, qui quod verum est, jurat, idque ita se habere existimat, levibus quibusdam conjecturis adductus, & longè petitis. Nam etsi ejusmodi jusjurandum veritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum. Nam qui sic negligenter jurat, in magno pejerandi periculo versatur.

26. *Qui per falsos Deos jurat, graviter peccat.*

Falso præterea jurat, qui a per falsos Deos jurat. Quod enim est à veritate alienius, quam mendaces, & fictitios Deos, tanquam verum Deum testari?

27. *Dei verbum inhonorans vel malè interpretando, vel ad vana convertendo, peccat.*

Verum, quoniam Scriptura, cum perjurium interdixit, inquit, *b Nec pollues nomen Dei tui*, neglectio prohibetur, quæ fugienda est in reliquis, quibus ex hujus Præcepti auctoritate honor debetur, quale est verbum Dei, cujus majestatem non solum pii, sed interdum etiam impii reverentur, c ut in Judicum historia, de Eglon Moabitaram rege memoriæ traditum est. Dei autem verbum summa injuria afficit, quicumque Sacram Scripturam à recta, & germana ejus sententiâ ad impiorum dogmata, & hæreses flectit: cujus sceleris admonet nos Princeps Apostolorum verbis illis: *d Sunt quedam difficilia intellecta, quæ indocti, & instabiles depravant, sicut & ceteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem.* Præterea fædis, & inhohestis maculis Sacra Scriptura contaminatur, cum

* Vota sanctè servanda, traditur. Lev. 27. per tot. & num. 6. & per tot. & Deut. 23. 21. 22. & seq. Jud. 11. 3. Psalm. 75. 12. Eccl. 5. 3. & multis in aliis Scripturæ locis.

Jusjurandum de re mala prohibitum 22. q. 4. cap. In malis, & cap. Qui Sacramento, & cap. non semper, & c. Necessè est. Peccat, qui jurat se non obtemperaturum consiliis Evangelicis. D. Thom. in 2. 2. q. 89. art. 7. ad 2.

Quanto peccat leviter verum jurantes.

a Exod. 23. 13. Div. Aug. epist. 154. & innuit D. Thom. in 2. 2. q. 13. art. 1.

b Levit. 19. 12.

c Judit. 3. 20. Sacras Scripturas ad hæresim influentes, & quomodocumque deviantes peccant. d 2. Pet. 3. 16. & 2. Cor. 2. 17. & 4. c. 2. Vide item c. Hæresis, 24. q. 3. & Can. Syn. Tral. c. 10. & c. Exit. de Verb. sign. in 6.

cum ejus verba, & sententias, quæ omni veneratione colenda sunt, ad profana quæque nefarii homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, assentationes, detractiones, sortes, libellos famosos, & si qua sunt alia id genus: in quod peccatum sacra Tridentina Synodus animadverti jubet.

28. *Qui Deum in suis calamitatibus non invocant, ut peccent.*

Deinde, ut ii Deum honorant, qui ejus opem, atque auxilium in suis calamitatibus implorant; ita debitum Deo honorem (1) ii negant, qui illius subsidium non invocant: quos redarguit David, cum inquit: *a Deum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.*

29. *Gravissima omnium horum peccatorum est in Deum, ejusque Sanctos blasphemia.*

At verò longe magis detestabili scelere se ipsos adstringunt, qui sacrosanctum Dei Nomen, ab omnibus creaturis benedicendum, & summis laudibus extollendum, aut etiam Sanctorum nomen cum Deo regnantium, impuro, & contaminato ore blasphemare, atque execrari audent. Quod quidem peccatum usque adeo atrox, atque immane est, ut interdum Sacra b litteræ; si de blasphemia sermo incidat, benedictionis nomine utantur.

30. *Cur hic præcepto suæ quadam mine sint subjectæ.*

Quoniam verò pœnæ, & supplicii terror peccandi licentiam vehementer coercere solet, idcirco Parochus, ut hominum animos magis permoveat, atque ad hoc Præceptum servandum facilius impellat, alteram illius partem, & quasi appendicem diligenter explicabit c: *Nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit Nomen Domini Dei sui frustra.* Ac primum quidem doceat, summa ratione factum esse, ut huic Præcepto minæ adjungerentur: quo quidem & peccati gravitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur, d qui cum hominum perditione non delectetur, ne ipsius iram, & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirum ut illum benevolum potius, quam iratum experiamur. Urgeat hunc locum Pastor, instetque summo studio, ut populus sceleris gravitatem agnoscat; & illud detestetur

Tryd. Syn. sess. 9. in fine.

a Psalm. 18. 5. & 52. 6.

Levit. 24. 25. 16. Num. 16. 30. Isai. 47. 4. & 37. 45.

b 3. Reg. 21. 13. Job. 1. 11. 1. 9.

D. Thom. in 1. 2. q. 100. art. 2. ad 4.

c Exod. 20. 7.

d Tob. 3. 22. Sapient. 1. 13.

(1) *ii negant, qui... non invocant* Ita legendum esse, ut in Edit. Pat. non *is negat*, qui... non invocat, ut in Rom. Lov. Lugd. Paris. Ven. demonstrant verba subsequentiâ, quos redarguit David.

304 CATECH. AD PAR. PARS III.
vehementius, & in eo evitando majorem diligentiam, & cautionem adhibeat.

Hominum proclivitas ad hoc peccatum.

Ostendat præterea, quanta sit hominum proclivitas ad hoc peccatum committendum, ut non satis fuerit Legem ferre, nisi etiam minæ adderentur. Incredibile enim est, quantum (1) hæc cogitatio utilitatis habeat. Nam ut nihil æquè nocet, atque incauta quædam animi securitas, ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimum prodest. Tum illud etiam declare, nullum à Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantum universè minari, quicumque se hoc scelere adstrinxerit, non impune laturum. Quapropter diversa supplicia, quibus quotidie affligimur, hujus peccati admonere nos debent. Hinc enim facile licet conicere, homines ea re in maximas calamitates incidere, quod huic Præcepto non obtemperant: quibus sibi propositis, cautiores eos in posterum fore, verisimile est. Fideles itaque sancto timore perterriti omni studio peccatum hoc fugiant. Nam si a omnis verbi ociosi in extremo Judicio reddenda ratio est, quid de gravissimis sceleribus dicendum, quæ magnam divinis Nominis despicientiam præ se ferunt?

Matth. 12. 36.

(1) Hæc cogitatio) Edit. Pat. ejus cognitio.

DE

DE TERTIO PRECEPTO.

CAPUT IV.

Memento, ut diem Sabbati sanctifices.

Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus & filia tua, servus tuus & ancilla tua, iumentum tuum, & advena, qui est intrà portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requievit in die septimo, idcirco benedixit Dominus diei sabbati, & sanctificavit eum.

Exod. 22. 9. 10. 11.

1. Quid tertio hoc Præcepto fidelibus imperetur.

HOC Legis Præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, rectè, atque ordine præscribitur. Est enim hic veluti quidam prioris præcepti fructus, quoniam, quem intimis sensibus piè colimus, fide, & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu venerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab iis, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facile præstari possunt, certum tempus statutum est, quo ea commode effici queant.

Trid. Synod. sub fin. ult. sessionis dicit de his non debent, & factis diebus. Vide etiam D. Thom. in 1. 2. q. 102. art. 4. de Gen. dist. 3. c. Non celebrandum, & cap. Inevigilia, & cap. Inmovit, & de Festis, c. 1. & 2. & 3. Festis diebus conciones sacre sunt audiendæ.

2. Cur præcipue danda opera sit Parocho, ut, quod hic præscribitur, perpetua fidelium memoria retineatur.

Itaque cum hoc præceptum hujusmodi sit, ut fructum, utilitatemque admirabilem afferat; maximi interest Parochi, summam in eo explicando diligentiam adhibere. Ad ejus autem inflammandum studium magnam vim habet primum illud Præcepti verbum, *Memento*. Nam quemadmodum fideles tale Præceptum meminisse debent, sic Pastoris est, in eorum memoriâ illud & monendo,

Conc. Carth. 4. c. 2. & Trid. sess. 24. c. 4. de Reform. & postea colligi ex Actor. 13. 27. 41. 44. & 15. 21. & 13. 4.

Qq

&

& docendo sæpe redigere. Quantum verò fidelium referat, hoc Præceptum colere, ex eo (1) percipitur; quòd eo diligenter colendo, ad reliqua Legis jussa servanda facilius adducentur. Cùm enim inter cetera, quæ diebus festis præstare debent, necesse habeat, verbi Dei audiendi causa, ad Ecclesiam convenire; cùm edocti fuerint a divinis justificationes, illud etiam consequentur, ut ex toto corde custodiant Legem Domini. Quamobrem sæpissime Sabbati celebritas, cultusque præcipitur in Sacris litteris, ut in *b* Exodo, *c* Levitico, *d* Deuteronomio, apud *e* Isaiam, *f* Jeremiam item, & *g* Ezechielem Prophetas videre licet: quibus omnibus in locis hoc de Sabbati cultu traditum est Præceptum.

3. *Quomodo Principes ad Ecclesie Præsidiibus opitulandum hortandi sint.*

Monendi verò, & hortandi sunt Principes, & Magistratus, ut in iis maximè, quæ ad hunc cultum Dei retinendum, atque augendum pertinet, Ecclesie Præsides auctoritate sua juvent; jubeantque populum Sacerdotum Præceptis obtemperare. Quod autem ad hujus Præcepti explanationem attinet, danda opera est, ut fideles doceantur, quibus rebus hoc Præceptum cum ceteris conveniat, quibusve diferat ab eis. Hoc enim pacto causam (2) illi, rationemque cognoscent, quare non Sabbatum sed diem Dominicum colamus, sanctumque habeamus.

4. *Qua ratione hoc Præceptum à ceteris Decaligi Legibus discrepet.*

Certa igitur illa differentia videtur, quòd reliqua Decalogi Præcepta naturalia sunt, & perpetua, neque mutari ulla ratione possunt. Quo factum est, ut, quamvis Lex Moysis abrogata sit, omnia tamen Præcepta, quæ duabus Tabulis continentur, populus Christianus servet. Quod ideo fit, non quia Moyses ita jusserit, sed quòd naturæ conveniunt, ejus vi homines ad illa servanda impelluntur. Hoc autem de Sabbati cultu Præceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum, & constans est, sed mutabile, neque ad mores, sed ad caeremonias pertinet, neque naturale, quoniam non à natura ad id docti, aut instituti sumus, ut illo die potiùs, quam alio externum cultum Deo tribuamus; sed ex eo tempore, quo

(1) *Percipitur* Ed. Pat. *perspicitur*.

(2) *Illi* Ita legendum esse, ut habet Ed. Pat. non *ille*, ut in Ed. Rom. Ven. Lugd. patet clarissimè ex ipso contextu, ac propterea *cognoscent*, non *cognoscet*.

a Psalm. 118. 33. 34.

b Exod. 20. 10. 23. 12. & 31. 13. 14. 15. & 35. 2.

c Lev. 16. 31. & 19. 3. 30.

d Deut. 5. 12. 13.

14.

e Isai. 56. 24. c. & 58. 13.

f Jerem. 17. 21. 22.

24. 37.

g Ezech. 20. 13. 16.

20. & 22. 8. 26. & 23. 38. & 44. 24.

Trid. Synod. sess.

ultim. decr. de Ref.

cap. 4. Vide item

20. nos ad fidem. &

c. Cum ad verum, &

c. fin. & multa alia

dist. 96. Inde etiam

factum est, ut pii

Principes legibus fi-

dem tutari sint, ut

patet cod. de Summ.

Trinit. & fid. Cathol.

& cod. de Hæret.

Decalogi omnia Præ-

cepta sunt naturalia,

excepto Præcepto de

Sabbati observatione.

D. Aug. ep. 119. ad

Januar. c. 12. D.

Thom. in 2. 2. q. 122.

art. 4.

Etiam ante Legem

Moysi datam Præ-

ceptum colendis Sab-

batum fuit.

populus Israeliticus à Pharaonis est servitute liberatus, diem Sabbati coluit.

5. *Tempore mortis Christi Legis caeremoniis sublatis, etiam Sabbatum, qua parte fuit caeremoniale, sublatum est.*

Tempus autem, quo Sabbati cultus tollendus erat, illud idem est, quo ceteri Hebraici cultus, caeremoniarumque antiquarum erant, morte scilicet Christi. Nam, cùm illæ caeremoniæ sint quasi adumbratæ imagines lucis, & veritatis, illud utique necesse erat, ut a lucis, ac b veritatis, quæ Jesus Christus est, adventu removerentur. Qua de re S. Paulus ad Galatas ita scripsit, cùm Mosaiici ritus cultores reprehenderet: *c Dies observatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne fortè sine causa laboraverim in vobis: in quam etiam sententiam scripsit ad d Colossenses. Et hæc de differentia.*

6. *Quo pacto tertium hoc Præceptum cum reliquis novem consentia.*

Convenit autem hoc Præceptum cum reliquis, non ritu, & caeremoniis, sed quia aliquid habet, quod ad mores, naturæque jus attineat. Nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc Præcepto exprimitur, à naturæ jure existit; cùm illud natura comparatum sit, ut aliquot horas in iis, quæ ad Dei cultum pertinent, versemur, cujus rei argumento est, quòd apud omnes nationes statas quasdam ferias, easque publicas fuisse cernimus, quæ sacris rebus, ac divinis obeundis erant consecratæ. Est enim naturale homini, ut is certum quoddam tempus necessariis rerum functionibus det, veluti corporis quieti, somno, & aliis hujusmodi rebus, & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum est, ut menti aliquid etiam temporis concederet, quo in Dei contemplatione sese reficeret. Atque ita, cùm aliqua temporis pars esse debeat, quo res divinæ (1) coluntur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc sanè ad morum Præcepta pertinet.

7. *Diem Dominicum pro die Sabbati Apostoli colendum ordinaverunt.*

Quam ob causam Apostoli ex illis septem diebus, eum qui primus est, ad divinum cultum consecrare statuerunt, quem Dominicum diem dixere. Nam & S. Joannes in e Apocalypsi Domini diei meminit; & f Apostolus per unam Sabbati, quæ est dies Dominicus, ut S. Chrysostomus interpretatur, collectas fieri jubet: ut intelligamus jam

Rom. 3. 20. 21. 27. 28. & 4. 5. 6. 7. 8. ad Galat. & Heb. fore per totum. Actor. 15. 23. 29. D. Thom. 1. 2. q. 103. art. 3. & 4.

a Joann. 1. 9. & 3.

b Job 17. & 14. 5.

c Galat. 4. 10. 15.

d Col. 2. 16. 17.

D. Thom. in 1. 2. q. 122. art. 4.

e Apoc. 1. 10. f 1. Corinth. 26. 2. Actor. 20. 7. Chrysost. hom. 13. in 1. Corinth. cap. Apost. can. 67.

(1) *Coluntur* seu potiùs *colantur*, ut in Ed. Pat. Lugd. Paris. & Lovan.

jam tum in Ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse. Jam vero, ut sciant Fideles, quid eo die agere, à quibusve actionibus abstinere debeant, non alienum est, ut Parochus totum Præceptum, quod in quatuor partes rectè distribui potest, ad verbum diligenter interpretetur.

8. *Quid hoc verbo, Memento, hic generatim præscribitur.*
Itaque primum generatim proponat, quid iis verbis præscribitur, *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.* Ob eam vero causam initio Præcepti verbum illud, *Memento*, appositè additum est, quòd hujus diei cultus ad caeremonias pertineat. Qua de re populus admonendus esse videbatur, cum naturæ Lex, etsi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum esse doceat, hoc tamen, quo potissimum diem fieri deberet, non præscripsit.

Præterea fideles docendi sunt, ex iis verbis modum & rationem colligi posse, qua in tota hebdomada opus facere conveniat, ita scilicet, ut diem festum semper spectemus; quo die cum actionum, & operum nostrorum Deo quasi reddenda ratio sit, ejusmodi opera efficiamus necesse est, quæ neque Dei judicio repudientur, neque nobis, ut scriptum est, *a* in singulum sint, & in scrupulum cordis.

Postremo id docemur, quod certè animadvertere debemus, non defuturas scilicet occasiones, quamobrem nos hujus Præcepti capiat oblivio, vel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, vel spectaculorum, ludorumque studio, quibus plerumque ab hujus diei sancto, religiosoque cultu abducimur. Sed jam ad id veniamus, quod Sabbati significatione demonstratur.

9. *Quid Sabbatum, & Sabbatizare in sacris Litteris denotet.*

Sabbatum Hebraicum nomen, si latinè interpretaris, cessatio dicitur; Sabbatizare propterea cessare, & requiescere latino vocabulo appellatur. Qua significatione factum est, ut Sabbati nomine dies septimus diceretur; *b* quoniam, absoluta, perfectaque mundi universitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requievit: ita hunc diem *c* in Exodo Dominus vocat. Postea vero non solum septimus hic dies, sed ob ejus dignitatem ipsam etiam hebdomada eo nomine appellata est; in quem sensum Pharisæus apud S. Lucam dixit, *d ieiunio bis in Sabbato.* Atque hoc quidem de Sabbati significatione.

10. *Quomodo fideles Sabbatum sanctificare dicantur.*

Sanctificatio autem Sabbati sacris in Litteris cessatio est, quæ sit à Corporis laboribus, & à negotiis, ut aperte ostendunt hæc, quæ sequuntur, Præcepti verba: *Non operaberis.* Neque verò id solum significat, (aliter enim satis fuisset dicere in Deuteronomio, *Observa diem Sabbati*) sed

Epist. ad Mag.
nes. Just. Apol. 2.
Tert. in Apol. c. 16.
& de Cor. mil. c. 3.
& de Idol. cap. 14.
Cyp. ep. 33. & 59.
Clem. Alex. lib. 2.
Strab. Orig. hom. 7.
in Exod. & illi. D.
Thom. in 1. 2. q. 100.
art. 7. ad 5.

Omnes dies pii operibus sunt transigendi.

a 1. Reg. 25. 31.
Nulla occasione à Sabbati sanctificatione abstinendum est.

Hier. in Interp. nom.
Heb. à verbo, Sabbati. idem quievit, vel cessavit.

b Genes. 2. 3.

c Exod. 20. 11. & 31.

13.
Deut. 5. 14.

d Lucae 18. 12.
Deut. 5. 12.

sed cum eodem in loco addatur. *Ut sanctifices eum*; hoc verbo ostenditur, Sabbati diem religiosum esse, divinisque actionibus, & sanctis rerum officiis consecratum. Itaque diem Sabbati tum plenè, & perfectè celebramus, cum pietatis, & religionis officia Deo præstamus: hocque planè Sabbatum est, quod à Isaias delicatum appellat, quoniam dies festi sunt veluti delicæ Domini, & piorum hominum. Quare, si religioso huic, sanctoque Sabbati cultui misericordiæ (1) adjunguntur opera, certè maxima sunt, *b* & multa præmia, quæ eodem capite nobis proponuntur.

11. *Quæ sit germana superiorum verborum sententia.*

Itaque verus, ac proprius hujus præcepti sensus eo spectat, ut homo & animo, & corpore in eam curam incumbat, ut statuto aliquo tempore à negotiis, corporisque laboribus feriat, Deum piè colat, ac veneretur.

12. *Quid altera Præcepti parte demonstratur.*

Alterà verò Præcepti parte demonstratur, diem septimum Dei cultui divinitus dicatum esse. Nam ita scriptum est: *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est.* Quæ verba ad eam sententiam referuntur, ut Sabbatum Domino consecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus septimumque diem intelligamus, signum esse quietis Domini.

13. *Cur Judæis expedit certum diem, eumque septimum ad religionis officia præscribere.*

Hic verò dies divino cultui dicatus est, quia rudi Populo minus expediebat habere eam facultatem temporis arbitrato suo deligendi, ne fortè Ægyptiorum sacra imitaretur. Itaque ex septem diebus, ultimus ad Deum colendum delectus est: quæ quidem res plena mysterii est. Quare Dominus *c* in Exodo, & apud *d* Ezechielem signum vocat; *Videte*, ille inquit, *ut sabbatum meum custodiat: quia signum est inter me & vos in generationibus vestris: ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos.*

14. *Quarum rerum signum fuerit Sabbati celebritas.*

Itaque signum fuit, quod indicabat homines Deo se dedicare oportere, sanctosque eidem præbere, cum diem etiam videamus eidem dicatum esse: siquidem ille dies sanctus est, quòd tum præcipuè sanctitatem, & religionem homines colere debeant.

Dein-

(1) *Adiunguntur* vel potius *adiungantur*, ut in Ed. Pat.

a Isai. 58. 13.

b Isai. 58. 8.

D. Thom. in 2. 2. q. 112. art. 4. ad 3.

c Exod. 31. 13.
d Ezech. 20. 12.

Vide Aug. Ep. 119. c. 12. Hieron. lib. 15. in Isai. c. 56. & l. 16. in c. 58. & in Ezech. 13. c. 44.
D. Thom. in 1. 2. q. 110. art. 4. & in 2. 2. q. 122. art. 4. Damasc. l. 4. de Orth. fid. c. 24.

Deinde signum est, & quasi monumentum conditæ hujus admirandæ universitatis. Signum præterea fuit Israëliitarum memoriæ traditum, quo admoniti, se Dei auxilio à durissimo Ægyptiacæ servitutis jugo solutos, ac liberatos esse meminissent. Id quod Dominus ostendit illis verbis: *a Memento quòd & ipse servieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Idcirco præcepit tibi ut observares diem Sabbati.* Est signum item tum spiritualis, tum cœlestis Sabbati.

15. *Quid sit spirituale Populi Christiani Sabbatum.*

Spirituale autem Sabbatum in sancta quadam, & mystica quiete consistit, nimirum cum *b* vetus homo *c* Christo consepultus ad vitam renovatur, atque in iis actionibus, quæ Christianæ pietati conveniunt, studiosè se exercet. Debent enim, qui *d* aliquando erant tenebræ, nunc autem lux in Domino sunt, ut filii lucis, ambulare in omni bonitate, justitia, & veritate, *e* neque communicare operibus infructuosis tenebrarum.

16. *Quod sit Beatis etiam suum Sabbatum.*

Cœleste verò Sabbatum est, ut ait D. Cyrillus eum locum Apostoli tractans, *f Relinquitur ergo Sabbatismus Populo Dei*, illa vita, in qua omnibus bonis cum Christo viventes fruemur, peccato radicatum extirpato, secundum illud, *g Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam*, (1) *nec invenietur ibi. h* Omnia enim bona in visione Dei mens Sanctorum adipiscitur. Quare fideles hortandi erunt his verbis & à Pastore incitandi: *i Festinemus ergo ingredi in illam requiem.*

17. *Judæis alii dies, quam septimus, fuere festivi.*

Præter diem septimum habebat Populus Judæus alios etiam festos, & sacros dies *k* Divina Lege constitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renovaretur.

18. *Quare Apostoli non septimum hebdomadæ diem, sed primum divino cultui consecrarunt.*

Placuit autem Ecclesiæ Dei, ut die Sabbati cultus, & celebritas in Dominicum transferretur diem. Nam ut eo die primum lux orbi terrarum illuxit; sic Redemptoris nostri, qui ad vitam æternam nobis aditum patefecit, Resur-

(1) *Erit ibi semita, & via &c.* sic legitur apud ipsum Isaiam, & in Edit. Patav. In Rom. verò, Lov. Lugd. & Ven. *Erit ibi via pura, & via sancta vocabitur.*

a Deut. 5. 15.

Aug. sup. Genes. ad lit. lib. 4. c. 12. & Ep. 110. c. 11.
b Rom. 6. 6.
Ephes. 4. 22.
c Rom. 6. 4.
d Ephes. 5. 8.
e Ibidem 11.
Cyril. lib. 4. in Joannem, c. 51.

f Heb. 4. 9.

g Isai 35. 8. 9.

h Sapient. 7. 23.

i Heb. 4. 11.

k Exod. 12. 23. & 34.
Vide Cyril. lib. 17. de Ador. in spir. & verit.

Greg. Naz. orat. 45.
Dam. lib. 4. cap. 24.
Leo Ep. 81. ad Diosc.

surrectione, quæ eo die fuit, è tenebris ad lucem vita nostrâ revocata est; unde & Dominicum diem Apostoli dici voluerunt. Solemnem præterea hunc diem esse in sacris Litteris animadvertimus, quòd eo die mundi creatio initium habuit, quòdque a Spiritu Sancto Apostolis datus sit.

19. *Quamobrem ad diem Dominicum alia festa Christianis accesserint.*

Alios autem dies festos ab Ecclesiæ initio, & consequentibus deinde temporibus, Apostoli, & Sancti Patres nostri instituerunt, ut piè, & sanctè Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob Redemptionis nostræ mysteria religioni consecrati sunt: deinde, qui Sanctissimæ Virgini Matri, tum verò Apostolis, ac Martyribus, ceterisque Sanctis cum Christo regnantibus dicantur; in quorum victoria Dei bonitas, & potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationem Fidelis Populus incitatur.

20. *Quomodo ex hoc Præcepto ad otium fugiendum Fideles incitentur.*

Et quoniam ad hoc præceptum servandum magnam vim ea ipsius pars habet, quæ illis verbis expressa est, *Sex diebus operaberis, septimus autem dies Sabbatum Domini Dei tui est*; Parochus debet illam partem deligenter explicare. Etenim ex his verbis colligi potest, fideles hortandos esse, ne ociosi, & desides vitam traducant, sed potiùs Apostolicæ vocis memores, *b* negotium suum quisque agat, *c* & operetur manibus suis, sicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc præcepto illud Dominus jubet, ut sex ipsis diebus opera nostra efficiamus, ne aliquid eorum, quæ aliis hebdomadæ diebus fieri, agere oporteat, in diem festum rejiciatur, atque ita animus à rerum divinarum cura, studioque avocetur.

21. *Quid maximè diebus festis agere sit prohibitum.*

Tertia deinde Præcepti pars explicanda est, quæ quodammodo describit, qua ratione Sabbati diem colere debeamus; præcipuè autem explicat, quid illo die facere (1) prohibemur. Quare inquit Dominus: *Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas.* Quibus verbis ad id primum instituimur, ut, quæcumque divinum cultum impediret possunt, omni-

Genes. 1. 3.
Marci 16. 7.
Apoc. 1. 10.
Genes. 2. 3.

a Actor. 2. 2.

Vide cap. Pronunciandum, de Cons. dist. 3. & cap. Conquestus, de Feriis. Quomodo autem hæc festa à traditione Apostolica emanarint, colligi potest ex Actor. 20. 16. & 2. Corinth. 10. Canon. Apost. can. 7.

b 1. Thess. 4. 11.
c Ephes. 4. 28.
d Thess. 3. 10.

August. tract. 3. in Joann. & in Psalm. 37. D. Thom. 2. 2. q. 122. art. 4. Vide supra section. 11.

(1) *Prohibemur* seu potiùs *prohibeamur*, ut in Ed. Pat.

322
nino vitemus. Facile enim perspicitur potest, omne servilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quod sua natura aut turpe, aut malum sit, sed, quoniam mentem nostram à divino cultu, qui finis Præcepti est, abstrahit. Quo magis peccata fidelibus vitanda sunt, quæ non solum animum à divinarum rerum studio avocant, sed nos à Dei amore prorsus sejungunt.

22. *Externæ actiones, quæ ad Dei cultum referantur, Sabbatho non interdicuntur.*

Non tamen ex actiones, nec ea opera vetantur, quæ ad divinum cultum attinet, etiamsi servilia sint; ut altare instruere, templa alicujus festi diei causa ornare, & reliqua hujus generis. Ideoque à Domino dictum est, a Sacerdotes in templo Sabbathum violare, & sine crimine esse.

23. *Quædam etiam servilia opera ob necessitatem diebus festis conceduntur.*

Sed neque earum rerum opera hac lege prohiberi existimandum est, (1) quarum iactura facienda sit, si die festo permittantur, quemadmodum sacris etiam Canonibus permissum est. Multa alia Dominus in Evangelio festis diebus fieri posse declaravit, quæ facile Parochus apud Sanctos b Mattheum, & c Joannem observabit.

24. *Cur iumenta quiescere Dominus voluerit.*

Sed ut nulla res prætermitteretur, cujus actione hic Sabbathi cultus impediretur, facta est jumentum mentio; quo animalium genere impediuntur homines, quominus Sabbathi (2) alicujus operis actioni jumentum usus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui jumentum agat; itaque solum per se opus facere non potest, sed hominem, qui, illud molitur, adjuvat. Eo autem die nemini opus facere licet: ergo neque jumentis, quorum opera ad id homines utuntur. Itaque hujus Præcepti Lex eo etiam spectat, ut, si jumentorum laboribus homines parcere Deus vult, eo certè magis ipsi cavere debeant, ne inhumani sint in eos, quorum opera, atque industria utuntur.

25.

(1) *Quarum iactura*) juxta Ed. Pat. atque ita legendum esse docet Latina constructio, non *quorum iactura*, ut in reliquis Editionibus.

(2) *Alicujus operis actioni*) Sic Ed. Pat. & Lovan. perperam reliquæ Editiones, *aliqui operis actioni*.

D. Thom. loco supra citato.

a Matth. 12. 5.

Levit. 21. 8.
Numer. 18. 9.
Joann. 7. 22. 23.
Multa licet in diebus festis. Vide cap. Licet de Paris, & cap. Conquestus eodem in fine.

b Matth. 1. 2. 3. 4. 5.
Marc. 3. 4.
c Joann. 5. 8.

Servi, & ancille die festo non sunt à cultu Dei avocandi.

25. *Quibus præcipue in operibus Christiani diebus festis se exercere debeant.*

Neque verò Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illæ verò ejusmodi sunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco sincera, piæque animi attentione sacrosanctæ Missæ sacrificio intersimus; divina Ecclesiæ Sacramenta, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ vulnerum curationem crebrò adhibeamus.

Nihil verò est, quod oportunius, aut melius Christianis hominibus fieri possit, quàm si peccata sua Sacerdotibus sæpe confiteantur. Ad quam rem periciendam poterit Parochus populum adhortari, sumpta hujus probationis rei ratione, & copia ex iis, quæ de Pœnitentiæ Sacramento suo loco tradita, & præcepta sunt. Neque solum ad hoc Sacramentum populum excitabit, sed sedulo etiam atque etiam ad illud adhortabitur, ut sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum crebrò percipiant.

Attentè præterea, diligenterque sacra Concio Fidelibus audienda est. Nihil enim minus ferendum est, neque tam profectum indignum, quàm Christi verba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, atque studium Fidelium in precibus, divinisque laudibus frequens esse debet, præcipuaque (1) eorundem cura, ut, quæ ad Christianæ vitæ institutionem pertinent, ea diligenter addiscant, seduloque se exercent in his officiis, quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis eleemosynam tribuendo, ægros homines visitando, mœrentes, quique dolore afflicti jacent, piè consolando. Nam, ut est apud Sanctum Jacobum, a Religio munda, & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est: Visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. Ex his, quæ dicta sunt, facile erit colligere, quæ contra hujus Præcepti regulam committuntur.

26. *Cur necesse fuerit certos quosdam dies divino cultui deputare.*

Parochi verò officium in eo item esse debet, ut certos

Missæ die festo integrè audienda Conc. Agathensis c. 47. & de Constit. 1. c. Missæ. Item Conc. Aurel. can. 28. ibid. c. Cum ad celebrandas. Pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramentum diebus festis frequentandum. Aug. de Eccl. dogm. c. 53. & habetur de Constit. dist. 2. c. Quotidie.

Concilio frequentanda. Just. Apot. 2. ex Act. 20. Indignum est Christiani verba contemnere. Aug. l. 50. Item 25. & habetur in q. 2. c. Interroga. Pietatis opera diebus potissimum festis exercenda.

a Jacob. 1. 27.

Legant ad hoc argumentum de Constit. dist. 2. & titulum de Furtis in deceto.

(1) *Eorundem cura*) Sic legendum esse, quemadmodum habet Ed. Pat.: non *ejusdem cura*, ut Edit. Rom. Ven. Lovan. & Lugdun., docet vox *Fidelium*, quæ proximè præcedit; ac propterea legendum est in sequentibus *addiscant, exercent*, non *addiscat, exercent*, ut in præfatis editionibus.

Rr

Ignat. in Epist. ad Philippiens. Leo serm. 3. de Quadr. Aug. serm. 25. de Tempore.

tos quosdam locos in promptu habeat, unde rationes, atque argumentaumat, quibus Populo illud maximè persuadeatur, ut hujus Præcepti legem summo studio, accurataque diligentia servet. Ad hoc plurimum valet, ut Populus scilicet intelligat, ac plenè perspiciat, quàm justum, ac rationi consentaneum sit nos certos quosdam dies habere, quos totos divino cultui tribuamus. Dominumque nostrum, à quo summa, & innumerabilia beneficia accepimus, agnoscamus, colamus, & veneremur. Si enim jussisset, nos quotidie sibi religionis cultum tribuere, nonne pro suis erga nos beneficiis, quæ maxima, & infinita sunt, omnis opera danda esset, ut prompto, alacrique animo ejus dicto audientes essemus? Nunc verò paucis ad ejus cultum institutis diebus, non est, cur nos negligentes, atque difficiles in ejus officii functione simus, quod sine gravissima culpa prætermittere non possumus.

27. *Quæ utilitas ad eos redeat, qui sedulo huic Præcepto obtemperaverint.*

Demonstret deinde Parochus, quanta hujus Præcepti virtus sit, (1) cum ii qui illud rectè servaverint, in conspectu Dei esse, cum eoque colloqui videantur. Nam & precibus faciendis Dei majestatem contemplamur, & cum eo colloquimur, & concionatoribus audiendis Dei vocem accipimus, quæ ad aures nostras eorum opera pervenit, qui de rebus divinis piè, sanctèque concionantur: tum in altaris Sacrificio præsentem Christum Dominum adoramus. Et his quidem bonis illi maximè fruuntur, qui hoc Præceptum servant diligenter.

28. *Quid contra de illis sentiendum sit, qui hanc legem omnino neglexerint.*

Qui verò hanc Legem omnino negligunt, ii, cum Deo, a & Ecclesiæ non obediunt, neque ejus Præceptum audiunt, & Dei, & sanctarum Legum hostes sunt. Quod animadverti potest ex eo, quòd Præceptum hoc ejusmodi est, ut nullo labore servari queat. Cum enim Deus non labores nobis imponant, quos vel difficillimos ejus causa suscipere deberemus, sed quietos illis diebus festis à terrenis curis liberos esse jubeat, magnæ temeritatis indicium est, hujus Præcepti Legem recusare. Exemplo nobis esse debent supplicia, quæ de illis Deus sumpsit, qui illud violaverunt, ut ex libro Numerorum licet intelligere. Ne igitur in hanc Dei offensionem incidamus, operæ pre-

(1) *Cum ii*) Edit. Pat. ut ii.

Exod. 23. 27. & Deut. 16. 16.

a Matth. 28. 17. Lucæ 10. 16. Joann. 20. 21. Heb. 13. 17. Num. 15. 35. 36.

pretium erit, sæpe illud verbum, *Memento*, cogitatione repetere, magnasque utilitates, & commoda sibi ante oculos proponere, quæ ex festorum dierum cultu percipi, supra declaratum est, & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus, & diligens Pastor, ut occasionis ratio postulabit, copiosè, latèque persequi poterit.

DE QUARTO PRÆCEPTO.

CAPUT V.

Honora Patrem tuum, & Matrem tuam,
ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

1. *Quæ sit hujus Præcepti dignitas, & quomodo cum superioribus conveniat.*

CUM in superioribus Præceptis summa sit vis, & dignitas, meritò, quæ nunc persequimur, quia maximè necessaria sunt, proximum locum obtinent. Nam illa a finem, qui Deus est, continuo spectant: hæc nos ad proximi charitatem erudiunt: etsi longius progressa, ad Deum id est illud extremum, b cuius gratia proximum ipsum diligimus, perducunt. Quamobrem c Christus Dominus Præcepta illa duo de diligendo Deo, & proximo similia inter se esse dixit. Hic autem locus, dici vix potest, quantas habeat utilitates, cum & suos fructus ferat uberes illos quidem, & præstantes, & sit tanquam signum, ex quo primi Præcepti obedientia, & cultus elucet. d *Qui enim non diligit, inquit Divus Joannes, fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?* ad eundem modum, si parentes, quos secundum Deum diligere debemus, non veneramus, & colimus, cum in conspectu nobis ferè semper sint, Deo, e summo parenti, & optimo, qui nullum sub aspectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuimus? Ex quo perspicuum est, utraque Præcepta inter se congruere.

In Præceptis primæ Tabule magna dignitas, sed in secundæ Tabule præceptis est magna necessitas. Vide D. Aug. in Psalm. 52. Concil. 1.

a 1. Tim. 1. 5.

b D. Aug. l. 3. de Doctrina Chr. c. 10. & l. 50. Hom. Hom. 58. 39.

c Matth. 22. 39. Marc. 12. 13.

d 1. Joann. 4. 20. Signum dilectionis Dei ex dilectione parentum elucet.

e Malachi. 1. 6.

Parentis nomen cum late pateat, fit, ut istud Præceptum ad plures extendatur.

a 4. Reg. 5. 13.
b 1. Cor. 4. 15.
c Eccl. 4. 10.

2. *Quam late pateat hujus Præcepti vis, & quantum parentes ex hoc Præcepto adjuventur.*

Hujus autem Præcepti usus latissime patet: nam præter eos, qui nos genuerunt, multi præterea sunt, quos in parentum loco colere debemus, a vel potestatis, vel b dignitatis, vel c utilitatis, vel præstantis alicujus muneris, & officii nomine. Parentum præterea, majorumque omnium laborem levat: cum enim id in primis current, ut, quos habent in sua potestate, ii rectè, & divinæ legi convenienter vivant, erit hæc cura perfacilis si omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, summum honorem parentibus tribui oportere. Quod ut præstare possimus, necesse est nosse quandam differentiam, quæ est inter Præcepta primæ, & secundæ tabulæ.

3. *Præceptorum Legis in duas Tabulas quorsum facta sit distinctio.*

Ergo hæc primùm à Parocho sunt explicanda, idque in primis moneat, d Divina Decalogi Præcepta fuisse in duabus Tabulis iucisa; in quarum altera, quemadmodum à Sanctis & Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ jam sunt exposita; reliqua verò in alteram Tabulam erant inclûsa. Atque hæc nobis per apposita fuit descriptio; ut Præceptorum rationem ordo ipse distingueret. Nam quicquid in sacris Litteris Divina Legge jubetur, aut vetatur, id duorum generum oritur ex altero, aut enim erga Deum, aut erga homines charitas in omni officio spectatur. Et quidem charitatem in Deum superiora tria Præcepta docent: quod verò ad hominum conjunctionem, & societatem pertinet, id reliquis septem præceptis continetur. Quocirca non sine causa ejusmodi est facta distinctio, ut alia priorem, alia ad alteram Tabulam Præcepta referantur.

4. *Quomodo charitas erga Deum tribus primis Præceptis, & charitas erga proximum ceteris contineatur; & quæ sit inter utraque differentia.*

Nam superioribus tribus Præceptis, de quibus dictum est, quasi subjecta materia, quam tractent, est Deus id est summum bonum; ceteris verò proximi bonum: illis summus, his proximus amor est propositus: illa finem, hæc autem ea, quæ ad finem referuntur, spectant.

Præterea charitas Dei ex ipso pendet; Deus enim per se, non alterius rei causa, summè diligendus est. Charitas autem proximi à charitate Dei ortum habet, atque ad eam, tanquam ad certam regulam dirigenda est. Nam si parentes caros habemus, si Dominis paremus, si dignitate antecedentes reveremur, id ea re maximè faciendum

Primæ, & secundæ Tabulæ differentia latius exponitur.

d Exod. 24. 17. & 13.
e Dcut. 4. 13. & 5. 22. & 9. 9. 10.
f Clem. Alex. lib. 6. Stromatum. Mag. in 3. dist. 37.
g Alex. de Ale. 3. p. q. 69. Memb. 2. art. 3.

Vide Aug. in Psalm. 32. conc. 1. & D. Thom. in 2. 2. q. 122. art. 1. & 2.

Deus per se amandus. Bernard. in 1. de diligendo Deo. Quomodo omnes homines propter Deum diligendi. Aug. lib. 3. de Doctrina Christ. c. 129. & lib. 4. Conf. c. 9. 10. 11. 12.

dum est, quod eorum procreator est Deus, eosque aliis præesse voluit, quorum opera ceteros homines regit, ac tuetur: qui cum nobis auctor sit, ut ejusmodi personas vereamur: idcirco id præstare debemus, quia à Deo hoc ipso honore dignantur. Ex quo fit, ut honor, quem parentibus habemus, Deo potius, quam hominibus haberi videatur. Sic enim apud sanctum Matthæum est, cum de observantia in superiores agitur, a *Qui recepit vos, me recipit*; & Apostolus in Epistola ad Ephesios, servos instituens, b *Servi, inquit obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo.*

5. *Quomodo charitas Dei nullo fine, charitas verò proximi suis finibus circumscribitur.*

Accedit, quod Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis dignè tribuitur, in quem amor augeri infinite potest: proptereaque nostra erga illum charitas in die, fiat ardentior, necesse est, quem ejus jussu c ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus amare debemus. At charitas qua proximum complectimur, suis finibus circumscribitur. d *Jubet enim Dominus proximos diligere, sicut nos ipsos: quod si quis eos fines egressus fuerit, ita ut parem Deo, & proximis amorem tribuat, is maximum scelus admittit.* e *Si quis venit ad me, inquit Dominus, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem; & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus: in quam sententiam item dictum est, f *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: cum quidam primum humare patrem vellet, postea Christum sequi. Cujus rei dilucidior illa apud Sanctum Matthæum explicatio est, g *Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus.***

6. *Quomodo parentes sint amandi, quaque ex causa illis subinde non obtemperandum sit.*

Nec tamen ulla dubitatio est, quin parentes vehementer amandi, observandique sint; sed ad pietatem in primis necessarium est, Deo, b qui parens, & effector est omnium, præcipuum honorem, & cultum tribui, ideoque mortales parentes amari, ut ad cœlestem, sempiternumque Patrem tota amoris vis referatur. Quod si interdum parentum jussa Dei præceptis repugnent, non dubium est, quin liberi parentum cupiditati Dei voluntatem anteferre debeant, divinæ illius sententiæ memores: i *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.*

a Matth. 10. 40.

b Eph. 6. 5. idem habetur 1. Pet. 2. 18.

Augeri charitas in infinitum potest. D. Aug. super Psalm. 62. & D. Thom. in 2. 2. q. 24. art. 7. & 8. & confirmatur ex Apost. Phil. 3.

c Dcut. 6. 5. Matth. 22. 37. Marc. 22. 39. Lucæ 10. 27. d Lev. 19. 13. Matth. 22. 39. Deus, & proximus nequam pari amore diligendi. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 26. art. 2. e Lucæ 14. 26. f Lucæ 9. 60. g Matth. 8. 22.

h Matth. 10. 37. Secundum Deum Parentes diligendi, & colendi sunt. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 101. art. 4.

i Dcut. 32. 6. Isai. 63. 16. & 64. 8. Hier. 31. 9. Machab. 2. 10. Parentibus illi quod modo teneant non obedire.

i Actor. 5. 29.

7. *Quid in hujus Præcepti sententia proprie Honorandi vox denotet.*

Honorare quid sit. Vide D. Thom. in 1. 2. q. 122. art. 5. & q. 63. art. 3. Arist. int. Eth. c. 6. Cur hic honorandi verbum positum sit D. Thom. in 1. 2. q. 122. art. 5. ad 3.

Quibus rebus expositis, Parochus verba Præcepti interpretabitur, atque illud primum, *Honorare* quid sit. Est enim de aliquo honorifice sentire, & quæ illius sunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia conjuncta sunt, amor, observantia, obedientia, & cultus. Scitè autem in Lege posita est *Honoris* vox, non amoris, aut metus, etiamsi valdè amandi, ac metuendi parentes sint. Etenim qui amat, non semper observat, & veneratur, qui metuit, non semper diligit: quem verò aliquis ex animo honorat, item amat, & veretur. Hæc cum Parochus explicaverit, tum agat de patribus, quique sint ii, qui vocentur hoc nomine.

8. *Quinam patris nomine hic intelligantur.*

Primo dicuntur patres secundum carnem.

Secundo Ecclesie Præsides & Sacerdotes.

a 1. Cor. 4. 14. Jud. 17. 10. & 18. 19. 4. Reg. 2. 12. 13. & 6. 21. 13. 14. Isai. 22. 21. Psalm. 44. 17. & Eccl. 44. 1.

Tertio Magistratus.

c 4. Reg. 5. 15. 1. Reg. 24. 12.

Quarto tutores, pedagogi, & Magistri.

1. Mach. 2. 65.

Quinto grandævi. Levit. 19. 22. Sap. 2. 10. & 4. 6.

Nam, etsi de iis præcipuè patribus Lex loquitur, ex quibus generati sumus, tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen, quos etiam complecti Lex videtur, quemadmodum ex pluribus divinæ Scripturæ locis facillè colligimus. Præter illos igitur, qui nos procreaverunt, patrum genera item alia sunt in sacris Litteris, (quod antea attigimus) quibus singulis suus honor debetur. Ac primum Ecclesie Præsides, & Pastores, & Sacerdotes patres dicuntur, quemadmodum ex Apostolo constat, qui ad Corinthios scribeas, *a Non*, inquit, *ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo. Nam si decem milia pædagogorum habeatis in Christo: sed non multos patres. Nam in Christo Iesu per Evangelium ego vos genui & in Ecclesiastico scriptum est: b Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua.*

Deinde ii, quibus aut Imperium, aut Magistratus, aut potestas commissa est, qui Rempublicam gubernant, Patres appellantur. *c Sic Naaman à famulis pater vocabatur.*

Præterea patres eos dicimus, quorum procuratori, fidei, probitati, sapientiæque alii commendantur: cujusmodi sunt tutores, & curatores, pædagogi, & magistri. Quare Eliam, & Elisæum filii Prophetarum patrem vocabant.

Postremò patres dicimus senes, & ætate confectos, quos etiam veteri debemus. Atque hoc in Parochi Præceptis maximum sit, ut doceat, patres cujuscunque sint generis, præsertim verò eos, ex quibus nati sumus, à nobis honorandos, de quibus divina Lex præcipuè loquitur.

9. *Cur parentibus secundum carnem Christianorum filii præcipuum honorem impendere debeant.*

Sunt enim immortalis Dei quasi quædam simulacra, in iisque ortus nostri imaginem intuemur, ab iis vita nobis data est, iis Deus usus est, uti nobis animum, mentemque impertire, ab iis ad Sacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum, civilemque instituti, ad morum integritatem, & sanctitatem eruditi sumus. Doceat verò Parochus, merito nomen matris in hoc Præcepto expressum, ut ejus beneficia, & merita erga nos consideremus, quanta cura, & solitudine nos in utero gesserit, quanto cum labore, ac dolore pepererit, ac educarit.

10. *Quibus rationibus honore afficiantur carnales parentes.*

Porro ita observandi parentes sunt, ut, (1) quem eis tribuimus, honor ex amore, atque intimo animi sensu depromptus videatur: quibus hoc officium debetur maxime, cum erga nos sint ita affecti, nullum ut laborem, nullam conditionem, nulla pericula (2) nostra causa refugiant, nihilque illis accidere possit jucundius, quam ut filii caros se esse sentiant, quos maxime diligunt. Joseph, *a* cum in Ægypto honore & amplitudine Regi esset proximus, *b* patrem, qui in Ægyptum venerat, honorifice excepit: & *c* Salomon matri advenienti assurrexit, eamque veneratus, regio in solio ad dexteram collocavit.

Alia præterea sunt honoris officia, quæ in parentes conferri debent. Nam eos etiam tum honoramus, cum à Deo suppliciter petimus, ut eisdem benè, & feliciter omnia eveniant, ut in maxima gratia, & honore sint apud homines, ut ipsi Deo, ac Sanctis, qui in cælis sunt, commendatissimi sint.

Item parentes honoramus, cum nostras rationes ad eorum arbitrium, voluntatemque conferimus. Cujus rei suasor Salomon, *d Audi*, inquit, *fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tue: ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo: cujusmodi sunt etiam Divi Pauli cohortationes, e Filii, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim iustum est. Item, f Filii obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino; & sanctissimorum hominum exemplis confirmatur. Etenim g Isaac, cum à patre ad sacri-*

Patres secundum carnem sunt Deis simulacra, quod nostri sint alterum principium. D. Thom. in 2. 2. q. 101. art. 2. Matribus quanta filii debeant. Vide Tob. 3. 4. & Eccl. 7. 29. & 2. 30 Malach. 7. 27. Primus modus quo parentes debent honorari.

a Gen. 40. 37. b Gen. 46. 29. & 47. 7. c 2. Reg. 2. 19.

Pro eis Deus orandus.

Eorum voluntati standum est.

d Prov. 1. 8. Vide item Eccl. 3. ferè per totum. e Eph. 6. 1.

f Col. 3. 20.

g Gen. 22. 8.

(1) *Quem* sic omnes Edit. habent, unde perperam in Romana legitur, quæ.

(2) *Nostra* melius Ed. Pat. nostri.

a Jerem. 35. 6. 7. 8.

Parentes studiosè imitandi.

Quomodo subveniendum parentibus, vide apud Basil. in Hom. de Honore parentum & in Exam. Hom. o. Item Ambros. lib. 5. Hexam. c. 16. Conc. Gang. can. 16. & cap. Est probanda, & cap. Ceterum. c. Pasce. dist. 86. Vide item D. Th. in 2. 2. q. 101. art. 2. & 4.

b Matth. 15. 3-4. 5. 6. Hier. in lib. 2. Comment. in Matth. D. Aug. lib. 1. q. Evang. c. 14.

Vide Gen. c. 25. & 35. & 50. per totum.

Patres honore, & officio sunt Episcopi, Pastores, & Sacerdotes.

ficiam vinceretur, modestè sine recusatione paruit, & a Rechabita ne à patris consilio unquam discreparent, vino se in perpetuum abstinerunt.

Item parentes honoramus, cum eorum rectè facta, moresque imitatur: iis enim plurimum tribuere videmur, quorum esse volumus quàm simillimi. Item parentes honoramus, quorum consilia non modò exquirimus, verùm etiam sequimur.

II. Quomodo parentibus in necessitate constitutis sit subveniendum, & maximè in mortis periculo.

Item, quibus subvenimus, ea impertientes, quæ victus, cultusque desiderat. Quod Christi testimonio comprobatur, qui b Pharisæorum impietatem redarguens, *Quare & vos, ait, transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem. & Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur: Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, vel matri. Munus, quodcumque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.*

Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus, sed tum maximè, cum periculose ægrotant. Danda enim opera est, ne quid prætermittant, quod vel ad peccatorum Confessionem atineret, vel ad reliqua Sacramenta, quæ à Christianis hominibus percipi debent, cum mors appropinquat, idque nobis curæ sit, ut pii: religiosique homines eos crebrò intervisant, qui vel imbecillos confirmant, & consilio juvet, vel optimè animatos ad spem erigant immortalitatis, ut cum mentem à rebus humanis excitarint, totam conijciant in Deum. Sic fiet, ut fidei, spei, & charitatis beatissimo comitatu, ac religionis præsidio muniti, mortem non modò non pertimescendam, cum necessaria sit, sed cum aditum ad æternitatem expeditur, etiam appetendam censeant.

12. Quomodo mortuis parentibus honorem exhibeamus.

Postremò vel mortuis parentibus honor tribuitur, si iis funus facimus, si exequias coonestamus, si honorem sepulture impertimus, si justa, & sacrificia anniversaria curamus, si quæ ab iis legata sunt, diligenter persolvimus.

13. Quo pacto Episcopi, & Sacerdotes sint honorandi.

Honorandi autem sunt non modò ii ex quibus nati sumus, verùm etiam alii, qui Patres appellantur, ut Episcopi, & Sacerdotes, ut Reges, ut Principes, ut Magistratus, ut tutores; ut curatores, ut magistri, ut pedagogi, ut senes, & ceteri hujusmodi. Digni enim sunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructus per-

percipiant, sed alius alio magis. De Episcopis, & aliis Pastoribus ita scriptum est; a *Qui bene præsumt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.* Jam verò, quanti erga Apostolum amoris documenta Galatæ dederunt? quibus is præclarum illud benevolentis testimonium tribuit: b *Testimonium enim perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.*

14. Quomodo Sacerdotibus necessaria ad victum suppeditari debeant.

Quin etiam Sacerdotibus ea suppeditanda sunt, quæ ad vitæ usus necessarios requiruntur. Quare Apostolus, c *Quis, inquit, militat suis stipendiis unquam? & in Ecclesiastico scriptum est: d Honorifica Sacerdotes, & purgare te cum brachiis. Da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum, & purgationis.* Illis etiam obtemperandum esse, docet Apostolus; e *Obedite, inquit, præpositis vestris, & subiacere eis. Ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Quin potius à Christo Domino præceptum est, ut vel improbis Pastoribus obtemperemus, cum dicat: f *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi. Omnia ergo, quæcumque dixerint vobis, servate, & facite: secundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.*

15. Magistratibus Politicis honorem deferendum, ostenditur.

Idem de Regibus, de Principibus, de Magistratibus, & reliquis, quorum potestati subijcitur, dicendum est. Iis verò quod honoris, cultus, observantiæ genus tribuendum sit, Apostolus ad g Romanos latè explicat, b pro quibus etiam orandum esse monet: & divus Petrus, i *Subiecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi, quasi præcellenti; sive ducibus, tanquam ab eo missis.* Nam si quidem eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur; habet enim venerationem hominum excellens dignitatis gradus, quia divinæ potestatis est instar: in quo etiam Dei Providentiæ veneramus, qui publici muneris procurationem iis attribuit, & (1) eisque utitur tanquam potestatis suæ ministris.

16. Cur Magistratibus Politicis etiam improbis sit obtemperandum, & quando non sit.

Nec enim hominum improbitatem, aut nequitiam, si tales sunt Magistratus, sed divinam auctoritatem, quæ in

(1) *Eisque utitur* Sic Edit. Pat. multò meliùs quàm Rom. Lovan. Lugd. Paris. Ven. quibusque utitur.

z 1. Tim. 5. 17. Vide Ambr. in Comment. in eum locum.

b Gal. 4. 15. Sacerdotibus suppeditanda sunt ad victum necessaria.

c 1. Cor. 9. 7.

d Ecol. 7. 33. 34. Matth. 10. 10. & 12. 13.

Luc. 10. 1. 1. Tim. 5. 18. Levit. 27. 30. 32. Num. 18. 21. Deut. 12. 6. & 14. 23. Concil. Arel. I. c. 17. Later. Mag. cap. 53. Trid. Syn. sess. 25. c. 13.

e Heb. 13. 17. f Matth. 23. 2. 3.

Magistratus Politici.

g Rom. 1. 2. 13. Sap. 6. 2. 3. 4.

Tit. 3. 1. h 1. Pet. 2. 13. 14. i 1. Pet. 2. 13. k Vid. Isai. 10. 5. 6. & 45. 1. 2. Jer. 27. 6. 7. Ezech. 29. 18. 19.

in illis est, reveremur: ut, quod permirum fortasse videatur, quamvis in nos sint inimico, in fensoque animo, quamvis impetabiles, tamen non satis digna causa sit, cur eos non perofficiosè observemus. Nam & a Davidis magna in Saule officia extiterunt, cum ei tamen esset offensior: quod innuit illis verbis: *b Cum iis, qui oderunt pacem, eram pacificus.*

At verò, si quid improbè, si quid iniquè imperent, cum id non ex potestate, sed ex injustitia, atque animi perversitate agant, omnino non sunt audiendi. Ubi hæc Parochus sigillatim exposuerit, deinceps consideret, quodnam præmium, quamque consentaneum iis propositum sit, qui divino huic Præcepto obediunt.

17. *Quod præmium obedientiæ in parentes divinitus sit propositum.*

Nam in eo fructus est maximus, ut diu vivant, propterea quòd digni sunt, qui beneficio quam diutissime perfuantur, cujus memoriam perpetuò conservant. Cum igitur, qui parentes colunt, iis gratiam referant, à quibus lucis, & vitæ usuram habent, jure, & merito vitam ad summam senectutem perducunt. Tum adjungenda est divinæ promissionis illustris explanatio: neque enim solum sempiternæ, ac beatæ sed hujus etiam in terris agimus, vitæ usus promittitur. Cujus sententiæ interpret est D. Paulus, cum inquit, *c Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.*

18. *Diuturnæ vitæ promissio quanti hic faciendâ sit.*

Nec verò hæc merces aut exigua est, aut contemnenda, etiam si sanctissimis viris, ut *d Job*, ut *e Davidi*, ut *f Paulo*, mors fuerit optabilis: & ærumnosa, ac miseris hominibus vitæ propagatio sit injucunda. Nam illorum verborum adjunctio, *Quam Dominus Deus tuus dabit tibi*, non modò temporis diuturnitatem ad vivendum, sed otium, quietem, incolumitatem ad bene vivendum pollicetur. Nam in Deuteronomio non solum inquit: *g ut longo vivas tempore*, sed illud etiam addit, *ut bene sit tibi*: quod deinde ad *b Apostolo* repetitum est.

19. *Quomodo, qui parentes honorant, etiamsi citò moriuntur, huius Præcepti præmium capiant.*

Hæc autem bona eis suppetere dicimus, quorum pietati Deus gratiam referat. Aliter enim divini promissi fides, & constantia non erit, cum interdum, qui majorem pietatem parentibus præstiterunt, iis vita brevior sit. Quibus sic quidem contingit, vel quòd iis optimè consulitur, qui priùs è vita excedunt, quam à virtutis & officii religione discedant; *i rapiuntur enim, ne ma-*

a 1 Reg. 17. 19.

k Psalm. 119. 6.

Cur filii parentibus morigeri diu vivant. D. Thom. in 2. 2. q. 122. art. 5. ad 4.

Utriusque vitæ felix usus promittitur.

l 1. Tim. 48.

m Job. 3. 3. & 10. 1.
n Psalm. 119. 5.
o Philipp. 1. 23.

p Deut. 5. 15.
q Ephes. 6. 3.

Præmium hic promissum non tam in diuturnitate, quam in incolumitate vitæ est repositum.

r Sap. 4. 11.

litia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam illorum: vel quia dum pernicies, & rerum omnium perturbatio impendit, è corporibus evocantur, ut communium temporum acerbiter evadant: *a A facie enim malitiæ*, inquit Propheta, *collectus est iustus.* Quod fit, ne eorum aut virtus, aut salus periclitetur, cum à mortalibus flagitiorum poenas repetit Deus: vel ne tristissimis temporibus ex propinquorum, amicorumque calamitatis acerbissimos luctus sentiant. Quare metuendum est majorem in modum, cum bonis viris immatura mors accidit.

20. *Quibus poenis iis afficiantur, qui huius Præcepti prævaricatores existunt.*

Ac quemadmodum iis, qui grati in parentes sunt officii merces, & fructus est à Deo propositus; sic ingrati, & impii filii gravissimis poenis reservantur. Scriptum est enim: *b Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur; & c Qui affligit patrem, & (1) fugit matrem, ignominiosus erit, & infelix: & d Qui maledicit patri suo, vel matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris: & e Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ.* Qui parentibus injuriam intulerunt, *f multos fuisse legimus, in quibus ulciscendis Dei iracundia exarsit.* Non enim Davidem inultum reliquit, sed celeri debitas poenas dedit *g Absalon*, quem ob ejus scelus tribus hastis transfixum punivit.

De iis verò, qui Sacerdotibus non obtemperant, scriptum est: *h Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille.*

21. *Quibus potissimum rationibus parentes se dignos honore illo divinitus præscripto reddere possint.*

Et quemadmodum divina Lege sancitum est, ut parentibus filii honorem habeant, ut pareant, ut obsequantur, sic parentum propria officia sunt, atque n-unera, ut sanctissimis disciplinis, ac moribus filios imbuant, iisque optima dent vivendi præcepta; ut religionem instruant, & parati, Deum sanctè, inviolatèque venerentur: *i quod à parentibus Susannæ factum esse legimus.*

Ita-

(1) *Fugit matrem* Sic legitur in Vulgata Sixti V. & Complur. Patavina autem, & Lovaniensis Editio habet *fugat mortem*, quemadmodum est in hodierna Vulgata.

a Isai. 57. 1.
Cum boni viri immatura morte tolluntur, superstitionibus superverire solent plagæ.

Ingrati filii graviter puniendi.

b Exod. 21. 16.

Levit. 15. 4.

Matth. 15. 9.

d Prov. 20. 30.

e Prov. 30. 17.

f Quali poena protervi filii digni sint, vide in

Deut. 21. 18. 19.

g Gen. 9. 22. & 26.

h 2. Reg. 13. 14. 15.

16.

i Dan. 13. 3.

k Deut. 17. 12.

Quod sit parentum in

filios officium, colligi

potest ex Gen. 20. 17.

Exod. 12. 26. & 13. 18.

Job 1. 5.

Prov. 19. 17.

Eccl. 7. 25.

Prov. 3. 24.

Eccl. 30. fore per tunc.

i Dan. 13. 3.

Tria parentibus in educatione liberorum vitanda.
Primum.

1. Col. 3. 21.
Ephes. 6. 4.

Secundum.

Heli exemplum nimie parentum indulgentie.
b 1. Reg. 4. 18. sic & David. 2. Reg. 13. 20.
3. Reg. 1. 6.
Item mater filiorum Zebadai.
Matth. 20.
Vide Ambr. l. 5. de Fide ad Gratianum c. 3.

Tertium.
Huc referri possunt que habentur. Eccl. 2. 18. 19. & 5. 12. 14. & 6. 2. 3.

1. Tob. 4. per totum.

Itaque Sacerdos parentes commoneat, ut se liberis magistros præbeant virtutis, æquitatis, continentie, modestie, & sanctitatis; triaque præsertim declinent; in quibus sæpe offendere consueverunt: primum, ne quid acerbis in liberos aut loquantur, aut statuant, quod Apostolus in Epistola ad Colossenses ita præcipit: *a Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusilla animo fiant.* Nam periculum est ne fracto, abjectoque animo sint, dum omnia timent. Quare illud præcipiat, ut nimiam severitatem effugiant, malintque liberos corrigere, quam, ulcisci.

22. *Quomodo parentes erga liberos remissi esse non debeant, nec eis ut nimis amplum patrimonium relinquunt nimis laborare.*

Deinde, si qua culpa commissa est, cum necessaria sit castigatio, & objurgatio, nequid liberis per indulgentiam dissolutè remittant: sæpe enim filii parentum nimia lenitate, & facilitate depravantur. Quamobrem à dissoluta indulgentia deterreat exemplo Heli summi Sacerdotis, qui, quod in liberos indulgentior fuerat, b maximo supplicio est affectus.

Postremo, ne quod foedissimum est, in filiorum educatione, ac doctrina, præpostera consilia incant. Etenim permulti in hac una cogitatione, curaque versantur, ut opes, ut pecunias, ut lautum, & amplum patrimonium liberis relinquunt, quos non ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium disciplinam, sed ad avaritiam, & ad rem familiarem augendam cohortantur; nec de filiorum existimatione, & salute sunt solliciti, dummodo pecuniosi sint, & prædivites; quo quid dici, aut cogitari turpius potest? Ita fit, ut ad illos non tam rerum copias, quam sua scèlera, & flagitia transferant, quibus tandem non ad Cælum se duces præbent, sed ad Inferorum supplicia sempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis parentes insinuat, eosque ad c Tobie exemplum, ac similem virtutem excitet; ut, cum filios ad Dei cultum, & sanctimoniam probe erudierint, ab iis etiam amoris, & observantie, & obsequii uberrimos fructus capiant.

DE QUINTO PRÆCEPTO.

CAPUT VI

Non occides.

1. *Quis sit eius doctrine, quæ hoc Præcepto includitur, fructus, & utilitas.*

Magna illa, quæ pacificis hominibus proposita est, felicitas, a *Quoniam filii Dei vocabuntur.* Pastores maximè commovere debet, ut Præcepti hujus disciplinam fidelibus diligenter, accuratèque tradant. Nam ad conciliandas hominum voluntates nulla melior ratio iniri potest, quàm si ejusmodi Præcepti Lex rectè explicata, ab omnibus ita, ut oportet, sanctè servetur; quoniam tum sperare licet, ut summa animi consensione conjuncti homines concordiam, & pacem maximè colant.

Sed quàm necesse sit Præceptum hoc explicari, ex eo perspicitur, quod, b unum in primis est, quod Deus hominibus interdixit; c *Sanguinem, inquit, requiram animarum vestrarum de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis.* In Evangelio etiam, (1) quo primum veteres Leges à Domino explicatæ sunt, in iis hæc prima est, de qua apud Sanctum Matthæum ita scriptum est, d *Diffum est enim, Non occides:* & reliqua, quæ hac de re eo ipso loco deinceps commemorantur.

Fideles præterea attentè, libenterque præceptum hoc audire debent. Si enim ejus vis spectatur, ad vitam cuiusque tuendam valet; quoniam his verbis, *Non occides, homicidium omnino interdictum est.* Itaque singuli homines tanta cum voluptate animi illud accipere debent, perinde ac si, ira Dei proposita, gravissimisque aliis poenis, nominatim prohibitum sit, ne quis eorum lædatur.

7. Matth. 5. 9.

Homines quantum est hoc Præcepto commo- di capiant.

Deus etiam ante legem homicidium interaxit.
b De quo Genes. 6. & 7. per totum.
c Genes. 9. 5.

d Matth. 5. 22.

Deus vite nostræ hoc Præcepto consulit.

Er-

(1) *Quo* Ita legendum, ut est in Edit. Pat. & Lov. non quæ, ut in Rom. Lugd. & Ven. antiquis, non est, cur Lector dubitet.

Ergo ut Præceptum hoc auditu jucundum est, ita ejus peccati cautio, quod Præcepto prohibetur, jucunditatem habere debet.

2. *Quid hoc Præcepto cum vetetur, tum iubeatur.*

Cum autem hujus Legis vim a Dominus explicaret, in eo duo contineri ostendit: alterum, ne occidamus, quod a nobis fieri vetitum est: alterum, b quod facere jubemur, ut concordia amicitia, charitateque inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus.

3. *Licet bestiis vesci, & animalia occidere.*

In eo autem, quod cædes prohibetur, illud primum docendum est, quæ cædes sint ejusmodi, quæ hac Præcepti Lege non vetentur. Nam c bestias occidi prohibitum non est; quoniam si illis vesci à Domino hominibus est consensus, fas item est, illas occidi. Qua de re ita Sanctus Augustinus, *Cum audimus*, inquit, *Non occides, non accipimus, hoc dictum esse de fructibus, quia nullus est iis sensus, nec de irrationalibus animalibus, quia nulla nobis ratione sociantur.*

4. *Licet homines in iudicio vel morti adiudicare, vel interimere.*

Alterum permissum cædis genus est, quod ad eos Magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua ex Legum præscripto, iudicioque in facinorosos homines animadvertunt, & innocentes defendunt. Quo in munere cum justè versantur, non modo ii cædis non sunt rei, sed huic divinæ Legi, (r) qua cædes vetatur, maxime obediunt. Cum enim Legi huic finis is propositus sit, ut hominum vitæ, salutique consulatur; Magistratum item, qui legitimi sunt scelerum vindices, animadversiones eodem spectant, ut audacia, & injuria supplicii repressa, tuta sit hominum vita. Quare David, *d In matutino*, inquit, *interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.*

5. *Quomodo etiam, qui in bello iusto occidunt, rei cædis non sint.*

Qua ratione ne illi quidem peccant, qui justo bello, non cupiditate, aut crudelitate impulsus, sed solo publicæ utilitatis studio, vitam hostibus adimunt. Sunt præterea ejusmodi cædes, quæ nominatim jussu Dei fiunt. e Levi

(1) *Qua cædes vetatur*) Ed. Pat. *qua cædes vetantur.* Lugd. autem, *quæ cædes vetat.*

a Matth. 5. 22. 23.
Exod. 21. 12. 13. 14.
Levit. 24. 17.
b Colos. 3. 8. 18.
Ephes. 4. 26.

Bestiarum cædes non est prohibita. D. Th. in 2. 2. q. 64. art. 1.
c Genes. 9. 2.
Exod. 12. per tot. & passim.
Aug. 1. 1. de Civ. Dei c. 20. Vide eundem de moribus Manich. lib. 2. c. 13. 14. 15.

Aug. epist. 154. ad Publicol. & habetur 23. q. 5. cap. de Occidend. & in ep. 54. ad Maced. & habetur eadem q. c. Non est iniquitatis, & multa alia ibi. Vide item D. Th. in 2. 2. q. 64. art. 2.

f Psalm. 100. 8.

Bello iusto licere homines occidere, colligitur ex Gen. 14. 15.
Exod. 17. 9. 10.
1. Reg. 14. 15. & 17. 51.
Luc. 3. 14.
e Exod. 32. 26.

filii non peccaverunt, qui uno die tot millia hominum occiderunt: qua cæde facta, sic ad eos locutus est Moyses: a *Consecratis manus vestras hodie Domino.*

6. *Huius præcepti reus non est, qui hominum fortuito casu interfecit.*

Nec verò hujus Præcepti reus est, qui non sponte, nec mediatè, sed fortuito hominem occidit. Qua de re in Deuteronomii libro ita est: b *Qui percuserit proximum suum nesciens, & qui heri, nudius tertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur: sed abiisse cum eo simpliciter in sylvam ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securis fugerit manum, ferrumque lapsum de manubrio amicum eius percusserit, & occiderit, &c.* Hæ cædes ejusmodi sunt, quæ, quia non voluntate, neque de industria inferuntur, propterea non omnino in peccatis numerantur. Quod Sancti Augustini sententia comprobatur. (1) *Absit enim*, inquit, *ut ea, quæ aut propter bonum aut licitum facimus, si quidem præter nostram voluntatem quidquam mali acciderit, nobis imputetur.*

7. *Quomodo homicidii reus sit, qui casu cædem fecit.*

In quo tamen duabus de causis peccari potest: altera, si quis in re injusta occupatus hominem occiderit (exempli causa si quis gravidam mulierem pugno, vel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur, fuisset quidem illud præter percussoris voluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non liceret ullo modo gravidam mulierem percutere) c altera, si non omnibus circumspèctis negligenter, & inatè aliquem occideri.

8. *Licet etiam salutis suæ tuendæ causa alterum occidere.*

Qua etiam ratione, si quis salutis suæ defendendæ causa omni adhibita cautione, alterum interemit, hac Lege non teneri satis apparet. Atque hæ quidem, quas modo commemoravimus, cædes sunt, quæ hoc legis Præcepto non continentur: quibus exceptis reliquæ omnes prohibentur, sive homicidam quis spectet, sive qui occiditur, sive modos, quibus cædes fit.

9. *Nemini licet privata auctoritate cædem facere.*

Nam, quod ad eos pertinet, qui cædem faciunt, nemo planè excipitur, non divites, non potentes homines

(1) Hoc Augustini testimonium aliter se habet apud Maur. & in Patav. Edit. *Absit enim, ut quæ propter bonum, ac licitum facimus, ut habemus, si quid per hæc præter nostram voluntatem cuiquam mali acciderit, nobis imputetur.*

a Ibid. 25.

b Deut. 19. 4. 5.
Fortuita cædes culpam non habet, si in rei honeste, & licite occupatione ea contingat. Vide dist. 5. c. Siquid.

Aug. ep. 154. ad Publicol.

Videatur Trid. Syn. sess. 14. Decr. de Reform. c. 7.
Exod. c. 21. 22.

c Sicut fuit peccatum Lamech.

nes, non domini, non parentes; sed delecta omni, & discrimine remoto, occidere vetitum est omnibus.

10. *Nemo prorsus est, qui hac lege tutus esse non potest.*

Si verò ii spectantur, qui interficiuntur, ad omnes hæc Lex pertinet: nec quisquam est tam humilis, & abjectæ conditionis homo, quin Legis hujus vi defendatur. Neque verò se ipsum interficere cupiam fas est; cum vitæ suæ nemo ita potestatem habeat, ut suo arbitratu mortem sibi consciscere liceat; ideoque hujus Legis verbis non ita præscriptum est, *Ne alium occidas*; sed simpliciter, *Ne occidas*.

11. *Quot modis hoc Præceptum violari contingat.*

Sin autem multiplicem cædis faciendæ modum attendimus, nemo est, qui excipiat. Non solum enim suis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno, vitam homini eripere non licet; sed consilio, ope, auxilio, aut alia quacunq; ratione id fieri, prorsus vetitum est. In quo summa tarditas, stuporque Judæorum fuit, qui crederent, se hoc præceptum servare, si manus tantum à cæde abstinerent. Sed homini Christiano, qui, interprete Christo, didicit, hæc Legem spiritualem esse, nempe quæ non manus solum puras, sed animum etiam castum, sincerumque nos habere jubet, illud non satis omnino est, quod illi satis comulatè se præstare arbitrabantur. Nam ne irasci quidem cuiquam licere, in Evangelio traditum est, cum dicat Dominus: *Ego autem dico vobis: omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca: reus erit concilio: Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis.*

12. *Quomodo quis irascendo peccare, vel non peccare possit.*

Ex quibus verbis perspicuum est eum culpa non carere, qui fratri succenseat, quamvis iram animo inclusam contineat; qui verò ejus iræ significationem aliquam dederit, graviter peccare; ac multo gravius, qui non vereatur durè fratrem accipere, & ei convitium facere. Et quidem hoc verum est, si nulla subsit irascendi causa; nam iræ causa, quæ à *a* Deo, *b* Legibusque conceditur, ea est, cum in eos animadvertimus, qui nostro imperio, potestatique parent; si in eis sit culpa Christiani enim hominis ira non à carnis sensibus, sed à Spiritu Sancto proficisci debet; *c* cum templi Sancti Spiritus, *d* in quibus Jesus Christus habitat, nos esse conveniat.

13. *Quomodo homines perfectè hæc Legem observent, & quàm multi in eam peccent.*

Multa præterea sunt à Domino tradita, quæ ad perfectam hujus Legis rationem pertinent, qualia illa sunt, *a* Non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum (1) iudicio contendere, tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo. Ex his, quæ jam commemorata sunt, (2) animadvertere licet, quàm proclives sint homines ad ea peccata, quæ hoc Præcepto vetita sunt; quàmque multi reperiantur, qui si minus manu, animo saltem cædis scelus committunt.

14. *Quantum in sacris Litteris homicidium Deus detestatur.*

Et quoniam huic tam periculoso morbo remedia in sacris Litteris adhibita sunt, Parochi est officium ea diligenter fidelibus tradere. Præcipuum autem illud est, ut intelligant, quam nefarium sit peccatum hominis cædes, idque vel *b* plurimis, maximisque Sanctarum Litterarum testimoniis perspicui potest: usque enim adeo homicidium detestatur Deus in Sanctis Litteris, *c* ut à bestiis hominum cædis poenam se repetiturum dicat, *d* ac belluam, quæ hominem læserit, occidi jubeat. Neque aliam ob causam à sanguine hominem abhorrere voluit, nisi ut omni ratione à nefaria hominis cæde & animo, & manus abstineret.

15. *Quantum sit scelus hominis cædes, ratione demonstratur.*

Sunt enim homicidæ humani generis, atque adeo naturæ hostes acerbissimi, qui, quantum in eis est, universum Dei opus evertunt, cum hominem tollant, cuius causa is omnia, *e* quæcunque procreata sunt, se fecisse testatur. Imò verò in Genesi *f* cum prohibitum sit hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam, & similitudinem creavit, insignem Deo injuriam is facit, quasique violentas illi manus inferre videtur, qui ejus imaginem è medio tollit. Hoc divina animi cogitatione meditatus David, gravissimè de sanguinariis hominibus conquestus est illis verbis: *g* *Veloces pedes eorum ad effun-*

(1) *Iudicio contendere*) Ita Vulgata, & etiam Patav. Edit. quare redundat in Rom. Vener. & Lugduñ. præpositio *in*, *in iudicio contendere*.

(2) *Animadvertere*) Ita Edit. omnes præter Rom. & Venet. antiq. quæ perperam habent *animadvertit*.

Tt

Judæorum quam stipitum fuerit de homicidio iudicium.

Matth. 5. 22

Interpretatio verborum Christi ex D. Aug. lib. 7. de Sermon. Domini in monte. Justa ira.

a Psalms. 49. Ephes. 4. 26.

b Videtur alludere ad id quod ait lex ff. ad Leg. Julianæ de Advocat.

c 1. Cor. 6. 19. *d* Ephes. 3. 17.

a Matth. 5. 39. Lucæ ubi non habet. *b* dexteram, sed in maxillam. D. Aug. epist. 5. ad Marcell.

Quam grave peccatum sit homicidium.

b Genes. 4. 10. Exod. 21. 12. Levit. 24. 12. *c* Gen. 9. *d* Exod. 21. 23.

D. Thom. in 2. 2. q. 64. art. 5.

e Gen. 1. 26. vide D. Thom. in 1. p. q. 96. art. 1. & 2. *f* Gen. 9. 6.

g Psalms. 13. 3. Prov. 1. 16. Isai. 59. 7. Rom. 3. 15.

fundendum sanguinem; neque simpliciter dixit, Occidunt, sed, Effundunt sanguinem: quæ verba ad detestabilis illius sceleris amplificationem: immanemque illorum crudelitatem ostendendam protulit: utque declaret in primis, quam præcipites illi Diabolico quodam impulsu ad id facinus ferantur, dixit: Veloces pedes eorum.

16. *Quid in hoc Præcepto Deus faciendum imperet.*

Jam verò, quæ in hoc Præcepto servanda esse Christus Dominus jubet, eò spectant, ut a pacem cum omnibus habeamus. Ait enim, cum hunc locum interpretaretur: *b Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum; & quæ sequuntur.* Quæ ita à Parocho explicabuntur, ut doceat, sine ulla exceptione omnes charitate complectendos esse: ad quam in hujus Præcepti explicatio fideles, quam maximè poterit, incitabit, quod in eo proximi diligendi virtus maximè elucet. Cum enim odium hoc Præcepto apertè vetetur, quoniam *c qui fratrem suum odit, homicida est; certè illud consequitur, ut amoris, & charitatis Præceptum detur.*

17. *Quæ officia sint charitatis, quæ hoc Præcepto continentur.*

Cumque hac Lege de charitate, & amore præceptum sit, tum omnium etiam illorum officiorum, atque actionum, quæ charitatem ipsam consequi solent, Præcepta traduntur. *d Charitas patiens est, inquit Divus Paulus; patientia igitur nobis præcipitur, e in qua nos animas nostras possessuros esse Salvator docet. Beneficentia deinde charitatis comes est, & socia; quoniam f charitas benigna est. Benignitatis autem, atque beneficentia virtus latè patet, ejusque officium in iis rebus maximè versatur, ut pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos vestiamus, & quo quisque opis nostræ magis indiget, eo in illum plus liberalitatis conferamus.*

18. *Quomodo omnium charitatis officiorum perfectissimum sit inimicorum dilectio.*

Hæc beneficentiæ, & bonitatis officia, quæ per se sunt illustria, eo (1) fiunt illustriora, si inimicis præsententur. Ait enim Salvator: *g Diligite inimicos vestros, benefecite his qui oderunt vos: quod etiam Apostolus mon-*

Psalm. 13. 3.

Pax, & dilectio mutua servanda.
a Rom. 12. 18.
Hebr. 12. 14.
b Matth. 5. 23. 24.
Ambr. l. 1. Off. c. 48.

c Joann. 3. 15.

d 1. Cor. 13. 5.
Quomodo charitas hæc omnia sit, vide D. Th. in 2. 2. q. 23. art. 4. ad 2.

e Lucæ 21. 19.
Beneficentia, & ejus officium.

Vide D. Thom. in 2. 2. q. 3. art. 1.

f 1. Cor. 12. 6.

D. Thom. in 2. 2. q. 25. art. 8. & 9.

g Matth. 5. 44.

net illis verbis: *a Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitiit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.* Denique, si charitatis Legem spectemus, quæ benigna est, omnia, quæcunque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasque id generis virtutes pertinent, officia colere, ea Lege præscribi intelligemus.

19. *Qua præcipue re charitas proximi, quæ hic imperatur, elucescat.*

At verò longè omnium præstantissimum officium, quod charitatis plenissimum est, in quo maximè nos exercere convenit, illud est, ut injurias, quas accepimus, æquò animo remittamus, atque condonemus. Quod ut planè efficiamus, sæpe nos divinæ Litteræ, ut antea dictum est, monent, atque hortantur; cum non beatos solum eos dicant, qui ita prorsus faciunt, sed errorum etiam veniam iisdem à Deo datam affirmant: qui verò hoc ipsum facere negligunt, aut omnino recusant, illam non consequuntur. Sed quoniam ulciscendi libido hominum mentibus ferè insita est, Parochus maximam in eo diligentiam ponat necesse est, ut injuriarum oblivisci, easque remittere Christianum hominem oportere, non doceat solum, sed penitus etiam fidelibus persuadeat. Cumque hæc ipsa de re apud sacros Scriptores multa fiat mentio eos consulat ad refellendam eorum pertinaciam, qui in ulciscendi cupiditate animo obstinato sunt, atque obfirmato: argumenta in promptu habeat, quæ illi Patres gravissima, & ad eam rem maximè accomodata piè adhibuerunt.

20. *Quibus præsertim rationibus odium reprimendum sit, inducendique sint fideles ad injuriarum oblivionem.*

Verum hæc potissimum tria explicanda sunt. Primum est, ut, qui se injuriam accepisse putat, ei maximè persuaderetur, illum detrimenti, aut injuriæ præcipuam causam non fuisse, quem ipse ulcisci cupit. Sic admirabilis ille Job fecit, qui à Sabæis hominibus, à Chaldæis, & à Dæmone graviter læsus, nulla tamen eorum habita ratione, ut vir rectus, & homo admodum pius, rectè, piæque iis verbis usus est: *b Dominus dedit, Dominus abstulit.* Itaque patientissimi illius viri oratione, & exemplo Christiani homines sibi persuadeant, quod verissimum est, omnia, quæcunque in hac vita patimur, à Domino, qui justitiæ omnis, misericordiæque parens est, & auctor proficisci.

a Rom. 12. 20. 21.
Prov. 25. 21.
1. Cor. 13. 4.

Condonandas esse injurias, hæc loca Scripturæ demonstrat.
Deut. 32. 35.
1. Reg. 25. 32. 33. 26.
& 24. 5. 7. 8.
2. Reg. 19. 20.
Psalm. 7. 5.
Eccl. 28. ac per tot.
Isai. 53. 6.
Matth. 6. 14. 15.
Marc. 11. 21. 25.
Lucæ 6. 38.
Act. 7. 60.
Vide Tert. in Apolog. c. 31. & 37.
D. Aug. tract. 81. in Joann. & lib. 50.
Rom. 6. & serm. 51. de Temp.

Prima ratio reprimendi odii.
Non potest habere concordiam cum Christo, qui discors voluerit esse cum Christiano.

b Job. 1. 21. & 2. 10.

332 CATECH. AD PAR. PARS III.

21. *Homines, nos persequentes, Dei ministri, ac satellites sunt, quamvis id ex mala voluntate faciant.*

Neque verò ille nos, quæ ejus est immensa benignitas, ut inimicos punit, sed a uti filios corrigit, & castigat. Nec profectò, si rectè animadvertimus, in hisce rebus homines aliud omnino sunt, nisi ministri, & quasi satellites Dei: & quanquam homo potest malè aliquem odisse, pessimèque illi cupere; tamen ei, nisi permisso Dei, nocere nullo modo potest. Hac ratione *b* ad ductus Joseph, fratrum impia consilia; sic David injurias sibi à Semei illatas, æquo animo tulit. Ad hanc item rem illud argumenti genus valde pertinet, quod Sanctus Chrysostomus graviter, atque eruditè pertractavit, geminem scilicet, nisi à se ipso lædi. Nam qui se injuriose tractatos esse opinantur, si rem recta secum via repurent, comperient profectò, nullam se ab aliis injuriam, aut damnum accepisse. Etsi enim, quibus ipsi læduntur, ea extrinsecus eveniunt; tamen se maximè ipsi offendunt, cum animum odio, cupiditate, invidia nefariè contaminant.

22. *Quæ ad eos commoda proveniant, qui iniurias libenter condonant.*

Alterum est, quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad illos pertinent, qui pio erga Deum studio adducti, injurias libenter remittunt. Quorum primum illud est, *c* quod aliena debita remittentibus promissit Deus fore, ut ipsi etiam peccatorum veniam impetrent: ex quo promisso quàm gratum illi sit hoc pietatis officium, facile apparet. Alterum commodum est quod nobilitatem quandam, & perfectionem assequimur; quoniam condonandis injuriis quodammodo Dei similes efficiamur, *d* qui solem suum oriri facit super bonos, & matios, & pluit super iustos, & iniustos.

23. *Quæ, & quot incommoda ex odio inimicorum proveniant.*

Postremò explicanda sunt incommoda illa, in quæ nos tunc incidimus, cum injurias, quæ nobis illatæ sunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, ut inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odium non solum peccatum grave esse, sed etiam diuturnitate peccandi gravius inhære. Cum enim is, in cujus animo hic affectus insiderit, inimici cui sanguinem sitiatur, illius ulciscendi spe plenus dies, noctesque in perenni quadam mala mentis agitatione ita versatur, ut nunquam à cædis, aut nefariæ alicujus rei cogitatione cessare videatur. Quo fit, ut is vel nunquam vel

Penas omnes, & afflictiones divinitus hostilitatis inmitti ad certam aliquam utilitatem, omnibus debet esse persuasissimum.

Amos. 3. 6.

Prov. 3. 11.

Hebr. 12. 6.

Apoc. 3. 19.

1. Gen. 45. 5. 6. 7.

2. Reg. 16. 10. 11. 12.

Chrysost. tom. 5. in

Joan. quod nemo læditur, nisi à seipso.

Secunda ratio inducens ad injuriarum oblivionem.

c Matth. 6. 14. & 18. 33.

d Matth. 5. 45. Luce 6. 27.

Tertia ratio.

Quæ perversitas. Vide

D. Thom. in 2. 2. q.

34. art. 3. & 4.

DE QUINTO PRÆCEPTO. 333

maximo negotio ad id impellatur, ut aut prorsus ignoscatur, aut aliqua saltem ex parte injurias remittat. Quare meritò vulnere comparatur, cui telum infixum hæret.

24. *Multi peccata ex odio nasci, demonstratur.*

Multi præterea incommoda, & peccata sunt, quæ hoc uno odii peccato, quasi vinculo quodam, juncta tenentur. Ideoque Divus Joannes in hanc septentiam ira dixit: *a* odit Qui fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat: quia tenebræ obcæverunt oculos eius: itaque sepius labatur necesse est. Etenim quo pacto fieri potest, ut dicta aliquis, aut facta illius probet, quem oderit? Hinc temeraria, & iniqua judicia existunt, iræ, invidiæ obreftationes, & alia ejusmodi, quibus illi quoque implicari solent, qui aut cognitione, aut amicitia juncti sunt. Itaque sæpe fit, ut ex uno peccato multa existant. Neque injuria dicitur *b* hoc peccatum esse Diaboli; quandoquidem *c* ipse ab initio homicida fuit. Quamobrem Dei Filius Dominus noster Jesus Christus, cum sibi mortem Pharisæi afferre cuperent, *d* illos à patre Diabolo genitos esse dixit.

25. *Remedia adversus peccatum odii.*

Sed præter hæc, quæ dicta sunt, unde sceleris hujus detestandi rationes peti possunt, alia quoque remedia, & ea profectò maximè opportuna, sanctarum Litterarum monumentis tradita sunt. Ac primum omnium remedium, & maximum est Salvatoris nostri exemplum, quod ad imitandum nobis proponere debemus. Is enim, cum *e* ne minima quidem peccati suspicio in eum cadere posset, virgis cæsus, spinis coronatus, & cruci denique affixus, eam habuit orationem plenissimam pietatis: *f* *Pater, dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt*: cujus sanguinis aspersionem testatur *g* Apostolus melius loquentem, quàm Abel.

Alterum autem remedium ab Ecclesiastico propositum est, ut mortem, atque illum Judicii diem recordemur: *b* *Memorare, inquit ille, novissima tua, & in æternum non peccabis*. Quæ sententia eodem spectat, ac si dicat: Illud sæpe etiam atque etiam cogita, brevi fore, ut mortem obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatissimum erit, & maximè necessarium summam Dei misericordiam impetrare, eam tibi ob oculos jam nunc perpetuè proponas necesse est; ita enim fiet, ut (1) immanis illa ultis-

(1) *Immanis* Ita profectò legendum, non ut est in Ed. Rom. & utraque Ven. antiquiore, *immunis*.

a 1. Joann. 2. 11.

b 1. Joann. 3. 10. 11. c Joan. 8. 44. Diabolus homicidi, & odii verus pater.

d Joann. 8. 44.

Christi exemplum valet ad reprimentum odium.

e Isai. 53. 9.

Joann. 8. 46.

f Pet. c. 2. 2.

g Joann. 3. 5.

h Luc. 23. 34.

i Hebr. 12. 24.

Novissimum memoria valet ad odium reprimentum.

k Eccles. 7. 40.

334 CATECH. AD PAR. PARS III.
 ciscendi cupitas tibi exhaustur, cum ad misericordiam
 Dei implorandam nullum aptius, majusque remedium
 invenias, quam oblivionem injuriarum, & amorem in
 eos, qui te, aut tuos re, aut oratione violarint.

DE SEXTO PRÆCEPTO.

CAPUT VII.

Non mœchaberis.

1. Quo pertineat istud Præceptum, quaque ratione à Pa-
 rochis tractandum sit.

Quare post Præceptum
 de homicidio illud po-
 natur, quod ad adulte-
 rium spectat.

De adulterio recte, &
 moderate est loquen-
 dum.

Quoniam viri, & uxoris vinculum arctissimum est,
 & nihil utrique jucundius accidere potest, quam
 intelligere, se mutuo quodam, & singulari amore
 diligere, contra nihil molestius, & singulari amore
 diligi, contra nihil molestius, & singulari amore
 bitum & legitimum amorem alio transferri; rectè quidem
 atque ordine illam, quæ hominis vitam à cæde tuetur Le-
 gem, hæc, quæ de mœchia, sive adulterio est, conse-
 quitur; ut sanctam illam, & honorabilem Matrimonii con-
 junctionem, unde magna charitatis vis existere solet, ne-
 mo ullo adulterii scelere violare, aut dirimere audeat. Sed
 tamen in hac ipsa re explicanda cautus admodum sit Pa-
 rochus, & prudens, & rectis verbis rem commemoret,
 quæ moderationem potius desiderat, quam orationis co-
 piam. Verendum est enim, ne, dum iis latè, atque co-
 piosè nimis explicare studet, quibus modis homines ab
 hujus Legis præscripto discedant, in illarum rerum ser-
 monem fortè incidat, unde excitandæ libidinis potius ma-
 teria, quam restringendæ illius ratio emanare solent.

2. Quæ in hoc Præcepto iussa comprehendatur.

Sed quoniam hoc Præcepto multa continentur, quæ
 prætermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur à
 Parochis. Ejus igitur duplex vis est: altera, qua diser-
 tis verbis adulterium vetatur: altera, quæ eam sen-
 tentiam inclusam habet, ut animi, corporisque castita-
 tem colamus.

3. Quid sub nomine Mœchiæ, seu adulterii hic prohibeatur.
 Ut autem ab eo, quod prohibitum est, docendi
 initium sumatur, Adulterium est legitimi thori injuria
 sive alienus, sive proprius ille sit. Etenim si maritus
 cum

Quid sit adulterium.
 Grat. 36. q. 1. c. 2.
 Cum vero.

DE SEXTO PRÆCEPTO.

cum muliere soluta rem habet, suum ipse thorum vio-
 lat: si verò solutus vir alienam cognoscat uxorem, adul-
 terii labe thorus alienus inquinatur. Hoc verò adulterii
 interdicto omnia prohiberi, Divus Ambrosius, & Au-
 gustinus auctores sunt, quæcunque inhonesta sunt, & impu-
 dica. In hanc sententiam hæc verba accipienda esse, ex
 Sacris litteris tum veteris, tum novi Testamenti licet
 colligere. Nam præter adulterium alia libidinis genera
 apud Moysen puniuntur.

4. Variæ libidinum species, quæ in Scripsuris numerantur.

Est Judæ in a Genesi judicium in nurum suam: est
 præclara illa in b Duteronomio Moysis Lex, ne de fi-
 liabus Israel ulla esset meretrix: extat præterea Tobia ad
 filium ejusmodi abhortatio: c Attende tibi fili mi ab
 omni fornicatione. Ecclesiasticus item, d Erubescite, inquit,
 à respectu mulieris fornicariæ: in Evangelio etiam Chris-
 tus Dominus inquit, e de corde exire adulteria, & for-
 nicationes, quæ coinquinant hominem. Apostolus verò
 Paulus hoc vitium sæpe multis, gravissimisque verbis
 detestatur: f Hæc est, ait, voluntas Dei sanctificatio ves-
 tra: ut abstineteis vos à fornicatione, & g Fugite for-
 nicationem, & h Ne commisceamini fornicariis: & i For-
 nicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia nec no-
 minetur in vobis: & k Neque fornicarii, neque adul-
 teri, neque molles, neque masculorum concubitores Reg-
 num Dei possidebunt.

5. Cur præcipue in hoc Præcepto adulterii sit facta mentio.

Præcipue verò ob eam rem adulterium disertè veti-
 tum est, quia præter turpitudinem, quæ illi cum aliis
 intemperantiæ generibus communis est, injustitiæ quoque
 peccatum non solum in proximum, sed etiam in civili-
 lem societatem adjunctum habet. Est illud item certum,
 qui se à ceterarum libidinum intemperantia non abstin-
 et, eum ad hanc, quæ adulterii est, incontinentiam
 facile labi. Quare hoc adulterii interdicto facile intelli-
 gimus, omne impuritatis, & impudicitiae genus, quo
 polluitur corpus, prohiberi. Imò verò omnem intimam
 animi libidinem hoc Præcepto veritam esse, tum ip-
 sius Legis vis significat, quam spirituale esse constat,
 tum Christus Dominus docuit illis verbis: l Audistis,
 quia dictum est antiquis, Non mœchaberis: ego autem
 dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concu-
 piscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Hæc
 sunt, quæ Fidelibus publice tradenda duximus; si tamen
 ea addantur, quæ à Sancta Tridentina Synodo in adul-
 teros, & eos, qui scorta, & pellices alunt, decreta
 sunt

Hoc Præcepto omnem
 impuram libidinem
 prohiberi.
 D. Ambr. lib. 1. Offic.
 cap. 50. in fine. D.
 Aug. q. 71. super Exod.

D. Thom. in 2. 2. q.
 152. art. 1.
 a Gen. 38. 24.
 b Deut. 23. 16.
 c Tob. 4. 13.
 d Eccl. 41. 25.

e Matth. 15. 19.

f 1. Thes. 4. 3.
 g 1. Cor. 6. 18.
 h 1. Cor. 5. 9.
 i Ephes. 5. 3.

k 1. Cor. 6. 9.

Cur Legislator omnem
 impuram libidinem
 prohibitus peculiariter
 adulterii meminerit
 Voluntas pro facie hic
 habetur.

l Matth. 5. 28. 29.
 Trid. Syn. 22. 24. c.
 8. de Refor.

334 CATECH. AD PAR. PARS III.
ciscendi cupitas tibi exhauriatur, cum ad misericordiam
Dei implorandam nullum aptius, majusque remedium
invenias, quam oblivionem injuriarum, & amorem in
eos, qui te, aut tuos re, aut oratione violarint.

DE SEXTO PRÆCEPTO.

CAPUT VII. Non mœchaberis.

1. *Quo pertineat istud Præceptum, quasque ratione à Pa-
rochis tractandum sit.*

Quare post Præceptum
de homicidio illud po-
natur, quod ad adulte-
rium spectat.

Quoniam viri, & uxoris vinculum artissimum est,
& nihil utrique jucundius accidere potest, quam
intelligere, se mutuo quodam, & singulari amore
diligere, contra nihil molestius, quam sentire, à se de-
bitum & legitimum amorem alio transferri; rectè quidem
atque ordine illam, quæ hominis vitam à cæde tuetur Le-
gem, hæc, quæ de mœchia, & honorabilem Matrimonii con-
junctionem, unde magna charitatis vis existere solet, ne-
mo ullo adulterii scelere violare, aut dirimere audeat. Sed
tamen in hac ipsa re explicanda cautus admodum sit Pa-
rochus, & prudens, & tectis verbis rem commemoret,
quæ moderationem potius desiderat, quam orationis co-
piam. Verendum est enim, ne, dum iis latè, atque co-
piosè nimis explicare studet, quibus modis homines ab
hujus Legis præscripto discedant, in illarum rerum ser-
monem fortè incidat, unde excitandæ libidinis potius ma-
teria, quam restinguendæ illius ratio emanare solent.

2. *Quæ in hoc Præcepto iussa comprehendatur.*

Sed quoniam hoc Præcepto multa continentur, quæ
prætermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur à
Parochis. Ejus igitur duplex vis est: altera, qua diser-
tis verbis adulterium vetatur: altera, quæ eam sen-
tentiam inclusam habet, ut animi, corporisque castita-
tem colamus.

3. *Quid sub nomine Mœchiæ, seu adulterii hic prohibeatur.*
Ut autem ab eo, quod prohibitum est, docendi
initium sumatur, Adulterium est legitimi thori injuria
sive alienus, sive proprius ille sit. Etenim si maritus
cum

Quid sit adulterium.
Grat. 36. q. 1. c. 2.
Cum vero.

De adulterio recte, &
moderate est loquen-
dum.

DE SEXTO PRÆCEPTO.

335

cum muliere soluta rem habet, suum ipse thorum vio-
lat: si verò solutus vir alienam cognoscat uxorem, adul-
terii labe thorus alienus inquinatur. Hoc verò adulterii
interdicto omnia prohiberi, Divus Ambrosius, & Au-
gustinus auctores sunt, quæcunque inhonesta sunt, & im-
pudica. In hanc sententiam hæc verba accipienda esse, ex
Sacris litteris tum veteris, tum novi Testamenti licet
colligere. Nam præter adulterium alia libidinis genera
apud Moysen puniuntur.

4. *Varia libidinum species, quæ in Scripturis numerantur.*

Est Judæ in *a* Genesi judicium in nulum suam: est
præclara illa in *b* Duteronomio Moysis Lex, ne de fi-
liabus Israel ulla esset meretrix: extat præterea Tobia ad
filium ejusmodi abhortatio: *c* Attende tibi fili mi ab
omni fornicatione. Ecclesiasticus item, *d* Erubescite, inquit,
à respectu mulieris fornicariæ: in Evangelio etiam Chris-
tus Dominus inquit, *e* de corde exire adulteria, & for-
nicationes, quæ coinquant hominem. Apostolus verò
Paulus hoc vitium sæpe multis, gravissimisque verbis
detestatur: *f* Hæc est, ait, voluntas Dei sanctificatio vestra:
ut abstineteis vos à fornicatione, & *g* Fugite for-
nicationem, & *h* Ne commisceamini fornicariis: & *i* For-
nicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia nec no-
minetur in vobis: & *k* Neque fornicarii, neque adul-
teri, neque molles, neque masculorum concubitores Reg-
num Dei possidebunt.

5. *Cur præcipue in hoc Præcepto adulterii sit facta mentio.*

Præcipue verò ob eam rem adulterium disertè veti-
tum est, quia præter turpitudinem, quæ illi cum aliis
intemperantiæ generibus communis est, injustitiæ quoque
peccatum non solum in proximum, sed etiam in civi-
lem societatem adjunctum habet. Est illud item certum,
qui se à ceterarum libidinum intemperantia non abstin-
net, eum ad hanc, quæ adulterii est, incontinentiam
facile labi. Quare hoc adulterii interdicto facile intelli-
gimus, omne impuritatis, & impudicitiae genus, quo
polluitur corpus, prohiberi. Imò verò omnem intimam
animi libidinem hoc Præcepto veritam esse, tum ip-
sius Legis vis significat, quam spirituales esse constat,
tum Christus Dominus docuit illis verbis: *l* Audistis,
quia dictum est antiquis, Non mœchaberis: ego autem
dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concu-
piscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Hæc
sunt, quæ Fidelibus publicè tradenda duximus; si tamen
ea addantur, quæ à Sancta Tridentina Synodo in adul-
teros, & eos, qui scorta, & pellices alunt, decreta
sunt

Hoc Præcepto omnem
impuram libidinem
prohiberi.
D. Anbr. lib. 1. Offic.
cap. 50. in fine. D.
Aug. q. 71. super Exod.

D. Thom. in 2. 2. q.
152. art. 1.
a Gen. 38. 24.
b Deut. 23. 15.
c Tob. 4. 13.
d Eccl. 41. 25.

e Matth. 15. 19.

f 1. Thes. 4. 3.
g 1. Cor. 6. 18.
h 1. Cor. 5. 9.
i Ephes. 5. 3.

k 1. Cor. 6. 9.

Cur Legislator omnem
impuram libidinem
prohibiturus peculiari-
ter adulterii meminere
Voluntas pro facte hic
habetur.

l Matth. 5. 28. 29.
Trid. Syn. sc. 3. 24. c.
8. de Refor.

336 CATECH. AD PAR. PARS III.
 sunt, prætermisiss multis aliis, ac variis impudicitia, & libidinis generibus, de quibus privatim unusquisque à Parocho admonendus erit, ut temporis, & personarum ratio postulabit. Sequitur nunc, ut ea explicentur quæ jubendi vim habent.

6. *Quid præter ea, quæ prohibentur, hic necessariò observandum præscribatur.*

Docendi igitur sunt Fideles, ac vehementer hortandi, ut pudicitiam, & continentiam omni studio colant, a ruandentque se ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. In primis autem admonendi sunt, quamvis castitatis virtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac plene divinum virginitatis propositum sanctè, & religiosè colunt, tamen iis etiam convenire, qui vel cælibem vitam agunt, vel Matrimonio juncti, à vetita libidine puros, se & integros servant.

7. *Quæ sint potissimum cogitanda volenti libines suas edomare.*

Quoniam verò multa à sanctis Patribus tradita sunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coercere voluprantes, ea Parochus studeat populo accuratè exponere, atque in hac tractatione diligentissimè versetur. Hæc autem ejusmodi sunt, partim quæ in cogitatione consistunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium positum est, id in eo maximè versatur, ut intelligamus, quanta sit hujus peccati turpitudine, & pernicios, qua cogitata facillior fiet ejus detestandi ratio. Perniciosum verò scelus esse, intelligi ex eo potest, quoniam propter hoc peccatum à Dei Regno pelluntur, atque exterminantur homines, quod malorum omnium scelerum communis est. Illud autem hujus peccati propriam, quod qui fornicantur, in sua ipsi corpora peccare dicuntur, ex sententia Apostoli scribentis: *c Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Quod ob eam causam dictum est, quoniam illud injuriosè tractat, cum ejus violat sanctitatem. Qua de re ad Thessalonicenses ita Divus Paulus: d Hæc est enim, voluntas Dei sanctificatio vestra: ut abstinatis vos à fornicatione, ut sciant unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore: non in passione desiderii, sicut & Gentes, quæ ignorant Deum.*

Deinde, id quod scelestius est, si homo Christianus meretrici turpiter se dedat, membra, quæ Christi sunt, ca

Castitas unicuique pro diversitate status necessario servanda.
 a 1. Cor. 7. 1.
 Castitas in triplici hominum genere invenitur: Vide Trid. Syn. sess. 24. de Matrim. can. 9. & sess. 23. de Regularibus c. 1.

Castitatis ratio in eo consistit, ut quis à vetita libidine se parum, & integrum servet.

Quibus cogitationibus rationibus adversus libidines sit querendum quantumque perniciositas sit libido.
 Prima ratio.
 a 1. Cor. 6. 9.
 Apoc. 22. 15.
 Galat. 5. 19. 20.
 Secunda.

a 1. Cor. 6. 18.

a 1. Thes. 4. 3. 4. 5.
 Tertia ratio.

DE SEXTO PRÆCEPTO.

ca meretricis facit. Ita enim Divus Paulus ait: *a Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens erga membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adheret meretrici, unum corpus efficitur?*

Est præterea homo Christianus, ut idem testatur, *b Templum Spiritus Sancti: quod violare nihil aliud est, nisi ab eo Spiritum Sanctum ejicere.*

8. *Quibus rationibus adulterii enormitatem intelligere liceat.*

In adulterii autem scelere magna inest iniquitas. Si enim, ut vult Apostolus, *c qui Matrimonio juncti sunt, ita eorum alter alterius potestati mancipatus est, ut neuter sui corporis potestatem, jusque habeat, sed mutuo quodam sint inter se quasi servitutis vincula ita devincti, ut vir ad uxoris voluntatem, contraque uxor ad viri nutum, voluntatemque se accomodare debeat: certè, si alteruter corpus suum, quod est alieni juris, ab eo, cui illud adstrictum est, disjungit, is admodum iniquus est, & nefarius. Et quoniam infamiae metus & ad ea, quæ jussa sunt, vehementer incitat homines, & à vetitis magnopere deterret, docebit Parochus, adulterium hominibus insignem turpitudinis notam inurere. Nam Sacris Litteris ita proditum est: *d Qui adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem, & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur.* Verùm hujus sceleris magnitudo ex supplicii severitate facillè perspicitur potest. Adulteri enim, *e Lege à Domino in veteri Testamento præscripta, obruebantur lapidibus.**

9. *Cujusmodi pœnæ impuras libidines ferè consequi soleant.* Quin etiam ob unius libidinem non solum, qui scelus admisit, sed universa interdum civitas *f ut de Sichimitis legimus, deleta est. Multa divinæ animadversionis exempla in sacris Litteris prodita sunt, quæ ad deterrendos à nefaria libidine homines Parochus colligere poterit; g ut Sodomæ, & reliquarum finitimarum urbium interitus; h Israelitarum, qui fornicati sunt cum filiabus Moab in deserto, supplicium, i Beniamitarum delictio. Qui verò mortem effugiunt, intolerabiles tamen dolores, ac poenarum cruciatus, quibus sæpe plectuntur, non effugiunt. Nam mente cæci, quæ poena gravissima est, ita fiunt, ut neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique, vitæque suæ rationem habeant: hocque pacto adeo nequam, & inutiles fiunt, ut nihil grave committi eis debeat, & ad nullum ferè officii munus idonei sint. Hujus rei exempla à Davide, & Salomone petere nobis licet: k quorum alter, postquam adulteratus est, repente sui dissimillimus ex*

mittissimo crudelis exiti-

a 1. Cor. 6. 15.

Quarta ratio.
 b 1. Cor. 6. 17.

c 1. Cor. 7. 1.
 Quod unum non est, alteri tradit adulter.

Turpitudinis notam inurit adulterium.

d Prov. 6. 32. 33.
 Joann. 8. 5.
 Adulterii lapidibus obruendi.
 Trid. Syn. sess. 24.
 Decret. de reformat. matr. cap. 2.
 e Levit. 20. 10.
 Ob libidinem integra civitas deletur.
 f Gen. 34. 25. 26. 27.
 Pentapoles regia absorbetur.

g Gen. 19. 24.
 h Num. 25. 4.

i Judic. 20. per tot. Israelitæ in deserto tuncidantur.
 Beniamitæ propè delentur. Homines mente obrucantur, & ad omnia inepti efficiuntur.

k 2. Reg. 11. & 12. per tot.

tutit, ut Uriam optimè de se meritum morti obtulerit; a alter cum se totum in mulierum libidinem profudisset, ita à vera Dei religione sese avertit, ut alienos Deo sequeretur. *b Ausfer igitur*, ut Oseas dixit, *hoc peccatum cor hominis, saepeque excacat*. Nunc ad ea remedia veniamus, quæ in actione consistunt.

10. *Quibus modis homines ad libidinem incitentur, quos illi evitare præcipi debent.*

a 3. Reg. 11. per totum.

b Osee 4. 11.

De remediis libidinum in actione consistentibus.
Ocia fugienda.
Crapula vitanda.
c Eszech. 16.
d Hier. 5. 7.
Vide Hier. de Custodia virg. ep. 22. 34.
e Luc. 21. 34.
f Rom. 13. 13.
g Eph. 5. 18.

Obtutus.

g Matth. 5. 29. & 18. 9.
h Marc. 9. 47.
i Job. 31. 1.
j Thren. 3. 5.
k Eccl. 9. 5.
l 2. Reg. 17.
m Gen. 32. 2.
n Dan. 13. 8.

Ornatus elegans; & exquisitus.
luc. 5.
m Eccl. 9. 2.

n 1. Pet. 3. 3.

o 1. Thim. 2. 9.

Obscenus sermo.

Quorum primum illud est, ut otium maximè fugiamus, in quo Sodomitæ homines, c ut est apud Ezechielem, cum habescerent, in spurcissimum illud nefariæ libidinis scelus præcipites lapsi sunt.

Deinde crapula magnopere est vitanda, d *Saturavi eos*, inquit Propheta, & *mæchati sunt*; quoniam venter expletus, & saturatus libidinem parit. Hoc ipsum illis verbis Dominus significavit: e *Attendite vobis, ne fortè graventur corda vestra in crapula, & ebrietate*: hoc item Apostolus, f *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*.

Sed maximè animus ad libidinem oculis inflammasolet: quo pertinet illa Christi Domini sententia: g *& oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te*. Multæ præterea sunt Prophetarum de eadem re voces; ut est apud Job: h *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine*. Sunt multa denique, ac penè innumerabilia exempla malorum, quæ ex oculorum peccatu ortum habuerunt. Sic i David, k sic Rex Sicheon peccavit, l hocque item peccato senes illi Susanz calumniosiores deliquerunt.

11. *Mulierum exquisitus ornatus, sermonesque obsceni, & alia luxuriæ incitamenta fugienda.*

Elegantior item ornatus, quo oculorum sensus valè excitatur, occasionem libidini non parvam sæpe præbet: ideoque Ecclesiasticus monet: m *Averte faciem tuam à muliere compta*. Cum igitur mulieres in nimio ornatus studio versentur, non alienum erit, si Pærochus aliquando in eo diligentiam adhibeat, ut eas interdum moneat, objurgetque verbis, quæ hoc de genere gravissima Apostolus Petrus ita protulit: n *Mulierum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus*. Divus Paulus item, o *Non intortis, inquit crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosis*. Multæ enim auro, & margaritis adornatæ, o:n mentis, & corporis perdidit.

Hoc autem libidinis incitamentum, quod è vestium exquisito ornatu existere solet, alterum sequitur, quod est

est turpis, obscenique sermonis. Nam verborum obscenitate, quasi face quadam subjecta, adolescentum animi incenduntur: a *Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala*, inquit Apostolus.

Hocque ipsum cum maximè efficiant delicatiores, & molliores cantus, ac saltationes, ab iis quoque diligenter cavendum est.

Quo in genere numerantur item libri obscenè, & amatorie scripti, qui ita vitandi sunt, ut imagines, quæ aliquam turpitudinis speciem præseferunt, cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosque adolescentum animos vis in illis sit maxima. Sed Pærochus in primis curet, ut quæ de iis à sacrosancto Tridentino Concilio piè, religiosèque constituta sunt, ea sanctissimè serventur. Hæc verò omnia, quæ commemorata jam sunt, si magno adhibito studio, curaque vitentur, omnis ferè libidinis materia tollitur.

12. *Confessionis, & Eucharistiæ, & piarum rerum usus ad castitatem consequendam est necessarius.*

Sed ad illius vim opprimendam maximè valet frequens Confessionis, & Eucharistiæ usus, tum assidua, ac pia quadam ad Deum preces, cum elemosynis, atque jejuniis conjunctæ. Est enim castitas donum Dei, quod rectè petentibus non denegat, nec patitur, nos tentari supra id, quod possumus.

13. *Corpus castitatem sectanti domandum.*

Corpus autem non jejuniis modò, & iis præsertim, quæ Sancta Ecclesia instituit, sed vigiliis etiam, piis peregrinationibus, atque aliis afflictationum generibus exercendum est, sensuumque appetitiones reprimendæ. In iis enim, atque aliis hujusmodi rebus maximè certatur temperantiæ virtus. In quam sententiam ad Corinthios ita Divus Paulus scribit: b *Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam*: & paulo post, *Castigo, inquit, corpus meum, & in servitutum redigo, ne fortè cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar, & aliquo loco: c Carnis curam ne feceritis in desideriis*.

a 1. Cor. 15. 33.

Saltationes, & cantus molles.

Libri obsceni, imagines facie.

Trid. Syn. sess. 25. in Decr. de Sanct. imaginibus.

Castitas rectè petentibus non negatur. Matth. 10. 12. Greg. Naz. orat. 31. c. 8. in fine. 1. Cor. 10. 12.

b 1. Cor. 9. 24.

Ibid. 27.

c Rom. 13. 14.

DE SEPTIMO PRÆCEPTO.

CAPUT VIII.

Non furtum facies.

1. Quanta sit hujus Præcepti commendatio, & cum duobus præcedentibus connexio.

Veterem hunc Ecclesie morem fuisse, ut hujus Præcepti vis, & oratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apostolum oburgatio eorum, qui ceteros ab iis vitiis maxime deterrent, quibus ipsi cumulati reperiebantur. *a Qui ergo, inquit, alium doces, te ipsum non doces? qui predicas non furandum, furaris? Quo doctrinae bono non solum frequens illorum temporum peccatorum (1) corrigebant, sed etiam turbas, ac lites sedabant, aliasque malorum causas, quæ furto commoveri solent. In iis & delictis, & delictorum incommodis, atque calamitatibus cum nostra etiam hæc ætas miserè versetur, ad exemplum sanctorum Patrum, & Christianæ disciplinae Magistrorum, Parochi hunc urgebunt locum, & assidue ac diligenter hujus Præcepti vim, ac sententiam explicabunt. Ac primum officium, & diligentiam suam conferent ad declarandum Dei infinitum amorem erga genus humanum, qui non modò illis duobus interdictis, *Non occides, Non machaberis*, quasi præsidii & vitam, corpusque nostrum, & famam, existimationemque (2) tueatur, sed etiam hoc Præcepto, *Non furtum facies*, tanquam (3) custodia quadam externas res, ac facultates munit, ac que defendat.*

2. Quæ sit huic præcepto subiecta sententia.

Quam enim hæc verba subiectam habent notionem

(1) *Corrigebant.... sedabant*) vel potius *corrigebant... sedabat*, scil. Apostolus, ut habet Patavina Edit.

(2) *Existimationemque tueatur*) Ed. Pat. *existimatioemque nostram tueatur*.

(3) *Custodia quadam externas res*) Ed. Pat. *custodiis quadam externa res, & facultates munit, &c.*

2 Rom. 2. 27.
Utilitas hujus doctrinae

D. Thom. in 1. 2. q. 100. art. 6. & in 2. 2. q. 122. art. 6.

DE SEPTIMO PRÆCEPTO.

nisi eam, quam supra diximus, cum de aliis Præceptis loqueremur? vetare videlicet Deum, bona hæc nostra, quæ in ejus tutela sint, à quonam auferri, aut violari. Quod divinæ legis beneficium, quo majus est, eo nos in ipsius beneficii auctorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam & habendæ, & referendæ gratiæ nobis optima ratio proposita est, ut non tantum Præcepta libenter auribus accipiamus, sed etiam re ipsa probemus; ad hoc colendum Præcepti officium Fideles excitandi, & inflammandi sunt. Est autem hoc Præceptum, quemadmodum superiora, divisum in duas partes: quarum altera, quæ Furtum vetat, aperte est (1) enunciata: alterius sententia, & vis, qua jubemur benigni, & liberales esse in proximos, in priore occulta est, & involuta. De priore igitur prius dicetur, *Non furtum facies*.

3. Quid furti vocabulo hic Legislator significatum velit.

In quo illud animadvertendum est, Furti nomine non id modò intelligi, cum occultè ab invito domino aliquid aufertur, sed etiam, cum aliquid alienum contra voluntatem scientis domini possidetur. Nisi fortè existimandum est, eum, qui Furtum prohibeat, Rapinas factas per vim, & injuriam non improbare; cum extet illud Apostoli, *a Rapaces Regnum Dei non possidebunt*: quorum omnem rationem, & consuetudinem fugiendam esse, idem scribit b Apostolus.

4. Cum omnem injustam rei alienæ usurpationem Deus hic prohibere velit, cur potius furti, quam Rapinæ meminerit.

Quoniam verò majus peccatum Rapinæ sint, quam Furtum, quæ præter rem, quam alicui adimunt, præterea vim afferunt, & majorem imponunt ignominiam; mirandum tamen non est, quòd leviori hoc Furti nomine notatum sit divinæ Legis Præceptum, non Rapinæ. Id enim summa ratione factum est, quia Furtum latius patet, & ad plura pertinet, quam Rapinæ, quas tantummodo illi facere possunt, qui potentia, & viribus præstant. Quoniam nemo non videt, exclusis ejusdem generis levioribus peccatis, graviora etiam facinora prohiberi.

5. Enumerantur Furti latius sumpti species.

Variis autem nominibus notatur injusta possessio, & usus rerum alienarum ex varietate eorum, quæ & invito & insciis dominis auferuntur. Nam si privatum quid pri-

(1) *Enunciata*) Ita omnes Ed. præter Rom. quæ perperam habet *annunciata*.

Hoc præceptum, ut alia, in duas partes dividitur.

D. Aug. 9. 71. in Exod. & 32. q. 4. c. Meretrices.

1. Cor. 6. 10.

1. Rapina Furtio est deterior.

Vide D. Thom. in 2. 2. q. 66. art. 4. & 9. Furtum latius patet, quam Rapina. vide fl. 1. & instit. de Furtis lib. de obligationibus, que ex delictis nasc.

Qui leviora prohibet procul dubio graviora non admittit.

vato admittitur, Furtum dicitur: si subripitur publico, Peculatus appellatur: (1) Plagium vocant, si homo liber vel servus alienus in servitutem abducitur; si vero sacras res eripitur, nominatur Sacrilegium, quod facinus maxime nefarium, ac scelestum adeo in mores inductum est, ut bona quæ necessario & sacrorum cultui, & Ecclesiae ministris, & pauperum usui piè, ac sapienter fuerant attributa, in privatas cupiditates, perniciosasque libidines convertantur.

6. Non illi duntaxat hoc Præceptum transgrediuntur, qui re ipsa aliena possident, sed etiam animo.

Furandi voluntas etiam prohibetur. Lex, quæ Christianis est proposita, etiam cogitationum rationem habet. *4 Math. 15. 19.*

Sed præter ipsum Furtum, id est, externam actionem, furandi etiam animus, & voluntas Dei lege prohibetur. Est enim spiritualis Lex, quæ animum, fontem cogitationum, & consiliorum, inspicit. *a De corde enim, inquit Dominus apud Sanctum Matthæum, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia.*

7. Unde potissimum furti gravitatem metiri possumus.

Bonorum distributio jure gentium introducta est, dist. 1. c. Jus Gentium.

Sed quam grave scelus Furtum sit; ipsa naturæ vis, & ratio satis ostendit. Est enim justitiæ contrarium, quæ suum cuique tribuit. Nam bonorum distributiones, & assignationes jam inde ab initio jure gentium constitutas, divinis etiam, & humanis legibus confirmatas, ratas esse oportet, ut unusquisque, nisi humanam societatem tollere vellimus, ea teneat, quæ ei jure obtigerunt. Nam, ut Apostolus ait, *b Neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.* Etsi hujus sceleris importunitatem, & immanitatem permulta declarant, quæ Furtum consequuntur. Fiunt enim judicia temerè, & inconsultò multa de multis; erumpunt odia; (2) suscipiuntur inimicitiae; existunt interdum acerbissimæ innocentium hominum damnationes.

1. Cor. 6. 10.

Mala, quæ Furtum consequuntur.

8. Quomodo sint ablata necessario restituenda.

Aug. ep. 54. ad Maced. & habetur 14. q. 6. c. 1. & in 6. de Usurp. c. Cum. & eo & de Reg. Jur. cap. Peccatum.

Quid dicemus de ea necessitate, quæ divinitus imposta est omnibus satisfaciendi ei, cui aliquid ademptum sit? *Non enim,* inquit Augustinus, *remittitur peccatum, nisi restituatur ablutum.* Quæ restitutio, cum quis assueverit ex alienis locupletari, quantam habeat: difficultatem præter id, quod unusquisque & ex aliorum consue-

(1) Plagium non plagiatum, ut in Ed. Rom. Ven. antiq. Lugd. & Lovan.

(2) Suscipiuntur Ed. Pat. suscitantur.

tudine, & de suo sensu judicare potest, ex testimonio Abacuchi Prophetæ licet intelligere. Ait enim: *a Væ ei, qui multiplicat non sua! usquequo & aggravat contra se densum lutum?* Lutum appellat densum rerum alienarum possessionem, unde emergere, & expedire se homines difficile possint. Furtorum autem tam multa sunt genera, ut ea dinumerare sit difficillimum. Quare de his duobus; Furto, & Rapinis dixisse satis erit: ad quæ, tanquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur detestanda; & ad fidelem Populum à scelesto facinore deterrendum, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi: Verùm hujus generis partes persequamur.

4 Habac. 2. 6.

9. Quæ sint præcipua furtorum genera, quique Furibus sint annumerandi.

Sunt igitur Fures etiam, qui Furto sublatas res emunt, vel aliquo modo inventas, occupatas, aut ademptas retinent. Ait enim Sanctus Augustinus: *Si invenisti; & non reddidisti; rapuisti.* Quod si rerum dominus nulla ratione inveniri potest, illa sunt bona in usus pauperum confenda: quæ ut restituantur, qui adduci non potest, ea re facile probat, se undique ablaturum omnia, si possit.

Res Furto sublatas emere non licet. Nec inventas retinere. *D. Aug. lib. 50. Hom. 9. & de Verbis Apost. serm. 19. Inventas merito pauperibus danda cap. Cum tu, de Usuris. Mercatores qui fraude, & dolo utuntur, sunt Fures.*

Eodem se alligant scelere, qui in emendis, vendendisque rebus fraudes adhibent; & vanitatem orationis horum fraudes vindicabit Dominus. Gravioris; & iniquiores in hoc Furtorum genere sunt ii, qui fallaces, & corruptas merces vendunt pro veris; & integris; quive pondere, mensurâ, numero, ac regula decipiunt emptores. Est enim in Deuteronomio: *b Non habebis in sacco diversa pondera: & in Levitico; c Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera justa, & æqua sint pondera, justus modius, æquusque sextarius: est & alio loco: d Abominatio est apud Dominum pondus, & pondus; statera dolorosa non est bona.*

b Deut. 25. 13. c Levit. 19. 35.

Furtum etiam apertum est operationum, & artificum; qui totam, & integrâ mercedem exigunt ab iis, quibus ipsi justam, ac debitam operam non dederunt. Nec verò distinguuntur à Furibus servi dominorum, rerumque custodes infidi: quin etiam eo sunt detestabiliores, quam reliqui Fures, qui clavibus excluduntur; quod furaci servo nihil domi obsignatum, aut oclusum esse potest.

d Prov. 20. 13. Prov. 11. 21. & 20. 10. Operarii, qui non operantur quantum debent, sunt Fures, & servi infidi.

Furtum præterea facere videntur, qui fictis, simulatisque verbis, quive fallaci mendacitate pecuniam extorquent: quorum eo gravius peccatum, quod Furtum mendacio cumulant. Illi quoque in Furum numero rependi sunt, qui cum ad privatum aliquod, vel publicum

Imperantes.

torum socii, & auctores, sed etiam in illo Furum genere deterrimi.

Suadentes.

Alterum genus par voluntate primis, potestate dispar in eodem tamen Furum gradu ponendum, eorum est, qui cum jubere non possint suasores sunt, atque impulsores Furorum.

Consentientes.

Tertium genus est eorum, qui cum Furibus consentiunt.

Participantes.

Quartum genus est eorum, qui participes Furorum, inde lucrum ipsi etiam faciunt; si lucrum dicendum est, quod, nisi resipuerint, eos addicit æternis cruciatibus, de quibus sic loquitur David: *Si videbas Furem: currebas cum eo.*

Non obstantes.

Quintum genus est Furum, qui cum Furta possint prohibere, tantum abest, ut illis occurrant, & obsistant, ut eorum licentiam permittant, atque concedant.

Non manifestantes.

Sextum genus est eorum, qui cum & furtum factum, & ubi factum sit, certo sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant.

Recitantes, & alii.

Postremum genus est, quod omnes complectitur Furorum adiutores, custodes, patronos, quique illis receptaculum præbent, ac domicilium: qui omnes & satisfacere debent iis, quibus aliquid detractum est, & ad illud necessarium officium vehementer cohortandi sunt.

Laudantes, & probantes.

Ne hujus quidem sceleris omnino sunt expertes approbatores Furorum, & laudatores. Nec vero etiam ab eadem culpa sunt alieni filii familias, & uxores, qui pecunias à patribus, & viris surripiunt.

De operibus Misericordie per eleemosynas in pauperes.

16. *Quid de eleemosynis, quæ involute hic etiam præscribuntur, sentiendum.*

Jam verò huic Præcepto illa subjecta sententia est, ut pauperum, & inopum misereamur, eorumque difficultates, & angustias nostris facultatibus, & officiis sublevemus. Quod argumentum, quia sæpissimè, & copiosissimè tractandum est, petent ea Parochi ex virorum sanctissimorum à Cypriani, b Joannis Chrysostomi, c Gregorii Nazianzeni, & aliorum libris, qui de eleemosyna præclare scripserunt, quibus huic muneri satisfaciunt. Sunt enim inflammandi fideles ad studium, & alacritatem optulandi iis, quibus aliena misericordia vivendum est. Sunt verò etiam docendi, quantam habeat necessitatem eleemosyna, ut videlicet re, & opera nostra in egentes simus liberales; verissimo illo argumento, d quod summo Judicii die detestaturus sit eos Deus, & sempiternis ignibus additurus, qui eleemosynæ officia pretermiserint, ac neglexerint: illos autem collaudatos in patriam cœlestem

a Cypri. in l. de Operibus, & elem.

b Chrys. hom. 32. ad Pop. Antiochen.

c Greg. Naz. in orat. 16. de pauperum anore.

d Matth. 55. 43. 45. 46.

tem introducturus, qui benignè fecerint indigentibus. Est utraque Christi Domini ore pronuntiata sententia: a *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum. Discedite à me maledicti in ignem æternum.*

17. *Quibus modis Populi ad eleemosynam excitandi.*

Utentur præterea Sacerdotes accomodatis illis ad persuadendum locis, b *Date, & dabitur vobis*: profert Dei promissum, quo nihil uberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem potest: c *Nemo est, qui reliquerit domum &c. qui non accipiat centies tantum: nunc in tempore hoc & in sæculo futuro vitam æternam*: adjiciunt illud, quod à Christo Domino dictum est: d *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Hujus verò necessarii muneris partes exponunt, ut qui largiri non possunt egentibus, quo vitam sustentent, saltem commodent pauperi juxta Christi Domini Præscriptum, e *Mittite date, nihil inde sperantes.* Atque hujus rei felicitatem beatus David expressit: f *Laudandus homo, qui miseretur, & commodat.*

18. *Ad largiendas eleemosynas, ocii vitandi causa, laborandum est.*

Est autem Christianæ pietatis, nisi sit aliunde facultas bene merendi de iis, quibus ad victum aliena misericordia opus est, vitandi etiam ocii causa, labore, opera, ac manibus ea quærere, quibus inopum indigentiam levare possint. Ad id omnes suo exemplo hortatur in Epistola ad Thesalonicenses Apostolus illis verbis: g *Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos.* Item ad eosdem: *Operam detis ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & operimini manibus vestris, sicut præcepimus vobis.* Et ad Ephesios: h *Qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.*

19. *Parce vivendum est ad aliorum sublevandam inopiam.*

Est etiam frugalitati consulendum, parcendumque bonis alienis, ne ceteris graves, aut molesti simus. Quæ temperantia sanè quàm elucet in omnibus Apostolis, sed maxime eminet in Divo Paulo, cujus illud est ad Thesalonicenses: i *Memores enim estis fratres laboris nostri, & defatigationis nocte: ac die operantes, ne quem vestrum gravavimus, prædicavimus in vobis Evangelium Dei: atque idem alio in loco Apostolus: k *In labore, & in fatigatione nocte, & die operantes, ne quem vestrum gravavimus.**

a Ibid. 34.

b Luc. 6. 38.

c Marc. 10. 29.

d Luc. 16. 9.

Variæ sunt rationes elem. excercendæ.

e Luc. 6. 55.

f Psalm. 111. 5.

Pium est laborare, ut habeas, unde tribuas necessitatem patienti.

g 2. Thes. 3. 7. & 1. Thes. 4. 11.

h Ephes. 4. 28.

Nimio sumptu aliis non oportet esse graves

i Thes. 2. 9.

Act. 21. 34.

1. Cor. 4. 13.

k 2. Thes. 3. 8.

20. *Quibus rationibus Populus Christianus in detestationem Furtorum, & studium benignitatis adducendus sit.*

Sed ut ab universo hoc genere nefariorum facinorum abhorreat Fidelis Populus, Parochis à Prophetis petere, & à reliquis divinis libris sumere par erit detestationem Furtorum, & Rapinarum, & horribiles minas à Deo propositas eis; qui illa scelera committuntur. Clamat Amos Propheta: *a Audite hoc qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenas terræ, dicentes: Quando transibit mensis, & venundabimus merces: & sabbatum, & aperiemus frumentum: ut imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas?* Sunt in eadem sententia multa apud *b* Jeremiam, in *c* Proverbiis, & apud *d* Ecclesiasticum.

Nec verò dubitandum est, quin hæc malorum semina quibus malis oprimitur hæc ætas, magna ex parte in his inclusa sint cansis. Verum, ut assuescant Christiani homines prosequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egentes, & mendicos, quod ad alteram hujus Præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, quæ beneficis, & largis & in hac, & in altera vita daturum se Deus pollicetur.

21. *Quid de illis sentiendum sit, qui vano prætexto sua furta, & sacrilegia excusant.*

Sed quia non desunt, qui etiam se in Furtis excusent, admonendi sunt, fore, ut nullam eorum peccati excusationem accipiat Deus; imò verò futurum, ut illa purgatione non modò non levetur peccatum, sed mirum in modum augeatur. Ecce nobilium hominum non ferendæ delicæ, qui culpam extenuare sibi videntur, si se affirmarint, non cupiditate, aut avaritia ad detrahendum alteri sua descendere, sed tuendæ causa amplitudinis familiæ, & majorum suorum, quorum existimatio, ac dignitas ruet, nisi rerum alienarum accessione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiendus est, simulque demonstrandum, unam esse rationem conservandi, & amplificandi copias, & opes, majorumque gloriam, si Dei voluntati paruerint, si ejus Præcepta servarint: quibus contemptis, fundatæ, & optimè constitutæ opes evertuntur; Reges ex Regio solio, & summo gradu honoris præcipites exturbantur, in quorum locum infirmi interdum homines, & qui summo in odio illis fuerunt, divinitus vocantur. Incredibile est, quantopere his succenseat Deus, cujus rei testis est Isaias, apud quem sunt illi Dei verba: *e Principes tui infideles, socii furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Propter*

a Amos 8. 4. 5.

b Hier. 5. 21. & 22.

Isai. 3. 12.

c Proh. 21. 6. & 22.

26.

d Eccl. 10. 9. 10. 31. & 35. 17. 18.

Primum genus est Nobilium quorundam sua furta inani excusatione sui splendoris tegentium. Trid. Syn. sess. 22. Decret. de Refor. c. 11. Mandatorum divinum observationem opes conservantur, & augentur, neglectu hæc etiam evertuntur.

e Isai. 1. 23. 24. 25.

ait Dominus Deus exercituum, fortis Israël: Heu, consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Et convertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriæ tuam.

22. *Quomodo iis respondendum, qui commoditate se ad aliena rapienda adigi, affirmant.*

Non desunt, qui non jam illam afferant causam splendoris, & gloriæ, sed victus, & vitæ commodiorem facultatem, & elegantiam. Qui refellendi sunt, docendique, quàm impia sit eorum & actio, & oratio, qui ullam commoditatem anteferant Dei voluntati, & gloriæ, quam negligendo ejus Præcepta offendimus mirandum in modum. Etsi quæ potest esse in Furto commoditas, quod summa incommoda consequantur? *a Super Furem enim, inquit Ecclesiasticus, est confusio, & Pœnitentia.* Sed fac esse, ut cum illis non agatur incommodè: dedecorat Fur Divinum Nomen, repugnat ejus sanctissimæ voluntati; salutaria ipsius Præcepta contemnit: quo ex fonte omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas.

23. *Quid dicendum sit eis, qui locupletibus spoliandis, vel consuetudine sua furta obtegunt.*

Quid quod audire licet interdum Fures, qui nihil se eo peccare contendunt, quòd detrahant aliquid locupletibus, & copiosis hominibus, qui ea detractioe nihil damni faciant, ne sentiant quidem? Misera sanè, & pestifera defensio. Putat alius satisfactionem suam accipi debere, quòd eam furandi consuetudinem cepit, ut non facile possit ab illa mente, & actione desistere. Qui nisi audierit Apostolum dicentem, *b Qui furabatur, jam non furetur, velit, nolit, etiam consuetudinem capiet æternorum suppliciorum.*

24. *Quid rursus illis dicendum sit, qui vel occasione, vel ulciscendi libidine ad furandum indui causantur.*

Nonnulli sunt, qui excusant se, occasione data, alteri aliquid ademisse. Est enim illud tritum sermone proverbium, Fures, qui non sint, fieri occasione. Qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi, resistendum esse pravis cupiditatibus. Nam si continuò est re perficiendum id, quod libido persuaserit, quis modus, quis finis erit scelerum, ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa confessio, vel summæ potius intemperantiæ, & injustitiæ defensio. Nam qui dicit, se non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occasionem, idem propemodum fatetur, se semper oblata occasione peccaturum. Sunt, qui furari se dicant ulciscendi causa, quòd ab aliis eadem injuria sint affecti. Quibus ita respondendum est: primum

a Eccl. 5. 17.

b Ephes. 4. 24.

mum nemini licere injurias persequi; deinde non posse quemquam rei suæ judicem esse, tum multo minus concedi, ut pœnas ab illis (1) repetat eorum, quæ alii in eum peccaverunt.

25. *Quid illis dicendum, qui, ut ære alieno liberentur, furantur.*

Postremò quidam satis Furtum illa ratione defensum, tectumque arbitrantur, quòd cum sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi illud Furto dissolvant. Quibuscum ita agendum est? nullum esse gravius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quàm debitum illud, cujus in divina precatione quotidie meminimus, *a Dimitte nobis debita nostra*. Quare illud insanissimi hominis esse, plus velle Deo debere, id est, plus peccare, ut, quod debet hominibus, dissolvat; multoque præstare conjici in carcerem, quàm mandari supplicii Inferorum sempiternis, longè etiam esse gravius Dei, quàm hominum judicio condemnari: porro autem supplices ipsos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, à quo, quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera, quibus Parochi Prudentes, ac sui officii diligentissimi facillè poterunt occurrere, ut aliquando habeant *b Populum sectatorem honorum operum*.

^a Matth. 6. 12.

^b Tit. 2. 14.

(1) *Repetat*) Sic legendum esse, ut habeat Edit. Patav., & Ven. antiquiores, non *repetant*, ut Rom. Lugd. & Lovan. demonstrat ipse contextus.

DE

DE OCTAVO PRÆCEPTO.

CAPUT IX.

Non loqueris contra Proximum tuum
falsum testimonium.

1. *Quam utilitatem hoc Præceptum comprehendat.*

Quantam non modò utilitatem, sed etiam necessitatem habeat assidua hujus & Præcepti explicatio, & officii admonitio, nos Divi Jacobi movet auctoritas illis verbis: *a Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir*. Et idem: *b Lingua modicum quidem membrum est, & magna exultat: Ecce quantus ignis quam magnam sylvam incendit!* & quæ sequuntur in eandem sententiam. Quibus duo monemur: primum latissimè patere hoc lingua vitium; quòd etiam illa Prophetæ sententia confirmatur, *c Omnis homo mendax*, ut propemodum sit unum hoc peccatum, quòd ad omnes homines pertinere videatur. Alterum, inde proficisci mala innumèrabilia, cum sæpe maledici hominis culpa facultates, fama, vita, animæ salus amittatur, vel ejus, qui læditur, quòd contumelias parienter ferre non possint, sed eas impotenti animo persequatur; vel ejus, qui ledit, quòd pravo pudore, & falsa cujusdam existimationis opinione deterritus adduci non possit, ut illi, qui offensus sit, satisfaciat. Quare hoc loco monendi Fideles erunt, ut quantas possunt, maximas Deo gratias agant de hoc salutari Præcepto non dicendi falsi Testimonii, quo non solum ipsi aliis injuriam facere vetamur, sed etiam hac obedientia ab aliorum injuria prohibemur.

2. *Quæ sit huic Præcepto subjuncta sententia.*

Verùm (1) hoc Præcepto eadem ratione, & via progrediendum est, qua in ceteris progressi sumus, ut videlicet animæ vertantur in eo duæ leges: altera prohibens, ne falsum dicatur Testimonium, jubens altera, ut simula-

^a Jacob. 3. 26.
^b Ibid. 5.

Linguae vitium quàm late pateat, & perniciosum sit.
^c Psalm. 115. 11.
Rom. 3. 4.
Vide item.
Prov. 18. 21.
Ecl. 19. 16. & 20. 2.
41. 22. & 28. 27.

Duæ leges uno hoc Præcepto, ut in aliis comprehenduntur.

(1) *Hoc præcepto*) vel potius *in hoc præcepto*, ut Ed. Pat.

352 CATECH. AD PAR. PARS III.
 simulatione, fallaciisque sublatis, dicta, & facta nostra sim-
 plici veritate metiamur. Cujus officii Apostolus Ephesios
 illis verbis admonuit: *a Veritatem facientes in charitate,
 crescamus in illo per omnia.*

a Ephes. 4. 15.
 Zach. 8. 16.

3. *Quid maxime hoc præcepto caveatur.*
 Sed prior hujus Præcepti pars habet hanc rationem,
 ut quamvis nomine falsi testimonii significetur quicquid
 in bonam, vel in malam partem de altero constanter
 (1) dicatur, sive in Judicio, sive extra Judicium, tamen
 præcipue prohibetur illud Testimonium, quod in Judi-
 cio falso dicitur à jurato. Jurat enim per Deum testis;
 quod ita testificantis, Divinum Nomen interponentis ora-
 tio plurimum fidei habet, & ponderis. Itaque quia peri-
 culosum est hoc Testimonium, idcirco præcipue prohibe-
 tur. Juratos enim testes, nisi exceptionibus legitimis
 excludantur, aut eorum sit aperta improbitas, & per-
 versitas, ne Judex quidem ipse potest rejicere; præser-
 tim cum extet jussum divinæ Legis *b* ut in ore duorum,
 vel trium stet omne verbum. Sed, ut Præceptum Fide-
 les planè intelligant, docendi erunt; quid significet hoc
Proximi vocabulum, in quem falsum Testimonium dice-
 re minimè licet.

Vide D. Thom. in 2.
 2. q. 10. art. 5. & 2.
 2. q. 1. 2. art. 6.
 Testis iurandi reli-
 gionis interposita testa-
 tur. c. de Testib. leg.
 Jurisjurandi & c. Quo-
 ties de Testibus, &
 attestatio. jurati tes-
 tes non possunt in ju-
 dicio reprobari.
 5. Deut. 19. 15.
 Matth. 18. 16.
 Joann. 8. 17.
 1. Cor. 13. 2.
 Heb. 10. 28.
 2. Luc. 10. 36. 37.
 Vide D. Aug. ep. 52.
 ad Maced. & lib. 1. de
 Doct. Chr. cap. 30.
 A. Matth. 5. 44.

S. Aug. lib. de Civit.
 Dei c. 20. & habetur
 23. 9. 5. cap. Simon
 licet.

4. *Quis Proximi nomine hic designetur.*
 Est autem Proximus, ut ex Christi Domini doctrina
 colligitur, *c* quicumque eget opera nostra siye ille pro-
 pinquus sit, sive alienus, sive civis, sive advena, sive
 amicus, sive inimicus. Nefas enim est existimare, contra
 hostes licere falsum aliquid dicere pro Testimonio *d* quos
 jussu Dei, ac Domini nostri diligere oporteat. Quin etiam
 quia sibi quisque quadam ratione Proximus est, nemini
 fas est in se falsum Testimonium dicere, quod qui commit-
 tunt, sibi ipsi notam inurentes ignominie, ac turpitudi-
 nis, & se ipsos, & Ecclesiam lædunt, cujus sunt mem-
 bra: quomodo etiam, qui sibi mortem conciscunt, no-
 cent civitati. Ita enim est apud Sanctum Augustinum:
*Nec rectè intelligentibus poterat videri, non esse prohibitum
 ut adversus se ipsum quisquam falsus testis assisteret, eo
 quod in præcepto additum fuit, contra proximum tuum.
 Sed non ideo, si adversus se ipsum quisque falsum testimo-
 nium dixerit, ab hoc crimine se putet alienum; quando re-
 gulam diligendi proximi à semetipso dilector accepit.*

(1) *Dicatur*) Ed. Pat. dicitur.

5. *In utilitatem Proximi falsum testari, aut mentiri non licet.*

Verum, quia prohibemur Proximum lædere falso Tes-
 timonio, nemo propterea contrarium permitti nobis arbi-
 tretur, ut pejerando liceat conciliare ei, qui nobiscum
 natura, ac religione conjunctus sit aliquid utilitatis, aut
 commodi. Nemini enim mendacio, & vanitate, multò
 minus perjurio studendum est. Quare Sanctus Augustinus
 de Mendacio ad Crescentium docet, ex Apostoli sententia
 Mendacium in falsis Testimoniis numerandum esse,
 etiam si in cujusdam falsa laude dicatur. Nam locum
 illum tractans, *a Invenimur autem & falsi testes Dei: quo-
 niam testimonium diximus adversus Deum: quod suscitaverit
 Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.*
 Falsum, inquit, testimonium vocat Apostolus: si quis de
 Christo, & quod ad ejus laudem videtur pertinere, men-
 tiatur.

Vide D. Thom. in 2.
 2. q. 7. art. 1. & 110
 art. 2. & 3.

S. Aug. lib. de Men-
 dacio cap. 12. & 13

a 1. Cor. 15. 15.

6. *Quot mala falsum Testimonium in gratiam alterius pro-
 latum consequantur.*

Sepissimè verò etiam contingit, ut qui alteri fa-
 vet, obsit alteri. Certè errandi causa affertur Judici, qui
 interdum falsis testibus adductus, contra jus secundum
 injuriam statui, & judicare cogitur. Nonnumquam etiam
 fit, ut, qui ob falsum alicujus Testimonium causam Ju-
 dicio vicerit, idque impunè tulerit, exultans iniqua victo-
 ria assuescat corrumpere & adhibere falsos testes, quo-
 rum opera sperat, se posse ad id, quodcumque concupie-
 rit pervenire. Est verò id & ipsi testi gravissimum, qui
 (1) & ab eo quem jurejurando sublevarit, & adjuve-
 rit, falsus, & perjurus agnoscitur; & ipse, quod ei è sen-
 tentia succedit scelus, quotidie majorem exercitationem,
 & consuetudinem capit impietatis, & audaciæ.

Judex falsis testibus
 adductis contra jus
 judicare compellitur
 cap. Pastoralis de Of-
 ficio & Potest. jud. de-
 leg.

D. Thom. 2. 2. q. 67.
 art. 12.

Exod. 23.
 Matth. 27.
 Marc. 15.
 Pilatus sciebat, quod
 per invidiam &c.

Vide Nicolaum de
 Lira cum omnibus
 Scotistis.

Advocatorum, &
 Procuratorum iniqua
 actio prohibetur.

7. *Peccata eorum omnium, qui iudicia tractant, & in uni-
 versum omne Mendacium hoc Præcepto prohibetur.*

Ut igitur testium vanitas, Mendacia, & perjurya pro-
 hibentur, sic & accusatorum, & reorum, & patronorum,
 & cognitorum, & procuratorum, & advocatorum, &
 omnium denique, qui iudicia constituunt. Postremò ve-
 rat Deus orane Testimonium non modò in Judicio, sed
 etiam extra Judicium, quod alteri incommodum, aut
 detrimentum possit afferre. Est enim in Levitico, quo lo-
 co hæc Præcepta iterantur, his verbis: *b Non facietis
 Furtum, non mentiemini, nec decipiet unusquisque Proxi-
 mum*

b Levit. 19. 11.

(1) *Qui* Ed. Pat. & Lovan. quod,
 Yy

Omne Mendacium
hoc incepto vetatur.
a Psal. 5. 7.

Detractionis vitium,
quam detestabile, vi-
de D. Thom. in 2. 2.
q. 73. art. 1. & 2.

b Psal. 100. 5.
c Jacob. 4. 11.
Item Exod. 22.
Prov. 4. 24.
Sap. 1. 11.
d Esther 13. per tot.

Detractores sunt, qui
peccata aliorum vel
augent, vel publicant.

Hæretici obtractato-
rum genus pessimum.

S. Hier. in Ep. ad
Nep. circa finem, S.
Bern. lib. 2. de Con-
sider. ad Eug. in fin.
Hac parte nostri tem-
poris Hæretici excel-
lunt.

nam suum, ut nemini dubium esse possit, quin à Deo omne mendacium hoc Præcepto ejectum condemnatur: quod apertissimè testatur David in hanc modum: *a Perdes omnes qui loquuntur Mendacium.*

8. *Hoc Præceptum ad detractionis vitium etiam extenditur.* Prohibetur autem hoc præcepto non modo falsum Testimonium, sed derestabilis etiam libido, & consuetudo detrahendi alteri: qua ex parte incredibile est, quam multa, & quam gravia & incommoda, & mala nascantur. Hoc vitium maledicè, & contumeliosè dicendi occulte in alterum passim improbant divinæ Litteræ. *b Cum hoc*, inquit David, *non edebam*, & S. Jacobus: *c Nolite detrahere alterutrum, fratres mei.* Nec verò Præcepta solùm sacræ Litteræ, sed etiam exempla suppeditant, quibus sceleris magnitudo declaratur. Nam & *d Aman*, contictis criminibus, adeo incendit in Judæos Assuerum, ut is omnes ejus gentis homines imperarit occidi. Referta est hujusmodi exemplis sacra Historia: quorum commemoratione Sacerdotes operam dabant, ut fideles à rei improbitate deterreant.

9. *Quinam in obtractatorum numerum sint referendi.*

Ut autem peccati hujus, vis, quo de altero detrahitur, omnino perspiciatur, sciendum est, non tantum adhibenda calumnia offendi hominum existimationem, sed & augendis, amplificandisque criminibus. Et si quid occultius ab aliquo commissum sit, quod ubi rescitum fuerit, grave, aut turpe sit ad famam, eam rem qui ubi, quando, quibus non necesse sit promulgarit, is obtractator, & maledicus jure dicitur.

Verum totius Obtractationis nulla capitalior est, quam eorum, qui Catholicæ Doctrinæ, ejusque, Prædicatoribus obtractant. In simili culpa sunt, qui malarum Doctrinarum, & errorum Magistros extollunt laudibus.

10. *Qui audiunt detrahentes, vel inter amicos dissidia serunt, sunt Detractores.*

Nec verò ab horum hominum numero, & culpa junguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtractatores, sed illis libenter assentiuntur. Detrahere enim, vel detrahentem audire, (scribunt Sancti Hieronymus, & Bernardus) utrum damnabilis sit, non facilè constat; non enim essent, qui detraherent, si non adessent, qui detrahentes audirent.

In eodem genere sunt, qui suis artificijs detrahunt homines, & inter se committunt, magnopereque seren-
dis discordijs delectantur, ut summas conjunctiones, ac

50

societates fictis sermonibus dirimentes, amicissimos viros ad immortales inimicitias, & ad arma compellant. Hanc pestem sic detestatur Dominus: *a Non eris criminator, neque susuro in populo.* Tales erant multi ex consiliariis Saulis, *b* qui hujus voluntatem à Davide alienare, in illum Regem incitare conabantur.

11. *Assentatio hæc Lege etiam interdicta est.*

Peccant denique in hanc partem blandi homines, & assentatores, qui blanditijs, & simalatis laudibus influunt in aures, & in amicos eorum, quorum gratiam pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, ut est apud Prophetam, *c Malum bonum, & bonum malum.* Quos ut arceamus, & pellamus, consuetudine nostra, monuit nos David illa oratione: *d Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinget caput meum.* Quanquam enim isti proximo minimè maledicunt, tamen ei maximè nocent, qui vel laudandis ejus peccatis afferunt ipsi causam perseverandi in vitijs, quantum vixerit. Et quidem in hoc genere illa est assentatio deterior, quæ ad Proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. Sic Saul, cum Davidem furori, & ferro Philistæorum objicere cuperet, ut occideretur, ei blandiebatur illis verbis; *e Ecce filia mea maior Merob: ipsam dabo tibi uxorem, tantummodo esto vir fortis, & præliare bella Domini:* sic Judæi insidiosa oratione Christum Dominum sunt affati: *f Magister scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces.*

12. *Amici quomodo amico periculosè ægrotanti perniciosè assententur.*

Longè autem perniciosior oratio est amicorum, affirmum, & cognatorum, qua ad eos interdum utuntur assentatoriè, qui mortifero morbo affecti jam sint extremo spiritu; dum affirmant, nullum esse tum ei à morte periculum; dum lætum, & ilarem esse jubent, eumque à peccatorum confessione, tamquam à tristissima cogitatione deterrent; dum denique ejus animum avertunt ab omni cura, & meditatione extremorum periculorum, in quibus maxime versatur. Quare fugiendum est omne Mendaciorum genus, sed illud in primis, quo gravi damno quisquam affici possit. Plenissimum verò impietatis est Mendacium, cum, quis in Religionem, vel de Religione mentitur.

13. *Impingunt etiam in hoc Præceptum libellorum famosorum auctores, ioco, vel officii causa mentientes, & hypocritæ.*

Sed illis etiam maledictis, & probris graviter offenduntur.

a Levit. 19. 16.

b 1. Reg. 12. 6. 7.
4. & c. 24. 10.

Assentatores quàm
sine reprehendendi, ac
fugendi.

c Isai. 5. 20.

d Psal. 140. 5.

Genus Assentationis
perniciosissimum.

e 1. Reg. 18. 17.

f Matth. 22. 16.
Marc. 12. 14.
Luc. 20. 21.

Mentiri de Religionis
rebus perniciosissi-
mum.

D. Thom. in 2. 2. q.
100. art. 4.
Libelli famosi prohibiti
vide Baullam Pif
Y.

V. quæ incipit Romani, & Greg. XIII. quæ incipit, Ea est rerum Mendacium jocosum & officiosum prohibetur. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 100. art. 3. & 4.
Ephes. 4. 25.

De Simulatione, seu hypocrisi, vide D. Thom. in 2. 2. q. 122. per totum.

Arist. 1. 1. Perih. cap. 1.
Matth. 15. 7. & 23. & alibi sæpe.

c Rom. 14. 4. Forensia Judicia justæ, & secundum præscriptas Leges exercenda.

d Actor. 7.
e Actor. 16. 37.

f Exod. 23. 4.
Dan. 13. 35.
Judices non debent moveri pravus ad iudicandum affectibus.
g Deut. 1. 16. 17.
Joann. 7. 24.

ditur Deus, quæ committuntur libellis, quos *Famosos* vocant, & aliis hujus generis contumeliis.

Præterea joco, vel officii causa fallere Mendatio, etsi nemo in illo vel damnus, vel lucrum fecerit, tamen omnino indignum est. Ita enim nos Apostolus admonet: *a Deponentes Mendacium, loquimini veritatem.* Nam in eo est ad frequens, graviusque Mendacium magna proclivitas, & ex jocosis Mendaciis capiunt homines mentendi consuetudinem, unde veniunt in opinionem, non esse veraces: quamobrem, ut fidem faciat eorum oratio, necesse habent jurare perpetuo.

Postremò priori parte hujus Præcepti simulatio repudiatur: nec modo, quæ simulatè dicuntur, sed quæ ita fiunt, cum scelere conjuncta sunt. Tam enim verba, quam facta, notæ, ac signa quædam sunt eorum, quæ sunt in animo cujusque: ob eamque causam Dominus sæpe Phariseos arguens, *b Hypocritas* appellat. Et hæc de priori Præcepti Lege, quæ ad vetandum spectat. Nunc explicemus, quid in altera jubeat Dominus.

14. *Quidnam in altera Legis hujus parte verbis involuta & Judiciis Forensibus præscribatur.*

Pertinet autem hæc Præcepti vis, & ratio ad id, ut justè, & ex Legibus Forensia Judicia exercentur, neve occupent homines, & usurpent Judicia. *c* (1) Non enim fas esse alienum servum judicare, scribit Apostolus: *ne re, & causa incognita, sententiam ferant.* Quo in vitio fuit Sacerdotum, & Scribarum consilium, *d* qui de S. Stephano judicarunt: quod item peccatum fuit Magistratus Philippensium, de quibus inquit Apostolus: *e Cæsos nos publicè, indignatos, homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occultè nos ejiciunt?* Ne *f* condemnent innocentes, aut nocentes absolvant; ne pretio, aut gratia, ne odio, aut amore moveantur. Sic enim Moyses seniores admonet, quos populi Judices constituerat: *g Quod iustum est, iudicate, sive civis sit ille, sive peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita parvum audietis, ut magnum: nec accipietis cujusquam personam, quia Dei iudicium est.*

15.

(1) *Non enim fas esse alienum servum judicare, scribit Apostolus* Ita Ed. Par. & Ven. meliùs, quàm Lovan. & Lugd. non enim fas esset ut scribit Apostolus, & longè meliùs, quàm Rom. non enim fas esse ut scribit Apostolus.

15. *Rei per legitimum Magistratum, interrogati non possunt mentiri.*

De reis autem, & sordibus vult eos Deus verum confiteri, cum ex iudicii formula interrogatur. Est enim testimonium, ac prædicatio quædam, illa confessio, laudis, & gloriæ Dei, ex ipsius Josue sententia, qui Achan ad veri confessionem adhortatus, inquit: *a Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel* (1)

16. *Quodnam sit Testium officium.*

Sed quoniam hoc Præceptum Testes potissimùm attingit, de his etiam Parocho diligenter agendum erit. Nam Præcepti vis ea est, ut non solum prohibeat falsum Testimonium, sed verum etiam dici imperet. Est enim in humanis rebus maximus usus veri Testimonii, quod sunt innumerabiles res, quas à nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex Testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quam Testimoniorum veritas in iis rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa Sancti Augustini sententia: (2) *Qui veritatem occultat, & qui dicit Mendacium, uterque reus est; ille, quia prodesse non vult; hic, quia nocere desiderat.* Licet verò interdum verum tacere, sed extra Judicium. Nam in Judicio, ubi testis legitimè interrogatur à Judice, vera omnino patefacienda sunt. Quo loco cavendum tamen est Testibus, ne suæ memoriæ nimium confisi, quod exploratum non habent, id pro certo affirmant. Reliqui sunt Patroni causarum & Advocati, Actores deinceps, & Petitores.

17. *Quaratione Advocati, & causarum Procuratores suum officium explere poterunt.*

Illi igitur opera, ac patrocinio suo non deerunt necessariis hominum temporibus, & egentibus benignè subvenient: tum injustas causas defendendas non suscipient, neque calumnia lites protrahent, nec alent avaritia.

Quod ad mercedem atinet laboris, & operæ suæ, (3) illa jure, & æquo metiantur.

D. Thom. in 2. 2. q. 601. art. 2.

a Jos. 7. 19.

Testimonia falsa prohibenda.

Testimonii veri maximus usus

S. Aug. in Ep. ad Casulan. & habet. 11. q. 3. c. Quisquis. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 70. art. 1. Extra iudicium licet interdum tacere verum.

Advocatus tempore necessitatis pauperi debet patrocinari. 86. d. c. Pasca. D. Thom. in 2. 2. q. 71. art. 1.

18.

(1) Edit. Pat. addit, quæ sequuntur apud Josuam, *Et Confitere, atque indica mihi, quid feceris, ne abscondas.*

(2) *Qui veritatem occultat* Notant Editores Lovanienses, & Lugdunenses: hæc sententia citabatur olim à Gratiano ex Augustino, sed apud Augustinum non est inventa. Similiter legitur apud Isidorum lib. 3. cap. 59.

(3) *Illam* Ita Editiones omnes præter Patav. ann. 1714. quæ habet *illa*, scil. mercedem,

Petitores non debent
malo animo rerum in
jus vocare. c. Cum
minister 23. q. 5.

Petitores verò, & Accusatores monendi sunt ne cuiquam
amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti, pericu-
lum, iniquis criminationibus creent. Jussum hoc denique
divinitus præscriptum est piis omnibus, ut in congressibus,
& colloquiis verè semper, & ex animo loquantur; nihil di-
cant, quod alterius existimationi possit officere, ne de illis
quidem à quibus lædi se, & exagitari intelligunt, cum illud
propositum habere debeant, sibi cum illis eam necessitu-
dinem, & societatem intercedere, ut membra sint ejusdem
corporis.

19. *Quibus orationibus Christiani ad agnitionem fæditatis,
quæ Mendatio inest, perducit, perducì poterunt.*

Ut autem libentius hoc Mendacii vitium caveant Fide-
les, proponet eis Parochus summam hujus sceleris mi-
seriam, ac turpitudinem. Nam in Sacris Litteris Mendacii
pater Dæmon dicitur: a quod enim Dæmon in veritate non
stetit, Mendax est, & Mendacii parens.

Joann. 8. 44.

Vide Aug. tract. 42.
in Joann.

Deus odit Mendacium.

Prov. 6. 16. 17. 18. 19.

Adjungit ad ejiciendum tantum flagitium ea mala, quæ
Mendacium consequuntur: & quoniam sunt innumerabilia
fontes, & capita incommodorum, & calamitatum com-
monstrabit. Ac primum, in quantam cadat Dei offensio-
nem, quantumve ejus odium incurrat homo vanus, &
Mendax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco, *b* Sa-
sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius
oculus sublimes, linguam mendacem, manus effundentes in
noxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes
veloces ad currendum in malum, proferentem mendacia, in-
tem fallacem, & quæ sequuntur. Quis igitur ei præstet in-
columitatem, qui in insigni odio sit apud Deum, qui
minus gravissimis afficiatur suppliciis?

20. *Quæ incommoda Mendacia humane societati inferant.*

Jacob. 3. 9.

Chrys. Hom. 1. 14.
Epist. ad Eph.

Deinde, quid impurius, aut fædius, ut Sanctus inq-
Jacobus, e quàm in eadem lingua, qua benedicimus Deo
& Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem,
similitudinem Dei facti sunt, ita ut fons de eodem fo-
mine emanet dulcem, & amaram aquam? Quæ enim
lingua prius laudem, & gloriam Deo tribuebat, post
quantum in ea est, eum ignominia afficit, ac dedit
mentiendo.

Mendaces celesti bea-
titudine excluduntur.
Psalm. 14. v. 3.

Quare sit, ut à celestis beatitudinis possessione Men-
daces excludantur. Cum enim in hunc modum quærent.
à Deo David, *d Domine, quis habitabit in tabernaculo
tuo?* respondit Spiritus Sanctus: *Qui loquitur veritatem
in corde suo, qui non egit dolium in lingua sua.* Ma

Maximum vero etiam illud in Mendacio incommodum
est, quod ferè est insanabilis is animi morbus. Cum enim
peccatum, quod inferendo falso crimine, aut Proximi
fame, & existimationi obrestando, commissum sit non
remitatur, nisi calumniatur ei, quem criminatus fuerit,
satisfaciat injuriarum, id autem difficile fiat ab hominibus,
primo ut antea monuimus, pudore, & inanii, quadam
dignitatis opinione deterritis, qui in eo peccato sit, hunc
addictum esse æternis Inferorum pœnis, dubitare non
possumus. Neque enim quisquam speret, se calumniarum,
vel obrestitutionis veniam consequi posse, nisi prius ei
satisfaciat de cujus dignitate, & fama, aut publicè in Ju-
dicio, aut etiam in privatis, & familiaribus congressibus,
aliquid detraxerit.

Mendacium morbus
insanabilis
Restituenda est fa-
ma, quæ per detrac-
tionem diminuta est.
Greg. 1. 5. Ep. 30.

Præterea latissimè patet hoc detrimentum, & in ce-
teros diffunditur; (1) quia vanitate, ac Mendacio fides,
ac veritas tolluntur, arctissima vincula societatis humanæ,
quibus sublatis sequitur summa vitæ confusio, ut ho-
mines nihil à Dæmonibus differre videantur.

Mendacia rebus hu-
manis magnam detri-
mentum afferunt.

Docebit porro, vitandam esse loquacitatem Parochus:
cujus vitiatione & reliqua peccata fuguntur, & est mag-
na cautio Mendacii: à quo vitio loquaces sibi haud fa-
cilè tempore possunt.

Loquacitas fugienda.
Ob usum mentien-
dum est commodita-
tum.

21. *Vana Mendaciorum excusationes diluuntur.*

Postremo iis illum errorem eripiet Parochus, qui se
in vanitate orationis excusant, & Mendacium prudentium
exemplo defendunt, quorum esse, ajunt, mentiri in
tempore. Dicit id, quod verissimum est, a prudentiam
carnis mortem esse: hortabitur auditores, ut in difficul-
tatibus, & angustiis Deo confidant, neque ad artifi-
cium mentiendi confugiant. Nam illo qui utuntur per-
fugio, facilè declarant, se sua magis niti prudentia,
quàm in Dei providentia spem ponere.

Rom. 8. 6.

Qui causam sui Mendacii conferunt in eos, à quibus
sunt Mendacio decepti, hi docendi sunt, non licere ho-
minibus se ipsos ulcisci, b neque malum malo compen-
sandum esse, c sed potius viucendum in bono malum;
quodd si etiam fas esset hanc referre gratiam, nemini
tamen utili, se suo ulcisci detrimento; (2) esse autem id
gravissimum detrimentum, quod Mendacio dicendo faci-
mus.

Rom. 12. 17. & 11.
Pet. 3. 9.
c. Rom. 12. 5.

His,

(1) *Quia*) Ita profectò legendum, ut habet Edit.
Lovan. Pat. & Ven. 1574. Perperam Edit. Ven. 1586.
Lugd. & Rom. qua.

(2) *Esse*) Edit. Pat. est, Lovan. & Lugd. esset.,

Contra eos qui humanam fragilitatem opponunt, vel consuetudinem.

Qui consuetudine peccant, gravius delinquant, quam ceteri.

Vide Aug. l. 1. de Seru. Domin. in monte. cap. 23.

His, qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem, & fragilitatem, tradendum erit hoc officii præceptum, ut divinum auxilium implorent, nec infirmati humanitatis obtemperant. Qui consuetudinem opponunt, admonendi sunt, si mentiri assueverunt, ut dent operam, ut contrariam consuetudinem capiant verè loquendi: præsertim cum, qui usu, & consuetudine peccant, gravius delinquant, quam ceteri.

22. *Propter aliorum Mendacium non est mentiendum.*

Et quoniam non desunt, qui se tegant excusatione ceterorum hominum, quos passim mentiri, & pejerare contendunt, hac ratione illi ab ea opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos, & corrigendos: cum autem ipsi mentimur, minus auctoritatis in reprehensione, & correctione alterius nostras habent orationem. Alios se ita defendentes, quod vera dicendo, sæpe incommodo sint affecti, sic resellent Sacerdotes, esse illam accusationem, non defensionem; cum sit officium Christiani hominis, quamvis potius facere jacturam, quam mentiri.

23. *Mendacium neque iocosum, neque utile admittendum.*

Restant duo genera eorum qui se in Mendacio excusant: alteri, qui dicant, se joci causa mentiri; alii se idem facere utilitatis gratia quippe qui benè nec emrent, nec venderent, nisi Mendacium adhiberent. Utique à suo errore Parochi avertere debebunt: ac superiores quidem illos à vitio abducent & docendo, quantum eo in genere peccandi consuetudinem augeat mentendi, & illud inculcando, a omni ociosi verbi mendam esse rationem; proximos autem hos acerbius esse objurgabunt, quorum id excusatione gravior insit illorum ipsorum accusatio, qui præ se ferant, se; minimè Dei verbis fidem, & auctoritatem tribuere: *hæc primum Regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiciuntur vobis.*

Vide D. Thom. in 2. 2. q. 100. art. 2. & 3.

Matth. 12. 36.

Matth. 6. 33.

DE IX. ET X. PRÆCEPTO.

CAPUT X.

Non concupisces domum proximi tui:
nec desiderabis uxorem eius, non servum,
non ancillam, non bovem, non asinum,
nec omnia, quæ illius sunt. Exod. 20. 17.

1. *Quo pacto nonum hoc, & decimum Præceptum octo reliqua comprehendere videantur.*

In his duobus Præceptis, quæ postremo loco tradita sunt, illud in primis sciendum est rationem ferè constitui, qua cetera Præcepta servantur. Nam, quod his verbis præscriptum est, eo spectat, ut, si quis studet superiora Legis Jussa servare, hoc maxime faciat, *Ne concupiscat*: quoniam qui non concupiscet, suis contentus, alienam non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortalis gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, Sabbatum colet, id est, quiete perpetua fruatur, majoresque venerabitur, neminem denique neque re, neque verbis, neque ullo alio modo lædet. Nam a stirps, ac semen malorum omnium est prava concupiscentia, qua qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum & scelerum genus. His animadversis, & Parochus in iis, quæ sequuntur, tradendis diligentior, & fideles ad audiendum erunt attentiores.

2. *Quo pacto duo illa præcepta inter se differant.*

Sed quamquam hæc duo Præcepta conjunxerimus, propterea quod, cum non dissimile sit eorum argumentum, eandem docendi viam habent; Parochus tamen & cohortando, & monendo poterit communiter, vel separatim, ut commodius ei videbitur, ea tractare. Sin autem Decalogi interpretandi munus susceperit, demonstrabit, quæ sit horum duorum Præceptorum dissimilitudo quidve una concupiscentia ab altera differat: quam dif-

Zz

Quomodo ex concupiscentia oriatur transgressio omnium Mandatorum, indicat Paulus.

Rom. 7. 5. 9.

Non licet videre, quod non licet concupiscere, nec concupiscere, quod non licet habere.

Greg. lib. 21. Mor. c. 4.

J. 1. Titu. 6. 10.

Jacob. 4. 1. 7.

Semen omnium scelerum est prava concupiscentia.

Nono Præcepto cupiditas inordinata licet prohibetur. Decimo autem concupiscitur in pure voluptatis vetatur.

fe-

Aug. q. 77. in Exod. Vid. Item D. Thom. in 2. 2. q. 122. art. 6. ad 3. & 4.

ferentiam libro questionum in Exodum Divus Augustinus declarat. Nam ex iis altera solum spectat, quid utile sit, quid fructuosum: alteri propositæ sunt libidines, & voluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiscit, is lucrum potius, & quod utile est, consecratur, quam voluptatem: si vero alienam uxorem appetit, non utilitatis, sed voluptatis cupiditate ardet.

3. Num sexto, & septimo Præcepto satis fuerit explicatum, quod his duobus postremis comprehenditur.

Nonum & decimum Præceptum illustrent sextum, & septimum.

Legis Moysis quidam interpretes sexti Præcepti sententiam pervertunt.

Matth. 5. 27. Nono, & decimo Præcepto quædam explicite vetantur, quæ sexto, & septimo aperte non vetantur.

Vide aliam rationem apud D. Thom. in 1. 2. q. 100. art. 5. ad 5. & 6.

Verum horum Præceptorum duplex fuit necessitas, Altera, ut sexti, septimique Præcepti sententia explicaretur. Nam etsi quodam naturæ lumine intellectum est, alienæ uxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, vetitum adulterio (nam si concupiscere licet, fas item esset potulterio); tamen plerique ex Judæis peccato obsecrati in eam opinionem adduci non poterant, ut crederent, id à Deo prohibitum esse, imo verò lata, & cognita hæc Dei lege, multi, qui se Legis esse interpretes profitebantur, in eo errore versati sunt: id, quod animadvertere licet ex illo Domini sermone apud Sanctum Matthæum: *Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis;* & quæ sequuntur. Altera est horum Præceptorum necessitas, quod aliqua distinctè explicatèque verantur, quæ sexto, & septimo explicatè non prohibebantur. Nam, exempli causa, septimum Præceptum prohibuit, ne quis injustè concupiscat aliena, aut eripere conetur: hoc autem vetat, ne ullo modo quis concupiscat, etsi jure, Legeque assèqui id possit, ex cuius adeptione Proximo damnum importari videat.

4. Quale quantumvis sit Dei beneficium, quod nobis Legis hujus mandato est collatum.

Quomodo concupiscentia sit infinita, declarat D. Thom. in 1. 2. q. 30. art. 4.

Sed illud in primis, antequam ad Præcepti explanationem veniamus, fideles docendi erunt, nos hoc Legem non solum ad id institui, ut cupiditates nostras cohibeamus, sed etiam Dei erga nos pietatem, quæ immensa est, cognoscamus. Nam cum superioribus Legis Præceptis nos quibusdam quasi præsiidiis munivisset, ne quis nos ipsos, aut nostra violaret; hoc adjuncto Præcepto, illud maximè providere voluit, ne appetitionibus nostris nos ipsi læderemus: quod facile futurum fuit, si omnia cupere, atque optare liberum nobis, atque integrum esset. Hac igitur non concupiscendi Lege præscripta, illud à Deo provissum est; ut cupiditatum aculei, quibus ad perniosa quæque incitari solemus, hujus Legis vi quodammodo excussi, nos minus urgeant; majusque propterea temporis spatium nos, molesta illa cupiditatum

solicitudinè liberati, ad eam præstanda pietatis, & religionis officia habeamus, quæ ipsi Deo multa, maximaque debemus.

5. Quod discrimen hæc duo Præcepta inter leges divinas, & humanas esse insinuent.

Neque id solum hæc Lex nos docet, verum etiam illud ostendit, Legem Dei ejusmodi esse, quæ non externis solum munerum functionibus, sed etiam intimo animi sensu servanda sit. Hocque inter divinas, & humanas Leges interest, quod hæc rebus tantum externis contentæ sunt; illæ verò, a quoniam animum Deus intuetur, ipsius animi puram, sinceramque castitatem atque integritatem requirunt. Est igitur divina Lex, quasi speculum quoddam, in quo naturæ vitia intuemur. Quamobrem dicit Apostolus: *b Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* Cum enim concupiscentia, id est peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuo nobis intus inhæreat, ex hoc agnoscimus in peccato nos nasci: quapropter supplices ad eum confugimus, qui solus potest peccati sordes eluere.

6. Quæ Concupiscentia hic non prohibeatur, quidve sit Concupiscentia.

Habent autem hæc Ingula Præcepta illud cum ceteris commune, ut partim aliquid vetent, partim jubeant. Quod ad prohibendi vim attinet, ne quis fortè arbitretur, Concupiscentiam illam, quæ vitio caret, aliquo modo vitium esse, & ut concupiscere spiritum adversus carnem, vel d expetere justificationes Dei in omni tempore, id quod David summopere cupiebat, Parochus doceat, quæ concupiscentia illa sit, quam hujus Legis præscripto fugere oporteat. Quare sciendum est, Concupiscentiam esse commotionem quandam, ac vim animi, qua impulsus homines, quas non habent, res jucundas appetunt. Et quemadmodum reliqui animi nostri motus non perpetuo mali sunt, ita hæc concupiscendi vis non semper in vitio est ponenda. Neque enim propterea malum est, si cibum, aut si potam appetimus, aut, cum frigemus, si calescere, aut contrà, cum calemus, si frigescere cupimus: Et quidem recta hæc concupiscendi vis, Deo auctore, nobis à natura insita est: sed primorum Parentum nostrorum peccato factum est, ut illa naturæ fines transiliens usque adeo depravata sit, ut ad ea concupiscenda sæpe incitetur, quæ spiritui, ac rationi repugnant.

Lex Dei est spiritualis. Leges humane inter nos animi motus non repræsentant.

1. Reg. 16. 17. Psalm. 7. 10. Jerem. 11. & 17. 10. 12. Lex divina speculum est tui honestatam, tum vitiosorum actionum.

Gal. 5. 17. Psalm. 103. 20.

Quid sit concupiscentia, ex Arist. 1. Rhet. c. 21. & D. Thom. in 1. 2. q. 30. art. 1.

Quod uni Danieli
prescipitur, hoc idem
in Ieremique nostrum
dicitur: Sta in gradu
tuo.
Dan. 10.

minori domus esse edificatas; sententia eò spectat, ut illerum facultates ab eo auctas esse, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animadvertimus hac Præcepti Legem verum nobis esse, ne divitias avidè expetamus, neque alienis opibus, potentia, nobilitati in videamus, sed statu nostro, qualis ille sit, sive humilis, sive excelsus, contenti simus. Alienæ deinde gloriæ appetitionem vitatam esse, intelligere debemus; nam hoc item ad Domum pertinet.

15. *Quid Bobis, & Asini vocibus contineatur.*

Quod verò sequitur, Non Bobem, non Asinum, id ostendit, non solum quæ magna sunt, ut Domus, nobilitas, & gloria; ea, cum aliena sint, concupiscere nobis non licere, sed etiam parva, qualiacumque illa sint, sive animata, sive inanimata.

16. *De quibus Servis in hoc Præcepto sit sermo.*

Sequitur deinceps, (1) Neque Servum, quod intelligendum est tam de captivis, quam de reliquo genere Servorum: quos, ut cetera alterius bona, concupiscere non debemus. Liberos verò homines; qui voluntate serviunt, vel mercède conducti, vel amore; observantiaque impulsis; nullo modo, neque verbis, neque spe, neque sollicitationibus, neque præmiis quis corrumpere aut sollicitare debet, ut eos deserant, quibus se ipsi sponte addixerunt: imò verò, si ante id tempus, quo se in illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, hujus Præcepti auctoritatè admonendi sunt, ut ad eos ipsos omnino revertantur.

17. *Cur etiam in hoc præcepto mentio proximi fiat.*

Quod autem in Præcepto mentio sit Proximi, id eò pertinet, ut hominum vitium demonstretur, qui vicinos ageos, aut proximas domos; aut aliam rem ejusmodi, quæ secum continens sit, appetere solent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitia; ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis vitio, traducitur.

18. *Non prævaricantur istam Legem, qui res venales Proximi justo pretio emere cupiunt.*

Hoc verò Præceptum in minime violant, qui res, quas Proximi venales habent, emere de illis cupiunt, aut justo pretio emunt. In enim non modò Proximum non lædunt, sed valde adjvant; cum ei pecunia majori commodo, usuique futura sit, quam res illæ, quas ipse vendit.

(1) *Neque servum* Ed. Pat. *Non servum, non Ancillam*

Servi aliorum per Cupiditatem non sollicitandi.

19. *Quomodo decimum Præceptum de non concupiscenda uxore proximi intelligendum sit.*

Hanc de re aliena non concupiscenda Legem altera sequitur, quæ prohibet, ne alienam concupiscamus uxorem. Quæ Legem concupiscendi libido non eam quidem tantum prohibita censetur, qua adulter alterius uxorem appetit, sed etiam, qua affectus aliquis alterius uxorem in Matrimonium ducere concupiscit. Eo enim tempore, cum repudii permittebatur libellus, illud facillè evenire poterat, ut quæ ab uno repudiata esset, eam alter uxorem acciperet. At hoc Dominus vitavit, ne aut mariti ad uxores relinquendas sollicitarentur, aut uxores maritis difficiles se, ac morosas ita præberent, ut eam ob causam quædam quasi necessitas viris imponeretur illas repudiandi. Nunc verò gravius est peccatum, cum mulierem, etiamsi a viro repudiata sit, alteri in Matrimonium ducere non liceat, nisi marito mortuo. Itaque qui alterius uxorem concupiscit, facillè ex una in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet.

Atque hoc idem de iis mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt. Neque enim hæc item concupiscere licet; cum illi, qui hæc pacta rescindere student, violent sanctissimum fidei fœdus.

Et quemadmodum, quæ alteri nupta est, eam concupiscere omnino nefas est: sic quæ ad Dei cultum, religionemque est consecrata, nullo pacto licet illam uxorem appetere.

20. *In hanc Legem non peccat, qui mulierem, quam putat in matrimonium amisisse, sollicitat ad Matrimonium.*

Si verò quis mulierem, quæ nupta est, cum eam in nuptam esse opinetur, uxorem sibi dari concupiscit, neque, si in Matrimonium alii collocatam intelligeret, eam nuptam sibi dari cuperet; (id quod b. Pharaoni, & Abimelechi contigisse legitur, qui Saram in Matrimonium habere concupierunt, eum eam minime nuptam, Abrahamæ sororem, non uxorem arbitrarentur) ille certe, qui eo animo est, ejusmodi Præcepti Legem violare non videtur.

21. *Quæ præter ea, quæ prohibentur hoc Præcepto, faciendæ temperentur.*

Sed etiam Parochus remedia patefaciat, quæ ad tollendum hoc Cupiditatis vitium accommodata sunt, explicare alteram Præcepti rationem debet, quæ in eo consistit, ut, si divitiæ affluant, cor non apponamus, easque pietatis, & divinarum rerum studio abjicere par-

Explicatur decimum
Præceptum de non
concupiscenda uxore
proximi.
Libellus repud. tem-
porariæ uxoris permisus.
d. Deut. 24. 1. 2.

Uxorem etiam repu-
diatam ab alio ducere
non licet.
Matth. 5. & 19. 7.
Marc. 10. 17.
Luc. 16. 18.
Rom. 7. 3.
2. Cor. 7. 10. 11.
Cenc. Milv. c. 17.
Cenc. Trid. ses. 24
can. 7. de Doctrina
Matrim.

Familiam alteri des-
ponsatam concupiscere
non licet.

b. Gen. 29. 15.
c. Gen. 20. 2. 3.

Remedia adversus no-
xias concupiscentias.

d. Psalm. 61. 11.
e. Matth. 19. 21.

rati simus, & in sublevandas pauperum miseras libenter pecuniam erogemus; si desint facultates, egestatem æquo, & hilari animo feramus. Et quidem si rebus nostris dandis liberalitate utemur, rerum alienarum cupiditates restinguemus. De Paupertatis autem laudibus, divitiarumque despicientia in Sacris Litteris, & apud Sanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fidei populo tradere. Hac item Lege præcipitur, ut ardenti studio, summaque cupiditate optemus, id potissimum effici, non quod nos concupiscimus; sed quod Deus vult, quemadmodum Domini oratione exponitur. Voluntas autem Dei in eo maximè est, ut nos singulari quodam modo sancti efficiamur, animamque nostram sinceram, atque ab omni labe puram, integramque conservemus, & exerceamus nos in iis mentis, ac spiritus officiis, quæ corporis repugnant sensibus; horumque edomitis appetitionibus, ratione, ac spiritu duce, rectum vitæ cursum teneamus; quive præterea sensus materiam cupiditatibus nostris, libidineque præbent, eorum vim maximè reprimamus.

22. *Quæ sint potissimum Christianis meditanda, ut vim concupiscentiæ refrænent.*

Sed ad hunc cupiditatum ardorem restinguendum plurimum etiam hoc potest, si, quæ incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum verò illud incommodum est, quod, quoziam ejusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccati vis ac potestas. Quamobrem monuit Apostolus, *b Non regnet peccatum in vestro mortali corpore ut obediatis concupiscentiis ejus.* Nam quemadmodum, si cupiditatibus resistimus, peccati vires concident; ita, si iisdem succumbimus, *c Dominum à regno suo expellimus, & in ejus locum peccatum introducimus.*

Alterum præterea incommodum est, quod ab hac concupiscendi vi, veluti fonte quodam, omnia peccata manant; ut *d D. Jacobus docet. D. item Joannes, e Omnia, inquit, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.*

Tertium incommodum in eo est, quoniam rectum animi iudicium his cupiditatibus obscuratur. Homines enim his cupiditatum tenebris obæcati, honesta, & præclara putant omnia, quæcumque ipsi concupiscunt.

Opprimitur præterea concupiscendi vi verbum Dei, quod in animis nostris à magno illo Agricola Deo insitum est. Sic enim apud Divum Marcum scriptum est: *f Alii sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui verbum audiunt, & ærumnæ sæculi, & deceptio divitiarum, &*

Matth. 5. 3.
Marc. 4. 18.
Luc. 6. 16. 19. 20. 21.
22. & 18. 22. 23. 14.
Act. 4. 34. 35. & 5. 1-2 7.
Vide de laudibus paupertatis voluntariæ. Hieron. ep. 1. ad Heliod.

Greg. Hom. 18. in Ezech.
Ambr. lib. 5. Com. in Luc. c. 6. Et lib. 3. epist. 70.
Greg. N. 3. or. 16. de pauperum amore
Leo Mag. in serm. omnium Sanctorum.

Matth. 6. 10.
Rom. 12. 2.
1. Thes. 4. 3.
Primum est peccati in anima nostra regnum.

b Rom. 6. 12.

c 1. Cor. 5. 15. 16.

Secundum est, quod omnia mala à cupiditate manant.
d Jac. 1. 14. 15.
e 1. Joann. 1. 16.

Tertium est quod per eam iudicium obscuratur.

Quartum est, quod verbum Dei per eam opprimitur.
f Marc. 4. 18.

ca reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum sine fructu efficiunt.

23. *Qui cupiditatum laqueis maximè implicentur.*

Jam verò, qui præ ceteris hoc cupiditatis vitio laberant, quosque præterea Parocho ad colendum hoc Præceptum diligentius cohortari debet, illi sunt, qui lusionibus non honestis delectantur, aut qui ludis immoderate abutuntur. Mercatoresque item, qui rerum pecuniarum annonæque charitatem expetunt, atque id ægrè ferunt, ut alii præter ipsos sint, qui vendant, aut emant, quo carius vendere, aut vilis emere ipsi possint, qua in re item peccant, qui alios egere cupiunt, ut aut vendendo, aut emendo ipsi lucrentur.

Peccant etiam Milites, qui bellum expetunt, ut furari ipsis liceat: Medici item, qui morbos desiderant; Jurisconsulti, qui causarum, litiumque vim, ac copiam concupiscunt: tum Artifices, qui quæstus avidi, omnium, quæ ad victum, cultumque pertinent, penuriam exoptant, ut inde plurimum læcri faciant. In hoc præterea genere graviter ii peccant, qui alienæ laudis gloriæque avidi, atque appetentes sunt, non sine aliqua famæ alterius obtreptione, idque præsertim, si, qui illam appetunt, ignavi, nulliusque pretii homines sunt. Fama enim, & gloria virtutis, atque industriæ, non ignaviæ, aut inertæ præmium est.

Lustibus dediti, & mercatores alienis rebus inhiant.

Milites, Medici, & Causidici in hoc peccant.

CATECHISMI AD PAROCHOS.

PARS QUARTA.

DE ORATIONE, EJUSQUE in primis necessitate.

CAPUT I.

1. Quomodo Deus sit orandus.

Dominica oratio inter omnes precandi formulas est perfectissima.

De Oratione scripserunt Amb. 1. 5. & 6. de Sacrament.

Cyprianus in hanc iurulentur.

Dam. lib. 2. Paral. c. 25. Et de Orth. fide lib. 3. c. 24.

Petrus Chrys. serm. 67. & consequenter. Alex. de Ales. 4. p. 4. 8.

LN officio, & munere Pastoralis in primis necessaria est ad salutem fidelis populi præceptio Christianæ Precationis, cujus vim, ac rationem multos necesse est ignorare, nisi pia, & fideli Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem præcipua Parochi cura versari debet in eo, ut pii auditores intelligant, quid à Deo, & quomodo orandum sit. Omnes autem necessariæ Precationis numeros continet divina illa formula, quam Christus Dominus Apostolis, & per illos, eorumque successores omnibus deinceps, qui Christianam Religionem suscipere, notam esse voluit; cujus verba, atque sententias sic animo, ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeamus. Ut autem in hac orandi ratione suppeditet Parochis facultas instituendi fideles auditores; quæ magis opportuna visa sunt, hic proposuimus, sumpta ab iis Scripturibus, quorum eo in genere doctrina, & copia maxime laudatur. Nam reliqua, si opus fuerit, Pastores ex iisdem fontibus haurire poterunt.

2. Usus orandi ad salutem necessarius est.

Primum igitur docendum est, quàm sit Oratio necessaria, cujus Præceptum non solum consilii causa traditur est,

DE ORATIONIS NECESSITATE. 371

est, sed etiam necessarii jussi vim habet; quod à Christo Domino declaratum est illis verbis: *a Oportet semper orare.* Hanc orandi necessitatem ipsa etiam illo Dominicæ Precationis quasi proœmio ostendit Ecclesia: *Præceptis salutaribus moniti, & divina institutione formati, audeamus dicere.* Itaque, cum esset necessaria Præcatio Christianis hominibus, & illud à Discipulis ipse rogatus esset, *b Domine doce nos orare*, præscripsit eis orandi formam Dei Filius, & spem attulit impetrationis eorum, quæ postulerent: & ipse documentum fuit Precationis, quæ non solum utebatur assidue, sed & etiam in ea pernoctabat; cujus deinde officii iis, qui se ad Jesu Christi fidem contulissent, Apostoli Præcepta tradere non destiterunt. Nam *d Sancti & Petrus, & Joannes* de ea re diligentissime pios admonent: & ejus rationis memor *e Apostolus* pluribus locis Christianos hortatur ad salutem orandi necessitatem.

3. Qua potissimum ratione homines adduci possint in cognitionem necessarii hujus officii.

Præterea tam multis indigemus bonis, & commodis, ad animum, corpusque tuendum necessariis, ut ad Precationem confugere oporteat, tanquam ad unam omnium optimam & indigentiam nostram interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, *f* cum nihil cuiquam debeat Deus, reliquum profecto est, ut, quæ nobis opus sunt, ab eo Precibus experamus; quas Fræces, tanquam instrumentum necessarium nobis dedit ad id, quod optatum, consequendum.

4. Non alia via omni indigentiam nostram satisfacere licet, quam per Orationem.

Præsertim cum quædam esse constet, quæ nisi ejus adjumento non licet impetrare. Habent enim sacræ Preces præstantem illam virtutem, qua maxime Dæmones ejiciuntur. *g* Est enim quoddam Dæmoniorum genus, quod non ejicitur, nisi jejunio, & oratione. Quare magnam sibi adiungunt facultatem singularium donorum; qui hanc consuetudinem, exercitationemque non adhibent pie, ac diligenter orandi. Petitione enim non solum honesta, sed etiam *h* assidua opus est ad impetrandum, quod concupiscas. Nam, ut inquit Sanctus Hieronymus, scriptum est: *Omni petenti datur. Ergo si tibi non datur, ob id non datur, quia non petis. i Petite ergo, & accipietis.*

a Lucæ 18. 1.
Orare ex Præcepto Domini tenemur.
Ecc. 18. 22.

1. Thess. 5. 17.
Ephes. 6. 18.
Coloss. 4. 2.

Præcatio Orationis Dominicæ in Nissa.
b Lucæ 11. 1.

Christi exempla omnium, & Apostolorum præscripto.

c Lucæ 6. 12.

d 1. Pet. 3. 4. 7.

e Rom. 12. 13.

Philipp. 4. 6.

1. Tim. 2. 5. & 5. 5.

Heb. 4. 16.

f Rom. 11. 35.

Oratione necessaria consequimur.

Oratione Dæmones fugimus.

g Matth. 17. 20.

Donorum singularium facultatem sibi adiungunt, qui Orationi non vocant.

h Jacob. 5. 16.

i Matth. 7. 7. & 21.

22.

Marc. 11. 24.

Lucæ 11. 9.

Joann. 14. 13. & 16.

23. 24.

De Utilitate Orationis.

CAPUT II.

1. Quis sit primus fructus, quem parit illa orandi necessitas.

Has Orationis utilitates persequitur Isidorus lib. de Summo bono c. 7. Primus fructus. Per Orationem Deum primo honoramus.

4 Psalm. 140. 2.

3 Psalm. 49. 15.

Secunda utilitas. Aug. serm. 226. de Temp. Oratione amplissima dona consequimur.

Facem secundum Deum parit Oratio. c. Joann. 17. 24.

Habet autem hæc necessitas jucundissimam utilitatem, quæ fructus ex se edit uberrimos: quorum copiam sument Pastores à Sacris Scriptoribus, cum opus erit illos impertiri fideli populo. Nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accomodatōs duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, est is, quod orantes Deo honorem habemus: siquidem est quoddam thymiamati comparatur. *a Dirigatur enim, inquit Propheta, Oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo.* Quare nos hæc ratione Deo subjectos esse profiteremur, quem bonorum omnium auctorem agnoscimus, & prædicamus, in quem solum spectamus, quod unum incolunitatis, salutisque præsidium, atque perfugium habemus. Hujus fructus illis etiam verbis admonemur: *b Invoca me in die tribulationis, eruam te & honorificabis me.*

2. *Quæ sit altera utilitas, quam orando consequimur.* Sequitur fructus amplissimus, & jucundissimus Orationis, cum à Deo preces audiuntur. Est enim, ex Sancti Augustini sententia, Cæli clavis oratio: nam: *Ascendit, inquit, Precatio, & descendit Dei miseratio. Licet autem sit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam.* Cujus orandi muneris tanta vis est, tanta utilitas, ut ea re cælestium donorum amplitudinem consequamur. Nam & impetramus nobis, ut ducem, & adiutorem adhibeat Spiritum Sanctum, & Fidei assequimur conservationem, & incolunitatem, & vitationem peccatorum, & divinum patrociniū in tentationibus, & ex Diabolo victoriam. Omnino inest in Precatione singularis gaudii cumulus, quamobrem sic loquebatur Dominus: *c Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.*

3. *Semper piæ preces exaudit Divina Maiestas.* Nec verò, quin huic Petitioni præsto sit, & occurrat Dei benignitas, ullus relictus est dubitandi locus. Quod multa comprobant Divinæ Scripturæ testimonia, quæ quia sunt in promptu, illa solum modo apud Isaiam exempli

DE ORATIONIS UTILITATE. 373

pli causa attingemus. *a Tunc, inquit, invocabis, & Dominus exaudiet, clamabis, & dicet, Ecce adsum: & rursus, b Eritque, antequam clament, ego exaudiam; adhuc illis loquentibus, ego audiam.* Exempla autem eorum, qui Deum exoraverunt, quia propemodum sunt & infinita, & posita ante oculos, omittimus.

4. *Qui fiat, ut quæ petimus, interdum non impetremus.*

At interdum fit, ut, quæ petimus à Deo, non impetremus. Ita est; sed tum maximè prospicit utilitati nostræ Deus, vel quòd alia nobis majora, & ampliora bona impertitur, vel quòd nec necessarium nobis est, nec utile, quod petimus; imò verò fortasse supervacaneum id futurum sit, si dederit, atque pestiferum. *Quædam enim, inquit Sanctus Augustinus, negat propitius Deus, quæ concedit iratus.* Nonnumquam etiam fit, ut adeo remissè, ac negligenter oremus, ut ne ipsi quidem, quod cicimus, attendamus. Cum autem sit Oratio mentis ascensus ad Deum, si in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque studio, nulla adhibita pietate, temerè Precationis verba funduntur; quomodo inanem hujus Orationis sonitum Christianam Precationem esse, dicemus? Quare minimè mirum est, si Deus nostræ non obsequitur voluntati; cum vel ipsi nolle id nos, quod petimus, penè probemus nostra negligentia, & ignorance Precationis, vel postulemus ea, quæ nobis sunt obfuturi.

5. *Dignè postulantes plus impetrant, quam postulent.*

Contra verò scienter, ac diligenter petentibus multò plus tribuitur, quam à Deo postulaverint. Quod & c. Apostolus testatur in epistola ad Ephesios, & d. illa Prodigii filii similitudine declaratur, qui præclare secum actum esse existimaturus fuit, si in loco mercenarii famuli habuisset eum pater. Etsi rectè cogitantibus, non solum postulantes nobis, cumulat gratiam suam Deus, non modò munerum copia, sed etiam celeritatem tribuendi. Quod ostendunt Divinæ Litteræ, cum illa utuntur loquendi formula: *c Desiderium pauperum exaudivit Dominus.* Intimis enim, & tacitis egentium studiis, ne expectata quidem eorum voce, Deus occurrit.

6. *Quis sit tertius Orationis fructus.*

Accedit eò etiam ille fructus, quòd orando animi virtutes, & exercemus, & augemus, maximè verò Fidem. Ut enim rite illi non orant, qui Fidem Deo non habent: *f Quomodo ergo, inquit, invocabunt, in quem non crediderunt?* sic Fideles, quò studiosius orant, eo majorem, ac certiore Fidem habent Divinæ curæ, & providentiæ, quæ potissimum id requirit à nobis, ut ad se de iis, quæ nobis opus

a Isai. 58. 9.

b Isai 65. 24.
Item Psalm. 90. & 144. 18.
Prov. 15. 29.
Ecclesi. 3. & 23. 9.

S. Aug. serm. 33. de Verbis Domini, & tract. 73. in Joann. Quid sit Oratio. Dam. lib. 3. de Fide Orthod. c. 24.
Aug. lib. 2. de Serm. Domini in monte, c. 7. Et serm. 230. de Temp.

Sedulo orantibus Deus fere majora prestat, quam petunt. c. Ephes. 13.
d. Lucæ 15.
Deus cogitationes non expectata voce expe exaudit.

e Psalm. 17. idem fere habes. Psalm. 70.
Prov. 10.

f Tertius Orationis fructus. Ex Fide debet procedere Oratio. f Rom. 10. 14. vide item Match. 4. 23.
Marc. 11. 22.
Jacob. 5. 14.

opus sunt, referentes, omnia postulemus.

7. *Cur Deus, cum sciat, quibus indigeamus, Oratione nostra velit sollicitari.*

Posset verò Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis omnia dilargiri; quomodo & animalibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus vitæ necessarios. Sed beneficentissimus Pater vult à filiis invocari: vult nos, quotidie ritè petendo, petere fidentiùs: vult, impetratis iis, quæ postulamus, in dies magis testificari, ac prædicare suam in nos ipsos benignitatem.

8. *Quomodo nostra in Deum charitas per Orationem exercetur.*

Amplificatur etiam charitas. Nam illum auctorem agnoscentes omnium bonorum, utilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur: & ut amantes colloquio, & congressu magis ad amorem incenduntur; sic pii homines, quò sæpius Deo facientes Preces, & ejus implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eo majori in singulas Precationes affectu lætitiæ ad eum amandum, & colendum incitantur ardentius.

9. *Precationis assiduitatem digni Divina Gratia evadimus, tum humilitatem, & arma contra Diabolum comparamus.*

Præterea nos hac uti vult exercitatione Precationis, ut flagrantem petendi studio, quod optamus, tantum ea assiduitate, & cupiditate proficiamus, ut digni simus, in quos illa conferantur beneficia, quæ antea jejunos, & angustus animus noster capere non poterat. Vult præterea nos id, quod est, intelligere, ac præ nobis ferre, si gratiæ coelestis auxilio deseramus, nostra opera nihil consequi posse, proptereaque toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maximè hæc tanquam Orationis arma contra naturæ nostræ hostes acerrimos. At enim Sanctus Hilarius: *Adversus Diabolum, armaque ejus Orationum nostrarum sonitu certandum est.*

10. *Quæ sit quarta utilitas ex Oratione in homines profluens*

Præclarum præterea illum Orationis fructum assequimur, quòd, cum proclives simus ad malum, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingentis, (1) partitur se nostris cogitationibus concipi, ut, dum illum oramus, & mereri ejus contendimus munera, accipiamus innocentis voluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemur.

II.

(1) *Partitur se nostris, &c.* Edit. Pat. & Lov. *partitur Deus se nostris, &c.* quod multò clariùs.

II. *Quis sit postremus Orationis fructus.*

Postremo, ex Sancti Hieronymi sententia, iræ Divinæ resistit Oratio. Itaque sic ad Moysen loquutus est Deus, *a Dimitte me*: cum quidem poenas eum ab illo populo petere volentem Præcibus impediret. Nihil enim est, quod æquè Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferendas æquè retardet, & revocet à furore, ac Preces piorum hominum.

De Partibus, & Gradibus Orationis.

CAPUT III.

1. Quibus partibus constet Christiana Oratio.

EXposita necessitate, & utilitate Christianæ Precationis, scire præterea oportet fidelem populum, quot & quibus partibus ea constet Oratio. Id enim ad hujus officii perfectionem pertinere, testatur Apostolus, qui in Epistola ad Timotheum cohortans ad piè, sanctèque orandum, Orationis partes diligenter enumerat *b Obscrao*, inquit, *primum omnium fieri obscrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus* Quod verò subtilis quædam est harum differentia partium, si ejus explicationem auditoribus Parochi conducere existimabunt, consulent Sanctos Scriptores, præcipuè Sanctum Hilarium, & Augustinum.

2. *De postulatione, & gratiarum actione.*

Sed, quoniam duæ sunt præcipuè partes Orationis, postulatio, & gratiarum actio, à quibus, tanquam à capite, manant reliquæ, minimè eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, ut cultum ei, ac venerationem, adhibentes, vel ab eo aliquid impetremus, vel ipsi de beneficiis, quibus assiduè ab ejus benignitate oriamur, & augeamur, gratias agamus. Utramque hanc maximè necessariam partem Orationis Deus ipse pronunciat, ore Davidis, illis verbis: *c Invoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.* Quantum autem egeamus Divinæ liberalitatis, & bonitatis quis ignorat? modo summam hominum egestatem, & miseriam intueatur,

Quintus Orationis fructus. Hier. in c. 7. Jerem. super illud, Non obstitas mihi. a Exod. 32.

Quid sit Obscrao, &c. Amb. lib. 6. de Sacram. c. 5.

b Tim. 2. 1. 2.

Hilar. in Psalm. 140. super illud, Dirigatur Oratio mea.

De duabus his præcipuis Orationis formis vide Basil. lib. Const. Monast. c. 2.

c Psalm. 42. 15.

Aug. ep. 128. c. 3.

Hilar. in Psalm. 63.

Quartus Orationis fructus.

3. *Dei in omnes homines Benignitas, & liberalitas prædicatur.*

Quam liberalis sit in genus humanum Deus.

c. 1. Cor. 4. 7.

Alius orandi modus alio est perfectior.

Quidam orantes ad præcipuum contemplationis arcem evadunt. Vide Bern. scrip. 4. de Quadrag. & in serm. de quatuor modis orandi, & Basil. ubi supra.

b Psalm. 147. 4.
1. Reg. 1. 15.
Psalm. 100. 1.

Quam verò sit propensa Dei Voluntas in genus humanum, quam effusa in nos Benignitas, omnes intelligunt, qui sensu oculorum, & mente præditi sint. Nam quocumque oculos conjicimus, quocumque nos cogitatione convertimus, nobis admirabilis lux Divinæ Beneficentiæ, ac Benignitatis oboritur. Quid enim a habent homines, quod à Dei largitate profectum non sit? & si omnia sunt ejus dona, ac munera Bonitatis, quid est, quod non omnes pro viribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione prosequantur? Sed utriusque officii, & petendi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, multi sunt gradus; quorum alius alio est altior, atque perfectior. Ut igitur Fidelis populus non solum orèt, sed etiam optime (1) fungatur illo munere Orationis, proponunt ei Pastores summam, perfectamque orandi rationem, & ad eam, quam diligentissimè poterunt, hortabuntur.

4. *Quinam sit optimus orandi modus; summusque Precationis gradus.*

Sed quinam est optimus orandi modus, & summus Precationis gradus? nemper is, quo pii, & justi homines utuntur, qui freti veræ Fidei stabili fundamento; quibusdam optimæ mentis, Orationisque gradibus in illum locum perveniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immensam Benignitatem, ac Sapientiam contemplari possunt: ubi etiam in spem certissimam veniunt, se & quicquid petierint in præsentia, & illam inexplicabilem bonorum vim consecuturos esse, quæ pollicitus est Deus largiturum se iis, qui divinum auxilium piè, & ex animo implorant. His, quasi duabus alis, alata in cælum anima, ardenti studio pervenit ad Deum, quem omni gratiarum, & laudum honore prosequitur, quod summis ab eo beneficiis affecta sit: tum verò singulari adhibita pietate, ac veneratione, quasi filius unicus charissimo Parenti, quid sibi sit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum *Effundendi* voce exprimit Divinæ Literæ: inquit enim Propheta: *b Effundo in conspectu eius Orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuntio.* Quæ vox eam vim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet, sed effundat omnia is, qui ad orandum venit, fidenter confugiens in sinum amantissimi Parentis Dei. Ad

(1) *Fungatur* non *fungantur*, ut in Ed. Manut. quem admodum postulat præcedens verbum *oret*.

id enim nos Doctrina cœlestis hortatur illis verbis: *a Effundite coram illo corda vestra: & b Iacta super Dominum curam tuam.* Hunc autem Precationis gradum significat Sanctus Augustinus, cum inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion: *Quod fides credit, spes, & charitas orat.*

5. *Quæ sit altera orandi ratio.*

Alius est eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea c quæ mortua dicitur, nituntur sese erigere, & ad Deum ascendere, sed propter intermortuas vires, summamque fidei imbecillitatem, se altius à terra tollere non possunt: verumtamen sua peccata recognoscentes, & eorum conscientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demissè, ex illo maximè longinquo loco pœnitentes, scelerum à Deo veniam, & pacem implorant. Horum Oratio suum obtinet locum apud Deum; nam eorum Preces audiuntur; imò verò hujusmodi homines liberalissimè misericors Deus invitat: *d Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Ex horum hominum numero fuit ille e Publicanus, qui cum oculos ad cælum tollere non auderet, exiit tamen, inquit, de Templo magis justificatus, quam Phariseus.

6. *Quo in gradu tertium genus deprecatorum consistat.*

Est præterea eorum gradus, qui nondum Fidei lucem acceperunt, verumtamen divina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accendente, vehementer excitantur ad studium, cupiditatemque veritatis, quam ut doceantur, summis Precibus petunt; qui si manent in voluntate, à Dei clementia eorum studium non repudiatur: quod exemplo f Cornelii Centurionis comprobatum videmus. Nemi enim id ex animo petenti clausæ sunt fores Divinæ Benignitatis.

7. *Quinam inter Deprecatores extremo in gradu herent.*

Postremus est gradus eorum, quos non modo facinorum, & flagitiorum non pœnitentes, sed etiam sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet sæpe à Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perseverare: qui tali statu ne ab hominibus quidem audere debent; ut sibi ignoscerent, postulare. Horum Oratio à Deo non auditur: sic enim de Antiocho scriptum est: *Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus.* Quare vehementer hortandi sunt, qui in gravi illa miseria versantur, ut abjecta peccandi voluntate, verè, & ex animo se convertant ad Deum.

a Psalm. 61. 5.
b Psalm. 54. 23.
S. Aug. Enchir. c. 7.

Secundus Orationis gradus.
c Jacob 2.
Peccatores quomodo exaudiantur, vide D. Aug. tract. 44. in Joan. & D. Thom. in 2. 2. q. 83. art. 16.

d Matth. 11. 28.

e Luc. 18. 9. 10.

Tertius gradus.

f Act. 10. 2. 3.
Quomodo Deus petenti ex animo orationem conferat. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 117. art. 3. Quartus gradus.
g Iacta. 9. 13.

De iis, quæ petenda sunt.

CAPUT IV.

I. Quenam à Deo petere liceat.

SED quoniam in singulis Petitionibus quid postulandum, quid non, suo loco dicitur, satis hic erit Fideles universè illud admonere, ut quæ justa, quæque honesta sint, à Deo petant homines; ne, si contra, quàm deceat, aliquid postularint, illo responso repellantur: *a Nescitis quid petatis.* Quicquid autem rectè optari potest, petere licet: quod illa Domini uberrima Promissa testantur: *b Quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis;* omnia enim se concessurum pollicetur.

2. Quæ res primò, & per se à Deo petendæ sint.

Quare primum optatum, ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum, qui summum est bonum, summum studium, desideriumque referatur. Deinde cupimus ea, quæ cum Deo nos maximè coniungant; quæ verò nos inde sejungant, aut causam aliquam afferant disjunctionis, ab omni studio, & cupiditate nostra removenda sunt. Hinc licet colligere, secundum illud summum, & perfectum bonum, quomodo reliqua, quæ dicuntur bona, & optanda sint, & à Parente Deo postulanda.

3. Corporis, & externa quatenus à bona Deo petenda sint.

Nam hæc corporis, quæ vocant, & externa bona, ut sanitas, robur, pulchritudo, divitiæ, honore, & gloria, quia facultatem, ac materiam sæpe dant peccato, (quare fit, ut non omnino piè, aut salutariter petantur erit) (1) illa petitio his præscribenda finibus, ut hæc vitæ commoda postulentur necessitatis causa: quæ precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis ea Precibus petere, quæ & Jacob, & Salomon postularunt. Ille enim in hunc modum: *c Si dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, erit mihi Dominus in Deum:* Salomon his verbis: *d Tribue tantum victui meo necessaria.*

(1) Illa) Ed. Pat. illorum, idest bonorum.

Quod iustum, & honestum est, peti debet. Vide Inter alios D. Th. 2. 2. q. 23. art. 5. 2. Matth. 20. 22. Marc. 10. 38. b Joann. 15. 7. & 16. 23.

Summa, & præcipua Oratio nostra pro summi boni consecutione esse debet. Deinde pro his, quæ nos eo deducunt.

c Gen. 28. 20.

d Prov. 30. 2.

PRO QUIBUS ORANDUM SIT.

4. Divitiis, & aliis bonis corporis quomodo utendum sit, quando ea Dei Benignitate possidemus.

Cum verò nobis Dei Benignitate suppediretur ad victum, & ad cultum, par est, nos illius Apostoli cohortationis recordari: *a Qui emunt, tamquam non possidentes: & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utuntur: præterit enim figura huius mundi:* item, *b Divitiæ si affluant, nolite cor apponere:* quarum fructum, & usum tantummodo nostrum esse, sed ita, ut cum ceteris communicemus, c ab ipso doctore Deo didicimus. Si valemus, si reliquis externis, & corporis bonis abundamus, eo illa nobis tributa esse meminerimus, ut ~~et~~ facilius Deo inservire possimus, & Proximo omnia ejus generis commodare.

5. Ingenii, & doctrinæ bona quomodo petenda sint.

Ingenii autem bona, & ornamenta, cujus generis sunt artes, atque doctrinæ, petere etiam licet, sed ea tantum conditione, si nobis ad Dei gloriam, & ad salutem profutura sunt. Quod autem omnino, & sine adjunctione, aut conditione optandum, quærendum, postulandum est, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria est, & deinceps omnia, quæ summo illi bono conjungere nos queant, ut fides, timor Dei, amor, de quibus plenius dicemus in explicatione Petitionum.

Pro quibus orandum sit.

CAPUT V.

I. Nullum genus hominum in hoc mundo est, pro quibus non liceat Deum precari.

HIS autem cognitis, quæ petenda sint, docendus est Fidelis Populus, pro quibus orare debeat. Constat autem Oratio Petitionem, & Gratiarum actionem: quare prius de Petitione dicamus. Orandum igitur est pro omnibus sine ulla exceptione vel inimicitiarum, vel gentis, vel religionis. Nam sive hostis sit, sive alienus, sive infidelis, Proximus est: quem quia Dei jussu amare debemus, sequitur, ut Preces quoque, quod amoris officium est, pro eo facere oporteat. Nam eo pertinet illa Apostoli cohortatio: *d Obsecro fieri Orationes pro omnibus hominibus.* Qua in Oratione primum petenda sunt, quæ

Ad divitias cor non apponendum.

a 1. Cor. 7. 30. 31.

b Psalm. 61. 11.

c Levit. 25. 35. 35. Deut. 15. 7. 8. Prov. 17. 17. & 21. & 28. 27.

d Matth. 1. 78. 19. Luc. 14. & 16. 2. 31.

Jacob. 5. 16.

1. Timoth. 2. 1.

Vide D. Thom. in 2.

2. q. 23. art. 7.

d 1. Tim. 2. 2.

salutem animæ complectuntur, deinde quæ corporis.

2. Pro quibus præcipue orandum sit.

Debemus autem hoc Precationis officium primum Pastoribus animarum tribuere; quod ab Apostolo ejus exemplo monemur. Scribit enim is ad a Colossenses, ut orent pro se, ut sibi Deus aperiat ostium sermonis: quod item facit ad b Thessalonicenses. Et præterea in Actis Apostolorum: c Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro Petro. Cujus etiam officii à Divino Basilio in lib. de Moribus admonemur; pro iis enim orandum esse inquit, qui præsentibus verbo veritatis.

Secundo loco Principibus nos precari oportet, ex ejusdem d Apostoli sententia. Quanto enim publico bono Principibus piis, & justis utamur, nemo ignorat. Itaque rogandus est Deus, ut tales sint, quales esse oporteat, qui reliquis hominibus præsit.

Extant e exempla sanctorum hominum, quibus monemur, ut pro bonis etiam, piisque deprecemur. Egent enim & illi Precibus aliorum: quod divinitus factum est, ne superbia efferantur, dum intelligunt, se inferiorum suffragiis indigere.

3. Pro inimicis nostris, & hostibus Ecclesie idem præstandum esse, monstratur.

Jussit præterea Dominus sperari pro persequentibus, & calumniantibus nos.

Illud etiam S. Augustini testimonio celebratum est, hanc esse acceptam consuetudinem ab Apostolis, pro iis, qui ab Ecclesia sunt alieni, Preces, & vota faciendi, ut infidelibus donetur Fides, ut Idolorum cultores. ab impie ratis errore liberentur, ut Judæi, discussa animorum caligine, lucem veritatis accipiant, ut Hæretici redeunt ad sanitatem Catholicæ doctrinæ præceptis erudiantur, ut Schismatici, à qua desciverunt sanctissimæ parentis Ecclesie communiōne, cum ea iterum veræ charitatis node juncti copulentur. Quantam autem vim habeant Preces pro hujusmodi hominibus factæ ex animo, constat (1) tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie ereptos à potestate tenebrarum transfert Deus in Regnum filii (2) charitatis suæ, & b ex vasis iræ facit vasi misericordie: in quo plurimum valere piorum Obsecrationem nemo, qui rectè sentiat, dubitare potest.

(1) Tam) Sic omnes Editiones, præter Bassanensem quæ longè melius habet tam.

(2) Charitatis) sextus Apostoli habet dilectionis, ut Ed. Pat.

Primo pro Pastoribus animarum orandum est.

a Colos. 4. 3.
b 2. Thes. 4.
c Act. 12. 5.
Bas. lib. Mor.
Reg. 36. c. 5.

Secundo pro principibus.

2. 1. Tim. 2.

Tertio pro bonis, & piis viris orandum.

c. 4. Reg. 19. & 22.
13. 14.

1. Matth. 5. 44.
Luc. 23. 24.
Act. 7. 6.
1. Cor. 4. 12.
Quarto pro hostibus nostris.
Quinto pro Ecclesie hostibus.
D. Aug. epist. 107. ad Vitalem.

Vide interim Precam antiquitatem, quæ in dies Parasceves fieri in Ecclesia solet.

g Col. 1. 13.
h Rom. 9. 23. 25.

4. Quomodo etiam ad mortuos extendi possit hoc beneficium.

Preces autem, quæ pro mortuis fiunt, ut ab igne Purgatorii liberentur, ex Apostolorum doctrina fluxerunt: quæ de re satis dictum est, cum de Sacrificio Missæ loqueremur.

5. Non prodest illis aliena Oratio, qui peccant ad mortem.

In iis autem, qui a peccare dicuntur ad mortem, vix quicquam precibus, votisque proficitur. Verumtamen est Christianæ charitatis & precari pro illis, & lacrymis contendere, an iis possint reddere placatum Deum.

6. Quomodo execrationes, quæ in Scripturis leguntur, sint accipiendæ.

Execrationes verò sanctorum hominum, quibus in impios utuntur, ex Patrum sententiâ constat, esse vel prædictiones eorum, quæ illis eventura sunt, vel adhibitas contra peccatum, ut, salvis hominibus, peccati vis intereat.

7. Quis sit usus Gratiarum actionis.

In altera parte Orationis maximas Deo gratias agimus pro divinis ejus; immortalibusque beneficiis, quibus & semper afficit, & quotidie afficit humanum genus. Maxime autem fungimur hoc munere Gratiarum actionis Sanctorum omnium causa, quo in officio singulares Deo laudes tribuimus, & eorum victoriæ, & triumphi, quem de omnibus, intimis, & externis hostibus ejus benignitate (1) deportarunt.

8. Inter eas gratulationes, quæ Sanctorum causa Deo exhibentur, quænam in Ecclesia primas partes obtineat.

Huc pertinet prima illa pars Angelicæ Salutationis, cum ea ad precandum utimur: Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Nam Deum summis & habendis laudibus, & gratis agendis celebramus, quod Sanctissimam Virginem omni cælestium donorum munere cumulavit; ipsique Virgini singularem illam gratulamur felicitatem. Jure autem Sancta Dei Ecclesia huic gratiarum actioni Preces, etiam, & implorationem Sanctissimæ Dei Maris adjunxit; quæ piè, atque suppliciter ad eam confugeremus, ut nobis peccatoribus sua intercessione conciliaret Deum; bonaque tum ad hanc, tum ad æternam vitam necessaria impetraret. Ergo nos exules filii Evæ; qui hanc lacrymarum vallem incolimus, assidue misericordie Matrem, ac Fidelis Populi Advocatam

(1) Deportarunt) Edit. Pat. & Lov. reportarunt.

Sexto pro mortuis.
S. Lien. Ave p. 1. de Eccl. Hist. c. 7.

a. 1. Joan. 5. 16.

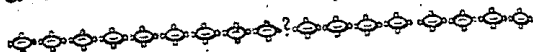
Psalm. 6. 78. & 108. per tetum.
Isai. 2. & alibi. xpe. Jerem. 10.

D. Aug. de Serm. Dom. in mont. lib. 1. sub finem. Gratiarum actionis maximè locus in honoribus Sanctorum; unde D. Aug. Sacrificia pro defunctis valde bonis Gratiarum adiones vocat in Enchir. ad Laurent c. 110.

D. Aug. serm. 18. de Sanctis. Amb. lib. 7. Com. in Luc. Bern. H. m. 2. super Misus est. & serm. 4. de Assumpt. Mariae, & alibi frequenter. Cur Ecclesie salutatio- ni Angelicæ preces ad- jungat, quæ ab anti- quitate invocata- tam esse. constat. ex Irenæo lib. 5. Aaver. Ingress. c. 10. Adhan. in Ev. de S. Ecipara. Greg. Naz. orat. 18. in laudem S. Cypriani.

382 CATECH. AD PAR. PARS IV.
 tam invocare debemus, ut oret pro nobis peccatoribus; ab
 eaque hac Prece operem, & auxilium implorare, cujus
 & prætantissima merita apud Deum esse, & summam
 voluntatem juvandi humanum genus, nemo nisi impie,
 & nefarie dubitare potest.

Joan. Dam. Orat. 1.
 de Nativ. Virg. &
 Orat. 2. de Assumpt.
 ejusdem.

Quis orandus sit.

CAPUT VI.

1. Ad quem dirigenda sit præcipue Oratio.

DEUM autem orandum esse, & ejus Nomen invo-
 candum, ipsa loquitur naturæ vis, insita in ho-
 minum mentibus, non solum tradunt Divinæ Litteræ, in
 quibus licet audire imperantem Deum: *a Invoca me in
 die tribulationis.* Sed Dei nomine tres Personas intelligi
 oportet.

a Psalm. 49. 15.
 Tres Personæ invocari
 debent.

2. *Sint ne etiam Sancti cum Christo regnantes invocandi.*

Secundo loco confugimus ad auxilia Sanctorum, qui
 in cælo sunt, quibus etiam Preces esse faciendas, in
 certum est in Ecclesia Dei, ut piis nulla de eo dubitatio
 possit accidere. Quæ res quia separatim suo loco est ex-
 plicata, eò & Parochos, & ceteros transmittimus. Sed
 ut tollatur omnis error imperitorum, operæ pretium erit
 docere Fidelem Populum, quid intersit inter hanc in-
 vocandi rationem.

3. *Aliter Deum, & aliter Sanctos imploramus.*

Non enim eodem modo Deum, & Sanctos imple-
 ramus. Nam precamur Deum, ut ipse vel bona det, vel
 liberet à malis: à Sanctis autem, quia gratiosi sunt
 apud Deum, petimus, ut nostri patrocinium suscipiant,
 ut nobis à Deo impetrent ea, quorum indigemus. Hinc
 duas adhibemus precandi formulas, modo differentes: ad
 Deum enim propriè dicimus: *Miserere nobis, audi nos*
 (1) ad Sanctum, *Ora pro nobis.*

4. *Quomodo à Sanctis petere possimus, ut nostri misereantur.*
 Quamquam licet etiam alia quadam ratione petere à
 Sanctis ipsis, ut nostri misereantur: sunt enim maxime

Sic Job 19. 21. & 33.
 teste ipso Aug. Angeli,
 ut misereantur homi-
 num, rogantur.

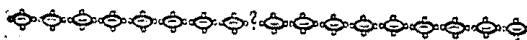
(1) *Ad Sanctum, &c.* Ed. Pat. ad Sanctos, orate pro nobis.

QUIS ORANDUS SIT.

383
 misericordes. Itaque precari possumus eos, ut conditionis
 nostræ miseria permoti, sua nos apud Deum gratia, ac
 deprecatione juvent. Quo loco illud maxime cavendum
 est omnibus, ne, quod Dei proprium est, cuicumque præ-
 terea tribuant: imo verò cum ad imaginem Sancti alicujus
 quis Dominicam Orationem pronunciat, ita tum senti-
 at, se ab illo petere, ut secum oret, sibi que postulet
 ea, quæ Dominicæ Orationis formula continentur, & sui
 denique sit interpres, & deprecator ad Deum. Nam eos
 hoc fungi officio, a docuit Sanctus Joannes Apostolus in
 Apocalypsi.

Quo affectu Oratio
 Dominica ad imagi-
 nem Sancti alicujus sit
 recitanda.

a Apoc. 8. 34.

De Præparatione adhibenda.

CAPUT VII.

1. Quibus maxime virtutibus animus ad Orationem sit præ- parandus.

EST in Divinis Litteris: *b Ante Orationem præpara
 animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat
 Deum.* Tentat enim Deum is, qui cum bene orat, malè
 agit; & cum loquatur cum Deo, à Precibus animus ejus
 aberrat. Quare cum tanti intersit, quo quisque animo Deo
 Precès faciat, tradent Parochi vias Precationum piis au-
 ditoribus. Præcipue igitur gradus ad Orationem erit, verè
 humilis, ac demissus animus, scelerum quoque recogni-
 tio: quibus sceleribus intelligat, qui ad Deum accedit,
 se non modò dignum non esse, qui quicumque impetret
 à Deo, sed qui ne in ejus quidem conspectum veniat
 oraturus. Hujus præparationis sæpissimè mentionem faci-
 unt Divinæ Litteræ, quæ & illud loquuntur: *c Res-
 pexit in Orationem humilium, & non sprevit Preces eo-
 rum: item, d Oratio humiliantis se nubes penetravit.* Sed
 occurrent Pastoribus eruditas e loci innumerabiles, qui in
 enim sententiam conveniant. Quamobrem plurimum non
 necessaria commemoratione supersedemus, tantum verò,
 quæ alias attingimus, ne in hac quidem parte, quia sunt
 apposita ad hanc rationem, duo illa exempla prætermi-
 temus. *f Publicanus est ille notissimus, qui longè consis-
 tens, oculos humo tollere non audeat: g est etiam mu-
 lier illa Peccatrix, quæ dolore commota, lacrymis pedes
 Chris-*

b Eccl. 18. 23.

Tentare Deum quid
 sit, vide D. 1. h. in.
 in 2. 2. q. 92. art. 7.

Præcipue requiritur, ut
 sit humilis Oratio.

c Psalm. 101. 18.

d Eccl. 35. 21.
e Jud. 5. 16.
 Psalm. 17. & 33.
 Isai. 57. & 66. 2.

f Luc. 18. 13.
g Luc. 7. vide aliud
 de Achab.
 1. Reg. 21. 27. 28.

384 CATECH. AD PAR. PARS IV.
Christi Domini perdidit; uterque, quantum afferat Orationi pondus humilitas Christiana, declaravit.

Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, vel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam, quod dolere non possumus; quorum utrumque, vel certe alterum nisi à penitente adhibeatur, venia impetrari non potest.

2. *Quæ potissimum scelera volenti cum fructu orare sint cavenda.*

Sed quia sunt quædam scelera, quæ maximè obstant quominus in Præcatione Deus postulationi nostræ concedat, ut cædes, & illata vis; manus abstinendæ sunt à crudelitate, & violentia. De quo facinore sic Isaias ore loquitur Deus: *a Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis: & cum multiplicaveritis Orationem non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.*

Fugienda est ira, ac desidium, quæ magnopere etiam impediunt, ne Preces audiantur. De quibus illud Apostoli: *b Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira, & disceptatione.*

Videndum est præterea, ne nos implacabiles cuiquam præbeamus in injuria: nam sic affecti Deum Precibus adducere non poterimus, ut nobis ignoscat. *c Cum stabili inquit ipse, ad orandum, dimittite, si quid habetis: & d si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittit vobis peccata vestra.*

Cavendum quoque est, ne duri simus, & inhumani agentibus. Nam in ejusmodi homines illud dictum est *e Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.*

Quid dicemus de superbia? quæ quantopere Deum offendat, testis est illa vox: *f Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

Quid de contempione Divinorum Oraculorum? in quam extat illud Salomonis: *g Qui declinat aures suas, ne audiat Legem, oratio ejus erit execrabilis.* Quo tamen loco non excluditur Deprecatio factæ injuriæ, non cæcæ non iracundiæ, non illiberalitatis in pauperes, non superbiæ, non despicientiæ Divinæ Orationis, non denique reliquorum scelerum, si ignoscendi venia petatur.

3. *De Fide in Deum, quæ ad Orationem necessaria est.*

Est verò ad hanc quoque præparationem animi Fides necessaria, quæ si desit, neque de summi Patris omnipotentia, neque de illius misericordia, unde tamen orationis fiducia oritur, habetur cognitio; quemadmodum

Secundo Orationem præcitat dolor commisitum peccatorum.

Tertio abstinendum cædibus, & violentiâ.

a Lait. 1. 15. vide plura apud eundem Proph. c. 59. 2. 3.

Quarto ira fugienda.

b 1. Tim. 2. 8.

Quinto injuriam adit oblitio.

c Marc. 11. 25.

d Matth. 6. 11. Eccl. 28. 7.

Sexto misericordiæ affectus inducendus.

e Prov. 21. 13.

Septimo superbia crelenda.

f Jacob. 4. 6.

1. Petr. 5.

Prov. 3. 31.

Octavo contemptus verbi divini corrigendus.

g Prov. 28. 9.

Fiducia adhibenda.

DE PRÆPARAT. ADHIBENDA. 385

cuit ipse Christus Dominus: *a omnia, inquit, quæcumque petieritis in Oratione credentes, accipietis.* De hujusmodi Fide scribit Sanctus Augustinus de verbis Domini: *Si Fides deficit, Oratio perit.* Caput igitur est ad ritè orandum, quòd jam dictum est, ut Fide firmi, ac fixi simus: quòd Apostolus ex contrario ostendit: *b Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt?* Itaque credamus oportet, ut & orare possimus, & ne nos Fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus. Fides enim est, quæ Præces fundit: Preces faciunt, ut omni dubitatione sublata, stabili, ac firma sit Fides. In hanc sententiam Sanctus Ignatius hortabatur eos, qui ad Deum adirent oraturi: *Noli dubio esse animo in Oratione: beatus est, qui non dubitaverit.* Quare ad impetrandum, quòd velimus à Deo, maximum pondus affert Fides, & certa spes impetrandi: quòd monet Sanctus Jacobus: *c Postulet autem in Fide nihil hæsitans.*

4. *Quæ nos ad Fidem impetrandi ea, quæ in Oratione petimus, inducere possint.*

Multa sunt, quibus nos confidere oportet in hoc officio Præcationis. Est ipsa Dei in nos perspecta Voluntas, ac Benignitas, cum jubet nos se à Patrem appellare, ut ejus nos esse filios intelligamus: est prope infinitus numerus eorum, qui Deum exoraverunt: est summus ille Deprecator, qui nobis semper præstò est, Christus Dominus. De quo sic est apud Sanctum Joannem: *e Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: item Paulus Apostolus: f Christus Jesus, qui mortuus est, imò qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei; qui etiam interpellat pro nobis.* Item ad Timotheum: *g Unus enim Deus, unus & Mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus: tum ad Hebræos: h Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi.* Quare etsi nos indigni sumus, qui impetremur, tamen optimi dignitate Interpretis: & Deprecatoris Jesu Christi sperare, & magnopere confidere debemus, nobis omnia, quæ per illum ritè petierimus, concessurum Deum.

5. *Spiritus Sanctus nostrarum Orationum auctor est.*

Denique nostræ auctor est Præcationis Spiritus Sanctus, quo duce Preces nostras audiri necesse est. *i Accepimus enim Spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba, Pater: k qui quidem Spiritus infirmitatem, & incitiam nostram adjuvat in hoc orandi munere.*

Ccc

a Matth. 21. 22.

S. Aug. serm. 36. de Verb. Domini.

b Rom. 10. 14.

S. Ignatius ep. ev. ad Hærotaum.

c Jacob. 1. 6.

d Matth. 23. 9. Christus pro nobis orat.

e 1. Joann. 2. 14.

f Rom. 8. 34. Christus noster mediator.

g 1. Tim. 2. 5.

h Heb. 2. 17.

i Rom. 8. 15. Galat. 4. 5.

k Rom. 8. 26.

ill.0

(1) imò verò *a* inquit, ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

6. Quomodo in fide juvari ad impetranda Dei beneficia debeamus.

Quod siqui titubant interdum, nec se satis esse firmos in Fide sentiunt; utantur illa voce Apostolorum, *b* Domine adauge nobis fidem: & (2) Patris illius, *c* Adjuva incredulitatem meam. Sed tum maximè fide, & spe vigentes, omnia à Deo optata consequemur, cum ad ipseius Dei Legem, ac voluntatem omnem mentem, actionem, & Orationem nostram conformabimus. *d* Si manseritis, inquit, in me, & verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis, petitis, & fiet vobis.

Quamquam ad hanc impetrandi à Deo omnia facultatem in primis necessaria est, ut antea diximus, obli-vio injuriarum, & benevolentia, ac benefica voluntas in proximos.

Quæ ratio in orando requiratur.

CAPUT VIII.

1. De optima orandi ratione docendum esse Populum, & quid sit orare in spiritu, & veritate.

Maximè autem refert, quomodo sacris Precibus utamur. Nam etsi Precatio bonum est salutare, tamen nisi rectè adhibeatur, minimè prodest. Quod e enim petimus, sæpe non assequimur, ut Sanctus inquit Jacobus ob eam causam, quia malè petimus. Ergo docebuntur rochi fidelem Populum, quæ sit optima ratio benè petendi, & privarim, ac publicè orandi quæ Præcepta Christianæ Orationis tradita sunt ex Christi Domini disciplina.

(1) Imò verò inquit) Ed. Pat. rectissimè addit, *et* verò inquit Apostolus.

(2) Patris illius) Perperam Ed. Pat. Lov. Lugd. Veneta. Cæci illius: Non enim Cæcus protulit illa verba, sed Pater Cæci; & continuo exclamans Pater puerum lacrymis aiebat: Credo, Domine: adjuva incredulitatem meam. Fortasse legendum, & Patris illius Cæci.

Est igitur orandum in spiritu, & veritate. *a* Nam celestis Pater tales quærit, qui adorent eum in spiritu, & veritate. Orat autem eo modo, qui intimum, ac flagrans animi studium adhibet. A qua spirituali precandi ratione vocalem non excludimus: verumtamen principatum jure tribuendum ducimus illi, quæ à vehemèti animo proficiscitur, Obsecrationi; quam Deus, cui *b* patent occultæ hominum cogitationes, audit, etiamsi non ore proferatur. Audivit Annæ ejus, quæ fuit mater Samuelis, intimas Preces; de qua illud legimus, flentem orasse, & tantum labia moventem. Oravit hoc modo David: ait enim, *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea.* Hujusmodi exempla in divinis Libris passim legentibus (1) occurrunt.

2. Quis sit usus vocalis Orationis præcipuus.

Habet autem vocalis Oratio propriam utilitatem, & necessitatem: nam incendit animi studium, & religionem orantis inflammat. Quod ad Probam scripsit Sanctus Augustinus hoc modo: *Nonnumquam verbis, & aliis signis ad augendum desiderium sanctum nos ipsos acrius excitamus.* Cogimur interdum vehemèti animi cupiditate, & pietate, verbis efferre sententiam, Nam exultante animo lætitia, par etiam est linguam exultare: & verè decet nos cumulatam illud sacrificium facere, & animæ & corporis: quem Apostolorum orandi morem fuisse, ex eorum Actis, & ex *d* Apostolo multis locis cognoscimus.

3. Vocis officium perinde in privata Oratione, ac in publica, necessarium non est.

Sed quoniam duplex precandi ratio est, privata, & publica, privatæ Orationis pronuntiatione utimur, ut intimum studium, ac pietatem adjuvet; in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem instituta est, certis, staturisque temporibus, linguæ officio supersederi nullo modo potest.

4. Solum Christiani in spiritu orant, & longas Orationes non debent refugere.

Hanc verò spiritu orandi consuetudinem, propriam Christianorum hominum, Infideles minimè colunt: de quibus ita licet Christum Dominum loquentem audire: *e Orantes, nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt. Putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis. Scit enim Pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.*

Cum

(1) Occurrunt) Ed. Pat. *occurrent.*
Ccc 2

a Ibid.

b Luc. 17. 5.
c Marc. 9. 23.

d Joann. 15. 7.
Deus intentio est necessaria, & conformitas voluntatis nostræ cum divina.

a Joann. 4. 23.
De adoratione in spiritu, & veritate de cem, & septem libros scripsit D. Cyril. Alexandrinus, qui nuper latinitate donati in luce prodierunt.
Duplex orandi rationalis, & vocalis, quarum mentalis est potior.

b Dent. 31. 21.
1. Reg. 2. 16. 7.
Job 22. 12. 13.
Psalm. 26. 8.

S. Aug. ep. 121. cap. 9. 4.
Quomodo ex redundantia cordis loquitur.
vide Psalm. 15. 9.

e Act. 4. 10. 11. 21. & 16.
d 1. Cor. 14.
Ephes. 5. 15.
Colos. 3. 16.

f Matth. 6. 7. 8.

Cum autem prohibeat loquacitatem, longas tamen Preces, quæ à vehementi, ac diurno animi studio proficiantur, tantum abest, ut rejiciat, ut etiam suo exemplo nos ad eam rationem cohortetur: qui a non modo noctes in Precatione consumpsit, sed b ter eundem sermonem repetiit. Tantum igitur statuendum est, inani verborum sono minimè exorari Deum.

5. *Orationes hypocritarum rejicit Dominus.*

Nec vero ex animo orant hypocritæ, à quorum nos consuetudine deterret Christus Dominus in hanc sententiam: c *Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem, cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Cubiculum, quod hoc loco dicitur ad cor hominis referri potest; quod non satis est ingredi, sed præterea occludi oportet, ne quid (1) irrumpat, vel influat in animas extrinsecus, quo Precationis integritas violari possit. Tum enim cœlestis Pater, e qui omnium mentes, & occultas cogitationes maximè perspicit, orantis postulationi concedit.

6. *Si diutius, quod postulamus, differtur, non tamen ab hoc pietatis exercitio cessandum est.*

Requirunt præterea Oratio assiduitatem, quæ quantum vim habeat, f iudicis illius exemplo Dei Filius ostendit, qui cum nec timeret Deum, nec hominem revereretur, victus assiduitate, ac diligentia viduæ, ejus postulationi concessit. Itaque assiduæ Deo Preces faciendæ sunt, nec imitandi illi, qui semel, aut iterum orantes, nisi quod petunt, impetrarint, in Oratione defatigantur. Nulla enim hujus officii lassitudo esse debet: g quod nos Christi Domini, & b Apostoli docet auctoritas. Quod si interdum voluntas in eo defecerit, Precibus à Deo petamus perseverandi vim.

7. *Christus, si quid à cœlesti Patre postulare velimus, illud in suo nomine postulandum jussit.*

Vult etiam Dei Filius Orationem nostram ad Patrem suo Nominis pervenire: quæ ejus merito, & gratia Precatoris id pondus assequitur, à cœlesti Patre audiat. Est enim ejus illa vox apud Sanctum Joannem: *Amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in Nominis*

(1) *Irrumpat* Ed. Pat. *erumpat*; ita ut nihil egrediatur, vel ingrediatur, quo precationis integritas violari possit

mine meo, dabit vobis. Usque modo non petistis quicquam in nomine meo, Petite, & accipietis, ne gaudium vestrum sit plenum: & iterum a *Quodcumque petieritis Patrem in Nominis meo, hoc faciam.*

8. *Fervor Sanctorum in oratione imitandus, & petitioni gratiarum actio adjungenda.*

Imitemur ardens Sanctorum hominum studium, quod in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum Precatione jungamus, Apostolorum exemplo, qui hanc consuetudinem perpetuo servaverunt, quemadmodum apud b Apostolum licet videre.

9. *Ut fervens, & efficax sit Oratio, jejunium est adhibendum, & eleemosyna.*

(1) Jejunium vero, & eleemosynam ad Orationem adhibeamus. (2) Jejunium quidem e certè maximè est cum Oratione sociatum. Nam qui cibo, & potu sunt onusti, horum mens oppressa est sic, ut neque Deum intueri, neque quid sibi velit Oratio, cogitare possint. Sequitur eleemosyna, quæ magnam & ipsa cum Oratione societatem habet. Quis enim, cui facultas sit benignè faciendi ei, qui aliena misericordia vivat, nec opituletur proximo, & fratri suo, se charitate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers sit charitatis, Dei auxilium impiorabit, nisi (3) tum peccati veniam precatur, simul & à Deo suppliciter postulat charitatem? Quare divinitus factum, est ut saluti hominum triplici hoc remedio subveniretur: cum enim peccando vel offendamus Deum, vel proximos violamus, vel nos ipsos lædamus, sacris Precibus placatum reddimus Deum, eleemosyna redimimus hominum offensiones, jejunio proprias vitæ sordes eluimus. Et quamquam singula prosint ad omnium scelerum genera; tamen propriè singulis iis peccatis, quæ diximus, apposita, & accomodata sunt.

(1) *Jejunium vero, & eleemosynam ad orationem adhibeamus* Hæc perperam desiderantur in Ed. Pat. an. 1714.

(2) *Jejunium quidem certè maximè* Redundare videtur vocula *quidem*: abest ab Ed. Pat.

(3) *Tum* Sic Manut. & Venetæ Editiones antiquiores, Patavina autem, Lugdun. & Lovan. cum, quod magis aridet.

a Joann. 14. 13.

b 1. Cor. 14. 17.
Ephes. 8. 19. 20.
Colosens. 3. 17.
1 Tim. 2. 1.

c Tob. 12. 2.
D. Aug. in Psalm. 42.
Leo serm. 1. de Jejun.
sept. Mens.
Petr. Chrysost. in serm.
43.
Bern. in sent. sen. 11.

Oratione, jejunio, & eleemosyna placanda est ira divina.
Vide D. Thom. in 1. 2. q. 108. art. 3. ad 4. & 4.

Luc. 6. 12.
Matth. 26. 41. 42.

Matth. 6. 5. 6.

Sicut Elias fecit.
4. Reg. 4. 33.
Quid sit intra cubiculum orare.

Isa. 20.

Luc. 18. 2. 3.

Ecc. 18. 1.
Ecc. 18. 1.
Luc. 18. 1.
1. Thes. 5. 7. 17.

Joann. 16. 23. 24.

DE ORATIONIS DOMINICÆ PROŒMIO.

CAPUT IX.

Pater noster, qui es in Coelis. Matt. 6. 9.

1. *Cur in hujus Precationis initio Christus Patris nomen potius, quàm Domini, aut Judicis, nos usurpare voluerit.*

Orationem Dominicam explicarunt Cyrill. serm. 6. de Orat. Domin. Ambr. lib. 4. de Sacram. c. 4. D. Aug. Ep. 121.

Um hæc formula Christianæ Precationis, à Jesu Christo tradita, eam habeat vim, ut, antequam ad preces, postulationesque veniamus, certis verbis loco proœmi nobis utendum sit, quibus piè ad Deum accedentes, fidentiùs etiã id facere possimus, Parochi officium est, illa distinctè, dilucidè que declarare, ut alacrior pius Populus ad Preces adeat, seque cum Patre Deo acturum intelligat. Proœmium autem, si spectes verba, brevissimum est; si res æstimes, gravissimum, mysteriorumque plenissimum. Ac prima quidem vox, qua Dei jussu, & institutione utimur, in hac Precatione est *Pater*. Nam etsi Salvator noster divinam hanc Orationem prætexere potuit aliquo verbo, quod plus majestatis haberet, exempli causa, Creatoris, aut Domini; tamen hæc omisit, quæ timorem simul nobis afferre possent; illud autem adhibuit, quod orantibus, & aliquid à Deo perentibus amorem, fiduciamque conciliat. Quid enim jucundius est Patris nomine, quod indulgentiam sonat, & charitatem?

2. *Quæ sit prima ratio, ob quam homines Deum meritò Patrem hic appellant.*

Per creationem Deus omnium est Pater.

Quibus autem rationibus Patris nomen Deo conveniat, suppeditabit facultas docendi fidelem Populum ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. Nam cum

DE PROŒMIO ORAT. DOM. 491

cum Deus hominem creaverit ad imaginem suam, nec illam ceteris animantibus impartiverit, ex hoc singulari munere, quo hominem ornavit, jure omnium hominum nec Fidelium modò, sed etiã Infidelium Pater a in Divinis Scripturis appellatur.

3. *Quæ sit altera ratio, ob quam Deus Pater hominum dicitur.*

A gubernatione verò sumere poterit argumentum, quòd prospiciendo, & consulendo, utilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & providentiæ modo nobis præstat patriam charitatem. Sed, ut in hujus explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam meliùs agnoscat, de custodia Angelorum, in quorum tutela sunt homines, aliquid dicendum viderur.

4. *Dei providentia illud negotium Angelis datum est, ut custodiant humanum genus.*

Est enim Dei providentia datum hoc negotium Angelis, ut custodiant humanum genus, singulisque hominibus præsto sint, ne graviùs aliquod detrimentum accipiant. Nam ut parentes, si infesta, & periculosa via filiis iter faciendum sit, custodes adhibent, & periculorum adjutores; sic cœlestis Pater in hoc itinere, quo ad cœlestem Patriam contendimus, singulis nobis præposuit Angelos, quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab hostibus laqueos vitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus; iisque ducibus rectum iter teneremus, ne objectus aliquis error à fallaci Adversario nos de via posset deducere, quæ ducit in Cœlum.

5. *Quibus argumentis clarè intelligamus magnitudinem utilitatis, quæ ad homines ex custodia Angelorum reveat.*

Quam verò habeat utilitatem hæc de hominibus Dei cura ac providentia singulari, cujus munus, & administratio mandata est Angelis, quorum inter Deum, & homines media est, & interjecta natura, patet exemplis, quorum copiam suppeditant Divinæ Litteræ, quæ testantur sæpe Dei benignitate factum esse, b ut, inspectantibus hominibus, Angeli mirabiles res efficerent, quibus moneremur, innumerabilia ejus generis, quæ sub oculos non caderent, à custodibus nostræ salutis Angelis effici utiliter, ac salutariter. c Raphael Angelus Tobię comes, & dux itineris divinitus adjunctus illum duxit, & reduxit incolumen, d cui & adjumento fuit, ne ab immani pisce devoraretur, & quanta esset in ejus piscis e jecore, felle, & corde vis, demonstravit: ille f demonium expulit, ejusque impedita, & colligata potestate, ne Tobię noceret, effecit: ille g verum, & legi-

a Deut. 32. 6.
Isai. 63. 16.
Malac. 1. & in novo Testamento passim.

Per gubernationem Patrem etiam agit Deus. Matth. 6. 7. 23.

Singulis hominibus datum esse Angelum custodem Scriptura aperte demonstrat. Gen. 48. 16.
Tob. 5. 21.
Psalm. 90. 11.

Matth. 18. 10.
Act. 12. 15.
Hebr. 1. 14.

b Gen. 18. 19. & sic supissimè.

c Tob. 5. & per totum librum.
d Tob. 6. 2. 3.

e Ibid. 8.
f Tob. 3. 3.

g Tob. 6. 2.

a Job. 6. 17. 18.
b Ob. 11. 7. 8. 15.

c Act. 12. 7. 8. 9.

d Act. 5. 27. 23. & 24.

Deus quantum vis
offensus nunquam ho-
minum obliviscitur;
quantumque sit illius in
nos misericordia, ac
providentia, vid. Ge-
nes 5. 7. 8. 12. 28. 31.
32. 39. & 45. 5. 6. 7.

392 CATECH. AD PAR. PARS IV.
gitimum matrimonii jus, & usum adolescentem edocuit;
ille a Tiorie patri oculis capto lumina restituit.
6. De Angelo, per quem Divus Petrus e carcere liberatus
est.

Angelus item ille Principis b Apostolorum liberator
uberem praebebit materiam ad erudiendum piam gregem
de admirabili fructu curae, custodiaeque Angelorum, cum
demonstrabant Parochi Angelum carceris tenebras illus-
trantem, & Petrum tacto ejus latere ex somno excitan-
tem, solventem catenas, dirumpentem vincula, monen-
tem, ut surgeret, & seque sumptis caligis, & reliquo vesti-
tu sequeretur: cum docebunt, ab eodem Angelo Petrum
per custodias liberè eductum e carcere, & aperta deni-
que janua, in tuto collocatum.

Hujus generis exemplorum, quemadmodum diximus,
referta est Sanctarum Litterarum historia, quibus intel-
ligimus, quanta sit vis beneficiorum: quae confert in ho-
mines Deus, Angelis interpretibus, & internuntiis, nec
solum certa aliqua, & privata de re missis, sed a primo
ortu nostrae curae prepositis, & in singulorum hominum
salutis praesidio collocatis. Hanc doctrinae diligentiam
illa utilitas consequeretur, ut audientium mentes erigan-
tur, & ad agnoscendam, ac venerandam Dei paternam de
se curam, ac providentiam excitentur.

7. Qua praeterea ratione agnoscant homines Fideles pater-
nam Dei de hominibus curam.

Exod. 6. & 9.
Num. 20. 8. 9. 10.
Deut. 4. 5. & sic saepe.
c Gen. 3. 6.
Conferantur haec cum
11. sect. art. 1. Sym-
boli, & cum sect. 7. c.
1. Decal.

d Exod. 17. 7.

e Ezech. 8. 22.
Vide item Psalm. 93.
& Psalm. 13. & 57.
integros.
Job 22.
Eccl. 5. 5.

f Isai. 49. 14. 15. 16.

Commendavit autem hoc loco Parochus, in primis-
que praedicabit divitias Benignitatis Dei erga genus hu-
manum: quem cum a primo c Parente nostri generis, &
peccati usque ad hanc diem offenderimus flagitiis, ac sce-
leribus innumerabilibus, retinet tamen in nos charitatem,
naeque praecipuam illam de nobis curam deponit. Quem si
quis existimat hominum oblivisci, amens est, & in Deum
jocit indignissimam contumeliam. Irascitur Israeli Deus
propter eius gentis blasphemiam, quae se arbitrabatur coe-
lesti ope desertam esse. Est enim in Exodo: d Tentave-
runt Dominum dicentes: Est ne Dominus in nobis, an non?
& apud Ezechielem succenset eidem Populo Deus, quod
dixerat: e Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus ter-
ram. Ergo Fideles his auctoritatibus a nefaria illa opinio-
ne deterrendi sunt, fieri posse, ut Deum capiat hominum
oblivio. In quam sententiam audir: licet conquerentem
de Deo apud Isaiam Israeliticum Populum, contraque
Deum stultam ejus querimoniam benigna similitudine re-
sollentem. Et enim ibi: f Dixit Sion Derelinquitur

Dominus, & Dominus oblitus est mei. Cui Deus: Numquid
oblivisci potest mulier infantem suum, ut non miserentur
filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obli-
viscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te.

8. Exemplo primi Parentis Dei in nos benignitas demons-
tratur.

Quibus locis quamquam id liquido confirmatur, tamen
ut penitus Fidei Populo persuadeatur, nullum posse
tempus accidere, quo deponat Deus hominum memo-
riam, quo eis non tribuat patriae charitatis officia, Paro-
chi (1) rem clarissimo primorum hominum exemplo com-
probabunt. Quos post neglectum, violatumque Dei jus-
sum cum acerbis accusatos, & horribili illa sententia
condemnatos audis, a Maledicta terra in opere tuo: in
laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae, spinas,
& tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terrae: b
cum vides e Paradiso expulsos, & ut omnis reditus spes
adimeretur, cum in auditu Paradisi collocatum legis
Cherubim, flammeeum tenentem, & versatilem gladium:
cum ab ulciscente suam injuriam Deo illos iutimis, &
externis molestis conficitatos intelligis: an non actum de
homine putes? an non credas non modo Divino illum
auxilio nudatum, sed etiam cuius injuriae propositum?
Verumtamen in tantis divinae irae, & ultionis indicis
oborta est lux quaedam Dei in eos charitatis. c Fecit enim,
inquit, Dominus Deus Adae, & uxori ejus tunicas pel-
liceas, & induit eos: quod maximum fuit argumentum;
hominibus nullo unquam tempore defuturum Deum.

9. Nullis, quantumvis magnis, hominum sceleribus Dei
benignitatem exhauriri posse, probatur.

Hujus etiam sententiae vim, non exhauriri Dei amo-
rem ulla hominum injuria, David expressit illis verbis:
d. Numquid continebit Deus in ira sua misericordias suas?
haec Abacuch, Deus affatus, exposuit, dum inquit:
e. Cum iratus fueris, misericordiae recordaberis: hanc sic
Michaeas aperuit: f. Quis Deus similis tui? Qui auferis
iniquitatem, & (2) transfers peccatum reliquiarum heredi-
tatis tuae: non immittet ultra furorem suum, quoniam vo-
lens misericordiam est. Omnino res ita se habet; cum
maximè perditos nos, & Dei praesidio spoliatos arbitra-
mur,

(1) Rem Deest in Ed. Pat.
(2) Transfers) Ita Editiones omnes praeter Lovanien-
sem, quae habet transis, quemadmodum legitur etiam
in hodierna Vulgata.

Ddd

Primorum parentum
lucule ro exemplo de-
claratur Deum nullo
unquam tempore ho-
minibus deesse. Exem-
plum iuste in peccato-
res indignationis.

a Gen. 3. 17. 18.

b Ibid. 23.

Exemplum divinae in
hominem etiam peccan-
tes Benignitatis.

c Gen. 3. 21.

d Psalm. 76. 10.
Vide item versus pre-
cedentes. & Job. 3.
22.
e Habac. 3. 2.
f Mich. 7. 18.

tum, tum maxime pro immensa sua bonitate nos curat, & curat Deus. Sustinet enim in ira gladium justitiae, nec cessat effundere inexhaustos misericordiae thesauros.

10. Quae sit tertia ratio, qua patriae charitatis beneficium in genus humanum Deus cumulata ostendit:

Magnam igitur vim habent ad declarandam praecipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere creatio, & gubernatio. Sed tamen illud opus redimendi hominem sic eminet inter duo superiora, ut beneficentissimus Deus, Parensque noster summam in nos benignitatem a tertio hoc beneficio cumulatam illustrarit. Quare tradet spiritualibus filiis Parochus, & assidue eorum auribus inculcabit hanc praestantissimam Dei erga nos charitatem, ut intelligant, se, quia (1) redempti sint, mirabilem in modum Dei filios evasisse. b Dedit enim, inquit Joannes, eis potestatem filios Dei fieri: & ex Deo nati sunt. Quam ob causam Baptismus quod primum redemptionis pignus, & monumentum habebimus, c Sacramentum regenerationis dicitur: inde enim nascimur Dei filii: nam inquit ipse Dominus: d Quod natum est ex spiritu, spiritus est. Et oportet vos nati denud. Item Petrus Apostolus: e Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei vivi.

11. Singulari Dei beneficio per redemptionem filii Dei facti sumus.

Hujus pondere redemptionis & Spiritum Sanctum accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Quo munere filii Dei adoptamur, quemadmodum ad Romanos scripsit Apostolus Paulus: f Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus (Abba: Pater.) Cujus, vim, & efficaciam adoptionis explanat Sanctus Joannes ad hunc modum: g Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & simus.

12. Quid Christiani, filii Dei iam effecti, post tot accepta patriae charitatis officia, vicissim Patri praestare debeant.

His expositis, admonendus est fidelis Populus qui ipse vicissim debeat amantissimo Patri Deo; ut impleat, quem amorem, ac pietate, quam obedientiam ac venerationem Creatori, Gubernatori, ac Redemptori

Tertio per redemptionem. Deus est hominum Pater.

a Vide Joann. 3. 10. & 15. Rom. 5. 7. 8. Gal. 4. & 1. Joann. 4. 9. 10.

b Joann. 1. 12. Baptismus redemptionis nostrae est pignus.

c Tit. 3. 5. d Joann. 3. 6. 7.

e 1. Pet. 1. 23.

f Rom. 8. 15. Galat. 4. 5. Tim. 1. 15.

g 1. Joann. 3.

Non tantum ex secundis rebus, verum etiam ex calamitatibus immissis metuendam esse Patris celestis benignitatem.

(1) Redempti sint) Ed. Pat. redempti sunt.

praestare, qua spe, ac fiducia illum invocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententiae perversitatem eorum, si quis tantummodo secundas res, & prosperum vitae cursum argumentum esse existimant, Deum conservare nobis amorem suum; rebus autem adversis, & calamitatibus cum a Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi, & prorsus abalienatae a nobis Divinae voluntatis; demonstrandum erit, cum a tangit nos manus Domini, minime id hostiliter facere Dominum, b verum percutiendo sanare, & plagam a Deo venientem esse medicinam. Castigat enim peccantes, ut ea disciplinam meliores faciat, & praesenti animadversione redimat ab exitio sempiterno. Nam c visitat quidem in virga iniquitates nostras, & in verberibus peccata nostra; misericordiam autem suam non auferit a nobis. Quare monendi sunt Fideles, ut in ejusmodi castigatione patriam Dei charitatem agnoscant, illud apud patientissimum Job in memoria, & in ore habeant: d Ipse vulnerat, & medetur, percutit, & manus ejus sanabunt: ut illud usurpent, quod sub persona populi Israelitici scripsit Jeremias: e Castigasti me, & eruditus sum, quasi juvenculus indomitus: converte me, & convertertar, quia tu Dominus Deus meus: ut Tobiae exemplum sibi proponant, qui cum in illa plaga caecitatis paternam Dei manum cadentem sensisset, exclamavit: f Benedico te, Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu salvasti me.

13. Deum numquam nostri oblitum esse, Fidelibus inculcandum.

In quo maxime cavendum est Fidelibus, ne, etiamsi quovis incommode affecti, quavis calamitate afflicti sint, Deum id ignorare, existiment: ait enim ipse: g Capillum de capite vestro non peribit. Imo vero se ipsi illo Divini Oraculi solatio consolentur, (1) quod in Apocalypsi dictum est: h Ego, quos amo, arguo, & castigo. Congruant in Apostoli cohortatione ad Hebraeos: i Filii mei, non negligere disciplinam Domini: neque si irigeris dum ab eis argueris. Quem anim diligis, Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quod si extra disciplinam estis, adulteri estis, & non filii. Patres quidem carnis nostrae, eruditores habuimus, & reverebamur eos. Non nulli magis obtemperabimus Patri, spirituum, & vivemus.

(1) Quod in Apocalypsi dictum est) Ed. Pat. quo in Apocalypsi dictum est, quod longe melius.

a Job 19. 21.

b Deut. 32. 39. Quo sine adhibeatur castigatio.

c Psalm. 88. 34. 35.

d Job 5.

e Jerem. 31. 18.

f Tob. 11. 13. 5. 6. 7. 8. 11. 12. Reg. 2. 6. Job. 13. 15.

g Deus clare omnium afflictiones innotuit. g Luc. 21. 18.

h Apoc. 3. 19. Prov. 1. 11. 12. i Heb. 12. 5. 6. 7. 8.

Noster.

14. *Cur Deum pluralitatis vocabulo nostrum Patrem hic appellare iubeamur.*

Christiani propriè Deum suum Patrem appellant nostrum, primum, ut donum adoptionis, quæ beneficio Christi Fidelibus configit, ab omnibus agnoscatur.

^a Matth. 25. 8.
^b Rom. 1. 17. 10. & 12. 1.

Christum Christiani propter humanitatem fratrem habent.

^c Heb. 2. 11.

^d Psalm. 21. 23.

^e Matth. 28. 10.
Sic Joann. 20.
Fraterna cum Christo cognatio eius resurrectione non est dissoluta.

^f Matth. 25. 31.

^g Ibid. 42.

Quomodo Christiani sint Christi cohæredes:

^h Rom. 8. 17.
ⁱ Col. 1. 18.
^k Hebr. 1. 2.

^l 1. Cor. 3. 9.
Græc. habent.
συνεργοί,
id est cooperatores.
^m 1. Cor. 9. 16.

ⁿ Hebr. 6. 10.

Cùm Patrem invocamus singuli, & Nostrum appellamus, docemur, ex dono, ac jure divinæ adoptionis consequi necessariò, ut fratres sint Fideles omnes, & inter se fraternè amare debeant. *a Omnes enim*, inquit, *vos fratres estis; unus est enim Pater vester, qui in cælu est.* Quare etiam in epistolis Fideles omnes *b* Apostoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, ut eadem adoptione Dei non solum inter se Fideles universis fraternæ necessitudine jungantur, sed quia homo est unigenitus Dei Filius, fratres etiam ejus & nominentur, & sint. Nam in Epistola ad Hebræos, cùm de Filio Dei loqueretur, scripsit Apostolus: *Non confunditur, fratres eos vocare, dicens, d Nunciat nomen tuum fratribus meis;* quod tantò ante David de Christo Domino prædixerat. Ipse verò etiam Christus sic apud Evangelistam loquitur ad mulieres; *e Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galileam, ubi me videbunt.* Quod tum ab eo dictum esse constat, cùm jam excitatus à mortuis immortalitatem esset consecutus; ne quis existimet, fraternam hanc cognationem ejus resurrectione, & in cælum ascensu dissolutam esse. Tantum enim abest ut hanc conjunctionem, & charitatem Christi resurrectione diremerit, *f* ut ex illa majestatis, & gloriæ sede, tum cùm de omnibus omnis memoriæ hominibus judicabitur, *g* Fidelium minimos ab eo fratrum nomine appellandos acceperimus.

15. *Qua ratione inter Christi fratres Fideles censeantur.* Qui autem fieri potest, ut Christi fratres non sint, cujus *h* cohæredes dicimur? Est enim *i* primogenitus, & constitutus hæres universorum; nos verò secundo loco geniti, cohæredes ejus pro modo coelestium donorum pro ratione charitatis, quæ præbuerimus nos ministro & *l* coadjutores Spiritus Sancti, quo auctore ad virtutem; salutaresque actiones impellimur, & incendimur, ut ejus freti gratia in certamen salutis fortiter descendamus, quo sapienter, constanterque confecto, *m* in cursoque hujus vitæ spatio, justum coronæ præmiæ capimus à cœlesti Parente, omnibus, qui eundem certum tenuerint, constitutum. *n Non enim*, ut ait Apostolus, *iniustus est Deus, ut obliviscatur operis nostrorum, di cipientis.*

16. *Quomodo alii pro aliis orare, & omnes invicem fratres existimare debeamus.*

Quam verò hanc ex animo vocem *Noster* proferre debeamus, S. Chrysostomi sententia declaratur, qui Deum inquit libenter Christianum audire, non solum pro se, sed pro altero deprecantem; pro se orare naturæ est; pro altero gratiæ; pro se necessitas cogit; pro altero fraternæ charitatis hortatur. Quibus illa subjunxit: (1) *Iucundior est Deo, quam charitas fraternæ commendat, quam ea, quæ necessitate pronunciat.* In hac tanta materia salutaris Orationis monere, & hortari debet Parochus (2) omnes omnis ætatis, generis, ordinis, ut communis hujus fraternæ necessitudinis memores comiter, & fraternè se gerant, neque (3) se aliis præferant insolentiùs. Nam etsi in Ecclesia Dei diversi sunt officiorum gradus; tamen illa varietas graduum, & munerum fraternæ necessitudinis conjunctionem minimè tollit: *a* quemadmodum in hominis corpore varius usus, & diversa functio membrorum nihil agit, quamobrem hæc, vel illa corporis pars membri munus, & nomen amittat.

17. *Quibus de causis Christiani sint tanta necessitudinis conjunctione copulati.*

Propone tibi eum, qui regia sit potestate: an is igitur, si Fidelis est, frater non est omnium, qui Christianæ Fidei communionem continentur? Maxime: quid ita? quia non est Deus alius is, ex quo divites, & reges nati sunt, ab eo, à quo pauperes, & (4) qui in regum

(1) *Iucundior est Deo, quam charitas fraternæ commendat, quam ea, quæ necessitate pronunciat* Editio Lovan., & Lugdun. *iucundior est Deo, quam charitas fraternæ commendat, quam ea, quæ necessitate pronunciat* Editio Patavina: *iucundior est Deo illa oratio, quam fraternæ charitas commendat, quam ea, quam necessitas rei pronunciat.* Apud Maur. autem *dulcior est autem ante Deum oratio, non quam necessitas rei transmittit, sed quam charitas fraternitatis commendat.*

(2) *Omnes omnis ætatis* Edit. Patav. *omnes cuiuscunque ætatis.*

(3) *Neque se aliis aliis præferant insolentiùs* Typographi indiligentia ommissa est vox *aliis* in Ed. Manut.

(4) *Et qui* Edit. Patav. omittit conjunctionem *Et*; quasi comparatio sit inter divites, regesque, & pauperes, regum subditos.

Chrys. hom. 7. l. 4. op. imp. in Matt.

^a Rom. 12. 4.
^l Cor. 12. 12.
Ephes. 4. 7.

Deus unus, & idem est divitum, & inopum conditor.
Sap. 6. & 7. 2.

a Lev. 11. 44. & 19.
& 20. 7.
1. Petr. 1. 16.
Jesue 24. 19.
1. Reg. 2. 2.

Beati omnes Deum
perpetuò laudant.
Psalm. 83. 5.
Apoc. 4. 8.

& terribile sit, quemadmodum ipse Deus suapte natura
a. Sanctus est; neque ei ulla, sanctitas, qua ab omni aeter-
nitate præditus non fuerit possit accidere: tamen, quod
in Terris longè minori honore afficitur, quàm par est,
nonnumquam etiam maledictis, & nefariis vocibus vio-
latur; propterea cupimus, ac petimus, ut laudibus, ho-
nore, gloria celebretur, ad exemplum laudum, honoris,
& gloriæ, quæ illi in Cælo tribuuntur: id est, ut sic
honor, & cultus in mente, in animo, in ore versetur
ut omni veneratione & intima, & externa prosequamur,
omniq.ue celebritate excelsum, purum, & gloriosum
Deum ad imitationem supernorum, ac Cælestium Ci-
vium complectamur. Ut enim Cælestes suum consen-
sione, gloria, & prædicatione efferunt Deum; sic pre-
camur, ut idem contingat orbi terrarum; (1) & omnes
gentes Deum cognoscant, colant, & venerentur, ut nulli
planè mortales reperiantur, qui non & suscipiant Chris-
tianam Religionem, & se totos Deo dicantes erendant, ex
eo omnem sanctitatis fontem existere, neque quicquam
esse purum, aut sanctum, quod non à Sanctitate Divi-
ni Nominis oriatur.

5. *Quomodo fieri possit, ut Dei Nomen in Infidelibus Sanctum esse possit.*

Testatur enim Apostolus, b mundatam esse Ecclē-
siam in lavacro aquæ, in verbo vitæ: significat autem
Verbum vitæ c Nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti,
in quo baptizatur, & sanctificatur. Itaque, quoniam
nulla cujusquam expiato, nulla munditia, & integritas
esse potest, super quo non sit invocatum Divinum No-
men, cupimus, & petimus à Deo, ut omne hominum
genus; relictis impuræ Infidelitatis tenebris, ac radiis Di-
vini Luminis illustratum, hujus vim Nominis agnoscat
sic, ut in eo veram querat sanctitatem; & in nomine
sanctæ, & individuae Trinitatis Baptismi Sacramentum
suscipiens, ipsius Dei dextera, perfectam vim sanctitatis
consequatur.

6. *Qua ratione Dei Nomen in peccatoribus sanctificari possit.*

Pertinet verò optatum, & Postulatio nostra non mi-
nus etiam ad eos; qui flagitiis, & sceleribus contami-
nati, puram Baptismi integritatem, & d Innocentiæ sto-
lam amiserunt; qua re factum est, ut in illis miserimis
suam iterum sedem impurissimus Spiritus collocarit. Op-
timus igitur, & precamur à Deo, ut in ipsis etiam sancti-
fi-

Tertio petitur, ut
Christiani in vitia re-
lapsi resipiscant.
a Matth. 22. 12.

(1) *Et omnes gentes* Edit. Pat. ut omnes gentes.

tificetur Nomen ejus; a ut ad cor, & sanitatem redeun-
tes, Sacramento Pœnitentiæ redimant pristinam Sancti-
tatem, seque ipsos purum, ac sanctum Deo Templum,
ac domicilium præbeant.

7. *Quomodo omnes homines in se sanctificare Dei Nomen poterunt.*

Oramus denique, lumen ut suum Deus præferat om-
nium mentibus, quo videre possint, b *Omne datum opti-
mum, & omne donum perfectum :: descendens à Patre lu-
minum*, ad nos divinitus esse delatum: quo temperan-
tiam, justitiam, vitam, salutem, omnia denique animi,
corporis, externa, vitalia, ac salutaria bona illi accepta
referant, à quo, quemadmodum prædicat Ecclesia, bo-
na cuncta procedunt; (1) si quid luce sua sol, si quid
reliqua sydera motu, & cursu prosunt hominum generi,
si circumitatio hoc alimur spiritu, si terra frugum, &
fructum ubertate vitam sustinet omnium: si opera ma-
gistratum quiete, ac tranquillitate fruimur; & hæc, &
hujus generis bona innumerabilia nobis suppeditat im-
mensa Dei benignitas. Quin etiam, quas Philosophi se-
cundas Causas appellant, interpretari debemus mirabili-
ter (2) effectas quasdam, & ad usum nostrum accom-
modatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit,
ac longè, latèque diffundit.

8. *Quomodo maxime per agnitionem, & venerationem Ec-
clesiæ Catholicæ Dei Nomen sanctificetur.*

Quod autem maximè rem continet in hac Petitione,
illud est, ut omnes agnoscant, & venerentur sanctis-
simam Jesu Christi Sponsam, & Parentem nostram Ec-
clesiam, in qua una est c fons ille amplissimus, atque
perpetuus ad eluendas, & expiandas omnes peccatorum
sordes, unde hauriuntur universa salutis, & sanctifica-
tionis Sacramenta, quibus quasi cælestibus quibusdam
fistulis in nos à Deo ille sanctitatis ros, & liquor effun-
ditur: ad quam solam, & ad eos, quos suo sinu, &
gremio, complexa est, pertinet Divini illius imploratio
Nominis, d quod unum sub Cælo datum est hominibus,
in quo oporteat nos salvos fieri.

9.

(1) *Bona cuncta procedunt; si quid luce sua sol, &c.)*
Edit. Patav. bona cuncta procedunt; nam, si quid luce sua
sol, &c.

(2) *Effectas* Edit. Patav. & Lov. affectas, quod ma-
gis arridet.

Eee 2

d Isai. 46. 2.

Quarto petitur, ut
gratia sine lumine cor-
da tenebrosa perfun-
dat.

b Jacob. 1. 17.
Omnia bona tum
animi, tum externa
Deo referri debent ac-
cepta.

In Creatione Domi-
nicæ V. post Pascha.

Quinto optatur, ut
Catholica Ecclesia ab
omnibus agnoscat.

c Zach. 13. 1.
Ezech. 36. 25.
Ecclesiæ prerogati-
va.

Ad solam Ecclesiam
pertinet Divini Nomi-
nis imploratio.

d Act. 4. 12.

9. *Qua ratione Nomen Dei à Christianis hodie polluitur.*
 Verùm Parochi maximè hunc locum urgere debebunt boni esse filii non solum Patrem Deum orare verbis, sed re etiam, & actione conari, ut eluceat in ipso sanctificatio Divini Nominis. Utinam non essent, qui, cum oratione hanc Dei Nominis sanctificationem assidue postulent, factis, quantum in ipsis est, illud violant, atque contaminant, quorum culpa interdum ipsi etiam Deo maledicuntur. In quos dictum est ab Apostolo: *a Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes; & apud Ezechielem legimus: b Ingressi sunt ad gentes, ad quas intraverunt, & polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis: populus Domini iste est, & de terra eius egressi sunt.* Qualis enim est vita, & ut sunt eorum mores, qui religionem profitentur, sic de Religione ipsa, deque ejus auctore Religionis multitudo imperita judicare solet. Quare qui vivunt ex Christiana Religione, quam susceperunt, & ad ejus regulam orationem, & actiones dirigunt suas, magnam facultatem præbent aliis laudandi Nomen Cœlestis Parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipse has partes imposuit. Dominus, ut illustribus virtutis actionibus excitemus homines ad laudem, & prædicationem Divini Nominis. Ad quod loquitur in hunc modum apud Evangelistam: *c Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in Cœlis est, & Princeps Apostolorum: d Conversationem vestram imitantes habentes bonam, ut ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum.*

a Rom. 2. 24.

b Ezech. 36. 20. Luc. 17. 5. Tit. 1. 10.

Quando ex Fidelium sanctitate populi ad laudandum Deum excitentur. Vide Deut. 4. 5. 6. 7.

Virtutibus sunt excitandi homines ad Dei Nominis sanctificationem.

c Matth. 5. 16. Marc. 4. 41. Luc. 7. 16.

d 1. Pet. 2. 12. & 3. 16. 17.

DE SECUNDA PETITIONE.

CAPUT XI.

Adveniat Regnum tuum.

1. Regni Dei prædicatione in Scripturis quam sæpe commendata.

Regnum Cœleste, quod altera hac Petitione postulamus, ejusmodi est, ut eo referatur, ac terminetur omnis Evangelii prædicatione. Nam & inde exorsus est ad Pœnitentiam cohortari Sanctus Joannes Baptista, dum; *a Pœnitentiam, inquit, agite: (1) appropinquavit enim regnum cœlorum.* Nec aliunde fecit initium suæ prædicationis *b Salvator humani generis; & in illo salutari sermone, c quo beatitudinis vias Discipulis in monte monstravit, tanquam proposito orationis argumento principium duxit à Regno Cœlorum: nam d Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Quin etiam eum retinere cupientibus attulit illam causam necessariæ perfectionis: *e Et aliis civitatibus oportet me evangelizare Regnum Dei, quia ideo missus sum.* Hoc idem *f postea Regnum prædicare jussit Apostolus; & illi, qui se ire ad sepeliendum patrem suum velle dixerat, respondit: g tu autem vade, annuncia Regnum Dei.* Cum verò resurrexisset à mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit Apostolus, *h loquebatur de Regno Dei.* Quare Parochi hunc secundæ Postulationis locum diligentissimè tractabunt; ut fideles auditores, quanta sit in hac Petitione vis, ac necessitas, intelligant.

2. *Quid hæc secunda Petitio comprehendat.*
 Primum autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque explicandam magnam facultatem dabit ea cogitatio, quod etsi hæc Petitio conjuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adhiberi jusserit à ceteris, ut quod

Conjunctum est hujus Petitionis argumentum cum ultimo Symboli articulo.

a Matth. 3. 2.

Marc. 1. 4.

Luc. 3. 3.

b Matth. 4. 17.

Marc. 1. 15.

c Matth. 5. & 6. 7.

per totum.

d Matth. 5. 3.

Luc. 6. 20.

e Luc. 4. 43.

f Matth. 10. 1.

g Luc. 9. 60.

h Act. 1. 3.

(1) *Appropinquavit* Ita etiam hodierna Vulgata, unde perperam in Edit. Ven. 1786. Parav. 1714. & It. Ven. *appropinquabit.*

• Matth. 6. 33.

Quomodo omnia, que ad spirituale & corporalem vitam pertineant, Deus suo regno provideat, declarat sub parabola vineæ. Isai. 5. 1. 2. 3. Jerem. 2. 2. Matth. 21. 33.

• Matth. 6.

Deus Rex est ditissimus, valens omnia necessaria nobis prestare.

• Psalms. 22. 2.

Quomodo petendum Dei Regnum.

• Matth. 25. 11.

• Matth. 7. 21.

Quam calamitosa sit presentis vite conditio.

f Omnes Patres se exules, hospites, & peregrinos esse confessi sunt.

g Heb. 11. 13. Demones sic in terris agere, indicat Paulus Ephes. 6. 5. h Prælia carnis, & spiritus. Matth. 26. 51. Rom. 7. 18. Gal. 5. 17.

petimus, summo studio queramus. Ait enim: *a Queritis primum Regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.* Et quidem tanta vis & copia Cælestium munerum hac Postulatione continetur; ut omnia complectatur, quæ ad corpoream, & Spiritualem vitam tuendam sit necessaria. Quem autem Regio nomine dignum dicemus, cui ea curæ non sint, quæ Regni salutem contineant? Quod si sunt homines de regni sui incoluitatem solliciti, quanta Regem Regum omnium cura, & providentia tueri credendum est, & vitam, & salutem hominum? Hac igitur Regni Dei Petitione comprehensa sunt omnia, quibuscumque in hac peregrinatione, vel exilio potius, indigemus, que concessurum se Deus benignè pollicetur: nam statum illa subjunxit: *b Et hæc omnia, adiicientur vobis.* Quibus omnino declaravit, se cum esse Regem, qui generi hominum copiosè omnia largèque suppeditat: in cuius infinitæ benignitatis cogitatione inixus David cecinit: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.*

3. *Quid his faciendum sit, qui huius Petitionis fructum consequi cupiunt.*

Verum minimè satis est vehementer petere Dei Regnum, nisi ad Petitionem nostram adhibeamus omnia tanquam instrumenta, quibus illud queritur, & invenitur. Nam & quinque fatuæ virgines, studiosè illæ quædem petierunt ad hunc modum, *d Domine, Domine aperis nobis:* veruntamen, quod illius Postulationis passidæ non haberent, exclusæ sunt. Nec injuria: est enim illæ Dei ore pronuntiata sententia: *e Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in Regnum Cælorum.*

4. *Quibus rationibus Regni Dei desiderium hominibus sit excitandum.*

Quamobrem haurient animarum curatores Sacerdotes ex uberrimis Divinarum Litterarum fontibus ea, quæ Fidelibus desiderium, studiumque commoneant Regni Cælorum; quæ calamitosam status nostri conditionem illis ob oculos ponant; quæ sic eos afficiant, ut respiciantur, & colligentes se, in memoriam redeant summæ beatitudinis, & inexplicabilium bonorum, quibus redundat æterna Parentis Dei domus. *f Exules enim sumus & planè ejus loci incolæ, g in quo habitant Demones, quorum odium in nos nulla ratione mitigari potest: nam sunt infestissimi, & implacabiles in genus humanum.* Quid domestica, *h intestinaque prælia, quæ inter se corpus, & anima, caro, & spiritus assidue gerunt?* quibus perpetuò timendum est, ne concidamus.

timendum autem? imò verò statim concideremus, nisi propugnaculo Divinæ dexteræ defenderemur. Quam vim miseriarum cum sentiret Apostolus, *a Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?*

5. *Quanta sit hominis miseria, per aliarum rerum cum homine collationem demonstratur.*

Hæc infelicitas nostri generis quanquam per se cognoscitur, tamen ex contentione reliquarum naturarum, & creaturarum rerum facilius intelligi potest. In illis, sive rationis, sive etiam sensus expertibus, raro fieri videmus, ut aliqua natura à propriis actionibus, à sensu, vel motu in sito declinet sic, ut à proposito, & constituto fine deflectat; Hoc apparet in bestiis agrestibus, nantibus, volucris; ut res declaratione non egeat. Quod si Cælum suspexeris, nonne verissimum id esse intelligis quod à Davide dictum est, *b In æternum, Domine, verbum tuum permanet in Cælo?* Nempe illum continenti motu, & perpetua conversione fertur, ut ne minimum quidem à præfinita divinitus lege discedat. Si terram, & reliquam universitatem consideres, facile videas, aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miserimum hominum genus sæpissime labitur; raro, quæ rectè sunt cogitata, persequitur; plerumque susceptas bonas actiones, abjicit, atque contemnit; quæ modo placuerat optima sententia, subito displicet, & illa rejecta, ad turpia consilia, sibi que perniciosa dilabitur.

6. *Quæ sit omnium miseriarum causa potissima.*

Quænam igitur est hujus inconstantie, miseriæque causæ contemptio planè divini afflatus; *c claudimus enim aures Dei monitis, oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lumina divinitus preferuntur, nec Cælestem Patrem salutariter præcipientem audimus.* Quare huc incumbendum erit Parochis, ut & miseras oculis subjiciant Fidelis Populi, & commemorent causas miseriarum, & remediorum vim ostendant: quorum omnium illis facultas non deest, comparata ex viris sanctissimis, Joanne Chrysostomo, & Augustino, maximè verò ex iis, quæ in Symboli expositione posuimus. Nam, illis cognitis, quis erit è facinorosorum hominum numero, qui adjumento Dei gratiæ præeuntis, Evangelio illo d Prodigii filii exemplo, conetur exurgere, & erigere se, atque in Cælestis Regis, Patriisque conspectum venire?

7. *Quidnam Dei Regum in Sacris litteris designet.*

His explicatis, quæ sit Fidelium fructuosa petitio, aperient, quid sit, quod his verbis à Deo postulamus; præsertim cum vocabulum Regni Dei multa significet, quo-

a Rom. 7. 24. Omnes res create insistant sibi à Deo vim retinent.

b Psalms. 143. 6. 7. Omnia ad nutum Deo servant præter hominem. Psalms. 118. 89. Gen. 3. 19. Reg. 4. 14. Paral. 29. 15. Psalms. 38. 60.

c Psalms. 118. 89. Sap. 2. 5. Eccles. 1. 18. Isai. 6. 40. 6. & alibi.

d Prov. 24. Isai. 65. & 66. 4. Jer. 7. & 55. 15.

e Chrysost. Hom. 52. ad Populum Antioch. D. Aug. lib. 10. Confes. cap. 28. d Luc. 15. 18. 19.

quorum declaratio, & ad reliquam Scripturæ intelligentiam non erit inutilis, & est ad hujus cognitionem loci necessaria.

Communi igitur quædam Regni Dei significatio, quæ frequens est in Divinis Litteris, est non solum ejus Potestatis, quam habet in omnem hominem; rerumque universitatem, sed etiam Providentiæ, quæ cuncta regit, & moderatur: *a In manu ejus*, inquit Propheta, *sunt omnes fines terræ*. Quibus finibus intelligantur etiam, quæ occulta sunt, & addita in intimis terræ, ac rerum omnium partibus. In hanc sententiam Mardocheus loquebatur illis verbis: *b Domine, Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, & non est, qui possit tuæ resistere voluntati: Dominus omnium est: nec est, qui resistat Majestati tuæ.*

8. Christi Regnum in pios quale.
Item Dei Regno declaratur, præcipua illa, ac singularis Providentiæ ratio, qua Deus pios, & sanctos homines tuetur, & curat. De qua propria, & eximia quædam Dei cura dictum est illud à Davide: *c Dominus regit me, & nihil mihi deerit*, tum ab Isaia: *d Dominus rex noster ipse salvabit nos*. In qua Dei Regia Potestate etiam præcipua ratione sunt in hac vita ii, quos diximus sancti, ac pii homines; tamen monuit Pilatum ipse Christus, Dominus, Regnum suum non esse ex hoc mundo hoc est, minimè ex hoc mundo, qui & conditus est, & interiturus, ortum habere. Nam eo, quem diximus modo, dominantur Imperatores, Reges, Respublicæ, Duces, omnesque ii, qui vel expetiti, ac delecti ab hominibus præsentant civitatibus, atque provinciis, vel per vim, & injuriam Dominatum occupaverunt: Christus, autem Dominus & constitutus est Rex à Deo, ut ait Propheta, cujus Regnum, ex Apostoli sententia, justitia est; *e enim f Regnum Dei est justitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto.*

9. Qua ratione Christus in suis regnet Fidelibus.
Regnat autem in nobis Christus Dominus per virtutes intimas, fidem, spem, charitatem, quibus virtutibus Regni quodammodo partes efficiuntur, & Deo peculiari, quædam ratione subjecti, ad ejus cultum, ac venerationem consecramur: ut, quemadmodum dixit Apostolus: *g Vivo autem, iam non ego; victi verò in me Christus*: ita nobis dicere liceat: *Regno ego, iam non ego; regnat verò in me Christus*. Id autem Regnum justitia dicitur, quia Christi Domini justitia constitutum est. Ac de hoc Regno sic loquitur apud S. Lucam Dominus: *h Regnum Dei*

Dei Regnum primo generalem in res universas potestatem, & providentiæ curam significat.

a Psalm. 94. 5.

b Esth. 6. 13.

Secundo, peculiarem illam beneficentiam, qua pios gubernat, & dirigit, denotat.

c Psalm. 22. 1.
d Isai. 33. 22.

Quomodo Regnum Christi non sit ex hoc mundo.

e Psalm. 2. 6.

f Rom. 14. 17.

g Gal. 2. 26.

Quomodo Regnum Dei sit justitia.

h Luc. 17. 21.

intra vos est. Nam etsi Jesus Christus per fidem regnat in omnibus, qui gremio, ac sinu sanctissimæ matris Ecclesiæ continentur; præcipuo tamen modo regit eos, qui præstanti fide, spe, charitate præditi, se tantam puram quædam, & viva membra Deo præbuerunt. Et in his Dei gratiæ regnum esse dicitur.

10. De Regno gloriæ Christi Domini nostri.
Est verò etiam Dei gloriæ Regnum illud, de quo Christum Dominum apud S. Matthæum loquentem audimus: *a Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum à constitutione mundi*. Quod idem ab eo Regnum, apud S. Lucam, latro admirabiliter sua scelera recognoscens expetebat in hunc modum: *b Domine memento mei, cum veneris in Regnum tuum*. Sanctus etiam Joannes meminit hujus Regni: *c Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in Regnum Dei*. Meminit item Apostolus ad Ephesios: *d Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in Regno Christi, & Dei*. Eodem & pertinent aliquod similitudines Christi Domini loquentis de Regno Cælorum. *e De Regni gratiæ, & gloriæ Christi natura, & divinitate.*

Necesse est autem prius ponere Regnum gratiæ: neque enim fieri potest, ut in ullo regnet Dei gloria, nisi ejusdem gratia in illo regnarit. Est verò gratia, ipsius sententia Salvatoris: *f Fons aquæ salientis in vitam æternam*. Gloriam autem quid esse dicemus, g nisi gratiam quandam perfectam, & absolutam? Quandiu enim fragili hoc, & mortali corpore vestiti sumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exilio vagi, & imbecilles absumus à Domino, sæpe labimur, & cadimus, abjecto Regni gratiæ adminiculo, quo nitbamur: cum autem Regni gloriæ, h quod perfectum est, lux nobis illuxerit, & firmi, ac stabiles perpetuo consistemus. Omne enim & vitium, & incommodum exhaustum, & omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipse denique nostra in anima, & in corpore regnavit Deus, quæ res uberior in Symbolo tractata est, cum de Resurrectione carnis ageretur.

12. Quid in primis hac Petitione Deum oremus.
His igitur expositis, quæ communem Regni Dei sententiam declarant, quid sibi hæc Petitio propriè velit, dicendam est. Petimus autem à Deo, ut Regnum Christi, quod est Ecclesiæ, propagetur, ut se ad fidem Christi Domini, & accipiendam veri Dei cognitionem con-

In quibus præcipuo regnet Christus.

Tertio gloriam, & majestatem designat, quam Deus in Cælo obtinet.

a Matth. 25. 34.

b Luc. 23. 42.

c Joann. 3. 5.

d Ephes. 5. 5.

e Matth. 13. 31. 32. 44. & cap. 22. 1.

f Joann. 4. 14.
g Sic Apoc. Rom. 6. 23. vitam æternam gratiam vocat Regno gratiæ frequenter excidimus.

h 1. Cor. 15. 15. Regnum gloriæ, si senel ab homine possidatur, nunquam amittitur.

Quomodo maxime hic in terris Regnum Dei adveniat.

a Isai. 54. 2. 3. & vers. 5.

b Ier. 60. 3. 4. & c. 49. 18.

c Tit. 1. 16.
In Christianis peccata viventibus dominatur etiam Diabolus.

d Matth. 3. 12.

e 1. Cor. 5. 55.
f 1. Cor. 15. 24. 25.
Colos. 2. 15.

g Matth. 13. 44-
Christi Regnum ut consequamur, omnia terrena sunt contemnenda.

vertant Infideles, & Judæi; & Schismatici, ac Hæretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesiæ Dei communionem, à qua desciverunt, revertantur, ut compleatur, & ad exitum perducatur, quod Isaiæ ore dixit Dominus: *a* Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende; (1) ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clavos tuos consolida. Ad dexteram enim, & ad levam penetrabis quia dominabitur tui, qui fecit te. Et idem: *b* Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui: levi in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: filii tui de longè venient, & filia tuæ de latere surgent.

13. Secundo quidam hic postuletur. Verùm, quia sunt in Ecclesia, *c* qui verbis confitentur Deum, factis negantes, deformatam Fidem præ se ferant, in quibus propter peccatum Dæmon habitat, ac dominatur, tanquam in propriis domiciliis, petimus etiam, ut ad eos veniat regnum Dei; quo illi, peccatorum discussa caligine, & radiis divine lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem, ut omnibus à suo Regno, cœlestis Parens, sublatis Hæreticis, atque Schismaticis, ejectionisque offensionibus, ac scelerum causis, *d* aream purget Ecclesiæ, quæ Deo cultum piè, sanctèque adhibendo, quietà, ac tranquilla pace perfruatur.

14. Quid tertio loco eadem Petitione queramus. Petimus denique, ut solus nobis vivat, solus regnet Deus ne sit posthac mortuus, sed ut illa *e* ab sorbeatur in victoria Christi Domini nostri, qui, *f* dissorto ac dissipato omni hostium principatu, potestate, & virtute, suo omnia subiciat imperio.

15. Quæ Christianis hujus Petitionis occasione præcipua agenda, & contemplanda offerantur. Erit autem curæ Parochis, ut quod postulat hujus ratio Petitionis, fidelem Populum doceant, quibus cogitationibus, & meditationibus instructus, has piè Deo præces facere possit. Ac primùm hortabuntur, ut vim, & sententiam intueatur illius similitudinis à Salvatore introductæ: *g* Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit universa, quæ habet, & accipit agrum illum. Nam qui noverit Christi Domini divitias

(1) Ne parcas) deest in Ed. Rom. Lugd. Lov. Parisi est autem apud Isaiam, ut & in Ed. Pat.

is præ illis omnia contemnet; huic facultates, opes, potentia sordescunt: nihil enim est, quod illi summo pretio comparari, imò verò, quod in conspectu ejus stare possit. Quare quibus id nosse contigerit, exclamabunt illi, ut Apostolus: *a* Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrificarem. Hæc est illa insignis Evangelii *b* margarita, in quam, qui pecuniam ex omnibus bonorum venditione redactam erogavit, is beatitudinè fruatur sempiterna.

16. Quam sit desiderabile regnum Christi hic per gratiam, & in futuro per gloriam.

O nos infelices, si tantum luminis nobis præferret Jesus Christus, ut illam videre possemus divine gratiæ margaritam, qua ipse regnat in suis! Nam & nostra omnia & nos ipsos venundaremus, ut emptam illam teneremur: tum enim denique (1) nobis id non dubitanter dicere liberet, *c* Quis nos separabit à charitate Christi? Præstantem verò Regni Gloriæ excellentiam, si, quæ sit, scire volumus, eandem de illa & *d* Prophete, & *e* Apostoli vocem, atque sententiam audiamus: *Oculus non vidit neque auris audivit, neque in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum.*

17. De humilitate, quam in hac petitione, & aliis præ nobis ferre debemus.

Proficient autem ad impetrandum maximè, quod petimus, si quis simus, ipsi nobiscum reputemus, id est, Adàm progenies, *f* jure à Paradiso ejecti; & exules, quorum indignitas, & perversitas summum Dei odium, ac sempiternas pœnas postularet. Quare demisso tum, & abjecto animo simus oportet. Nostra etiam erit plena Christianæ humilitatis oratio; & omnino nobis ipsi diffidentes, *g* illius more Publicani confugiemus in Dei misericordiam, totumque ejus benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sit elargitus, *h* quo freti clamare audeamus, *Abba Pater.*

18. Quanto studio nobis incumbendum sit, ut tandem Cœlorum Regno potiamur.

Suscipiemus etiam illam curam, & cogitationem, quid agendum, quid contra vitandum sit, ut ad Cœlestè Regnum pervenire possimus. Non enim à Deo in ad otium, & ad inertiam vocati sumus, quin imò inquit: *k* Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt ill-

Huc pertinere possunt, quæ de Sapientia scripsit. Job. 28. 15. Salom. Prov. 8. 10. Sap. 7. 8. 9. 10. Philip. 1. 8. Matth. 13. 45.

c Rom. 8. 35.

d Isai. 62. 4.
e 1. Cor. 2. 9.

f Gen. 3. 23.
Humiliter Regnum Dei Petendum.

g Luc. 18. 19.

h Rom. 8. 15.

Quid sequi, vel fugere debeamus, ut simus beati, sæpe cogitandum.
i Hoc docet parabola Evangelica de v. na. Matth. 10. 1.
k Matth. 11. 12.

(1) Nobis id non dubitanter dicere liberet) Vocula id desideratur in Ed. Pat. & quidem redundare videtur. FF 2.

Matth. 19. 17. Diligentia adhibenda. 1. 2. Cor. 9. 3. Quomodo simus divinae gratiae adjutores.

Matth. 23. 20.

Quantis praesidiis homines instruxerit Deus ad Coelestis Regni consecutionem.

illud; & a. Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Itaque non est satis petere Regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium, & operam adhibeant homines. Nam b. adjutores sint oportet, & administri Dei gratiae in eo tenendo cursu, quo pervenitur in Coelum. Nunquam nos deserit Deus, c. qui nobiscum se futurum perpetuo possidet; citus est; unum ut nobis videndum sit, ne Deum, & nos ipsos deseramus. Ac Dei quidem sunt in hoc Ecclesiae Regno omnia, quibus & vitam tuetur hominum, & (1) salutem illis conficit sempiternam, & quae sub aspectum non cadunt, Angelorum copiae, & plenissimum virtutis Coelestis visibile hoc munus Sacramentorum. In his tantum nobis praesidii est divinitus constitutum, ut non modo ab acerrimorum hostium Regno tuti esse, sed ipsum etiam Tyrannum, ejusque nefarios satellites prostertere, & conculcare possimus.

19. Conclusio hujus Petitionis, & brevis illius alia expositio.

Quare vehementer ad extremum (2) petamus a Dei spiritu, nos ut omnia jubeat a sua voluntate facere: Satanæ ut tollat imperium, nullam ut in nobis summo illo die potestatem habeat ut vincat, & triumphet Christus: ut vigeant ejus leges toto orbe terrarum: ut decreta serventur: nullus ut proditor, aut desertor ejus sit, sed tales se præbeant omnes, ut in Regis Dei conspectum non dubitanter veniant, & a constitutum illis ex omni aeternitate possessionem adeant Regni Coelestis, ubi beati cum Christo sempiterno ævo fruantur.

Matth. 25. 34.

- (1) Salutem illis conficit sempiternam) longemellus Ed. Pat. Lugd. Lov. & Paris. salutem perficit sempiternam.
- (2) Petamus) Ed. Pat. petemus.

DE TERTIA PETITIONE.

CAPUT XII.

Fiat voluntas tua.

1. Quare postulo Dei Regno, statim subjiciatur, ut ejusdem Voluntas fiat.

CUM a Christo Domino dictum sit: a. Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in Regnum Coelorum; sed qui facit voluntatem Patris mei: qui in illud coeleste Regnum pervenire cupiunt, id a Deo petere debent: ut fiat voluntas ejus. Quamobrem hoc loco posita hæc Petitio est statim post Regni Coelestis Postulationem.

2. Quo metodo ad veram hujus Petitionis intelligentiam perveniendum sit.

Ut autem intelligant Fideles, quam necessarium id vobis sit, quod hac Prece postulamus, quantum que vim salutarium munerum ex ejus impetratione consequamur, demonstrabunt Parochi, quibus miseris, & ærumnis oppressum fuerit hominum genus propter peccatum primi Parentis.

3. Quae mala prevaricatio primi Parentis in humanum genus invexerit.

Nam a principio Deus proprii boni appetitionem creaturis generaverit, ut naturali quadam propensione suam quærent, & expeterent finem, a quo illæ nunquam nisi objecto extrinsecus impedimento declinant. Hæc autem in initio fuit in homine expetendi Deum suæ beatitudinis auctorem, parentemque eo præclarior, & præstantior vis, quod is composisset rationis, atque consilii. Sed reliquæ naturæ hunc amorem sibi naturaliter in genitum cum rationis expertes conservassent, quæ, ut initio procreatae fuerunt, natura bonæ, sic in eo statu, & conditionæ manserunt, hodieque manent; miserum hominum genus, cursum non tenuit. Non enim solum bonæ justitiæ originalis amisit, quibus a Deo supra naturæ suæ

Matth. 7. 21.

Homo in initio suæ creationis in Deum tanquam suæ beatitudinis auctorem, recta forebatur.

Eccl. 7. 27.

Peccato originali & amissa justitia, & ad virtutem inclinatio corrupta est.

fa-

CATECH. AD PAR. PARS IV.

474
facultatem, atque, ornatumque fuerat, sed etiam insitum in animo præcipuum virtutis studium obscuravit. *a Omnes, inquit, declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Nam, b sensus, & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua; ut inde facile intelligi possit, neminem per se salutariter sapere, sed omnes ad malum esse propensos, innumerabilesque esse hominum pravas cupiditates, & dum proclives sunt, & flagranti studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad ambitionem, ad omne ferè malorum genus.

4. Homo, et si multis miseris obrutus sit, suum tamen statum ignorat.

Quibus in malis quamquam assidue versemur, tamen, quæ summa est nostri generis miseria, permulta ex illis sunt, quæ nobis minimè mala videantur. Quæ res insignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus, ac libidinibus obcecatur non videant, quæ salutaria capiuntur, plerumque esse pestifera; imò verò ad illa perniciosiora mala, tanquam ad optabile, & expetendum bonum, rapiuntur præcipites; ab iis, quæ verè bona sunt, & honesta, tanquam à contrariis rebus, abhorreant. Hanc opinionem, corruptumque iudicium detestatur Deus illis verbis d Vae, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum!

5. Quomodo nostram hanc miseriam Sacrae litteræ nobis ob oculos subjiciant.

Itaque nostris ut subjiciant oculis nostras miseras, comparant nos Divinæ Litteræ iis, qui verum gustant sensum amiserunt: quare fit, ut à salubri victu alieni sint, appetantque contrarium. Cum ægrotis præterea nos conferunt: ut enim illi, nisi morbum depellerint, sanari non possunt; sic nos actiones, quæ Deo gratæ sunt suscipere sine Divinæ gratiæ adjumento nequimus.

6. In statu nature corrupto quanta sit ad aliquid boni agendum hominum infirmitas.

Quod si quædam sic affecti assequimur, levità illa sunt, & quæ ad consequendam Cœlestem Beatitudinem parum, vel nihil momenti habent. At Deum, ut par est, amare, & colere, quod majus quiddam, & altius est, quam ut nos humili strati id humanis viribus assequamur, nunquam poterimus, nisi adminiculo Divinæ gratiæ sublevemur.

DE TERTIA PETITIONE.

415

7. In rebus Divinis nos omnino pueri esse persimiles:

Quamquam aptissima etiam est illa comparatio ad significandam miseram humani generis conditionem, quod similes esse dicimur puerorum, qui suo relicti arbitrio temerè moventur ad omnia pueri, inquam, sumus, & imprudentes, ludicris sermonibus, & inanibus actionibus dediti, si à Divino præsidio deseramus. Sic enim nos objurgat Sapientia: *a Usquequo parvuli diligitis infantiam, & stulti, ea, quæ sibi sunt noxia, cupiunt.* Et in hunc modum hortatur Apostolus: *b Nolite pueri effici sensibus.* Etsi in majori imbecillitate, & errore versamur, quam illa puerilis ætas, cui tantam abest humana prudentia, ad quam tamen per se tempore potest pervenire; cum ad Divinam prudentiam, quæ ad salutem necessaria est, nos, nisi Deo auctore, & adjutore, aspirare non possimus. Nisi enim præsto nobis sit Dei auxilium, rejectis iis, quæ verè sunt bona, ad interitum ruimus voluntariam.

8. Quodnam hac Petitione tantorum malorum proponatur remedium.

Ac si quis, discussa divinitus animi caligine, has videat hominum miseras, & sublato stupore, sentiat, e legem membrorum, ac sensus cupiditates spiritui repugnantes recognoscat, omnemque despiciat naturæ nostræ propensionem ad malum; qui poterit non ardenti studio opportunum tanto huic malo, quo naturæ vitio premimur, remedium querere, salutaremque illam regulam expetere, ad quam Christiani hominis vita dirigenda, & conformanda sit. Hoc igitur illud est, quod imploramus, cum ita precamur Deum; *Fiat voluntas tua.* Cum enim, a abjecta obedientia, & Dei voluntate neglecta, in has miseras inciderimus; unum illud tantorum malorum remedium nobis divinitus propositum est, ut ex Dei voluntate, quam peccando contempsimus, aliquando vivamus, omnesque cogitationes, & actiones nostras ea regula metiamur. Quod ut assequi possimus, suppliciter illud à Deo petimus, *Fiat voluntas tua.*

9. Etiam à justificatis, qui jam Deo parent, usurpanda hæc præcatio est.

Id verò illis etiam vehementer petendum est, in quorum animis jam regnat Deus, qui quæ jam sunt ratiis Divini Luminis illustrati, cujus gratiæ beneficio Dei obtemperet voluntati. Quibus, licet ita comparatis, propriæ tamen cupiditates adversantur, propter proclivitatem ad malum, insitam in hominum sensibus: ut, etiam si tales simus, magnum tamen hoc loco nobis periculum

Homines per Actus peccatorum nunc sunt ipsis pueris insipientiores.

a Prov. 1. 22.

b 1. Cor. 14. 20. Prudentiam salutis necessaria nisi Deo adjutore consequi non possumus.

c Rom. 7. 23. Omnium actionum, & cogitationum humanarum bonitas ex consensu, quem habet cum Divina voluntate, est metienda. Suam autem voluntatem Deus manifestavit hominibus per Decalogum.

d Rom. 5. 9.

Justificati propter pravitatem ad malum vita hac durante semper periclitantur.

Conc. Trid. sess. 6. can. 12. & 3. Vide Ezech. 8. 26. Jer. 16. 2.

1. Gen. 8. 21. item

6. 5. Omnes ab adolescentia ad malum sunt proclives.

Concil. Trid. sess. 5. de peccato originali.

c Rom. 7. 21. 22. 23.

A Isai. 5. 20.

Gustum spiritualem amisit homo.

e Isai. 24. 9.

Ezech. 18. 2.

Homines omnes post peccatum sunt ægroti similes.

f Psalm. 6. 26. & 106.

Isai. 24. & 53. 4.

Virtutes Cælo dignas homo sibi relictus percipere non potest.

lum sit a nobis ipsis, ne a abstracti, & illi a concu- piscentiis, quæ militant in membris nostris, iterum de salutis via deflectamus. De quibus periculo Christus Dominus admonuit illis verbis; *Sub Vigilate, & orate, Dominus admonuit illis verbis; spiritus quidem promptus ut non intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.*

Non enim est in hominis potestate, ne in eius quidem, qui per Dei gratiam est justificatus, ita demitos habere carnis affectus, ut nunquam illi postea excitentur: quippe cum eorum, qui justificati sunt, mentem sit Apostolus: *Scio enim, quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum: Nam ut semel primus Homo Justitiam originalem, quo tanquam fræno quodam cupiditates regebantur, amisit, minime eas postea ratio ita continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte d Peccatum, id est, peccati fomitem habitare, scribit Apostolus, ut intelligamus: eum non ad tempus, quasi rapitem, diversari apud nos, sed quamdiu vivimus, tanquam incolam nostri, corporis, in domicilio membrorum hæret perpetuo. Ergo domesticis, & intestinis hostibus assidue oppugnati facile intelligimus, confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque, ut fiat in nobis Voluntas ejus. Jam vero faciendum est, ut sciant Fideles, quæ sit hujus Petitionis vis.*

xi. Quomodo Voluntas Dei in hac Petitione accipiatur. Quo loco multis omissis, quæ a Doctoribus Scholasticis de Dei Voluntate utiliter, & copiose disputantur. Voluntatem hic accipi dicimus pro ea, quam Significari, aut caverit jusserit, aut moxerit. Quare Voluntas nomine hoc loco comprehensa sunt universa, quæ nomine ad Cœlestem Beatitudinem comparandam proponuntur, sive illa ad Fidem, sive ad mores pertineant: omnia denique, quæcumque nos Christus Dominus per se, vel per Ecclesiam suam facere aut imperarit, aut prohiberit. De qua voluntate ita scribit Apostolus: *e Nolite fieri imprudentes; sed intelligentes, quæ sit Voluntas Dei.*

xii. Quam includat tertia Petitiō sententiā. Cum igitur illud precamur: *Fiat Voluntas tua,* petimus in primis, nobis ut Pater Cœlestis facultatem concedat obtemperandi Divinis jussis, fīnserviendi ei in sanc-

a Jacob. 1. 14.
b Matth. 26. 41.

Justitia originalis fuit tanquam frænum quo carnis cupiditates regebantur, eo quo semel amisso nunquam ita regi poterunt, quin identidem noxia appetent.
c Rom. 7. 18.
Fomas peccati, seu concupiscentia perpetuo in membris nostris latitat, unde etiam perpetuo adversus illam quaerenda sunt auxilia.
d Rom. 7. 20.

Wide Magistrum in r. dist. 45. lit. G. H. & I. & D. Thoma. in 3. p. q. 19. & ipsam, & alios in r. dist. 45.

e Ephes. 5. 17.
f 1. Thos. 4. 3.
g Rom. 12. 2.
h 1. Petri 4. 15.

i Luc. 7. 74. 75.

titate, & justitia omnibus diebus nostris: ut ad nutum, & Voluntatem ejus omnia faciamus: ut ea colamus officia, de quibus in Sacris Litteris admonemur: ut ipso duce, & auctore, reliqua omnia præstemus, quæ eos decent, a *Qui non ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi Domini secuti, b qui factus est, obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: ut parati simus omnia perpeti potius, quam vel minimum ab ejus Voluntate discede.*

13. Quibus potissimum datum sit eorum, quæ hic petuntur, studio, & amore ardentissime flagrare.

Nec verò quisquam est, qui hujus studio, & amore Petitionis flagret ardentius, quam is, cui concessum sit, ut summam eorum dignitatem intueamur, qui Deo obediunt. Idem enim illud verissime dici intelligit, servire Deo, & illi obedire, regnare esse. *c Quicumque, inquit Dominus, fecerit voluntatem Patris mei, qui in Cœlis est, ipse meus frater, soror, & mater est: hoc est, cum illo sum omnibus amoris, & benevolentiae vinculis conjunctissimus. Nemo ferè est, ut viris Sanctis, quin præcipuum hujus Petitionis munus à Deo vehementer postularit: ac præclara quidem omnes, sed varia persæpe oratione uti sunt. In quibus mirificum, & suavissimum Davidem videmus illud variè postulantem: modò enim inquit: *d Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas Instructiones tuas; interdum: e Deduc me in semitam Mandatorum tuorum; nonnunquam: f Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, ut non dominetur mei omnis iniustitia. Huc pertinent illa: g Da mihi intellectum, & discam Mandata tua: h Iudicia tua doce me: i Da mihi intellectum, ut sciam Testimonia tua: Saepè aliis verbis eandem tractat, versatque sententiam. Qui loci diligenter animadvertendi sunt, & fidelibus explicandi, ut quantà sit in prima hujus Petitionis parte vis, & copia salutarium rerum, omnes intelligant.**

14. Quid præterea hac Petitione significemus. Secundo loco, cum illud precamur, *Fiat Voluntas tua,* detestamur opera carnis; de quibus scribit Apostolus: *k Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, (1) &c. & Si*

(1) Editio Pat. addit, *Idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, emulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, ut est apud eundem Apostolum.*

Ggg

a Joann. 1. 13.
b Philip. 2. 8.

Parere Deo libertas est inquit Seneca, lib. de Beata vita cap. 15. c quo Dr. Bern. serm. 32 de S. Andrea hæc sumptissime videtur, servare Deo regnare est. d Matth. 12. 50.
Marc. 3. 35.
Luc. 8. 21.
Omnes Sancti Divinam Voluntatem semper fieri, optarunt, ut Christus.
Matth. 26. 42.
Paulus Act. 21. 14.
e Reg. 3. 18.
f Psalm. 118. 5.
g Ibidem 35.
h Ibidem 133.
i Ibidem 108.
j Ibidem 125.

k Gal. 3. 19. 20. 21.
l Rom. 8. 13.

Si secundum carnem vixeritis, moriemini: petimusque, ne sinat Deus ea nos perficere, quæ sensus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas nostra suaserit, sed ut nostram voluntatem sua voluptate moderatur. Aliena sunt ab hac Voluctate voluptarii homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione defixi sunt. Feruntur enim libidine præcipites ad potiendum, quod concupierunt, & in illo fructu pravæ cupiditatis felicitatem ponunt, ut beatum etiam esse dicant, qui, quodcumque optarit consequatur. Nos contra petimus à Deo, ut ait Apostolus, *a ne carnis curam faciamus in desiderijs, sed ut fiat Voluntas ejus.*

15. *Melius est id optare fieri, quod Deus vult, quam id, quod cupimus.*

Etsi non facile adducimur, ut precemur Deum, ut cupiditatibus nostris non satisfaciat: habet enim difficultatem hæc animi inductio, quod ipsi quodammodo id petentes nos videmur odisse. Quod etiam stultitiæ tribunt ii, qui toti hærent in corpore. Sed nos stultitiæ famam subeamus libenter Christi causa, cujus est illa sententia: *b. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.* Præsertim cum sciamus, multò præstare id optare, quod rectum, justumque sit, quam illud assequi, quod à ratione, à virtute, à Dei Legibus sit alienum. Et certè deteriore loco is est, quicumque ad id pervenit, quod temerè, ac libidinis impulsu cupiebat, quam qui, optimè quod optavit, non assequitur.

16. *Etiã ea, quæ pietatis speciem non habent, à Deo petenda non sunt.*

Quoniam non id modò petimus, ne concedatur nobis à Deo, quod ipsi nostra sponte cupimus, cum studium nostrum depravatum esse constet; sed ne id etiam detur, quod, suasore, & impulsore Dæmone, simulato lucis Angelo, tanquam bonum interdum postulamus. Rectissimum illud principis à Apostolorum studium videbatur, pietatisque plenissimum, cum Dominum à consilio proficiscendi ad mortem avocare conabatur; & tamen eum, quia humanis sensibus, non divina ratione ducebatur, Dominus acriter objurgavit. Quid amantius in Dominum (1) videtur eo postulari potuisse, quod sancti viri e Jacobus, & Joannes, illis irari Samaritanis qui magistrum hospicio accipere nolissent, ab eo petierunt, uti juberet, ignem è caelo descendere, qui duris

(1) *Videtur* Ed. Pat. ann. 1714. videbatur.

illos, & inhumanos assumeret? At à Christo Domino reprehensi sunt illis verbis: *Nescitis, cuius spiritus estis: a Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare.*

17. *Cum quæ cupimus, ad naturæ conservationem spectant, ea maxime ut fiant, si Deus velit, petendum est.*

Neque verò solùm, cum quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, ut fiat voluntas ejus, sed etiam, cum revera malum non est; veluti cum voluntas sequitur primam illam naturæ inclinationem, ut appetat ea, quæ naturam conservant, & rejiciat, quæ ei contraria (1) videantur. Quocirca, cum in eum locum ventum est, ut aliquid petere velimus hujus generis, tum verò dicamus, ex animo, FIAT VOLUNTAS TUA: imitemur illum ipsum, à quo salutis disciplinam accepimus: *b* qui cum naturaliter (2) insito cruciatuum, & acerbissimæ mortis timore commoveretur, tamen in illo horrore summi doloris suam, ad Dei Patris retulit voluntatem *c. Non mea, inquit, voluntas, sed tua fiat.*

18. *Cum citra Dei auxilium peccatum vitare non possimus, id etiam hac Petitione postulamus.*

Sed mirabiliter depravatum est hominum genus, qui cum vim etiam suæ attulerint cupiditati, eamque divinæ Voluntati subjecerint, tamen sine Dei auxilio quo & à malo protegimur, & ad bonum dirigimur, peccata vitare non possunt. Ergo confugiendum est ad hanc Precationem, & petendum à Deo, ut in nobis ipse instituta perficiat, ut exultantes cupiditatis motus comprimat, ut appetitus rationi obedientes efficiat, ut nos denique totos ad suam conformet voluntatem. Precamur etiam, ut à Dei voluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat; quo e divinum mysterium absconditum à sæculis & generationibus, notum, ac pervulgatum sit apud omnes.

Sicut in Cælo, & in Terra.

19. *Quid sibi ista clausula velit.*

Formam præterea, & præscriptionem hujus obedientiæ postulamus, ut videlicet ad eam regulam dirigatur, quam

(1) *Videntur* Ed. Pat. videntur.

(2) *Insito cruciatuum, & acerbissimæ mortis timore* Perperam in nonnullis Ed. insito cruciatu, & acerbissimæ mortis timore.

Voluptarii, terrenis- que affectibus implicati, nisi illam cupiditatem exuant, non verè istud præcantur.

¶ Rom. 13. 14.

Difficile est adversus propriam cupiditatem precari, sed tamen salutare, & gloriosum.

¶ Matth. 16. 24.

Lucæ 9. 23.

Marci. 8. 34.

¶ 1. Cor. 11. 14.

¶ Matth. 16. 22.

¶ Lucæ 9. 54.

¶ Lucæ 9. 56.
Joann. 3. 16.

¶ Matth. 26. 36. 38.

¶ Marci 14. 33.
Qualis autem in Christo fuerit tristitia, & timor vide D. Thomæ 3. p. 9. 15.
¶ Lucæ 22. 42.

¶ Tim. 2. 7.

¶ Col. 1. 26.

quam in Cælo & servant beati Angeli, & colit reliquos cœlestium animarum chorus; ut, quemadmodum illi sponte, & summa cum voluptate obediunt divino Numini; sic nos Dei voluptati, quomodo ipse maxime vult, libentissime pareamus.

20. *Deo non pretii alicujus causa, sed amore ipsius parendum est.*

Et verò in opera, & studio, quod Deo navamus, summum a nobis amorem Deo, & eximiam charitatem requirit, ut, etiam si spe cœlestium pœmiorum totos nos ei dicaverimus, tamen ideo illa speremus, quod, ut in eam spem ingrederemur, placuit divinæ majestati. Quare tota nitatur illo in Deum amore nostra spes, qui mercedem amoris nostro proposuit aternam beatitudinem. Sum enim, qui amanter alicui serviant, sed tamen pretii causa, quo amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo charitate, & pietati commoti, in eo cui dant operam, nihil spectant, nisi illius bonitatem, atque virtutem, cujus cogitatione, & admiratione se beatos arbitrantur, quòd ei suum officium præstare possint.

21. *Aliæ item ejus clausulæ expositiones.*

Et hanc habet sententiam illa appositio, SICUT IN CÆLO, ET IN TERRA. Maxime enim nobis intendendum est, ut Deo simus obediens; quemadmodum beatas mentes esse diximus: (1) quarum laudes illo summæ obedientiæ munere obeundo eo Psalmo præsequitur David: *a Benedicite Domino omnes virtutes ejus, ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.* Quòd si quis Sanctum Cyprianum secutus, sic illa interpretatur ut dicat: *In Cælo, in bonis, & piis; in Terra, in malis, & impiis,* nos verò etiam ejus sententiam comprobamus, ut pro Cælo spiritus, pro terra caro intelligatur; ut & omnes, & omnia in omnibus Dei voluntati obediant.

22. *Quomodo etiam gratiarum actionem contineat hæc Petitiō.* Gratiarum item actionem continet hæc Petitiō: veneramur enim Dei sanctissimam voluntatem, & maximo perfusi gladio, summis laudibus, & gratulationibus, omnia ejus opera celebramus, qui certo sciamus, *b eum omnia bene fecisse.* Cum enim constet, esse omnipotentem Deum, necessario sequitur, ut omnia ejus nutu facta esse, intelli-

Vide D. Bern. in lib. de diligendo Deo. Voluntas Dei in Cælo fit ex amore, & charitate.

a Psalm. 102. 27. S. Cypri. in serm. de Orat. Dom.

b Matth. 7. 37. Eccl. 36. 21.

(1) *Quarum laudes* Ita legendum esse, ut præseferant Editiones Pat. & Lov. non autem *quorum laudes*, ut Rom. Ven. & Lugd. docet grammatica constructio.

gamus. Cum verò etiam ipsum, sicuti est, summum bonum esse, affirmemus, nihil ex ejus operibus non esse bonum, cum omnibus ipse suam impertiverit bonitatem, confitemur. Quòd si in omnibus divinam rationem non assequimur, in omnibus tamen, & ambigui causa neglecta, & rejecta omni hæsitazione, illud Apostoli profitemur, *a investigabiles esse vias ejus.* Sed ob id maxime etiam Dei voluntatem colimus, quòd ab eo cœlesti lumine dignati sumus. *b Ereptos enim de potestate tenebrarum transtulit in regnum filii dilectionis suæ.*

23. *Quid ex hac Petitione ad contemplationem referendum sit.*

Sed ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet hujus Petitionis, redeundum est ad id, quod initio attigimus, debere Fidelem Populum in hujus pronuntiatione Petitionis esse demisso, & humili animo, reputantem secum eam, quæ in natura est insita, cupiditatem vim divinæ voluntati repugnantem, cogitantem se in eo officio vinci à naturis omnibus; de quibus ita scriptum est, *c Omnia serviunt tibi: maxime que imbecillum esse, nullum opus Deo gratum non modo non perficere, d sed ne instituere quidem possit, nisi Dei adjumento sublevetur.* Quoniam verò nihil magnificentius est, nihil præstantius, quàm, ut diximus, Deo servire, & vitam ex ejus Lege, ac Præceptis agere, quid optabilius esse potest homini Christiano, quàm *e* ambulare in viis Domini, quàm nihil agitare animo, nihil actione suscipere, quod à Divina Voluntate abhorreat? Ut verò eam exercitationem capiat, & illud institutum teneat diligentius, petat ex divinis Libris exempla eorum quibus, cum illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei voluntatem, omnia malè ceciderunt.

24. *Quantum commodi ad vitam tranquillè agendam ex hujus Petitionis meditatione consequi possimus.*

Moneantur postremo Fideles, ut in simplici, & absoluta Dei Voluntate acquiescant: ferat æquo animo conditionem suam, qui sibi inferiori loco videtur esse, quàm ejus dignitas postulet: ne deserat ordinem suum: sed *f* in ea vocatione maneat, in qua vocatus est: & proprium judicium subjiciat Dei voluntati, qui nobis melius consulit, quàm ipsi optare possimus. Si angustia rei familiaris, si corporis valetudine si persecutionibus, si aliis molestis, & angoribus premimur, certò statuendum est, nihil horum sine Dei voluntate, quæ summa omnium ratio est, nobis accidere posse; ideoque non debere nos gravius commoveri, sed invicto animo fer-

a Rom. 11. 33

b Coloss. 1. 26

c Psalm. 118. 61.

d Joann. 16. 6. 8. 2. Cor. 3. 5.

e Psalm. 118. 7. Infelices, qui sua consilia Divinæ voluntati non accommodant Exemplum vide in Pharaone. Exod. 4. 5. 6. & seq.

f 1. Cor. 7. 20

Ephes. 4. 7. Voluntas Dei est ratio summa omnium, que sunt D. Thom. in 1. 2. q. 19. art. 4.

a Act. 27. 14.
b Job. 1. 21.

422 CATECH. AD PAR. PARS IV.
ferre, semper illud in ore habentes: a Domini voluntas fiat, & illud beati Job, b Sicut Domino placuit, ita factum est: sit Nomen Domini benedictum.

DE QUARTA PETITIONE.

CAPUT VIII.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

1. Quenam in hac Oratione Dominica ratio ordinis servata sit.

Quarta Petitio, & reliquæ deinceps, quibus anima & corporis subsidia propriè, ac nominatim postulamus, ad superiores Petitiones referuntur. Habet enim hunc ordinem ac rationem Precatio Damini ut Postulationem rerum divinarum consequatur earum Petitio, quæ ad corpus, & ad hanc vitam tuendam pertinent. Nam ut ad Deum, tanquam ad ultimum finem referuntur homines; sic humanæ vitæ bona ad Divina eadem ratione diriguntur.

2. Cur humanæ vitæ bona à Deo licitè optentur, & petantur.

Quæ quidem ideo optanda, ac petenda sunt, quod ita Divinus ordo postulat, vel quod illis adiumentis ad Divinorum bonorum adeptionem indigemus, & iis adminiculis propositum finem consequamur, qui Regno, & Gloria Coelestis Patris, atque iis Præceptis cœlestis, servandisque continetur, quæ Dei voluntatis esse non ignoramus. Quare omnem vim, & rationem hujus Petitionis ad Deum, ejusque Gloriam referre debemus.

3. Quo fine, & modo temporalia bona sint postulanda.

Præstabant igitur suum officium Parochi Fidelibus auditoribus, ut intelligant, in iis Petendis, quæ ad usum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, esse intendendum animum, ac studium nostrum ad Dei præscriptionem, nec inde ulla ex parte declinandam. Nam in eo, quod scribit Apostolus, c Quid oremus, si oportet, nescimus, maximè peccatur his postulationibus

Temporalia bona juxta Dei præscriptum sunt postulanda. Vide D. Thom. in 2. 2. q. 83. art. 6.

Rom. 3. 26.

DE IV. PETIT. ORAT. DOM.

423 terrenarum, & aducarum rerum. Ergo petenda sunt bona hæc, ut oportet, ne perperam aliquid postulantes responsum illud à Deo feramus, a Nescitis, quid petatis. Erit autem certa judicandi nota, quæ prava sit, quæve recta petitio, consilium & propositum, postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona existimet, & in illis tanquam in optato fine conquiescens, nihil præterea requirat, sine dubio non orat, sicut oportet. Non enim, inquit S. Augustinus, petimus temporalia hæc, tanquam bona nostra, sed tanquam necessaria nostra. Apostolus etiam in Epistola ad Corinthios docet, omnia, quæ spectant ad usum vitæ necessarios, ad Dei gloriam referri oportere. b Sive ergo manducatis, inquit, sive bibitis, sive aliud aliquid facitis: omnia in Gloria Dei facite, 4. Quot quantisque commoditatibus in statu innocentie homo sit potitus.

Sed, ut videant Fideles, quantam habet hæc Petitio necessitatem, commemorabunt Parochi, quanta ad victum, & ad vitam colendam indigentia sit externarum rerum. Quod magis intelligent; si comparatio fiet eorum, quæ primo illi Parenti nostri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad vivendum necessaria. Nam etsi ille in amplissimo Innocentie statu, unde & ipse, & ejus culpa omnis posteritas corrui, necesse habuisset adhibere cibum ad reficiendas vires; tamen inter illius & nostræ vitæ necessitates multum interest. Non enim ei vestibus ad tegumentum corporis opus fuisset, non lecto ad perfugium, non armis ad defensionem, non remediis ad valetudinem, non aliis multis, quorum subsidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus: satis ei fuisset ad immortalam vitam ille fructus, quem felicissima vitæ arbor nullo ejus, aut posterorum labore præbuisset. Neque verò futurus erat homo in tantis Paradisi deliciis otiosus, & quem ad agendum Deus in eo voluptatis domicilio collocarat: verum nulla ei opera molesta, nullum officii munus non jucundum fuisset: tulisset ille perpetuò suavissimos fructus ex cultura felicium hortorum, nec eum unquam opera, aut spes fefellisset.

5. Quanta mala Adæ prævaricationem sint secuta.

At posterorum proles non solum fructu privata vitalis arboris, verum etiam horribili illa sententia condemnata est, d Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ: in sudore

4 Matth. 20 22.

In petitione rerum temporalium qualitas orationis ex proposito postulantis est meditando. S. Aug. lib. 2. de Serm. Dom. in mont. c. 16.

b 1. Cor. 10. 31. Coloss. 3. 17.

Primi parentes si in statu innocentie perseverassent, necessario cibo uti debuissent. Vide D. Thom. in 1. p. q. 67. art. 2.

c Gen. 2. 17.

d Gen. 3. 17. 18. 19.

424
dore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es; & in pulverem revertis. Nobis igitur contra evenerunt omnia, atque illi, & posteris contigissent, si Dei dicto audiens fuisset Adam itaque versa sunt omnia, & mutata in deterrimam partem. In quo illud gravissimum est, quod maximos sumptus, summum laborem, ac sudorem sæpissimè nullus fructus consequitur: cum fruges datæ in deteriorem segetem vel succrescenti agrestium herbarum asperitate opprimuntur, vel nimbis, vento, grandine, uredine, rubigine percussæ, & postratæ intereunt, ut omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cœli, vel terræ calamitate recidat ad nihilum. Quod accidit immanitate nostrorum scelerum, à quibus aversus Deus nostris minimè benedicit operibus: sed horrenda manet sententia, quam de nobis initio pronunciavit. (1)

6. *Homines, ut succurrant suis necessitatibus, laborare tenentur, qui tamen, nisi Deus faveat, frustra laborant.*

Ergo Pastores in hujus loci tractationem incumbunt, ut sciat Fidelis Populus, sua culpa homines in has angustias, & miserias incidere: & ut intelligat, desudandum quidem, & elaborandum esse in paradisi iis, quæ ad vivendum sunt necessaria; veruntamen; nisi laboribus nostris benedixerit Deus, fallacem spem, & inanem omnem contentionem. Nam *a neque, qui plantat, est aliquid, neque, qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus; & b nisi Dominus edificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui edificaverunt eam.*

7. *Deus rogandus, ut ea, quibus indigemus, suppediet, quod prolixè facit.*

Docebunt igitur Parochi, esse res pene innumerabiles, quæ si nobis desint, vel vitam amittimus, vel agimus insuavem. Hac enim cognita rerum necessitate, naturæque imbecillitate, Christianus Populus Cœlestem Patrem adire cogetur, & ab eo Terrena, & Cœlestia bona suppliciter petere, imitabitur, *c Prodigum illam filium, qui cum in regione longinqua cœpisset egere, nec esset, cum esuriret, qui ei siliquas daret, aliquando ad se rediens intellexit, malorum, quibus premebatur, nusquam nisi à patre esse expectandum remedium.* Quo loco accedet etiam fidentius ad orandum Fidelis Populus, si in cogitatione Divinæ Benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuò patere filiorum vocibus.

(1) In Ed. Pat. additur, *in sudore vultus tui vesceris panem*

Opera nostra, & omnis labor sepe inanis, propter scelerum immanitatem.
 Vide Levit. 26. 16.
 Deut. 28. 22.
 Psalm. 106. 34.

Curandum est, ut laboribus nostris Deus benedicat.

a 1. Cor. 3. 7.

b Psalm. 126. 2.

c Lucæ 15. 16. 17.

Deus filios suos fidenter necessaria petentes exaudit.
 Vide Matth. 7. 9. 10.

Nam dum hortatur nos, ut Panem petamus, ea se rectè petentibus abunde largiturum, pollicetur. Docendo enim, quomodo petamus, hortatur, hortando impellit, impellendo spondet, spondendo nos in spem certissimæ impetrationis inducit.

8. *Quid Panis nomine intelligatur, quæque huius Petitionis sit sententia.*

Excitatis igitur, & inflammatis animis Fidelis Populi, sequitur, ut, quid hac Petitione postuletur, declarandum sit: primum, qui sit ille Panis, quem petimus. Sciendum igitur est, in Divinis Litteris hoc a Panis nomine multa quidem significari, sed illa duo præcipuè; primum quidem in victu, ceterisque rebus ad corpus, vitamque tuendam adhibemus; deinde quicquid nobis ad spiritus, & animæ vitam, ac salutem Dei munere tributum est. Petimus autem hoc loco hujus, quam in terris agimus, vitæ subsidia, Sanctorum & Patrum ita sententiarum auctoritate.

9. *Temporalia à Deo beneficia peti posse, demonstratur.*

Quamobrem minimè sunt audiendi, qui dicunt, non licere Christianis hominibus à Deo petere terrena hujus vitæ bona. Nam huic adversantur error, præter consentientem Patrum sententiam, exempla permulta tum veteris, tum novi Testamenti. Jacob enim vovens, sic orabat: *c Si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reversusque fuero prosperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexit in titulum, vocabitur domus Dei: cunctorum, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.* Salomon etiam certum petebat hujus vitæ subsidium, cum illud precabatur: *d Mendicatem, & divitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria.* Quid quod Salvator humani generis illa jubet petere, quæ nemo negare audeat ad corporis usum pertinere? *e Orate inquit, ut non fiat fuga vestra in hyeme, vel Sabbato.* Quid dicemus de Sancto Jacobo? (1) *cujus illa sunt, f Tristatur aliquis vestrum? oret: æquo animo est? psallat.* Quid de Apostolo? qui sic cum Romanis agebat: *g Obsecro vos, fratres, per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem Sancti spiritus, ut adiuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus,*

(1) *Cuius illa sunt* Ed. Patav. addit verba: *cuius illa sunt verba.*

Hhh

a Gen. 18. 24. 32. 31. 3. & alibi 10. Eccl. 15. doctrinam salutarem.

Lucæ 14. 14.

b Cypr. lib. de Orat. Dein. Basil. in reg. brev. inter 252.

Quod terrena petere liceat.

c Gen. 28. 20.

d Prov. 30. 8.

e Matth. 24. 20.

f Jacob. 5. 13.

g Rom. 15. 30.

bus, qui sunt in Iudæa. Quare, cum & divinitus concessum sit fidelibus, ut petant hæc subsidia rerum humanarum, & perfecta hæc à Christo Domino tradita sit orandi formula; ne illud quidem dubium relinquatur, unam ex septem hanc esse Petitionem.

10, *Panis nomine quid. hic ad corporis necessitatem pertinet intelligatur.*

Petitionis sententia illustratur.
Panis nomen interdum victum, & amictum significat.

4 3. Reg. 5. 2. 23.

f Lucre 14. 1.
Panis subinde cibum, & potum significat. Panis nomen non delicias, sed necessaria vitæ includit.

e 1. Tim. 6. 8.

d Prov. 30. 8.

Quem primo Panem nostrum hic dicimus.

e Psalm. 103. 27. 23.

f Psalm. 144. 15.

g Psalm. 146. 10.

Secundo Panis noster dicitur justo labore paratus.

Petimus præterea Panem quotidianum, id est, vitæ necessaria; ut panis nomine, quod satis sit & vestitum ad tegendum, & cibi ad vescendum, sive panis sit, sive caro, sive piscis, sive quodcumque aliud, intelligamus. Videmus enim, usum esse hoc loquendi modo Elisæum, cum regem moneret, a ut præberet panem militibus Assyriis, quibus magna ciborum copia data est. Illud etiam de Christo Domino scriptum scimus: *b Ingressus est in domum cuiusdam Principis Pharisæorum Sabbato manducare panem*: qua voce, quæ ad cibum, quæque ad potum pertinent, significari videtur. Ad hujus Petitionis absolutam significationem præterea animadvertendum est, hoc panis vocabulo, non abundantem, & exquisitam ciborum, ac vestium copiam, sed necessariam, ac simplicem intelligi debere: quem admodum scripsit Apostolus: *c Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus*: & Salomon, ut diximus: *d Tribue tantum victui meo necessaria.*

11. *Cur non simpliciter panem, sed panem nostrum petamus.*

Hujus quoque frugalitatis, & parsimonie illa vox quæ proximè sequitur, admonemur. Cum enim nostrum dicimus, Panem illum ad necessitatem nostram, nec ad luxuriam petimus: non enim nostrum dicimus, quæ eum nobis opera nostra, sine Deo, parare possimus: sed enim apud Davidem: *e Omnia à te expectant, ut à illis escam in tempore: dante te illis, colligent: aperient te manum tuam, omnia implebuntur bonitate*: & alio loco: *f Oculi omnium in te sperant, Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno*: sed quia necessarius est & à parente omnium Deo, g qui omnes sua providentia alit animantes, attributus.

12. *Laborare nostro parandus est nobis panis, quem esse volumus, si nostrum Panem postulamus.*

Ob eam quoque causam Panis noster appellatur, quod jure est à nobis acquirendus, non injuria, fraudè, aut furto parandus: quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non nostra sunt, sed aliena, sæpiusque illorum calamitosa est vel adeptio, vel possessio, vel

tè jactura. Contra verò honestis, ac laboriosis piorum hominum lucris ex Prophetæ sententia tranquillitas inest, & magna felicitas. *a Labores enim, inquit, manum tuarum quia manducabis, beatus est, & benè tibi erit.* Jam verò iis, qui justo labore victum quærunt, fructum suæ benignitatis eo loco pollicetur Deus; *Emittit Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum, benedicetque tibi.*

Neque solùm petimus à Deo nobis, ut illo uti liceat, quod nostro sudore, ac virtute peperimus, ejus adjumento benignitatis, (id enim verè dicitur nostrum) sed etiam bonam mentem postulamus, ut rectè partis, rectè item, ac prudenter uti possimus.

13. *Quare & hæc particula, Quotidianum, adjiciatur.*

Quotidianum. Huic etiam voci subjecta est ea notio frugalitatis, ac parsimonie, quam proximè diximus. Non enim multiplicem, aut delicatam cibum postulamus, sed eum, qui naturæ necessitati satisfaciatur; ut eos pudeat hoc loco, qui fastidio communis cibi, & potionis, conquistissima escarum, ac vinorum genera persequuntur. Nec minus hac voce, (1) *Quotidiani*, improbantur ii, quibus horrendas illas minas proponit Isaias: *b Væ qui coniangitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci: numquid habitabitis vos soli in medio terræ?* Etenim est inexplebilis horum hominum cupiditas, de quibus illud scriptum est à Salomone: *c Avarus non implebitur pecunia.* Ad quos dictum etiam illud pertinet Apostoli: *d Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli.*

Quotidianum præterea Panem appellamus, quod vescimur eo ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidie consumitur vi naturalis coloris. Est denique illa hujus ratio nominis, quod assidue petendus est, ut in hac consuetudine amandi, & colendi Deum retineamur, nobisque omnino persuademus, id quod est, vitam, ac salutem nostram ex Deo pendere.

14. *Quid hæc duo verba, Da nobis, sibi velint.*

Da nobis. Quantam hæc duæ voces materiam præbeant ad cohortandum Fideles, ut infinitam Dei potentiam piè, sanctèque colant, ac venerentur, in e cujus manu sunt omnia; & ut nefariam illam Satanæ ostentationem detestentur, *f Mibi tradita sunt omnia, & cui volo, do illa*, nemo non videt. Nam unius nutu Dei distributa cuncta & conservantur, & augentur.

a Psalm. 127. 2.

Deut. 28. 6.

Postulatur etiam hic ut nostro pane rectè utamur.

Prima ratio, ob quam Panem quotidianum postulare jubeamur. Delicie, & habendi cupiditas reprobata.

b Isai. 5. 2.

c Eccl. 5. 5. 10.

d 1. Tim. 6. 9.

e Psalm. 23. 49. & 94. 4.
Esther. 13. 9.
f Lucre 4. 6.
Dei nutu cuncta distribuantur, & conservantur.

(1) *Quotidiani*) Edit. Patav. *quotidianum.*

15. *Cur divites, etiamsi rebus omnibus abundant, his verbis uti debeant.*

Sed quæ divitibus hæc est imposita necessitas, dixerit quispiam, petendi quotidianum Panem, cum rebus omnibus abundant? Hæc illis necessitas est orandi in hunc modum, non ut dentur eis, quorum Dei benignitate habent copiam; sed ne, quæ abunde illis adsunt, amittant. Quamobrem, ut scribit Apostolus, a hinc discant divites, non sublimè sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum. Hujus autem necessaria Petitionis hanc causam affert Sanctus Chrysostomus, non solùm ut nobis suppetat cibus, sed ut eum nobis suppetat Domini manus, quæ salubrem, atque adeo salutarem vim inserens pani quotidiano, efficit, ut & cibus corpori prosit, & corpus animæ serviat.

16. *Cur, Da nobis, non, Da mihi, dicamus.*

Sed quid est, quamobrem, *Da nobis*, numero multitudinis dicimus, non autem, *mibi*? quia proprium illud est Christianæ charitatis, non *b* ut quisque de se uno sollicitus sit, sed ut præterea de proximo laboret, & in cura suæ utilitatis meminerit etiam aliorum. Accedit etiam quod quæ alicui munera divinitus tribuuntur, non idcirco tribuantur, ut solus is ea possideat, vel in illis luxuriosè vivat, sed ut cum aliis communicet, quæ necessitati superfluerint. Nam inquit Sancti Basilii, & Ambrosii: *Esurientium panis est, quem tu devines: mendicorum indumentum est, quod tu recludis; miserorum redemptio est, & absolutio, pecunia, quam tu in terra defodis.* (1)

17. *Quid vocula, Hodie, hic apposita insinuet.*

Hodie. Admonet nos hæc vox communis infirmitatis. Quis enim est, qui, si minùs sua unius opera providere se posse sperat in longinquum tempus necessario vitæ sumptus, saltem in diem victus subsidia paraturum, non confidat? Sed ne hujus quidem fiducia facultas nobis à Deo permittitur, qui nos singulorum etiam dierum cibum à se petere jussit. Quæ sententia habet illam necessariam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica præcatione singulis utendum esse. Hæc de pane, qui ore perceptus

(1) Edit. Patav. addit sequentia, *Tot te ergo sciasse vadere bona, quot possis præstare, & nolis, quæ sunt ejusdem Basilii.*

corpus alit, atque sustentat; qui communis fidelium, & infidelium, piorum, & impiorum, admirabili Dei bonitate, a *Qui solem suum oriri facit, super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos*, omnibus impertitur.

18. *Quidnam spirituali pane, qui amplitudine huius petitionis etiam includitur, hic intelligendum sit.*

Reliquus est spiritualis panis, quem etiam hoc loco petimus: quo significantur omnia, quæcunque in hac vita ad spiritus, & animæ salutem, & incolumitatem requiruntur. Ut enim multiplex sit cibus, quo corpus alitur, & sustentatur sic non est unius generis esca, quæ spiritus, & animæ vitam continet. Nam & verbum Dei cibus est animæ. Sapientia enim inquit: *b Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis.* Hujus autem verbi facultatem cum admittit Deus hominibus, quod efficere solet, cum gravius nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. Sic enim est apud Amos: *c Mittam famem in terram: non famem panis, neque sitim aquæ, sed audienti verbum Domini.* Ut autem illud est certum propinquæ mortis signum, cum non possunt homines vel cibum sumere, vel sumptum retinere: sic magnum est desperatæ salutis argumentum; cum vel non quærunt verbum Dei, vel, si adsit, non sustinent, & illam impietatis vocem in Deum effundunt: *d Recede à nobis: scientiam viarum tuarum nolumus.* In hoc furore animi, & mentis cæcitate versantur illi, qui, neglectis iis, qui legitime eis præsent, Catholicis & Episcopis, & Sacerdotibus, (1) & à Sancta Romana Ecclesia desciscentes, corruptoribus verbi Dei hæreticis se in disciplinam tradiderunt.

19. *De vero pane supersubstantiali, qui est Christus Dominus.*

Jam verò panis est Christus Dominus, animæ cibus. Nam inquit ipse de se: *e Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi.* Incredibile est, quanta voluptate, ac lætitia perfundat piorum animas hic panis, tum cum maximè terrenis molestis, & incommodis conflantur. Exemplo nobis est Sanctus ille Chorus Apostolorum, de quibus extat: *f (2) Illi quidem ibant gaudentes, à conspectu*

(1) *Et à S. R. Ecclesia desciscentes* Ed. Pat. & Lov. non habent conjunctionem *Et*.

(2) *Illi quidem ibant gaudentes à conspectu Concilii* Ed. Pat. *Illi quidem ibant gaudentes à conspectu Concilii, quoniam digni habitus sunt, pro nomine lesu contumeliam pati; ut est in Act. Apostol.*

a 1. Tim. 6. 17.

Cur petimus, ut Deus det nobis Panem? Chrys. Homil. 24. oper. imperf. in Matth.

b 1. Cor. 13. 5. Vide item Cypr. in lib. de Orat. & D. Thom. in 2. 2. q. 82. art. 7. ad 1.

Basil. Hom. 6. Variorum argumentum quoniam dicitur D. Ambros. lacrum fecit, estque in hoc usus serm. 81. in illa.

Vocula, hodie, duo insinuat.

Oratio Dominica quotidie dicenda.

a Matth. 5. 45. Lucæ 6. 27.

Cibus animæ, ut & corporis, est multiplex. Verbum Dei Panis.

b Prov. 9. 5. Quomodo Deus furem verbi ejus homines præsent.

c Amos 2. 11. Desperata est Reipublice salus in qua verbum Dei rejicitur.

d Job. 21. 24.

e Joann. 6. 15.

f Act. 5. 41.

420 CATECH. AD PAR. PARS IV.
peñu concilii. Referti sunt hujusmodi exemplis libri de Vita Sanctorum hominum; & de intimis his bonorum gaudiis ita loquitur Deus: *a Vincenti dabo manna absconditum.*

a Apoc. 2. 17.

Sacramentum Corporis Christi panis est anime. Sic hanc Petitionem interpretatur Tertull. 1. de Oratione Cypr. item, & Aug. & alii.
 b Joann. 6. 57.
 c Matth. 26. 26.
 1. Cor. 11. 24.
 Marci 14. 22.
 Luca 22. 19.

Frequenter communicandum.

S. Ambros. in l. 5. de Sacram. c. 4.

d Psalm. 24. 23.

20. *Christus in Eucharistiæ Sacramento verè continetur, atque ideo propriè panis noster dicitur.*

Præcipue autem panis noster est Christus Dominus, qui in Sacramento Eucharistiæ substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad Patrem, de quo dixit: *b Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. c Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum.* Ea petent Parochi, quæ ad Fideles Populi utilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo separatim hujus Sacramenti vis, ac ratio continetur. Et verò dicitur hic Panis noster, quia Fidelium (1) solummodo hominum est, id est, eorum, qui charitatem cum fide conjungentes, Pœnitentiæ Sacramento sordes eluunt peccatorum; qui non dimittentes memoriam, se Dei filios esse, Divinum Sacramentum sumunt, & colunt, quanta maxima possunt sanctitate, ac veneratione.

21. *Cur Eucharistia quotidianus noster Panis dicatur.*

Quotidianus verò quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio est: altera quòd in Sacris Christianæ Ecclesie Mysteriis quotidie & offertur Deo, & datur pijs sanctèque postulantibus: altera, quòd quotidie sumendus est, vel certè ita vivendum, ut quotidie, quoad ejus fieri possit, dignè sumere queamus. Audiant, qui contra sentiunt, nisi longo intervallo salutaribus his epulis anime vesci non oportere, quid Sanctus dicat Ambrosius, *d quotidianus est Panis, cur post annum illum sumis? (2)*

22. *Quomodo affecti esse debeamus, si petitur Panem nisi non impetremus.*

Sed in hac petitione ad illud præcipue cohortandi sunt fideles, ut, cum rectè & consilium, & industriam suam posuerint in comparandis rebus vitæ necessarijs, rei exitum Deo permittant, suumque desiderium ad ejus referant voluntatem, *d Qui non dabit in æternum frustrationem iusto.* Nam vel concedet Deus, quæ petuntur, & ita suum optatum consequentur, vel non concedet, & id

- (1) Solummodo) Aliæ Edit. *modo.*
 (2) Edit. Patav. addi ex eodem S. Ambros. *Accipite quotidie, quod quotidie tibi prosit; sic vive, ut quotidie merearis accipere.*

DE IV. PETIT. ORAT. DOM. 431

id erit certissimum argumentum, nec salutare illud esse, nec utile, quod pijs à Deo negatur, cui magis curæ est de eorum salute, quàm illis ipsis. Quem locum instruere poterunt, explicandis iis rationibus, Parochi, quæ à Sancto Augustino in Epistola ad Probam præclare colliguntur.

S. Aug. in epist. 192. ad Probam c. 14.

23. *Cuius rei meditandæ occasio hic se exhibeat.*

Extremum illud erit in hujus tractatione Petitionis, ut meminerint divites facultates suas, & (1) copias Deo acceptum referre, cogitentque, se idcirco illis bonis esse cumulatos, ut illa distribuant indigentibus. In quam sententiam conveniunt, quæ in a prima Epistola ad Timotheum ab Apostolo disseruntur, unde magnam vim Parochis petere licebit Divinorum Præceptorum ad hunc locum utiliter, & salutariter illustrandum.

a 1. Tim. 6. 18. 19.

DE QUINTA PETITIONE.

CAPUT XIV.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

1. *Ex Passione Christi omnium peccatorum nostrorum remissio emanavit.*

CUM ita multa sint, quæ infinitam Dei potentiam, cum pari sapientia, ac bonitate conjunctam, significant, ut quocunque oculos, cogitationemque converteris, certissima signa immensæ potestatis, ac benignitatis occurrant; nihil profectò est, quod summum ejus amorem, & admirabilem in nos charitatem magis declaret, quàm inexplicabile mysterium Jesu Christi Passionis: unde perennis ille fons ad eluendas peccatorum sordes erupit, quo perfundi, & expleri, Deo duce, ac largitore, exoptamus, cum illud ab eo petimus: *Dimitte nobis debita nostra.*

Nihil magis charitatem Dei erga hominem declarat, quàm Dei passio. Vide Job c. 3. 15.
 Rom. 5. 5. 8. 7.
 Hebr. 9. 9. 15.
 1. Job 4. 9.
 Apoc. 1. 5.

(1) *Copias Deo acceptum referre*) Edit. Patav. *capias Deo acceptas referre.*

2. *Quid hæc quinta Petitio contineat.*

Continet autem hæc petitio summam quandam eorum bonorum; quibus per Jesum Christum comulatum est humanum genus. Id enim docuit Isaias : *a Dimittetur, inquit, iniquitas domui Jacob: & iste omnis fructus, ut auferatur peccatum eius.* Quodd David etiam ostendit, beatos prædicans eos, qui salutarem illum fructum percipere potuerunt, his verbis : *b Beati, quorum remissa sunt iniquitates.* Quare est accuratè, ac diligenter Pastoribus hujus postulationis animadvertenda, & exponenda sententia, quam ad cœlestem vitam consequendam tantum valere, intelligimus.

3. *Quomodo hic non sit eadem precandi ratio, quæ in superioribus fuit.*

Ingrèdimur autem novam precandi rationem. Nam hæctenus à Deo non solum æterna, & spiritali bona, ad caduca, & quæ ad hanc vitam pertinent, commoda petivimus; nunc verò mala deprecamur & animæ, & corporis, & hujus, & sempiternæ vitæ.

4. *Quæ in eo, qui veniam peccati impetrare velit, requirantur.*

Sed, quoniam ad impetrandum, quod postulamus, requiritur recta postulandi ratio; quomodo affectus esse oportet eos, qui Deum hoc orare velint, dicendum videtur. Monebunt igitur Parochi fidelem Populum, primum necesse esse, ut is, qui ad hoc petendum velit accedere, suum ipse peccatum agnoscat; deinde, ut ejus sensu, ac dolore commoveatur: tum, ut sibi omni no persuadeat, Deum, in hac esse voluntatem, ut iis, qui peccaverunt, ita, ut diximus, affectis, & comparatis ignoscatur: ne fortè acerbam delictorum recordationem, & recognitionem illa veniæ desperatio consequatur, quæ olim e Cain, & d. Jude animam occupavit, qui Deum modo vindicem, & ultorem, non etiam mitem, & misericordem existimarunt. Ergo in hac petitione sic affectus simul oportet, ut dolenter peccata nostra recognoscemus, ad Deum, tanquam ad parentem, non quasi ad judicem, confugiamus, à quod non ut ex justitia nobiscum agat, sed ex misericordia, postulemus.

5. *Quibus rationibus homo ad agnitionem peccatorum perducatur.*

Facile autem adducemur, ut peccatum nostrum agnoscamus, si ipsum audierimus Deum nos in Sacris Litteris hujus rationis admonentem; est enim illud apud Davidem: *e Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, non est usque ad ultimum.* In eandem sententiam loquitur Salomon: *f Non est homo*

e Isai. 57. 9.
Vide eundem 5. 3. 4.
5. 5.
Rom. 4. 26.
1. Cor. 15. 5.
b Psalm. 31. 1.
Rom. 4. 7.
Quomodo ante Christi adventum passio sit operata remissionem nostrorum peccatorum, vide D. Thom. 3. p. 1. 49. art. 1.
D. Thom. 2. 2. q. 85. art. 9.

Agnitio peccati est primus ad Penitentiam gradus.
Bern. serm. 3. de S. Andrea.

Secundo dolor de peccatis est ad peccati remissionem necessarius.

Aug. Epist. 48. ad Vinc. & habetur de Prenit. d. 1. cap. Neminem.

Tertius gradus spes veniæ.

e Gen. 4. 13.
d Matth. 17. 4.
Act. 1. 18.

Nemo est, qui se peccatorem esse, agnoscere non debeat, & egere Dei gratia.
e Psalm. 13. 3.
Rom. 3. 12.
f Eccl. 7. 21.
3. Reg. 8. 45.
2. Paral. 6. 36.

iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Quod illud etiam pertinet: *a Quis potest dicere: mundum est cor meum, purus sum à peccato?* Quod idem à Sancto Joanne ad deterrendos homines ab arrogancia scriptum est: *b Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus; ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Et à Jeremia: *c Dixisti: absque peccato, & innocens ego sum, & propterea avertatur furor tuus à me. Ecce ego iudicio contendam tecum, eò quòd dixeris non peccavi.* Quorum sententias omnium idem, qui eas eorum ore protulerat, Christus Dominus hoc petitionis præscripto confirmat, quo jubet nos delicta nostra confiteri. Id enim secus interpretari, prohibuit auctoritas Milevitani Concilii, in hunc modum: *Placuit, ut, quicumque verba ipsa Dominiæ Orationis, ubi dicimus, Dimitte nobis debita nostra, ita vult à Sanctis dici, ut humiliter, non veraciter, hoc dicatur, anathema sit.* Quis enim ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur, debita non habere?

6. *Quo pacto post agnitionem peccatum dolor remordens, & vera eiusdem Penitentia in animo excitetur.*

Verum in necessaria recognitione peccatorum non est satis, illa leviter recordari. Nam, ut acerba nobis sit ea memoria, ut cor pungat, animum stimulet, dolorem inurat, necesse est. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, ut non solum facinorum, ac flagitiorum suorum meminerint fideles auditores; sed ut molestè, dolenterque meminerint; ut, cum angantur intimis sensibus, conferant se ad Patrem Deum, à quo, ut inhærentes evellat scelerum aculeos, suppliciter petant. Nec verò solum erratorum turpitudinem studebunt subicere oculis fidelis Populi, verum etiam indignitatem, acordes hominum, qui, cum nihil simus, nisi putrida caro, nisi summa foeditas, incomprehensibilem illam Dei majestatem, & inexplicabilem præstantiam, incredibilem in modum audeamus offendere; præsertim à quo procreati, liberati, innumerabilibus, maximisque beneficiis (1) aucti simus.

7. *Quomodo per peccatum gravissima Diaboli servituti nos tradamus.*

Ut quid? Ut d'abalienati à Patre Deo, qui summum bonum est, turpissima peccati mercede, e Diabolo nos ad-

a Prov. 20. 9.

b 1. Joann. 1. 8.
Job 14. 4.
Nemo mundus à ser-
de, &c. juxta versio-
nem LXX interpre-
tatur.

c Jer. 2. 35.
Sed legat Parochus to-
tius hoc caput, ex quo
multa ad concionan-
dum argumenta desum-
met.

Milevitanum Conc.
can. 8. & 9. Item Conc.
Trid. sess. 6. de Jus-
tificatione cap. 11.

De hominum Vanita-
te legè Isai. 40. 5. 7.
Eccl. 14. 18.
Jacob. 7. 10.
1. Petr. 1. 24.
Jacob. 7. 10.
De Dei incomprehen-
sibili majestate vide
Job 6 & 12.
Jer. 10.

d Jer. 3. per totum &
5. per totum.
e Diabolo sese per
peccatum homines ad-
dicunt.

(1) *Acti simus*) Edit. Pat. *aucti sumus.*

addicimus in mississimam servitutem neque enim dici potest; quam crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui, repulso suavi iugo Dei, ruptoque charitatis amabilissimo nodo, quo parenti Deo Spiritus noster adstringitur, ad hostem acerrimum desciverunt, qui eo nomine a Princeps, & b Rector mundi, & Princeps tenebrarum, & c Rex super universos filios superbiæ dicitur in divinis Litteris. In eos autem, qui Damonis Tyrannide opprimuntur, verè convenit illa vox Isaie: d Domine Deus noster, possederunt nos Domini absque te.

8. Quanta mala peccatum in animam invocat.

Hæc si nos minùs movent rupta fœdera charitatis moveant certè calamitates, & ærumnæ, in quas per peccatum incidimus. Violatur enim Sanctitas animæ, quam e Christo desponsam esse, scimus: profanum fit illud idem Templum Domini, quod qui contaminant, in eo dicit Apostolus: g Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Innumerabilia sunt mala, quæ peccatum (1) invehit in hominem: quam penè infinitam partem David his verbis expressit: b Non est sanitas in carnis meæ, a facie viræ tuæ: non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum. Nimirum notat hanc plagæ vim, cui nullam sui partem pestifero peccato intactam fateretur. Pervaserat enim in ossa peccati virus; id est, ratione & voluntatem, quæ maximè solidæ sunt (2) animæ partes, infecerat. Hanc latè patentem pestem indicant Sac Litteræ, cum peccatores i claudos, & surdos, & mutos, & cæcos, omnibus membris capros appellant. Sed præ dolorem, quem ex peccatorum quasi scelere sentiebant, magis etiam angebatur David ex ira Dei, quam in propter peccatorum commotam intelligebat. Bellum enim est sceleratis cum Deo, quorum sceleribus, incredibiliter offenditur; inquit enim Apostolus: n Ira, & indigna Tribulatio, & angustia in omnem animarum hominis operantur malum. Nam, etsi transierit actio peccati, tamen peccatum macula, & reatu permanent, cui semper immundæ ira Dei illud (3) insequitur, tanquam umbra corpus.

9. Quomodo, perspecta peccatorum calamitate, ad Pœnitentiam converti debeamus.

Cum igitur David his vulneraretur aculeis, ad pœnitendam delictorum veniam excitabatur: cujus & exem-

a Joann. 12. 32. & 34. 30.
b Ephes. 6. 12.
c Job. 41. 25.
d Isai. 25. 13.

e Anima est sponsa Christi.
Jer. 2. 2.
f 1. Cor. 11. 2.
g Corinth. 3.
h Est templum Domini, id est Spiritus Sancti.
i 2. Cor. 6. 19.
j 1. Cor. 3. 17.
k Psalm. 37. 4.
l Prov. 20. 6.
m Isai. 33. 23.
n Jerem. 31. 2.
o Lucæ 14. 13.
p Isai. 42. & 33. 2a.
q Psalm. 37. 5.
r Isai. 59. 10.
s Isai. 42. 43. 56. & 59. 10.
t Belium est sceleratis cum Deo.
u Isai. 9.
v Rom. 2. 8. 9.
w Peccato commissio, remanet macula, & reatus.

Exemplo Davidis excitandus est animus ad pœnitentiam.

- (1) Invehit) Edit. Patav. invexit.
(2) Animæ) Edit. Patav. animi.
(3) Insequitur) Edit. Patav. persequitur.

plum doloris, & doctrinæ rationem, ex quinquagesimo ejus Psalmo depromptam, proponunt Parochi fidelibus auditoribus; ut Propnetæ imitatione, & ad doloris sensum, id est; ad veram pœnitentiam, & ad veniæ spem erudiri possint. Quantam habeat utilitatem hæc docendi ratio, ut ex peccatis dolore discamus, illa Dei apud Jeremiam declarat oratio, qui, cum Israellem ad Pœnitentiam hortaretur, admonēbat eum, ut malorum sensum perciperet, quæ peccatum consequuntur. a Vide enim, inquit, quia malum, & amarum est, reliquisset te Dominum Deum tuum, & non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum. Qui carent necessario hoc recognitionis, ac doloris sensu; ii apud Prophetas, Isaiam, Ezechielem, & Zachariam, b cor. durum, c lapideum, & d adamantinum habere dicuntur. Sunt enim instar lapidis nullo dolore moliti nullum vitæ, id est, salutaris recognitionis sensum habentes.

10. Quibus meditationibus post peccati agnitionem, & detestationem spes impetrandæ veniæ concipienda sit.

Sed, ne peccatorum gravitate deterritus se Populus veniam impetrare posse desperet, ipsum ad spem vocare Parochi debent his rationibus; quod, & Ecclesiæ Christus Dominus e potestatem dedit remittendi peccata, quemadmodum sacrosancti Symboli articulo declaratur; & hac petitione docuit, quanta esset Dei bonitas, ac liberalitas in genus humanum: nisi enim promptus esset, ac paratus Deus ad condonandum peccata pœnitentibus, nunquam nobis hanc precandi formulam præscripsisset: Dimitte nobis debita nostra. Quamobrem illud fixum (1) in animis tenere debemus, fore, ut is paternam misericordiam nobis impertiat, qui ipsam his precibus jussit exposcere.

11. Quomodo, si nos pœniteat, Deus facile peccatis nostris indulgeat.

Nam omnino sub hac petitione illa est subjecta sententia; sic esse in nos affectum Deum, ut verè pœnitentibus libenter ignoscat. Est enim Deus is, in quem, abjecta obedientia, (2) peccamus; cujus ordinem sapientiæ perturbamus, quantum est situm in nobis; quem offendimus; quem factis, dictisque violamus. Verum idem est ille beneficentissimus Pater, qui cum possit omnia condonare, non modò se id velle declaravit, sed etiam im-

Utilitas verè Pœnitentiæ, & contritionis.

a Jer. 2. 19.

b Isai. 46. 12.
c Ezech. 3. 7.
d Ezech. 36. 26.
e Zach. 7. 12.

Quomodo spes sic peccatoribus excitanda.

e Matth. 16. & 18. 19. & Joann. 20. 23.
f Promptus est Deus ad ignoscendum, si nobis ipsi non desimus. Vide Jerem. 31.
g Ezech. 18. 23.
h Joel 2. 13. 14.
i Joann. 3. & in Novo Testamento passim.

Peccatum propriè adversus Deum pugnat.

- (1) In animis) Edit. Patav. in animis nostris.
(2) Peccamus) Edit. Patav. peccetur.

Pœnitentiæ vera exempla sunt Jud. 10. & 1. Reg. 7. & 2. Reg. 12. 24. & 7. Paralip. 12. 32. & Jonæ 3. partitum. Jud. 7. Novi Testamenti exempla notiora sunt.

impulit homines, ut à se veniam peterent, & quibus verbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium esse potest, quin, illo auctore, in nostra potestate sit nobis Dei gratiam reconciliare. Et, quoniam hæc testificatio propensæ ad ignoscendum Divinæ voluntatis fidem arguit, spem alit, charitatem inflammat; opere pretium est orare hunc locum nonnullis divinis testimoniis, & hominum exemplis, quibus maximorum scelerum pœnitentibus Deus veniam concesserit. Quam sententiam quoniam persecuti sumus, quantum res ferebant, in proœmio hujus Precationis, & in ea Symboli parte, quæ (1) de remittendis peccatis; inde assumunt Parochi, quæ ad hunc locum instruendum pertinere videbuntur: vel qua haurient ex Divinarum Litterarum fontibus.

12. *Quid in illa petitionis sententia debitorum nomine intelligendum sit.*

Deo debemus amorem ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente.

Deut. 6. Matth. 22. 37. Marc. 12. 29. Rom. 13. Gal. 5. 3.

Tum verò eodem utuntur instituto, quo in ceteris petitionibus utendum duximus, ut intelligant fideles, quæ hic debita significent; ne forte decepti ambiguo, alii ab eo, quam quod petendum sit, postulent.

Primum autem scire oportet, minimè peterè nos, in his ut remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente nostra, quem omnino Deo debemus, & cuius debiti solutio est ad salutem necessaria.

Neque verò, quia debiti nomine etiam obedientia cultus, veneratio, & cetera hujus generis officia continentur, postulamus; ut non amplius ea debeamus.

Sed precamur, ut liberet à peccatis: sic enim Sæntus a Lucas est interpretatus; qui peccata pro debito possit, ob eam causam, quod illis committendis efficiamur Deo, & debitis pœnis propositi, quas vel satisfaciendo, vel patièdo pendimus. Hujus generis debita fuit, quod Christus Dominus loquutus est ore Prophetæ: *b Quæ non rapui, tunc exolvebam.* Quæ Dei debiti sententia licet intelligere, non solum nos debitos esse, sed etiam non esse solvendo: *c* cum peccator per se satisfacere nullo modo possit.

13. *Cum peccator per se non sit solvenda, unde debito peccatum contracto satisfieri possit.*

Quare fugiendum nobis est ad Dei misericordiam, cui quia *d* par justitia respondet, cuius est retinentisimus Deus, utendum erit *e* deprecatione, & patrociniis

Par-

(1) *De remittendis peccatis*) Edit. Patav. de remissionem peccatorum.

Christi implorandum Patrocinium, ut ex thesauro pœnitentiæ eius prestetur, quo contracta per peccatum debita nostra dissolvantur.

d Psalm. 100. 1. e 1. Joann. 2.

Passionis Domini nostri Jesu Christi, sine qua nemo unquam veniam delictorum impetravit, à qua omnia satisfaciendi vis, & ratio, tanquam ex fonte, profluxit. Nam pretium illud in cruce à Christo Domino persolutum, & nobiscum per Sacramenta, re, vel studio, ac desiderio adhibita, communicatum, tanti est, ut nobis impetret, & conficiat, quod hac petitione postulamus, ut peccata nostra remittantur.

14. *Hic pro indulgentia, ac remissione culpæ venialis, & mortifere oratur.*

Quo loco non id modò pro levibus erratis, & facillimis ad impetrandam veniam, sed pro gravibus, & mortiferis peccatis deprecamur: quæ precatio in scelerum gravitate pondus non habebit, nisi id à Pœnitentiæ Sacramento, re vel certè desiderio suscepto, ut jam dictum est, assumpserit.

15. *Non eadem est ratio, cur debita nostra hic dicamus, quæ fuit, dum panem nostrum peteremus.*

Dicimus autem *Debita nostra* longè aliter, atque *Panem nostrum* antea diximus. Noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata nostra sunt, quia illorum culpa residet in nobis: nam nostra voluntate suscipiuntur, quæ peccati vim non haberent nisi essent voluntaria. Nos igitur eam culpam sustinentes, & confitentes, ad expiandum, peccata necessariam Dei elementiam imploramus. In quo non utimur excusatione cujusquam, nec causam in quendam transferimus, ut primi homines a Adam, & Eva fecerunt: ipsi nos (1) iudicamus, illam, si sapiamus, Prophetæ precationem adhabentes: *b Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis.*

16. *Cur in numero multitudinis, dimitte nobis debita, postulemus.*

Nec verò dicimus, *Dimitte mihi*, sed: *nobis*: quod fraterna necessitudo, & charitas, quæ inter omnes homines intercedit, à nobis singulis postulat, ut de communi Proximorum salute solliciti, cum pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem à Christo Domino traditum, deinceps ab Ecclesia Dei acceptum, perpetuè servatum, & ipsi & maxime tenuerunt Apostoli, & ut ceteri adhererent, auc-

Christi passio est fons omnium nostre satisfactionis.

Pro remissione peccatorum venialium, & capitalium fit hæc oratio.

Aliter Panem nostrum aliter debita nostra dicimus.

Pœnitentiam omnem voluntariam. Aug. lib. 1. Retract. c. 13. & 15. & 1. de Vera rel. ep. 14. & alib. sæpe Vide Mag. in 2. d. 41. lit. c. & f.

a Gen. 3. 12. 13.

b Psalm. 240. 4.

Alit. pro aliis orare debemus.

a Rom. 9. 30. b Cor. 11. 22. c 1. Pet. 2. 24.

(1) *Iudicamus*) Sic legunt omnes Editiones præter Manut. & Ven. ann. 1586. quæ perperam habet, *inducamus*.

tores fuerunt. Hujus autem flagrantis studii, & cupiditatis in deprecando pro salute proximorum habemus in utroque testamento Sanctorum Moysis, & Pauli praeclarum exemplum: Quorum alter sic Deum precabatur: *a Aut dimitte eis hanc noxam, aut, si non facis, (1) dele me de libro tuo*: Alter in hunc modum: *b Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis*,
17. *Quomodo haec verba, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, sint intelligenda.*

Illud, *sicut*, dupliciter intelligi potest: nam & similitudinis vim habet, cum videlicet à Deo petimus, ut, quemadmodum nos injurias, & contumelias remittimus illis, à quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata condonet: est praeterea conditionis nota, in quam sententiam Christus Dominus eam formulam interpretatur: *c Si enim dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester Caelestis delicta vestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Verum habet uterque sensus eandem ignoscendi necessitatem: ut, si volumus Deum nobis veniam concedere delictorum, parcamus illis ipsis necesse sit, à quibus injuriam accepimus. Sic enim Deus oblivionem injuriarum, mutuamque studium, & amorem requirit à nobis, ut, eorum, *d* qui in gratiam non sunt reconciliati, dona, ac sacrificia rejiciat, & aspernetur.

18. *Remissio omnium injuriarum probatur esse & naturæ præceptis, & Christi mandatis consentanea.*

Est etiam naturæ lege sancitum, *e* ut tales nos aliis præbeamus, quales eos in nos esse cupimus; verè ut impudentissimus ille sit, qui postulet à Deo, ut sui sceleris poenam prætermittat, cum ipse in proximum animum retineat armatum. Quare parati, & prompti ad ignoscendum esse debent illi, quibus impositæ sunt injuriæ; cum & urgeantur hac præcandi formula, & apud Sanctum Lucam id. jubeat Deus: *f Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum; & si poenitentiam egerit, dimitte illi; & si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad te, dicens, Penitet me, dimitte illi*: Et in Evangelio S. Matthæi sic: *g Diligite inimicos vestros: h* & Apostolus, & ante eum i Salomon scripserit: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitierit, da ei aquam bibere: & sic apud S. Marcum Evan-*

(1) *Dele me de libro tuo*.) Edit. Patav. *dele me de libro tuo, quem scripsisti*, ut est in Exod.

gelistam: *a Cum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis adversus aliquem; ut & Pater vester, qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra.*

19. *Quibus rationibus flectendi sint hominum animi ad lenitatem, quam hic Deus exigit.*

Sed quoniam depravatæ naturæ vitio nihil ægrius fit ab homine, quam ut inferenti condonet injurias, omnem conferant Parochi animi, & ingenii vim ad commutandos, & flectendos animos fidelium ad hanc lenitatem, & misericordiam, Christiano homini necessariam. Commoventur in tractatione *b* divinorum oraculorum, in quibus audire licet imperantem Deum, inimicis ignoscendum. Prædicent id, quod verissimum est, magno esse argumento hominibus, eos esse Dei filios, si facile remittant injurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus, similitudo quædam cum parente Deo, *c* qui sibi inimicissimum, & intestissimum genus hominum, Filii sui morte ab æterno exitio redemptum, reconciliavit. Sit autem hujus cohortationis, & præcepti clausula illud imperium Christi Domini, quod recusare non possumus sine summo dedecore, & pernicie: *d Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, ut sitis filii Patris, qui in Cælis est.*

20. *Quomodo cum illis agendum sit, qui ex animo omnem injuriarum memoriam delere nequeunt.*

Verum hoc loco non vulgaris Pastorum prudentia requiritur, ne quis, cognita hujus difficultate, ac necessitate præcepti, salutem desperet. Sunt enim, qui, cum se debere intelligant contere injurias oblivione voluntaria, & eos dilgere, qui læserunt, id cupiunt, & pro viribus faciunt, sed universam memoriam injuriarum sibi exhauriri non posse, sentiunt. Nam resident in animo quædam reliquæ simultatis: quamobrem magnis agitantur conscientie fluctibus, verentes, ne parum simpliciter, & candidè, positis inimicis, Dei jussu non obediant. Hinc igitur Pastores *e* contraria studia carnis, & spiritus explicabunt, quod illius sensus sit ad vindictationem proclivis, hujus ratio propensa ad ignoscendum, hinc inter ipsos perpetuam turbam, ac rixam existere: quare saluti minimè diffidendum esse, demonstrabunt, reclamantibus, & adversantibus rationi corruptæ naturæ appetitionibus, modò spiritus perstet in officio, & voluntate remittendi injurias, proximumque diligendi.

21. *Qui appetitum vindictæ adhuc retinent, possunt, & debent orationem Dominicam absque culpa recitare.*

Quod autem aliqui fortasse fuerint, qui, cum nondum ani-

a Exod. 32. 31.
b Rom. 9. 3.
Joann. 10. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.

Duplex acceptio particulae, sicut.
Primo.
Greg. lib. 17. Moral. cap. 6.
Secundo.
c Matth. 6. 14. 15.
Marc. 1. 25. 26.
Eccl. 28. 3.

d Matth. 10. 24. 25.

e Matth. 7. 12.
Lucæ 9. 31.
Tobæ 4. 16.

f Lucæ 17. 3. 4.

g Matth. 5. 44.
h Rom. 12. 20.
i Prov. 25. 21.

a Marci 11. 25.

b Præter superiora hæc illis indicanda duximus.
Exod. 23. 45.
Lev. 1. 9. 11.
Deut. 33. 38.
1. Reg. 24. 5. & 26. 10. 11.
Jcb 31. 29.
Psalm. 7. & 9.
Prov. 20. 24.
Exod. 25. 11.
c Rom. 5. 8. 9. 10.

d Matth. 5. 44.

Quarta oblivio injuriarum requiritur à Christianis.
Vide D. Thom. in 2. 2. q. 25. art. 9.

e Matth. 26. 47.
Rom. 8. 19.
Gal. 5. 14.

animum inducere possint, ut oblii injurias, ament inimicos, propterea deterriti ea, quam diximus, conditione hujus petitionis, Dominica precatione non utantur; duas has rationes afferent Parochi, quibus exitiosum hunc errorem illis eripiant. Nam quivis usus è fidelium numero preces has faciât totius Ecclesiæ nomine, in qua pios esse aliquot necesse est, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur, debita remisserunt.

Accedit eò, quòd id à Deo petentes, unà etiam petimus, quicquid ad illud impetrandum in eam petitionem à nobis necessariò conferendum est. Petimus enim & veniam peccatorum, & donum veræ pœnitentiæ; petimus facultatem intimi doloris; postulamus, ut à peccatis abhorre, & illa Sacerdoti verè, ac piè confiteri possimus. Itaque cùm necesse etiam nobis sit parcere iis, qui damnum, aut malum aliquod dederint; cùm, ut nobis Deus ignoscat, precamur, simul oramus, ut facultatem largitur reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi sunt ab ea opinione, qui inani, & pravo illo timore commoventur, ne sibi Deum reddant offensorem hac precatione; contraque etiam cohortandi ad frequentem precationis usum, quo à parente Deo postulent, ut sibi etiam mentem, ut iis, qui læserint, igaoscant, & inimicos diligant.

22. *Quid illi sit faciendum, qui orationem de remissione peccatorum sibi cupit esse fructuosam.*

Sed, ut precatio omnino fructuosa sit, primum hæc in ea est cura, meditatioque adhibenda, nos Deo supplices esse, & ab eo veniam petere, quæ non datur nisi pœnitenti: itaque nos ea charitate, & pietate præditos esse oportere, quæ pœnitentibus conveniat: convenire autem maximè iis subjecta quasi oculis propria flagitia atque facinora lacrimis expiare. Cùm hac cogitatione coniungenda est cautio in posterum eorum rerum, in quibus fuit aliqua occasio peccandi, quæque nobis ansam dare possint ad offendendum parentem Deum. In his curis versabatur David, cùm diceret: *a Et peccatum meum contra me est semper. Et alio loco: b Lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum meum rigabo.* Proponat sibi præterea unusquisque ardentissimum orandi studium eorum, qui à Deo precibus impetraverunt veniam delictorum: *c* ut Publicani illius, qui longè consistens præ pudore, ac dolore, & oculis humi defixis, tantum pulsabat pectus, eam habens orationem: *Deus propitius esto mihi peccatori:* Tum *d* illius peccatricis mulieris, quæ Christo

Orant Christiani nomine totius Ecclesiæ.
D. Thom. in 2. 2. q. 83. art. 16.

Cum petitur aliquid à Deo, petitur etiam facultas perficiendi illud, quod homini alioqui esse videtur impossibile.

Occasiones peccatorum evitandæ.

a Psalm. 50. 4.
b Psalm. 6. 7.
Exempla eorum proponenda, qui precibus veniam impetrarunt.

c Luc. 18. 13.

d Luc. 18. 13.

Domino, retrò stans, (1) rigatos à se ejus pedes, capillis etiam abstersos osculabatur: *a* Petri denique Principis Apostolorum, qui egressus foras, flevit amarè.

23. *Quæ sint præcipua ad sananda animæ vulnera remedia.*

Deinde cogitandum est, quòd infirmiores sunt homines, & ad morbos animi, quæ sunt peccata, propensiores eò pluribus, & frequentioribus medicamentis indigere. Sunt autem ægrotæ animæ remedia, Pœnitentia, & Eucharistia. Hæc igitur sæpissimè adhibeat Fidelis Populus. Deinde Eleemosyna, quemadmodum tradunt *b* divinæ Litteræ, medicina est accomodata sanandis animæ vulneribus. Quare, qui piè hac Præce uti cupiunt, pro vulneribus benignè faciant egentibus. Quantam enim vim habeat ad delendas scelerum maculas, Testis est in Tobia Angelus Domini Sanctus Raphael, cujus est illa vox: *c Eleemosyna à morte liberat; & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam, & vitam æternam; testis est Daniel, qui Nabucodonosor Regem sic admonebat: d Peccata tua Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum.*

e Optima, autem largitio, & impertiendæ misericordiæ ratio est oblivio injuriarum, & bona voluntas erga eos, qui rem, vel existimationem, vel corpus tuum, tuorumve violaverint. Quicumque igitur cupit, in se esse maximè misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque omnem offensionem, & pro hostibus libentissimè deprecetur, omnem captans occasionem de illis ipsis benè promerendi. Sed, quoniam hoc argumentum explicatum est, cùm homicidii locum tractavimus, eò rejicimus Parochos. Qui tamen hanc petitionem hoc fine concludant, nihil injustus esse, aut fingi posse, quam eum, qui, cùm hominibus durus sit, ut nemini se det ad lenitatem, idem postulet, ut in se sit mitis, & benignus Deus.

(1) *Rigatos à se ejus pedes, capillis etiam abstersos osculabatur.* Ed. Pat. *rigatos à se ejus pedes, & capillis etiam abstersos osculabatur.*

a Matth. 26. 75.

Remedia præcipua ægrotantis animæ sunt pœnitentia, & Eucharistia.

Eleemosynæ virtus.
b Vide Dent. 15. 5. 7. 8.
Thob. 4. 7.
Psalm. 40. 2.
Prov. 14. 19.
Ecl. 3. 33.
Lucæ 11. 12. & alibi sæpe.

Tob. 12. 9.

d Dan. 4. 24.

Optima eleemosyna etiam injuriarum oblivio.

DE SEXTA PETITIONE.

CAPUT XV.

Et ne nos inducas in tentationem.

1. *Quantum periculum sit, ne post peccatorum remissionem perceptam iterum in peccatum relavamur.*

Bern. serm. 4. de Assumpt. Quomodo Dæmon eos maxime qui impugnet, qui ab eo defecerunt. Vide Luc. 11. 24. 25. 26.

4. Petr. 2. 21.

Fertis est, quem adversa non fragunt fortior, quem prospera non abiciunt, fortissimus, qui hac rerum vicissitudine non commovetur.

7. Joann. 13. 10. c. Matth. 26. 41. Marc. 14. 38. Luc. 22. 40. Docuit, ut vigilemus, ne incidamus in peccatum, &c. Ambr. lib. 5. ep. 33. in medio.

NON dubium est, quin filii Dei post impetratam delictorum veniam cum incensi studio adhibendi Deo cultum, & venerationem, Cœleste Regnum exoptant, & omnia divino numini tribuentes pietatis officia, toti pendunt à paterna ejus voluntate, ac providentia, tum eo magis humani generis hostis omnes, adversus illos artes excogitet, omnes machinas parat, quibus opugnetur sic, ut verendum sit, ne, labefacta, & mutata sententia, rursus in vitia delabantur, longèque deteriores erant, quàm antea fuerint: de quibus illud Principis Apostolorum jure dici possit: *a. M. us erat illis non cognoscere viam justitiæ, quàm post agnitionem retrorsum comoveri ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.*

2. *Quomodo Christus nos hac oratione adversus vaferrimi hostis insidias munire voluerit.*

Quare nobis à Christo Domino datum est hujus petitionis præceptum, ut quotidie nos Deo comendemus ejusque patriam curam, & præsidium imploremus, minime dubitantes fore, ut, si deseramur divino Patrocini, vaferrimi hostis laqueis irretiti teneamur. Neque verò solum in hac orandi regula jussit à Deo petere, ne peritatur nos induci in tentationem; sed in illa etiam oratione, quàm ad sacros habuit Apostolos sub ipsum mortis tempus, cum quidem *b* ipsos mundos esse dixisset, eos hujus officii his verbis admonuit: *c. Orate, ut non intretis in tentationem.* Quæ iterum à Christo Domino adhibita admonitio magnum diligentiae onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequentem hujus usum precationis, ut, cum tanta hominibus ab hoste Diabolo in singulas horas pericula hujus generis intenduntur, à Deo, qui solus illa propulsare potest, petant illud assidue: *Ne nos inducas in tentationem.*

3. *Quibus præcipue rationibus homines hujus petitionis necessitatem intelligere possint.*

Intelliget autem fidelis populus, quantopere egeat divini hujus adjumenti, si suæ imbecillitatis, inscitæque meminerit; si recordabitur illam Christi Domini sententiam: *a. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma;* si ei venerit in mentem, quàm graves sint, & exitiales hominum casus, impellente Dæmone, nisi sustineantur dexteræ cœlestis auxilio. Quod illustrius esse possit humanæ infirmitatis exemplum, quàm sacer ille Chorus Apostolorum, *b* qui magno antea animo cum essent, primo quoque objecto terrore, relicto salvatore, diffugerunt? Etsi illustrius etiam est illud Principis Apostolorum, qui in tanta professione singularis & fortitudinis, & amoris in Christum Dominum, cum paullo antè, sibi benè fideus, ita dixisset: *c. Si oportuerit me mori tecum, non te negabo;* statim unius voce mulierculæ perterritus, se Dominum non nosse, jurejurando affirmavit. Nimirum illi in summa spiritus alacritate non respondebant vires. Quod si viri sanctissimi humanæ naturæ fragilitate, cui confidebant, graviter peccaverunt, quid non timendum est ceteris, qui ab eorum sanctitate absunt longissimè?

4. *Quot, quantisque tentationum periculis hominum vita sit exposita.*

Quare proponat fideli populo Parochus prælia, ac pericula, in quibus assidue versamur, dum anima est in hoc mortali corpore, quos undique caro, mundus, & Satanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotusquisque est, qui in magno suo malo non experiri cogatur? Quis non his lacessitur stimulis? quis hos non sentit aculeos? quis subjectis non uritur ardentibus facibus? Et quidem tam varii sunt ictus, tam diversæ petitiones, ut difficillimum sit gravem aliquam plagam non accipere. Ac præter hos inimicos, *e* qui habitant, & vivunt nobiscum, sunt præterea illi hostes acerrimi, de quibus scriptum est: *f. Non est nobis colluctatio adversus carnem, & sanguinem, sed adversus Principes, & Potestates, adversus mundi Rectores tenebrarum harum, contra Spiritualia nequitiæ in cœlestibus.*

5. *Quàm graves sint dæmonum in nos insultus, ex sententia Divi Pauli exponitur.*

Accedunt enim ad intimas pugnas externi impetus, & impressiones Dæmonum, qui & apertè nos petunt, & per cuniculos influunt in animas nostras, vix ut ab illis cavere possimus. Illos & *Principes* appellat Apostolus propter naturæ excellentiam (nam natura homini-

a. Matth. 26. 41. Marc. 14. 33.

b. Matth. 26. 33. 36.

Humanæ imbecillitatis exemplum in Apostolis.

c. Matth. 26. 35. 70. 71. Marc. 14. 19. 68. 69.

A. minori ad majus.

Pericula, inter que fides versantur, sæpius ad memoriam sunt revocanda.

d. Job 7. 2. juxta 70. Matth. 15. 5. 9. Joann. 2. 16.

e. Matth. 20. 16.

f. Ad Ephes. 6. 12.

Dæmonum potestas reliquis rebus antecellit. Job. 41. vide Greg. lib. 34. Mor. c. 17.

tentationem. Est autem tentare, periculum facere de eo, (1) qui tentetur, ut ab ipso, quod cupimus, elicientes, verum exprimamus. Qui tentandi modus in Deum minimè cadit: quid enim est, quod nesciat Deus? *a Omnia autem, inquit, nuda, & aperta sunt oculis ejus.*

Est alterum tentandi genus, cum longius progrediendo aliud queri solet, vel in bonam, vel in malam partem: in bonam, cum ea re tentatur alicujus virtus, ut illa perspecta, & cognita, is commodis, & honoribus augetur, ejusque exemplum ceteris imitandum proponatur, ac denique omnes ob id ipsum ad Dei laudes excitentur: quæ tentandi ratio sola convenit in Deum. Hujus exemplum tentationis est illud in Deuteronomio: *Tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non.* Quo modo etiam tentare dicitur suos Deus, cum inopia, morbo, & aliis calamitatum generibus premit quod probandæ eorum patientiæ causa facit, & ut aliis documentum sint Christiani officii. In hanc partem b legimus, Abraham esse tentatum, ut filium immolare; quo factio fuit is obedientiæ; & patientiæ exemplum singulare ad memoriam hominum sempiternam. In eandem sententiam dictum est de Tobia: *c Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te.*

10. *Quomodo Dæmon homines tentet.*

In malam partem tentantur homines, cum ad peccatum, aut exitium impelluntur: quod proprium Diaboli officium est. Is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatque præcipites: quamobrem d Tentator in Divinis Litteris appellatur. In his verò tentationibus modò intimos nobis admovens stimulos, animæ affectiones, & commotiones adhibet administras; modò nos exagitans extrinsecus, externis rebus utitur, vel prosperis ad efferendos, vel ad frangendos adversis; nonnunquam habet emissarios, & excursores, perditos homines, & primisque hæreticos, qui e sedentes in cathedra pestilentiæ, malarum doctrinarum mortifera semina dispergunt, ut illos, qui nullum delectum, aut discrimen habent virtutis, & vitiorum, homines per se proclives ad malum nutantes, ac præcipitantes (2) impellat

(1) *Qui tentetur*) meliùs Ed. Pat. *qui tentatur*, ut est apud ipsum D. Thom.

(2) *impellat*) scil. Dæmon. Pleræque Editiones, *impellat*, scil. emissarii, & excursores Dæmonis.

11. *Quibus modis dicatur, quis in tentationem induci.*

Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus succumbimus. Inducimur verò in tentationem dupliciter; primum, cum de statu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem a Deo hoc modo in tentationem inducitur: quia nemini est peccati auctor Deus; imò verò *a Odir omnes qui operantur iniquitatem.* Sic verò etiam est apud Sanctum Jacobum: *b Nemo, cum tentatur, dicat quoniam a Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est.*

Deinde dicitur nos in tentationem inducere is, qui, etsi non tentat ipse, neque operam dat, quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia, cum possit prohibere, ne id accidat; aut ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus bonos, & pios tentari quidem sinit, veruntamen sua gratia sustentatos non deserit. Nec verò non interdum justo, & occulto Dei judicio, nostris id sceleribus postulantibus, nobis ipsi relictis concidimus.

12. *Beneficia Dei quandoque nos in tentationem inducunt.*

Præterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cum ejus beneficiis; quæ nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & c patris substantiam, ut prodigus ille filius, dissipamus, vivendo luxuriosè, nostris cupiditatibus obsequentes. Quamobrem id dicere possumus; quod de lege dixit Apostolus: *d Inventum est mi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.* Opportunum rei exemplum est Hierosolyma, teste Ezechiele: quam Deus omni ornamentorum genere locupletarat, ut ejus ore Prophetæ diceret Deus: *e Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te: & tamen illa civitas divinis cumulata bonis, tantum abest, ut optimè de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, celestibus beneficiis ad beatitudinem consequendam, ejus gratia ea acceperat, uteretur, ut ingrattissima in parentem Deum, abjecta spe, & cogitatione celestium fructuum, tantum præsentis abundantia luxuriosè, ac perditè frueretur: quod f Ezechiel eodem capite pluribus verbis persequutus est. Quare sunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præbitam sibi ab eo divinitus uberem materiam rectè factorum, ad vitia, illo permittente, convertunt.*

13. *Quomodo Scripturæ verba intelligenda sint, quæ de permissione Dei per verba operationem significantia loquuntur.*

Sed oportet hunc divinæ Scripturæ morem diligenter

Quid sit induci in tentationem, quodque multipliciter fieri possit. Vide D. Aug. lib. 1. de Serm. Dom. in monte, c. 14. Deus peccati non est auctor, sed illud odit.

a Exod. 23. 7. & 2. Paralip. 19. 7. Job. 24. Psalm. 5. 44. Prov. 15.

Sup. 14. 9. Eccles. 15. 23. Osee 13. & alibi sepe. Basil. in hom. quod Deus non sit auctor malorum.

b Jacob. 1. 13. Quomodo a Deo in tentationem inducamur.

De hac hominum nequitia vide Deut. 32. 15. & 1. Reg. 2. & 2. Reg. 12. & 9.

c Luc. 15. 12. 13. 24.

d Rom. 7. 10j

e Ezech. 16. 14.

f Ibid. 16. 20. Ingrati in Deum homines reprehenduntur.

Mos loquendi Scripturarum improprius

ar-

a Heb. 4. 13. Psalm. 33. 16. Eccles. 15. 20. Quomodo Deus hominem tentat, vide item Aug. epist. 146. & in exp. 9. 58. & 74.

Deut. 13. 3. Vide Aug. in Psalm. 5. & 6.

b Gen. 22. 1. Vide Aug. lib. 16. de Civit. Dei, c. 82.

c Tob. 12. 13.

Tentatio deceptionis causa Diaboli est propria. Aug. epist. 146. & alibi frequenter. d Matth. 4. 3.

e Psalm. 7.

quando verbis activis
Dei permissio signifi-
catur.
a Exod. 4. 7. 3.
b Isai. 6. 10.
c Rom. 1. 26.
Conc. Trid. sess. 6. c. 6.

attendere, quæ Dei permissionem iis interdum verbis significat, quæ propriè si accipiantur, tanquam actionem in Deo significant: nam in Exodo sic est: *a Indurabo cor Pharaonis: & apud Isaiam: b Excæca cor populi hujus: & ad Romanos scribit Apostolus: c Tradidit illos Deus in passiones ignominie, & in reprobum sensum.* Quibus in locis, aliisque similibus, non id omnino esse actum à Deo, sed permissum intelligendum est.

14. *In hac precatationis parte non postulatur, ut prorsus ab omni tentatione immunes simus; sed ne in tentationibus à Deo deseramus.*

His positis, non erit difficile scire, quid in hac precatationis parte postulemus. Nec verò petimus, ne omnino tentemur: *d Est enim hominum vita * tentatio super terram.* Est autem ea res utilis, & fructuosa hominum generi: nam in tentationibus nos ipsos, id est vires nostras cognoscimus. Quamobrem etiam è humiliamur sub potenti manu Dei, viriliterque decertantes, *f expectamus immarcescibilem coronam gloriae.* Nam *g qui certat in agone, non coronatur, nisi legitime certaverit: &* ut inquit Sanctus Jacobus: *h Beatus vir, qui suffert tentationem; quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromissit Deus diligentibus se.* Quòd si urgemur nonnunquam hostium tentationibus; magna nobis erit levationi illa cogitatio, *habere nos adiutorem Pontificem, i qui possit compati infirmitatibus nostris tentatum & ipsum per omnia.* Quid hic igitur petimus? ne divino præsidio deserti tentationibus vel decepti assentiamur: vel cedamus afflicti: ut præstò sit nobis Dei gratia, quæ, cum defecerint nos propriæ vires, in malis recreet, ac reficiat.

15. *Quomodo à Deo in nostris tentationibus opem implorare debeamus.*

Quare & generatim Dei opem implorare debemus omnibus tentationibus, & nominatim, cum singulis attingimur, ad precatationem confugere oportet. Quod à Davide factum legitimus penè in unoquoque tentationum genere. Nam in mendacio sic precabatur: *k Ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque.* In avaritia ad hunc modum: *l Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam.* In rebus verò inanibus hujus vitæ, & illecebris cupiditatum, hac prece utebatur: *m Averte oculos meos, ne videant vanitatem.* Ergo postulamus, ne morem geramus cupiditatum, neve n defatigemur in tentationibus sustinendis, ne o declinamus de via Domini, ut tam in rebus incommodis, quàm in prosperis æquitatem animi, constantiamque servemus, & nullam nostri partem Deus

Tentationum utilitas.
d Job. 7. secundum
LXX.
* Ali. lege, militia.

e 1. Pet. 5. 6.
f Ibid. 4.
g 2. Tim. 2. 5.

h Jacob. 1. 12.

i Hebr. 4. 15.

Non modò generatim,
sed speciatim postu-
landum Dei auxilium
in tentationibus.

k Psalm. 118. 43.

l Ibid. 36.

m Ibid. 37.

n Heb. 12. 3.
o Deut. 31. 429.

sua tutela vacnam relinquat. *a Petimus denique, ut Satanam conterat sub pedibus nostris.*

16. *Quomodo de tentatione victoria reportari, & quo auctore illa obtineri possit.*

Reliquum est, ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quæ in hac precatatione maximè cogitare, & meditari oporteat; in qua erit illa optima oratio, si quanta sit hominum infirmitas, intelligentes, viribus nostris diffidamus, & omni spe nostræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, vel in maximis periculis magnum animum habuerimus, præsertim cogitantes, quàm multos hac spe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanæ faucibus liberarit Deus. An non *b Joseph undique circumdatum ardentibus insanæ mulieris facibus è summo ereptum periculo, c ad gloriam exiit? (1) non d Susanam, à Satanæ ministris obsessam, cum nihil proprius esset, quàm ut nefariis sententiis interficeretur, servavit incolumem? Neque mirum: e Erat enim: inquit, cor eius fiduciam habens in Domino.* Insignis est laus, & gloria Job, qui de mundo, de Carne, de Satana triumphavit. Plurima sunt hujus generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam spem, fiduciamque cohortari debet.

17. *Nostris certaminis antesignanus Christus est, socii Sancti omnes, quos qui non sequuntur, recordes sunt.*

Cogitent etiam Fideles, quem in hostium tentationibus ducem habeant, nempe Christum Dominum, qui *f victoriam ex illo certamine retulit.* Vicit ipse Diabolum. Est *g is ille fortior, qui superveniens fortem superavit armatum, quem & armis nudavit, & spoliis.* De ejus victoria, quam de Mundo reportavit, est apud Sanctum Joannem: *h Confidite, ego vici mundum.* Et in Apocalypsi dicitur, *i ipse Leo vincens; & k exisse vincens, ut vinceret;* qua in victoria suis etiam cultoribus facultatem vincendi dedit. Est Apostoli ad Hæbreos Epostola plena *l victoriis Sanctorum hominum, qui l per fidem vicerunt regna, obturaverunt ora Leonum, & quæ sequuntur.* Ex his verò, quæ sic acta legitimus, eas victorias cogitatione complectamur, quas quotidie reportant ex intimis, & externis Dæmonum præliis homines fide, spe, & charitate præstantes; quæ tam multæ sunt, tamque insignes, ut, si sub aspectum caderent oculorum, nihil frequentius accidere judicaremus, nihil gloriosius, de quorum hostium clade his

a Rom. 16. 20.

Victoriam ex tentatione, postumus referre per fiduciam in Deum.

b Gen. 39. 7. 8. 9.
Psalm. 140. 18.
c Gen. 41. 38. 19.
d Dan. 13. 61. 62.

e Ibid. 35.

f Matth. 12. 28.
Col. 2. 15.

g Luc. 11. 22.

h Joan. 16. 33.
i Apoc. 3. 5.
k Apoc. 6. 2.

l Hebr. 11. per totum.
Quomodo Christus nobis, prostrato diabolo, vincendi facultatem dederit, & exemplum præbuerit, vide D. Aug. lib. 4. de Trin. cap. 12.
Greg. Hom. 19. in Evang.

(1) Non Susanam Ed. Par. Lov. Lug. annon Susanam.
Lll

verbis scripsit Sanctus Joannes : *a Scribo vobis , iuvenes , quoniam fortes estis , & verbum Dei manet in vobis , & vicistis malignum.*

18. *Quomodo Diabolus à nobis superari possit.*

Vincitur autem Satanas , non otio , scilicet non , vino , commessatione , libidine , sed oratione , labore , vigilia , abstinencia , continentia , castitate . *b Vigilare , & orate* , inquit , ut jam diximus , *ut non intretis in tentationem* : qui iis armis ad illam pugnam utuntur , in fugam convertunt adversarios : qui enim resistunt Diabolo , is fugiet ab eis . In his tamen Sanctorum hominum victoriis , quas diximus , nemo sibi placeat , nemo se efferrat insolentius , ut se suis viribus hostiles Dæmonum tentationes , impetusque sustinere posse confidat : non est hoc naturæ nostræ , nec humanæ imbecillitatis . (1)

19. *Quomodo omnes nobis ad vincendum vires à Deo dentur.*

Hæ vires , quibus prosternimus Satanae satellites , dantur à Deo , *c* qui ponit , ut arcum æreum , , brachia nostra , *d* cuius beneficio *Arcus fortium superatus est* , & *infirmi accincti sunt robore* , qui *e* dat nobis protectionem salutis , *f* cuius nos dextera suscipit , *g* qui docet manus nostras ad prælium , & digitos nostros ad bellum , ut unum Deo pro victoria sint agenda , & habenda gratia , quæ uno & auctore , & adiutore vincere possumus : quod fecit Apostolus ; ait enim : *b Deo autem gratias , qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum.* Eundem auctorem victoriae prædicat caelestis illa vox in Apocalypsi : *i Facta est salus , & virtus , & regnum Dei nostri , & potestas Christi eius : quia proiectus est assator fratrum nostrorum . Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni.* Testatur idem liber Christi Domini partem ex mundo , carneque victoriam , eo loco : *k Hi cum depugnabunt , & Agnus vincet illos.* Hæc de causa , & modo vincendi .

20. *Quæ sint in spirituali illo certamine victorum præmia.* Quibus expositis , proponunt fidei populo Parochi Deo paratas coronas , & constitutam victoribus simpliciter nam præmiorum amplitudinem : quorum ex eadem Apocalypsi divina profertur testimonia : *l Qui vicerit , non laedetur à morte secunda.* Et alio loco : *m Qui vicerit , vestietur vestimentis albis , & non delebo nomen eius à libro vitæ , & confitebor nomen eius coram Patre meo , & coram Angelis eius : & paulo post Deus ipse*

(1) Edit. Pat. addit , *sed solius divinae potestatis.*

Dominus noster ita loquitur ad Joannem : *a Qui vicerit , faciam illum columnam in templo Dei mei , & foras non egredietur amplius.* Tum inquit : *b Qui vicerit , dabo ei sedere mecum in throno meo , sicut & ego vici , & sedi cum Patre meo in throno eius.* Denique , cum Sanctorum gloriam , & perpetuam illam bonorum vim , quibus in Cælo (1) fruuntur , exposuisset , adjunxit , *c Qui vicerit , possidebit hæc.* (2)

DE SEPTIMA PETITIONE.

CAPUT XVI.

Sed libera nos à malo.

1. *Nihil continetur superioribus petitionibus , quod ista non includatur.*

Postrema hæc petitio est instar omnium , qua Dei Filius Divinam hanc Orationem conclusit ; cuius etiam vim , & pondus ostendens , ea usus est orandi clausula , cum , è vita migraturus Deum Patrem pro hominum salute deprecaretur : *d Rogo enim , inquit , ut serves eos à malo.* Ergo hac prece formula , quam & præcepto tradidit , & exemplo confirmavit , quasi quadam epitome , summam Complexus est vim , & rationem ceterarum petitionum . Cum enim id , quod ea prece continetur , impetraverimus , nihil auctore Sancto Cypriano , reliquum est , quod ultra adhuc debeat postulari , cum semel protectionem Dei adversus malum petamus : qua impetrata contra omnia , quæ Diabolus , & Mundus operantur securi stamus , & tuti . Quare , cum tanti sit hæc petitio , quanti diximus , debet Parochus in ea Fidelibus explicanda summam adhibere diligentiam . Differt autem hæc , & proxima petitio , quod illa (3) vitiationem culpæ , hac penæ liberationem postulamus .

(1) Fruuntur) Edit. Pat. *fruuntur.*
 (2) Ed. Pat. addit , ut est in textu Apoc. & *ero illi Deus , & ipse erit mihi filius.*
 (3) *Vitiationem* perperam in Ed. Rom. *vitiatione.*

D. Thom. in 3. P. 9.
 41. art. 1.
 a Joann. 2. 14.

Labore virtutibus , &
 vigilantia dæmones sus-
 perantur .
 b Math. 26. 41.
 Luc. 22. 46.
 Jacob. 4. 7.
 Marc. 14. 38.
 Et si propriam infir-
 mitatem in certamine
 agnosceremus .

Citra Dei auxilium ni-
 hil possumus .
 c Psalm. 17. 35.
 d 1. Reg. 2. 4.
 e Psalm. 17. 36.
 f Psalm. 62. 9.
 g Psalm. 143 1.

h 1. Cor. 15. 57.

i Apoc. 12. 10. 11.

k Apoc. 17. 14.

l Apoc. 2. 11.
 m Apoc. 3. 5.

a Apoc. 3. 12.

b Apoc. 3. 21.

c Apoc. 21. 7.

Postrema petitio vim
 sex superiorum sua am-
 plitudine concludit .

d Joann. 17. 16.

Cypr. serm. 6. de
 Orat. Domini .

2. *Quid nos urgeat, ut hanc precationem coram Domino effundamus.*

Quare non jam monendus est fidelis populus, quantumtopere & labore ex incommodis, & calamitatibus, & celestis egeat adjumenti. Nam quot, & quantis miseris proposita sit hominum vita, præterquamquod sacri, & profani scriptores hoc argumentum sunt copiosissime persecuti, nemo ferè est, qui non intelligat & suo, & alieno periculo. Persuasum enim id est omnibus, quod exemplum patientiæ Job memoriæ prodidi: *a Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur; & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet.* Nec verò ullum præterire diem, qui propria aliqua molestia, aut incommodo notari non possit, testis est illa Christi Domini vox; *b Sufficit diei malitia sua.* Etsi conditionem humanæ vitæ declarat ipsius Domini monitum illud, *c quo crucem quotidie sumi, seque docuit sequi oportere.* Ut igitur quisque sentit, quàm laboriosa sit, & periculosa hæc vivendi ratio, ita facile persuadetur fideli populo malorum liberationem à Deo implorandam esse: præsertim cum nullate magis ad orandum adducantur homines, quàm cupiditate, & spe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ (1) impendeant. Est enim hæc insita ratio in animis hominum, ut in malis statim ad Dei auxilium confugiant. Qua de re est illud scriptum: *d Imple facies eorum ignomia, & querent nomen tuum Domine.* (2)

3. *Quanam rationem periculorum, & calamitatum depulsi à Deo postulanda sit.*

Sed si illum ferè sua sponte faciunt homines, ut in periculis, & calamitatibus invocent Deum; certè quomodo id rectè facere possint, ab iis quorum fidei, & prudentiæ commissa est eorum salus, maxime docendi sunt. Nam enim desunt, qui contra Christi Domini jussum, præpostero utantur ordine precationis. Nam *e*, qui jussit nos ad se confugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis præscripsit: voluit enim, ut priùs, quàm precemur, ut nos liberaret à malo, peteremus, uti Nomen Dei sanctificaretur, & adveniret Regnum ejus, & reliqua postularem, quibus quasi gradibus quibusdam in hunc locum pervenitur. Sed quidam, si caput, si latus, si pes

(1) *Impendeant* Ed. Pat. *impedent.*

(2) Ed. Pat. addit, & multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt, Psalm. 15. 4.

Job 14. 12.

Psalm. 143. 4.

Matth. 6. 34.

Luc. 9. 23.

In calamitatibus propensiores sunt homines ad Deum invocandum.

Psalm. 82. 17.

Quod non rectè precatur, qui priùs, & mediis Dominicæ Orationis gradibus, omisit, calamitatum depulsionem postulat.

Psalm. 49. 15.

condoluit: si rei familiaris jacturam faciunt, si minæ, si pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in pestilentia, omissis mediis Dominicæ precationis gradibus, tantum petunt, ut ex illis eripiantur malis. At huic consuetudini repugnat Christi Domini jussum: *a Querite primum Regnum Dei.* Itaque qui rectè preces faciunt, cum deprecantur calamitates, incommoda, malorum depulsionem, id referunt ad Dei gloriam. Sic David illi precationi, *b Domine, ne in furore tuo arguas me*, subjecit rationem, qua se Dei gloriæ cupidissimum ostendit: inquit enim: *c Quoniam non est in morte, qui memor sit tui: in Inferno autem quis confitebitur tibi?* Et idem, cum oraret Deum, *d sibi ut misericordiam impertiret*, (1) subjungit illud, *e Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.* Ad hanc orandi salutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitandi sunt fideles auditores, & simul (2) docendi, quantum intersit inter Infidelium, & Christianorum hominum preces.

4. *Infideles se liberari à malo, ac Christiani non perinde petunt.*

Petunt vehementer illi (3) quidem à Deo, ut possint ex morbis, vulneribusque convalescere, sibi ut ex urgentibus, vel imminentibus malis evadere liceat; sed tamen illius præcipuam spem liberationis ponunt in remediis, natura, vel hominum industria comparatis: quin etiam sibi datum à quovis medicamentum, etiam si cantionibus, si veneficiis, si Dæmonum opera (4) confectum sit, sine ulla religione adhibent, modò aliqua valetudinis spes ostenditur. Longè alia est ratio Christianorum, qui in morbis, & in omnibus adversis rebus habent summum perfugium, & præsidium salutis Deum; unum illum omnis auctorem boni, & liberatorem suum agnoscunt, ac venerantur; remediis verò, quæ inest ad sanandum vis, insitam à Deo esse, pro certo habent; tantumque illa ægrotis prodesse existimant, quantum ipse voluerit Deus. Est enim à Deo data hominum generi medicina, qua morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesiastici vox: *f Altissimus creavit de terra medicamenta, vir prudens non abhorrebit illa.* Itaque qui

Matth. 6. 33.

Psalm. 6. 2.

Ibid. 6.

Psalm. 50. 2.

Ibid. 14.

Quod in morbis, & rebus adversis præcipua spes in externis remediis non sit ponenda, exemplo sibi sit. Asa Rex Juda, qui ob id à Patav. 19. 22. reprehenditur.

Ecc. 38. 4.

(1) *Subjungit* vel potius *subjecit*, ut in Ed. Patav.
(2) *Docendi* Ed. Pat. & Ven. ann. 1586. *docendum.*
(3) *Quidem* multò melius juxta Ed. Pat. quam etiam juxta Ed. Rom. Lug. Lov. Paris. & Venet. ut legenti apertissime patebit ex orationis contextu.
(4) *Confectum* Ed. Patav. *Confectum.*

454 Jesu Christo nomen dederunt, non in illis remediis summam spem reponunt recuperandæ valetudinis, sed ipsi medicinæ auctori Deo maxime confidunt.

5. *Quomodo in morbis soli Deo fidendum sit, qui plurimos à præsentissimis periculis liberavit.*

Quare etiam in a Divinis Litteris reprehendantur ii, qui medicinæ fiducia, nullum Dei auxilium requirunt: imò verò qui vitam agunt ex divinis legibus, abstinere omnibus remediis, b quæcumque ad curationem à Deo non adhibita esse, constat. Quòd si etiam eorum usus medicamentorum illis sit explorata spes sanitatis, tamen ab iis, ut cantionibus, & Dæmonum artificijs, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, ut Deo confidant. Ea enim re jussit nos beneficentissimus Parens liberationem malorum postulare, ut in eo ipso, quod jussit, spem etiam impetrationis haberemus. Multa sunt in sacris Litteris hujus rei exempla, ut qui minus rationibus adducuntur ad benè sperandum, exemplum multitudine confidere cogantur. c Abraham, d Jacob, e Loth, f Joseph, g David sunt in oculis locupletissimi testes divinæ benignitatis. Sacræ novi Testamenti Litteræ tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt piæ pondere precationis, ut res exemplorum commemoratione non egeat. Una igitur illa Prophetæ sententia contenti erimus, quæ vel infirmissimum quemque confirmare potest: h *Clamaverunt enim, inquit, iusti, & Dominus exaudivit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.*

6. *Qui mali nomine hic intelligatur, & quæ huius petitionis sit sententia.*

Sequitur hujus vis, & ratio petitionis, ut fideles intelligant, non omnino petere nos hoc loco, ut à malis omnibus liberemur. Sunt enim quædam, quæ communiter mala putantur, quæ tamen sunt illi fructuosa, qui partiantur; i ut ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, ut Dei gratia adjuvante, virtus in infirmitate perficeretur, hæc, si cognita sit eorum vis, summa voluptate pios afficiunt: tantum abest, ut à Deo petant, ut auferantur. Quare tantum ea mala deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre possunt: reliqua minimè, modo aliquis inde salutaris fructus existat.

7. *Quot, & quanta sit malorum genera, à quibus liberari cupimus.*

Omnino igitur huic voci ea subjecta vis est, ut à peccato liberati, à tentationis etiam periculo, ab intimis, externisque malis eripiamur: ut tuti simus ab aqua, ab igne, à fulgure; ne grandio nocent frugibus: ne annonæ chari-

a Asa, sicut dictum est 2. Paral. 16. 22. sine Deo nullam opem afferre medicamina, iudicat Jer. 9. & 46. 17. b Non est utendum remediis à Deo non constitutis ad sanitatem recuperandam. Lev. 20. 6. 1. Reg. 28. 7. 8. 4. Reg. 12. 3.

c Gen. 12. 12. 11. & 47. 2. d Gen. 28. 14. 33. & 45. 5. e Gen. 14. 12. & 16. 17. 18. f Gen. 36. 23. & 41. 14. g 1. Reg. 21. 14. 15. 1. Reg. 21. 21. 23. & 24. h 1. Psalm. 33. 18.

i 2. Cor. 12. 7. 7.

Mala, à quibus liberari cupimus, quæ & qualia sint. Psalm. 118. Cant. 3. Psalm. 25.

tate, seditionibus, bello laboremus; petimus à Deo, ut morbos, pestem, vastitatem arceat; vincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, ceteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maxime terreri, ac premi solet hominum vita; omnes denique flagitiorum, & facinorum causas avertat. Neque hæc solum, quæ omnium consensione mala sunt, deprecamur, sed illa etiam, quæ penè omnes bona continentur, divitias, honores, valetudinem, robur, hanc ipsam vitam; petimus, inquam, ne ad malum, & ad animæ nostræ exitum hæc convertantur. Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur repentina; ne in nos iram Dei concitemus; ne, quæ impios manent, supplicia subeamus; ne igne Purgatorii torqueamur, à quo ut alii liberentur, piè, & sanctè precamur. Hanc petitionem & in Missa, & in Litanis sic interpretatur Ecclesia, nos videlicet ea præterita, præsentia, futura mala deprecari.

8. *Deus & impendentia mala arceat, & à præsentibus quandoque mirabiliter eripit.*

Non uno autem modo Dei nos benignitas eripit à malis: nam impendentes prohibet calamitates: quomodo legitimus, magnum illum Jacob, esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitavit Sichimitarum cædes: extat enim illud: a *Terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, & non sunt ausi persequi recedentes.* Et quidem Beati omnes, qui cum Christo Domino in Coelis regnant, b omnibus malis Dei ope liberati sunt: nos autem, qui in hac peregrinatione versamur, ab omnibus incommodis solutos esse, minimè vult, sed eripit à quibusdam; etsi sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quæ dat interdum Deus iis, qui rebus premuntur adversis. His se consolabatur Propheta, cum illa dicebat: c *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Præterea à malis homines liberat Deus, cum illos in summum discrimen adductos integros servat, & incolones: quod & d pueris illis in ardentem Fornacem coniectis, & e Danieli contigisse, legitimus, quem Leones nihil læserunt, quemadmodum neque pueros flamma violavit.

9. *Diabolus hic malus dicitur, quòd mali culpæ auctor, & mali pœnæ exactor sit.*

Malus verò etiam ex sententia Sanctorum f Basilii Magni, g Chrysostomi, & h Augustini, præcipuè dicitur Dæmon, quòd hominum culpæ, id est sceleris, & peccator auctor fuit: quo etiam ministro utitur Deus in repetendis pœnis à sceleratis, & facinorosis: i *Dat enim Deus*

a Gen. 35. 5.

b Mai. 25. 8. Apoc. 7. & 21. 4.

c Psalm. 93. 19.

d Dan. 3. 22.

e Dan. 6. 22. & 14. 30. Diabolus est malitiæ inventor, & auctor.

f Basil. in hom. quod Deus non sit auctor malorum.

g Chrysost. hom. 20. in Matth.

h D. Aug. de Eccl. dogm. cap. 57.

i Dam. lib. 4. de Orth. fide cap. 20.

Deus omne malorum hominibus, quod illi peccati causa patiuntur. In quam sententiam loquuntur divinæ Litteræ illis verbis: *a Si erit malum in Civitate, quod Dominus non fecerit: item: b Ego Dominus, & non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum.*

Malus quoque dicitur Dæmon ob eam causam, quod etsi nihil eum læserimus, tamen perpetuum bellum nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non potest, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, & quacumque potest ratione divexandi. Quamobrem Deum precamur, ut nos à malo liberare velit.

10. *Cur singulari, non autem multitudinis voce, à malo liberari petamus.*

Dicimus autem, *A malo*, non à malis, ob id, quod mala, quæ in nos à proximis proficiscuntur, illi assignamus tanquam auctori, & impulsori; quo minus etiam proximis irasci debemus; (1) quin odium, & iracundiam in ipsum Satanam convertere oportet, à quo homines ad inferendam injuriam impelluntur. Itaque, si te aliqua re læserit Proximus, cum preces facis Parenti Deo, pete, ut non modò te liberet à malo, id est, ab iis, quas tibi proximus imponit, injuriis, sed illum ipsum eripiat proximum ex Diaboli manu, cujus impulsu homines in fraudem inducuntur.

11. *Quomodo in malis affecti esse debeamus, etiamsi continuo non liberemur.*

Illud denique sciendum est, si in precibus, & votis non (2) liberamur à malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligentes, placere divino Numini, ut toleranter ea patiamur. Quare minimè nos indignari, aut dolere par est, quod preces nostras non audiat Deus, sed omnia ad ejus nutum, ac voluntatem referre oportet, existimantes, id utile, id esse salutare, quod Deo placeat, ut ita sit, non autem id, quod secus nobis videatur.

12. *Quot, & quanta commoda ex tribulationibus ad nos proventiant.*

Postremò docendi sunt pii Auditores, dum in hoc vitæ curriculo (3) versantur, eos ad omne incommodum

(1) *Quin* Edit. Patav. quoniam.

(2) *Liberamur* Edit. Patav. *liberemur*.

(3) *Versantur* juxta Edit. Patav. multò meliùs, quam *versamur*, ut in Edit. Rom. Ven. Lugd. Lov.

a Amos 3. 6.
b Job. 43. 2. 7.
Vide item Deut. 32. 23. & 32.
Reg. 9. 21. & 19. & Jer. 11. & 37. 47.

Deus est auctor mali patie, non culpa. Dæmon nobis nocere non potest, nisi permittente Deo.

D. Aug. in Psalm. 96. Omnia mala, quæ nobis inferunt proximi, à Dæmone proficiscuntur. Vide D. Aug. serm. 85. de Temp.

Cum à malis non liberamur, ea nobis patienter ferenda sunt.

D. Aug. serm. 85. de Temp. Dam. lib. 2. de Orth. sic cap. 4.

rum, & calamitatum genus, non solùm æquo, sed etiam gaudenti animo ferendum paratos esse debere: *a omnes inquit, qui piè volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem patientur.* Item *b Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei.* Rursum: *c Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Non enim æquum est, *d servum majorem esse Domino suo;* sicut turpe est, e sententia S. Bernardini, membra esse delicata sub spinoso capite. Præclarum illud est exemplum Uriæ propositum ad imitandum, qui adhortante Davide, domi se contineret, inquit: *e Arca Dei, & Israel, & Iuda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam?* His instructi rationibus, ac meditationibus si ad orandum veniemus, illud assequemur, ut, si minus undique cincti, malisque circumdati, *f quemadmodum tres illi pueri incæsi ab igne, sic nos inviolati servemur;* certè, ut *g Machabæi, casus adversos constanter, ac fortiter feramus.* In contumeliis, & cruciatibus sacros imitabimur Apostolos, *h qui cæsi verberibus vehementer lætabantur, quod digni habitis essent, qui pro Christo Iesu contumelias paterentur;* sic nos ita comparati canemus illa summa cum animi voluptate: *i Principes persecuti sunt me gratis, & d verbis tuis formidavi cor meum: lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.*

a 2. Timoth. 3. 12.

b Act. 14. 21.

c Luc. 24. 26.

d Matth. 10. 24.

Lucæ 6. 40.

Joann. 13. 16. & 15. 20.

Bern. serm. 5. de Quæ-

nibus Sanctis.

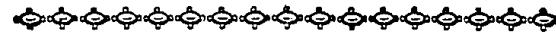
e 2. Reg. 11. 11.

f Dan. 3. 49.

g 1. Machab. 2.

h Act. 5. 41.

i Psalm. 118. 162.

De extrema Orationis Dominicæ Particula, quæ est, *Amen*.

CAPUT XVII.

1. *Quis usus, & fructus sit hujus particule.*

HANC vocem, sicuti est, signaculum Orationis Dominicæ appellat Sanctus Hieronymus in Commentariis in Matthæum. Quare, ut admonuimus antea Fideles de præparatione, quæ adhibenda sit priùs, quàm aggrediantur ad divinam precationem; sic nunc faciendum duximus, ut clausulæ, ac finis ipsius precationis causam, rationemque cognoscant. Non enim è pluris est divinas preces diligenter ordiri, quàm religiosè absolvere.

S. Hieron. in cap. 6. Matth.

Curandum est, ut preces & recte inchoentur & recte absolvantur.

è Ino melior est Orationis finis, quam principium. Eccles. 7. 3.

Mrum

Sciat

Sciat igitur fidelis populus, multos esse, & eos uberes fructus, quos ex Dominicæ Orationis sine percipimus sed omnium uberrimus, ac lætissimus fructus est eorum impetratio, quæ postulavimus; de quo supra satis dictum est. Non solum autem consequimur postrema hac parte precationis, ut nostræ preces audiantur, sed quædam etiam majora, ac præclariora, quam ut verbis explicari possit.

2. *Quanta bona ex oratione ad homines promanent.*

Nam, cum orando homines cum Deo colloquantur, ut Sanctus Cyprianus ait, *fit quodam inexplicabili modo oranti divina maiestas propior, quam ceteris*: quem præterea singularibus ornat muneribus; ut qui piè Deum orant, quodammodo cum iis, qui ad ignem accedunt, comparari possint; qui, si algent, calescunt, si calent, æstuant: sic illi assistentes ad Deum, pro modo pietatis, ac fidei ardentiores evadunt: inflamatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omnino comulantur divinis muneribus. Est enim illud proditum Sanctis Litteris: *a Pre-venisti eum in benedictionibus dulcedinis*. Exemplo est omnibus magnus ille Moyses, *b* qui à Dei congressu, & colloquio digrediens, divino quodam fulgore collucebat sic, ut *c* Israelitæ ejus oculos, & os intueri non possent. Omnino, qui vehementi illo studio preces faciunt, Dei benignitate, ac maiestate admirabiliter perfiruntur: *d Mane astubo*, inquit Propheta, *& videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es*. Hæc quò magis noscunt homines, eo Deum vehementiori cultu, ac pietate veneratur: eo etiam sentiant jucundius, *e quàm suavis sit Dominus, & quàm verè beati sint omnes, qui sperant in eo*: tum verò clarissima illa luce circumfusi, quanta sit eorum humilitas, quanta sit Dei maiestas, considerant. Est enim illa Sancti Augustini regula: (1) *Noverim te, noverim me*. Ita que fit, ut suis viribus diffidentes, totos se committant Dei benignitati, minimè dubitantes, quin is ipsos paterna illa sua, & admirabili charitate complexus, abundanter iis omnia suppeditet, quæ sint ad vitam, & salutem necessaria; hinc se ad agendas Deo gratias convertant, quantas animo maximas capere possunt, quantas oratione complecti; quod mag-

(1) *Noverim te, noverim me.* ita omnes Editiones præter Patav. anni 1714 quæ habet, ut est in hodierna Edit. S. August. P. P. Maur. *Deus semper idem, noverim me, noverim te.*

Orationis virtus, & utilitas. Cypri. circa fin. sermoni. de Orat. Dom. & Chrys. Orat. 1. de Orando Deo.

a Psalm. 20. 4.

b Exod. 33. 34.

c Cor. 5. 13.

d Psalm. 5. 5.

e Psalm. 33. 9.

D. Aug. lib. 2. Soliloq. cap. 1. Psalm. 133. Mirabilis, &c.

magnum Davidem fecisse legimus, qui, cum ita precationem instituisset, *a saluum me fac ex omnibus persequentibus me*, sic eam absolvit: *b Confitebor Domino secundum iustitiam ejus, & psallam Nomini Domini altissimi.*

3. *Qua ratione fiat, ut Sanctorum preces, à timore inchoatæ, lætitia concludantur.*

Sunt ejusmodi sanctorum preces innumerabiles, quarum exordium est timoris plenum, clausula spei bonæ, lætitiæque referta: sed mirabile est, quàm eo in genere eniteant Davidis ipsius precationes. Nam, cum metu perturbatus sic orare exorsus, *c multi insurgunt adversum me, multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo eius*, confirmatus aliquando, gaudioque perfusus subjunxit, paullo post; *d Non timebo millia populi circumdantis me*. Alio etiam e Psalmo suam cum deplorasset miseriam, ad extremum Deo confisus, incredibiliter lætatur spe sempiternæ beatitudinis: *f In pace in idipsum*, inquit, *dormiam, & requiescam*. Quid illa? *g Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me*, quanto cum tremore, & pallore Prophetam dixisse, credendum est? Contra, quæ deinceps sequuntur, quam fidenti, ac lætanti animo? *h Discedite à me*, inquit, *omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei*. Cum verò Saulis iram, furoremque pertimesceret, quàm humiliter, ac demisse Dei opem implorabat! *i Deus, in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me*: & tamen hilare, ac fidenter in eodem Psalmo subjecit, *k Ecce enim Deus adjuvat me, & Dominus susceptor est animæ meæ*. Quare, qui se confert ad sacras preces fide, speque munitus, parentem adeat Deum, ut se id consequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat.

4. *Quo sensu illa vocula, Amen, in fine hic usurpetur, & in Missa Sacerdoti pronuntianda reservetur.*

Sunt autem in extremo hoc divinæ precationis verbo *Amen*, multa quasi semina quædam earum rationum, cogitationumque, quas diximus: & quidem adeo frequens fuit hæc Hebræa vox in ore Salvatoris, ut Spiritui Sancto placuerit, ut in Ecclesia Dei retineretur, cui voci illa quodammodo subjecta sententia est, *Scito, tuas auditas esse preces*: habet enim vim respondentis, & illum, qui precibus, quod velit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc sententiam perpetua Ecclesiæ Dei consuetudo comprobavit, quæ in Sacrificio Missæ, cum pronuntiatur oratio Dominica, non rei sacræ Ministris, quorum partes sunt illa dicere, *Sed libera nos à malo*, attribuit

a Psalm. 7. 1.
b Ibid. 18.

Fiduciæ, & spei virtute efficitur, ut sanctorum preces, à timore inchoatæ, lætitia concludantur.

c Psalm. 3. 2.

d Ibid. 7.

e Psalm. 42.

f Psalm. 4. 9.

g Psalm. 6. 2.

h Ibid. 9.

i Psalm. 53. 5.

k Ibid. 6.

Quanta sit virtus, & dignitas vocis Amen.

Amen in ore Christi Salvatoris fuit frequentissima. Cur in Missa peculiariter pronuntiatio Participiæ Amen.

Sacerdos non solum
minister, ut sit in aliis
orationibus, receive-
bat.

buit hanc vocem, *Amen*; sed ipsi Sacerdoti accommo-
dam servavit, qui, cum Dei, & hominum sit interpres,
Deum exoratum esse, populo respondet.

5. *Cur in aliis precationibus minister, in hac verò Sacerdos,
Amen, respondeat.*

Nec tamen hic ritus communis est omnium præca-
tionum, quippe cum in ceteris ministrorum sit munus
respondendi, *Amen*; sed proprius Dominicæ orationis.
Nam in aliis precibus consensum modo, desideriumque
significat, in hac responsio est, Deum orantis postula-
tionis consensisse.

6. *Quomodo dictio Amen variè exponatur.*

Ac variè quidem à multis est interpretatum hoc ver-
bum, *Amen*. Septuaginta interpretes venterunt, *fiat*; alii
rediderunt, *verè*; Aquila, *fideliter*, convertit; sed par-
vi refert, hoc, an illo modo sit redditum, modo habere
intelligamus eam vim, quam diximus, confirmatis Sac-
cerdotis, concessum id esse, quod petebatur: cujus sen-
tentia testis est Apostolus in Epistola ad Corinthios, (1)
*a Quotquot enim, inquit, promissiones Dei sunt, in illo
Est: ideo & per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram.*
Est etiam hæc nobis accommodata vox, in qua inest
confirmatio quædam earum petitionum, quas adhuc ad-
hibuimus; quæ etiam eos reddit attentos, qui dant ope-
ram sacris precibus. Fit enim sæpe, ut in precatione dis-
tracti homines variis cogitationibus aliò traducantur. Imò
verò summo studio petimus hac ipsa voce, ut omnia
fiant, id est, concedantur, quæ antea petivimus: vel
potius intelligentes, non jam impetrare omnia, ac
sentientes præsentem vim divini auxilii, illud una cum
Propheta canimus: *b Ecce enim Deus adjuvat me, &
Dominus susceptor est animæ meæ.* Nec est, quod quisquam
dubitet, quin & nomine Filii sui, & verbo, quo sæpis-
sime is usus est, moveatur Deus, qui semper, ut ait
Apostolus, *Exauditus est pro sua reverentia.* (2)

(1) *Quotquot enim promissiones Dei sunt, &c.* Edit.
Patav. ann. 1714. & 1749. habent tum ex mendosis Co-
dicibus, tum ex Græcis exemplaribus, *Quotquot enim
promissiones Dei sunt, in illo Est: ideo & per ipsum dicitur
Amen Deo ad gloriam per nos.*

(2) Edit. Pat. addit, *cujus est regnum, & potestas,
& imperium in sæcula sæculorum.*

FINIS.

IN-

INDEX IN CATECHISMUM

Melior, & omni cura emendatus.

A

- Abbatibus permissum est, ut
interdant minores ordines
administrent, fol. 256.
Abrahæ peregrinatio, 280.
Abrahæ sinus, 48.
Abrenunciant Satanæ baptizandi,
& cur, 149.
Absolvendi qui sunt, 226.
Absolvendi potestas quibus data,
- 223.
Absolutio quando poenitentibus
deneganda, 226.
Absolutio peccatorum est effectus
poenitentia, 215.
Accidentia in Eucharistiæ Sacra-
mento manent sine subjecto,
- 183.
Accusatores quo pacto non recte
suo fungantur officio, 358.
Actiones Deo gratas sine adjumen-
to divine gratiæ suscipere non
possumus, 414.
Actio gratiarum erga Deum quo-
modo fiat in petitione de facien-
da Dei voluntate, 420.
Actio gratiarum est una de partibus
orationis, 375.
Adam sibi, & posteris donum jus-
titiæ originalis amisit, 413.
Adam cibo indigebat in statu in-
nocentia ad reficiendas vires, 423.
Inter Adam necessitates, & nostras
multum interest, ibid.
- Adam non indigisset multis rebus,
quibus nos indigemus, si non
peccasset, ibid.
In paradiso voluptatis otiosus non
erat futurus, ibid.
Adam, & ejus posteritas fructu lig-
ni vitæ immortalis permansisset,
ibid.
Adam in Paradiso nulla molestia
affectus fuisset, ibid.
Adæ posteritas fructu vitales arbo-
ris privata, & horribili senten-
tia maledicta, 423.
Adam, & Christi comparatio, 35.
Adulterium quid, 334.
Adulterii interdicto quæ peccata
prohibeantur, 335.
Adulterii detestatio, ibid.
Adulterium quare prohibitum, ibid.
Adulterii interdicto omne impuri-
tatis, & impudiciæ genus, quo
corpus polluitur, prohibetur, ibid.
Adulterio intima animi libido pro-
hibetur, ibid.
Adulterium insignem turpitudinis
notam inurit, 337.
Adulteriorum supplicium, & dam-
na, ibid.
Advocatus tempore necessitas
pauperi gratis debet patrocinari.
346.
Advocatorum alia officia, ibid.
Affectus carnis ita domitos habere,
ut omnino non excitentur, non
est

Non una est interpre-
tatio vocis. Amen.
Septuaginta reddiderunt
γεννητο, id est fiat,
ut Psalm. 40. 14.
Aquila vero, περι-
στυλιον, id est
fideliter, Isai. vero
65. 16. ubi nos habemus,
Jurabit in Deo
Amen. LXX. legunt.
εὐχαριστήν θεῷ
τῶν ἀληθινῶν.
Vide Hier. ep. 174. ad
Marc. & in Isai.
a 2. Cor. 1. 20.
Amen attentionem
etiam excitat.

3 Psalm. 53. 6.

4 Hebr. 5. 7.

est in hominis etiam justificati potestate, 407.
 Affinitas patrinorum cum quibus contrahatur, 134.
 Ad agnitionem peccati quomodo homo perducatur, 432.
 Amen quid significet, 459. interpretatio, ibid. cur in sacrificio Missæ reservetur Sacerdoti pronuntiandum, ibid.
 Cur in aliis precibus hac voce minister utatur, 460.
 Amici amico periculoſe ægrotanti quomodo pernicioſe assententur, 355.
 Amor Dei in nos in redemptione erga homines ostensus maxime, 394.
 Angelorum Creatio, 20.
 Angeli ab ortus sui initio gratia, præditi, sapientia, & potentia ornati, 20.
 Angelicæ salutationi adjunxit Ecclesia præces, & implorationem B. Virginis, 381.
 Angelorum plurimi ex cœlestibus sedibus deturbati, 21.
 Angelorum scientia qualis, 20.
 Angelorum potestas qualis, ibid.
 Angeli quare virtutes dicti, ibid.
 Angelus multa edocuit Tobiam de ratione matrimonii, 264.
 Angeli quomodo adorentur, 284.
 Angeli quare humana specie affingantur, & cum aliis, 288.
 Angelica salutatione Deus laudatur, 381.
 Angelica salutatio est actio gratiarum, ibid.
 Angelum custodem singuli habent, 391.
 Angelorum custodia erga homines, ibid.
 Angelorum obedientia erga Deum, 506.
 Angeli non adorantur, ut Deus, 284.

Angelorum opera quotidie à maximis periculis liberamur, 420.
 Angelorum opera quanta Deus humano generi beneficia contulerit, 391.
 Angelos esse invocandos, & colendos, ex Scripturis demonstratur, 284.
 Ab Anima Christi nunquam separata est divinitas, 38.
 In Anima Christi ab instanti sue creationis fuit omnis gratiæ plenitudo, 32.
 Anima Christi cruciatus in utraque sui parte sensit, 40.
 Anima Christi re, & præsentia ad inferos descendit, 48.
 Anima Christi descendens ad inferos communicavit meritum passionis animabus Patrum. ibid.
 Anima est immortalis, 99.
 Animæ piorum ante Christi mortem in sinum Abrahamæ deferebantur, 49.
 Anima, quæ peccaverit, quomodo morti dicatur, & ob peccatum Parentum puniatur, 292.
 Animæ præter naturam perpetuo separantur à corpore, 92.
 Anima separata à corpore propeſionem habet ad corpus, ibid.
 anima duabus alis ad Cœlum pervenit, 376.
 Animantia omnia præter hominem in eo statu permanserunt, in quo Creati sunt, 413.
 Apostoli quare à Christo dati, 42.
 Apostolis auctoritas à Christo data, ibid.
 Apostoli in duodecim articulos distinctum Symbolum composuerunt, & quare, 10.
 Apostoli ceremoniarum institutores, 147.
 Apostoli à Domino *Chriſtatis* compositionem didicerunt, 155.
 Ap-

Appetito proprii boni rebus omnibus ingeneratur, 413.
 Appetere Deum à principio homini datum, ibid.
 Appetitionibus corruptæ naturæ etiam reclamantibus, & adversantibus, voluntas remittendi injurias sufficit, 439.
 Aqua, vide Baptismus.
 Archiepiscopi partes quæ sint, 255.
 Artibus malis, quæ acquiruntur, nostra non sunt, 343. & seq.
 Articuli quare singulæ Symboli sententiæ sint dictæ, 10.
 De Articulo fidei Primo, 11. & seq. de Secundo, 23. de Tertio, 31. de Quarto, 37. de Quinto, 46. de Sexto, 55. de Septimo, 60. de Octavo, 66. de Nono, 72. de Decimo, 65. de Undecimo 90. de Duodecimo, 99.
 Articulus de Ascensione Christi ejus majestatem, & gloriam declarat, 57.
 Ascendit Christus, ut homo, corpore, & anima in Cœlos, ibid.
 Ascendens Christus in Cœlum, sedet ad dexteram Patris; & quomodo intelligatur, ibid.
 Ascensio Christi est tanquam finis, ad quem cetera mysteria referuntur, 56.
 Ascensionis in Cœlum Christi causæ, 57.
 Beneficia, quæ ex Ascensione Christi nobis donatur, 58.
 Assentatio vitium deterrimum, 355.
 Assentatores homines vitio obtrecitationis peccant sæpiſſime, ibid.
 Avari reprehenduntur, 305.

B

Baptismi cognitio maxime necessaria, 122. illud Sacramentum in quanta veneratione habendum, 131. illud Sacramentum

cum conditione non est sine discrimine adhibendum, 146.
 Baptismus quare à Parochis sit docendus, 122.
 Quo tempore à Parochis de Baptismo disserendum sit, 123.
 Baptismi vox quid significet, ibid.
 Baptismi Sacramentum quibus nominibus significetur, ibid.
 Baptismi, ut Sacramentum est, definitio, 124.
 Baptismi Sacramentum quibus rebus conficiatur, ibid.
 Aqua, quæ in sacro fonte ad Baptismum conficiendum asservatur, non est Sacramentum, 125.
 Baptismi materia est aqua elementaris, ibid. Aqua cur potissimum ad id instituta, ibid.
 Baptismus ignis quis sit, ibid.
 Baptismi figuræ, & prophetiæ, ib.
 Baptismus pignus est redemptionis nostræ, 394.
 Baptismus cur mysterium, seu Sacramentum fidei dicatur, 123.
 Aquæ in Baptismo quare chrisma additur, 126.
 Baptismi forma quæ 127. hæc explicatur, ibid.
 Baptismi forma apud Græcos varia, 128.
 Cur Baptizabant Apostoli in nomine Jesu, ibid. quomodo intelligendum sit, declaratur, ibid.
 Baptismus tribus modis confici potest, 129.
 In Baptismo unica, trina ablutio fiat, nihil refert, 129.
 In Baptismo caput abluendum, ibid.
 In Baptismo verba simul cum ablutione proferenda, ibid.
 Baptismus à Christo Domino institutus, & quando, 130.
 Quando vis sanctificandi per Baptismum aquis fuerit tributa, ibid.
 In Baptismo Christi tota Trinitas, ap-

apparuit, & cur, ibid.
 Baptismi lege quo tempore homines teneri cœperint, ibid.
 Baptismi ministri qui, & quot, 131.
 Baptizare Sacerdotes quare præsente etiam Episcopo possint, ib.
 Ordo inter Baptismi ministros servandus, 123.
 Baptizandos suscipere quibus non liceat, 135.
 Baptismus necessarius ad salutem, ibid.
 Baptismi Sacramentum pueris dandum, ibid.
 Baptizantur pueri in fide parentum & Ecclesie, 136.
 Baptizandi sunt quam primum parvuli, ibid.
 In Baptizandis adultis diversa ratio est servanda ab ea, quæ in pueris, ibid.
 Baptismus adultis, quando sit statim conferendus, 137.
 Baptizandi quomodo affecti esse debeant, 138.
 Baptizandi cur interrogentur, an velint baptizari, ibid.
 Quomodo baptizandi amentes, & dormientes, 138.
 Ad Baptismi gratiam consequendam fides est necessaria, ibid.
 Baptizandum peccatorem pœniteat oportet, ibid.
 Baptismi Sacramento omne peccatum condonatur, 140.
 In Baptismo prorsus tolluntur peccata, & radiciter evelluntur, ib.
 In Baptizatis concupiscentia remanet, sed peccatum non est, 141.
 Baptismi proprius effectus peccatorum omnium remissio, ibid.
 Peccata, & peccatorum pœnæ per Baptismum remittuntur, ibid.
 Pœnæ civilibus judiciis persolvendæ per Baptismum non condonantur, 142.

Post Baptismum quare non retinamur in statum naturæ ingre, ibid.
 Baptismi fructus alii, 144.
 Per Baptismum Christo incorporamur, ibid.
 Cur post Baptismum ægre virtutes exerceamus, ibid.
 Baptismus characterem imprimi, 145.
 Baptismum iterari sacrilegium, ibid.
 Baptismus cœli auditum patefacit, 146.
 Ceremoniæ, & preces, quæ in Baptismo fiunt, ad tria capita rediguntur, & ab Apostolis enarrarunt, 147.
 Fons Baptismi consecratur ad oleo mysticæ unctionis, 147.
 Certi dies expectantur ad celebrandam Baptismi aquam, ibid.
 Baptizandi cur mox in Ecclesia admittantur, 148.
 Baptizandi fidei suæ professionem faciunt, 150.
 Baptizandis quæ nomina imponenda, & quare, 151.
 Beatitudo æternæ vitæ nominatim designata, 99. 100. & cur antea nunquam potest, ibid. quæ ibid. comprehendi non potest, ibid. omnium bonorum participatione, & omnium malorum liberatione definienda, 101.
 Beatitudo essentialis in quo consistit, 102.
 Beati lumine gloriæ elevantur & divinam essentiam videntur, 103.
 Beati quomodo Dei formam induant, 102.
 Beati omnes iisdem præmiis participant, 105.
 Beatitudinis imagines, & similitudines, 103.

stat. 104. constat omnibus bonis, ibid.
 Bella intestina hominis. 406.
 Bellum sceleratis est cum Deo. ibi.
 sine benedictionibus Dei opera nostra prospere non cedunt. 424.
 Benignitas Dei non uno modo eripit nos à malis. 455.
 Bestias occidere, & eas edere licet. 326.
 Blasfemare nomen Dei, & Sanctorum detestabile scelus. 303.
 Bona humanæ vitæ quare obtanda & petenda. 422.
 Bona temporalia, quomodo petenda. ibid.
 Bona temporalia à Deo peti possunt. 425.
 Bona humanæ vitæ ad bona divina nos dirigunt. 431.
 Bona humanæ vitæ adjumenta sunt ad divinorum bonorum adeptionem. ibid.

C

Cœlorum præstantia. 399. & sequent.
 Charitatis præcepta duo. 317.
 Caritas proximi à charitate Dei sortum habet. ibid.
 Charitatis officia quæ sint. 330.
 Charitatis officium præstantissimum quod. ibid.
 Carnalis nequitia quæ sit. 443.
 Caritas rectè petentibus non negatur. 339.
 Castitas non solum virginibus, sed iis, qui cœlibem vitam agunt, & iis, qui matrimonio juncti sunt, convenit. 336.
 Castitatem servare cupienti quæ cogitanda. ibid.
 Castitatis remedia, quæ in actione consistunt. 339.
 Chatechissimi necessitas. 4.
 Chatechissimi doctrina ad captum

cujuscumque accommodanda. 5.
 Causæ secundæ sunt administræ Dei manus. 403.
 Ceremoniæ, & preces, quæ in Baptismo fiunt, ad tria capita rediguntur. 147.
 Ceremoniæ, quæ ad Pœnitentiæ Sacramentum adhibentur. 204.
 Ceremoniæ, quæ in Sacramento Extremæ Unctionis adhibentur. 237.
 Cereus, quem tenet baptizatus, quid significet. 151.
 Character trium Sacramentorum effectus. 121.
 Character quid præstet. ibid.
 Characterem imprimit Baptismus. 145.
 Characterem imprimit Confirmatio. 161.
 Characterem imprimit Ordinis Sacramentum. 258.
 Chrisma in Baptismo cur adhibeatur. 150.
 Chrisma, materia confirmationis, Episcopi consecratione conficitur. 155.
 Chrisma quare ex oleo, & balsamo conficiatur. ibid.
 Chrisma cur sacris preces, quibus conficiendum Episcopo. 156.
 Christianorum omnium unus spiritalis ortus, & una nobilitas, & unus pater. 396. & sunt ideo maxima necessitudine copulati. ibid.
 Christiani, numquam Deum in ipsorum oblivione venire, cogitare debent. 392.
 Christiani cur Deum Patrem nostrum invocemus. 390.
 Christiani qua ratione Christi fratres censeantur. 396.
 Christiani alii aliis præferre se non debent. 397.

- Christianorum dignitas summa est, Dei esse filios. 398.
 Christiani hominis scientia uno capite comprehenditur. 4.
 Christiani Doctoris opera in quo præcipuè versari debeat. 5.
 Christiani vita non in otio degenda. *ibid.*
 Christiana Philosophia, & sæculi sapientia in quo differant. 12. & sequent.
 Christianus homo quantum Christo debeat; & se totum Christo debet tradere. 30.
 Christiani non de se solum, sed de aliis solliciti esse debent. 428.
 Christiani in omnibus calamitatibus Deum habent per fugium. 39.
 Christiani quare sancti dicantur. 44.
 Christi causa libenter stultitiæ fama subeunda. 418.
 Christus quomodo in nobis regnet. 407.
 Christus frater noster. 396.
 Christus Ecclesiæ caput primum, caput unum visibile Ecclesiæ præfecit. 77.
 Christi Sanguis triplex effectus. 44.
 Christi Corpus mox atque formatum est, ei anima, atque divinitas est, adjuncta. 33.
 Christi tria in Ecclesia insignia beneficia. 60.
 Christus imitandus in referenda nostra voluntate ad voluntatem Dei. 417.
 Christus verus animæ panis est. 429.
 Christi passionis mysterium maxime Dei potentiam, & benignitatem ostendit. 431.
 Christi adventus duplex. 60.
 Christi regnum spirituale. 27.
 Christi nomen quid significet. 27.
 Car hoc nomen Domino nostro sit tributum. 26.
 Christus à diversis naturis diversas proprietates accepit. 33.
 Christus quare Dominus noster dicitur. 29.
 Christus non est dicendus filius Dei adoptione, sed natura. 33.
 Christus à Davide originem traxit secundum carnem. 34.
 Christus quare novissimus Adam appellatur. 35.
 Christus nascens salutari doctrina nos instituit. 36.
 Christi Sanguine scelera nostra expiantur. 88.
 Christus Sacramentorum omnium auctor. 117.
 Christus totus in Sacramento Eucharistiæ continetur. 178.
 Christus qua ratione sit in Sacramento. 182.
 Christus qua ratione Pœnitentiæ Sacramentum instituerit. 202.
 Christi, & ejus Matris, & Sanctorum imagines pingi non interdicitur præcepto legis. 288.
 Christi resurrectio fraternitatem Christi cum hominibus non dirimit. 396.
 Christi divinitas numquam à corpore sejuncta. 40.
 Christus pro peccatoribus passus. 41.
 Cibus multiplex, & delicatus non postulandus à Deo. 426.
 Cibus multiplex animæ. 429.
 Circumstantiæ peccatorum sunt in Confessione patefaciendæ. 220.
 Clavium potestas est in Ecclesia. 86.
 Clavium dignitas, & amplitudo. *ibid.*
 Clavium potestatem non omnes habent. 87.

- Clavibus Ecclesiæ aditum in celum aperiri. 215.
 Clerici nomen unde deductum. 249.
 Clericorum corona unde ortum habuerit, & quid significet. *ibid.*
 Colere Deos alienos qui maxime dicti sint. 283.
 Communia tribus personis divinis sunt omnia opera ad extra. 32.
 Communio unum ex nominibus Eucharistiæ. 164.
 Ante communionem præparatio qualis esse debeat, & quam sit necessaria. 188.
 Præparatio ad Communionem maxime necessaria est, & pacem cum aliis habere. 188.
 Communionem sumpturus nihil habere debet, quòd conscientiam gravet. *ibid.*
 Communicare volens aliquam etiam corporis curam habere debet. *ibid.*
 Communicandum sæpe esse demonstratur. 191. quod fuisse olim in Ecclesia usitatum ostenditur. *ibid.*
 Communicandum omnibus esse salutem in Paschate. *ibid.*
 Communicandi sub una specie quare Ecclesia consuetudinem approbaverit, vide Eucharistia. 192.
 Concio sacra à fidelibus attente audienda. 5.
 Concupiscentia in renatis remanet, sed peccatum non est. 141.
 Concupiscentia prava stirps malorum omnium est. 361.
 Concupiscentia rerum alienarum, & alienæ uxoris quid inter se differant. *ibid.*
 Concupiscentia quid. 363.
 Concupiscendi vis non semper in vitio ponenda. *ibid.*
 Concupiscendi vis recta Deo auctore à natura nobis insita est. *ibid.* hæc quæ nobis præstat, si rectæ rationi sit conformis. 364.
 Concupiscentia primorum parentum peccato depravata. *ibid.*
 Concupiscentiæ vis, si moderata est, quasnam utilitates afferat. *ibid.*
 Concupiscentia quare à Paulo peccatum sit dicta. *ibid.*
 Non concupisces, quem sensum habeat. 365.
 Concupiscenda non est aliena uxor. 367.
 Concupiscere alienam uxorem, quam grave peccatum sit. *ibid.*
 Concupiscendi vitio qui maxime laborent. 369.
 Concupiscentia perpetua in membris nostris latitat. 496.
 Concupiscentia quomodo peccatum esse cognoscatur. 365. quando est peccatum. *ibid.*
 Concupiscentiæ remedia. 368. & incommoda, quæ ab ea emanant. *ibid.*
 Confessarius qualis deligendus. 223. numquam debet audita in confessione manifestare. *ibid.*
 Confessarius erga pœnitentem quomodo se gerere debeat. 225.
 Citra confessionem salutem reciperare non possunt, qui peccatis sunt obnoxii capitalibus. 218.
 Confessio contritionem perficit. 215.
 Confessio peccatorum, & ejus necessitas. *ibid.*
 Confessio quare instituta. *ibid.*
 Confessionis utilitas. *ibid.*
 Confessio quid sit, & cur accusatio dicatur. 216.
 Judicium Ecclesiasticum, quod fit in Confessione, longè dissimile est forensibus judiciis. *ibid.*

- Confessio à Christo ob ejus bonitatem, & misericordiam instituta. *ibid.*
- Confessio Sacerdoti facienda. 217.
- Confessionis figuræ. *ibid.*
- Confessionis legi quinam parere debeant, 219.
- Confessio quo tempore puero indicta. *ibid.*
- Confessio quando facienda. *ibid.*
- Confessio integra esse debet. *ibid.*
- Confessio nuda, & aperta esse debet. 222. item prudens, & verecunda. *ibid.* per internuntium, & per litteras fieri non debet. *ibid.*
- Confessio quando iteranda. 221. & quando non. *ibid.*
- Confessionis minister idoneus, & legitimus quis sit. 222.
- In Confessione scelera non excusanda. 225.
- Culpa eorum, qui verecundia impediti peccata confiteri non audent. 226.
- Peccata diligenter pervestiganda, antequam quis confiteatur. *ibid.*
- Confessor quando à se penitentes dimittere debeat. *ibid.* pudori quorundam confitentium quomodo consulat. 227.
- Considerare oportet in officio præcandi. 385.
- Confirmationis Sacramentum. 152.
- Confirmationis nomen unde ducatur. 153.
- Confirmatio est vere Sacramentum. *ibid.*
- Confirmationis Sacramentum à Baptismo maxime disjunctum. 154.
- Confirmationis Sacramenti Christus auctor. 154.
- Confirmationis Sacramenti Christa appellatur. 155.
- Confirmationis materia Christa. *ibid.*
- Confirmationis Sacramenti forma quæ sit. 156.
- In Confirmatione tria observanda. 157.
- Confirmationis Sacramenti minister proprius Episcopus. *ibid.*
- Ad Confirmationem quare patrum advocetur. 158.
- Affinitas, quæ cum patris Confirmationis contrahitur. *ibid.*
- Confirmandi quæ ætate esse debeant. 159.
- Confirmationis Sacramentum quomodo sit necessarium. 158.
- Confirmationis Sacramentum ad universos fideles æque pertinere. *ibid.*
- Confirmationis Sacramentum accipientes adulti dolore debent peccatis. 159.
- Confirmationis Sacramentum præcedere debet confessio in adultis. *ibid.*
- Confirmationis sacramentum utram gratiam tribuit. 160.
- Confirmationis vocabulum unde deductum. 160.
- Confirmationis effectus. *ibid.*
- Confirmatio non potest iterari. *ibid.*
- Confirmationis Sacramenti ceremoniæ, & ritus. *ibid.*
- Confirmationis Sacramentum quo tempore potissimum administratur. 162.
- Consilia Evangelica sequi non obligatur, ea tamen contemnens peccat. 302.
- Contra eos, qui medicamentis utuntur demonum arte compertis. 446.
- Contritio cur peccati detestatio minetur. 209. cur hoc nomen, & aliis hæc poenitentia pars dicatur. *ibid.*
- Contritio quid. 208. dolor cur dicitur. 208.
- Contritionis vis, & efficacia. 208.
- Contritionis proprius dolor adhibendus. 211. quandoque tamen contriteri generatim sufficit. *ibid.*

- gula peccata mortalia adhibendus. 211. quandoque tamen contriteri generatim sufficit. *ibid.*
- Ad contritionem veram quæ sint necessaria. 212.
- Ad excitandum eum ad contritionem, qui de peccatis non doleat, quid faciendum. 214.
- Coronæ viventibus paratæ à Deo, dæmones, & alios hostes vincuntibus. 450.
- Creationes opus ab iis facilius creditur, qui de Dei omnipotentia non dubitant. 18.
- Quare Deus creavit omnia. *ibid.*
- De creatione Angelorum. 20.
- De creatione hominis. 21.
- Creator visibilium, & invisibilium Deus. *ibid.*
- Quæ creavit Deus, ea & conservat. 22.
- Creatio omnibus personis Trinitatis communis. 17.
- Creatura nova in Christo quæ. 37.
- Verbi hujus, *Credo*, in materia fidei Evangelicæ acceptio, & professio. 11.
- Credere quis proprie dicatur. *ibid.* quid primo credendum. 10. Credens inquirendi curiositate est liber. *ibid.*
- Credendum esse Deo. 12.
- Credens interiori fidei actum aperta fidei professione proferre debet. *ibid.*
- Crucis supplicium cur Christus subierit. 38.
- Crucis signum quare in Baptismo torques adhibeatur. 149.
- Cultus divini cupidos homines esse quantum oporteat. 305.
- Cultus externus Deo præcipitur adhiberi tertio præcepto. 305.
- Cultus sabbati quo tempore sublatum est. 307.
- Cultus diei festi quare institutus. *ibid.*
- Cupiditas vitiosa, quare prohibeatur. 364.
- Cupiditates proprie etiam justis adversantur. 416.
- D**
- Dæmones in exitu animæ quomodo nobis insidiantur. 242.
- Dæmones eos maxime tentant, qui ab eis defecerunt. 444.
- Dæmonum odium in homines implacabile. *ibid.*
- Dæmon simulans angelum lucis, quæ bona non sunt, tanquam bona postulare persuadet. 418.
- Dæmonum externi impetus, & impressiones. 443.
- Dæmones quare principes appellati, & rectores mundi tenebrarum. 444.
- Dæmones perpetuum bellum nobiscum gerunt. *ibid.*
- Dæmones quomodo à nobis vincantur. 449.
- Dæmones non singuli, sed plures quandoque unum hominem impugnant. 444.
- Dæmones quos non oppugnent & quos maxime infestent. *ibid.*
- Dæmonum vis alligata. 445.
- Dæmon quare malus præcipue dicitur. 456. & peccati auctor. *ibid.*
- Dæmoni assignamus omnia mala, quæ in nos à proximis proficiuntur, tanquam auctori, & impulsori. *ibid.*
- Debita, quæ dimitti postulamus, quæ sint. 436.
- Cujus debiti solutio sit ad salutem necessaria. *ibid.*
- Debita quare dicantur nostra. 437.
- De Decalogo. 273.
- Decalogus legum omnium summa, & epitome. *ibid.* & seq.
- Decalogi præcepta decem ex duobus charitatis pendunt. *ibid.*
- De

- Decalogi Deum esse auctorem credere, maximam vim habet ad homines excitando ad eam legem servandam. 274.
- Decalogi lex quanta majestate data 276. Vide lex. Vide item præceptum.
- Descensus Christi ad inferos causa. 48.
- Ex descensu Christi ad inferos nihil ejus dignitati detractum est. ibid.
- Descendere ad inferos, cur Christus voluerit. ibid.
- Desideria piorum exaudit Deus. 372.
- Detractionis vitium quam grave, & quanta incommoda hoc vitium consequantur. 351.
- Detractores qui dicendi sint. 354.
- Detractoribus aures præbentes quantum peccent. ibid.
- Deum unum solum esse, non plures, conitendum est. 14.
- Deum poenitere quomodo intelligatur. 199.
- Deus solus remittit peccata auctoritate propria. 88.
- Dei nomen creaturis cur aliquando tribuatur. 14.
- Deus generali ratione omnium hominum, peculiari vero Christianorum pater dicitur. 15.
- Deo omnipotens vis tribuitur. 17.
- Deus omnipotens cur in Simbolo, prætermisissis cæteris attributis dicatur. 18.
- Deus suam excelentiam etiam ethnicis manifestavit. 13.
- Deo quomodo nulla fieri possit accessio. 401.
- Deo cur Patris nomen tribuatur, 390.
- Deus omnium creator. 20. 21.
- Deus, quæ creavit, conservat. 22.
- Deo, & non Sanctis, sacrificium offertur. 195.
- Deus est legis auctor. 274.
- Deus quare fortis in Decalogo dicitur. 290.
- Deus totus est in singulis mundi partibus. 399.
- Deus auctor non est peccati. 447.
- Deus quare zelotes appellatus. 291.
- Deus quare poenam ad tertiam, & quartam generationem committitur. 292.
- Dei bonitas superat ejusdem justitiam. 292.
- Dei nomen quomodo sit intelligendum. 294.
- Dei nomen quomodo honoretur. 295.
- Deo multa imposita nomina. ibid.
- Deus quibus modis laudandus. ib.
- Deus non habebit insonem eum, qui nomen ejus frustra assumpserit. 304.
- Deus primus diligendus, deinde parentes. 315.
- Deus desideria piorum exaudit. 372.
- Deus omnium hominum pater vocatur. 391.
- Dei providentia erga homines. 391.
- Deus hominum non obliviscitur. 395.
- Dei benignitas, & misericordia erga homines. 494.
- Dei amor erga homines in redemptione ostensus. ibid.
- Dei manus cum nos tangit, id non hostiliter facit, sed amanter. 395.
- Deus quare castigat, quos amat. ibid.
- Deus calamitates nostras non ignorat. ibid.
- Deus omnium Dominus est. 398.
- Deus est ubique, & quomodo. 399.
- Deus quare in coelis esse dicitur. ibid.
- Deus quomodo ex animo ametur. 400.

- A Deo quid primo petendum. 400.
- Dei gloria quomodo petatur. 401.
- Dei nomen quomodo sanctificari petamus. 402.
- Deo non pretio, sed amore serviendum. 420.
- Deo servire regnare est. 417.
- Dei nomen sanctum, & terribile sanctificatione non eget. 401.
- Dei nomen re, non verbis tantum, sanctificandum. 403.
- Dei providentia erga hominum salutem plane regia. 406.
- Dei potentia, & providentia. 408.
- Deus non ad otium, & inertiam nos vocavit. 411.
- Deus nunquam nos deserit. ibid.
- Deus adminicula nobis concedit ad regnum coelorum consequendum. 412.
- Deum amare, ut pars est, sine divinæ gratiæ adminiculo non possumus. 413.
- Deum amare sine modo debemus. 317.
- Ad Christianam prudentiam, nisi Deo auctore, & adjutore nos aspirare non possumus. 415.
- Deus in justificatis mentem sanat, non carnem. 416.
- Deus requirit summum amorem in opera, & studio, quod ei navamus. 420.
- Dei opera omnia bona. 421.
- Deus omnibus operibus suis suam bonitatem impertivit. ibid.
- Dei voluntatem quare maxime colamus. ibid.
- Dei viæ investigabiles. ibid.
- Deus nobis melius consulit, quam nos optare possumus. 421.
- Ad Dei gloriam omnia ad usum vitæ necessaria sunt referenda. 422.
- Dei infinita potentia colenda. 427.
- Deus promptus, & paratus ad con-
- donandum peccata poenitentibus. 435.
- Deus beneficentissimus parens. ib.
- Deus quomodo tener suos. 447.
- Deus quomodo tentari sinat bonos. ibid.
- Dei benignitas nullis hominum injuriis exhauritur. 393.
- Deus negat propitius, quæ concedit iratus. 373.
- Deus cur rogari velit, cum sciat, quibus indigeamus. 374.
- Deo magis curæ est nostra salus, quam nobis. 431.
- Ad Deum confugere in malis, naturale est. 452.
- Deus quomodo nos in tentationem inducere dicitur. 446.
- Deus dat vires ad Satanam prosternendum. 448.
- Dei benignitas non uno modo eripit nos à malis. 455.
- Deus non vult nos ab omnibus incommodis solutos esse. ibid.
- Deus dat solatia iis, qui adversis premuntur. 457.
- Deus utitur dæmone ministro in repetendis poenis à sceleratis. ibid. & seq.
- Diabolo sese homines per peccatum addicunt. 433. & seq.
- Diaboli crudelis dominatus. ibid.
- Diabolus quare mundi princeps, & tenebrarum dicitur. ibid.
- Diaboli proprium officium tentare homines. 446.
- Diabolus cur malus dicitur. 455.
- Diabolus quo animo tentet homines. 456.
- Diabolus quare tentato dicitur. ib.
- Diabolus quibus modis utatur ad tentandum. 442. & seq.
- Dies dominicus cur pro sabbato institutus. 310.
- Cur diei dominico alia festa accesserint. 311.
- Dies.

- Dies Domini Christi novissimus. adventus dicitur. 60.
 Die dominico quid agere & à quibus abstinere fideles oporteat. 311. & seq.
 Divitiæ non amandæ. 365.
 Divites quare panem quotidianum petere debeant. 427.
 Divites facultates suas Deo acceptas referant. 431.
 Divites quare bonis cumulentur. à Deo. ibid.
 Divortio nullo matrimonii vinculo disrumpitur. 267.
 Doctoris legitimi opera necessaria fidelibus. 2.
 Doctrina Catechismi ad captum cujusque accommodanda. 6.
 Doctrina fidei Catholicæ quibus rebus contineatur. ibid.
 Doctrinæ Christianæ capita quatuor. 7.
 Domus vocabulo quid intelligatur in nono præcepto. 365.
 Dubitare in oratione non debemus. 384. & seq.

E

- E**cclesiae nomine quid sit propriè intelligendum. 73.
 Ecclesia cur fidelium cœtus vocetur. ibid.
 Ecclesiae, & synagogæ differentia. ibid.
 Ecclesia multis nominibus vocatur. ibid.
 Ecclesiae nomen multa significat. 74.
 Ecclesia militans, & triumphans quales sint. ibid.
 Ecclesia militans, & triumphans una est. ibid.
 In Ecclesia sunt boni & mali. 75. & seq.
 Ecclesiam credere quomodo ad articulos fidei pertineat. 80.
 Ecclesiae quanta sit majestas propter Eucharistiæ in ea mysterium. 177.
 Ecclesiae Catholicæ agnitione Dei nomen sanctificatur. 403.
 Ecclesiae prærogativæ. ibid.
 Ecclesiae est regnum Christi. 409.
 Ecclesiae figuræ, & similitudines. 75.
 Quinam ab Ecclesia excludantur. 76.
 Ecclesiae Catholicæ proprietates, & prærogativæ. ibid.
 Ecclesiae caput visibile Pontifex Romanus. 77.
 Ecclesia est una. 78.
 Ecclesia cur sancta appelletur. 79.
 Ecclesia cur Catholica sit. 80.
 Ecclesiae veræ dignoscendæ à falsa certissima regula. ibid.
 Ecclesia est Apostolica. ibid.
 Ecclesia non potest errare. 81.
 Extra Ecclesiam verus Dei cultus non reperitur. ibid.
 Ecclesia originem suæ veritatis traxit ab Apostolis. 80.
 Ecclesiam universalem omnes tenere debent, qui salutem consequi cupiunt. ibid.
 Ecclesiae auctor Deus. 81. & seq.
 Ecclesiam claves regni cœlorum habere, fide intelligimus. 82.
 Quare credere sanctam Ecclesiam & non in sanctam dicatur. 83.
 Effundere se in conspectu Domini quid sit. 376.
 Eleemosyna purgat peccata. 441.
 Eleemosynæ necessitas. 346.
 Cohortatio ad Eleemosynam faciendam. 347.
 Eleemosynæ faciendæ causa paratè vivendum est. ibid.
 Eleemosyna orationi addenda. 389.
 Eleemosyna medicina est accommodata sanandis animæ viciis. 441.

Epi-

- Episcopi tantum, & sacerdotes potestatem habent remittendi peccata. 256.
 Episcopi administratio quæ sit, ib.
 Episcopus tantum Ordines confert, ibid.
 Episcopi, & Sacerdotes quomodo honorandi, 320.
 Escarum conquisitissima genera persequi non licet. 426.
 Eucharistiæ, & poenitentiae usu qui aliquandiu carent, plurimum damni patiuntur. 122.
 Eucharistiæ instituti. 163.
 Eucharistiæ dignitas, & excellentia. ibid.
 Eucharistiæ Sacramentum pluribus nominibus appellatur. ibid.
 Eucharistia quare dicatur communio, viaticum, & coena. 164.
 Eucharistiam post cibum, & potum sumere non licet. 164. & seq.
 Eucharistia vere est Sacramentum, & unum ex septem. 165.
 In Eucharistiæ Sacramento adoramus Corpus, & Sanguinem Christi. ibid.
 Quæ proprie Sacramenti rationem habent in Eucharistia. ibid.
 Eucharistiæ à ceteris Sacramentis differentia. ibid.
 Eucharistiæ Sacramentum perfectum facit materiæ consecratio. 166.
 Eucharistia est unum tantum Sacramentum, & non plura. ibid.
 Eucharistia Sacramentum significat. ibid.
 Eucharistiæ Sacramenti materia duplex. 167.
 Panem, ex quo Eucharistia conficitur, azymum esse conveniens est. ibid.
 Non tamen omnino necessarium. 168.
 Aqua modica vino quare admiscetur in Eucharistia. 169.
- Aquam in Eucharistia adhiberi non omnino necessarium. ibid.
 In Eucharistiæ Sacramento quid significet panis, & vinum. ibid.
 Eucharistiæ Sacramenti forma. 170.
 In hac forma quæ sint non absolute necessaria. 171.
 Forma consecrationis vini, & ejus declaratio. 172.
 In Sacramento Eucharistiæ tria sunt maxime admiranda. 174.
 In Eucharistia verum Corpus Christi, & Sanguinem contineri. 178.
 Eucharistiam verum Christi Corpus continere demonstratur. 174. & seq.
 Eucharistiæ Sacramentum non est tantum signum Corporis Christi. 176.
 In Eucharistiæ Sacramento totus Christus continetur. 179.
 In Eucharistiæ Sacramento quæ sint ex concomitantia. 178.
 Duæ consecrationes quare separatim fiant in Sacramento Eucharistiæ. 179.
 In qualibet utriusque speciei particula Eucharistiæ totus Christus continetur. ibid.
 Panis, & vini substantia post consecrationem in Sacramento Eucharistiæ non remanet. ibid.
 Post consecrationem quare Eucharistiæ Sacramentum panis vocatur. 181.
 Conversio mirabilis in Sacramento Eucharistiæ transubstantiatio vocatur. 182.
 Eucharistiæ Sacramentum non curiose scrutandum. ibid.
 Qua ratione Christus sit in Eucharistiæ Sacramento. ibid.
 Panis, & vini species in Sacramento Eucharistiæ sine aliqua re subjecta manent. 183.

Ooo

Eu-

I N D E X.

474
 Eucharistiæ Sacramentum quare sub panis, & vini specie administrari Christus instituerit, *ibid.*
 Eucharistia fons omnium gratiarum, 185.
 Eucharistia ea commoda animæ confert, quæ cibus corpori, *ibid.*
 Eucharistia quomodo gratiam tribuat, *ibid.*
 Prima gratia nemini tribuitur, nisi prius Eucharistiæ Sacramentum voto perceperit, *ibid.* & seq.
 Eucharistia omnium Sacramentorum finis, *ibid.*
 Eucharistiæ figura est manna, *ibid.*
 Eucharistiæ utilitates, *ibid.*
 Eucharistiæ Sacramenti sumendi tres modi, 187.
 Maximis bonis se privant, qui cum parati sint sacramentaliter sumere Eucharistiam, spiritu tantum accipiunt, 188.
 Eucharistiam accipere nemini licet ante Sacramentalem confessionem, si sacerdotis facultas data sit, si peccatum mortale conscientiam stimulet, *ibid.*
 Jejuni ad Eucharistiæ Sacramentum accedere debemus, 189.
 Aliquot dies ab uxoribus abstinendum iis, qui matrimonio juncti sunt, cum ad communionem accedere volunt, *ibid.*
 Eucharistiæ communio sæpius iteranda, 190.
 Eucharistiæ Sacramento quotidie valenda est anima, *ibid.*
 Eucharistiam olim fideles quotidie sumebant, *ibid.*
 Ab Eucharistiæ communione excipiuntur, qui per ætatem rationis usum non habent, 191.
 Eucharistia quare infantibus negatur, *ibid.*
 Eucharistiæ Sacramentum amentibus non detur, 182.

Eucharistiam sub utraque specie laicis sumere non licet, *ibid.*
 Vide communio, & transubstantiatio.
 Quare Ecclesia consuetudinem communicandi sub utraque specie prohibuerit, 192.
 Solis Sacerdotibus potestas tradita est Sacramentum Eucharistiæ conficiendi, 193.
 Eucharistia est sacrificium, 194.
 Eucharistia victima Deo gratissima, *ibid.*
 Eucharistia à Christo instituta duobus de causis, *ibid.*
 Eucharistia, ut Sacramentum esse merendi, ut autem sacrificium non solum merendi, sed etiam satisfaciendi vim habet, 195.
 Eucharistiæ sacrificium quando institutum, *ibid.*
 Eucharistiæ figura, & oracula, 196.
 Eucharistiæ Sacramentum inexpugnabile pignus charitatis est, 197.
 Eucharistiæ Sacramentum quæ dicatur panis noster, 429.
 Eucharistiæ Sacramentum quæ dicatur quotidianus panis, *ibid.*
 Execrationes Sanctorum in scripturis sunt prædictiones, 381.
 Exempla, quæ ad bene sperandos nos inducere possunt, 457.
 Exempla humanæ infirmitatis, 443.
 Exitus petitionum nostrarum Deo permittendus, 430.
 Exorcismi usus in Baptismo, 148.
 Extrema Unctio, 235.

F

Falsum testimonium quid, 350.
 Falsi testimonii damna, 353.
 Falsum testimonium non solum in judicio, sed extra judicium oratur, 352.

I N D E X.

475

Falsum testimonium dicere contra se non licet, *ibid.*
 In falsis testimoniis mendacium numeratur, 353.
 Felicitas cur æternæ vitæ nomine significetur, 100. hæc nequaquam comprehendi potest, *ibid.*
 Felicitas in omnium honorum aggregatione consistit, 101.
 Felicitas in quo consistat, 101.
 Felicitas semel adepta nunquam amittitur. Vide, Beatitudo, 100.
 Festorum dierum præceptum, 311.
 Festi dies cur instituti, *ibid.*
 Festi dies præter Sabbatum alii apud Judæos fuerunt, 310.
 Festi dies præter diem Dominicum quare instituti ab Ecclesia, 311.
 Dies festi celeberrimi in Ecclesia, *ibid.*
 Festis diebus quibus operibus Christiani se exercere debeant, *ibid.*
 Fideles ad complectendam celestem doctrinam quando sint propensiores, 280.
 Fides quid sit, & quomodo sit ad salutem consequendam necessaria, 9.
 Fidei multi gradus, *ibid.*
 Fides unde concipiatur, 1.
 Notitia, quæ fidei disciplina comparatur, multo certior est, quam quæ humanis est rationibus comprehensa, 12.
 Fides de omnipotentia Dei quam necessaria, & utilis, 18. & seq.
 Fides redemptionis ad salutem necessaria semper fuit, 24.
 Fides veterum, & nostra eadem, 24.
 Fides poenitentiam antecedit oportet, 200.
 Fides non verè dicitur pars poenitentiae, *ibid.*
 Fide firmos esse, caput ad rite orandum, *ibid.*

Fides ad justificationem necessaria, 51.
 Fides duodecim capitibus cur ab Apostolis comprehensa, 10.
 Fidei Christianæ excellentia, 12.
 Fidei doctrina præter philosophicas scientias est ad salutem necessaria, *ibid.*
 Fides in matrimonii bonis numerata quid sit, 269.
 Fiducia impetrandi à Deo, quæ in oratione petimus, unde sit, 384.
 Fiduciam conciliat nomen patris in oratione, 385.
 Fiduciam orationis in nobis, quæ juvare possit, *ibid.*
 Figuræ, & Prophetiæ Conceptionis, & Nativitatis Jesu Christi, 35.
 Figuræ crucis Christi, 39.
 Figuræ confessionis, 222.
 Filius Dei, & verè Deus est Jesus Christus, 27. & seq.
 Filius quomodo generetur, 28.
 Forma Sacramenti Eucharistiæ declaratur, 170.
 Forma Sacramenti poenitentiae, 204.
 Forma Sacramenti Extremæ Unctionis, 237.
 Forma Confirmationis Sacramenti, 156.
 Forma aliorum Sacramentorum, Vide in propriis locis.
 Formula orandi diversa ad Deum, & Sanctos, 382.
 Fornicationis peccati calamitas propria, 326. Variæ ejus species. Vide adulterium, Concupiscentiam, 335.
 Frugalitati consulendum, 347.
 De furto non faciendum præceptum auditoribus inculcandum maxime, 340.
 Hoc præcepto Dei benignitas erga nos maxime percipitur, 341.

Ooo 2 Hoc

- Hoc præceptum in duas partes divisum monstratur, *ibid.*
 Furti nomine quid intelligatur, *ibid.*
 Quare hoc præceptum sub Furti nomine, non rapinæ, datum sit, *ibid.*
 Furti, quod est injusta possessio, & usus rerum alienarum, varix species, 341. & seq.
 Furandi etiam animus lege Dei prohibetur, 342.
 Furtum quam grave scelus sit, *ibid.*
 Furti immanitatem declarant, quæ furtum consequuntur, *ibid.*
 Furtorum multa genera, 343.
 Furto ablata restituenda, 342.
 Furtum quibus rationibus sit detestandum, 348.
 Pœnerari est rapinam committere, & quam grave scelus illud sit, 344.
 Furti excusationem nullam accipit Deus, 348.
 Excusationes, quibus se homines defendunt in Furtis, *ibid.*
 Fur divinum nomen dedecorat, 349.
- G**
- Gaudia intima Sanctorum, 429. & seq.
 Gloria inenarrabilis Sanctorum, 104.
 Gloria Dei quomodo in oratione peratur, 401.
 Gloria quid, *ibid.*
 Gradus, quibus ad orationem accedimus, 383.
 Gratia quid, 144.
 Gratix divine in Baptismo virtutes adjunguntur, *ibid.*
 Gratiarum actione maxime utitur, cum Sanctos veneramus, 381.
 Gratia iterum quid sit, 213.
 Gratix regno plerumque hic excidimus, *ibid.*
- I N D E X.**
- Gratia Dei præcedit conversionem, 200.
 Gratia prævenit, comitatur, & sequitur bona nostra opera, *ibid.*
 Gratia Christi quomodo ex eo, quod nobis communicetur, copiosior appareat, *ibid.*
 Gratix gratis datæ, & cetera dona toti sunt Ecclesix communita, 75.
 Gratiarum quomodo Eucharistia conferat, 185.
 Gratiarum actio cum oratione jungenda, 339.
 Gradus in Ecclesia diversi non tollunt fraternæ necessitudinis nexum, 397.
 Gravitas relabentium in scelera, 42.
- H**
- Hæresis quam late serpsit, 3.
 Hæreticis adhærentes, legitimis relictis Ecclesix pastoribus, damnantur, 429.
 Hæretici sunt administri diaboli ad tentandos homines, 444.
 Hæreticorum artes, quibus sunt usi ad impia dogmata infundenda, 73.
 Hæreticus quis dicatur, 72.
 Hæreticorum pestis quo irrepsit, 3.
 Hebræorum gentem quare Deus delegerit, 280.
 Hebraici populi liberatio ab Ægypto, *ibid.*
 Hebræos durissima servitute premi quare Deus permiserit, *ibid.*
 Hebræo populo promissa præstita post, 416. annos quare, *ibid.*
 Homicidium prohibens præceptum auditu jucundum, 325.
 Homicidium prohibens præceptum duo continet, *ibid.*

- Homicidium casuale quando citra peccatum fit, 326.
 Homicidium casuale quando est peccatum, 327. *ibid.*
 Homicidium sui ipsius interdictum, 328.
 Homicidium peccatum est nefarium, 329.
 Homicidium, quod hoc præcepto non vetatur, 327.
 Homicidii qui sint rei, 327.
 Homicidii voluntas est peccatum, 328.
 Hominem occidere privata auctoritate vetitum est omnibus, 327.
 Omnes homines hujus legis vi, Non occides defenduntur, 328.
 Homo ad imaginem, & similitudinem Dei formatus secundum animam, & Corpus, 27.
 Homo postremo creatus non vi naturæ, sed divino beneficio immortalis, 21.
 Homo Christianus quantum Christo debeat, 21.
 Homo quid debeat Deo, 405.
 Homo quæ bona per peccatum amiserit, 414.
 Homo pueris comparatur, 415.
 Homo etiam justificatus non ita habet domitos carnis affectus, ut illi postea excitari non possint, 416.
 Homo qua maledictione condemnatus post Adæ peccatum, 422.
 Homo nullus est, qui se peccatorem non debeat vere agnoscere, 432.
 Homo ne unius quidem diei victum per se parare potest, 428.
 Homines nos persequentes Dei ministri sunt, 332.
 Homines divini cultus quam cupidos esse oporteat, 291.
 Homines comparantur ægris iis, qui gustum amiserunt, 414.
- I**
- Homines voluptuosi à divina voluntate alieni, 418.
 Hominis instabilitas, 407.
 Hominis imbecillitas tanta est, ut sine Dei auxilio peccata vitare non possit, 443.
 Hominis inscitia, & imbecillitas, 443.
 Hominum miserix propter peccatum primi parentis, 413.
 Hominum omnis labor, nisi Deus faveat, inanis, 424.
 Honor Deo habendus quomodo, & ubi præcipiatur, 317.
 Honorare quam vim habeat, 318.
 Honoris vos rite in præcepto posita, *ibid.*
 Honorandi à nobis patres cujuscumque generis, 319.
 Honoris officia, quæ in parentes conferri debent, *ibid.*
 Honorantes parentes quos fructus percipiant, 322.
 Honor mortuis parentibus tribuendus, 320.
 Honorantes parentes, etiamsi citomorianantur, hujus præcepti præmium capiunt, 322.
 Non Honorantium parentes pœnæ, 323.
 De Honorandis parentibus præceptum explicatur, 315.
 Hostes humani generis quando omnes adversus nos artes excogitent, 442.
 Humiliter regnum Dei à nobis petendum, 419.
 Hypocritæ ex animo non orant, 388.
 Hypocritarum mos in orando fugiendus, *ibid.*
- I**
- Iejunium, & eleemosyna oratione socianda, 389.
 Jesum Christum filium Dei credentes

- tes quam utilitatem capiant, 23.
 Jesus Dei filius solus potuit nos Deo reconciliare, 24.
 Jesus quid significet, 26. & seq.
 Jesus nomen quomodo alia ejus nomina contineat, ibid.
 Jesus Christus Rex, Sacerdos, & Propheta Supremus, ibid.
 Jesus filius Dei, & verus Deus, 28.
 Imagines pingere qua ratione prohibitum sit, 287.
 Imagines pingere absolute non est prohibitum, ibid.
 Imaginem Trinitatis pingere quomodo liceat, 288.
 Imagines Angelorum cur fiant, ib.
 Imagines Christi, & Sanctorum in Ecclesia habere non solum licet, sed maximo fidelium bono factum est, ibid.
 Ad Imaginem Sanctorum cum quis orationem Dominicam enuntiat, quid sentire debeat, 382.
 Impiorum poena duplex, damni, & sensus, 64.
 Incarnatio verbi quanti facienda, 40.
 Incarnationis mysterium non una sola persona confecit, 32.
 Per Incarnationem nulla facta est naturarum confusio, 33. & seq.
 Incarnationis Verbi opus quare Spiritui Sancto peculiari quadam ratione tribuatur, 32.
 In Incarnationis mysterio quaedam naturæ vi effecta, 33.
 Mirabilia, quæ in verbi Incarnatione acciderunt, ibid.
 Incarnationis Jesu Christi mysterium quanto pietatis studio recolendum, 31.
 Incommoda omnia æquo animo ferenda, 456.
 Indigentiam habemus terrenarum rerum ad vitam, vitamque excolendam, 424.
- Insignari non debemus, cum nostras preces non exaudit Deus, 456.
 Infantus. Vide Baptismus.
 Infelicitas hominis quomodo cognosci possit, 407.
 Inferorum nominis significatio, 47.
 Inferorum loca quod sint, ibid.
 Inferorum ad loca quomodo Christus descenderit, 48.
 Vide, Animæ Christi descensus.
 Infidelis ad fidem conversus primam uxorem retineat, 267.
 Inhumanitas in egenos fugienda ab eo, qui à Deo vult exaudiri, 384.
 Inimicorum dilectio præstantissimum charitatis officium, 330.
 Inimicos diligentes sunt filii Dei, 439.
 Inimicis non est irascendum, sed diabolo, 456.
 Inimicis parcendum, si volumus nobis peccata dimittere, 438.
 Inimici diligendi, ibid.
 Inimicis non parentes quid à Deo petere debeant, 440.
 Inimici invisibiles quales, 443.
 Injuria oblivisci est Christianis omnino persuadendum, 331.
 Injuria oblivisci quomodo probandum, 330.
 Injuriam remittendæ ab eo, qui vult ut Deus sibi ignoscat, 384.
 Injuriarum obliviones à nobis requirit Deus, 330.
 Injurias qui condonant, quæ commoda capiunt, 332.
 Injurias condonare nolentes in quæ incommoda incidant, ibid.
 Remedia ad dependendas injurias, 333.
 Injurias remittendi voluntas sufficit reclamantibus corruptæ naturæ appetitionibus, 440.
 Injuriarum oblivio est optima elemosyna, 441.

- Injurias non oblivisci in animo habentes uti debent hac precationis conditione: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos*, & cur, 440.
 Instrumenta, quibus quaeritur, & invenitur regnum Dei, paranda, 405.
 Interpretatio Cypriani verborum: *Sicut in Cælo, & in terra*, 420.
 Interpretatio hujus vocis *Amen*, 460.
 Invocans Deum in suis calamitatibus eum honorat, & contra faciens Deum inhonorat, 303.
 Irasci quando sit peccatum, vel non sit, ibid.
 Judex omnium Christus quare futurus, 63.
 De Judicio finali, 60. & seq. quare Christus ad judicandum venturus, 61.
 Judicium Christi de nobis duplex fiet, ibid.
 Judicii generalis necessitas, ibid.
 Judicium cur non perinde Patri, & Spiritui Sancto, ac Filio tribuatur, 63.
 Judicium præcedentia signa, ibid.
 Judicii forma, & ratio, ibid.
 Judicatis Christi sententiæ verba explicantur, ibid.
 Judicii universalis articulus quam utilis, 65.
 Judices venales rapinas committunt, 345.
 Judices in judicando quot peccata possint committere, 353.
 Judicia forensia jure, & ex legibus administranda, 357.
 Jurans quæ considerare debeat, 296.
 Jurando peccat, qui injustum aliquid promittit, 302.
 Jurare cur liceat, 300.
 Jurandi necessitas excussionem habet, ibid.
 Jurandi nimia consuetudo multa mala parit, 301.
 Jurans temere gravi peccato se adstringit, ibid.
 Jurare falsum prohibitum est secundo præcepto, ibid.
 Jurare falsum est pejerare: & quot modis pejerent homines, 301. & seq.
 Jurans verum, quod esse putat falsum, perjurus est, ibid.
 Jurans falsum, quod putat esse verum, quomodo pejeret, ibid.
 Jurans peccatum mortiferum, vel contra consilia Evangelica, ut peccet, 302.
 Jurans per falsos Deos peccat, ib.
 Jurans levibus conjecturis adhuc-tus peccat, 302.
 Juramentum promissorium non servans perjurus est, 301.
 Jurandi præcepto quare minæ ad-junctæ, 303.
 Ad jurandum male summa hominum proclivitas est, 304.
 Jurandi lex, quæ jubeat, & quæ prohibeat, 294.
 Jurandi frequens usus minime laudandus, quamvis jusjurandum in se sit bonum, 296.
 Jurare quare sit institutum, & quando, ibid.
 Juare quid, ibid.
 Jurare per creaturas jusjurandum est, 297.
 Propter peccatum male jurandi diversis suppliciis affligimur, 304.
 Jurisdictionis potestas unde probetur, 223.
 Jus naturale, seu lex naturæ quid sit, 275.
 Jus naturæ violant, qui inimicis non parcunt, 330.
 Jusjurandum in judicio quomodo fiat, 298.
 Jusjurandum non exigitur à pueris ante pubertatem, ibid.
 Jusjurandum quando sit laudabile, 299.

INDEX.

430
Jusjurandum à fide originem ducit, 300.
Jusjurandum ad quem finem tendere oporteat, ibid.
Quomodo Jusjurandum à Christo prohibeatur, ibid.
Jusjurandum à malo esse, quomodo Christus dixerit, ibid.
Jusjurandum per execrationem, 297.
Jusjurandum assertorium, & promissorium, ibid.
Jusjurandum ut rectum, sanctumque sit, quæ requirantur, ibid.
Jusjurandum quomodo in veritate præstetur, 298.
Justificati mentem sanant Dei gratia, non carnem, 416.
Justificari non potest, qui non est paratus ad omnia Dei præcepta servanda, 277.
Justificatio peccatorum est infinitæ Dei potentia opus, 87. fit per Sacramenta tanquam instrumenta, 111. & seq.
Justitia originalis super naturæ facultatem homini à Deo data, 21.
Justitia juramenti omnis maxime in promissis requiritur, 299.

L

Abor omnis in Paradiso juctudus fuisset, 423.
Labore manum ea quærenda, quæ pauperibus tribuamus, 337.
Lacrymæ in poenitentia summopere optandæ, 210.
Lex naturæ à lege scripta non diversa, 275.
Lex in decalogo contenta non est nova lex, sed naturæ lex illustrata, ibid.
Legis juxta difficultatem non habet, 276.
Legem mandans dat etiam vim eam implendi, ibid.

Legem à Deo accepisse quantum sit beneficium, 275.
Lex cur tali loco, & tali tempore data sit, 280.
Legi obtemperandum, 237.
Legis observantia fructus, ibid.
Ad Legem observandam propensiores nos reddit scire, Deum esse Dominum nostrum, 281.
Lex omnis ad præcepta servanda homines premio, aut poena inducit, 289.
Legis servandæ modus, & ratio, 293.
Legem non concupiscendi præscripta quid à Deo provisum sit, 362.
Lex Dei intimo animi sensu servanda, 363.
Legum divinarum, & humanarum differentia, ibid.
Lex divina quasi speculum quoddam est, in quo naturæ nostræ vitia intuemur, ibid.
Libellorum famosorum auctores damnantur, 359.
Libellus repudii ab Evangelica lege damnatur, 266.
Libello repudii separati rursus conjungi possunt, 268.
Liberum arbitrium homini datum, 21.

Lingua vitium communissimum, 356.
Loquacitas in oratione prohibetur, non longæ preces, 487.
Loquacitas vitanda, 359.
Lucris honestis tranquillitas inest, 427.
Lumen divinum quid in nobis faciat, 11.

M

Magistratibus politicis honor deferendus, 321.
Iis quomodo est obtemperandum & quando minime, 322.

Ma-

INDEX.

431

Mala cum patimur, ad Dei auxilium confugimus, 452.
A malis cum non liberamur, non indignari debemus, 456.
Malorum omnium liberationem non petimus, ibid.
Mala quædam, quæ communiter mala putantur, sunt tamen fructuosa, 457.
Mala illa deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre possunt, ibid.
A quibus malis liberari petendum sit, 455.
Mala, quæ in nos à proximis proficiuntur, dæmoni assignanda, 456.
Malorum liberatio à Deo postulanda, 454.
Mala animæ, & corporis deprecari debemus, ibid.
Maledictio, qua condemnatus est homo post Adæ peccatum, 423.
Maria Dei, & hominis mater vere, & proprie dicitur, 33.
Maria Mater Dei quare, 34.
Mariæ perpetua, & incorrupta virginitas in partu servata, ibid.
Mariæ in partu Spiritus Sanctus affuit, ibid.
Maria cum Eva confertur, ibid.
Maria ex regibus orta, ibid.
Mariæ felicitatem gratulamur, cum eam angelica salutatione salutamus, 381.
Mariam jure oramus, ut nobis peccatoribus veniam sua intercessione conciliet, ibid.
Maria mater misericordia, ibid.
Maria advocata nostra, ibid.
Mariæ merita apud Deum præstantissima, 382.
Mariæ summa voluntas adjuvandi humanum genus, ibid.
Mariti quæ sint officia, 270.
Materia Sacramenti Eucharistia duplex, 197.

Materia Sacramenti Extremæ Unionis, 237.
Materiam aliorum Sacramentorum vide in propriis locis.
Matrimonium unde dictum, 260.
Matrimonium Sacramentum variis nominibus appellatum, ibid.
Matrimonii definitio, & ejus declaratio, ibid.
In Matrimonio quot reperiantur res, quarum tamen nulla, nisi conjunctio, est matrimonium, ib.
Matrimonium inire non possunt, qui legibus à matrimonii consortio excluduntur, ibid.
Matrimonii vis, & natura in quo constat, 261.
Consensus Matrimonium efficit, ib.
Consensus verbis, quæ præsens tempus significant, exprimitur, ibid.
Consensus alterius tantum ad Matrimonium conjungendum satis esse non potest, 44.
Matrimonii obligatio qualis, ibid.
Matrimonium non contrahitur per verba futurum tempus significantia, ibid.
Verborum loco in Matrimonio natus, & signa sufficiunt, 262.
Ad verum Matrimonium concubitus necessario non requiritur, ib.
Matrimonii duplex ratio est, ut est officium naturæ, & ut est Sacramentum, ibid.
Matrimonium, ut est officium naturæ, à Deo institutum, ibid.
Matrimonium indissolubile institutum, 263.
Matrimonium quibus causis institutum, 263.
Matrimonii natura, ut Sacramentum est, 265.
Matrimonium quid significet, ibid.
Matrimonium Sacramentum esse, & unum de septem legis Evangelicæ
PPP lica

- lice Sacramentis probatur, *ibid.*
 Matrimonii Sacramentum à Christo institutum, *ibid.*
 Matrimonium gratiam significat, & tribuit, 265. & seq.
 Matrimonii Sacramentum quantum præstet matrimoniis ante legem, 266.
 Matrimonia Judæorum sanctiora fuerunt matrimoniis Gentilium, *ibid.*
 Matrimonium neque in lege naturæ, neque in lege scripta decorem suum retinuit, *ibid.*
 Matrimonium duorum tantum, & non plurium conjunctione definitur, 267.
 Matrimonii vinculum nullo divortio dissolvi potest, *ib.*
 Matrimonium dissolvi non posse utilissimum est, *ibid.*
 Matrimonia fidelium perfectione, & nobilitate, Gentilium, & Judæorum matrimoniis longe præstant, 268.
 Matrimonii bona tria, *ibid.*
 Matrimonia clandestina neque vera, neque rata esse possunt, 271.
 Matrimonii impedimenta tradenda sunt, *ibid.*
 Matrimonium contrahentes quomodo affecti esse debeant, *ibid.*
 Ad Matrimonium contrahendum parentum consensus requirendus, 272.
 Matrimonii usus qui esse debeat, *ib.*
 A Matrimonii officio interdum orandi causa abstinendum, *ibid.*
 Medicina à Deo homini data, 453.
 In medicinæ remediis quomodo spes ponenda, *ibid.*
 Meditationes de Christi Passione, 40.
 Mendacium quid sit, 301.
 Mendacium dicere in utilitatem proximi non licet, 353.
 Mendatio fallere joco, & officii causa indignum est, 360.
 Mendacii summa miseria, & turpitudine, 358.
 Mendacii pater *Damon*, *ibid.*
 Mendacium quot incommoda societati humanæ inferat, *ibid.*
 Mendacia excusare error est, 359.
 Mendacio nemo studeat, 360.
 Mens bona à Deo ubi postuletur, 427.
 Merendi ampla occasio est patienti animo labores, incommoda ferre, 231.
 Mereri possumus cum divina gratia vitam æternam, *ibid.*
 Meretur oratio nostra exaudiri per meritum Christi, *ibid.*
 Meritum nostrum ex divina gratia ortum habet, *ibid.*
 Meritis paria reddentur præmia in Cœlis, 105.
 Merentur fructum passionis, qui Sacrificio Eucharistiæ communicant, 197.
 Meritum præmii gloriæ immortalis operibus nostris tribuitur, 231.
 Meritum operum nostrorum ex merito passionis Christi pendet, *ib.*
 Meritum nostrum non obscurat Christi passionem, sed multo clariorem reddit, 232.
 Meritorum communicatio est in Ecclesia, 83.
 Minister Sacramenti Baptismi proprius, 131. Et qui extra ordinem ministrare hoc Sacramentum possint, *ibid.*
 Ministrorum Baptismi ordo qui servandus sit, 132.
 Minister proprius Sacramenti Confirmationis, 157.
 Ministrum confessionis scientia, & prudentia præditum esse oportet, 224.
 Minister pœnitentiæ duplici potestate,

- tate, ordinis scilicet, & jurisdictionis, præditus esse debet, 223.
 Ministri Sacrificium facientes Christi personam suscipiunt, 197.
 Miseria hominis in hac vita demonstratur, 407.
 Miseria summa humani generis, quæ mala sunt, non ut mala, judicare, 414.
 Miseriæ humanæ causa potissima, 407.
 Miseriæ hominis propter peccatum primi parentis quot, & quantæ, 413.
 Miseriæ hominum unde, *ibid.*
 Missæ Sacrificium idem est cum eo quod in cruce oblatum est, 196.
 Missæ Sacrificium idem est nuda commemoratio sacrificii in cruce peracti, sed vere propitiatorium, 167.
 Missæ Sacrificium pro mortuis offertur, & illis prodest, *ibid.*
 Missæ Sacrificium propitiatorium Sacrificium, *ibid.*
 Missæ omnes communes dicendæ, *ibid.*
 Missæ ritus non sunt inanes, & supervacanei, 198.
 Mœchari prohibitum est præcepto sexto, 334.
 Mœchia quare post homicidium prohibeatur, *ibid.*
 Præceptum de mœchia quibus verbis tractandum, *ibid.*
 Mœchiæ præcepti duplex vis, *ibid.*
 Mœchiæ, seu adulterii nomine quid prohibeatur, *ibid.*
 Reliqua de Mœchia vide in Adulterio, & Fornicatione.
 Mortem Christus in ligno Crucis cur perpessus sit, 38.
 Mortem Christi Parochi sæpe exponere debent, 39.
 Mortem Christus vere sustinuit, *ib.*
 Mortem Christus subivit sponte, 40.
 Locum mortis, & tempus ipse delegit, *ibid.*
 Mulier quare ex latere viri formata non ex pedibus, aut ex capite, 270.
 N
 Nativitas Christi duplex non facit duos filios, 28.
 Necessitate nostra cognita, ad patrem adire cogimur, 424.
 Necessitati nostræ quæ supersunt, cum aliis communicanda, 428.
 Nequitia carnis, & spiritus, 443.
 Nomen Dei Tetragrammaton non pronunciare inanis est superstitio, 294.
 Nomina quare imponenda baptizatis, 151.
 Nomina Gentilium imponentes baptizatis reprehenduntur, *ibid.*
 Nomina Deo imposita quot, 194.
 Nomini divino quomodo verus honor attribuitur, 295.
 Nomen clerici unde deductum, 249.
 Nomen Dei quomodo sanctificari petatur, 401. & seq.
 Nomen Dei cur à Gentilibus blasphemetur, 404.
 Nomen Dei quomodo infidelibus sanctificari possit, 402. & in peccatoribus, *ibid.*
 Nomen Dei sanctum, & terribile sanctificatione non eget, 401.
 Nomen Dei, re non verbis tantum sanctificandum, *ibid.*
 Novissimorum commemoratio sæpe populo facienda, & cur, 235.
 O
 Obedire debent omnia divinæ voluntati, 420.
 Observatio legis necessaria ad salutem, 277.
 Obtrectatio vitium pessimum. 314.
 Ppp 2 Ob-

- Obrectatorum multa genera, *ibid.*
 Odium Dei maximum omnium peccatorum, 293.
 Odium proximi multa peccata sequuntur, 333.
 Odium Dæmonum in nos infinitum, 456.
 Officium parochi quid auditoribus præstare debeat, *ibid.*
 Omnis doctrinæ ratio fidelibus tradenda in scripturam & traditionem distribuitur, *ibid.*
 Opera, quæ sine fide, & charitate fiunt, grata Deo esse non possunt, 232.
 Opera nostra ex gratia Christi merentur, 231.
 Operibus regnum Dei comparatur, 419.
 Operibus cum gratia Dei factis divinæ legi satisfacere possumus, 232.
 Operibus nostris vitam æternam consequi possumus, *ibid.*
 Opus ullum Deo gratum sine gratia Dei nemo præstare potest, *ib.*
 Opus redimendi hominum genus eminet inter opera gubernationis & creationis, 294.
 Orandus primo Deus, deinde Sancti, 382.
 Orandus Deus aliter, & aliter Sancti, *ibid.*
 Orandi optimus modus, 376. pro quibus orandum, 379.
 Orandi Sancti, & qua ratione, ut nostri misereantur, 382.
 Orandi ratio optima, 386.
 Orandum est in spiritu, & veritate, 387.
 Orandi in spiritu consuetudinem infideles non habent, *ibid.*
 Orandum in nomine Christi, 388.
 Orandus Deus, cum proximus nos lædit, & quomodo, 451.
 Orantes Deo honorem habemus, 372.
 Oranti majestas divina fit proprius, 458.
 Orare intra cubiculum quid sit, 388.
 Orantem Christianum pro aliis Deus liberet audit, 397.
 Orare alii pro aliis debemus, 397.
 Orantes cum Deo colloquuntur, 458.
 Orantium fructus, & munera, *ib.*
 Orare sicut oportet, debemus, & qui non sic orent, 384.
 Orandi modus, quem effundendi voce Scripturæ expriment, quis sit, 376.
 Orationis, seu petitionis, seu gratiarum actionis multi sunt gradus, 377. & seq.
 Quos peccatores in oratione Deus exaudiat, & juvet, 377.
 Oratio ad Deum necessaria, 371.
 Orationis necessitatem quibus rationibus fideles intelligent, *ibid.*
 Oratione Dæmones fugamus, *ibid.*
 Orationes piæ semper exaudit Dominus, 372. cur aliquæ non exaudiuntur, 373.
 Christus in oratione pernoctabat, 371.
 Orationis utilitas, & fructus, 372.
 Oratio est quoddam religionis argumentum, *ibid.*
 Oratione Deo nos subjectos esse profitemur, *ibid.*
 Oratio est Coeli clavis, *ibid.*
 Oratione amplissima dona consequimur, *ibid.*
 Oratio quibus partibus constet, 375.
 Orationis partes præcipue duæ, *ib.*
 Oratio eorum, qui nondum fidei lucem acceperunt, quomodo exaudiatur, 377.
 Orationum, quæ fiunt in Ecclesia in die Parasceves, antiquitas, 380.
 Oratio requirit assiduitatem, 388.
 In Oratione sanctorum fervor imitandus, & petitioni gratiarum actio adjungenda, 489. Ora-

- Oratio nostri desiderii interpres, 400.
 Oratio, sive impetretur, quod petitur, sive non, quam salutaris, 430. & seq.
 Oratio Dominica quotidie recitanda, 428.
 Oratio quorum non exaudiatur à Deo, 377.
 Orationes pro impiis fieri debent, 380.
 Orationes pro mortuis in Purgatorio ab Apostolis fluxere, 381.
 Orationes pro peccantibus ad mortem non proficiunt. *ibid.*
 Orationem Dominicam ante imagines sanctorum pronuncians quid sentire debeat, 383.
 Oratio humilis esse debet, *ibid.*
 Orationis præparatio, *ibid.*
 In Oratione qui vult exaudiri, à quibus ei sceleribus abstinendum, 384.
 Orationem nostram facit execrabilem contemptus divinæ legis, *ib.*
 Oratio dubitationem non admittit, 385.
 Oratio mentalis vocalem non excludit, & mentalis principalem locum tenet, 387.
 Orationis vocalis propria utilitas, & necessitas, *ibid.*
 Oratio privata, & publica, *ibid.*
 Orationis Dom. expositio, 390. & seq.
 Oratio pro altero facta Deo gratior, quam pro se, 396. quæ inanis est, nisi postulet celestia, aut cum celestibus conjuncta, 400.
 Orationis sunt arma contra Satanam, 374. in principio timoris plenæ, in fine exultationis, 459.
 Ordo servandus in oratione, 452.
 Ordo quid, 247. est Sacramentum, & multos habet gradus, & varias functiones, *ibid.*
- Ordo sacer inter Ecclesiæ Sacramenta quare enumerandus, 248.
 Ab Ordinis Sacramento omnia alia Sacramenta pendent, 241.
 Ordinis dignitate nulla in terris excellentior, 244.
 Ordinati rite sunt Legitimi Ecclesiæ ministri, *ibid.*
 Ordinandi quales esse debeant, 144. hi quem finem sibi proponere debeant, 245.
 Ordinis Sacramento initiati præcipua gerunt Ecclesiæ munera, *ib.*
 Ordinis potestas ad quæ se extendat, 246.
 Ordines ministrorum quare plures instituti, 248.
 Ordinis Sacramenti quis sit minister legitimus, 256.
 Ordines septem qui, 248. alii majores, alii minores, *ibid.*
 Ordo ostiarii, lectoris, exorcistarum, acolytorum, *ibid.* Subdiaconi, & eorum munera, 251.
 Ordinibus sacris lex perpetuæ continentiæ imponitur, *ibid.*
 Ordo diaconi, & munus, 252. Sacerdotii, 253. vide Sacerdos, & Sacerdotium, *ibid.*
 Ordines sacri fiunt statis diebus, quibus etiam jejunia indicuntur, 257.
 Ordinandi prius Sacramento Pœnitentiæ conscientiam purgent, *ib.*
 Ordinis Sacramentum pueris, & furiosis non conferendum, 258.
 Qui ætatis annus in singulis Ordinibus expectandus, *ibid.*
 Ordinis Sacramentum gratiam confert, 258.
 Ordinis Sacramentum characterem imprimit, *ibid.*
 Originalis justitiæ donum homini datum, 21.
 Originale peccatum ex Adam propagatum, 23.

Panis nomine multa in divinis litteris significari, 426. & omnia necessaria victui, & vestitui intelliguntur, ibid.
 Panis ad necessitatem, non ad luxuriam petendus, 427.
 Panis à nobis jure acquirendus, non injuria, vel fraude, 426.
 Panis quare quotidianus appellatus, 427. & quare assidue à Deo petendus, ibid.
 Panem quotidianum quomodo divites, petere debeant, 428.
 Panis spiritalis, 429.
 Panis, qui Christus est, incredibili lætitia perfundit piorum animos, 430.
 Panis noster substantialis Christus in Eucharistiæ Sacramento continetur, ibid.
 Parentibus honor quis debeat, 317. & iis in necessitate subveniendum est, 320. iisdemque etiam mortuis honor tribuendus, ibidem.
 Parentum officia erga filios, 323. nimiam severitatem, & indulgentiam fugiant, ibid.
 Parochi, qui sine discrimine eum conditione iterum baptizant, sunt irregulares, 146.
 Passionis Christi mysterium maxime Dei potentiam, & benignitatem ostendit, 394.
 Passionis Christi tempus quare observetur, 38.
 Passionis Christi causa, 40.
 Passionis Christi historia populo sæpe inculcanda, 39.
 Passionis Christi beneficium quare ratione contemplari conveniat, 41.
 Passus est Christus penas gravissimas, 43. & seq.
 Passiones Christi acerbiores, quam

Sanctorum, 44. & quæ commoda nobis conferant, ibid.
 Passio Christi nobis veniam peccatorum promeruit, 431. & seq.
 A Passione Christi omnis satisfactionis vis, & ratio fluxit, 437.
 Pastorum Ecclesiæ verba, tanquam Dei verba recipienda, 2.
 Pastores etiam hodie necesse est verbum Dei prædicare, ibid. & seq.
 Patris vox quid in Deo significet, 14.
 Pater quare dicatur prima persona in divinis, 15.
 Patris nomine qui vocentur, 318.
 Patres cujuscunque generis à nobis honorandi, ibid.
 Pater quare in principio orationis positum, 50.
 Pater omnium Deus, ibid.
 Patrum veteris legis polygamia excusatur, 266. & seq.
 Patriarchæ olim quot, & eorum gradus, 254.
 Patrini quare adjuncti ad Baptismum præter sacramenti ministros, 133.
 Patrinatorum usus antiquitus, 135. & quot esse debeant, ibid.
 Patrinatorum affinitas cum quibus contrahatur, 134.
 Patrini partes, ibid.
 Patrinum in Baptismo esse cui non liceat, 135.
 Patrinus quare ad confirmationem vocetur, 158.
 Patrini confirmationis quam affinitatem contrahant, 158.
 Peccatum, & peccati poena ex Adam ad nos promanavit, 23.
 Peccata quædam remitti non posse quomodo intelligatur, 206.
 Peccata cogitationis quantum referat à Deo fuisse prohibita, 365.
 Peccata omnia mortalia etiam cogitationis in confessione aperienda, da,

da, 219. & sequent.
 Peccata diligenter pervestiganda ad ea confitenda, 226. & seq.
 Peccata in Ecclesia quomodo remittantur, 86.
 Peccata poenitentibus condonare semper promptus est, & paratus Deus, 435.
 Peccata quare debita dicantur, 436.
 Peccata sine Dei auxilio vitare non possumus, 419.
 Peccati, culpa, dimissa poena, non remittitur, 228. & seq.
 Ad peccati veniam consequendam tria requiruntur, 431.
 Peccati veniam postulans qualiter affectus esse debeat, 440.
 Peccati pestis terrima, 433.
 Ad peccati condonationem, dolor, & malorum sensus quam sit necessarius, 434. & seq.
 Peccatum consequuntur duo, 228.
 Peccatum, id est, peccati fomes, ubi habitat, 416.
 Peccatorum nostrorum immanitate aversus à nobis Deus operibus nostris non benedicit, 424.
 Peccato omnes addictos esse, 432.
 Peccatorum recordatio qualis esse debeat, 433.
 Peccatorum turpitudine, 434.
 Peccatum etsi ejus actio transierit, maculam tamen, & reatus permanent, ibid.
 Peccatum semper insequitur ira Dei, ibid.
 Peccatis Deus offenditur, 433.
 Peccatorum remissionem petentes excusatione non utamur, 437.
 Peccata quomodo nostra sint, ibid.
 Pejerat is, qui jurando justitiam deserit, 302.
 Pejerare variis modis solemus, 301.
 Summa hominum proclivitas ad pejerandum, 304.
 Pericula in quibus assidue versamur ante oculos ponenda, 443.
 Perjurium causa est, cur diversis suppliciis affligamur, 304.
 Permissio in Deo quomodo intelligatur, 448.
 Personarum divinarum proprietates, 15. & seq.
 Persona prima in divinis quare pater dicatur, ibid.
 Quæ ad divinas Personas pertinent, subtilius exquirere non oportet, ibid.
 Petere quid primum à Deo debeamus, 400.
 Petere regnum Dei non satis est ad illud acquirendum, 412.
 Petere, ut Deus nostris cupiditatibus non satisfaciat, difficile in animum inducimus, 418.
 Petere non debemus abundantem, & exquisitam copiam ciborum, 426.
 Petere subsidium rerum humanarum à Deo possumus, 425.
 Cur hæc à Deo petere liceat, 422.
 Petere non sibi, sed omnibus, est proprium Christianæ charitatis, 428.
 Petere dimitti debita quid sibi velit, 436.
 Petere debemus malorum depulsionem, si ad gloriam Dei faciat, 452.
 Petere non debemus, ut omnino non tentemur, 448.
 Petere non debemus omnino ab omnibus malis liberari, 456.
 Petere debemus, ut Domini manus cibos suppediet salubres, 428.
 Petenda à Deo quæ sint, 378.
 Petendum quid sit sine adjunctione, 479.
 Petentibus piis hominibus si quid negat Deus, argumentum est id eis utile non fuisse, 434.
 Cur cum petitio de regno Dei cum om-

- omnibus jungatur, ea tamen separatim facienda sit, 405.
 Petitio. fiat voluntas tua, quem ordinem habeat, 418.
 Petitiones, quibus corporis, & animæ subsidia petuntur, quæ sint, 422.
 Petitionum ordo sequi debet ordinem rerum expetendarum, 400.
 Petitio omnis nostra ad cœlestia referri debet, ibid.
 Petitores, & accusatores quomodo suo officio recte fungantur, 358.
 Petrus summus Pontifex, & caput omnium Apostolorum, 77. & seq. & à Christo caput Ecclesiæ constitutus, ibid.
 Petri successor eandem cum Petro potestatem habet, ibid.
 Philosophi quid de Deo senserint, 12. & seq.
 Philosophia Christiana à seculari sapientia quantum differat, ibid.
 Pœnæ gravissimæ, quas Christus perpessus est, 43.
 Pœnitentiæ usu carere diutius plurima damna affert, 122.
 Pœnitentiæ Sacramentum est necessarium, 198. reiterari debet, ibid.
 Pœnitentia secunda naufragii tabula, 199.
 Pœnitentia multiplex, ibid.
 Pœnitentiæ nominis varia notio, & potestas, ibid.
 Pœnitere Deum per translationem dicimus, ibid.
 Pœnitentiæ variæ significationes in quo differant, 200.
 Pœnitentiam fides antecedit necesse est, 201.
 Pœnitentia virtus est, & Sacramentum, 202. 203.
 Pœnitentia, ut virtus est, quid sit, 200. & seq.
 Citra Pœnitentiam nullus condonationem peccatorum obtinere potest, 207.
 Pœnitentia quid sit, ibid.
 Per Pœnitentiam cur peccatum non ita dimittatur sicut in Baptismo, 229.
 Per Pœnitentiam Christo assimilamur, 230.
 Pœnitentia hæc intima quare sit virtus, 200. & seq.
 Pœnitens vere quid sibi Proponere debeat, 201.
 Quibus gradibus ad Pœnitentiam liceat ascendere, ibid.
 Pœnitenti regnum cœlorum Sacra litteræ pollicentur, 202.
 Pœnitentia exterior est Sacramentum, ibid.
 Pœnitentiæ Sacramentum quare Deus instituerit, ibid.
 Pœnitentiæ Sacramenti materia, & forma, 203. & 204.
 Pœnitentiæ ceremoniæ, & ritus, 205.
 Pœnitentiæ Sacramenti fructus, ibid.
 Pœnitentia nos in Dei gratiam restituit, ibid.
 Pœnitentiæ partes integrales, 207.
 Pœnitentia: quare ex partibus consistet, ibid.
 Pœnitentia publica quare publico peccato indicatur, 230.
 In Pœnitentia duo animadvertenda, 231.
 Pœnitentiæ pœna à nobis suscepta Dei animadversionem avertit, 231.
 Pontificem Romanum Catholicæ Ecclesiæ patrem orbis terrarum appellat, 255.
 Pontifex Romanus est Ecclesiæ caput visibile, 77. ejus auctoritas patrum sententiis roboratur, 78.
 Pontifici Romano summa dignitas, & jurisdictio jure divino data, ibid.
 Pontifex Romanus moderator universalis Ecclesiæ, Petri successor, & Christi verus, & legitimus Vicarius, 255. & seq.

- Vicarius, 255. & seq.
 Postulatio de regno Dei magnam vim donorum, & copiam continet, 405.
 Postulatio dimittendi debita de quibus intelligatur, 436.
 Potestas Ecclesiastica duplex est, ordinis & jurisdictionis, 246.
 Præcepta omnia legis Mosaicæ ex decem pendent præceptis, & illa decem ex duobus, 273.
 Præceptum primum Decalogi, 279.
 Præceptorum ordinis ratio, ibid.
 Præceptum duplex continetur in verbis primi præcepti, 282.
 Præceptum omnium primum, & maximum est primum, 283.
 Præcepto primo non prohibetur sculpendi, pinguendi, & fingendi, 287.
 Præceptum primum quare à secundo separatim traditum, 293.
 Præcepti secundi lex quid prohibeat, & quid jubeat, 294.
 Præcepti de diligendis parentibus usus latissime patet, 316.
 Præcepta decalogi duabus tabulis incisa, & quare, ibid.
 Præceptum diligendis parentibus quare matrem explicet, 317.
 Præcepta ultima duo quare simul conjuncta, 361.
 Præcepta duo postrema qui servat, cetera omnia servat, ibid.
 Quo pacto hæc inter se differant, ibid.
 Ex præceptis his duobus postremis quanta ad homines promanet utilitas, 362.
 Præceptorum duorum ultimorum utilitas, ibid.
 Prædicatio divini verbi numquam intermittenda, 2.
 Prædicare non debet aliquis, nisi mittatur, 3.
 Prædicatio verbi Dei fidem nobis acquirit, ibid.
 Prædicantium verbum Dei auctoritas, ibid.
 Præmia victoribus proposita, 450.
 Præparatio ad orationem in quo consistat, 383. & seq.
 Præparatio ante communionem, & quam necessaria, 188.
 Requiritur, ut jejuni accedamus, 189.
 Præsidia quot, & quanta Deus nobis ad consequendam salutem concesserit, 412.
 Precatione dominicali singuli quotidie uti debent, 428.
 Precantes omnes Ecclesiæ nomine precantur, 440.
 Preces Deo assidue faciendæ, 388. & seq.
 Preces etiam pro proximis faciendæ etiamsi ab illis læsi fuerint, 380.
 Preces Christianorum, & infidelium in quo differant, 453.
 Preces cum non audit Deus, indignari non debemus, 416.
 Preces, quæ in litanis fiunt, Dominicam orationem explicant, 430.
 Pretium Crucis Christi quanti sit, 431.
 Prophetæ planius de Ecclesia, quam de Christo locuti sunt, 72.
 Prophetæ falsi exierunt in mundum, 3.
 Prophetarum falsorum impietas quam longe sit progressa, ibid.
 Providentia Dei erga homines, 427.
 Proximus quid sit, 352.
 Prudentiam ad salutem necessariam nisi Deo auctore, comparare non possumus, 3.
 Pudicitia, & continentia omni studio colenda, 336.
 Purgatorius ignis probatus, 47.
 Purgatorius ignis ante Christi adventum Judæis persuasus, 49.

R Apinæ majus peccatum, quam furti, 340.
 Rapinæ, & quot earum genera, 344.
 Raptores qui dicendi, ibid.
 Redemptionis pondere quid acciperimus, 394.
 Regnum Dei ante omnia postulandum, 400.
 Regni Dei multæ significationes, 407. & seq.
 Regnum Christi non esse de hoc mundo, quomodo intelligendum, 408.
 Regnum Dei in nobis quale, ibid.
 Regnum Dei intra nos quomodo intelligendum, ibid.
 Regni cœlorum prædicatio est initium, & finis Evangelii, 405.
 Regnum Dei quomodo petendum, 412.
 Regnum Christi quare justitia dicatur, 408.
 Regnum gloriæ quid, 409. Semel ademptum non amittitur, ibid.
 Regnum gratiæ prius ponendum, quam gloriæ, ibid.
 Regni Christi, quod est Ecclesia, petitur à Deo propagatio, ibid.
 Regni Christi desiderium quibus rationibus in nobis excitabitur, 406.
 Regnum Dei quomodo veniat in peccatores, 410.
 Regnum Christi quomodo petatur, ut in nobis sit, ibid.
 Regni Christi excellentia, 411.
 Regni cœlorum consequendi admicula à Deo nobis concessa, 412.
 Regnum cœlorum ingredi cupientes petere debent à Deo, ut fiat voluntas ejus, 413.
 Rei per legitimum magistratum interrogati mentiri non possunt, 300.

Reliquiarum Sanctorum virtus unde confirmetur, 286.
 Remedia ad diversas noxias cupiditates, 368.
 Remedia ægrotantis animæ Pœnitentia, & Eucharistia, 441.
 Remedia sanitarum tantum prosunt quantum Deus voluerit, 454.
 Remissio peccatorum est cumulus bonorum, quibus per Christum sumus affecti, 431.
 Remissio peccatorum in Ecclesia reperitur, 82. ejusque potestas, ib.
 Remissionem peccatorum nemo sine pœnitentia consequitur, 207.
 Remissa culpa, non semper pœna quæ peccato debetur, condonatur, 228.
 Remittendi peccata potestatem Christus Episcopis, & Sacerdotibus in Ecclesia concessit, 87.
 Remittuntur peccata in Ecclesia virtute clavium, 86.
 Remittendi peccata potestas nulli homini ante Christum concessa, 88.
 Renati inter hujus vitæ miserias solidis gaudiis non destituuntur, 143.
 Restitutio pœnitenti est necessaria, 345, & seq.
 Qui cogendi sint, ut restituant, 234.
 Resurrectio Christi: & de ejus glorioso mysterio, 50.
 Christus sua virtute resurrexit, ib.
 Resurrectio Christi quas ob causas necessaria fuerit, 2.
 Resurrectio Christi quot commoda humano generi attulerit, 53.
 Resurrectionis beneficio Christus primum omnium est affectus, 50. & seq. hoc quomodo intelligendum sit, exponitur, ibid.
 Resurrexisse Christum tertia die, quomodo intelligatur, 51.
 Resurrectionis Christi mysterium, ma

maxime necessarium ad credendum, 53.
 Resurrectionis Christi finis. ib.
 Resurrectio Christi quæ nobis exempla sumenda proponat, ibid.
 Resurrexisse aliquem secundum spiritum ex quibus indicis colligatur, 54.
 Resurrectio quibus scripturis stabilitur, 91. similitudines, & orationes, quæ idem probant, 92.
 Resurgentium corpora qualia sint futura, 96. & seq.
 Resurrectionis mortuorum fides nostra innititur, 90.
 Resurrectio hominis quare resurrectio carnis dicatur, ibid.
 Resurgentium varia conditio, 96.
 Resurrecturi omnes morituri sunt, nemine excepto, 93.
 Resurgent corpora nostra immortalia, & eadem, 94.
 Resurrectio mortuorum probatur, ibid.
 Eorum, qui resurgent, dotes, 96.
 Ex resurrectionis articulo qui fructus capiantur, 98.
 Romana Ecclesia omnium mater, & magistra, 238. Ejus desertores damnantur, 308.

S

Abbati celebritas quare in Sacris Litteris sæpissime præcipitur, 305.
 Sabbatum quid significet, 308.
 Sabbatum quare Domino consecratum, 309.
 Sabbatum quarum rerum signum fuerit, ibid.
 Sabbatum cœleste, & spirituale, quod sit, 310.
 Sabbatum quare in diem Dominicum translatum, ibid.
 Sabbatum qua ratione colendum, 313.

Sacerdotibus solis data est facultas Sacramentum Eucharistiæ conficiendi, 193.
 Hi, quamvis improbi, Sacramentum consecrare, & ministrare possunt, ibid. & seq.
 Sacerdotes quando Christus instituerit, 197.
 Sacerdos quilibet in necessitate quemlibet pœnitentem absolvere potest, 223.
 Sacerdotibus ad victum necessaria suppeditanda, 321.
 Sacerdotium Christi excellentius sacerdotio legis naturæ, & legis scriptæ, 247.
 Sacerdotum Christi potestas in judicanda Peccati lepra quantum differat à potestate Sacerdotum legis veteris, 120.
 Sacerdos quare presbyter nominetur, 253.
 Sacerdos silentio peccata in confessione audita comprimatur, 224.
 Sacerdotes Dii, & Angeli vocantur, 244.
 Sacerdotes novi Testamenti ceteris omnibus præstantiores, ibid.
 Sacerdotum potestas maxima, ibid.
 Sacerdotes mercenarii qui, 245.
 Sacerdotes per ostium Ecclesiam ingredienti qui sint, ibid.
 Sacerdotes in omni lege fuerunt, 247.
 Sacerdoti ab Episcopo quanta potestas tradatur, 248.
 Sacerdotalis ordo tametsi usus est, varios tamen, & dignitatis, & potestatis gradus habet, 255.
 Sacerdotes simplices qui, ibid.
 Qui in eo, qui Sacerdos creandus est requirendum, 257. & quam cognitionem habere debeat, ibid.
 Sacerdotis duo munera, ibid.
 Sacerdotio initiandi quem finem sibi proponere debeant, 245.

- Sacerdotis dignitate nulla in terris excellentior, 244.
 Sacerdotii onus nemini temere imponendum, 243.
 Qui ad Sacerdotium vocari dicantur à Deo, 244.
 Sacerdotii potestas duplex, 246.
 Sacerdotii evangelici potestas à Christo ortum habet, 247.
 Sacerdotium externum non cadit in omnes Christianos, 254.
 Sacerdotium duplex, internum, & externum, 253.
 Sacerdotii munera propria, 254.
 Sacerdotii functio præcipua, ibid.
 Sacramenti nomen quomodo accipiuntur, 106.
 Sacramentum quid, 107.
 Sacramentum non unam tantum rem præsentem designat, sed plures, 111.
 Sacramenta novæ legis in quo excellent veteris legis Sacramentis, 120.
 Sacramenta septem unde ex Scripturis demonstrantur, 116.
 Sacramentorum virtus æqualis non est, ibid.
 Sacramentum, & Sacrificium in quo differant, 195.
 Sacramenti definitio ex Augustino, 107.
 Sacramenta inter eas res, quæ significant, referuntur, 108.
 Sacramenta sunt signa à Deo tradita, 109.
 Sacramentum sanctitatem significat, & efficit, ibid.
 Sacramenta non sunt imagines sanctorum, & cruces, 110.
 Sacramenta legis Evangelicæ quare instituta, 111.
 Sacramentum quodlibet ex duobus conficitur, ex materia, & forma, 113. & seq.
 Sacramentorum ceremoniæ sine peccato prætermitti non possunt, 115.
 Sacramenta quare cum solemnibus ceremoniis ministrentur, ibid.
 Sacramentorum differentia inter se, 116.
 Sacramentorum actor Christus, 117. & seq.
 Sacramenta quare per omnes Deum ministrari voluerit, 118.
 Sacramentorum ministri Christi personam gerunt, ibid.
 Sacramenta novæ legis imputa conscientia ministrare, quam perniciosum sit ipsis ministris, ib.
 Sacramentorum effectus, 119.
 Sacramenta gratiam iustificantem conferunt, 119.
 Sacramentorum ministri sua pravitate effectus Sacramentorum impedire non possunt, 117.
 Sacramentorum effectus cur initio mirabiliter designati, 119.
 Sacramenta quibus rationibus veneranda sint, 121. & seq.
 Sacramentorum novæ legis excellentia ad vetera comparatorum, 120.
 Sacramenta tria characterem imprimunt, 121.
 Sacramentorum usu christianum ædificiunt fulcitur, 122.
 Sacramenta per improbos, si quæ ad eorum rectam rationem attinent, rite servantur, coticiuntur, 117.
 Sacrificium nostrum quando fuerit institutum, 195.
 Sacrificium quibus figuris, & prophetis designatum fuerit, 196.
 Sacrificium unum sunt iacruenta, & iacruenta hostia, ibid.
 Sacrificium idem est, quod in Missa, & quod in cruce oblatum est, ib.
 Sal in Baptismo quare adhibeatur, 149.

- Saliva quare nares, & aures in Baptismo liniuntur, ibid.
 Sanctorum communio quam utilis, & quid significet, 82.
 In sanctis venerandis Dei gloria non minuitur, sed augetur, 289.
 Sanctorum patrocinium non est supervacaneum, ibid.
 Christus etsi mediator propositus sit, non propterea sequitur, quin ad sanctorum gratiam non confugere liceat, ibid.
 A Sanctis quomodo petere possumus, ut nostri missereantur, 382. & seq.
 Satanæ incursibus qui maxime omnium petantur, 444.
 Satan quibus rebus vincatur, 449.
 De satisfactionis doctrina, 227.
 Satisfactio, quæ nobis Deum placatum reddit, solius Christi est, 227.
 Satisfactio canonica quæ, 228.
 Satisfactio à nobis sumpta quæ sit, ibid.
 Satisfactio, quæ est Sacramenti pars, quæ sit, ibid.
 Satisfactione cur opus sit post peccatorum remissionem, 229.
 Ad Satisfactionem necesse est, ut homo sit in gratia, 232.
 Satisfactoriæ sunt afflictiones, quæ extrinsecus inferuntur, 233.
 Satisfactionis definitio, & necessitas, 198.
 Satisfactio nostra Christi satisfactionem non obscurat, sed multo clariorem reddit, 232.
 Omne Satisfactionis genus ad tria præcipue confertur opera, 233.
 Satisfacere unus pro altero potest, ibid.
 In satisfactionis poena irroganda quid sit servandum, 234.
 Satisfactionis opera à Sacerdote in dicta poenitens sæpe etiam ultro suscipiat, 235.
 Schismatici ut damnentur, 429.
 Sepulturæ Christi cur fiat expressa mentio in symbolo, 41.
 Servi aliorum non sunt per cupiditatem sollicitandi, 366.
 Servire Deo nihil magnificentius, 421.
 Sicut particula, cum dicimus, *Sicut & nos*, quam vim habeat, 438.
 Signa à Deo instituta tam in veteri, quam in novo testamento, 109.
 Signa à natura adinventæ, & divinitus data, ibid.
 Signa quæ dicantur, ibid.
 Signa ante iudicium quæ, 63.
 Signaculum totius orationis Dominicæ est, vox, *Amen*, 460.
 Spes impetrandi maximum pondus ad impetrandum affert, 384.
 Spe cœlestium præmiorum quomodo nos Deo dicere debeamus, 420.
 Spem unde habere debeamus impetrandi veniam peccatorum, 435.
 Spes in tentationibus ex quibus nascatur, 447.
 Spiritus Sancti personam non debemus ignorare, 66.
 Spiritus Sancti nomen aliis personis commune esse potest, ibid.
 Spiritus Sancti personæ cur proprium nomen tributum non sit, 67.
 Spiritus Sanctus Patri, & Filio in omnibus omnino æqualis, ibid.
 Spiritus Sanctus est Deus, ibid.
 Spiritus Sanctus est una Trinitatis persona per se subsistens, 69.
 Spiritum Sanctum à Patre, Filique procedere demonstratur, 69.
 Spiritus Sancti admirandi effectus qui, quales, & quanti, ibid.

Spiritus Sanctus quare Donum appellatus, *ibid.*
 Spiritui Sancto cur opera quedam & dona peculiariter tribuantur, 70.
 Spiritus Sanctus nostrarum orationum auctor est, 385.
 Superbia magnopere Deum offendit, 384.
 Symboli necessitas quæ sit, 9.
 In Symbolo proposita quomodo curiose scrutanda non sint, 11. & seq.
 In Symbolo quomodo dogma de veritate Eucharistiæ includatur, 177.
 Symbolum ab Apostolis compositum, & quare sic appellatum, 10.
 Symbolum in tres partes distributum, *ibid.*

T

Tentare quid sit, 412. & 445. & 446.
 Tentat, qui non impedit tentationem, *ibid.*
 Tentet Deum quis in oratione, 383.
 Tentatio in hac vita triplex est, 444.
 Tentationum fluctibus agitati in precationis portum confugiamus, 442.
 In tentationem ne inducamur, orandus est Deus, 448.
 Tentatio est vita hominis super terram, *ibid.*
 In tentationem inducere quomodo Deus dicatur, 446.
 In tentationibus superandis dux Christus est, socii Sancti, 449.
 Tentator quare Diabolus dicatur, 446.
 Terra in media mundi parte consistit, & quomodo creata, 21.
 Testem juratum iudex rejicere non potest, 352.

Testimonii falsi non dicendi Preceptum, 351.
 Quid præcepto non dicendi falsum testimonium prohibeatur, 352.
 Testimonium falsum dicere, aut mentiri propter amicum non licet, 353.
 Testimonium falsum in se ipsum dicere non licet, *ibid.*
 Testimonium falsum quod vocet Apostolus, *ibid.*
 Testimonii falsi damna, *ib.*
 Testimonium est confessio laudis Dei, 356.
 Testimonii vero in rebus humanis maximus usus, *ibid.*
 Tondendi caput in coronæ speciem consuetudinem S. Petrus primus induxit, 149.
 Tonsura prima quid sit, *ibid.*
 Traditione Apostolica declaratur Purgatorius ignis, 47.
 Traditio Apostolorum, qua Episcopus à tribus Episcopis consecratur, 256.
 Transsubstantiatio in conciliis approbata in scripturis fundamentum habet, 180.
 Eam partes quomodo agnoverint, *ibid.* quomodo fiat transsubstantiatio, 181.
 Tribulationum commoda, 456. & sequent.
 Trinitatis opera sunt indivisa ad extra, 70.
 Trinitas apparuit in Baptismo Christi, & cur, 130.

V

Vasa sacra nemo non consecratus tangere potest, 251.
 Verbum Dei inhonoratur vel male interpretando, vel jocando, 302.
 Verba inter omnia signa maxime vim habent, 114. *Vet.*

Verbi prædicatione, & Sacramentorum usu Christianum ædificium fulcitur, 122.
 Verbi Incarnatio, 31. Vide Incarnatio.
 Verbum Dei cibus est animæ, 429.
 Verbi Dei fames quare à Deo mittatur, *ibid.*
 Verum tacere interdum licet, sed extra iudicium, 356.
 Vestis candida in Baptismo data quid designet, 150. & seq.
 Victoria contra Diabolum quomodo paretur, 450.
 Victoria omnis est à Deo *ibid.*
 Vigiliæ tentationes vincunt, *ib.*
 Viri officium erga uxorem, 270.
 Virginitas conjungio præstantior, 263.
 Vita æterna quid significet, 99.
 Vita quantum bonum sit, etiamsi multis sit calamitatibus obnoxia, 101.
 Vita, & salus nostra ex Deo pendet, 427.
A Vitiolinguæ innumerabilia mala proficiscuntur, 428.
 Unctionis extremæ Sacramentum quare sic dictum, 236.
 Unctio extrema est vere sacramentum, *ibid.* & unum tantum, 236. & seq.
 Unctionis extremæ materia, & forma & ritus, 237. & seq.
 Unctionis extremæ Sacramentum quibus sit conferendum, & quibus non, 239.
 Unctionis extremæ Sacramentum à Christo institutum, 238.

Unctionis extremæ Sacramentum quo tempore adhibeatur, 239.
 Unctionis extremæ Sacramentum suscipere apti non sunt, qui rationis usu carent, *ibid.* & pueri, *ibid.*
 Quæ partes corporis sint ungentæ, 240.
 Unctionis extremæ Sacramentum potest iterari, *ib.*
 Unctionis extremæ minister, 241.
 Unctionis extremæ utilitates, *ibid.*
 Unctionis extremæ tempus opportunissimum, 242.
 Vocationi suæ quisque acquiescat, 421.
 Voluntas Dei ut fiat, quare petamus, 413.
 Voluntas Dei ut fiat, qui maxime petere debeant, 417.
 Voluntas signi quæ, 416.
Voluntas tua fiat quomodo Deo ex animo dicendum, 419.
 Voluntas Dei summa omnium ratio est, 421.
 Voluntate Dei omnia eveniunt, *ibid.*
 Voluntatem Dei quare maxime colamus, 421.
 Votum non servans perjurus est, 300. & seq.
 Uxura quid sit, 344.
 Uxor, & viri mutua officia, 260.
 Uxor partes erga virum, *ib.*

Z

Zelus quis Deo tribuendus, 291.

FINIS.